

ΧΡΙΣΤΟΣ: ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΑΘ

ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΚΠΙΟΝΗΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

http://www.stherman.com/Catalog/Sunrise_of_the_East/Tao_book.htm

Σφραγίδα: ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΑΟ

Εικόνα έξωφύλλου:

Χριστός «ό Βασιλεύς τῶν Βασιλέων καί Κύριος Κυρίων» (Αποκάλυψη 19:16).

Ρώσικη εικόνα τοῦ 18^{ου} αἰώνα, πού δείχνει τήν επίδραση στήν τέχνη ἀπό τήν γειτονική μέ τή Ρωσία χώρα, τήν Κίνα.

Τίτλος Πρωτοτύπου:
Christ the Eternal Tao

by Hieromonk Damascene

Έκδόσεις:
Valaam Books 2004

Μετάφραση: Μαρία Ζηρά

Υπάρχει ένα Όν αδιαφοροποίητο και πλήρες
Γεννημένο πριν από τον Ουρανό και τη Γη.
Ήρεμο, απεριόριστο,
Υπάρχει μοναχό του, αναλλοίωτο,
Κυκλοφορεί παντού αδιάκοπα,
Απροσδιόριστο, φαίνεται να είναι ή πηγή των πάντων
Δέν γνωρίζω τό όνομά του
Αλλά τό αποκαλώ Ταο.
Αν έπρεπε να τό προσδιορίσω
Θά τό έλεγα Μέγα...

TAO TEH CHING, κεφ. 25

(Μεταφρασμένο στα Άγγλικά από τον Gi-ming Shien και τον
Ευγένιο Rose)¹

¹ Στμ. Για την απόδοση στα Έλληνικά συμβουλευτήκαμε επίσης την Έλληνική μετάφραση του Tao Teh Ching από την Μάνια Σεφεριάδου.

Ἐν ἀρχῇ ἦν τό Ταο,
Καί τό Ταο ἦν πρὸς τόν Θεό,
Καί Θεός ἦν τό Ταο.
Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τόν Θεόν.
Πάντα δι' Αὐτοῦ ἐγένετο,
Καί χωρίς Αὐτοῦ οὐδέ ἓν ὃ γέγονεν.
Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καί ἡ ζωὴ ἦν τό φῶς τῶν ἀνθρώπων.
Καί τό φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καί ἡ σκοτία αὐτό οὐ κατέλαβεν....
Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καί ὁ κόσμος δι' Αὐτοῦ ἐγένετο,
Καί ὁ κόσμος Αὐτό οὐκ ἔγνω...
Καί τό Ταο σὰρξ ἐγένετο
Καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,
Καί ἐθεασάμεθα τήν δόξαν Αὐτοῦ...
(ἀπό τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, κεφ. 1) ¹

¹ Μετάφραση ἀπό μία Καντονέζικη ἔκδοση τῆς Καινῆς Διαθήκης, πού ἐκδόθηκε στήν Κίνα τό 1911 ἀπό τήν Ἀμερικανική Βιβλική Ἐταιρεία.

ΑΝ ΚΑΙ ΟΧΙ μέ τήν ἴδια δύναμη ὅπως στόν λαό τοῦ Θεοῦ (τούς Ἰουδαίους), ὡστόσο ἡ παρουσία τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦσε ἐπίσης στούς ἐθνικούς πού δέν γνώριζαν τόν ἀληθινό Θεό, διότι ἀκόμη καί ἀνάμεσα ἀπό αὐτούς ὁ Θεός βρῆκε γι' Αὐτόν ἐκλεκτούς. Ὅπως, γιά παράδειγμα, οἱ παρθένες προφήτιδες πού ὀνομάζονταν Σίβυλλες, πού ἔδιναν ὑπόσχεση παρθενίας σέ ἕναν ἄγνωστο Θεό, πού ἦταν ὡστόσο ὁ Θεός ὁ Δημιουργός τοῦ σύμπαντος, ὁ παντοδύναμος κυβερνήτης τοῦ κόσμου, ὅπως Τόν ἀντιλαμβάνονταν οἱ ἐθνικοί. Ἄν καί οἱ ἐθνικοί φιλόσοφοι περιπλανιόντουσαν ἐπίσης στό σκοτάδι τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ, ἀναζητοῦσαν ὡστόσο τήν Ἀλήθεια τήν ὁποία ὁ Θεός ἀγαπᾷ, καί χάρη σ'αὐτήν τήν ἀναζήτηση πού ἦταν ἀρεστή στόν Θεό, μπορούσαν νά μετέχουν στό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, γιατί λέγεται ὅτι τά ἔθνη πού δέν γνωρίζουν τόν Θεό ἀκολουθοῦν ἐκ φύσεως τίς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου καί κάνουν ὅ,τι εἶναι ἀρεστό στόν Θεό (βλ. Ρωμ. 2:14)...

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι, τόσο στόν εὐλογημένο λαό τοῦ Ἰσραήλ, ἕναν λαό ἀγαπητό στόν Θεό, ὅσο καί στούς ἐθνικούς πού δέν γνώριζαν τόν Θεό, εἶχε διατηρηθεῖ μία γνώση τοῦ Θεοῦ, μία ξεκάθαρη καί λογική κατανόηση: γνώριζαν πῶς ὁ Κύριος ὁ Θεός μας, τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἐνεργεῖ στόν ἄνθρωπο, καί μέ ποιᾶ ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά μέσα μπορεῖ κανείς διαισθητικά νά εἶναι σίγουρος ὅτι αὐτή εἶναι πράγματι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου μας, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί ὄχι μία ἀπάτη τοῦ ἐχθροῦ. Αὐτό γινόταν ἀπό τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ μέχρι τήν ἔλευση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο ἐν σαρκί.

Ἅγιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάραφ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
Εισαγωγή: Ο ΛΑΟ ΤΖΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ.....	15
1. Τό Ταο/Λόγος.....	15
2. Ο Ιερομόναχος Σεραφείμ και ο Gi-ming Shien	18
3. Απολογητική τῶν Πατερῶν ἔναντι Σύγχρονου Συγκρητισμοῦ	20

ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΑΟ

Μιά σημείωση για τις ἑννέα ἑννιάδες.....	25
Ἡ 1η Ἐννεάδα: ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ Η ΟΔΟΣ.....	27
Ἡ 2η Ἐννεάδα: Η ΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ.....	39
Ἡ 3η Ἐννεάδα: ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ.....	55
Ἡ 4η Ἐννεάδα: Η ΚΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ.....	68
Ἡ 5η Ἐννεάδα: Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΒΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ.....	80
Ἡ 6η Ἐννεάδα: Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΩΡΕΣΗΣ	95
Ἡ 7η Ἐννεάδα: Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΑΓΑΠΗΣ.....	107
Ἡ 8η Ἐννεάδα: Η ΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ.....	120
Ἡ 9η Ἐννεάδα: ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΔΟ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ.....	135

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΗΜΕΡΑ, πού στήν Κίνα γίνονται Χριστιανοί τριάντα χιλιάδες άνθρωποι τήν ημέρα - ἀριθμός ἀνευ προηγουμένου στήν ἱστορία - στή Δύση ὅλο καί περισσότεροι ἄνθρωποι ἀπομακρύνονται ἀπό τίς χριστιανικές τους ρίζες καί ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἀρχαία Κινεζική θρησκεία. Γιατί συμβαίνει μιά τέτοια ἀντιστροφή; Σαφῶς, ἐπειδή πολλοί Κινέζοι τώρα βρίσκουν ἕνα ἀληθινό βίωμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ὄψει ἑνός θρησκευτικοῦ διωγμοῦ ἀπό τήν κομμουνιστική κυβέρνησι, ἐνῶ οἱ ἐκκλησίες στήν Δύση, ὅπου ὑπάρχει ἀφθονία καί ἐλευθερία, τείνουν νά χάνουν τήν ἐπίγνωσι τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ καί τῆς διδασκαλίας Του.

Στή σύγχρονη δυτική κοινωνία, πολλοί ἄνθρωποι ἀπομακρύνονται ἀπό τόν Χριστιανισμό πού εἶχαν γνωρίσει στά πρῶτα τους χρόνια, ἐπειδή βρίσκουν ὅτι οἱ ἀλήθειές του καταπνίγονται κάτω ἀπό μιά ἐπίπλαστη θρησκευτικότητα. Βλέπουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι στίς ἐκκλησίες δέν ἀλλάζουν καί δέν γίνονται καλύτεροι, ἀλλά μᾶλλον παρηγοροῦν τόν ἑαυτό τους καί τούς ἄλλους μέσα στήν μή ἀναγεννημένη τους κατάστασι. Βρίσκουν ὅτι τό πνεῦμα τῶν δυτικῶν ἐκκλησιῶν, κατά βάθος δέν διαφέρει καί πολύ ἀπό τό πνεῦμα τοῦ κόσμου γύρω τους. Αὐτές οἱ ἐκκλησίες ἔχουν ἀφαιρέσει ἀπό τόν Χριστιανισμό τόν Σταυρό τῆς ἐσωτερικῆς κάθαρσις. Ἔχουν ἀντικαταστήσει μιά ἄμεση, διαισθητική κατανόησι τῆς Πραγματικότητις καί μιά ἀληθινή ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ μέ τό διανοουμενισμό ἀφ' ἑνός καί τόν συναισθηματισμό ἀφ' ἑτέρου.

Στήν πρώτη περίπτωσι, ὁ Χριστιανισμός γίνεται κάτι πού μαθαίνεται μέ ἀποστήθισι: ἂν ἀπλῶς μάθεις σωστά τίς λέξεις - ἂν ἀπλῶς ἀπομνημονεύσεις ἀπό τίς Γραφές κάποιους στίχους-κλειδιά, ἂν καταλάβεις διανοητικά τό νόημά τους καί τούς ἐπαναλαμβάνεις, ἂν ξέρεις πῶς νά συμπεριφέρῃς καί πῶς νά μιλᾷς σύμφωνα μέ τή θρησκευτική διάλεκτο τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησίας στήν ὁποία ἀνήκεις - τότε θά σωθεῖς. Ὁ Χριστιανισμός γίνεται τότε μιά θρησκεία ξερῆ, βασισμένη στά λόγια, ἕνα τυπολατρικό σύστημα, ἕνα σύνολο ἀπό ιδέες καί τρόπους συμπεριφορᾶς, καί ἕνας πολιτικός ὀργανισμός ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ μέ τίς ἴδιες ἀρχές ὅπως οἱ κοσμικοὶ ὀργανισμοί.

Στή δεύτερη περίπτωση, οί δυτικές εκκλησίες προσθέτουν τό στοιχείο τοῦ συναισθηματισμοῦ καί τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὥστε νά προσδώσουν ζωή στό σύστημά τους. Ἀλλά τό ἀποτέλεσμα εἶναι κάτι ἐξ ἴσου χονδροειδῶς ὑλικό ὅπως καί ἡ θρησκευτική τυπολατρεία. Οἱ ἄνθρωποι ὑπνωτίζονται ἀπό τίς συναισθηματικές καταστάσεις στίς ὁποῖες αὐθυποβάλλονται, καί βλέπουν ἕναν ἀντικατοπτρισμό πνευματικῆς ἀνόδου ἐνῶ παραμένουν δεμένοι στόν ὑλικό κόσμο.

Αὐτό δέν ἀποτελεῖ ἄμεση ἀντίληψη τῆς Πραγματικότητος. Δέν εἶναι τό ἀπώτατο. Δέν εἶναι νά ἀπορεῖ κανείς, πού οἱ δυτικοί πνευματικοί ἀναζητητές, ἀκόμη καί ἂν ἔχουν ἀνατραφεῖ σέ χριστιανικά σπίτια, ἀρχίζουν νά ψάχνουν ἄλλοῦ, στίς Ἀνατολικές θρησκείες. Ἐπίσης δέν ἀποτελεῖ ἐκπληξη πού τόσο πολλοί στρέφονται πρὸς τό βαθύ καί αἰνιγματικό ἔργο τῆς προχριστιανικῆς Κίνας, τό Tao Teh Ching. Διαβάζοντας τόν Lao Tzu, διακρίνουν ἕνα πνεῦμα παρόμοιο μέ αὐτό τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βλέπουν μιά ποιητική ἀναλαμπή τοῦ Χριστοῦ στόν Lao Tzu – μιά ἀντανάκλαση ἢ ὁποῖα εἶναι ἀχνή, ἀλλά καθαρή παρ' ὄλ' αὐτά. Καί γι' αὐτούς, αὐτή ἢ ἀχνή ἀλλά καθαρή εἰκόνα εἶναι καλύτερη ἀπό τήν ἐντονότερη ἀλλά κηλιδωμένη εἰκόνα Του πού συναντοῦν σέ πολλά πράγματα πού τώρα περنيῶνται γιά Χριστιανισμό.

Στίς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Κίνας, ὁ Δυτικός πνευματικός ἀναζητητής μπορεῖ νά μάθει τά βασικά γιά τήν πνευματική ζωή τά ὁποῖα οἱ εκκλησίες ἀπέτυχαν νά τοῦ διδάξουν: πῶς νά ἀπαλλαγῇ ἀπό τίς καταναγκαστικές σκέψεις καί νά ἀποκτήσει ἡρεμία τοῦ νοῦ, πῶς νά κόψει τίς ἐπιθυμίες του καί τίς ἐξαρτήσεις του, καί πῶς νά ὑπερνηκῆσει τά ἀρνητικά συναισθήματα.

Κάποιοι μένουν ἱκανοποιημένοι παραμένοντας σέ αὐτή τήν ἀτραπό. Ὡστόσο σέ κάποιους ἄλλους ἀπό ἐμᾶς, συμβαίνει κάτι παράξενο. Κατά μιά ἔννοια, προσδεύουμε ὅσο ποτέ πρῖν, ἀλλά ταυτόχρονα, γιά κάποιο ἀνεξήγητο λόγο, δέν νιώθουμε πληρότητα. Ἀφοῦ κατανοήσαμε ὅτι ὑπάρχει κάτι πάνω ἀπό τό βασίλειο τοῦ ἐγώ καί τῶν παθῶν, ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι θά πρέπει νά ὑπάρχει κάτι ἀκόμη πιο πάνω – πάνω καί ἀπό αὐτό πού παρέχει ἡ αὐθεντική Κινεζική παράδοση. Καί βρίσκουμε ὅτι ἂν καί ἔχουμε ἀφήσει πίσω μας τίς Δυτικές Χριστιανικές ὁμολογίες, δέν μπορούμε νά ἀφήσουμε πίσω μας τόν Χριστό.

Γιατί αὐτό; Κάποιοι θά ἔλεγαν ὅτι, ὡς Δυτικοί, ἔχουμε τόν Χριστιανισμό σάν νά λέμε στά γονίδιά μας. Ἀλλά θά λέγαμε καί κάτι παραπάνω: ὅτι, ἂν καί ἔχουμε ἐκτεθεῖ σέ μιά ἀμβλυμένη μορφή

Χριστιανισμού, δέν παύει νά ἔχουμε ἐκτεθεῖ στό «Χριστικό Ἰδεῶδες» - ὅπως τό ἀποκαλοῦσε ὁ Ohiyesa, ὁ μέγας αὐτός πρεσβευτής τῆς θρησκείας τῶν Ἰνδιάνων τῆς Ἀμερικής. Ἡ ἴδια ἡ σπερματική ἰδέα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ - τοῦ Θεοῦ πού ἐνσαρκώθηκε, πού κένωσε τόν ἑαυτό Του στή δημιουργία, πού μίλησε μέ τόν τρόπο πού μίλησε, πού πέθανε στό Σταυρό γιά νά ἐπαναφέρει τήν ἀνθρωπότητα στήν πρωταρχική της κατάσταση καί κατά συνέπεια στόν Παράδεισο – αὐτή ἡ ἰδέα εἶναι ἀπό μόνη της τόσο δυνατή πού οἱ μῦθοι καί οἱ διδασκαλίες ὅλων τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου ὠχριοῦν σέ σύγκριση μέ αὐτήν. Ἀλλά ἂν ὁ Χριστός εἶναι τόσο πιά μεγαλειώδης ὥστε νά ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων, γιατί ἡ θρησκεία τῆς Δύσης ἡ βασισμένη σέ Αὐτόν, βρίσκεται σέ τόσο οἰκτρῆ κατάσταση; Γιατί εἶναι τόσο ἐξωτερικευμένη, ὑλιστική καί ἐκκοσμικευμένη; Σίγουρα, πιστεύουμε, ὁ Χριστός θά πρέπει νά εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό αὐτό.

Ἀλλά δέν εἶναι μόνο ἡ ἰδέα τοῦ Χριστοῦ πού λειτουργεῖ στήν ψυχή μας. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λειτουργεῖ μέσα σ'αὐτήν. Ἐχοντας ἀκούσει τήν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ, εἴμαστε τώρα ὑπεύθυνοι γι'αὐτό, καί τώρα ὁ Χριστός μᾶς βοηθάει νά ἀναλάβουμε αὐτή μας τήν ὑπευθυνότητα. Μᾶς βοηθάει νά ἔλθουμε σ' Αὐτόν.

Τό μονοπάτι μας πρὸς μιά ἀληθινή βίωση τοῦ Χριστοῦ εἶναι συχνά μακρὺ καί ἐπίπονο. Ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι Δυτικοί ἔχουμε γίνει πολὺ ἐκλεπτυσμένοι, πολὺ περίπλοκοι. Ὅταν μᾶς μιλάει κανεὶς γιά Χριστιανισμό, τὰ ἔχουμε ἤδη ἀκούσει: ἔχουμε ἤδη μάθει νά ἀντιδροῦμε μέ ὀρισμένο τρόπο στίς χριστιανικές ἰδέες. Τὰ ἐξαρτημένα ἀνταντακλαστικά πού αὐτές οἱ ἰδέες προκαλοῦν σέ μᾶς, συχνά συνδέονται μέ ἓνα συναισθηματικό τραῦμα ἀπό τό παρελθόν πού μᾶς κάνει εἴτε νά προσκολλώμαστε σ'αὐτές, εἴτε νά ἐξεγειρόμαστε ἐναντίον τους. Ἡ προσκόλλησις καί ἡ ἐξέγερσις δέν εἶναι παρά δύο ὄψεις τοῦ ἰδίου νομίσματος: καί οἱ δύο στηρίζονται στή συναισθηματική ἐμπλοκή σέ λόγια καί ἔννοιες πού παρουσιάζονται ὡς ἡ Πραγματικότητα ἡ ἴδια, ἀλλά δέν εἶναι.

Ἐπιπλέον, αὐτές οἱ χριστιανικές ἰδέες πρέπει νά συναγωνιστοῦν χιλιάδες ἄλλες ἀπό ὅλες τίς θρησκείες τοῦ κόσμου, στίς ὁποῖες ἐμεῖς οἱ ἐκλεπτυσμένοι σύγχρονοι ἄνθρωποι ἔχουμε τώρα πρόσβαση. Αὐτό μᾶς φέρνει ἀντιμέτωπους μέ ἓνα παράδοξο: ξέροντας ὅτι οἱ διάφορες θρησκείες καί φιλοσοφίες δέν μποροῦν νά εἶναι σωστές ὅλες ταυτόχρονα, τείνουμε νά σχετικοποιοῦμε τήν ἀλήθεια. Ἡ λογική μας αὐτό μᾶς

ύπαγορεύει νά κάνουμε. Αλλά, τελικά, όταν έμπιστευόμαστε τή λογική μας, πάντοτε κάνουμε λάθος.

Πώς νά τό ξεπεράσουμε αυτό; Πώς νά γίνουμε μή έκλεπτυσμένοι καί μή περίπλοκοι; Μπορούμε άπλά νά ξεμάθουμε όλα όσα έχουμε μάθει;

Όχι, δέν μπορούμε, αλλά αυτό πού μπορούμε νά κάνουμε εΐναι νά αποστασιοποιηθούμε από αυτά έτσι ώστε νά τά δούμε μέ άλλο μάτι. Για μᾶς τούς Δυτικούς, γιά νά μπούμε πραγματικά στήν παλαιά χριστιανική παράδοση καί νά συλλάβουμε τήν ουσία τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, εΐναι άπαραίτητο νά σταυρώσουμε τή λογική μας καί νά άνυψωθούμε πάνω από τό επίπεδο τῶν σκέψεων καί τῶν συναισθημάτων. Για μία κοινωνία πού βασίζεται στή ρήση τοῦ Καρτέσιου «σκέπτομαι, ἄρα ύπάρχω», αυτό φυσικά σημαίνει ένα εΐδος αυτοκτονίας. Καί ακριβώς σέ έναν τέτοιο θάνατο τοῦ εγώ μᾶς καλεΐ ο Χριστός. Ο σύγχρονος Δυτικός Χριστιανισμός μᾶς εκπαιδεύει στό πώς καί τί νά σκεπτόμαστε. Ένώ ο Χριστός, όπως καί ο Lao Tzu πριν από Αὐτόν, μᾶς δίδαξαν πώς νά μήν χρειαζόμαστε νά σκεπτόμαστε.

Ο μόνος τρόπος γιά νά ξεπεράσουμε μία άπλά έξωτερική κατανόηση τῶν θρησκευτικῶν ιδεῶν εΐναι νά αναζητήσουμε, χωρίς συμβιβασμούς καί χωρίς μεμψιμοιρία, τήν Πραγματικότητα πίσω από αυτές. Αν ή ταχέως φθίνουσα Δυτική Χριστιανοσύνη έχει εξαντληθεΐ από τήν διανοητικοποιημένη ή συναισθηματοποιημένη θρησκεία, τόσο ώστε νά μήν μπορεΐ νά διακρίνει τήν ουσία τοῦ Χριστιανισμοῦ, τότε πρέπει, κατά κάποιον τρόπο, νά κάνουμε μία καινούργια αρχή.

Σέ αυτό τό βιβλίο θά κοιτάξουμε τόν Χριστό καί τό μήνυμά Του όπως θά ἔκανε ο Lao Tzu, ο οποίος, αν καί ἔζησε πεντακόσια χρόνια πρό Χριστοῦ, διαισθητικά εΐχε άντληφθεΐ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ μέσα στή δημιουργία. Θα κοιτάξουμε νά γίνουμε σαν, όπως ἔλεγε παραστατικά ο Lao Tzu, τό «βρέφος πού δέν έχει ακόμη χαμογελάσει», πού δέν έχει ακόμη μάθει νά αντιδράει σέ λόγια καί ιδέες, πού ξέρει χωρίς νά ξέρει πώς ξέρει. Καί τότε, ξεκινώντας από τήν άπλότητα, τήν άθωότητα καί τήν άμεση διαίσθηση τοῦ Lao Tzu, θά λάβουμε τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ από μία νέα πηγή: όχι από τήν σκοπιά τῆς σύγχρονης Δύσης - ή όποία τό έχει διαστρεβλώσει σέ χιλιάδες αντικρουόμενες σχισματικές ομάδες καί φιλοσοφίες - αλλά από τήν άποψη τῆς παλαιᾶς Χριστιανικῆς Ανατολῆς, ή όποία έχει μεταβιβάσει μέχρι τή σύγχρονη εποχή τήν ουσία τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ μέ τρόπο πού συνηχεΐ μέ τή διδασκαλία τοῦ Lao

Tzu, χωρίς να αρνείται όσα είχε διαισθητικά συνειδητοποιήσει ο Lao Tzu, αλλά φέρνοντάς τα σε νέα διάσταση.

Στήν Κινέζικη παράδοση, ή άμεση μετάδοση τής σοφίας από δάσκαλο σε μαθητή είναι ζωτικής σημασίας. Στήν Ανατολική Χριστιανική Έκκλησία αυτή ή μετάδοση ανάγεται στον ίδιο τον Χριστό: μία αδιάσπαστη ιστορική διαδοχή χωρίς θεμελιακές αλλαγές σε απόψεις, σάν αυτές πού έγιναν στή Δύση μετά τό Σχίσμα τό 1054 μ. Χ.

Στή Χριστιανική Ανατολή, βρίσκουμε ξεκάθαρη καθοδήγηση σχετικά μέ τό πώς να αποκτήσουμε ήρεμία, να υπερβούμε τά πάθη, να χειριστούμε τούς λογισμούς, και να καλλιεργήσουμε τίς αρετές, καθώς επίσης και έπακριβείς διδασκαλίες σχετικά μέ πνευματικές πλάνες, ώστε να όδηγηθούμε μέ τρόπο πιο ασφαλής και σίγουρο στό μονοπάτι προς τον Θεό. Και, τό σημαντικότερο, βρίσκουμε τήν χωρίς διαστρεβλώσεις Εικόνα του Χριστού τήν όποία δεν είχαμε δεϊ σε άλλες εκκλησίες. Σε Αυτόν τον όποιο τό Έξαποστειλάριο των Χριστουγέννων αποκαλεί «Ανατολή Ανατολών», βρίσκουμε τήν Αρχή και τό Τέλος του πόθου τής ψυχής μας, και τή θύρα για τήν αιώνια ζωή.¹

Μέ τήν μυστικιστική και στοχαστική παράδοση του Ανατολικού Χριστιανισμού - τήν όποία θα συζητήσουμε στό Μέρος III αυτού του βιβλίου - μπορούμε να πᾶμε πέρα από όποια συνειδητοποίηση μπορεί να είχαμε μέσω των Ανατολικών θρησκείων. Ο σκοπός αυτής τής παράδοσης είναι ή θέωση, ή ολοκληρωτική φώτιση, ή τέλεια επικοινωνία μέ τον Δημιουργό μας, και ή γέννηση του Ίδιου του Χριστού μέσα μας.

Στόν Χριστό βρίσκεται ή εκπλήρωση των προοδοκιών των παλαιών. Ο Χριστός δεν καταρρίπτει ό,τι υπήρξε πριν από Αυτόν. Αντίθετα, τό εκπληρώνει, απαλείφοντας απ' αυτό ό,τι είναι ψευδος και διατηρώντας ό,τι σε αυτό είναι αλήθεια στό Φῶς τής υπέρτατης αποκάλυψής Του. Οί αλήθειες σε όλες τίς αρχαίες θρησκείες και φιλοσοφίες προβάλλουν λαμπερές σε αυτό τό Φῶς, αλλά δεν είναι οί ίδιες αυτό τό Φῶς, ούτε είναι ισάξιες μέ αυτό. Αν τίς δοῦμε μέ τά μάτια τής πίστης, μπορεί να επιμαρτυροῦν για τό Φῶς τής αποκάλυψης, όπως κάνουν οί ψυχές των σύγχρονων αναζητητών όταν, μέσα από τή ματιά του Lao Tzu, βρίσκουν και κοιτούν τήν Αναλλοίωτη Εικόνα του Χριστού, πού λάμπει μέ όλη Του τήν λαμπρότητα στήν παλαιά Χριστιανική Ανατολή.

Ας κοιτάξουμε τώρα μέσα από αυτά τά μάτια. Στούς ανθρώπους πού έζησαν πριν από τον Χριστό, ο Lao Tzu έδειξε πως να ύψωθούν πάνω

¹ Αποκάλυψις 1:8, κατά Ιωάννη 10:9

ἀπό σκέψεις καί συναισθήματα ὥστε νά μπορέσουν νά γνωρίσουν τόν Νοῦ πού βρίσκεται πέρα ἀπό τίς σκέψεις, νά ἀκούσουν τόν Λόγο τόν χωρίς ἦχο, καί νά ἀκολουθήσουν τό Ταο πού δέν ἀφήνει πατημασιές. Γιά μᾶς πού ἔχουμε γεννηθεῖ μετά Χριστόν, ὁ Lao Tzu μπορεῖ νά κάνει τό ἴδιο, οὕτως ὥστε νά μᾶς βοηθήσει νά μποῦμε στό μονοπάτι πρὸς μιά ἀληθινή, πέρα ἀπό ἔννοιες βίωση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Αὐτοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Wakan Tanka τῶν Ἰνδιάνων, καί τοῦ Ταο τῶν ἀρχαίων Κινέζων πού ἀναζητοῦσαν τόν Θεό.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΛΑΟ ΤΖΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Η διδασκαλία μου είναι πολύ εύκολη να την καταλάβει κανείς και να την εφαρμόσει. Κι όμως κανείς στον κόσμο δεν μπορεί να την καταλάβει και να την εφαρμόσει. Κι αυτό γιατί η διδασκαλία μου ξεκινά από μια βασική αρχή και προέρχεται από ένα ολοκληρωμένο σύστημα. Αυτό δεν είναι κατανοητό, γι' αυτό είμαι άγνωστος.

- Lao Tzu (μετάφραση Gi-ming Shien)

Τόν Λόγο, στον οποίο αναφέρομαι, οί άνθρωποι πάντοτε φαίνονται να μὴν τόν καταλαβαίνουν, τόσο πρὶν τόν ἀκούσουν ὅσο καί μετά. Γιατί ἂν καί τά πάντα συμβαίνουν σύμφωνα μέ τόν Λόγο, οί ἄνθρωποι φέρονται σάν να μὴν τόν βιώνουν, ἀκόμη καί ὅταν μέ βλέπουν να τούς ἐξηγῶ μέ λόγια καί μέ πράξεις, ὅταν διακρίνω τό κάθε τι σύμφωνα μέ τήν σύστασή του καί κηρύσσω πῶς εἶναι. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δέν μποροῦν να δοῦν τί κάνουν ἀφοῦ ξυπνήσουν, ὅπως ἀκριβῶς ξεχνοῦν τί κάνουν ὅταν κοιμοῦνται.

- Ἡράκλειτος

1. ΤΟ ΤΑΟ/ΛΟΓΟΣ

Τό βιβλίο Χριστός τό Αἰώνιο Ταο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό τή ζωή τοῦ μελετητή τῆς Κινεζικῆς σοφίας Ἱερομονάχου Σεραφεῖμ Ρόουζ (ὁ ὁποῖος τότε ἦταν γνωστός ὡς Εὐγένιος Ρόουζ), καί ἀπό τόν δάσκαλό του, τόν φιλόσοφο Gi-ming Shien. Μένει κανείς ἐκπληκτος βλέποντας πόσο ἡ ἀρχαία Κινεζική παράδοση ὅπως τήν μεταφέρει ὁ Gi-ming Shien μοιάζει μέ τήν ἀρχαία Ἑλληνική παράδοση. Καί ὁ ἴδιος ὁ Gi-ming Shien δίδασκε

ὅτι πράγματι οἱ ἀπόψεις τῶν πρώτων Κινέζων καί Ἑλλήνων φιλοσόφων γιά τό σύμπαν ἦσαν κατά βάση παρόμοιες.

«Στήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Κίνας», ἔλεγε ὁ π. Σεραφεῖμ, «ὑπάρχουν στιγμές ὅπου εἶναι ἐντελῶς ἀπίστευτο πῶς τά ἴδια πράγματα συνέβησαν στήν Κινέζικη ζωή ὅπως καί στή Δύση, παρόλο πού ἐξωτερικά δέν ὑπῆρχε σύνδεση μεταξύ τῶν δύο πολιτισμῶν. Οἱ πρῶτοι Ἑλληνες φιλόσοφοι - Θαλῆς καί λοιποί - ἔζησαν γύρω στόν ἕκτο π. Χ. αἰῶνα, περίπου δηλαδή τήν ἐποχή πού ἔζησε καί ὁ Κονφούκιος στήν Κίνα καί ὁ Βούδας στήν Ἰνδία. Μοιάζει σάν αὐτό νά ἦταν πράγματι ἓνα πνεῦμα τῶν καιρῶν.»

Ὁ Ἡράκλειτος, πού εἶχε γεννηθεῖ κατά τά μέσα τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰῶνα, ἦταν ὁ πρῶτος ἀπό αὐτούς τούς Ἑλληνες φιλοσόφους. Ἐξαιτίας τοῦ αἰνιγματικοῦ χαρακτήρα τῶν γραφόμενών του, εἶχε ἐπονομαστῆ «ὁ σκοτεινός φιλόσοφος» ἀκόμη καί στήν ἀρχαιότητα. Τήν φιλοσοφία του τήν εἶχε βασίσει στό «Λόγο» - μιά ἔννοια πού ἐνέχει τό νόημα τοῦ μέτρου, τῆς ἀναλογίας, τοῦ προτύπου. Ὁ Λόγος κατά τόν Ἡράκλειτο, σύμφωνα μέ ἓνα ἐγχειρίδιο γιά τήν Ἑλληνική φιλοσοφία, «εἶναι ἡ πρώτη ἀρχή τῆς γνώσης: ἡ κατανόηση τοῦ κόσμου ἐνέχει τήν κατανόηση τῆς δομῆς ἢ προτύπου τοῦ κόσμου, μιά δομή κρυμμένη ἀπό τά μάτια τῶν συνηθισμένων ἀνθρώπων. Ὁ Λόγος εἶναι ἐπίσης ἡ πρώτη ἀρχή τῆς ὑπαρξης, αὐτή ἡ ἐνότητα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τοῦ κόσμου, ἐνότητα πού συντηρεῖ αὐτή τήν ἴδια τήν ἐξελικτική πορεία. Αὐτή ἡ ἐνότητα εἶναι κρυμμένη κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια, γιατί εἶναι μιά ἐνότητα ποικίλων καί συγκρουόμενων ἀντιθέτων, καί σ' αὐτή τή σύγκρουση ὁ Λόγος διατηρεῖ μιά διαρκή ἰσορροπία... Τήν κάθε στιγμή ὁ Λόγος διατηρεῖ τό σύμπαν σέ ἰσορροπία.»¹ Ἄν καί ὁ Ἡράκλειτος δίδαξε ὅτι «τά πάντα ῥεῖ καί οὐδέν μένει», ἤξερε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἦταν σταθερός, ἦταν τό μέτρο, τό πρότυπο τῆς ροῆς.

Τήν ἴδια περίπου ἐποχή πού ὁ Ἡράκλειτος ἔζησε στήν Ἑλλάδα, στήν Κίνα ἔζησε ὁ φιλόσοφος Lao Tzu («Παλαιός Διδάσκαλος»). Ὁ Lao Tzu ἔγραψε γιά τό ἴδιο συμπαντικό Πρότυπο, γιά τήν ἴδια Ἀρχή πού διατηρεῖ τήν συμπαντική τάξη, τήν ὁποία ὁ Ἡράκλειτος ὀνόμαζε Λόγο. «Δέν γνωρίζω τό ὄνομά Του, ἀλλά τό ἀποκαλῶ Ὀδό (Ταο)»². Τό Ταο ἦταν ἓνα σύμβολο βασικό γιά τήν Κινέζικη σκέψη,³ ὅπως ἦταν ὁ Λόγος γιά τήν Ἑλληνική σκέψη. Γιά τόν Lao Tzu, ἡ Ὀδός ἦταν ἀκριβῶς αὐτό πού σήμαινε τό ὄνομα πού τῆς εἶχε δώσει, μέ τήν πλήρη μεταφυσική του ἔννοια: ἡ Ὀδός, ἡ Ἀτραπός ἢ τό Πρότυπο τοῦ Οὐρανοῦ, ἡ Πορεία πού τά πάντα ἀκολουθοῦν. Ἡ Ὀδός εἶναι ἡ ἀκτιστή αἰτία ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἡ Ὀδός

δημιουργεί, ή Όδος «ἀνατρέφει, τελειοποιεί καί ώριμάζει, σκεπάζει καί ἀναπαύει, θρέφει καί προστατεύει»⁴ τή δημιουργία, έξισορροπώντας τήν πάλη τῶν ἀντιθέτων μέ τό νά μήν μπαίνει ή ίδια σέ διαμάχη.

Από τά γραπτά τοῦ Ηράκλειτου, μόνο μερικά ἀποσπάσματα έχουν φθάσει μέχρις ἐμᾶς. Αλλά ἀπό τόν Lao Tzu έχουμε όλόκληρα τά 81 κεφάλαια τοῦ *Tao Teh Ching*. Από όλους τούς Αρχαίους φιλοσόφους, ό Lao Tzu ἤρθε πιό κοντά στό νά ἀφομοιώσει τήν οὐσία τῆς πραγματικότητας καί νά περιγράψει τό Ταο ἢ Λόγο. Τό *Tao Teh Ching* του ἀντιπροσωπεύει τήν έπιτομή τῆς γνώσης πού μπορεῖ κανείς νά ἀποκτήσει διαισθητικά, μέσω κατανόησης τῆς συμπαντικῆς Αρχῆς καί Προτύπου πού έχει ἐκδηλωθεῖ στήν κτιστή τάξη.

Έξι αἰῶνες μετά τόν Ηράκλειτο καί τόν Lao Tzu, ἔζησε στήν Πάτμο ένας γέρος, γκριζομάλλης ἐρημίτης πού λεγόταν Ιωάννης. Όταν ἦταν αὐτοεξόριστος σέ μιᾶ σπηλιά στό νησί, ὑπαγόρευσε στόν μαθητή του Πρόχορο αὐτό πού εἶχε λάβει μέσω ἀμεσης ἀποκάλυψης ἀπό τό οὐράνιο βασίλειο, ἀπό Θεϊκό ὄραμα, καί ἔτσι ἔδωσε στόν κόσμο λόγια πού ποτέ δέν πίστευε ὅτι θά ἀκουγε:

Έν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος,
Καί ὁ Λόγος ἦν πρὸς τόν Θεό,
Καί Θεός ἦν ὁ Λόγος.
Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τόν Θεόν.
Πάντα δι' Αὐτοῦ ἐγένετο,
Καί χωρίς Αὐτοῦ οὐδέ ἓν ὃ γέγονεν.
Έν αὐτῷ ζωή ἦν, καί ἡ ζωή ἦν τό φῶς τῶν ἀνθρώπων.
Καί τό φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καί ἡ σκοτία αὐτό οὐ κατέλαβεν....
Έν τῷ κόσμῳ ἦν, καί ὁ κόσμος δι' Αὐτοῦ ἐγένετο,
Καί ὁ κόσμος Αὐτόν οὐκ ἔγνω...
Καί ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο
Καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,
Καί ἐθεασάμεθα τήν δόξαν Αὐτοῦ.⁵

Αὐτός ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Λόγος γιά τόν ὅποιο ὁ Ηράκλειτος εἶχε πει ὅτι πάντοτε οἱ ἄνθρωποι «φαίνονται νά μήν τόν καταλαβαίνουν». Αὐτό ἦταν τό ἴδιο τό Ταο γιά τό ὅποιο ὁ Lao Tzu εἶχε πει ὅτι «κανείς στόν κόσμο δέν μπορεῖ νά τό καταλάβει». Δικαιολογημένα κάποιοι ευαίσθητοι Κινέζοι μεταφραστές τοῦ κατά Ιωάννη Εὐαγγελίου, γνωρίζοντας ὅτι τό «Ταο»

σήμαινε για τούς Κινέζους ὅτι ὁ Λόγος σήμαινε για τούς Ἕλληνες, ἀπέδωσαν τὸν πρῶτο στίχο τοῦ Εὐαγγελίου ὡς «ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ Ταο».*

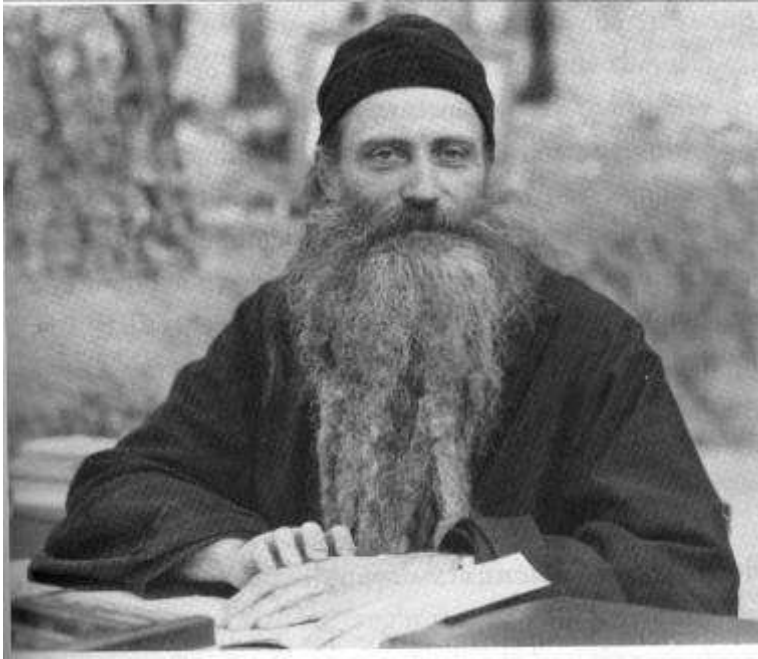
Ὅταν ὁ Απόστολος Ἰωάννης ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιό του, χωρὶς ἀμφιβολία εἶχε ὑπ' ὄψη του τὸ σύμβολο τοῦ Λόγου πού ἦταν πολὺ κοινὸ στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἀλλά - ὅπως μποροῦμε εὐκόλα νὰ δοῦμε ἂν συγκρίνουμε αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιο μέ τούς γρίφους τοῦ Ἡράκλειτου ἢ ἄλλων φιλοσόφων - ὅταν μίλησε ἐξ ἀποκαλύψεως δέν δανείστηκε ἀπλά ἓναν ἀρχαιοελληνικὸ ὄρο. Μᾶλλον μεταμόρφωσε αὐτὸν τὸν ὄρο, φέροντας στό φῶς τὴν πληρότητα τῆς μυστικιστικῆς γνώσης. Ὅταν μίλησε γιὰ τὸν Λόγο, δέν τὸ ἔκανε πιά μέ γρίφους, σάν κάποιος πού εἶχε ἀπλά κάποια φευγαλέα αἴσθησι ἀπὸ τὰ ἴχνη τοῦ Λόγου στὴν φύση. Γιατί τώρα ὁ Λόγος - ἡ Ἀρχὴ πού δημιουργεῖ, συντηρεῖ, διαμορφώνει καὶ βάζει τάξη στὴ φύση - *σάρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν* γιὰ μοναδική φορὰ στὴν ἱστορία. Καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ μαθητὴς Του, Τὸν εἶχε δεῖ. *Ἐθέασατο τὴν δόξαν Του* καὶ ἄκουσε τὰ λόγια πού βγῆκαν ἀπὸ τὸ στόμα Του. Ἀξιῶθηκε νὰ βρεθεῖ πολὺ κοντὰ σὲ Αὐτὸν πού πρὶν μόνον ἀμυδρὰ μποροῦσε νὰ ἰδωθεῖ, νὰ γείρει στό στήθος Του καί, στό μεγαλύτερο τῶν μυστηρίων, νὰ Τὸν δεχθεῖ μέσα του στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο.

Ἔτσι, ἐνῶ τὸ *Tao Teh Ching* τοῦ Lao Tzu ἐκφράζει τὸ ὑψηλότερο πού μπορεῖ κανεὶς νὰ γνωρίσει διαισθητικά, τὸ κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγέλιο ἐκφράζει τὸ ὑψηλότερο πού μπορεῖ κανεὶς νὰ γνωρίσει ἐξ ἀποκαλύψεως, δηλαδή, ὅταν ὁ Θεὸς φανερώνει τὸν ἑαυτό Του καὶ βιώνεται μέ τρόπο ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ἀπτό.

2. Ο ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΚΑΙ Ο GI-MING SHIEN

Ἐχοντας μεγαλώσει πρὸς τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '40 καὶ στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '50, ὁ π. Σεραφεῖμ γιὰ τὸν ὁποῖο κάναμε λόγο πιὸ πάνω εἶχε ἀπορρίψει τὸν σύγχρονο Ἀμερικάνικο Χριστιανισμό μέ τὸν ὁποῖο ἀνατράφηκε, γιατί τὸν ἔβρισκε βαρετό, ἄγονο καὶ κενό. Ἀναζητώντας μιὰ ἀληθινὴ κατανόηση τῆς πραγματικότητας, μελέτησε ἐκτεταμένα τὴν ἀρχαία Κινέζικη παράδοση, πρῶτα μέ τὸν Alan Watts καὶ μετὰ μέ ἓναν πιὸ αὐθεντικὸ φορέα αὐτῆς τῆς παράδοσης, τὸν ταπεινὸ καὶ ἐνάρετο Gi-ming

* Ἡ ταύπιση τοῦ «Ταο» μέ τὸν «Λόγο» δέν ἔχει μόνον φιλοσοφικὴ βάση, ἀλλὰ βασίζεται καὶ στίς γραφές. Στό κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγέλιο, ὁ Χριστὸς, ὁ ἐνσαρκωμένος Λόγος αὐτοαποκαλεῖται «ἡ Ὁδὸς (Ταο)» (Ἰω. 14:6). Καὶ στίς πράξεις τῶν Ἀποστόλων διαβάζουμε ὅτι οἱ πρῶτοι πού ἀκολούθησαν τὸν Χριστὸ χρησιμοποιοῦσαν ἀπλά τὸν ὄρο «ἡ Ὁδὸς» ὅταν ἀναφέρονταν στὴ νέα τους πίστι. (βλ. Πρ. 19:9, 19:23, 22:4, 24:14, 24:22).

Ό π. Σεραφείμ Rose (1934 - 1982) στό Μοναστήρι του Αγίου Γερμανού στά βουνά της βόρειας Καλιφόρνιας, τό 1978.

Shien. Ό Gi-ming είχε μελετήσει κάτω από τήν καθοδήγησι κάποιων σοφών στην Κίνα (μεταξύ τών οποίων οί Ju-yang Ching-wu καί Ma Yei-fu), καθώς καί μέ κάποιους από τούς μεγαλύτερους Κινέζους στοχαστές του εικοστού αιώνα. Υπό τήν μαθητεία του ό π. Σεραφείμ έμαθε άρχαία κινέζικα για να μπορέσει να μελετήσει τό *Tao Teh*

Ching στό πρωτότυπο. Βοήθησε τόν Gi-ming να μεταφράσει τό *Tao Teh Ching* στά Άγγλικά, καί ό Gi-ming άνοιξε σε αυτόν τό βαθύτερο νόημα τών περιεχομένων του. Ό Gi-ming ήταν αυτός πού πρωτοείπε στόν π. Σεραφείμ ότι ό Λόγος τών άρχαίων Έλλήνων ήταν τό ίδιο μέ τό Ταο του Lao Tzu.

Άπό τά γραπτά του Γάλλου μεταφυσικού φιλοσόφου René Guénon, ό π. Σεραφείμ είχε μάθει ότι είναι αναγκαίο να ανατρέχει κανείς στην παραδοσιακή, ορθόδοξη μορφή μιās θρησκείας. Αυτό τόν έκανε να εκτιμήσει τόν Gi-ming ως έναν ορθόδοξο αντιπρόσωπο της Κινέζικης παράδοσης. Καί αυτό τελικά τόν οδήγησε - άπρόσμενα - πίσω στην παλιά, ορθόδοξη μορφή της θρησκείας τήν οποία είχε άπορρίψει στά νιάτα του. Όπως οί άρχαίοι Έλληνες είχαν μιά φορά δεϊ τήν έκπλήρωση της φιλοσοφίας τους στην άποκάλυψη του Χριστου, έτσι καί ό π. Σεραφείμ αναγνώρισε τήν έκπλήρωση της φιλοσοφίας του Lao Tzu στόν παλιό Όρθόδοξο Χριστιανισμό τόν όποιο οί Έλληνες (καί, κατ' επέκταση, οί Ρώσοι) είχαν διατηρήσει.

Ό Gi-ming Shien άργότερα εξαφανίστηκε μυστηριωδώς, προς μεγάλη θλίψη του π. Σεραφείμ, ό όποιος μέχρι τίς τελευταίες του μέρες τόν θυμόταν μέ βαθύτατο θαυμασμό καί ευγνωμοσύνη. Ό π. Σεραφείμ στη συνέχεια έγινε Όρθόδοξος Χριστιανός μοναχός καί συγγραφέας στα

βουνά της βόρειας Καλιφόρνιας, και μέχρι τον θάνατό του το 1982 είχε απρόσμενα γίνει ένας από τους πιο αγαπητούς πνευματικούς συγγραφείς στη Ρωσία. Μέσω αυτού και ο συγγραφέας του παρόντος βιβλίου ανακάλυψε το βάθος του παλαιού, ανόθευτου Χριστιανισμού, και όπως και ο π. Σεραφείμ βρήκε ότι αυτό ήταν η εκπλήρωση αυτού που αναζητούσε στον Lao Tzu. Αυτό το βιβλίο είναι μία προσφορά σε αυτούς που βρίσκουν ότι ο σύγχρονος Αμερικάνικος Χριστιανισμός είναι κοινότυπος και τυποποιημένος, και που παρ'όλα αυτά έχουν πόθο για τον Χριστό. Μέσω της σοφίας των παλαιών, των από τον Θεό φωτισμένων Χριστιανών δασκάλων, από τους οποίους παραθέτουμε εκτεταμένα αποσπάσματα, θα δείξουμε ότι η αποκάλυψη του Χριστού είναι πράγματι το αποκορύφωμα αυτού από το οποίο οι μεγάλοι σοφοί των προχριστιανικών χρόνων είχαν κάποιες αναλαμπές.

3. ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΥ

Η σύγκριση που αυτό το βιβλίο κάνει ανάμεσα στο *Tao Teh Ching* και τις Χριστιανικές γραφές το αφήνει ανοικτό στην κατηγορία ότι είναι απλά μία ακόμη απόπειρα θρησκευτικού συγκρητισμού. Ωστόσο, μία σοβαρή ανάγνωση του κειμένου, θα οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο. Ο θρησκευτικός συγκρητισμός, στη σύγχρονη του μορφή, θεωρεί ότι όλες οι ατραποί οδηγούν εξ ίσου στην αλήθεια ταυτόχρονα, και με αυτή τη θεώρηση αναγκάζεται να παραβλέψει κάποιες βασικές διαφορές μεταξύ τους, ή να προσφέρει κάποιες περίπλοκες εξηγήσεις προκειμένου να εκλογικεύσει αυτές τις διαφορές. Οί παλαιοί Χριστιανοί δάσκαλοι, από την άλλη πλευρά, έκαναν μία πιο έντιμη και διακριτική προσέγγιση, ή οποία τελικά αποδείχθηκε πιο απλή, φυσική και οργανική. Αντί να αναμείξουν όλες τις θρησκείες μαζί όπως κάνουν οι σύγχρονοι, οι παλαιοί είχαν καταλάβει ότι η σοφία εκτυλισσόταν διά μέσου των αιώνων. Είχαν δει προμηνύματα, αναλαμπές και προφητείες για τον Χριστό όχι μόνο στους Ιουδαίους, αλλά και σε άλλους που είχαν ζήσει πριν απ'Αυτόν, και έβλεπαν τά γραπτά των προχριστιανικών σοφών ως προετοιμασία για τον Χριστό στο απόγειο της αποκάλυψης. Αυτό εξηγείται πιο ξεκάθαρα στο απόσπασμα από τον Άγ. Σεραφείμ με το οποίο αρχίζει αυτό το βιβλίο.* Αν παραδεχτούμε ότι οι προχριστιανικοί φιλόσοφοι αναζητούσαν την αλήθεια, και ότι είχαν

* Βλ. σελ 5.

συλλάβει κάποιες αναλαμπές της, είναι εύλογο νά σκεφτοῦμε ὅτι τὰ γραπτά τους θά φέρουν κάποιες ὁμοιότητες πρὸς τὴν πληρότητα τῆς Ἀλήθειας πού βρίσκουμε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, σάν τό κομματιασμένο εἶδωλο τοῦ φεγγαριοῦ πού ἀντανακλᾶται στό νερό. Ἔτσι λοιπόν, αὐτές οἱ ὁμοιότητες δέν χρειάζεται νά ἐμφανίζονται ὡς ἀπειλή γιὰ τὸν Χριστιανισμό. Ἀντίθετα, προσφέρουν μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξη ὅτι ὁ Χριστός εἶναι συμπαντική Ἀλήθεια.

Ἐπομένως, τό Χριστός τό Αἰώνιο Ταο, θά πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ἀκολουθεῖ ὄχι τὴν παράδοση τοῦ συγκρητισμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν παλαιὰ ἀπολογητική παράδοση. Αὐτὴ ἡ παράδοση ξεκίνησε λιγότερο ἀπὸ ἓναν αἰῶνα μετὰ Χριστόν, μέ τὸν Ἅγ. Ἰουστίνου τὸν Μάρτυρα (110 – 165 μ.Χ.), τὸν Ἅγ. Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα (153-217 μ.Χ.), καί τὸν Λακτάντιο (260-330 μ.Χ.).

Μιλώντας στοὺς Ἕλληνες πολυθεϊστές τῆς ἐποχῆς του, ὁ Ἅγ. Ἰουστίνος ἐπικαλέστηκε τὴν μαρτυρία τῶν προχριστιανικῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καί ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι, ὅπως καί ὁ Lao Tzu, δίδαξαν ὅτι δέν ὑπάρχουν πολλοὶ θεοί, ἀλλὰ μόνον ἓνας Θεός: ἡ Ἄκτιστη Αἰτία καί Δημιουργός τοῦ σύμπαντος, παντοδύναμος, αἰώνιος καί ἄπειρος¹. Καθένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συγγραφεῖς, ἔλεγε ὁ Ἰουστίνος, «μιλοῦσε ἀναλόγως μέ τό μερίδιο πού εἶχε στὸν Λόγο πού διαδιδόταν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, βλέποντας ὅτι ἦταν σχετικό μέ αὐτό... Γιατί ὅλοι αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς ἦσαν σέ θέση νά δοῦν κάποιες ἀλήθειες μέσα στό σκοτάδι, χάρι στὸν σπερματικό Λόγο πού εἶχε ἐμφυτευθεῖ μέσα τους.»⁶ Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Ἰουστίνος ἔφτασε μέχρι τό σημεῖο νά ἀποκαλέσει τοὺς προχριστιανικοὺς σοφοὺς Χριστιανούς: «Αὐτοὶ πού ἔζησαν σέ συμφωνία μέ τὸν Λόγο εἶναι Χριστιανοί, ἀκόμη καί ἂν ἔχουν χαρακτηριστεῖ ὡς ἄθεοι, ὅπως ἦσαν, μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἡράκλειτος καί ἄλλοι σάν αὐτούς... Ἔτσι καί αὐτοὶ ἐπίσης πού ἔζησαν πρὸ Χριστοῦ καί δέν ζοῦσαν σέ συμφωνία μέ τὸν Λόγο ἦσαν ἀχάριστοι καί ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ, καί φονιάδες ὧσων ζοῦσαν σύμφωνα μέ τὸν Λόγο. Ἀλλὰ ὅσοι ζοῦσαν σέ συμφωνία μέ τὸν Λόγο, καί ὅσοι ζοῦν τώρα σέ συμφωνία μέ τὸν Λόγο, εἶναι Χριστιανοί, ἄφοβοι καί ἀτάραχοι.»⁷

Στίς ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰουστίνου γενεές, ὁ Ἅγ. Κλήμης καί ὁ Λακτάντιος συνέχισαν αὐτὴν τὴν παράδοση τονίζοντας τοὺς ἀρχαίους

¹ Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού ἀνέφερε ὁ Ἰουστίνος ἦσαν: ὁ Ὀρφείας (στό ἔργο του μέ τὸν τίτλο *Διαθήκη*), ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, ὁ Αἴμων, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Φιλήμων, ὁ Εὐριπίδης καί ὁ Μένανδρος.

συγγραφείς οί όποιοι πίστευαν σέ Έναν Θεό.¹ Μεταξύ τών φιλοσόφων πού αναφέρουν είναι ό Έρμησ ό Τρισμέγιστος, ό όποιος, σάν τόν Lao Tzu, λέει ότι ό Δημιουργός είναι «Ένας, αϋθύπαρκτος, και χωρίς όνομα.»⁸

«Οί Έλληνες», λέει ό Λακτάντιος, «αναφέρονται στόν Θεό ως Λόγο... γιατί Λόγος σημαίνει τόσο όμλία όσο και λογική, καθότι ό Λόγος είναι ταυτόχρονα ή φωνή και ή σοφία του Θεού. Και αϋτόν τόν Θείο Λόγο οί φιλόσοφοι δέν τόν άγνοούσαν, άφού ό Ζήνων παρουσιάζει τόν Λόγο ως αϋτόν πού δημιουργεί και συντηρεί τήν τάξη στά πράγματα, και πλαισιώνει τό σύμπαν: τόν άποκαλει Είμαρμένη, τόν χαρακτηρίζει ως τήν αναγκαιότητα τών πραγμάτων, και ως Θεό, και ως τήν ψυχή του Δία, κατά τά ειωθότα τής εποχής, γιατί τότε πράγματι συνήθιζαν νά θεωρουν τόν Δία ως Θεό. Άλλά οί λέξεις δέν είναι εμπόδιο, όταν τό συναίσθημα είναι σέ συμφωνία μέ τήν αλήθεια.»⁹

Ό Ιουστίνος και ό Λακτάντιος εκθειάζαν τόν Σωκράτη, γιατί όπως και ό Lao Tzu, ήταν συγκρατημένος στό νά δίνει ακριβείς όρισμούς στή διδασκαλία του γι' αϋτά τά πράγματα τά όποια δέν του είχαν δειχθεί μέσω Θείας αποκάλυψης. Στο πνεύμα του Lao Tzu, ό Σωκράτης είχε πει: «Οϋτε είναι εύκολο νά βρει κανείς τόν Πατέρα και Δημιουργό τών άπάντων, οϋτε, αν Τόν βρει, είναι δυνατόν νά Τόν διακηρύξει σέ όλους.»¹⁰ Έκθειάζαν επίσης τόν Σωκράτη γιατί δέν άπέτιε φόρο τιμής στους ψεύτικους θεούς τούς όποιους τό κράτος αναγνώριζε και τούς όποιους όλοι λάτρευαν – μέχρι πού και σκοτώθηκε γι'αϋτό. Και αϋτό γιατί, λέει ό Ιουστίνος, «ό Σωκράτης εν μέρει γνώριζε τόν Χριστό, γιατί ό Χριστός ήταν και είναι ό Λόγος πού βρίσκεται μέσα στόν καθένα.»¹¹

Πάνω και πέρα από ό,τι έλεγαν οί φιλόσοφοι, οί παλαιοί Χριστιανοί πατέρες ανέφεραν και τίς δέκα παρθένες προφήτισσες πού ήσαν γνωστές ως Σίβυλλες. Τά λεγόμενά τους έδειχναν ότι πιστεύουν στόν Ένα άόρατο Θεό και έδιναν ξεκάθαρες προφητείες γιά τόν έρχομό του Χριστού. Ό Βιργίλιος, ό όποιος πέθανε δεκαεννέα χρόνια πριν τή γέννηση του Χριστού, χρησιμοποίησε τίς προφητείες τίς Σίβυλλας του Cumae γιά νά προείπει (στήν τέταρτη Έκλογή του) ότι ό Μεσσίας θά «κατέβει από τόν ουρανό», θά γεννηθεί ως βρέφος από μιá παρθένο, και θά φέρει μιá εποχή στήν όποία «όλες οί κηλίδες από τήν κακία του παρελθόντος μας

¹ Εκτός από τούς συγγραφείς πού ανέφερε ό Ιουστίνος, ό Άγιος Κλήμης και ό Λακτάντιος ανέφεραν τόν Βιργίλιο, τόν Όβίδιο, τόν Θαλή, τόν Αναξαγόρα, τόν Αντισθένη, τόν Κλεάνθη, τόν Χρύσιππο, τόν Ζήωνα, τόν Δημόκριτο, τόν Ξενοφάνη τόν Αθηναίο, τόν Ησίοδο, τόν Αριστοτέλη, τόν Κικέρωνα και τόν Σενέκα.

θά καθαριστοῦν». Καί ὅτι αὐτό θά γίνει τήν ἐποχή τῆς βασιλείας τοῦ φίλου τοῦ Βιργιλίου, τοῦ ὑπάτου Pollio.¹² Καί αὐτό ἔγινε πράγματι.

Ὅταν ἀνέφεραν ἀποσπάσματα ἀπό σοφούς πού ἔζησαν πρῖν ἀπό τόν Χριστό, ὁ Ἰουστίνος, ὁ Κλήμης καί ὁ Λακτάντιος διόρθωσαν τά λάθη τους, τά ὁποῖα ἀπέδωσαν στήν ἐποχή κατά τήν ὁποῖα ἔζησαν αὐτοί οἱ σοφοί. «Ὅτιδῆποτε διατύπωσαν καλά εἴτε οἱ νομοθέτες εἴτε οἱ φιλόσοφοι», λέει ὁ Ἰουστίνος, «τό ἀνέπτυξαν ἐπειδή εἶχαν βρεῖ καί εἶχαν ἀναλογιστεῖ κάτι ἀπό τόν Λόγο. Ἐπειδή ὁμως δέν γνώριζαν ὁλόκληρο τόν Λόγο, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός, συχνά ἔπεφταν σέ ἀντιφάσεις.»¹³ Καί ὁ Λακτάντιος γράφει: «Ἄνθρωποι ἰδιοφύεστατοι ἄγγιξαν τήν ἀλήθεια, καί σχεδόν θά τή συνελάμβαναν, ἂν τά εἰωθότα, ἐπηρεασμένα ἀπό γνῶμες ἐσφαλμένες, δέν τούς τραβοῦσαν πίσω.»¹⁴ Ταυτόχρονα, τόσο ὁ Ἰουστίνος ὅσο καί ὁ Λακτάντιος ἀσπασθήκαν τίς ἀλήθειες πού ἐξέφρασαν οἱ ἀρχαῖοι σοφοί ὡς δικές τους. «Ὅτιδῆποτε ἔχει πραγματικά εἰπωθεῖ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων», βεβαιώνει ὁ Ἰουστίνος, «ἀνήκει σέ μᾶς τούς Χριστιανούς.»¹⁵

Οὔτε ὁ Ἰουστίνος, οὔτε ὁ Κλήμης οὔτε ὁ Λακτάντιος θά μπορούσαν νά ἔχουν ἀκούσει γιά τόν Lao Tzu. Ὅστόσο, ἀπ' ὅτι εἶπαμε παραπάνω, δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, ἂν εἶχαν ζήσει στήν Κίνα καί ὄχι στήν Ἑλληνορωμαϊκό κόσμο, θά εἶχαν παρουσιάσει τόν Lao Tzu ὡς προχριστιανικό μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ-Λόγου.

Σήμερα σέ παλιά ἑλληνικά, βουλγάρικα καί ρουμάνικα μοναστήρια μπορεῖ κανεῖς νά βρεῖ τοιχογραφίες πού παριστάνουν ἀρχαίους Ἑλληνες φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι τιμῶνται ἔτσι ὡς ἀναζητητές τῆς Ἀλήθειας πρῖν τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πιό ἀγαπητός Ἑλληνας ἅγιος τοῦ αἰῶνα μας, ὁ Ἅγ. Νεκτάριος Πενταπόλεως, ἔλεγε γιά τόν Σωκράτη καί γιά τόν «θεῖο Πλάτωνα» ὅτι κάποιες φορές «ἐμπνέονταν ἀπό τόν Θεό»¹⁶. Ἄν οἱ Ἑλληνες φιλόσοφοι τιμῶνται ἔτσι, δέν μπορεῖ νά τιμηθεῖ ἔτσι καί ὁ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος πλησίασε ἀκόμη περισσότερο στό νά περιγράψει τόν Λόγο, τό Ταο, πρῖν «γίνει σάρξ καί σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν»;

基督永生之道

ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΑΟ

ΜΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΝΝΕΑ ΕΝΝΕΑΔΕΣ

Τά ποιήματα πού ακολουθοῦν δέν ἀποτελοῦν μετάφραση τοῦ Tao Teh Ching, ἀλλά συνιστοῦν μᾶλλον ἓνα ἐντελῶς νέο ἔργο πού βασιζέται σέ ἀποσπάσματα ἀπό τό Tao Teh Ching. Σέ αὐτά τά ποιήματα θά κοιτάξουμε τόν Χριστό μέσα ἀπό τήν ἀγνή ματιά καί τό διαισθητικό ὄραμα τοῦ Lao Tzu , καί ταυτόχρονα θά παρουσιάσουμε τή διδασκαλία τοῦ Lao Tzu ἀπό μιά νέα ὀπτική γωνία. Κατά συνέπεια, ὅτι ἀκολουθεῖ μπορεῖ νά θεωρηθεῖ κάτι σάν «Καινή Διαθήκη τοῦ Tao Teh Ching.» Μένοντας πιστοί στόν σκοπό αὐτοῦ τοῦ ἔργου, προσπαθήσαμε νά ἀκολουθήσουμε τή μορφή καί τό στυλ τοῦ Tao Teh Ching. Ἀκολουθήσαμε, μεταξύ ἄλλων, ὅπως καί τό Tao Teh Ching, τή διαίρεση σέ ὄγδονταένα κεφάλαια, πού βασιζέται στά πολλαπλάσια τοῦ τρία.

Θά πρέπει νά σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Κινέζοι ἔδιναν μεγάλη σημασία στόν ἀριθμό Τρία. Ἔβλεπαν σ'αὐτόν τήν πρωταρχική ἀρχή τῆς τάξης: καί κατ'αὐτόν τόν τρόπο οἱ διδασκαλίες τους προεικόνιζαν τή μυστική ζωή τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Στό κεφάλαιο 42 τοῦ Tao Teh Ching ὁ Lao Tzu γράφει: «Τά Τρία δημιούργησαν τά πάντα.» Τά ἴδια τά κεφάλαια τοῦ Tao Teh Ching ἀποτελοῦν ἓνα σύνολο ἀπό ἐννέα ὁμάδες, μέ ἐννέα κεφάλαια ἢ κάθε μία - ἢ ἐννέα ἐννεάδες – καί τό ἐννέα εἶναι τρεῖς ὁμάδες τῶν τριῶν. Στό Μέρος 1 πού ἀκολουθεῖ τονίσαμε αὐτό τό χαρακτηριστικό.

Γιά νά ἀποκωδικοποιήσουμε τήν μυστηριώδη φιλοσοφία τοῦ Lao Tzu, χρησιμοποιήσαμε τίς διδασκαλίες τοῦ Gi-ming Shien, πού δίνουν μιά καθαρή εἰκόνα γιά τό Tao Teh Ching, ἀπό σημειώσεις τοῦ π. Σεραφεῖμ κατά τή διάρκεια μιᾶς σειρᾶς μαθημάτων τοῦ Gi-ming Shien. Στή συνέχεια, γιά νά φέρουμε τή σοφία τοῦ Lao Tzu σε νέα διάσταση, ἀναφερθήκαμε σέ πολλά ἀποσπάσματα ἀπό γραπτά Χριστιανῶν πατέρων τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτές οἱ πηγές ἀναφέρονται στίς παραπομπές στό τέλος αὐτοῦ τοῦ μέρους.

Στίς παραπομπές ἀπό τό Tao Teh Ching, βασιστήκαμε κατά κύριο λόγο στήν μέχρι τώρα ἀδημοσίευτη μερική μετάφρασή του ἀπό τόν Gi-ming Shien καί τόν π. Σεραφεῖμ, τήν ὅποια βρήκαμε τήν πιό διεισδυτική:

αναφερθήκαμε όμως επίσης σε πολλές άλλες μεταφράσεις και στο πρωτότυπο Κινεζικό κείμενο.

Στμ. Για το ελληνικό κείμενο βασιστήκαμε κυρίως στην ελληνική μετάφραση του Tao Teh Ching από τη Μάνια Σεφεριάδη. Όπου αυτή παρουσίαζε σημαντικές διαφορές από την αγγλική μετάφραση των Gi-ming Shien και π.Σεραφείμ, βασιστήκαμε σε αυτή την αγγλική μετάφραση. Σε όρισμένες περιπτώσεις βασιστήκαμε και σε άλλες αγγλικές μεταφράσεις.

太初有道

Η ΠΡΩΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ Η ΟΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

Πρίν δημιουργηθῆι τό φῶς
Ἐπῆρχε τό Πρωταρχικό Φῶς τό ἀδημιούργητο:
Ἡ Πρωταρχική Οὐσία,
Πού κατοικοῦσε στό Σκοτάδι τοῦ ἀκατάληπτου.
Γι' αὐτό τό Φῶς ἔλεγε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης¹: 5
«Καί ἀπέκρουσε τό μεγαλεῖο του μέ σκότος μυστηρίου.»¹
Ὁ ἄμορφος καί ἄυλος τόπος τῆς γνώσης²
Ὅπου ἡ κατανόησή μας καί οἱ ἰδέες μας δέν ἔχουν πρόσβαση.
Καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός² μίλησε ἐπίσης γι' αὐτό
Ἀποκαλώντας τό «σκοτάδι σκοτεινότερο καί ἀπό τό σκοτάδι 10
Καί πύλη κάθε μυστηρίου».³

Δέν ὑπάρχει ὄνομα γιά νά ὀνομάσουμε τήν Πρωταρχική Οὐσία
Οὔτε τώρα οὔτε στούς αἰῶνες τῶν αἰώνων.⁴
Τόν ἀποκαλοῦμε Οὐσία,
Γιατί εἶναι μιᾶ θάλασσα Οὐσίας, 15
Ἀπροσδιόριστη καί ἀπέραντη.
Ἀπλώνεται μακριά, πέρα ἀπό κάθε ἔννοια τοῦ χρόνου ἢ τῆς φύσης.⁵
Εἶναι ὀλοκληρωτικά Οὐσία, εἶναι ἀποκλειστικά Οὐσία,
Ὡστόσο εἶναι ὑπερούσιος,
Γιατί δέν εἶναι ἡ οὐσία ὅποιουδήποτε ὑπαρκτοῦ.⁶ 20

Τόν ἀποκαλοῦμε Εἶναι,
Γιατί πρίν νά ὑπαρξῆι ὅτιδήποτε ἄλλο, Αὐτός Εἶναι⁷
Ὡστόσο εἶναι πάνω ἀπό τό εἶναι.
Πάνω ἀπ' ὅλα ὅσα ὑπάρχουν,
Πάνω καί ἀπό τήν ἴδια τήν ὑπαρξη.⁸ 25

Τόν ἀποκαλοῦμε τόν Ἐνα,
Γιατί μόνο Αὐτός εἶναι ὀλοκληρωτικά Ἀπλός καί ἀδιαίρετος.

¹ Ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: ὁ βασιλιάς Δαβίδ

² Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός: ὁ Lao Tzu

Ὡστόσο ὑπερβαίνει τὴν ἀντινομία τοῦ ἑνός καὶ τῶν πολλῶν.
Δέν περιορίζεται σέ καμιά ἔννοια, οὔτε κἄν στήν ἔννοια τοῦ Ἐνός.
Δέν εἶναι οὔτε ἓνα οὔτε ἐνότητα, οὔτε πολλά οὔτε πολλαπλότητα.⁹ 30

Τέλος, Τόν ἀποκαλοῦμε Νοῦ ἢ Νόηση,
Γιατί εἶναι ὁ ἴδιος κατ' οὐσίαν Νοῦς,
Ὀλοκληρωτικά καὶ ἀποκλειστικά Νοῦς.
Ὡστόσο εἶναι ὀλοκληρωτικά πάνω ἀπ'τό νοῦ καὶ πάνω ἀπ'τὴ νόηση
Γιατί κάθε νόηση ἐκφράζει μιὰ δυαδικότητα: 35

Τὴ σχέση ἀνάμεσα στό νοῦν καὶ τό νοούμενο.
Οὔτε ὁ νοῶν οὔτε τό νοούμενο μποροῦν νά ἐπιστρέψουν ἀφ' ἐαυτῶν
στήν ὀλοκληρωτικὴ Ἀπλότητα.

Γιατί ὁ νοῶν χρειάζεται τό νοούμενο
Καὶ τό νοούμενο χρειάζεται τόν νοῦντα.
Ἀλλά ἡ Πρωταρχικὴ Οὐσία δέν εἶναι οὔτε ὁ νοῶν οὔτε τό νοούμενο¹⁰ 40

Γιατί εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά:
Ἀπεριόριστος, αὐθύπαρκτος, ἐλεύθερος καὶ ἀπλός,
Ὑπάρχει, χωρὶς νά ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτα.

Τό νοεῖν ἢ τό νοεῖσθαι εἶναι ἴδιον τῆς φύσης τῶν πραγμάτων πού
προέρχονται δευτερογενῶς ἀπὸ τὴν Πρωταρχικὴ Οὐσία.¹¹
Ἔτσι ἡ οὐσία πού μπορεῖ νά νοηθεῖ ὡς οὐσία δέν εἶναι ἡ Πρωταρχικὴ
Οὐσία. 45

Τό ὄν πού μπορεῖ νά περιοριστεῖ στήν ὑπαρξὴ δέν εἶναι τό Πρωταρχικό
Ἦν.

Τό ἓνα πού μπορεῖ νά περιοριστεῖ στήν ἔννοια τοῦ ἑνός δέν εἶναι ἡ
Πρωταρχικὴ Ἐνότητα.
Καὶ ὁ νοῦς πού μπορεῖ νά γίνει νοητός δέν εἶναι ὁ Πρωταρχικός Νοῦς.¹²

Ὅποιος διατηρεῖ μέ ὁποιοδήποτε τρόπο νόηση, δέν βγήκε ἀκόμα ἀπὸ
τὴ δυαδικότητα, δέν ἔχει φτάσει στήν Ἀπλότητα
Ἐκεῖνος ὅμως πού τὴν ἄφησε ὀλότελα, μπηκε ὀπωσδήποτε στόν
Πρωταρχικό Νοῦ,
50

Ἐγκαταλείποντας μέ ὑπέρβαση τὴ δύναμη τῆς νόησης.¹³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

Ὅπως ὁ νοῦς μας γεννᾷ ὁ ἴδιος λόγος,
Ἔτσι καί ὁ Πρωταρχικός Νοῦς γέννησε τόν Πρωταρχικό Λόγο.
Ἡ Πρωταρχική Οὐσία-Νοῦς εἶναι Μήτηρ.
Ἡ Πρωταρχική Οὐσία-Νοῦς εἶναι Πατέρας.
Ἀπό τή Μήτηρ αὐτοῦ τοῦ Νοῦ 5
Γεννήθηκε ὁ ἄχρονος Υἱός.
Γι' αὐτή τή γέννηση μίλησε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης¹, μιλώντας ὡς ὁ Νοῦς-
Πατέρας:
«Ἐκ γαστροῦ (δηλαδή, ἀπό τήν Οὐσία μου) πρό ἐωσφόρου ἐγέννησά
σε». ¹⁴
Καί γι' αὐτή τή γέννηση καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός μίλησε, καί εἶπε:
«Κάτι μυστηριωδῶς γεννημένο 10
Πρὶν ἀπό τόν Οὐρανό καί τή γῆ.
Ἦρεμο, ἀπεριόριστο,
ἀνεξάρτητο, ἀναλλοίωτο». ¹⁵
Ὁ νοῦς δέν ὑπάρχει χωρίς τόν λόγος
Οὔτε ὁ λόγος χωρίς τόν νοῦ. 15
Μιά σκέψη τοῦ νοῦ εἶναι ἓνας λόγος κρυφός.
Ἔνας λόγος εἶναι μιά σκέψη πού βγαίνει πρὸς τά ἔξω.
Ἡ σκέψη γίνεται λόγος
Καί ὁ λόγος μεταφέρει τή σκέψη σέ ὅσους ἀκοῦν
Ὁ νοῦς, ὁ ἀθύπαρκτος, 20
Εἶναι λοιπόν ὁ πατέρας τοῦ λόγου
Καί ὁ λόγος εἶναι ὁ υἱός τοῦ νοῦ.
Πρὸ τοῦ νοῦ, ὁ λόγος δέν μποροῦσε νά ὑπάρξει.
Καί ὁ λόγος δέν ἔρχεται ἀπ' ἔξω,
Ἀλλά ἀπ' τόν ἴδιο τό νοῦ. 25
Ἔτσι καί ὁ Πατέρας, ὁ πανπεριεκτικός Νοῦς,
Ἡ Νόηση ἢ πάνω καί πέρα ἀπό κάθε νόηση,
Ἔχει ἓναν Υἱό, γεννημένο ἀπό τήν Οὐσία Του:
Τόν Λόγο τόν πάνω καί πέρα ἀπό κάθε λόγο. ¹⁶

¹ Ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: ὁ Δαβίδ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

- Ὅπως ἡ δράση μας ἐκπορεύεται ἀπό τό νοῦ μας
Ἐτσι καί ἡ Πρωταρχική Δράση ἐκπορεύεται ἀπό τόν Πρωταρχικό Νοῦ.
Ὅπως ὁ Πρωταρχικός Λόγος εἶναι σάν ἕνας ἦχος –
Ἐνας ἤρεμος ἦχος,
Ἐτσι καί ἡ Πρωταρχική Δράση εἶναι σάν μιά Πνοή – 5
Μιά ἤρεμη Πνοή.
Καί ὅπως ἡ πνοή συννύαρχει μέ τόν λόγο πού προφέρεται
Ἐτσι καί ἡ Πρωταρχική Πνοή συννύαρχει μέ τόν Πρωταρχικό Λόγο.
- Ἐπάρχει μιά πνοή μέσα σου
Ἐλική καί ἀπρόσωπη 10
Πού διαχέεται ἐνῶ διατηρεῖ στή ζωή τήν ιδιαίτερη, τήν διακριτή
ὑπαρξή σου.
Στήν Πρωταρχική Οὐσία, πού εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ζωή,
Ἐπάρχει ἐπίσης μιά Πνοή,
Ἀλλά μιά Πνοή πού εἶναι καθαρά Πνευματική καί Προσωπική,
Πού δέν διαχέεται ἀλλά διατηρεῖ στή ζωή τά πάντα ἀδιακριτίως.¹⁷ 15
- Ἡ Πνοή τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ εἶναι σάν ἄνεμος.
Ὁ ἄνεμος πνέει ὅπου θέλει:
Ἀκοῦς τόν ἦχο του,
Ἀλλά δέν μπορεῖς νά πεῖς ἀπό ποῦ ἔρχεται ἢ πρὸς τά ποῦ πάει.
Ἐτσι καί ἡ Πνοή ἡ μέσα στόν Λόγο 20
Ἐτσι καί ὅλα τά ὄντα τά μέσα στήν Πνοή τοῦ Οὐρανοῦ.¹⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΕΡΑ

Πρίν ὁ κόσμος δημιουργηθεῖ,
Νοῦς, Λόγος καί Πνοή ἦταν Ἕνα,
Μία Οὐσία, πάνω ἀπό ὅλες τίς οὐσίες.
Τό Μονοειδές αὐτῶν τῶν προσώπων εἶναι ἓνα μυστήριο.
Τέτοιο πού ὁ νοῦς μας δέν μπορεῖ νά συλλάβει τό εὖρος του.¹⁹ 5
Κι ὁμως, ἐπιχειροῦμε σ' αὐτό τό μυστήριο νά δώσουμε ἓνα ὄνομα:
Τό ὀνομάζουμε ἀγάπη.
Ἕνα ὄνομα τόσο μεγάλο, πού κανείς δέν μπορεῖ νά τό τιμήσει ὅπως
τοῦ ἀξίζει.
Οἱ ἄνθρωποι ἀπελπίζονται, καί μιλοῦν γι' αὐτό σάν κάτι κοινό καί
τετριμμένο.

Ὁ Νοῦς, ὁ Λόγος καί ἡ Πνοή εἶχαν μεταξύ τους αὐτή τήν τέλεια
ἀγάπη. 10
Ὅχι ἀπλῶς εἶχαν αὐτή τήν ἀγάπη.
Εἶναι αὐτή ἡ ἀγάπη.
Ἡ ἀγάπη, λοιπόν, ὑπῆρχε πρίν ὁ κόσμος δημιουργηθεῖ.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ἀπάντων δέν μπορεῖ νά ἀπλώνεται
μόνο πρὸς τά ἔξω, πρὸς τό σύμπαν πού Αὐτός δημιούργησε.
Στά Τρία αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι ἐπίσης ἐσωτερική, πρὸς τήν ἴδια τήν
Πρωταρχική Οὐσία: 15
Στήν μυστική ἐσωτερική ζωή, τήν κρυμμένη στά βάθη τῆς θεότητας.²⁰
Γιατί τά Τρία ἦταν πάντα Ἕνα,
Ὁ κόσμος ὅμως δέν γνώριζε αὐτή τήν ἀγάπη.
Ὅσπου ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἦρθε στόν κόσμο.
Ὁ Νοῦς τόν ἔστειλε γιά νά φέρει στόν κόσμο 20
Τήν Πρωταρχική Ἀγάπη πού δημιούργησε τόν κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΕ

- Τό τρίγωνο εἶναι ἡ πρώτη πλήρης μορφή.²¹
Τό Τρία εἶναι ἡ ἀρχή τῆς Τάξης.
Ἡ Τάξη πρέπει νά ὑπάρχει πρὶν ἀπό τά πράγματα τοῦ κόσμου.²²
Γι' αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Τά Τρία γέννησαν ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου»²³ 5
Τά Τρία λειτουργοῦν σάν Ἕνα.
Τό Ἕνα δέν λειτουργεῖ χωρίς τά Ἄλλα.
- Ἡ Τριάδα ἐμπεριέχεται στήν τελειότητα
Γιατί εἶναι ἡ πρώτη πού ὑπερβαίνει τή δυάδα.²⁴
Βρίσκεται πέρα ἀπό τή δυαδικότητα τῆς ὕλης, 10
Τοῦ ὑποκειμένου καί τοῦ ἀντικειμένου,
Τοῦ ἑαυτοῦ καί τοῦ ἄλλου.
- Ἡ Τριάδα εἶναι πέρα ἀπό τήν ἀντίθεση τοῦ ἑνός καί τῶν πολλῶν.
Ἡ τελειότητά Της ξεπερνᾷ τήν πολλαπλότητα, τῆς ὁποίας ρίζα εἶναι ἡ
δυαδικότητα.
Τό δύο εἶναι ὁ ἀριθμός πού διαχωρίζει, 15
Τό Τρία εἶναι ὁ ἀριθμός πού ὑπερβαίνει κάθε διαχωρισμό.
Τό ἕνα καί τά πολλά συναντοῦνται μαζί μέσα στό Τρία.²⁵
Γιατί ἡ Τριάδα εἶναι καί πολλά, εἶναι καί ἐνότητα.
Ὅχι ἡ ἐνότητα τῆς αὐτοαπορρόφησης, ἀλλά ἡ ἐνότητα τῆς ἀγάπης.
- Γιατί τά Τρία ἔχουν μιά φύση, μιά θέληση, μιά δύναμη, μιά λειτουργία. 20
Ὡς Ἕνα, δέν ἀναμιγνύονται, δέν συγχέονται,
Ὡς Τρία παραμένουν ἐνωμένα, ὑπάρχουν τό ἕνα μέσα στό ἄλλο.²⁶
Αὐτή εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη, ἡ πρωταρχική ἐνότητα, ἡ πρωταρχική
ἀρμονία, τό τελικό μυστήριο,
Πρός τό ὅποιο καμιά ἀνθρώπινη σκέψη δέν ἔχει κατορθώσει νά
ἀνέλθει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΙ

Ὁ Λόγος γεννήθηκε ἀπό τό Νοῦ

Ἡ Πνοή ἐκπορεύτηκε ἀπό τό Νοῦ

Ὡστόσο δέν ὑπῆρξε ποτέ ἐποχή πού νά ὑπάρχει ὁ Νοῦς χωρίς τόν
Λόγο καί τήν Πνοή.

Ζοῦσαν στό πρῖν ἀπό τό σκοτάδι Σκότος, πέρα ἀπό τό χρόνο,

Ὡστόσο δημιούργησαν τά πάντα, τά μέσα στό χρόνο. 5

Γιατί ὁ χρόνος καί τό σκοτάδι δέν ὑπῆρχαν πρῖν δημιουργηθεῖ ἡ κίνηση
καί τό φῶς.

Με τήν Ἰδέα τήν πέρα ἀπό ιδέες ἡ Πρωταρχική Οὐσία δημιουργεῖ.

Ὁ Λόγος ἐκδηλώνει καί ἐκπληρώνει τήν ἐντολή τοῦ Νοῦ.

Ἡ Πνοή-Δράση ἐκτελεῖ καί τελειοποιεῖ.²⁷

Καί μέ τά δύο αὐτά χέρια τοῦ Νοῦ,²⁸

10

Ἡ Ἰδέα γίνεται πράξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ

Ὁ Νοῦς μίλησε μέσω τοῦ παιδιοῦ Του τοῦ Λόγου,
Καί μέσω τοῦ Λόγου ἔγιναν τά πάντα.
Ἔτσι, ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης λέει:
«Αὐτός εἶπε καί ἐγενήθησαν,
Αὐτός ἐνετείλατο καί ἐκτίσθησαν.»²⁹ 5
Καί: «Με τό λόγο τοῦ Νοῦ ἔγιναν καί στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί»³⁰
Γι' αὐτό μιλάει καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
Ὅταν ἀποκαλεῖ τόν προαιώνιο Λόγο «Πηγὴ τῶν δέκα χιλιάδων
πραγμάτων».³¹

Ἔτσι λοιπόν, «Τά πάντα ἀπ' Αὐτόν δημιουργήθηκαν
Κι ἀπ' ὅσα ἔγιναν τίποτα χωρίς Αὐτόν δέν ἔγινε.»³² 10
Ὁ κάθε κόσμος καί ὁ κάθε κόσμος μέσα στόν κάθε κόσμο,
Ἡ κάθε ὕλη, ἡ κάθε ζωή, ἡ κάθε διάνοια,
Καί ἄλλα πολλά «πού, ἂν γραφοῦν ἓνα πρὸς ἓνα,
Οὔτε ὁ κόσμος ὅλος δε θά χωροῦσε, νομίζω, τά βιβλία πού θά' πρεπε
νά γραφοῦν.».³³

Ὁ Νοῦς μίλησε μέσω τοῦ παιδιοῦ Του τοῦ Λόγου 15
Καί στήν Πνοή Του φάνηκε τό ἀμέτρητο πλῆθος τῶν πνευμάτων³⁴
Γι' αὐτό λοιπόν ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης εἶπε:
«Ὁ Νοῦς μίλησε, καί ἀπό τήν πνοή τοῦ στόματός του δημιουργήθηκαν
οἱ οὐράνιες δυνάμεις»³⁵

Ὁ Νοῦς μίλησε, καί κάλεσε τό Προαιώνιο Συμβούλιο – τόν Λόγο καί τό
Πνεῦμα –
Λέγοντας «ποιήσωμεν ἄνθρωπον».³⁶ 20
Καί ἀπό τήν πνοή τοῦ οὐρανοῦ πού εἰσῆλθε στά ρουθούνια τοῦ
ἀνθρώπου
Ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ζῶσα ψυχή.³⁷

Τά δέκα χιλιάδες πράγματα δημιουργήθηκαν από τό τίποτα,
Από τό Σκότος πού ύπήρχε πρίν από τό σκοτάδι.

Καί όταν αυτό ολοκληρώθηκε,

25

Ό ήρεμος, αναλλοίωτος Λόγος αντήχησε σέ όλη τή δημιουργία,

Πνέοντας πάνω από τή βαθιά σιωπή,

καί δίνοντας ζωή καί κίνηση στά πάντα.³⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΚΤΩ

«Κάποτε παλιά», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Τό Ἔνα ἑναρμόνισε τά πάντα:
Ὁ Οὐρανός χάρη στό Ἔνα ἔγινε διαυγής.
Ἡ Γῆ χάρη στό Ἔνα ἔγινε σταθερή.
Τά πνεύματα χάρη στό Ἔνα ἔγιναν θεϊκά. 5
Τά ὄντα χάρη στό Ἔνα ἄρχισαν νά ζοῦν.
Χωρίς τό Ἔνα πού τοῦ δίνει διαύγεια, ὁ οὐρανός θά σχιζόταν,
Χωρίς τό Ἔνα πού τήν κάνει σταθερή, ἡ γῆ θά διαλυόταν,
Χωρίς τό Ἔνα πού τίς γεμίζει, οἱ κοιλάδες θά ξεραίνονταν,
Χωρίς τό Ἔνα πού δίνει ζωή, ὅλη ἡ φύση θά ἐξολοθρευόταν».³⁹ 10
«Τά Τρία γέννησαν ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου»⁴⁰
Ἐνῶ «Τό Ἔνα ἑναρμόνισε τά πάντα»
Τά Τρία, ὄντας Ἔνα μέσα στήν ἀγάπη, δημιουργοῦν σάν Ἔνα
Καί ἔτσι ἡ Ἀγάπη εἶναι αὐτή πού δημιουργεῖ καί συντηρεῖ τή ζωή.
Αὐτή ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀπό τήν Ἀγάπη, ἀπό τά Τρία σέ
Ἐνότητα 15
Εἶναι τό μυστήριο τῆς Πρωταρχικῆς Ἀρμονίας τοῦ κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΕΑ

«'Εγώ εἰμί ἢ Ὁδός»⁴¹, εἶπε ὁ Προαιώνιος Λόγος.
Ὅπως μέσω τοῦ Λόγου τά πάντα γενήθηκαν ἀπό τόν Νοῦ,
Ἔτσι καί μέσω Αὐτοῦ τά πάντα ἐπιστρέφουν στόν Νοῦ.
Γι' αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Ἡ ἐπιστροφή εἶναι ἡ κίνηση τῆς Ὁδοῦ. 5
Ἡ ἐπιστροφή στήν πηγή.»⁴²

Ὁ Λόγος εἶναι ἡ μόνη Ὁδός ἀπό τήν ὁποῖα προῆλθαν,
Καί Αὐτός εἶναι ἡ μόνη Ὁδός γιά νά μπορέσουν νά ἐπιστρέψουν
Γιατί «Κανείς δέν πάει πρὸς τόν Νοῦ, παρά μόνο διά τοῦ Λόγου.»⁴³
Αὐτός εἶναι ἡ μόνη Ὁδός πού εἶναι στή φύση τους νά ἀκολουθήσουν. 10
Αὐτός εἶναι πού γεμίζει,
Αὐτός εἶναι πού ἀδειάζει.
Κενώνει τόν Ἐαυτό Του
Ὅστε νά γεμίσει μέ τόν Ἐαυτό Του τά πάντα.
Αφήνει τόν Ἐαυτό Του νά κατεδαφιστεῖ⁴⁴ 15
Ὅστε μέσω αὐτοῦ τά πάντα νά μπορέσουν ν' ἀναστηλωθοῦν.
Από ἐκεῖ πού εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα καί ἀπ' ὅλα ἀπείρως ψηλότερα,
Βγαίνει ἔξω ἀπό τόν Ἐαυτό Του, ἀπό τήν ὑπερβολή τῆς ἀγάπης Του
γιά τά πάντα,
Ὅστε τά πάντα νά ἔλθουν πρὸς Αὐτόν,⁴⁵
Νά ἐπιστρέψουν στήν Πηγή. 20

道
臨

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑ

Πρίν ὁ Λόγος ἔρθει στόν κόσμο
Οἱ σοφοί Τόν ἀναζητοῦσαν παντοῦ.
Δέν Τόν ἔβλεπαν, ἀλλά ἔνιωθαν παντοῦ τήν παρουσία Του.
Τόν βρῆκαν στά ζωντανά ὄντα, τόν βρῆκαν σέ κατσάβραχα τοῦ
βουνοῦ, τόν βρῆκαν σέ ρυάκια, σέ θάλασσες, σέ ἀνέμους.
Δέν ἦταν αὐτά τά πράγματα, 5
Αλλά μιλοῦσε σ'αὐτά, καθοδηγῶντας τα.
Τά πάντα ἀκολουθοῦσαν τήν πορεία Του.
Γι' αὐτό οἱ σοφοί Τόν ἀποκάλεσαν καί μέ τό ἄλλο Του ὄνομα:
Εἶπαν ὅτι εἶναι ἡ Ὁδός (τό Ταο),
Ἡ πορεία πού ὅλα τά πράγματα εἶναι προορισμένα ν' ἀκολουθήσουν. 10
Τά δένδρα, τά πουλιά, τά ποτάμια καί οἱ ἄνεμοι ἀκολουθοῦσαν τήν
Ὁδό.
Δέν εἶχαν ἄλλη ἐπιλογή.
Στόν ἄνθρωπο μόνο ἔχει δοθεῖ ἡ ἐπιλογή:
Μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ εἴτε ν' ἀκολουθήσει τήν Ὁδό, εἴτε νά
βαδίσει τήν δική του ὁδό.
Ἄν ἀκολουθήσει τήν Ὁδό, θά ὑποφέρει τόν πόνο τοῦ κόσμου 15
Αλλά θά βρεῖ τήν Πρωταρχική Ἀρμονία.
Ἄν βαδίσει τή δική του ὁδό, θά ὑποφέρει μόνο μέ τόν ἑαυτό του
Καί μέσα του θά ὑπάρχει χάος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑ

Πρίν ἢ Ὁδός ἔρθει στὸν κόσμο,
Οἱ σοφοὶ προσπάθησαν νὰ Τὴν περιγράψουν:
Νὰ περιγράψουν Τὴν Ὁδὸ πού τὰ πάντα ἀκολουθοῦν χωρίς ἄλλη
ἐπιλογή, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἂν τό ἐπιλέξει.
Χωρίς νὰ ἔχουν δεῖ τὸν Ἴδιο, ἀλλὰ μόνο τὰ ἴχνη Του,
Οἱ σοφοὶ δὲν μπορούσαν νὰ μιλήσουν γι' Αὐτόν παρὰ μόνο μέ γρίφους
καὶ συγκεχυμένους στίχους. 5

Κάποια πράγματα τὰ ἤξεραν καὶ μόνο ἀπὸ τὰ ἴχνη Του,
Καθὼς περνοῦσε σιωπηλός, ἀδιόρατος μέσα ἀπ' τὰ φαράγγια.

Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἡ Ροή πού τὰ πάντα ἀκολουθοῦσαν;
Τίποτε δὲν ὑπῆρχε γιὰ τὸν ἑαυτό του.
Τὸ κάθε τι ταπεινά, ὑπομονετικά, ἐκπλήρωνε τὸν προορισμό Του, 10
Χωρίς νὰ σκέφτεται, χωρίς νὰ κατέχει, χωρίς νὰ ἐπαναστατεῖ ἢ νὰ
παραπονιέται, ἢ νὰ κατηγορεῖ, ἢ νὰ περιμένει ἀνταπόδοση, ἢ νὰ
ἀναζητεῖ δόξα καὶ τιμὴ.

Ἔτσι, ὁ φουρτουνιασμένος ὠκεανός, καὶ ὁ θυελλώδης ἄνεμος ἦσαν τό
ἴδιο πειθήνιοι ὅσο καὶ ἡ ἡρεμὴ λιμνούλα.
Κάτι πεθαίνει, χωρίς νὰ τό σκεφτεῖ, ὥστε ἄλλα νὰ ζήσουν.
Ἔνας σπόρος πέφτει στό χῶμα καὶ πεθαίνει.
Καὶ ἀπὸ αὐτόν φυτρώνει ἕνα δένδρο πού κάνει καρπούς καὶ
ἀμέτρητους σπόρους. 15

Ἄν ὁ σπόρος μείνει ἀκέραιος, τίποτα δὲν θὰ βγεῖ ἀπὸ αὐτόν.
Μόνον ἂν πεθάνει θὰ δώσει ζωή.¹

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός ἤξερε πῶς αὐτὴ εἶναι ἡ Ὁδός, τὸ Σχέδιο πού τὰ
πάντα ἀκολουθοῦν.

Πῶς ἔτσι μπορούμε νὰ περιγράψουμε τὴν Ὁδὸ,
Γιατί αὐτό πού ἡ Ὁδός κάνει, αὐτό ἡ Ὁδός εἶναι. 20

Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,

«Όλα τὰ ὄντα καί τὰ πράγματα στόν κόσμο ἔχουν μιάν ἀρχή:
Ὅποιος ξέρει τή Μάνα
Ξέρει καί τὰ παιδιά.
Ὅποιος ξέρει τὰ παιδιά 25
Κρατιέται πιό γερά ἀπό τή Μάνα».²

Γιατί δεν εἶναι ἀλήθεια πῶς τό ἀγγεῖο, τό φτιαγμένο μέ ἀρμονία,
μιλάει γιά τόν καλλιτέχνη;
Ἄν ὅλα τὰ κτιστά ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό,
Δέν τήν ἀκολουθεῖ καί ὁ ἴδιος ὁ κτίστης;
Ἄν κάθε τί τό κτιστό ὑπηρετεῖ κάτι ἄλλο, 30
Καί ὅλα μαζί ὑπηρετοῦν τό ὄλο,
Δέν ὑπηρετεῖ καί ἡ ἴδια ἡ Ὁδός;
Ἀλλά ἡ ἴδια ἡ ὁδός, ποιόν ὑπηρετεῖ;
Ἄν ὅλα τὰ πλάσματα (πλήν τοῦ ἀνθρώπου) ταπεινά,
ὑπομονετικά ἐκπληρώνουν τόν σκοπό τῆς ἐπίγειας ὑπαρξῆς
τους,
Τό ἴδιο δέν θά κάνει καί ἡ Ὁδός ἡ ἴδια; 35
Ἀλλά πῶς θά μπορούσε νά τό κάνει, ἄν δέν περπατοῦσε πάνω στή γῆ
ὅπως ὅλα τὰ πλάσματα;
Καί ἄν τό ἔκανε, ποιός θά ἦταν ὁ προορισμός του;
Καί ἄν κάτι πρέπει νά πεθάνει ὥστε κάτι ἄλλο νά ζήσει,
Τό ἴδιο δέν θά κάνει καί ἡ Ὁδός ἡ ἴδια;
Ἀλλά πῶς ἡ Ὁδός ἡ ἴδια θά πέθαινε, 40
Καί γιά ποιόν θά πέθαινε;

Αὐτό ἦταν τό μυστήριο πρὶν τήν ἔλευσή Του
Οἱ σοφοί ἤξεραν τήν πραότητα Του, τήν ταπείνωσή Του, τήν
ἀνιδιοτέλειά Του, τήν ὑπομονή Του,
Τή γαλήνη κατά τὰ μεγάλα ἔργα Του, τήν πραότητα στή δύναμή Του.
Ἦξεραν πῶς ὅπως τό κάθε τι ὑπηρετεῖ κάτι ἄλλο, 45
Ἔτσι καί ὁ Δημιουργός τῶν πάντων ὑπηρετεῖ τὰ πάντα.
Ἦξεραν πῶς ὅπως τό κάθε τί πεθαίνει γιά κάτι ἄλλο,
Ἔτσι καί ἡ Ὁδός θά πέθαινε γιά τὰ πάντα.

Αὐτό τό ἤξεραν.
Ἀλλά τό μεγαλύτερο μυστήριο, 50

Τὴν τέλεια ἀγάπη Του, πού ὑπῆρχε πρὶν νὰ ὑπάρξει ὁ κόσμος,
Αὐτό δὲν μποροῦσαν νὰ τό ξέρουν.
Μέχρι πού περπάτησε ἀνάμεσά τους,
Κράτησε τό κεφάλι τους στό στήθος Του,³
Τούς μίλησε μέ ζωντανή πνοή.
Μπῆκε μέσα τους, προσφέροντάς τους τή σάρκα Του καί τό αἷμα Του,⁴
Καί ὑποσχέθηκε ὅτι ποτέ δὲν θά τούς ἄφηνε.⁵

55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑ

Πρίν ἢ Ὁδός ἔρθει στή γῆ,
Ἦταν γνωστό ὅτι εἶχε χαρακτηριστικά ιδιαίτερα,
Ὅπως ἓνα πρόσωπο.
Ὡστόσο ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού δέν Τόν εἶχε δεῖ,
Δέν μποροῦσε νά Τόν ξέρει ἀκριβῶς σάν Πρόσωπο. 5
Γιά τόν Σοφό, ἦταν, κατά κάποιον τρόπο, ἓνα Πρόσωπο χωρίς ὄψη καί
ὄνομα.
Ἐνα Πρόσωπο πού δέν μιλοῦσε, ἓνα Πρόσωπο χωρίς ἀναφορά γιά τήν
ἐλευσή Του, χωρίς ἴχνη.
Ἐνα Πρόσωπο πού δέν μποροῦσε νά ἀγγίξεις.
Γι'αὐτό ὁ Σοφός δέν μποροῦσε παρά νά Τό περιγράψει
«Σάν μορφή χωρίς σχῆμα, 10
Εἰκόνα χωρίς ὄψη,
Φευγαλέο, ἀσύλληπτο.⁶
Ἐπειδή τό μάτι τό κοιτᾷ ἀλλά δέν τό βλέπει», εἶπε, «λέγεται ἀόρατο.
Ἐπειδή τό αὐτί τό ἀφουγκράζεται ἀλλά δέν τό ἀκούει, λέγεται ἄηχο.
Ἐπειδή τό χέρι τό ψηλαφεῖ ἀλλά δέν τό νιώθει, λέγεται ἄυλο. 15
Αὐτά τά τρία εἶναι ἀνεξερεύνητα
Καί τέλος σμίγουν στό ἓνα.⁷
Τό ὀνομάζουμε σκοτάδι». ⁸

Γιά τόν Σοφό, ἡ ὁδός κατοικοῦσε στό Σκοτάδι τοῦ Ἀκατάληπτου.
Αλλά δέν ἦταν αὐτό τό Σκοτάδι: 20
Ἡ Ὁδός κατοικοῦσε πέρα ἀπό ὅλα τά ὄντα,
Αλλά δέν ἦταν μή-ὄν.
Κένωνε τόν Ἐαυτό Του,
Αλλά δέν ἦταν κενό.
Δέν ἦταν κενό αἰώνιο, 25
Γιατί ὑπῆρχε στήν αἰωνιότητα.
Γι'αὐτό εἶπε ὁ Σοφός,
«Ἡ Ὁδός εἶναι πρᾶγμα φευγαλέο, ἀσύλληπτο.
Εἶναι ἀσύλληπτο καί φευγαλέο καί ὅμως περιέχει εἰκόνες.
Εἶναι φευγαλέο καί ἀσύλληπτο, καί ὅμως περιέχει τήν ὑπόσταση τῶν
πραγμάτων. 30

Εἶναι βαθύ καί σκοτεινό,
Καί περιέχει τήν Οὐσία
Μιά Οὐσία δημιουργική, ἀλάθητη». ⁹

Γιά τόν Σοφό, ἡ Ὁδός δέν μποροῦσε νά γίνεῖ γνωστή ἐντελῶς σάν
Πρόσωπο.

Οὔτε ὅμως ἦταν ἐντελῶς ἀπρόσωπη, 35

Γιατί ἦταν γνωστό ὅτι φρόντιζε γιά τά δέκα χιλιάδες πράγματα.

Γι' αὐτό, εἶπε ὁ Σοφός,

«Ἡ Ὁδός τά γεννᾷ

Ἡ δύναμή Της τ' ἀνατρέφει,

Τά τελειοποιεῖ καί τά ὠριμάζει, 40

Τά σκεπάζει καί τά ἀναπαύει,

Τά θρέφει καί τά προσστατεύει.»¹⁰

«Τίνος γέννημα εἶναι;»¹¹ ρωτοῦσε ὁ Σοφός,

Μά δέν μποροῦσε ν' ἀπαντήσῃ.

Ὁ Σοφός δέν εἶχε δεῖ τόν Νοῦ πού εἶχε γεννήσῃ ἀχρόνως τόν Λόγο. 45

Γιατί «ὅποιος ἔχει δεῖ τόν Λόγο, ἔχει δεῖ τόν Πατέρα-Νοῦ»¹²

Καί ὁ Λόγος, ὁ πρῶτος Διερχόμενος καί Κήρυκας τοῦ Νοῦ,¹³

Δέν εἶχε ἀκόμη ἀποκαλύψει τήν ὄψη Του,

Δέν εἶχε ἀκόμη ἀποκαλυφθεῖ σάν Πρόσωπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΡΙΑ

Βρίσκοντας τὰ ἴχνη τῆς Ὁδοῦ στή φύση,
Ὁ Σοφός βρῆκε τὴν ἀπλή φύση ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος εἶχε
ἀπομακρυνθεῖ.
«Ξαναγίνεται παιδί», εἶπε.¹⁴
«Ἐπιστρέφει στὴν κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου κούτσουρου, στὴν
πρωταρχικὴ ἀπλότητα.»¹⁵
Ἐπιστρέφει στὴν ἄπειρη ἀρχή 5
«Γιατί τό νά γνωρίζεις τὴν ἀρχή, αὐτό εἶναι τό νῆμα τῆς Ὁδοῦ».¹⁶

Στὴν βρεφικὴ τῆς κατάσταση, στὴν πρωταρχικὴ τῆς προέλευση,
Ἡ ἀνθρωπότητα ἦταν πλασμένη γιὰ νά χαίρεται τὴν Ὁδό, τὴν πηγὴ
τῆς,
Γιὰ νά μένει σ' Αὐτόν, νά προσκολλᾶται σ' Αὐτόν, καί ποτέ νά μην
ξεμακραίνει:
Πλασμένη γιὰ νά ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὰ αἰσθητά, 10
Πάνω ἀπὸ κάθε σωματικὴ ἐμφάνιση.
Γιὰ νά γίνεται ἀνιδιοτελής σάν τὴν Ὁδό,
Γιὰ νά ὑπερβαίνει τὸν ἑαυτό τῆς σέ ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη,
Γιὰ νά ἐνατενίζει τὴν Ὁδό πού ἐπεκτείνεται στό σύμπαν,
Γιὰ νά γνωρίζει τοὺς λόγους τῶν κτιστῶν πραγμάτων, 15
Καί, πηγαίνοντας πέρα ἀκόμα ἀπ'αὐτά, νά ἀτενίζει τὸν Πρωταρχικό
Λόγο,
Βλέποντας σέ Αὐτόν, μέσα στὴν καθαρότητα καί τὴν ἡρεμία τοῦ νοῦ,
Τὴν εἰκόνα τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ.

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρωταρχικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου,
Ἡ κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου κούτσουρου, ἡ πρωταρχικὴ ἀπλότητα 20
Μέ τὴν ὁποία ὁ ἀπλὸς καί ἀδιαίρετος Λόγος τὸν εἶχε πλάσει.
Σ'αὐτὴν προοριζόταν νά μείνει γιὰ πάντα,
Ἀλλὰ ἀπομακρύνθηκε ἀπ'αὐτήν.
Γιατί, χωρὶς νά ἀγωνισεῖ νά ὑπερβεῖ τὸν ἑαυτό του,
Προτίμησε νά ἀναζητήσῃ πράγματα πιό κοντινά σ'αὐτόν. 25
Τό σῶμα καί τίς αἰσθήσεις του.
Ἀπομακρύνοντας τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἀόρατη Ὁδό,
Ἄρχισε νά κοιτάζει τὸν δικό του ὄρατό ἑαυτό.¹⁷

Γι' αυτό ο Ἀρχαῖος Σοφός,
Ἀναζητῶντας νά ἐπιστρέψει στήν πρωταρχική του φύση, 30
Στήν αὐλή Πηγῆ πέρα ἀπό τό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων,
Εἶπε: «Ἡ τέλεια ἀρετή εἶναι ἡ συμμόρφωση μέ τήν Ὁδό.¹⁸
Ἡ Ὁδός εἶναι σάν μορφή χωρίς σχῆμα,
Σάν εἰκόνα χωρίς ὄψη.
Τή συναντᾶς, δέν ἔχει ἀρχή, 35
Τήν ἀκολουθεῖς, δέν ἔχει τέλος.
Κι ὅμως ὅταν πιάσεις τήν παλιά διδασκαλία καί τήν ἐφαρμόσεις γιά νά
 θρέψεις τήν ψυχή σου,
Θά ἔχεις βρεῖ τό νῆμα τῆς Ὁδοῦ». ¹⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΑ

«Όταν ο διαλογισμός μου είναι τέλειος», είπε ο Αρχαῖος Σοφός,
«Μένω σταθερά στην ήρεμία.
Ἄν καί τά πάντα εἶναι ταραγμένα,
Περιμένω νά ξαναγυρίσουν στην πρώτη τους κατάσταση».²⁰

Πρὶν ὁ Λόγος ἔρθει στὸν κόσμο, 5
Ὁ ἀεικίνητος κόσμος στέναζε προσμένοντας τὴν ἔλευσή Του.²¹
Γιατί τό μόνο ὄν στό ὅποιο εἶχε δοθεῖ ἡ ἐπιλογή νά ἀκολουθήσει ἢ ὄχι
τὴν Ὁδό,
Εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τὴν Ὁδό,
Διαταράσσοντας τὴν Πρωταρχική Ἀρμονία.
Τό μόνο ὄν στό ὅποιο εἶχε δοθεῖ ἡ ἐξουσία νά κυβερνήσει τὴ φύση, 10
Εἶχε ἀπομακρυνθεῖ καί ἀπό τόν δικό του κυβερνήτη, καί ἀπό τὴ φύση,
Διαταράσσοντας τὴν Πρωταρχική Ἱεραρχία.

Πλασμένος νά βρῖσκει ἡδονή στην Ὁδό,
Βρῆκε ἀντ'αὐτοῦ ἡδονή μέσω τῶν αἰσθήσεών του.
Πλασμένος νά ποθεῖ τὴν Ὁδό, 15
Πόθησε ἀντ'αὐτοῦ κτιστά πράγματα.
Πλασμένος νά παραμένει στην πρώτη του ἀπλότητα,
Κατακερμάτισε τόν ἑαυτό του σέ πολλά κομμάτια.

Πηγαίνοντας κόντρα στην πρώτη του κατάσταση,
Ὁ παλαιός ἄνθρωπος μπῆκε σέ διαμάχη μέ τόν ἑαυτό του.²² 20
Φιλονικώντας μέ τόν ἑαυτό του καί τούς ἄλλους γιά τά ἀντικείμενα
τοῦ πόθου του,
Ἐξάπλωσε τὴ διαμάχη σέ ὅλη τὴ γῆ.
Φθείροντας τὴ δική του φύση
Παρέσυρε ὅλη τὴ φύση σέ φθορά.

Γι'αὐτό ὅλα τά πλάσματα στέναζαν περιμένοντας τόν Πλάστη τους. 25
Νά ἐπαναφέρει τόν ἀπολωλότα στην Ὁδό,
Νά τόν ἐπιστρέψει στην ἀληθινή του φύση,
Νά καθαρίσει τόν ρύπο τῆς φθορᾶς του,

Καί νά ἐπανέρθει ἔτσι ἡ Πρωταρχική Ἀρμονία.

Ἄν καί τά πάντα εἶναι ταραγμένα, 30

Περιμένω νά ξαναγυρίσουν στήν πρώτη τους κατάσταση.

Ἀκοῦς τή γῆ τήν ταραγμένη, ἀκοῦς τόν στεναγμό της,

Ὡ παλαιέ ἄνθρωπε, ὦ ἀπολωλός!

Δέν εἶναι ὁ ἄνεμος, γιατί τά πάντα εἶναι ἤρεμα.

Ἡ λίμνη εἶναι ἤσυχη, τά φύλλα στά δένδρα δέν κινουῦνται. 35

Κι ὁμως τό πνεῦμα ἀκούει αὐτή τήν κραυγή,

*Αὐτό τό ἀκατάπαυστο βογγητό πού ὑπῆρχε πρίν ἀπό τά δικά σου
βασιλεία.*

Κάλυψες τή γῆ μέ τά βασιλείά σου

Γιά νά καταπνίξεις αὐτήν τήν κραυγή,

Ἀλλά αὐτή δέν μπορεῖ νά καταπνιγεῖ κάτω ἀπό πέτρες. 40

Τό μυαλό σου μιλάει ἀσταμάτητα, μέ τή φωνή τῆς ἐπιθυμίας,

Γιά νά πνίξει αὐτή τήν κραυγή,

Ἀλλά ἡ καρδιά τήν ἀκούει κάτω ἀπό τή φασαρία τοῦ μυαλοῦ.

Γιά τ'αὐτιά εἶναι ἕνα σιωπηλό βογγητό.

Γιά τό πνεῦμα εἶναι πιό δυνατό κί' ἀπό τήν πιό ἰσχυρή καταιγίδα πού

τά στοιχεῖα τῆς φύσης μποροῦν νά κάνουν. 45

Θα ἔρθει λοιπόν;

Θα ἔρθει.

Πῶς θά ἔρθει;

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πού διατάραξε τήν Μεγάλη Ἀρμονία:

Σάν ἄνθρωπος, λοιπόν, θά ἔρθει νά τήν ἐπαναφέρει. 50

Ἀπό ποῦ θά ἔρθει;

Ἡ Ὁδός πάντα γυρεύει τόν ταπεινότερο τόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ

«Τό Πνεῦμα τῆς Κοιλιάδας δέν πεθαίνει», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Τό ὄνομάζουμε Μυστική Μητέρα.
Ἡ πύλη τῆς εἶναι ἡ ρίζα τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς.»²³
Καί αὐτή ἡ πύλη θά εἶναι κλειστή», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης.¹
«Δέν θά ἀνοίξει, καί κανεῖς δέν θά περάσει μέσα ἀπό αὐτήν. 5
Γιατί ὁ Κύριος θά εἰσέλθει ἀπό αὐτήν»²⁴

Ὁ Νοῦς μίλησε, καί μέσω τοῦ Λόγου Του
Ἀπάντησε στό βογγητό τῶν στοιχείων τῆς γῆς
Πέρα καί πάνω ἀπό αὐτή τή θρηνωδία,
Ἀπάντησε μέ ἤρεμη, σιγανή φωνή:²⁵ 10
Θα ἔρθω. Θα μέ δεχθεῖς τότε;
Ἀλλά κανένας ἄνθρωπος δέν ἄκουσε αὐτή τή φωνή.
Μόνο μιά μικρή κοπέλα,
Πού εἶχε ζήσει ἄγνωστη, μέ σιωπή καί ἀγνότητα, μέσα στόν Μεγάλο
Ναό,
Εἶχε ἐκλεγεῖ γιά νά ἀκούσει αὐτή τή φωνή. 15
Καί μέ ἤρεμη, σιγανή φωνή αὐτή ἡ κοπέλα ἔδωσε φωνή σέ ὅλη τή γῆ.
Ἀπάντησε, γιά ὅλα τά ὄντα καί ὅλα τά πλάσματα πού δέν μπορούσαν
νά μιλήσουν.
Ἀπάντησε, γιά ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού δέν μπορούσαν
ν'ἀκούσουν.
Καί στήν ἐρώτηση τοῦ ἄκτιστου Νοῦ,
Ἀπάντησε: Ναί, 20
Θά Σέ δεχθῶ.²⁶
«Γένοιτό μοι κατά τό ρῆμα Σου.»²⁷
Σέ Αὐτήν ἡ Ὅδος εἶχε βρεῖ τό ταπεινότερο σημεῖο σέ ὀλόκληρη τή γῆ -
Τό ναδίρ τῆς κοιλάδας.
Τήν ὑπέριστατη ταπείνωση – 25
Καί ἐκεῖ ἦρθε καί κατοίκησε.
Ἔλαβε σάρκα ἀπό Αὐτήν πού ἀγάπησε πάνω ἀπ' ὅλους στή γῆ.
Αὐτήν πού ἦταν πρῶτα καί ταπεινή σάν Αὐτόν.

¹ἀρχαῖος προφήτης: Ἰεζεκιήλ

Καί ταπεινώνοντας τόν Ἐαυτό Του, κενώνοντας τόν Ἐαυτό Του σ'αυτό
τό ταπεινότερο σημείο μέ τήν ἄμετρη ἀγάπη Του²⁸

Ἐγινε ἕνα μικρούλι παιδί μέσα σ' Αὐτήν, τήν Μυστική Μητέρα. 30

Χάρη στή βαθειά της καί ἀφθαση ταπείνωση,
Ἡ πύλη Της, πού δέν εἶχε ἀνοιχθεῖ ἀπό κανέναν ἄνδρα,
Από τήν ὁποία κανείς δέν εἶχε περάσει,
Ἐγινε ἡ ρίζα τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς.

Χάρη στήν ἐπιστροφή της στήν κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου
κούτσουρου, τήν πρωταρχική ἀπλότητα, 35

Ἐγινε τό «ὄρος τό ἀλατόμητο ἀπό ἀνθρώπινο χέρι»²⁹ πού ὁ Ἀρχαῖος
Προφήτης προεἶδε¹

Καί τό Πνεῦμα, ἡ Πνοή τοῦ Οὐρανοῦ,
Ἐπνευσε πάνω ἀπό Αὐτήν, τήν Κοιλιάδα τῆς ταπείνωσης, ὅπως εἶχε
πνεύσει πάνω ἀπό τόν πρωτοδημιούργητο κόσμο.

¹ ὁ Αρχαῖος Προφήτης: ὁ Δανιήλ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΕΞΙ

«Ἡ ὑψιστὴ ἀρετὴ μοιάζει μέ τῆ φύση τοῦ νεροῦ», εἶπε ὁ ἀρχαῖος
Σοφός, «Τό νερό ὠφελεῖ τά πάντα, ἀλλά δέν ὑπερηφανεύεται
οὔτε παλεύει γι' αὐτό.

Τό νερό κυλά στά πιά χαμηλά μέρη, ὅπου κανένας δέν θά ἤθελε νά
βρίσκεται. Εἶναι κοντά στήν Ὀδό»³⁰.

Ἡ Ὀδός κατῆλθε καί κένωσε τόν Ἐαυτό Του σέ μιά ταπεινή σπηλιά:
Ὅχι ἀνάμεσα σέ ἀνθρώπινες κατοικίες, ἀλλά ἐκεῖ ὅπου ἔμεναν τά
ταπεινά ζῶα.

Γεννήθηκε σ' ἓνα ταπεινό κρεβάτι, σέ βρώμικο ἄχυρο στρωμένο στό
πάτωμα.

5

Οἱ εὐτυχισμένοι, οἱ εὐκατάστατοι ἄνθρωποι κοιμόντουσαν σέ μαλακά
κρεβάτια στό κοντινό χάνι.

Ἀλλά ἐνῶ ἐκείνη τῆ νύχτα ἄλλα βρέφη ἔκλαιγαν, Αὐτός ἦταν
σιωπηλός.

Καί τό βέλασμα τῶν προβάτων ἀκουγόταν σάν κελάρσμα νεροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΕΦΤΑ

«Ἡ Ὁδός τά γεννᾶ,
Ἡ Δύναμη τῆς Ὁδοῦ τά ἀνασταίνει, τά τελειοποιεῖ καί τά ὠριμάζει, τά
θρέφει καί τά προστατεύει.
Τούς δίνει ζωὴ χωρὶς νά τά θέλει δικά Της,
Τά βοηθάει χωρὶς νά καυχᾶται.
Τά ὀδηγεῖ χωρὶς νά ἔχει κυριαρχία πάνω τους. 5
Αὐτό ὀνομάζεται τό μυστήριον τῆς Δύναμης τῆς Ὁδοῦ.
Τά δέκα χιλιάδες πράγματα τιμοῦν τήν Ὁδὸν καί σέβονται τὴν Δύναμιν
Της.
Αὐθόρμητα, χωρὶς Αὐτὴ νά τό ἀπαιτεῖ, χωρὶς νά τά διατάζει.»³¹
Ὅταν ἡ Ὁδός ἦρθε στή γῆ, ἡσυχᾶ, ὑπὸ τό ἔνδυμα τῆς σάρκας,
Δέν ζήτησε σεβασμό. 10
Οὔτε θέλησε νά ἀποκαλύψει τό πραγματικὸν Τοῦ Ὄνομα,
Ἐνα Ὄνομα πού ἀξίζει κάθε τιμὴ.
Αὐτό τό ἄφησε σέ ὅσους Αὐτός ὄρισε νά προφέρουν τό ὄνομα Τοῦ:
Λόγος τοῦ Νοῦ, Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.³²
Κρύβοντας τὴν δόξαν Τοῦ σὰ βαθιὰ νερά τῆς κοιλάδας 15
Αὐτός ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό Τοῦ: «Μικρότερον στή βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν» καί «Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου»³³
Γιατί ἔκανε τὸν ἑαυτό Τοῦ υἱόν, τέκνον τοῦ δικοῦ Τοῦ τέκνου.
Ταπεινώσε τὸν ἑαυτό Τοῦ κάτω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, πού ἐσφαλμένα
εἶχε ἐξυψώσει τὸν ἑαυτό του.
Ἔτσι αὐτός πού τά δέκα χιλιάδες πράγματα τιμοῦν καί σέβονται,
Τίμησε τό ἀνυπάκουον παιδί Τοῦ, τὸν ἄνθρωπον, 20
Ὅπως ἓνα παιδί τιμᾷ τὸν πατέρα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΟΧΤΩ

«Ἡ Μεγάλη Ὁδός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «ῥεῖ παντοῦ, μπορεῖ νά
πάει δεξιά ἢ ἀριστερά.

«Ὅλα τὰ ὄντα Τοῦ χρωστοῦν τήν ὑπαρξή τους
Κι Αὐτός δέν τ'ἀπαρνιέται.

Ἐκπληρώνει σιωπηλά τόν σκοπό Του, χωρίς νά γυρεύει ἀνταμοιβή».³⁴

«Δέ θά μαλώσει καί δέ θά κραυγάσει», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης¹ 5

«Οὔτε θ'ἀκούσει κανένας στίς πλατεῖες τή φωνή του

Δέ θά συντριψῆ τό ραγισμένο καλάμι,

Δέ θά σβήσῃ τό λυχνάρι πού καπνίζει.»³⁵

Ἔτσι λοιπόν ἡ Μεγάλη Ὁδός ἦρθε.

Αὐτός πού κάνει τή γῆ νά τρέμει, τούς ἀνέμους νά σφυρίζουν

μανιασμένα, τὰ κύματα τῆς θάλασσας νά σκᾶν ὀρμητικά, 10

Ἦρθε ἀπαλά, σιωπηλά.

«Δίνει στέγη καί τροφή σ'ὅλα τὰ ὄντα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,

«Χωρίς νά γυρεύει νά τὰ κυριαρχήσῃ.

Ὅμως ὅλα τὰ ὄντα σ'αὐτό ἐπιστρέφουν

Μολονότι δέν ξέρουν πώς αὐτό τὰ κυβερνᾷ.»³⁶ 15

Ὅταν ἡ Μεγάλη Ὁδός ἦρθε στόν κόσμο,

Δέν διεκδίκησε ἐγκόσμια ἀρχηγία,

Ἀλλά εἶπε σέ αὐτούς πού Αὐτός εἶχε πλάσει:

«Ἐγώ εἶμαι σάν τόν ὑπηρέτη ἀνάμεσά σας»³⁷

«Καί Αὐτός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης 20

«Ἐνῶ τόσες κακώσεις ὑφίσταται,

Δέν ἀνοίγει τό στόμα Του νά παραπονεθῆ.

Σάν πρόβατο στή σφαγή ὀδηγήθηκε.

Καί σάν ἀρνί ἄφωνο ἀπέναντι σ' ἐκεῖνον πού τό κουρεύει,

Ἔτσι δέν ἀνοίγει τό στόμα Του.»³⁸ 25

«Γιατί ἡ Ὁδός εἶναι σιωπηλή», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,

«Σιωπηλή καί ἀπεριόριστη.»³⁹

¹ ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: Ἡσαΐας

道之顯示

Η ΤΡΙΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΕΝΝΕΑ

Τριάντα χρόνια τῆς ζωῆς του πάνω στή γῆ
Ὁ Λόγος ἦταν σιωπηλός μπροστά στό πλῆθος τῶν ἀνθρώπων.
Πενήντα αἰῶνες ὁ κόσμος περίμενε τόν λόγο πού θά πρόφερε ὁ
Δημιουργός του.

Καί τελικά, μέ τόν κόσμο μαζεμένο μπροστά Του
Σέ μιά πράσινη πλαγιά πού ἔβλεπε Σέ μιά λίμη, 5
Ὁ Λόγος πρόφερε τόν λόγο Του.

Ἡ Ὁδός ἀποκάλυψε τήν ὁδό Της.

Καί Αὐτός πού εἶχε ἔρθει στό πιά ταπεινό μέρος

Μίλησε στά πλάσματά Του γιά τήν ταπείνωση, λέγοντας:

«Μακάριοι οἱ πραεῖς, 10

Οἱ πτωχοί τῷ πνεύματι,

Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν.»⁴⁰

Αὐτός πού δέν εἶχε ἔρθει ζητώντας ἐπαίνους, εἶπε:

«Μακάριοι ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καί διώξωσι».⁴¹

Αὐτά ἦταν τά πρώτα λόγια πού ὁ Λόγος εἶπε στήν ἀνθρωπότητα, 15

Ὦντας πρῶτος ὁ ἴδιος, ὀνειδιζόμενος ὁ ἴδιος,

Καί κλαίων ὁ ἴδιος μέ τούς κλαίοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙ

Όταν ή σιωπηλή Όδος μίλησε,
Αποκαλύφθηκε ως ό άθέατος
Του όποιου τά ίχνη είχε δεϊ ό Αρχαϊος Σοφος πέντε αϊωνες πριν, σάν
 αναλαμπές
Πάνω στή γη πού στέναζε.

Γιατί ό Αρχαϊος Σοφος, πού ακολουθοῦσε τήν Όδό, είχε πεϊ: 5
«Όποιος έχει λίγα θά λάβει Σέ άφθονία
Αλλά όποιος έχει πολλά, θά πέσει Σέ σύγχυση». ⁴²
Καί ή Όδος, όταν ένσαρκώθηκε, είπε:
«Μακάριοι έσεις οί φτωχοί, γιατί δική σας είναι ή Βασιλεία του Θεου.
Μακάριοι έσεις πού τώρα πεινάτε, γιατί θά χορτάσετε. 10
Αλίμονο όμως σ' έσας τούς πλουσίους, γιατί τήν άμοιβή σας τήν έχετε
 πάρει ήδη σ' αυτόν τόν κόσμο.
Αλίμονο σ' έσας πού τώρα είστε χορτάτοι, γιατί θά πεινάσετε». ⁴³

Ό Αρχαϊος Σοφος, πού ακολουθοῦσε τήν Όδό, είχε πεϊ:
«Η άνώτερη άρετή δέν ξέρει ότι είναι άρετή
Γ' αυτό καί είναι άρετή. 15
Η κατώτερη άρετή ξέρει ότι είναι άρετή
Γ' αυτό καί δέν είναι άρετή.» ⁴⁴
Καί ή Όδος, όταν ένσαρκώθηκε, είπε:
«Όταν δίνεις έλεημοσύνη, άς μήν ξέρει ούτε τό άριστερό σου χέρι
Τί κάνει τό δεξί σου». ⁴⁵ 20

Ό Αρχαϊος Σοφος, πού ακολουθοῦσε τήν Όδό, είχε πεϊ:
«Ο σοφος άν θέλει νά ναι πάνω από τό λαό
Πρέπει νά τόν ύπηρετει, νά ξέρει νά παίρνει τή χαμηλότερη θέση.
Κι άν θέλει νά όδηγήσει τό λαό, πρέπει νά έρχεται τελευταϊος.» ⁴⁶
Καί ή Όδος, όταν ένσαρκώθηκε, είπε: 25
«Όποιος θέλει νά είναι ό πρώτος θά πρέπει νά γίνει ό τελευταϊος άπ'
 όλους κι ό ύπηρέτης όλων». ⁴⁷

Ό Αρχαϊος Σοφος, πού ακολουθοῦσε τήν Όδό, είχε πεϊ:

«Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ παίρνει ἀπό τό πολὺ
Καί δίνει στό λίγο»⁴⁸
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε σ' αὐτοὺς πού ἀποθησαύριζαν τὰ
πνευματικά πλούτη τους: 30
«Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά ἀφαιρεθεῖ ἀπό σᾶς καί θά δοθεῖ σ' ἓνα λαό
πού θά παράγει τούς καρπούς της».⁴⁹

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὅταν ἡ αἶθουσα εἶναι γεμάτη χρυσάφι καί ἰχάδι¹
Κανείς δέν θά μπορεῖ νά τή φυλάξει».⁵⁰ 35
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Μή μαζεύετε θησαυρούς πάνω στή γῆ,
Ὅπου οἱ κλέφτες κάνουν διαρρήξεις καί τούς κλέβουν».⁵¹

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τί ἔχει περισσότερη ἀξία,
ὁ ἑαυτός σου ἢ τὰ πλούτη σου;»⁵² 40
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Τί ὠφελεῖται ὁ ἄνθρωπος, ἂν κερδίσει ὀλόκληρο τόν κόσμον, χάσει
ὅμως τήν ψυχή του;»⁵³

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τό ἀδύνατο καταπονεῖ τό δυνατό 45
Καί τό μαλακό τό σκληρό.»⁵⁴
«Ὁ σοφός δέν ἀνταγωνίζεται, γι' αὐτό κανείς δέν μπορεῖ νά τόν
ἀνταγωνιστεῖ»⁵⁵
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Μήν ἀντιστέκεστε στόν κακό ἄνθρωπο.
Ἀλλά ἂν κάποιος σέ χτυπήσει στό δεξί μάγουλο, 50
Γύρισέ του καί τό ἄλλο.
Κι ἂν κάποιος θέλει νά σέ πάει στό δικαστήριο γιά νά σοῦ πάρει τό
πουκάμισο, ἀφησέ του καί τό πανωφόρι.»⁵⁶

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὁ ἄνθρωπος τῆς βίας πεθαίνει μέ βίαιο θάνατο. 55
Αὐτός ὁ λόγος εἶναι ὁ πατέρας μου.»⁵⁷

¹ Ἰχάδι = ἀχάτης, (jade), ἀπό τό ἰσπανικό *pedra de ijada*. Ὅπως στόν Γ. Σεφέρη, *Ἀντιγραφές*, σελ.150. (σημ. Μάνιας Σεφεριάδη)

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Ὅλοι ὅσοι τραβοῦν μάχαιρα, ἀπό μάχαιρα θά πεθάνουν.»⁵⁸

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:

«Τοῦτο τό δέντρο πού γεμίζει μιάν ἀγκαλιά ἄρχισε ἀπό μικρό
βλαστάρι. 60

Τοῦτος ὁ πύργος μέ τά ἐννιά πατώματα ἦταν κάποτε σωρός χώματα.

Ἐνα ταξίδι χίλια μίλια ἀρχίζει κάτω ἀπό τά πόδια μας»⁵⁹

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν μοιάζει μέ σπόρο σιναπιοῦ,

Πού τόν πῆρε ἕνας ἄνθρωπος καί τόν ἔσπειρε στό χωράφι του. 65

Εἶναι μικρότερος ἀπ' ὅλους τούς σπόρους,

Ὅταν ὁμως μεγαλώσει ξεπερνᾷ ὅλα τά λαχανικά

Καί γίνεται δέντρο,

Ὅστε νά ἔρχονται τά πουλιά καί νά φωλιάζουν στά κλαδιά του.»⁶⁰

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:

70

«Κάνει τό μικρό μεγάλο, καί τό λίγο πολύ.

Καί τά μεγάλα στήν ἀρχή εἶναι μικρά.»⁶¹

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν μοιάζει μέ προζύμι,

Πού τό πῆρε μιά γυναίκα καί τό ἀνακάτεψε μέ ἕνα σακί ἀλεύρι, 75

Ὅσπου ζυμώθηκε ὅλο.»⁶²

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:

«Τό δίχτυ τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι πλατύ, μέ μεγάλα βρόχια.»⁶³

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι ὅμοια μ' ἕνα δίχτυ, 80

Πού τό ἔριξαν στή θάλασσα καί ἔπιασε κάθε λογῆς ψάρια.»⁶⁴

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:

«Τό δίχτυ τοῦ Οὐρανοῦ δέν ἀφήνει τίποτε νά ξεφύγει.»⁶⁵

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Οὔτε ἕνα σπουργίτι δέν πέφτει στή γῆ χωρίς τό θέλημα τοῦ Πατέρα
σας.»⁶⁶ 85

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:

«Ἡ Ὁδός ντύνει καί τρέφει τά δέκα χιλιάδες πράγματα.»⁶⁷

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Δεῖτε τὰ ἀγριόκρινα πῶς μεγαλώνουν.
Δέν κοπιάζουν οὔτε γνέθουν. 90
Κι ὅμως σᾶς βεβαιώνω
Πῶς οὔτε ὁ Σολομών σ' ὅλη του τή μεγαλοπρέπεια δέν ντυνόταν ὅπως
ἕνα ἀπό αὐτά.»⁶⁸

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ἡ ἐπιστροφή εἶναι ἡ κίνηση τῆς Ὁδοῦ.
Ἡ ἀδυναμία εἶναι ὁ τρόπος τῆς Ὁδοῦ.»⁶⁹ 95
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἡ δύναμῖς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.»⁷⁰

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὑπάρχει κάτι τό ἀπροσδιόριστο καί πλήρες
Πρὶν ἀπό τόν Οὐρανό καί τή Γῆ. 100
Δέν γνωρίζουμε τό ὄνομά του.»⁷¹
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἐγώ εἰμί ὁ λαλῶν σοι.»⁷²

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:

«Ὁ σοφός δρᾷ χωρίς νά καυχᾶται,

Τελειώνει τό ἔργο του, χωρίς νά γυρεύει ἀναγνώριση.

Κι ἐπειδή δέ γυρεύει ἀναγνώριση,

Τό ἔργο του δέ χάνει τήν ἀξία του.⁷³

5

Ἐπιστρέφει σ'αὐτά πού οἱ ἄνθρωποι ἄφησαν πίσω τους

Βοηθάει ὅλα τά ὄντα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους.»⁷⁴

Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε,

Ἦρθε πρὸς τοὺς ἀνεπιθύμητους μεταξύ τῶν ἀνθρώπων

Δέν ἦρθε πρὸς τοὺς καλοὺς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κακοὺς,

10

Δέν ἦρθε πρὸς τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς,

Δέν ἦρθε πρὸς τοὺς ὠραίους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἄσχημους,

Δέν ἦρθε πρὸς τοὺς ὑγιεῖς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀρρώστους.

Δέν ἦρθε πρὸς τοὺς πλούσιους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Γι' αὐτό οἱ καλοί, οἱ δίκαιοι, οἱ ὠραῖοι, οἱ ὑγιεῖς καί οἱ πλούσιοι

15

Τόν ἐπέκριναν, τόν χτύπησαν, καί τόν ἔδιωξαν ὡς κακό.

Γιατί ἦταν ὁ ἴδιος μιά μομφή γιὰ τήν φαινομενική ἀγαθότητά τους,

Πού τήν ἔφερνε ἀντιμέτωπη μέ τόν ἑαυτό της.

Καλός ἦταν μόνον Αὐτός, Αὐτός πού κατέβηκε μέχρι τοὺς κακοὺς

Γιὰ νά τοὺς ἀνεβάσει πρὸς τήν ἀληθινή ἀγαθότητα τῆς πρωταρχικῆς

τους φύσης.

20

Ἄξιος δόξας ἦταν μόνον Αὐτός, Αὐτός πού δέ γύρευε ἀναγνώριση.

Αὐτός πού ἔλεγε: «Γιατί μέ ἀποκαλεῖς ἀγαθό;

Κανένας δέν εἶναι ἀγαθός, παρά μόνον ἓνας - ὁ Θεός.»⁷⁵

Δηλαδή ὁ Πατέρας Του - ὁ Νοῦς -

Πού ὑπῆρχε προαιώνια μαζί Του.

25

Οἱ καλοί, οἱ δίκαιοι, οἱ ὁμορφοί καί οἱ πλούσιοι δέν ἄκουσαν τόν Λόγο,

Γιατί ὁ Λόγος δέν μίλησε σ'αὐτούς.

Ὁ Λόγος μίλησε στοὺς φτωχοὺς.

Καί ὅταν Τόν ἄκουσαν, ἡ καρδιά τους ἔκαιγε μέσα τους.⁷⁶

Γιατί ὁ Δημιουργός τοῦ σύμπαντος μίλησε σάν φτωχός πρὸς αὐτούς.

30

Καί εἶπαν: «Ποτέ δέ μίλησε ἄνθρωπος ὅπως αὐτός»⁷⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΑΥΟ

Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ πόρνες,
Καί αὐτές οἱ πόρνες ἔγιναν παρθένες.
Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ κλέφτες,
Καί αὐτοί οἱ κλέφτες ἐπέστρεψαν τά κλεμμένα στό τετραπλάσιο.
Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ φτωχοὺς ψαράδες, 5
Καί αὐτοί οἱ φτωχοὶ ψαράδες ἔπιασαν στά δίχτυα τους τήν οἰκουμένη.
Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ ἀπόκληρους
Καί αὐτοί οἱ ἀπόκληροι κληρονόμησαν τό Βασίλειό Του.

Αὐτός καταδικάστηκε, καί αὐτοί ἀναγεννήθηκαν.
Ἐκλαψε γιά τήν κατάντια τῆς δημιουργίας Του 10
Καί μέ τά δάκρυά Του ἡ δημιουργία Του ἀναγεννήθηκε,
Ἐπανῆλθε στήν ἀληθινή της φύση, στήν πρώτη της ἀρχή.
Ἡ πρώτη γέννηση ἦταν ἀπό τή σκόνη τῆς γῆς
Ἡ δεύτερη, ἀπό ὕδωρ καί Πνεῦμα.⁷⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΤΡΙΑ

«Όλα τὰ ὄντα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Χρωστοῦν στή Μεγάλη Ὁδό τήν ὑπαρξή Τους
Κι ἡ Μεγάλη Ὁδός δέν τ' ἀπαρνιέται». ⁷⁹

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι εὐθραυστοί, σακατεμένοι.

Ἡ φύση τους εἶναι μωλωπισμένη.

5

Μέ μάτια γεμάτα ἐλπίδα ἐκλιπαροῦν Αὐτόν, τήν Μεγάλη Ὁδό:

«Σήκωσε τό φορτίο μου».

Καί Αὐτός τό παίρνει.

Ψάχνει γιά ἐργάτες νά βοηθήσουν νά τό σηκώσουν.

Οἱ ἐργάτες ἔρχονται, ἀλλά εἶναι λίγοι.

10

Καί εἶναι κι αὐτοί εὐθραυστοί, πληγωμένοι, χωλοί.

Μεταφέρει καί τό δικό τους φορτίο,

Γιατί ἔχουν ἔρθει ἀπό ἀγάπη,

Καί Αὐτόν δέν Τόν νοιάζει τίποτε ἄλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΕΡΑ

«Συναντᾶμε τὴν Ὁδὸ», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Δέν ἔχει ἀρχή.
Τὴν ἀκολουθοῦμε, δέν ἔχει τέλος».⁸⁰

Ἡ Ὁδὸς μένει ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο,
Ὡστόσο Αὐτός πού ἐπλασε τὸν χρόνο ἦρθε καί κατοίκησε μέσα στό
χρόνο, 5
Σέ ἓνα μόνο ὑλικό σῶμα, σ' ἓνα μόνο χῶρο καί χρόνο.

Ἡ Ὁδὸς δέν ἔχει ἀρχή οὔτε τέλος,
Ὡστόσο Αὐτός πού ἐπλασε τὸν χρόνο βρίσκεται παντοῦ.
Ἔτσι βρίσκεται καί στὴν Ἀρχή καί στό Τέλος τοῦ χρόνου,
Γιατί εἶπε: «Ἐγὼ εἰμί τό Α καί τό Ω, ἡ ἀρχή καί τό τέλος».⁸¹ 10

Στὴν Ἀρχή, λέει ἡ Ὁδὸς, ὅταν ἀκόμη δέν ὑπήρχατε, ἐγὼ σᾶς γνώριζα.
Καί σᾶς μιλάω ἀπὸ τὸ σημεῖο πού εἶναι τό Τέλος τοῦ κόσμου.
Απὸ ἐκεῖ μπορῶ νά σᾶς δώσω τὸν λόγο μου,
Καί ποτέ δέν ἀθετῶ τὸν λόγο μου.
Γιατί ὄχι μόνο γνωρίζω τό Τέλος, 15
Εἶμαι τό Τέλος.

Καί στό Τέλος, ὅπου βρίσκομαι,
Εἶμαι «τά πάντα ἐν πᾶσι».⁸²
Ἐγὼ σᾶς ἔχω πλάσει, λέει ἡ Ὁδὸς,
Καί ἐγὼ συντηρῶ τὴν κάθε σας ἀνάσα. 20
Σᾶς βαστάζω.
Δέν θά πέσετε, ἐκτός κι ἂν φύγετε μακριά μου.

Θά σᾶς βαστάζω, ὅσο βαστᾶτε τὰ λόγια μου.
Γιατί στό Τέλος, ὅπου ἐγὼ εἶμαι,
«Ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά πάψουν νά ὑπάρχουν, 25
Τὰ λόγια μου ὅμως ποτέ».⁸³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΠΕΝΤΕ

«Ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν Ὁδόν», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ταυτίζονται μέ τὴν Ὁδόν». ⁸⁴

Νά εἶστε καλοί καί ἀπαλοί, λέει ἡ Ὁδός,
Καί θά μέ γνωρίσετε.
Γιατί εἶμαι πολύ πρῶος 5
Καί δέν θά μ' ἀκούσετε
Παρά μόνο ἂν εἶστε καλοί καί ἀπαλοί πρὸς τά ταπεινά μου παιδιά. ⁸⁵

Μή σκέφτεστε, λέει ἡ Ὁδός,
Καί θά μέ γνωρίσετε,
Γιατί σκέφτεστε μόνο ὅ,τι εἶναι ἔξω ἀπό σᾶς, 10
Καί ἐγὼ εἶμαι μέσα σας. ⁸⁶

Μή φοβᾶστε, λέει ἡ Ὁδός,
Εἶχατε φύγει μακριά μου, αὐτό εἶναι ὅλο.
Ἐπιστρέψτε στή Γιορτή, καί γείρτε τό κεφάλι σας στό στήθος μου στό
δεῖπνο. ⁸⁷

Εἷσασαν μακριά, καί τώρα ἔχετε ἐπιστρέψει. 15
Αὐτή εἶναι ἡ τελευταία μου ὥρα
Σέ λίγο θά παραδοθῶ νά μέ σκοτώσουν.
Ἀλλά ἀγαλλιᾶστε καί γι' αὐτό ἀκόμα,
Γιατί ὅταν μέ δεῖτε κρεμάμενο ἐπί ξύλου,
Θά μέ γνωρίσετε ὅπως ποτέ πριν. 20
Καί ὅταν μέ δεῖτε νά πεθαίνω,
Θά μέ ἔχετε γιά πάντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΞΙ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός γνώριζε πῶς τό ν'ακολουθεῖ κανεῖς τήν Ὁδό τοῦ
Οὐρανοῦ φέρνει θλίψη.
«Οἱ ἄλλοι εἶναι ὄλο χαμόγελα
Σάν νά γλεντοῦν στό μεγάλο πανηγύρι,
Σάν νά πηγαίνουν στό καρναβάλι τῶν λουλουδιῶν.
Μονάχα ἐγώ μένω ἀτάραχος 5
Σάν τό μωρό πού ἀκόμα δέν ἔχει χαμογελάσει.
Μονάχα ἐγώ εἶμαι ἔρημος, καί γυρίζω ἄσκοπα, σάν νά μήν ἔχω σπίτι.
Ὅλοι ἔχουν πλοῦτη καί μέ τό παραπάνω,
Μονάχα ἐγώ δέν ἔχω τίποτε.»⁸⁸

Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε καί ἤρθε στόν κόσμο, 10
Κι Αὐτός δέν εἶχε σπίτι.
«Οἱ ἀλεποῦδες ἔχουν καταφύγια», εἶπε,
«Καί τά πουλιά φωλιές,
ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ὅμως δέν ἔχει πού τήν κεφαλὴν κλίνη».⁸⁹
Περιτριγυρισμένος ἀπό αὐτούς πού διαφύλατταν τά δικαιώματά τους
καί τήν ἐξουσία τους. 15
Πού προσάτευαν τά πλοῦτη τους καί τήν περιουσία τους,
Καί πουλοῦσαν τήν ψυχὴ τους γιά χάρη τῆς κοινωνικῆς καταξίωσης,
Αὐτός μόνον δέν εἶχε τίποτε.
Αὐτός πού εἶχε δημιουργήσει τόν κόσμο, δέν εἶχε τίποτε στόν κόσμο.
Καί στό τέλος, Τοῦ ἀφαίρεσαν ἀκόμα καί τό ἔρημο, κουρνιασμένο
ἐνδυμά Του 20
Καί θανατώθηκε, γυμνός καί ματωμένος,
Μπροστά στόν κόσμο πού Αὐτός διατηρεῖ σέ ἀφθονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΠΤΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Μονάχα ὅποιος παίρνει ἐπάνω του τά δεινά τοῦ κόσμου
Μπορεῖ νά γίνει κύριος τῶν ἀνθρώπων».⁹⁰

Καί ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης¹ προλέγοντας τήν ἔλευση τῆς Ὁδοῦ εἶπε:
«Αὐτός παίρνει ἐπάνω Του τό φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν μας καί γιά ἐμᾶς
πονάει,

5

Αὐτός τραυματίστηκε γιά τίς ἁμαρτίες μας
Καί ταλαιπωρήθηκε γιά τίς ἀνομίες μας.
Μέ τίς πληγές Του ἐμεῖς θεραπευθήκαμε.

Ὅλοι σάν πρόβατα πλανηθήκαμε

Καί ὁ Κύριος παρέδωσε τόν ἑαυτό Του γιά τίς ἁμαρτίες μας.

10

Μέ τήν ταπείνωσή Του παραγνωρίστηκε τό δίκαιό Του.

Γι'αὐτό Αὐτός θά λάβει ὡς πνευματική κληρονομιά Του πολλούς

Καί ἀπό τούς ἰσχυρούς θά λάβει λάφυρα καί θά τά μοιράσει,

Διότι ἡ ψυχή Του παραδόθηκε Σέ θάνατο

Καί λογαριάστηκε μεταξύ τῶν παρανόμων ἀνθρώπων

15

Καί Αὐτός φορτώθηκε τίς ἁμαρτίες πολλῶν

Καί γιά τίς ἁμαρτίες τους παραδόθηκε.»⁹¹

«Γιατί οἱ παλιοί ἐκτιμοῦσαν τόσο τήν Ὁδό;» ρώτησε ὁ Σοφός

«Δέν λέγανε πώς χάρη στήν Ὁδό ὅποιος ψάχνει θά βρεῖ

Κι ὅποιος εἶναι ἔνοχος θά σωθεῖ;

20

Γι'αὐτό ὁ κόσμος Τόν ἐκτιμοῦσε τόσο.»⁹²

Καί πάλι ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:

«Ὅποιος παίρνει ἐπάνω του τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου

Αὐτός εἶναι βασιλιάς τῆς οἰκουμένης.»⁹³

Καί ὁ Προφήτης², ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

25

«Ἴδε ὁ ἀμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.»⁹⁴

¹ ὁ πρ. Ἡσαΐας

² ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής

道
空

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
Η ΚΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΟΚΤΩ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:

«Ὅποιος γνωρίζει τή δόξα
Κι ὅμως υἱοθετεῖ τήν ἀτίμωση
Γίνεται ἡ κοιλάδα τοῦ κόσμου.»⁹⁵

Καθώς ἡ ὁδός εἰσερχόταν στήν Πόλη¹ 5
Τά πλήθη βγήκαν νά Τόν προῦπαντήσουν
Ἵμνωντας Τον καί δοξολογώντας Τον.
Τά παιδιά ἔστρωναν ροῦχα καί κλαδιά στό δρόμο γιά νά περάσει,
καθισμένος πάνω στό πουλάρι.⁹⁶

Γνώριζε τήν τιμή καί τήν δόξα,
Γνώριζε ὡστόσο ὅτι πήγαινε πρὸς τήν ἀπώτατη ταπείνωσή Του 10
Ὅτι κάποιοι ἀπό αὐτούς πού τώρα Τόν ὑμνοῦσαν
Σύντομα θά φώναζαν νά θανατωθεῖ.

«Γιατί εἶναι ἄνθρωπος θλίψεων»
Ὅπως προεῖπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης²
«Ἄνθρωπος θλίψεων 15
Πού γνωρίζει τό πένθος».⁹⁷

¹ Στήν Ἱερουσαλήμ

² Ὁ Ἡσαΐας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΝΕΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:

«Ὅποιος γνωρίζει τή δόξα

Κι ὅμως υἱοθετεῖ τήν ἀτίμωση

Ἐπιστρέφει στήν πρωταρχική Ἀπλότητα.»⁹⁸

Ἡ Ὁδός ἄφησε τήν Πόλη καί κατέβηκε στήν Κοιλάδα¹ τοῦ Κόσμου. 5

Ἀνεβαίνοντας ξανά πρὸς τήν ἄλλη πλευρά τῆς κοιλάδας,

Ἐφτάσε σέ ἓνα Κῆπο,

Σάν τόν πρῶτο Κῆπο ὅπου ἡ ἀγάπη Του προδόθηκε κάποτε.

Καί τώρα ὁ διπρόσωπος, ἐνῶ προσποιεῖται ὅτι ἐπιστρέφει σέ Αὐτόν τήν
ἀγάπη Του,

Τόν προδίδει μέ ἓνα φιλί. 10

Τώρα ὁ διπρόσωπος, ἐνῶ προσποιεῖται ὅτι ἀποδίδει σεβασμό,

Τόν ντροπιάζει μπροστά σέ ὅλους.

Ἡ ἀγάπη ἐλευθερώνει,

Ἀλλά ὁ παράνομος Τόν ἀλυσοδένει.

Ὁ διπρόσωπος παράδωσε τόν Ἀπλό σέ θάνατο, 15

Καί τόν Ἀπλό τόν πῆραν πίσω στήν Πόλη.

Πρῖν, εἶχε μπεῖ στήν Πόλη μέ δόξα γιά νά ὀδηγηθεῖ στήν τελική
ἀτίμωση.

Τώρα ἔρχεται μέ ἀτίμωση, γιά νά ὀδηγηθεῖ στήν τελική δόξα.

Αὐτός πού εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ὁδός τήν ὁποία βάδισε

Ἡ Ὁδός τῆς ἐπιστροφῆς στήν πρωταρχική Ἀπλότητα. 20

¹ Τήν κοιλάδα τῶν Κέδρων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑ

«Ίδού», λέει ἡ Ὁδός, «ἔρχεται ὥρα,
Καί νῦν ἐλήλυθεν,
Ἵνα σκορπισθῆτε
Ἐκαστος εἰς τὰ ἴδια
Καί ἐμέ μόνον ἀφήτε 5
Καί οὐκ εἰμί μόνος,
Ἵτι ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστι».⁹⁹

Ἡ Ὁδός εἶναι μόνος στόν Κῆπο.
Πολύ καιρό πρίν, στήν ἀρχή,
Ἵ ἄνθρωπος στόν Κῆπο τόν ἐγκατέλειψε. 10
Ἵ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπό Αὐτόν.
Ἐέφυγε ἀπό τήν πρωταρχική Ἀπλότητα,
Κατακερμάτισε τη φύση του,¹⁰⁰
Σκόρπισε τόν ἑαυτό του σέ σκέψεις, φαντασιώσεις καί ἐπιθυμίες.
Ἵ ἄνθρωπος δέν ἦταν πρόθυμος νά μείνει μαζί Του. 15
Καί τώρα, στήν πύο σκοτεινή Του ὥρα,
Τώρα πού ἀγωνιᾷ στόν Κῆπο,
Καί ὁ ἰδρώτας του πέφτει στή γῆ σάν χοντρές σταγόνες αἶμα,¹⁰¹
Ἵ ἄνθρωπος τόν ἐγκατέλειψε ξανά, σκορπίζοντας τόν ἑαυτό του,
ἀπρόθυμος νά ἀγρυπνήσει μαζί Του μία ὥρα. 20

Ἡ Ὁδός ὡς ἄνθρωπος ἐγκαταλείφθηκε μόνος
Ἀλλά ὡς Λόγος δέν ἦταν ποτέ μόνος.
Διαμένοντας αἰώνια μαζί μέ τόν Νοῦ καί τήν Πνοή.
Θέλησε νά μείνει μόνος ὡς ἄνθρωπος
Ἵστε ὁ ἄνθρωπος νά μήν εἶναι πιά μόνος. 25
Θέλησε νά μείνει νά ἐπαγρυπνεῖ ὡς ἄνθρωπος,
Ἵτσι ὥστε ὁ ἄνθρωπος, πού προτίμησε νά κοιμηθεῖ,¹⁰²
Νά ξυπνήσει ἐπιτέλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΝΑ

Μπορούσαν και πριν να είχαν απλώσει χέρι πάνω Του,
Αλλά ξεγλίστρησε από τὰ χέρια τους πολλές φορές.

Ἡ ὥρα Τους δέν εἶχε ἔρθει τότε.

Αλλά τώρα ἡ ὥρα ἔχει ἔρθει.

Ἐχει ἔρθει,¹⁰³

5

Καί ἡ ἐξουσία τοῦ σκοτίου.

Ἐχει ἔρθει τό πλήρωμα τοῦ χρόνου

Τό ἔργο ἔχει τελειώσει.

Καί τώρα ὁ Νοῦς θέτει τόν ἀγαπημένο Του λόγο στά χέρια τους.

Τό σκοτάδι δέν ἔχει ἐξουσία ἀπό μόνο του

10

Ἐκτός ἂν τοῦ δοθεῖ αὐτή ἀπό τόν Πατέρα τοῦ Λόγου, στήν ὥρα της,¹⁰⁴

Ὡστε, ἀπό τό φρικτότερο γεγονός στήν ἱστορία –

Τόν φόνο τοῦ Δημιουργοῦ τῆς Ζωῆς –

Νά προέλθει τό μεγαλύτερο γεγονός:

Ἡ ἔγερση τοῦ Καταστροφέα τοῦ Θανάτου.

15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΔΥΟ

Καταδικάστηκε σάν παράνομος,
Γιά νά αποκαταστήσει τόν νόμο.
Καταδικάστηκε σέ θάνατο,
Γιά νά καταρρίψει τόν θάνατο.
Αὐτοί πού Τόν καταδίκασαν σύμφωνα μέ τόν νόμο, 5
Καταδικάστηκαν οί ἴδιοι ἀπό τόν νόμο,
Γιατί ὁ μόνος νόμος πού ἔδωσε ἦταν ἡ ἀγάπη,¹⁰⁵
Καί αὐτή ἡ ἀγάπη τούς καταδίκασε.
Κρίθηκαν ἀπό τήν ἀγάπη.
Καί Αὐτός πού εἶναι Ἀγάπη, καί γι' αὐτό εἶναι καί κριτής, 10
Κρίθηκε ἀπό αὐτούς ὡς παραβάτης
Τῆς παράβασής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΤΡΙΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν ὁδό, εἶπε:
«Ὁ σοφός δέν ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό του, γι' αὐτό λάμπει.
Δέν ὑπερασπίζεται τόν ἑαυτό του, γι' αὐτό διακρίνεται.
Δέν καυχιέται, γι' αὐτό οἱ ἄνθρωποι τόν πιστεύουν.
Δέν εἶναι ἀλαζονικός, γι' αὐτό γίνεται ἀρχηγός. 5
Δέν ἀνταγωνίζεται,
Γι' αὐτό κανεῖς δέν μπορεῖ νά τόν ἀνταγωνιστεῖ.¹⁰⁶

Ἡ Ὁδός, ὅταν Τόν ἔφεραν μπροστά σ' αὐτούς πού Τόν κατηγοροῦσαν,
Δέν ἀποκάλυψε τόν Ἐαυτό Του, δέν ὑπερασπίστηκε τόν ἑαυτό Του, δέν
καυχήθηκε. 10
Δέν ἀνταγωνίστηκε.
«Ἄν ἡ βασιλεία μου ἦταν ἀπό αὐτόν τόν κόσμο,
Οἱ ὑπηρέτες μου θά ἔδιναν μάχη
Ὡστε νά μὴν παραδοθῶ.
Ἀλλά τώρα ἡ βασιλεία μου δέν εἶναι ἀπό ἐδῶ»¹⁰⁷

Ὅταν Τόν ἔφεραν μπροστά στόν δικαστή γιά νά τόν καταδικάσει σέ
θάνατο, 15
Αὐτός, πού δίνει ζωή στά πάντα, ἦταν σιωπηλός.
Ὅταν τόν ρώτησαν τί ἤξερε,
Αὐτός, ὁ παντογνώστης, ἦταν σιωπηλός.¹⁰⁸
Ὅταν τόν ρώτησαν «Ποιά εἶναι ἡ ἀλήθεια;»¹⁰⁹
Αὐτός, πού εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ἀλήθεια ἦταν σιωπηλός. 20
Ὅταν ὁ δικαστής τοῦ εἶπε: «Δέν ἀκοῦς πόσα σοῦ καταμαρτυροῦν»;¹¹⁰
Αὐτός, ὁ Αἰώνιος Λόγος, δέν εἶπε λέξη.

Κάρφωσαν τά χέρια Του καί τά πόδια Του,
Δέν παραπονέθηκε.
Λόγχισαν τήν πλευρά Του, 25
Δέν παραπονέθηκε.¹¹¹
Ἐγκαταλελειμένος ἀπ' ὅλους στή γῆ
Φώναξε μόνο τόν Πατέρα Του στόν οὐρανό.¹¹²

«Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ἐπειδή ποτέ δέν προβάλλει τόν ἑαυτό του, ἔχει μεγαλοσύνη». ¹¹³ 30
«Δέν λέει τίποτα, κι ὅμως παίρνει ἀπάντηση.
Δέν γνέφει σέ κανέναν, κι ὅμως ὅλα τά ὄντα ἔρχονται σ'αὐτόν.
Δέν ἀνταγωνίζεται, κι ὅμως νικᾷ». ¹¹⁴

Κι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν μέ πραότητα παραδιδόταν σέ θάνατο,
εἶπε:
«Μέσα στόν κόσμο θά ἔχετε θλίψη. 35
Ἀλλά νά ἔχετε θάρρος,
Γιατί ἐγώ τόν ἔχω νικήσει τόν κόσμο». ¹¹⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Οἱ στρατιῶτες γύμνωσαν τὸν Βασιλέα τοῦ σύμπαντος

Καὶ τοῦ φόρεσαν πορφυρὸ μανδύα.

Τοῦ φόρεσαν ἀκάνθινο στεφάνι στό κεφάλι,

Κι ἓνα ραβδί στό δεξιὸ Του χέρι.

Ἐποκλίθησαν μπροστά Του,

5

Καὶ τὸν περιέπαιζαν, λέγοντας: «Χαῖρε, Βασιλεῦ!»

Καὶ ἔφτυσαν πάνω Του, καὶ πῆραν τό ραβδί,

Καὶ τὸν χτύπησαν στό κεφάλι.

Μετά, τοῦ ἔβγαλαν τὸν μανδύα

Καὶ τοῦ φόρεσαν τό κουρελιασμένο Του ἔνδυμα

10

Καὶ τὸν πῆραν νά τὸν σκοτώσουν.¹¹⁶

«Ἄν δέν τὸν περιγελοῦσαν», λέει ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,

«Ἡ Ὁδός δέν θά ἦταν ἡ Ὁδός».¹¹⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΠΕΝΤΕ

Καί πάλι ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:

«Ἡ ἀνώτατη Ἀρετὴ μοιάζει βαθειά σάν Κοιλάδα». ¹¹⁸

Ἔτσι ἡ Ὁδὸς τοῦ Οὐρανοῦ κένωσε τὸν ἑαυτό Του στό κατώτατο σημεῖο,
Στό ναδίρ τῆς κοιλάδας.

Ἀλλά, βρίσκοντας αὐτό τό κατώτατο σημεῖο, ὑψώθηκε. 5

Ἐψώθηκε στὸν Σταυρό,

Μέ τὰ χέρια Του ἀπλωμένα μπροστά στὸν κόσμο

Σάν νά καλοῦσε τὸν κόσμο.

Ἀλλά, τὰ χέρια Του, τὰ καρφωμένα στό ξύλο, παρέμειναν ἄδεια.

Καί εἶπε: «Διψῶ». ¹¹⁹

10

Διψῶ γιὰ τό ἓνα ἀπολωλὸς πρόβατο

Πού ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν Ὁδό ¹²⁰.

Γιατί τὸν ἔχω ἀγαπήσει.

Αὐτός πού κάποτε ἦταν φίλος μου,

Πού κάποτε μιλούσαμε γλυκά μαζί στὸν Κῆπο, 15

Μέ κάρφωσε σ' ἓνα ξύλο,

Ὅπως τό ξύλο ἐκείνου τοῦ δένδρου στὸν Κῆπο, ἀπ' ὅπου ἔκοψε τό
φροῦτο.

Ἀλλά κανεὶς δέν ἔχει μεγαλύτερη ἀγάπη

Ἀπὸ κείνον πού θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τοῦ φίλου του. ¹²¹

«Γι' αὐτό», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «μποροῦμε νά ἐμπιστευθοῦμε τὴ
φροντίδα τοῦ κόσμου 20

Σέ αὐτόν πού ἀγαπάει τὸν κόσμο σάν τὸν ἑαυτό του». ¹²²

Καί ἡ Ὁδὸς, ἀπὸ τὴν ἀγάπη Του γιὰ τὸν κόσμο, εἶπε:

«Κι ἐγὼ ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς,

Θά τοὺς τραβήξω ὅλους πρὸς ἐμένα». ¹²³

Αὐτοὺς πού ἔχουν διασκορπιστεῖ θά τοὺς τραβήξω νά συγκεντρωθοῦν, 25

Αὐτοὺς πού μέ ἄφησαν μόνο,

Ναί, ἀκόμα κι' αὐτοὺς πού ἔχουν καρφώσει καρφιά

Πάνω στὰ ἴδια τὰ χέρια πού τοὺς τραβοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΞΙ

Ἄν κάτι ἔχει πέσει, πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή.
Ἄν κάτι ἔχει ὑψωθεῖ, καί πάλι πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή.
Αὐτή εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ.¹²⁴
Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅ,τι εἶναι σκληρό καί δυνατό θά πέσει κάτω, 5
Κι ὅ,τι εἶναι εὐλύγιστο καί ἀδύνατο θ'ἀνέβει ψηλά.»¹²⁵
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται,
ὁ δέ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».¹²⁶

Πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή. 10
Κατεβάστε με στό χαμηλότερο σημεῖο, λέει ἡ Ὁδός.
Ἔτσι θά ἀνέλθω στό ὑψηλότερο.
Ἔσύ, ὦ Ἄνθρωπε, ἔχεις ἐξυψώσει τόν ἑαυτό σου
Καί ἔτσι ἔχεις καταπέσει
Στή φιλαυτία, στά ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων. 15
Κοίτα, λοιπόν, πῶς μπορεῖς ξανά νά ἀνέλθεις
Στήν πρώτη ἀρχή, στήν ἀληθινή σου φύση.
Κοίτα ἀπό μένα τήν Ὁδό πού ἔχεις νά ἀκολουθήσεις:
Βαδίζω τήν Ὁδό μπροστά ἀπό σένα
Γιατί σ'έχω ἀγαπήσει, καί καθόλου δέν νοιάζομαι γιά τόν ἑαυτό μου. 20
Κοίτα ἀπό μένα τήν Ὁδό πού ἔχεις νά ἀκολουθήσεις.
Πάρε μου τή ζωή:
Ἔτσι ὄχι μόνο θά κερδίσω ζωή,
Ἀλλά, σάν τόν σπόρο πού πέφτει στό χῶμα καί πεθαίνει
Θά δώσω αἰώνια ζωή σέ ὅλους.¹²⁷ 25
Κατάστρεψέ με, περιγέλασέ με, ταπεινώσέ με:
Ἔτσι θά σώσω τόν κόσμο.
Γκρέμισε τόν ναό τοῦ σώματός μου:
Θά τόν ἐγείρω ξανά σέ τρεῖς ἡμέρες.
Θά γίνω ὁ πιό ταπεινός, ὁ πιό ἀτιμασμένος, ὁ πιό θλιμμένος καί
βασανισμένος ἀπ' ὅλους τούς ἀνθρώπους,¹²⁸ 30
Ἔτσι ὥστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά ἀνυψωθῶν.
Ὅχι γιὰ τή δική μου δόξα,

Αλλά για τη δόξα Αὐτοῦ πού με ἔστειλε,
Και για νά ἀνυψώσω ὁλόκληρο τόν κόσμο
Τόν κόσμο πού ἔχω πλάσει μέ τά χέρια μου, 35
Γιά νά ἀνυψώσω ἀκόμη καί σένα πού μέ ἔχεις ἀπογοητεύσει.

Πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή, λέει ἡ Ὁδός
Πρέπει νά ὑπάρχει ἀνάσταση.
Γιατί πῶς μπορεῖ ἡ ἄφθαρτη Ἀγάπη νά πεθάνει μαζί μέ τό σῶμα,
Ἡ ἢ Πηγὴ τῆς Ζωῆς νά σφραγισθεῖ μέσα σ' ἓνα μνηῆμα; 40

終止慾望之道

Η ΠΕΜΠΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΒΕΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΦΤΑ

Τί σημαίνει νά πέφτουμε σέ ἔπαρση;

Ὅταν προσκολλώμαστε στό σῶμα καί στά ἀντικείμενα τῶν
αἰσθήσεων,

Βυθίζομαστε στόν πόθο γιά τόν ἑαυτό μας:

Ἐρωτευόμαστε τόν ἑαυτό μας.

Αὐτό σημαίνει νά πέφτουμε σέ ἔπαρση.

5

Ὅταν μεριμνᾶμε περισσότερο γιά τό πρόσκαιρο σῶμα παρά γιά τήν
αἰώνια Ὁδό,

Χάνουμε τή φυσική μας ἀπλότητα καί εἰρήνη¹

Γινόμαστε ἀφύσικοι, ταρασσόμαστε,

Ἐνοχλούμαστε, θολώνουμε ἀπό ἐπιθυμία,

Φοβόμαστε μήπως χάσουμε τά ἀντικείμενα τῶν ἐπιθυμιῶν μας,

10

Φοβόμαστε μήπως δέν ἐπιτύχουμε τούς φιλόδοξους στόχους μας.

Φοβόμαστε τήν πείνα, τή δίψα,

Τόν θάνατο καί τόν χωρισμό ἀπό τό σῶμα.²

Γι'αὐτό, ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:

«Ἐχουμε φόβους γιατί ἔχουμε σῶμα.

15

Ὅταν δέν ταυτιζόμαστε μέ τό σῶμα μας,

Τί ἔχουμε νά φοβηθοῦμε, τί μπορεῖ νά μᾶς κάνει νά ὑποφέρουμε;»³

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Μήν μεριμνᾶτε γιά τή ζωή σας, τί θά φᾶτε,

Καί γιά τό σῶμα σας τί θά ντυθεῖτε.

20

Ἄν ὁ Θεός ντύνει τό ἀγριόχορτο,

Πού σήμερα ὑπάρχει καί αὔριο τό ρίχνουν στή φωτιά,

Σκεφτεῖτε πόσο περισσότερο θά φροντίσει γιά σᾶς.»⁴

Στρέφοντας τά μάτια μας στήν ἐπιθυμία γιά τά πράγματα τῶν
αἰσθήσεων,

Τυφλωνόμαστε καί δέν βλέπουμε τήν ἐσωτερική τους οὐσία.

25

Δέν τά βλέπουμε σάν λόγους μέσα στόν Πρωταρχικό Λόγο

Σάν σκέψεις τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ.

Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Τά πέντε χρώματα θαμπώνουν τό μάτι τοῦ ἀνθρώπου

Οἱ πέντε ἦχοι κουφαίνουν τό αὐτί τοῦ ἀνθρώπου

30

Οί πέντε γεύσεις χαλνοῦν τή γεύση τοῦ ἀνθρώπου
Ὁ πολὺς καλ πασμός καί τό πολὺ κυνήγι τρελαίνουν τόν νοῦ.
Τά σπάνια καί πολύτιμα ἀντικείμενα ἐμποδίζουν τήν πρόοδο.
Γι' αὐτό ὁ σοφός κοιτάει νά ικανοποιήσει τά ἐσωτερικά πράγματα καί
ὄχι τό ἀχόρταγο μάτι.⁵

Ἐπιμένει στό φροῦτο καί ὄχι στό ἄνθος.⁶ 35
Ἀληθινά διαλέγει τοῦτο κι ὄχι ἐκεῖνο.»⁷

Καί πάλι ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Φράξε τά περάσματα,
Κλείσε τήν πόρτα,
Καί ἡ ζωὴ σου δέν θά ταραχτεῖ. 40

Ἄνοιξε τά περάσματα, αὔξησε τίς ἀσχολίες σου
Καί ποτέ δέν θά βρεῖς πληρότητα.»⁸
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε εἶπε:
«Ὅταν προσεύχεσαι, εἰσελθε στό ταμεῖο σου,
Καί ἀφοῦ κλείσεις τήν θύρα σου, 45
Προσευχῆσου στόν Πατέρα σου πού εἶναι ἐκεῖ, στό κρυφὸ μέρος.»⁹

Τό ταμεῖο τῆς ψυχῆς εἶναι τό σῶμα.
Τό ἀνοιγμα τῆς θύρας εἶναι οἱ πέντε σωματικές αἰσθήσεις.
Τό κρυφὸ μέρος εἶναι ἡ καρδιά.
Ἡ ψυχὴ εἰσέρχεται στό ταμεῖο ὅταν ὁ νοῦς δέν εἶναι διασκορπισμένος, 50
Δέν τριγυρνᾷ ἐδῶ καί κεῖ,
Δέν περιφέρεται μέσα στά πράγματα τοῦ κόσμου.
Ἡ θύρα κλείνει ὅταν οἱ αἰσθήσεις δέν προσκολλῶνται στά κτιστά
πράγματα.

Εἰσερχόμαστε στό κρυφὸ μέρος ὅταν ὁ νοῦς,
Ἀγνοῶντας κάθε παρεισφύουσα σκέψη καί εἰκόνα, 55
Κατεβαίνει στό κρυφὸ μέρος,
Φυλακίζει τόν ἑαυτό του ἐκεῖ,
Καί σέ αὐτὴ τή φυλάκιση βρίσκει ἐπιτέλους εἰρήνη.¹⁰

«Μὴν μετεωρίζεσθε»¹¹, λέει ἡ Ὁδός.
«Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τό αὔριο, 60
Γιατί ἡ αὐριανὴ μέρα θά ἔχει τίς δικές της φροντίδες.»¹²
«Ζητεῖτε μᾶλλον τήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν,

Γιατί εὐδόκησε ὁ Πατέρας σας νὰ σᾶς τὴ δώσει». ¹³

«Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν ἔρχεται μέσω παρατήρησης,

Γιατί εἶναι μέσα σας». ¹⁴

Εἴσελθε στό ταμῆο σου,

«Καί ὁ Πατέρας σου, πού βλέπει στά κρυφά,

Θά σοῦ τό ἀνταποδώσει φανερά.» ¹⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΟΚΤΩ

- «Ἡ Μεγάλη Ὁδός», λέει ὁ Ἀρχαῖος Σοφός «δέν ἔχει ἐπιθυμίες».¹⁶
Ἡ ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα διαταράσσει τήν Πρωταρχική
Ἀρμονία,
Τήν πρωταρχική ἐνότητα, τήν τέλεια ἀγάπη.
Μιά τέτοια ἐπιθυμία προέρχεται ἀπό τά δύο,
Ἀπό τό διαχωρισμό. 5
Κηρυγάει τό ἀντικείμενό της,
Προσκολλᾶται στό ἀντικείμενό της,
Φέρνει ἄγχος καί ταραχή.
Ἡ ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα σημαίνει βάσανα,
Γιατί μιά τέτοια ἐπιθυμία δέν μπορεῖ ποτέ νά ἐκπληρωθεῖ.¹⁷ 10
Τά βάσανα ἀρχίζουν
Ὅταν ἡ πρωταρχική ἐνότητα, ἡ τέλεια ἀγάπη διαρρηγνύεται.
- Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ἀσπάσου τήν ἀπλότητα, μήν ἔχεις προσωπικές φιλοδοξίες καί
περιορίσει στό ἐλάχιστο τίς ἐπιθυμίες σου».¹⁸
Ὁ σοφός δέν κάνει τίποτα μέ ἐπιθυμία, ἔτσι δέν καταστρέφει τίποτα. 15
Δέν κρατᾶ τίποτα καί δέν χάνει τίποτα.¹⁹
Ὅποιος ξέρει τήν Ὁδό δέ γυρεύει νά εἶναι γεμάτος.»²⁰
- Ὅποιος προσκολλᾶται στόν ἑαυτό του καί στίς αἰσθήσεις
Προσπαθεῖ νά γεμίσει μέ φιλαυτία καί ἡδονή τῶν αἰσθήσεων.
Ἀλλά ὅσο περισσότερο προσπαθεῖ, τόσο πιό ἄδειος γίνεται. 20
Γιά νά γίνει κανείς πλήρης
Πρέπει νά κενώσει τόν ἑαυτό του.
Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Μάθηση εἶναι νά προσθέτεις μέρα μέ τή μέρα.
Ἡ Ὁδός εἶναι νά ἀφαιρεῖς μέρα μέ τή μέρα. 25
Νά ἀφαιρεῖς καί νά λιγοστεύεις.
Ὡσπου νά φτάσεις στή δράση χωρίς ἐγωϊκή ἐπιθυμία.
Ὅταν δράς χωρίς ἐγώ, ὅλα γίνονται.»²¹
- Πάντα χωρίς ἐπιθυμία,
Ἡ Μεγάλη Ὁδός κενώνει τόν ἑαυτό Του μέσα στή δημιουργία Του 30
Ἀπό ἀγάπη, δίνοντας ἐντελῶς τόν ἑαυτό Του,

Κενώνει τόν ἑαυτό Του.

Ὡστόσο, ὄντας ἡ ἀμετάβλητη Αἰτία τῶν πάντων,

Παραμένει πάντα πλήρης.

Σβήνοντας τήν ἐπιθυμία τους γιά κτιστά πράγματα,

35

Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό κενώνουν ἐπίσης τόν ἑαυτό τους

Από ἀγάπη, δίνοντας ἐντελῶς τόν ἑαυτό τους.

Γιατί κενώνοντας τόν ἑαυτό τους ὅπως Αὐτός,

Γεμίζουν διαρκῶς μέ Αὐτόν,

Τόν πάντα πλήρη.

40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Μὴν ἔχεις προσωπικὲς φιλοδοξίες», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, καὶ
περιορίσει στό ἐλάχιστο τίς ἐπιθυμίες σου.²²

Ἡ αὐταπάρηση εἶναι ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν τελείωση.»²³

Ὅταν ἡ ἐπιθυμία σβῆνει στό ναδίρ τῆς κοιλάδας

Βλέπει κανεὶς τὰ πάντα καὶ κινεῖται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια.

Οἱ νεκροὶ βλέπουν τὰ πάντα.

5

Γι' αὐτό, εἶπε ὁ Σοφός:

«Χωρὶς ἐπιθυμίες, μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τό μυστήριο.

Γεμάτος ἐπιθυμίες, μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ μόνο τὰ ἐξωτερικὰ
φαινόμενα.»²⁴

Κάτω ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπιφάνεια,

Κάτω ἀπὸ τὴ μάταιη, ἰδιοτελή, ἐξαρτητικὴ ἀγάπη,

10

Τὸν πόθο πού τρελαίνει,

Πού ἀμαυρώνει ὅ,τι εἶναι ἀπὸ κάτω,

Ἐπάρχει ἓνα ποτάμι πού κυλάει σιωπηλά,

Ἐνα ποτάμι συμπόνοιας, σπλάγχνα ἐλέους.

Μιά συναίσθηση τοῦ πόνου τοῦ ἄλλου,

15

Πού κυλάει σ' ἓναν ἀπέραντο, ἀπέραντο ὠκεανὸ λύπης.

Εἶναι ἡ λύπη μιᾶς μεγάλης κηδείας:

Ὁ θάνατος τῆς ἡδονικῆς φιλαυτίας.

Ἄν καὶ εἶναι λύπη,

Εἰσέρχεται κανεὶς σ' αὐτὴν πρόθυμα, μέ χαρά.

20

Γιατί ὑπάρχει τόση τρυφερότητα στὸν πόνο της.

Καὶ τέλος, μέσα σ' αὐτὴ τὴ λύπη,

Ἐπάρχει τέλεια ἐλευθερία.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπη ἢ αἰώνια, ἢ ἀκαταμάχητη,

Ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς αἰωνιότητος.

25

Αὐτὸς εἶναι ὁ πόνος πού ἢ αἰώνια Ὀδὸς

Ἀσπᾶσθηκε πρόθυμα, μοιραζόμενος τὸν πόνο μας.

Αὐτὸς εἶναι ὁ σταυρὸς πού ζητάει ἀπὸ μᾶς νὰ σηκώσουμε.

Αὐτὸς εἶναι ὁ θάνατος πού ζητάει ἀπὸ μᾶς νὰ πεθάνουμε.

Καὶ τελικὰ, μέσα σ' αὐτὸν τὸν θάνατο,

30

Ἐπάρχει τέλεια εἰρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅποιος στοχεύει στή ζωή καταλήγει στόν θάνατο.
Υπάρχουν κάποιοι πού ἤ κάθε τους κίνηση τούς ὀδηγεῖ στή χώρα τοῦ
θανάτου, γιατί ἀγαποῦν ὑπερβολικά τή ζωή.
Ὁ ἅγιος δέν μεριμνᾷ καθόλου γιά τόν ἑαυτό του, κι ὅμως διατηρεῖται.²⁵
Μήπως γι'αὐτό ἐπιτυγχάνει, ἐπειδή δέν ἔχει προσωπικούς σκοπούς;»²⁶ 5
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ὅποιος θελήσει νά διασώσει τή ζωή του θά τή χάσει,
Κι ὁποῖος τή χάσει θά τή διατηρήσει».²⁷

Ὅποιος θέλει τά πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς,
Λαχταρᾷ αὐτή τή ζωή. 10
Ὅποιος θέλει τά πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλά δέν μπορεῖ νά τά
ἔχει,
Λαχταρᾷ τό θάνατο.
Ἀλλά ὁποῖος ἔχει σβήσει τήν ἐπιθυμία,
Δέν λαχταρᾷ οὔτε τή ζωή οὔτε τό θάνατο.
Καί τά δύο εἶναι γι'αὐτόν τό ἴδιο 15
Καί περνάει ἀπό τό ἕνα στό ἄλλο
Χωρίς φόβο ἢ ταραχή,
Σάν ἀπό χαρά σέ χαρά.
Εἶναι σάν τήν ἴδια τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ
Πού «δημιουργεῖ καί τρέφει τή ζωή. 20
Τή δημιουργεῖ ἀλλά δέν τή διακατέχει.»²⁸
Ἐπειδή ὁποῖος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό δέν διακατέχει τή ζωή του,
Ὁ θάνατος δέν τόν διακατέχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΝΑ

Αὐτός πού πῆρε ἐπάνω Του τό φορτίο τοῦ κόσμου εἶπε:
«Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κεκοπιῶντες καί πεφορτισμένοι
Κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.
Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ’ ὑμᾶς καί μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ,
Ὅτι πρᾶος εἰμί καί ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, 5
Καί εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.
Ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστός
Καί τό φορτίο μου ἐλαφρόν ἐστί.»²⁹

Ἀκολουθεῖστε με, λέει ἡ Ὁδός,
Κάτω στίς βαθιές βάθρες τῆς Κοιλιάδας 10
Ὅπου τό νερό ρέει συνεῶς.
Πάντα ρέει, ὡστόσο αὐτές εἶναι πάντα γεμάτες.
Ἀκολουθεῖστε με, σάν τό νερό στό ρέμα, στή χαμηλότερη θέση,
Τῇ θέσῃ πού ὅλοι ἀποφεύγουν,³⁰
Καί ἐκεῖ θά βρεῖτε ἀνάπαυση. 15
Κυλώντας, θά εἴστε πάντα πλήρεις.

Ἄν δέν ἔχετε βρεῖ ἀνάπαυση,
Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν ἔχετε φτάσει στή χαμηλότερη θέση,
Δέν ἔχετε χάσει τά πάντα,
Ἀλλά εἴστε ἀκόμη στήν πλαγιά τῆς Κοιλιάδας, 20
Φοβισμένοι, γαντζωμένοι μέ ματωμένα χέρια ἀπό τά τραχιά, ἀνώμαλα
κατσάβραχα.
Καλύτερα, τότε, νά μήν εἶχατε κατέβει καθόλου.
Καλύτερα νά εἶχατε παραμείνει στήν ἐπιφάνεια.
Ὑπολογεῖστε τό κόστος:
Ἄν κατεβεῖτε, πρέπει νά κατεβεῖτε μαζί μου ὅλο τό δρόμο, μέχρι κάτω: 25
Νά πεθάνετε ἐκεῖ, γιά νά μπορέσετε νά γεννηθεῖτε.

«Γιατί ἡ Ὁδός ὀδηγεῖ στήν αἰωνιότητα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Καί ἂν καί τό σῶμα σας εἶναι θνητό, δέν θά καταστραφεῖτε»³¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΔΥΟ

«Δέν ὑπάρχει μεγαλύτερο λάθος ἀπό τήν ἐπιθυμία», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος
Σοφός.

«Οὔτε μεγαλύτερη δυστυχία ἀπό τό νά εἶσαι ἀνικανοποίητος.»³²

Ὅταν δέν βλέπεις τά ἐπιθυμητά, δέν ταράζεται ἡ καρδιά.³³

Γι' αὐτό ὁ σοφός ἐπιθυμεῖ νά μὴν ἐπιθυμεῖ.³⁴

Ὅταν δέν ὑπάρχουν ἐπιθυμίες, ἔρχεται ἡ γαλήνη.»³⁵

5

Στό ναδίρ τῆς Κοιλιάδας

Δέν ὑπάρχει πιά σκέψη.

Ὑπάρχει μόνο Αὐτός πού εἶναι πέρα ἀπό σκέψη.

Αὐτός πού εἶναι ὁ Ἴδιος καθαρῆ, ἀπλή, μοναδική Σκέψη.

Σκέψη πού δέν ἐνέχει τή δυαδικότητα πού ἡ ἐπιθυμία προκαλεῖ,

10

Ἀλλά μόνον τήν Ἐνότητα τῆς τέλει ἀγάπης.

Μέσα στήν τέλεια Ἐνότητα

Δέν ὑπάρχει πιά διαχωρισμός.

Δέν ὑπάρχει πιά διαχωρισμός ἀνάμεσα στή χαρά καί στή λύπη.

Ἡ χαρά καί ἡ λύπη εἶναι ἐνωμένες.

15

Μαζί συνθέτουν τό συναίσθημα πού εἶναι πέρα ἀπό συναισθήματα

Καί πού λέγεται ἀπάθεια.

Ἡ πληρότητα τῆς χαρᾶς καί ἡ πληρότητα τῆς λύπης.

Ἡ πληρότητά τους μέσα σέ μιά κένωση καί τῶν δύο

Πού βιώνεται σάν γλυκιά συντριβή.

20

Αὐτό εἶναι ἡ γαλήνη.

Ἡ εἰρήνη πού ἔρχεται ὅταν ἡ καταιγίδα τῆς ἐπιθυμίας περάσει.

Αὐτό εἶναι ἡ ἐνότητα.

Ἡ ἐνότητα πού ἔρχεται ὅταν παύει νά κυριαρχεῖ ἡ δυαδικότητα τοῦ
ἀνταγωνισμοῦ.

Καί ὅταν ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἡ ἐπιθυμία νά κατέχεις τό ἀντικείμενο.

25

Στό ναδίρ τῆς Κοιλιάδας,

Μακάριοι εἶναι αὐτοί πού κλαῖνε.

Γιατί αὐτοί, μὴ κατέχοντας τίποτα,

Εἶναι οἱ μοναδικοί κληρονόμοι καί κάτοχοι τῆς χαρᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΤΡΙΑ

Ἐλᾶτε σέ μένα, λέει ἡ Ὁδός.

Ὁ δρόμος φαίνεται μακρὺς

Γιατί δέν μπορεῖτε νά δεῖτε τό τέλος.

Ἀλλά ὅταν φτάσετε στό τέλος καί κοιτάξετε πρὸς τά πίσω,

Ὁ δρόμος θά φαίνεται τόσο σύντομος

5

Καί θά δεῖτε ὅτι ποτέ δέν θά μπορούσατε νά γνωρίσετε τήν εὐτυχία

Ἄν δέν εἶχατε γνωρίσει αὐτή τή θλίψη,

Τή θλίψη τοῦ ν' ἀκολουθεῖς τό δρόμο πού φαίνεται τόσο μακρὺς.

Θά εὐγνωμονεῖτε.

Θά εἶστε εὐχαριστημένοι πού τά πράγματα ἔγιναν ἔτσι.

10

Πού εἶναι ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως εἶναι.

Θά εὐγνωμονεῖτε μέσα στό λιμάνι,

Ἄν μόνο μπορεῖτε νά μείνετε σταθεροί μέχρι τό τέλος.³⁶

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

«Τό ἄδειο γίνεται γεμάτο», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Τό παλιό, φθαρμένο φύλλωμα γίνεται νέο πάλι». ³⁷

Ἀκολουθεῖστε με, λέει ἡ Ὁδός,
Κατεβεῖτε στήν Κοιλάδα,
Μπεῖτε στήν πόλη. 5

Καί μετά ἀνέλθετε μαζί μου σέ ἀτίμωση,
Κουρελιασμένοι καί φθαρμένοι,
Συρμένοι πρὸς τό ποταπότερο σημεῖο στή γῆ,
Πάνω στό ψηλότερο ξύλο,
Στόν ψηλότερο λόφο ἔξω ἀπό τήν πόλη. 10

Ἀκολουθεῖστε με, λέει ἡ Ὁδός.
Κούφιοι, ἄδειοι, χωρίς ἐγώ,
Μένοντας στή λήθη.
«Μείνατε ἐν ἐμοί,
Κάγώ ἐν ὑμῖν». ³⁸ 15

Ἀκολουθεῖστε με ἐκεῖ πού οἱ ταπεινοί περιμένουν,
Ἐγκαταλελειμένοι στά ἔγκατα τῆς γῆς.
Καί μετά ἀνεβαίνουμε τό μονοπάτι τῆς κοιλάδας.
Φθάνουμε στό ἴσωμα.
Καί οἱ καρδιές τους καῖνε ὅταν μᾶς βλέπουν. 20
Ἀνερχόμενοι στίς νεφέλες τοῦ οὐρανοῦ
Ἀναρριχόμαστε ἐκεῖ ὅπου ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀκόμη πατήσει,
Καί φθάνουμε σέ μιά πύλη ἀπ' ὅπου ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀκόμη
περάσει.

Σᾶς ἔχω δεῖξει τήν Ὁδό
Καί ἀφήνω τόν ἑαυτό μου μαζί σας. 25
Ὁ κόσμος γελά:
Εἶναι σοφός καί συνετός, ³⁹
Ἀλλά ἐγώ ἔχω γίνει ἀνόητος.
Καί κλαίω ἀπό θλίψη.
Ἀλλά κοιτάξτε, σέ αὐτό τό βασίλειο ὅπου κανεῖς δέν ἔχει πάει, 30

Τό όποιο κανείς δέν μπορεί νά διακρίνει,
Ἐχω ἀνοίξει μιὰ πύλη μυστηρίου γιά σᾶς.
Ἐλάτε στή χαρά μου,
Ἐσεῖς πού ἔχετε δοκιμάσει τόν πόνο μου.
Μείνετε στά ὕψιστα, 35
Ἐσεῖς πού ἔχετε φτάσει χαμηλά, στά κατάβαθα μαζί μου.
Γεμίστε ἀπό μένα,
Ἐσεῖς πού ἔχετε κενωθεῖ μαζί μου.
Ἀνανεωθεῖτε,
Ἐσεῖς πού ἔχετε φθαρεῖ μαζί μου. 40
Γευθεῖτε τήν ἀφθαρσία,
Ἐσεῖς πού ἔχετε μπεῖ στόν τάφο μαζί μου.

Ἡ Ὁδός ἔχει ἀνοίξει, ἡ ἱστορία ἔχει ἀνανεωθεῖ.
Ἡ Ὁδός τῆς ἐπιστροφῆς ἔχει πραγματοποιηθεῖ.
Ἡ γῆ πού στενάζει περιμένει ἐσᾶς νά δεῖτε 45
Ὅτι δέν χρειάζεται νά περιμένετε ἄλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΠΕΝΤΕ

Χαμηλά, πολύ χαμηλά

Όπου δέν σκέφτεστε καί δέν λογαριάζετε πιά
Καί δέν νοιάζεστε γιά τό τί σκέφτονται οί ἄλλοι.

Χαμηλά, πολύ χαμηλά

Όπου δέν ἔχετε τίποτα νά χάσετε, 5
Πουθενά νά πᾶτε, πουθενά νά κρυφτεῖτε.
Αὐτό εἶναι τό σημεῖο τῆς κένωσης.

«Τό κενό διαπερνᾶ κι αὐτό ἀκόμα τό ἀδιαπέραστο», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος
Σοφός.

«Τό πιό μαλακό πρᾶγμα στόν κόσμο χτυπᾶ τό πιό σκληρό.
Αὐτά μέ κάνουν νά ἀναλογίζομαι πόσο ἀποτελεσματική εἶναι 10
ἡ χωρίς ἐπιθυμία δράση.»⁴⁰

Όταν δρᾶς χωρίς ἐπιθυμία,
Θά δεῖς μιά λάμψη τῆς ὁμορφιάς πού εἶχες ξεχάσει
Από τότε πού ἦσουν μικρό παιδί.

Τό μικρό παιδί δέν λογαριάζει.

Ταπεινό, δέν ἔχει ἀκόμη σχηματίσει τίς ἐπιθυμίες πού σπᾶνε τήν
πρωταρχική ἁρμονία καί ἐνότητα. 15

Ο νοῦς του εἶναι ἀπεριόριστος, γιὰτί εἶναι μαλακός καί ὑποχωρητικός
σάν τό νερό.

Αὐθόρμητος, δέχεται χωρίς σκέψη τήν Πορεία πού ὅλα τά πράγματα
ἀκολουθοῦν.⁴¹

Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:

«Όποιος ἔχει τήν πληρότητα τῆς ἀρετῆς εἶναι σάν τό νεογέννητο
μωρό.

Ἡ ἁρμονία του εἶναι τέλεια.»⁴² 20

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Όποιος ταπεινώσει τόν ἑαυτό του σάν αὐτό τό παιδί,
Αὐτός εἶναι ἀνώτερος στήν βασιλεία τοῦ Θεοῦ.»⁴³

Καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:

«Μπορεῖς νά προσηλωθεῖς στήν ἀναπνοή σου καί νά τήν κάνεις
ἀλαφριά 25

Ὡσπου νά γίνεις μαλακός σάν τό μωρό;⁴⁴
Τότε, κι ἂν ἀκόμη γεννηθοῦν ἐπιθυμίες, θά τίς νεκρώσει ἡ Ὁδός: Ἡ
Ὁδός τῆς χωρίς ὄνομα Ἀπλότητας.»⁴⁵

Κατεβαίνοντας μέ τό νοῦ στό μυστικό τόπο τῆς καρδιάς,
Καί παρατηρώντας ἀπαλά τήν ἀναπνοή,
Αὐτοί πού τώρα ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό ἐπικαλοῦνται τό Ὄνομα Αὐτοῦ
πού κάποτε ἦταν χωρίς ὄνομα. 30

Καί ἡ Ὁδός, πού ἔχει ἐνσαρκωθεῖ,
Νεκρώνει ὅλα τά πάθη τῆς σάρκας τους –
Ὅλη τήν ὑπερηφάνεια, τήν κενοδοξία, τήν ἐχθρότητα καί τήν μνη-
σικακία.

Ἐξαγνίζοντας τήν καρδιά τους,
Ἀναδημιουργώντας τους κατ' εἰκόνα Του: 35
Τήν εἰκόνα ἑνός ἀγνοῦ καί ἀθώου παιδιοῦ,
Τήν εἰκόνα τῆς χωρίς ὄνομα Ἀπλότητας.

謙卑和寬恕之道

Η ΕΚΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΩΡΕΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΞΙ

Ἡ ὑπερηφάνεια, ὅπως καί ἡ ἐπιθυμία γιά τά δημιουργήματα,
Διασπᾶ τήν Πρωταρχική Ἀρμονία, τήν Πρωταρχική Ἀπλότητα.

Κάνει διακρίσεις στή φύση,

Ὑποτιμῶντας ὀρισμένα πλάσματα.

Ὅλα τά φυσικά τά μεταχειρίζεται παρά φύση,

5

Ὡστε νά καταστρέφει μέ αὐτή τήν κακή χρήση τήν ὠραιότητα τῆς
φύσεως.¹

Ὅπως αὐτός πού ἔχει ἐπιθυμία γιά τά δημιουργήματα εἶναι σκλάβος
τῶν αἰσθήσεων,

Τό ἴδιο καί αὐτός πού ἔχει κενοδοξία.

Γιατί ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐπιθυμίας ἐλκύεται ἀπό τούς ἄλλους μέ τ' αὐτιά
καί τά μάτια του,

Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος τῆς κενοδοξίας προσπαθεῖ νά ἐλκύσει πάνω του τ'
αὐτιά καί τά μάτια τῶν ἄλλων.

10

Μέ ὅ,τι φαίνεται καί ἀκούγεται, γοητεύει καί ἐντυπωσιάζει
Αὐτούς πού κρίνουν τήν ἀρετή μόνο μέ τίς αἰσθήσεις τους.²

Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Ὅποιος στέκεται στίς μύτες τῶν ποδιῶν δέ στέκεται γερά.

Ὅποιος κάνει μεγάλες δρασκελιές δέν πάει μακριά.

15

Ὅποιος προβάλλει τόν ἑαυτό του δέν λάμπει.

Ὅποιος καυχιέται δέν πετυχαίνει.

Ὅποιος εἶναι ἀλαζονικός δέν γίνεται ἀρχηγός.

Από τήν ἀποψη τῆς Ὁδοῦ αὐτά εἶναι σάν περιττά φαγητά, ἢ σάν
ἀποβράσματα τῆς ἀρετῆς.

Ὅποιοι κατέχουν τήν Ὁδό δέν μένουν σ' αὐτά.»³

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΠΤΑ

«Τό πιό μαλακό πράγμα στόν κόσμο», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Χτυπᾶ τό πιό σκληρό».⁴

«Τό σκληρό καί τό ἀλύγιστο εἶναι σύντροφοι τοῦ θανάτου.

Τό τρυφερό καί τό ἀδύνατο εἶναι σύντροφοι τῆς ζωῆς.

Τό ἀλύγιστο δένδρο εὐκόλα σπάει.

5

Γι'αὐτό ὅτι εἶναι σκληρό καί δυνατό θά ριχτεῖ κάτω

Κι ὅτι εἶναι εὐλύγιστο κί' ἀδύνατο θ' ἀνέβει ψηλά.»⁵

Ἄν κάτι λυπηρό συμβεῖ σέ μιά ταπεινή ψυχή,

Λυγίζει καί ἔτσι παραμένει ἀκέραιη.

Ἀμέσως τά βάζει μέ τόν ἑαυτό της,

10

Ἀμέσως κατηγορεῖ τόν ἑαυτό της.

Δέν ἀρχίζει νά κατηγορεῖ κάποιον ἄλλο,

Κι ἔτσι τό ξεπερνάει.

Χωρίς νά ταραχθεῖ, χωρίς νά θλιβεῖ, σέ πλήρη εἰρήνη τοῦ νοῦ.

Δέν ἔχει λόγο νά ὀργίζεται, οὔτε νά ἐξοργίζει κανέναν.»⁶

15

Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Ἀπάλυνε τό φῶς καί ἄφησε τή σκόνη νά κατακαθίσει.

Αὐτό ὀνομάζεται Πρωταρχική Ἄρμονία.

Δέν μπορεῖς νά Τό πλησιάσεις, οὔτε ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπ'αὐτό.

Δέν μπορεῖς νά Τοῦ κάνεις καλό, οὔτε νά Τό βλάψεις.

20

Δέν μπορεῖς νά Τό κολακέψεις, οὔτε νά Τό προσβάλεις.

Γι'αὐτό Τό τιμοῦν ὅλα τά ὄντα τοῦ κόσμου.»⁷

Ἡ ταπεινή ψυχή, ἀφοῦ ἔχει γίνει ἕνα μέ τή σκόνη,

Γνωρίζει πόσο δραστικό εἶναι νά λέει «Συγχώρεσέ με».

Εἶναι ἀπό τά πιό δυνατά πράγματα στόν κόσμο,

25

Γιατί τίποτε δέν εἶναι πιό ἰσχυρό ἀπό τήν ταπείνωση.»⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΟΧΤΩ

«Ἡ Ὁδός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «στομώνει τίς κοφτερές της κόψεις,
Ξεμπερδεύει τὰ μπλεγμένα νήματα,
Ἀπαλύνει τό ἐκτυφλωτικός της φῶς,
Συγχωνεύεται μέ τή σκόνη».⁹

Ἡ ἀληθινή ταπεινοφροσύνη δέν ὀρίζεται μέ λόγια.¹⁰ 5

Εἶναι ἡ στολή τῆς Ἰδίας τῆς Πρωταρχικῆς Οὐσίας.

Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ ἐνεδύθηκε αὐτήν.

Κατέβηκε ἀπό τό ὕψος Του,

Καί σκέπασε τή δόξα Του καί τή μεγαλοσύνη Του μέ ταπεινοφροσύνη,

Γιά νά μὴν καταφλεχθεῖ ἡ κτίση βλέποντας τήν πύρινη φύση Του. 10

Ἡ κτίση δέν μποροῦσε ν' ἀντικρούσει ἄμεσα τό Ἄκτιστο Φῶς Του.

Οὔτε μποροῦσε ν' ἀκούσει τή βροντερή φωνή Του.

Γι' αὐτό κατέβηκε ὄχι σάν σεισμός,

Ὅχι σάν πῦρ, ὄχι σάν φωνή φοβερή,¹¹

Ἀλλά, ὅπως εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: 15

«Ὡς ὑετός ἐπὶ πόκον

Καί ὡσεὶ σταγῶν ἡ στάζουσα ἐπὶ τήν γῆν.»¹²

Καλύπτοντας τήν μεγαλοσύνη Του μέ τό καταπέτασμα τῆς σαρκός,

Μιλῶντας μας μέ τό σῶμα

Τό ὁποῖο κατασκεύασε γιά τόν ἑαυτό Του μέσα στή μήτρα τῆς

Παρθένου.¹³ 20

«Ἡ ταπεινοφροσύνη», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «εἶναι ἡ βάση τοῦ
ἀνώτατου,

Καί τό χαμηλό εἶναι ἡ βάση τοῦ ὑψηλοῦ.»¹⁴

Γι' αὐτό ὁ σοφός φοράει τραχιά ροῦχα,

Ἀλλά ἔχει στὸν κόρφο του ἰχάδι.»¹⁵

Ὅποιος φοράει τό τραχύ ἔνδυμα τῆς ταπεινοφροσύνης, 25

Ὁμοιάζει μέ τήν Ὁδό πού τό φόρεσε πρὶν ἀπό μᾶς,

Ὅταν, ἐνδυόμενος τό τραχύ σῶμα τῆς ποταπότητάς μας,

Ἡ Δημιουργία ἀντίκρουσε τό ὕψος Του.

Καί τελικά ἔλαβε τό ἰχάδι της:

«Τῆ θέαση τοῦ Δημιουργοῦ της.» 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Γιατί ἡ θάλασσα εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν ἑκατό ρεμάτων;» ρωτοῦσε ὁ
Ἀρχαῖος Σοφός;

«Γιατί βρίσκεται χαμηλότερα ἀπό αὐτά,
Γι' αὐτό εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν ἑκατό ρεμάτων». ¹⁶

Ὁ Κύριος τοῦ Σύμπαντος,
Γιά νά μᾶς δείξει πῶς νά βαδίζουμε τήν ὁδὸ τῆς ταπεινοφροσύνης, 5
Φόρεσε τό λέντιο,

Καί, σκύβοντας πιό χαμηλά ἀπό τούς μαθητές του,
Ἐπλυνε τά πόδια τους. ¹⁷

«Μάθετε ὄχι ἀπό ἄγγελο», εἶπε,
«Ὅχι ἀπό ἄνθρωπο, ὄχι ἀπό βιβλίο, 10
Ἀλλά ἀπό μένα.

Δηλαδή ἀπό τήν ἐνοίκησή μου,
Ἀπό τή λάμψη καί τη δράση μου μέσα σας.
«Γιατί εἶμαι πρᾶος καί ταπεινός στήν καρδιά,
Καί στό λογισμό καί στό φρόνημα, 15
Καί θά βρεῖτε ἀνάπαυση ἀπό τούς πολέμους,
Καί ἀνακούφιση ἀπό τούς λογισμούς στίς ψυχές σας.» ¹⁸

Γιατί ὅπως ἀκριβῶς μέ τήν ὑψηλοφροσύνη διασκορπίζεται ἡ ψυχὴ καί
μέ τή φαντασία περιπλανᾶται σέ ὅλη τήν κτίση,

Ἔτσι καί μέ τήν ταπείνωση μαζεύεται,
Οἱ λογισμοί καταλαγιάζουν καί συγκεντρώνεται στόν ἑαυτό της. 20

Ἔτσι ἡ ταπεινὴ ψυχὴ θέλει νά μπεῖ καί νά παραμείνει στήν ἡσυχία,
Ν' ἀφήσει ἐντελῶς τίς προηγούμενες σκέψεις της καί τήν ἐνέργεια τῶν
αἰσθήσεων,

Νά γίνε σάν κάτι πού δέν ὑπάρχει στή δημιουργία,
Κάτι πού δέν ἔχει ὑπάρξει στόν κόσμο,
Κάτι ἐντελῶς ἄγνωστο, 25

Ἀκόμα καί σ' αὐτήν τήν ἴδια, ἀκόμα καί στίς αἰσθήσεις της.

Ἔτσι κρυμμένη, παραμένει μέ τόν Κύριο τοῦ σύμπαντος, ¹⁹

Πλησιάζει πρὸς Αὐτόν, πρὸς τήν ἀπέραντη Θάλασσα τῆς Οὐσίας,
Τόν βασιλιά τῶν ἑκατό ρεμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:

«Ὁ σοφός κρατᾶ τήν τσέτουλα τοῦ πιστωτῆ¹

Ἀλλά δέ ζητάει τήν ὀφειλή.

Ὅποιος ἔχει ἀρετή κρατᾶ τήν τσέτουλα.

Ὅποιος δέν ἔχει ἀρετή φροντίζει νά εἰσπράξει.»²⁰

5

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Σ' ὅποιον σοῦ ζητάει κάτι δίνε το,

Κι ἀπ' ὅποιον σοῦ παίρνει ὅτι σοῦ ἀνήκει μή ζητᾶς νά σοῦ τό
ἐπιστρέψει.

Νά κάνετε τό καλό καί νά δανείζετε, χωρίς νά περιμένετε νά πάρετε
πίσω τίποτε.»²¹

Ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε,

10

Ἐδωσε τή ζωή Του γι' αὐτούς πού Αὐτός τούς εἶχε δώσει ζωή.

Ὡστόσο δέν ζήτησε τήν ὀφειλή.

Μήν τόν πεῖτε δίκαιο.

Γιατί ἡ εὐθραυστη φύση μας δέν θά ἄντεχε

Ἄν ἀπαιτοῦσε δίκαιη ἀνταπόδοση.²²

15

Μᾶλλον, πεῖτε Τον ἐλεήμονα,

Γιατί ἦρθε γιά νά ἀποδώσει ἔλεος ἀντί γιά δικαιοσύνη,

Γιατί πάντα εἴμαστε ὑπόχρεοι.

Ἐπάρχει ἕνας Πιστωτής γι' αὐτούς πού εἶναι δεμένοι μέ χρέη.

Ἐπάρχει ἕνας Θεραπευτής γι' αὐτούς πού σκοντάφτουν,

20

Γι' αὐτούς πού ἔχουν μωλωπίσει τήν ἀπλότητα τῆς πρωταρχικῆς τους
φύσης.

Ἐπάρχει ἕνας Πιστωτής καί ἕνας Θεραπευτής:

Πού ζήτησε μέχρι καί νά δειχθεῖ ἔλεος στούς δολοφόνους του,

Πού συγχώρησε μέχρι καί ὅταν κρεμάστηκε ἐπί Ξύλου.²³

¹ Ἡ τσέτουλα ἦταν ἕνα ξύλο στό ὁποῖο χαράζανε ἐγκοπές πού ἀντιπροσώπευαν
τά χρέη καί μετά τό σχίζαν στή μέση. Στήν Κίνα ὁ πιστωτής κρατοῦσε τήν ἀριστερή
μεριά, ὁ ὀφειλέτης τή δεξιά. Αὕτη ἡ μέθοδος ἦταν πολύ διαδεδομένη στήν ἀρχαία Κίνα.
Οἱ τσέτουλες κυκλοφοροῦσαν σά γραμμάτια.

«Ἡ Πνοή τοῦ Οὐρανοῦ», λέει, «εἶναι ἐπάνω μου.
Γιά νά ἀναγγείλω τά καλά νέα στούς φτωχοῦς,
Γιά νά θεραπεύσω τίς συντριμμένες καρδιές,
Γιά νά δώσω ἄφεση στούς αἰχμαλώτους,
Γιά νά ἐλευθερώσω τούς συντριμμένους.»²⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΝΑ

«Χάρη στήν Ὁδό», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,

«Ὁ ἁμαρτωλός συγχωρεῖται.»²⁵

Ὅταν κάποιος ἀγαπᾷ, χωρίς νά περιμένει τίποτε,

Ἔχει τή δύναμη νά συγχωρέσει τόν καθένα γιά ὅ,τι κάνει.

Γι' αὐτό ἡ Ὁδός, πού εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη, καί ἀγαπάει τέλεια, 5

Καί πού ἀπό ἀγάπη ἤρθε στή γῆ,

Ἦρθε μέ τή δύναμη νά συγχωρήσει ὅλα τά ἐγκλήματα σέ ὅλους.

Αὐτό ἦταν τό δῶρο πού προσέφερε.

Ἀλλά μπορεῖ νά τό λάβει μόνο ὅποιος καί ὁ ἴδιος ἀγαπᾷ,

Καί ἔτσι συγχωρεῖ. 10

Γιατί ὅταν κάποιος ἀγαπᾷ, χωρίς νά περιμένει τίποτε γιά

ἀντάλλαγμα,

Ὅχι μόνο θά συγχωρήσει τά πάντα –

Ἀλλά καί θά τοῦ συγχωρεθοῦν τά πάντα.

Σέ ὅσους ἀγαποῦν πολύ, εἶπε ἡ Ὁδός,

Πολλά θά συγχωρεθοῦν. 15

Ἀλλά σέ ὅσους ἀγαποῦν λίγο,

Λίγα θά συγχωρεθοῦν. ²⁶

Αὐτή εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ.

Τό πνεῦμα τῆς συγχώρεσης εἶναι τό πνεῦμα τῆς Ὁδοῦ.

Ἡ καρδιά ὁποιοῦ ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό διακρίνεται ἀπό τή δύναμή της

νά συγχωρεῖ. 20

Ἀλλά ἡ καρδιά δέν μπορεῖ νά φτάσει στήν τέλεια συγχώρεση

Μέχρις ὅτου ἡ Ἄκτιστη Πνοή μπεῖ μέσα της

Μέ τήν τέλεια ἀγάπη

Πού εἶχε προαιώνια μέ τό Νοῦ καί τό Λόγο.²⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΔΥΟ

Όταν κάποιος κατηγορεῖ τούς ἄλλους, ὑπάρχει διαμάχη.

Όταν κάποιος βρίσκει τά δικά του λάθη, ὑπάρχει εἰρήνη.

Όταν κάποιος ἀπαιτεῖ ἀποζημίωση γιά ἓνα ἔγκλημα, ὑπάρχει
διαμάχη.

Όταν κάποιος συγχωρεῖ, ὑπάρχει εἰρήνη.

Όταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε, πῆρε ἐπάνω Του τήν κατηγορία

5

Καί συγχώρεσε τούς πάντας, ἀκόμα καί τούς δολοφόνους του.

Γιάυτό ἦρθε φέροντας εἰρήνη.²⁸

Ὡστόσο αὐτή ἡ μή-διαμάχη, ἀντιμάχεται τή διαμάχη αὐτοῦ τοῦ
κόσμου:

Γιάυτό ἦρθε, φέροντας τήν εἰρήνη Του μέ σπαθί.²⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΤΡΙΑ

«Οί ενάρετοι», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «δέν λογομαχοῦν.
Αὐτοί πού λογομαχοῦν δέν εἶναι ενάρετοι.»³⁰

Σημάδι ενάρετης καί συμπονετικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἄφεση κάθε ὀφειλῆς.
Σημάδι μοχθηροῦ πνεύματος εἶναι τὰ πικρά λόγια πρὸς κάποιον πού
ἔχει πέσει.³¹

Μιά ψυχὴ ενάρετη, μιά ψυχὴ πού ἔχει κατέβει χαμηλά, κάτω στήν
Κοιλιάδα, 5

Στή διαρρηγμένη ἀκεραιότητα τῆς ταπεινοφροσύνης,
Δέν ξέρει νά ἐχθρεύεται.
Δίνει ἄφεση μέχρι τέλους, συγχωρεῖ μέχρι τέλους.
Δέν ἀπαιτεῖ τὴν ὀφειλή, δέν ζητάει ἀποζημίωση,
Ἀλλά κρίνει μόνο τόν ἑαυτό της 10
Ψάχνοντας πάντα ἀσταμάτητα γιὰ τό κρίμα μέσα της.

Σάν τὴν Ὀδό, τὴν ψυχὴ τοῦ Ὁποίου ἀκολουθεῖ,
Θά συγχωρήσει καί θά δώσει ἄφεση σέ ὅλους,
Ἀκόμα καί στό βασανιστὴ της.
Μέσα στὸν μυστικό τόπο τῆς καρδιᾶς, ζητάει ἔλεος, 15
Καί τό λαμβάνει, ἀπὸ τὴν Πηγὴ τοῦ ἐλέους.
Καί ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὸν μυστικό τόπο,
Ἀκτινοβολεῖ τό ἔλεος πρὸς ὅλα τὰ πλάσματα.

Ἡ καρδιά πού ἔχει συγχωρήσει
Δέν θυμᾶται τίς προσβολές. 20
Μένουν μόνο στή σοφίτα, στή μνήμη
Χωρὶς τὴ συμμετοχὴ τῆς καρδιᾶς.

Εἶναι λοιπόν ἀναγκαῖο νά διακρίνουμε αὐτὰ τὰ δύο:
Τὴν καρδιά καί τὴ λογική.
Ἄν ἡ καρδιά ἔχει συγχωρήσει, δέν θά θυμᾶται ποτέ, 25
Γιατί δέν ἔχει μνήμη.
Τό μυαλό μπορεῖ νά θυμᾶται,
Ἀλλά ἡ καρδιά θά διαμαρτυρηθεῖ καί θά ἀναγκάσει τό μυαλό νά
συγχωρέσει.³²

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Όταν έχετε κατεβεί κάτω στήν κοιλάδα μαζί Του,
Καί μαζί Του έχετε ύψωθεί επί ξύλου,
Όταν τά δάκρυα τοῦ χαρμόσунου, λυτρωτικοῦ πόνου κατακλύζουν τά
μάτια σας
Καί γεύεστε τή γλυκύτητα καί τήν τέλεια ἐλευθερία τοῦ νά πεθαίνεις
ὡς πρὸς αὐτή τή ζωή,
Τότε δέν αισθάνεσθε πιά θυμό ἢ ὀργή, 5
Καί ξέρετε τί σημαίνει νά συγχωρεῖτε τούς πάντες καί τά πάντα.
Τότε βλέπετε πῶς Ἐκεῖνος, ὅταν Τόν κάρφωσαν ἐπί ξύλου,
Μπόρεσε νά συγχωρέσει ὅποιονδήποτε ἔχει ζήσει ἢ πρόκειται νά ζήσει
ἀνά τούς αἰῶνες.

Ἐξακολουθεῖτε νά βλέπετε τούς ἀνθρώπους γύρω σας,
Καί ἔξακολουθεῖτε νά βλέπετε τίς ἀδυναμίες τους καί τίς ἀποτυχίες
τους. 10
Αλλά τώρα νιώθετε γι' αὐτούς συμπόνοια,
Σάν νά ἦταν μικρά παιδιά.
Καί νιώθετε καί σεις σάν παιδί.

Κατά μιά ἔννοια, τίποτε δέν ἔχει ἀλλάξει:
Τό καλό μέσα σας παραμένει, 15
Τό κακό μέσα σας παραμένει.
Αλλά τώρα ξέρετε,
Ξέρετε ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε ἀνώτερο, ὠραιότερο καί βαθύτερο ἀπό
τόν Σταυρό.
Τώρα ξέρετε τί σημαίνει ὅτι ἔχυσε τό αἷμα Του γιά σᾶς μέσα σέ ἀγωνία
καί πόνο,
Πού ἀκόμα καί Αὐτός φοβόταν καί λυπόταν νά ὑποστῆ. 20
Καί ὅταν στό δεῖπνο πρὶν τήν τελική Του ἀγωνία
Σᾶς ζητάει νά πιεῖτε τό αἷμα Του καί νά φᾶτε τό σῶμα Του
«Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»³³,
Εἶστε καί σεις ἔτοιμοι νά παραδώσετε τό σῶμα σας καί νά χύσετε τό
αἷμα σας,

Εἶστε καί σεις ἔτοιμοι νά συγχωρήσετε, 25
Ὅστε νά μπορέσετε νά ἔχετε μερίδιο σέ αὐτό πού Αὐτός εἶναι,
Στήν ὑπέροχη, ἀπελευθερωτική ἀγάπη Του,
Μιά ἀγάπη πού εἶναι πόνος,
Ἀλλά πόνος πού εἶναι εἰρήνη.
Μιά εἰρήνη «ὑπερέχουσα πάντα νοῦν»³⁴. 30

愛的齊全之道

Η ΕΒΔΟΜΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΠΕΝΤΕ

- «Όποιος κατέχει τήν ἀνώτατη ἀρετή», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Εἶναι σάν τό νερό πού μένει στά χαμηλά μέρη.
Τό μέρος πού διαμένει εἶναι σάν τό χῶμα, πιά χαμηλά ἀπ' ὅλους.
Ἡ προσφορά του εἶναι ἐγκάρδια,
Ἡ καρδιά του εἶναι ἀβυθομέτρητη.»³⁵ 5
- Ἡ ταπεινή ψυχή εἶναι σάν τό νερό,
Σάν τό νερό πού μαλακώνει τό χῶμα τῆς καρδιάς,
Τό μέρος πού διαμένει.
Μέ τήν ταπεινότητα πού δείχνει ἀπέναντι στούς ἄλλους,
Ἡ σκληρότητα καί ἡ πώρωση διώχνονται ἀπό μέσα της, 10
Ἀπομακρύνονται σάν ἕνας βαρῦς βράχος.
Ἐνα καινούργιο θέαμα ἀνοίγεται στό βλέμμα τοῦ νοῦ:
Ἀντικρούζει τίς πληγές πού αὐλακώνουν ὀλόκληρη τή φύση της.
Τότε ἡ καρδιά πού ἔχει μαλακώσει ἀρχίζει νά συμπαραστέκεται στό
πένθος τοῦ νοῦ.³⁶
- Καί, καθὼς ἡ ψυχή ἀρχίζει γιά πρώτη φορά νά γνωρίζει τόν ἑαυτό της, 15
Ἀρχίζει γιά πρώτη φορά νά γνωρίζει καί τούς ἄλλους.
Ἐχοντας βρεῖ τήν μία πληγωμένη φύση πού εἶναι κοινή γιά ὅλους,
Παραμένει ἀπό συμπόνια στό χῶμα τῆς καρδιάς,
Κάτω ἀπό αὐτούς.
Ἡ καρδιά ἔχει γίνε ἀβυθομέτρητη. 20
Ἐχει βρεῖ τήν ὁδό γιά τήν τέλεια ἀγάπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΞΙ

Ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν Ὁδό
Γνωρίζονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους.
Ὅποιος ἀγαπᾷ δείχνει ὅτι ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὴν Ὁδό
Καί γνωρίζει τὴν Ὁδό. 5
Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ δὲν ἔχει γνωρίσει τὴν Ὁδό,
Γιατί ἡ Ὁδὸς εἶναι ἀγάπη.
Ὅποιος ζεῖ μέσα στὴν ἀγάπη,
Ζεῖ μέσα στὴν Ὁδό, καί ἡ Ὁδὸς μέσα σ' αὐτόν.
Δὲν ὑπάρχει φόβος μέσα στὴν ἀγάπη.
Ἡ τέλεια ἀγάπη διώχνει τὸ φόβο.³⁷ 10

Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀγαπητὸ στὴν Ὁδό ἀπὸ τὴν τέλεια ἀγάπη.
Γιατί ἡ Ὁδὸς εἶναι ἀπλή καὶ ἀδιαίρετη.
Καί ἡ ἀγάπη ἐνώνει ὅσα εἶχαν διαχωριστεῖ.
Ἡ ἀγάπη δημιουργεῖ μοναδικότητα θέλησης καὶ σκοποῦ,
Χωρὶς διαμάχες, 15
Ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς κι ἀνάμεσα σέ ὅλους.³⁸

Ἡ Ὁδὸς, πού ὑπῆρξε μαζί μέ τόν Νοῦ καί τὴν Πνοή
Σέ ἐνότητα τέλειας ἀγάπης, σέ ἐνότητα Οὐσίας,
Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ χρόνου:
Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Προαιώνιος Λόγος, ὅταν ἦρθε στή γῆ, 20
Προσευχῆθηκε στόν Πατέρα του, τόν Νοῦ,
Νά ὑπάρξει τέτοια ἀγάπη, τέτοια ἐνότητα, μεταξύ ὅσων
ἀκολουθοῦσαν Αὐτόν, τὴν Ὁδό,
Καί μεταξύ Αὐτοῦ καί Αὐτῶν:
«Πατέρα, διατήρησέ τους μέ τὴ δύναμη τοῦ ὀνόματός σου πού μου
χάρισες,
Ὡστε νά εἶναι ἓνα, ὅπως ἐμεῖς. 25
Ὡστε νά εἶναι ὅλα ἓνα,
Ὅπως ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι μέσα σέ μένα
Κι ἐγώ μέσα σέ σένα.
Γιὰ νά εἶναι ἓνα μεταξύ τους, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα.

Ἐγώ μέσα σ' αὐτούς κι ἐσύ μέσα σέ μένα, 30
Γιά νά εἶναι τέλειοι σέ ἕνα.
Καί γιά νά γνωρίζει ὁ κόσμος ὅτι σύ μέ ἀπέστειλες
Καί ἀγάπησες αὐτούς ὅπως ἀγάπησες ἐμένα,
Γιατί μέ ἀγάπησες
Ἀπό καταβολῆς τοῦ κόσμου.»³⁹ 35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΠΤΑ

«Ἡ Μεγάλη Ὁδός,» εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Εἶναι ἀναλλοίωτη, κυκλοφορεῖ παντοῦ ἀδιάκοπα, εἶναι
ἀκατανίκητη.»⁴⁰
Πῶς τότε ἡ Ὁδός, ὅταν πῆρε τὴ μορφή θνητῆς σάρκας,
Ἀποδείχθηκε ἀκατανίκητος;
Πῶς ἀλλιῶς, ἂν ὄχι μὲ τὴν αἰώνια, τὴν ἀναλλοίωτη ἀγάπη, πού
μοιράζεται μὲ τὸν Νοῦ καὶ τὴν Πνοή; 5

Ἡ ἀγάπη δέν εἶναι ἀπλά συναίσθημα
Τὰ συναισθήματα περνοῦν σάν σύννεφα καὶ μπορεῖ νά διαλυθοῦν σέ
δάκρυα.
Ἡ ἀγάπη εἶναι μιά ὑπόσχεση
Μιά αἰώνια ὑπόσχεση πού ποτέ δέν χάνεται, πού δέν ἀλλάζει, πού
«οὐδέποτε ἐκπίπτει.»⁴¹
Μιά ὑπόσχεση ὅτι εἴτε βρίσκεται κανεὶς μαζί σωματικά εἴτε ὄχι, 10
Θά εἶναι πάντα μὲ τὸν ἀγαπημένο του.

Ἀναλλοίωτη, ἀκατανίκητη,
Μέ μιά τέτοια ὑπόσχεση ἡ Ὁδός ἀποχαιρέτησε τοὺς ἀγαπημένους Του.
Αὐτοὺς πού ὁ Πατέρας ἔθεσε στὰ χέρια Του.
Γιατί εἶπε πρὸς αὐτούς, πού ἦταν θλιμμένοι. 15
«Δέν θά σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς:
Θά ξανάρθω κοντά σας.
Θά ξανάρθω κοντά σας.
Λίγο ἀκόμη, καὶ ὁ κόσμος δέ θα μὲ βλέπει πια,
Ἔσεῖς ὅμως θά με βλέπετε. 20
Ἐπειδὴ ἐγὼ ἐξακολουθῶ νά ζῶ, καὶ ἐσεῖς θά ζεῖτε.
Καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα θά καταλάβετε ὅτι ἐγὼ βρίσκομαι στὸν Πατέρα,
Καὶ ἐσεῖς μαζί σέ μένα, καὶ ἐγὼ σέ σᾶς.»⁴²
Ἴδου, ἐγὼ στέλνω τὴν ἐπαγγελία τοῦ Πατέρα μου σέ σᾶς.⁴³
Καὶ ἰδού, ἐγὼ θά εἶμαι μαζί σας, 25
Πάντα, ὡς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου.»⁴⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΟΚΤΩ

- «Μέ τόν καλό νά εἶσαι καλός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Μέ τόν κακό νά εἶσαι ἐπίσης καλός.
Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ καλωσύνη.
Μέ τόν εἰλικρινή νά εἶσαι εἰλικρινής,
Μέ τόν ψεύτη νά εἶσαι ἐπίσης εἰλικρινής. 5
Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ εἰλικρίνεια.»⁴⁵
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἄν ἀγαπᾶτε αὐτούς πού σᾶς ἀγαποῦν, ποιᾶ εὐνοια περιμένετε;
Ἄφου καί οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀγαποῦν αὐτούς πού τούς ἀγαποῦν.
Κι ἂν κάνετε καλό σ'αὐτούς πού σᾶς κάνουν καλό, ποιᾶ εὐνοια
περιμένετε; 10
Καί οἱ ἁμαρτωλοὶ τό ἴδιο κάνουν.
Ἄν δανείζετε σ'ὅσους ἐλπίζετε νά σᾶς τά ἐπιστρέψουν, ποιᾶ εὐνοια
περιμένετε;
Καί οἱ ἁμαρτωλοὶ δανείζουν στούς ὁμοίους τους γιά νά τά πάρουν
πίσω.»⁴⁶
- Γιά τίς ἐξῆς πέντε αἰτίες οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλον.
Ἡ γιά τήν Ὁδό, ὅπως ὁ ἐνάρετος τούς ἀγαπᾶ ὅλους. 15
Ἡ γιά φυσικούς λόγους, ὅπως οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους καί τά
παιδιά τούς γονεῖς.
Ἡ ἀπό κενοδοξία, ὅπως ἐκεῖνος πού δοξάζεται ἀγαπᾶ ἐκεῖνον πού τόν
δοξάζει.
Ἡ ἀπό φιλαργυρία, ὅπως ἐκεῖνος πού ἀγαπᾶ τόν πλούσιο, ἐπειδή
ἔλαβε κάτι ἀπ' αὐτόν.
Ἡ ἀπό φιληδονία, ὅπως ἐκεῖνος πού εἶναι σκλάβος στίς σαρκικές του
ἐπιθυμίες.
- Ἡ πρώτη εἶναι ἀξιέπαινη. 20
Ἡ δεύτερη οὐδέτερη.
Οἱ ὑπόλοιπες εἶναι ἐμπαθεῖς.⁴⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Ἄνταποδῶστε στό μεγάλο μῖσος τήν ἀγάπη»,⁴⁸ εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.

«Ἄνταποδῶστε στήν πικρία τή φροντίδα.⁴⁹

Πληρώστε τήν ἐχθρότητα μέ τήν ἀρετή.⁵⁰

Ἵταν σᾶς βλάπτουν, ἀπαντεῖστε μέ ἀβρότητα.»⁵¹

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

5

«Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας.

Εὐεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν.

Εὐλογεῖτε ὅσους σᾶς δίνουν κατάρες.

Προσεύχεστε γι' αὐτούς πού σᾶς κακομεταχειρίζονται.»⁵²

Δέν ἔχει τέλεια ἀγάπη ὅποιος ἀκόμη κρίνει κατά τά ἀνθρώπινα,

10

Ἵποιος γιά παράδειγμα ἀγαπᾶ τόν καλό καί μισεῖ τόν κακό.⁵³

Ἡ τέλεια ἀγάπη δέν διαχωρίζει τή μία καί κοινή ἀνθρώπινη φύση

Κατά τίς διαθέσεις τῶν ἐπιμέρους ἀνθρώπων.

Ἀλλά ἀποβλέποντας σ' αὐτήν, τήν πρωταρχική ἀνθρώπινη φύση

Τήν πλασμένη κατ' εἰκόνα τῆς Ὁδοῦ,

15

Ἀγαπᾶ ἐξ ἴσου ὅλους τούς ἀνθρώπους.

Τούς εὐεργετεῖ καί μακροθυμεῖ,

Χωρίς νά λογαριάζει διόλου τό κακό,

Ἀλλά μάλλον πάσχει γιά χάρη τους.⁵⁴

Ἔτσι καί ἡ Ὁδός,

20

Δείχνοντας τήν Ἀγάπη Του,

Ἐπαθε γιά χάρη ὅλων ἐξ ἴσου,

Γιά χάρη τῶν φίλων Του καί γιά χάρη τῶν ἐχθρῶν του,

Καί χάρισε σέ ὅλους ἐξ ἴσου τό δῶρο Του –

Τήν ἐλπίδα Του –

25

Πού ὁ καθένας μπορεῖ νά τή δεχθεῖ ἢ νά τήν ἀπορρίψει,

Κατά τή δική του βούληση.⁵⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑ

«Ἀγάπα τόν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν»⁵⁶, εἶπε ἡ Ὁδοῦ.

Ὅταν ἀγαπᾶμε τόν πλησίον μας εἰσερχόμαστε στήν ἀγάπη τῆς Ὁδοῦ:

Γιατί ὁ πλησίον μας εἶναι εἰκόνα τῆς Ὁδοῦ.

Καί ἔτσι ἡ Ὁδοῦ δέχεται ὅ,τι κάνουμε γιά τόν πλησίον μας σάν νά τό
κάνουμε γιά Αὐτόν.

Ὅταν τό συνειδητοποιήσουμε αὐτό καί τό ἔχουμε συνεχῶς στό νοῦ μας 5
Αὐτό γίνεται ἡ πηγὴ τῆς ἀγνότερης ἀγάπης γιά τόν πλησίον μας.⁵⁷

«Καί ποιός εἶναι ὁ πλησίον μου;» ρώτησε κάποιος τὴν Ὁδό.⁵⁸

Ὁ πλησίον μας εἶναι ὅποιοσδήποτε ἡ Ὁδοῦ φέρνει μπροστά μας.

Εἶτε δικός μας εἶτε ξένος,

Εἶτε πιστός εἶτε ἄπιστος,

10

Εἶτε φίλος εἶτε ἐχθρός,

Εἶτε ἀποτελεῖ βοήθεια γιά μᾶς εἶτε βάρος,

Εἶτε μᾶς ἐνθαρρύνει εἶτε μᾶς στηλιτεύει,

Εἶτε εἶναι σωτήρας εἶτε εἶναι δολοφόνος.

Γι' αὐτό εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

15

«Ἀκόμα κι ἂν οἱ ἄνθρωποι εἶναι κακοί, γιατί νά τοὺς ἀπορρίψουμε;⁵⁹

Ὁ ἅγιος εἶναι πάντα ἄξιος νά βοηθάει τοὺς ἀνθρώπους.

Δέ γυρίζει ποτέ τὴν πλάτη του σέ κανένα.»⁶⁰

Ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον λοιπόν εἶναι ἀγάπη πρὸς ὅλους ἐξ ἴσου,

Καί ἐξ ἴσου μέ τόν ἑαυτό μας.

20

Ἡ τέλεια ἀγάπη εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῆς ἀποστασιοποίησης.

Δέν γνωρίζει διαφορά μεταξύ δικοῦ μας καί ξένου,

Μεταξύ ἀρσενικοῦ καί θηλυκοῦ,

Μεταξύ μαύρου καί λευκοῦ.⁶¹

Μιά τέτοια μοναδική, ἀπλή ἀγάπη, ἔχει μιά μοναδική αἰτία:

25

Τὴν Ὁδό τὴν ὁποία τιμοῦμε καί ἀγαπᾶμε σέ κάθε πλησίον.⁶²

Μέσω τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον εἰσερχόμαστε στήν ἀγάπη τῆς Ὁδοῦ:

Καί ὅσο μεγαλώνει σέ μᾶς ἡ ἀγάπη γιά τόν πλησίον,

Τόσο μεγαλώνει καί ή αγάπη για τήν Όδό.
Μέχρις ότου ή Όδος γίνει τά πάντα έν πα̣σι⁶³
Καί ξεχάσουμε τόν έαυτό μας.
Τότε ή αγάπη γίνεται άβυσσος έλλάμψεως,
Πηγή πυρός πού καταφλέγει τή διψασμένη ψυχή.
Όσο περισσότερο πῦρ αναβλύζει, τόσο περισσότερο καταφλέγει.
Ή αγάπη είναι ή πρόοδος στήν αιωνιότητα. ⁶⁴

30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΝΑ

«Ἄν εἶχα ἔστω λιγοστή μόνο γνώση», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Παίρνοντας τὴν Μεγάλῃ Ὁδό,
Ὁ μοναδικός μου φόβος θὰ ἦταν μὴν παραστρατήσω»⁶⁵

Ὑπάρχουν δύο εἶδη φόβων γι' αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τὴν Ὁδό.
Ἀρχικά, ἡ ψυχὴ ἀκολουθεῖ τὴν συμπαντικὴ Ὁδό 5
Ἀπὸ φόβο τῆς συμπαντικῆς τιμωρίας.
Ἐπειτα, ἀκολουθεῖ τὴν Ὁδό
Ἐπειδὴ ἀγαπάει τὴν ἴδια τὴν Ὁδό.
Ἐπειδὴ ἔχει γευτεῖ τί σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς ἐνωμένος μὲ Αὐτόν,
Φοβᾶται μὴπως ἐκπέσει ἀπὸ Αὐτόν, 10
Φοβᾶται μὴπως κάνει κάτι χωρὶς Αὐτόν.
Αὐτός εἶναι ὁ τέλειος φόβος, πού γενιέται ἀπὸ τὴν τέλεια ἀγάπη
Πού ἀπομακρύνει τὸν ἀρχικὸ φόβο.
Γιατί ἔχει εἰπωθεῖ: «Ἡ τέλεια ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβο».⁶⁶
Τότε πιά ἡ ψυχὴ δέν κάνει ὅ,τι κάνει ἀπὸ φόβο, 15
Ἀλλὰ φοβᾶται ἀπὸ ἀγάπη.⁶⁷

Ἡ ψυχὴ πού εἰσέρχεται στὴν Ὁδό πρέπει νὰ βιώσει τὸν πρῶτο φόβο.
Γιατί ὅταν φοβᾶται, ταπεινώνεται.
Ὅταν ταπεινωθεῖ, κόβει τὴν ἐπιθυμία της γιὰ τὰ δημιουργήματα.
Κόβοντας τὴν ἐπιθυμία, καταπραῦνεται. 20
Ὅταν καταπραῦνθεῖ, ἀποκτᾶ τὴ δύναμη νὰ ἀκολουθήσει τὴν Ὁδό.
Ἀκολουθώντας τὴν Ὁδό, καθαρίζεται.
Ὅταν καθαρισθεῖ, φωτίζεται.
Ὅταν φωτίζεται, ἀξιῶνεται νὰ εἰσέλθει στό νυμφῶνα τῶν Μυστηρίων.
Ὅταν εἰσέλθει στό νυμφῶνα, μνεῖται στοὺς λόγους τῶν ὄντων. 25
Ὅταν μνηθεῖ στοὺς λόγους τῶν ὄντων, τίς ὑπερβαίνει κι' αὐτές ἀκόμη,
Καί τελικά ἀναπαύεται στόν Αἰώνιο Λόγο, τὸν Νυμφίο της:^{68, 69}
Τό Μυστήριον πέρα ἀπ' ὅλα τὰ μυστήρια.
Τό Ὅριο τῆς ἀπεριόριστης ἀνάβασης,
Τό Τέλος τῆς ἀτελεύτητης Ὁδοῦ.⁷⁰ 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΔΥΟ

Ὁ πραγματικός ἐραστής φέρνει πάντοτε στό νοῦ του τό πρόσωπο τοῦ
ἀγαπημένου του

Καί τό ἐναγκαλίζεται μυστικά μέ ἡδονή.

Ποτέ, οὔτε καί στόν ὕπνο του, δέν μπορεῖ νά ἡσυχάσει,

Ἀλλά καί ἐκεῖ βλέπει τό ποθητό πρόσωπο καί συνομιλεῖ μαζί του.

Κάποιος πού λαβώθηκε ἀπό ἀγάπη ἔλεγε γιά τόν ἑαυτό του –

5

«Ἐγώ καθεύδω», ἀπό φυσική ἀνάγκη,

«Ἡ δέ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ» ἀπό τό ξεχείλισμα τοῦ ἔρωτα.⁷¹

Ἔτσι συμβαίνει στόν σωματικό ἔρωτα,

Ἔτσι συμβαίνει καί στόν ἀσώματο.⁷²

Γιατί ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ,

10

Βγαίνοντας ἀπ'τόν Ἐαυτό Του ἀπό τό ξεχείλισμα τῆς ἀγάπης Του

Ἐυπνᾶ στήν καθαρή ψυχή ἔντονο πόθο.

Ἡ ψυχή ἐλκύεται τότε ἔξω ἀπό τόν ἑαυτό της

Καί δέν βρίσκει ἀνάπαυση μέχρις ὅτου βυθιστεῖ μέσα στόν Ἀγαπημένο
της

Μέχρις ὅτου γεμίσει ἀπό τήν πληρότητα τῆς πραγματικότητάς Του.

15

Δέν θέλει τότε διόλου νά μπορεῖ νά γνωρίζεται ἡ ἴδια ἀπό τόν ἑαυτό

της,

Ἀλλά ἀπό αὐτό πού τήν ἀγκαλιάζει,

Ὅπως ὁ ἀέρας γίνεται τελείως φωτεινός ἀπό τό φῶς,

Ὅπως τό σίδηρο πού πυρακτώνεται ὅλο καί περισσότερο ἀπό τή

φωτιά.⁷³

Ἐάν τό πρόσωπο πού ἀγαποῦμε γνήσια μᾶς μεταβάλλει ἐξ ὀλοκλήρου
μέ τήν παρουσία του

20

Καί μᾶς κάνει χαμογελαστούς καί χαρωπούς καί ξέγνοιαστους,

Τί δέν θά προξενεῖ τό πρόσωπο τῆς Ὁδοῦ τοῦ Οὐρανοῦ

Ὅταν ἐπισκέπτεται μυστικά,

Χωρίς φαντασία,
Τήν καθαρή ψυχή;

25

Τό βρέφος πού θηλάζει δέν προσκολλᾶται τόσο στή μητέρα του,
Ὅσο ὁ Υἱός τῆς Ἀγάπης προσκολλᾶται στήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ
συνεχῶς.⁷⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΤΡΙΑ

Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ ἐλπίδα,
Διότι μέ αὐτή περιμένουμε τόν μισθό τῆς ἀγάπης.
Ἐκεῖ πού δέν ὑπάρχει ἐλπίδα ἢ ἀγάπη εξαφανίζεται.

Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἀνάπαυση ἀπό τούς πόνους στό μέσο τῶν πόνων.
Οἱ κόποι ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτήν. 5
Τό ἔλεος τήν περικυκλώνει

Ἡ ἐλπίδα γεννᾶται ἀπό τή γεύση καί τήν ἐμπειρία τῶν δώρων τοῦ
Κυρίου.

Ἀλλά αὐτός πού δέν τά γεύτηκε, παραμένει σέ ἀμφιβολία.⁷⁵

苦難之道

Η ΟΓΔΟΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
Η ΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Ἡ ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα, σέ συνδυασμό μέ τίς αἰσθήσεις,
Μεταπίπτει σέ ἡδονή.

Ἡ αἴσθησις, ὅταν κινηθεῖ μέ ἐπιθυμία,
Προξενεῖ ἡδονή, ἀφοῦ προσλάβει τό αἰσθητό. ¹

Ἡ αἰσθησιακή ἡδονή εἶναι ἡ μητέρα τοῦ διαχωρισμοῦ. 5
Διαρρηγνύει τήν πρωταρχική Ἐνότητα, τήν τέλεια ἀγάπη.
Ἡ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἡ μητέρα τοῦ θανάτου,
Καί ὁ θάνατος μᾶς τέτοιας ἡδονῆς εἶναι ὁ πόνος. ²

Προσπαθώντας ν' ἀποφύγουμε τήν ὀδύνη
Ζητᾶμε καταφύγιο στήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων, 10
Ὀνομάζοντάς την εὐτυχία.

Ὅμως, ὅταν προσπαθοῦμε νά ἀμβλύνουμε τήν ὀδύνη μέ τήν ἡδονή,
Τό μόνο πού κάνουμε εἶναι νά αὐξήσουμε τήν ὀδύνη μας.

Γιατί ἡ ἡδονή καί ἡ ὀδύνη εἶναι ἀλληλένδετες. ³
Γ' αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός ἀναφώνησε: 15

«ὦ, ἡ Δυστυχία! Ἡ Εὐτυχία ἀκουμπάει στό πλευρό της!

ὦ, ἡ Εὐτυχία! Ἡ Δυστυχία παραμονεύει ἀπό κάτω!» ⁴

Ὅταν ὑπάρχει ἡδονή, πρέπει νά ὑπάρχει καί ὀδύνη.

Πρέπει νά ὑπάρχει ὀδύνη:

Γιατί μέσω τῆς ἀκούσιας ὀδύνης, 20

Ἡ Ὀδός μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό τήν ἐκούσια ἀπατηλή ἡδονή. ⁵

Ἡ ὀδύνη μᾶς ἀναγκάζει νά ὑψωθοῦμε πάνω ἀπό τό βασιλεῖο τῶν
αἰσθήσεων,

Νά ζήσουμε σύμφωνα μέ τήν πραγματική μας φύση,

Σύμφωνα μέ τόν πρωταρχικό μας προορισμό.

Ὑπάρχουν δύο εἶδη ὀδύνης: 25

Ἡ ὀδύνη τῶν αἰσθήσεων –

Ἀπό τή στέρησις τοῦ ἀντικειμένου τῆς σωματικῆς ἐπιθυμίας,

Καί ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς –

Ἀπό τή στέρηση τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς.⁶

Ἡ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἓνα κενό πού συνεχῶς γεμίζεται 30

Κι ὅμως πάντα παραμένει κενό.

Ἡ ἡδονή τῆς ψυχῆς εἶναι μιά πληρότητα πού συνεχῶς κενώνεται,

Κι ὅμως πάντα παραμένει πλήρης.

Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.

«Τό ὀλωσδιόλου γεμάτο φαίνεται ἄδειο, 35

Ἀλλά εἶναι ἀνεξάντλητο.»⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΠΕΝΤΕ

Τὴν ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων τὴ διαδέχεται ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς
Ἐνῶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ὀδύνης τῶν αἰσθήσεων τὴ διαδέχεται ἡ ἡδονὴ
τῆς ψυχῆς.⁸

Αὐτὴ τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς τὴν ἀποκαλοῦμε ἀγαλλίαση:

Ἡ αἰώνια ἀγαλλίαση τῆς σύνδεσης μὲ τὴν Ὀδό.⁹

Ἔτσι, ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν Ὀδό δέχονται μὲ χαρὰ τὸν πόνο. 5

Ἐπομένως ἀκούσιες συμφορές,

Τίς μετατρέπουν σὲ ὀμαλές, χωρὶς ἐμπόδια ἀτραπούς.

Μὲ τὴν ἐγκράτεια ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων,

Ποῦ εἶναι πολὺπλοκή, πολὺστροφη, πλεγμένη μὲ ὅλα γενικῶς τὰ
αἰσθητά.¹⁰

Γι' αὐτὸ εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός: 10

«Ἡ Ὀδὸς ξεμπερδεύει τὰ μπλεγμένα νήματα,

Κάνει τὴν ταραγμένη σκόνη νὰ κατακαθήσει».¹¹

Ἀνακατευθύνοντας τίς παρορμήσεις τῆς ἐπιθυμίας τους,

Ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν Ὀδό λειτουργοῦν σὲ συμφωνία μὲ τὴ φύση.

Δὲν ἐπιδιώκουν πλεόν σωματικὴ ἡδονή, 15

Οὔτε φοβοῦνται τὴν ὀδύνη.

Ἐπερικῶντας τέτοιες ἐπιδιώξεις καὶ τέτοιους φόβους,

Καθὼς καὶ τὴν φιλαυτία τῶν αἰσθήσεων, ποῦ τοὺς γέννησε,

Σκοτώνουν μ' ἓνα κτύπημα ὅλα τὰ πάθη.¹²

Γι' αὐτὸ, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός: 20

«Νὰ ἐλέγχεις τὰ πάθη μὲ τὴ θέληση, αὐτὸ εἶναι δύναμη.»¹³

Ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὰ δημιουργήματα,

Ὅσοι ἀκολουθοῦν τὴν Ὀδό περνοῦν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ στό ἐσωτερικὸ.

Πηγαίνοντας πέρα ἀπὸ τίς ἐπιφανειακὲς ὄψεις τῶν πραγμάτων,

Φτάνουν νὰ γνωρίσουν τὴν ἐσωτερικὴ οὐσία τῶν ὄντων.¹⁴ 25

Ὡς λόγους τοῦ Πρωταρχικοῦ Λόγου,

Ὡς σκέψεις τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ.

Γι' αὐτὸ, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Ο σοφός είναι πάντα χωρίς ἐπιθυμίες,
Καί ἔτσι ἀτενίζει τὰ μυστήρια τῆς φύσης.»¹⁵

30

Παραδινόμενοι σ' Αὐτόν πού εἶναι πέρα ἀπό ὅλα τὰ δημιουργήματα,
Μοιραζόμενοι μέ Αὐτόν τήν κένωση τοῦ ἑαυτοῦ,
Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό ἐνάσσονται ὀλοκληρωτικά μέ Αὐτόν,
Τόν ἀληθινό σκοπό τῆς ἀγάπης καί τοῦ πόθου,
Τό ἀληθινό Τέλος καί ἐκπλήρωση τῆς Ἐπιθυμίας.¹⁶

35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΞΙ

Εἶναι εὐκόλο νά συμφιλιωθεῖ κανεῖς μέ τήν ὑπαρξη τοῦ πόνου στόν
κόσμο

Μέχρις ὅτου πονέσει πραγματικά αὐτός ὁ ἴδιος.

Τότε, ὅταν φαίνεται ἀδύνατο νά συμφιλιωθεῖ κανεῖς μέ τόν πόνο μέσα
του,

Φαίνεται ἀδύνατο νά συμφιλιωθεῖ καί μέ τόν πόνο στόν κόσμο.

Ἀντί γιά ἐξήγησι πού νά μᾶς συμφιλιώνει μέ τόν πόνο,

5

Ὁ Πλάστης τῶν ὅλων προσέφερε τόν Ἐαυτό Του καί τή ζωή Του,

Γιατί αὐτός μόνος ὑπέφερε ὡς ἀπόλυτα ἀθῶος.

Αὐτός μόνος δέν εἶχε τίποτα νά μάθει, τίποτα νά κερδίσει ἀπό τόν
πόνο.

Αὐτός μόνος γεννημένος ἀπό Παρθένο,¹⁷

Δέν εἶχε γεννηθεῖ ἀπό αὐτή τήν ἡδονή πού πρέπει νά ἀκολουθεῖται
ἀπό ὀδύνη.¹⁸

10

Ὡστόσο μόνος αὐτός ἔζησε στήν πληρότητά του ὅλον τόν πόνο καί τή
θλίψη γιά τήν ὁποία ἦταν ἱκανός ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ πόνος τῆς Ὀδοῦ ἦταν μιά πράξι ἀπόλυτης συγκατάβασις.

Γι'αὐτόν τόν πόνο δέν προσέφερε στόν Ἐαυτό Του καμιά ψευδή
παρηγοριά,

Καμιά εὐκόλη ἀπόδραση πρὸς τήν ἡδονή, σάν αὐτές πού
χρησιμοποιοῦμε καθημερινά.¹⁹

Ἡ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων, γεννημένη ἀπό τήν ἐπιθυμία, εἶναι ἡ μητέρα
τοῦ θανάτου.

15

Καί ὁ θάνατος μᾶς τέτοιας ἡδονῆς εἶναι ὁ πόνος.²⁰

Ὑποβάλλοντας τόν ἑαυτό του στόν πόνο καί στόν θάνατο χωρίς νά
ἔχει γεννηθεῖ ἀπό ἡδονή,

Ἡ Ὅδος θανάτωσε τό παιδί τῆς ἡδονῆς,
Δημιουργώντας ἔτσι ζωὴ ἀτελεύτητη,
Αἰώνια ἀνάπαυση καὶ ἡρεμία, 20
Γιὰ ὅσους μοιράζονται τὸν πόνο Του.²¹

Αὐτό προεῖδε καὶ προφήτευσε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, λέγοντας:
«Ἡ Ὅδος τῆς χωρὶς ὄνομα ἀπλότητας εἶναι ὁ θάνατος τῶν παθῶν.
Ὅταν δὲν ὑπάρχουν πάθη ἔρχεται ἡ γαλήνη
Καὶ ἔτσι ὅλα τὰ πράγματα στὸν κόσμον εἰρηνεύουν μοναχὰ τους.»²² 25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΠΤΑ

«Τρεῖς σύντροφοι στούς δέκα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ἐνῶ εἶναι στό δρόμο τῆς ζωῆς, κινουῦνται πρὸς τόν τόπο τοῦ θανάτου.
Γιατί;
Από τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη τους γιὰ τὴ ζωή.»²³

Πρὶν ἢ Ὀδὸς ἐνσαρκωθεῖ, 5
Οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦσαν νὰ ἀποφύγουν τὸν πόνο καὶ τὸν θάνατο
τῆς σάρκας.

Ἀφότου ἦρθε, οἱ ἄνθρωποι μέ χαρὰ δέχονταν τὸν πόνο καὶ τὸν θάνατο
γιὰ νὰ Τὸν ἀκολουθήσουν.

Γι' αὐτούς, τό νὰ εἶναι μαζί Του καὶ νὰ πονοῦν
Ἦταν πολὺ καλύτερο ἀπὸ τό νὰ εἶναι χωρὶς Αὐτόν καὶ νὰ μὴν πονοῦν.
Γι' αὐτούς ὑπῆρχε μόνο ἓνας δρόμος. 10

Πρέπει κανεὶς νὰ πενθήσει γιὰ νὰ χαρεῖ.
Πρέπει κανεὶς νὰ διαλέξει τὸν θάνατο τῶν παθῶν γιὰ νὰ ζήσει.
Ἀλλὰ ἂν κάποιος διαλέξει τὴν εὐτυχία, θὰ θερίσει θλίψη.
Καὶ ἂν κανεὶς διαλέξει τὴ ζωὴ του, σίγουρα θὰ πεθάνει.²⁴

«Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε», εἶπε ἢ Ὀδὸς, 15
«Ἐσεῖς οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,
Ἐσεῖς οἱ πενθοῦντες, οἱ πραεῖς,
Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνη,
Οἱ ὄνειδιζόμενοι καὶ διωκόμενοι.»²⁵

Πρὶν ἢ Ὀδὸς ἐνσαρκωθεῖ, 20
Ὁ κόσμος δέν ἤξερε πῶς νὰ χαίρεται
Μέσα στὴν φτώχεια, τὴ θλίψη, τὴν ἀπελπισία καὶ τὴν καταδίωξη.
Ἀφότου ἦρθε, τὰ πάντα ἔχουν ἀντιστραφεῖ γιὰ ὅσους Τὸν ἀκολουθοῦν.
Ἡ θλίψη ἔχει χάσει τό φαρμάκι της.
Μιὰ ἡσυχὴ ἐλπίδα φωλιάζει καὶ μεγαλώνει στὰ ἐνδόμυχα τῆς
ἀπελπισίας. 25

Τό βάρος τοῦ πόνου δέν εἶναι τόσο ὥστε νὰ φέρει τὴν καταστροφή.
Γιατί τὰ κλαδιά του κάνουν γλυκοὺς καρπούς.
Οἱ θλίψεις εἶναι ἓνα καμίνι ὅπου ὁ χρυσὸς καθαρίζεται.
Ὁ πόνος εἶναι ἢ σμίλη στό χέρι τοῦ γλύπτη,
Ποὺ κάνει τό ἄγαλμα τέλειο.²⁶ 30

Κι αυτό ακόμα ο Αρχαῖος Σοφός τό προεῖδε καί τό προεῖπε, καθώς
ἔλεγε:

«Συχνά ὁ πόνος ἔχει πλεονεκτήματα,
Καί τά πλεονεκτήματα πόνου».²⁷

Γιά ὅσους δέν ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό,
Οἱ θλίψεις εἶναι καταιγίδες πού ἐρημώνουν τά πάντα. 35
Γιά ὅσους ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό,
Τά δάκρυα τῆς θλίψης εἶναι μιὰ σιγανή βροχή πού κάνει τή ζωή νά
ἀνθίζει.²⁸

Σ'αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό, ἡ ἴδια ἡ Ὁδός εἶπε:
«Θά κλάψετε καί θά θρηνησέτε,
Ἐνῶ ὁ κόσμος θά χαρεῖ. 40
Καί θά λυπηθεῖτε,
Ἀλλά ἡ λύπη θά γυρίσει σέ χαρά,
Καί τή χαρά σας κανεῖς δέν θά μπορέσει νά σᾶς τήν ἀφαιρέσει.»²⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΟΧΤΩ

Ἡ σάρκα ἐπιθυμῆ κατά τοῦ πνεύματος
Καί τό πνεῦμα κατά τῆς σάρκας.
Αὐτό λέγεται «διάσταση» καί «ἀμφίρροπη πάλη».
Ὅσο περιοριζόμαστε ἀπό τόν νόμο τῆς σάρκας,
Διασκορπιζόμαστε σέ πολλά μέρη καί ἀποκοβόμαστε ἀπό τήν ἐνότητα
τῆς Ὁδοῦ. 5

Ὅταν ὅμως ἡ σάρκα μας περιορίζεται μέ τή θέλησή μας,
Καταπίνεται μέσα στήν ἐνοποιό Δύναμη τῆς Ὁδοῦ.³⁰

Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε καί πέθανε σάν ἄνθρωπος ἐπί Ξύλου,
Τό Πνεῦμα Του χωρίστηκε ἀπό τό σῶμα Του,
Καί τοῦ Ναοῦ τό καταπέτασμα σκίστηκε στά δύο.³¹ 10

Ὅταν ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό πεθαίνει ὡς πρός αὐτή τή ζωή καθώς
πηγαίνει πρός Αὐτόν,
Ὁ ναός αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου σκίζεται ἐπίσης.
Χωρίζεται στά δύο, γιατί γίνεται πνευματικός ὅπως ἡ ἴδια ἡ Ὁδός,
Ὡστόσο δέν παύει νά ἀνήκει στό σαρκικό σῶμα στό ὁποῖο διαμένει.
Σκίζεται, ἀποκόβοντας καί ἀποτραβῶντας τή θέλησή του ἀπό τήν
σάρκα, 15

Ἡ ὁποία εἶναι γλυκιά, ἀλλά ἔχει τήν τάση νά ἀπομακρύνεται ἀπό τήν
Ὁδό.

Ἡ καρδιά ξεσκίζεται, κάνει τόν ἑαυτό της κομμάτια,
Καί αὐτά τά κομμάτια τά φέρνει ὡς προσφορά ἀγνή,
Ὡς δῶρο στόν Δωρητή τῆς ζωῆς.³²

Ἀποκομμένη ἔτσι ἀπό τήν σάρκα, 20
Ἡ ψυχή ἐλευθερώνεται ἀπό τή διάσταση καί γίνεται ἕνα.
Συμπτύσσεται στό ἕνα,
Ἐνοποιεῖται στήν πρωταρχική ἀπλότητα.
Ἀποκαθίσταται στήν ἀρχική της κατάσταση.
Ἡ ἐτερότητα μπαίνει ὑπό ζυγό, 25
Καταπίνεται ἀπό τό Ἕνα.³³
Αὐτό ὁ Σοφός τό ὀνόμασε «μυστηριώδη συμφωνία», «πρωταρχική
ἐνότητα».³⁴

Ἡ πρωταρχική ἐνότητα, λοιπόν, προέρχεται ἀπό τόν πόνο στήν
καρδιά:

Ξεσκίζοντας τήν φτωχή καρδιά,

Ξεγυμνώνοντάς την ἀπό τήν ἐπιθυμία γιά κτιστά πράγματα,

30

Χάρη στήν ἐπιθυμία γιά τήν Ἄκτιστη Ὁδό.

Εἶναι μιά ἐνότητα πού προέρχεται ἀπό τό σκίσιμο σά δύο,

Χωρίς ἐσωτερικό πόλεμο, δέν ὑπάρχει ἐσωτερική εἰρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΝΝΕΑ

Ἡ Ὁδός καλεῖ ὅλους τούς ἀνθρώπους ἐξ ἴσου νά Τόν ἀκολουθήσουν.

Ἡ κλήση γίνεται δεκτή ἂν, ὅταν ἔρχονται προβλήματα ἢ ἀπώλειες,

Αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό παραδέχεται ὅτι τοῦ ἀξίζουν,

Ὅταν εὐχαριστῆ γι' αὐτά,

Ὅταν δέν ὑπολογίζει τή ζωή του ὡς προσφιλή στόν ἴδιο,

5

Καί παραδίνεται ὀλοκληρωτικά στήν Ὁδό.³⁵

Γι' αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Ὅσοι ταυτίζονται μέ τήν ἀπώλεια,

Βιώνουν τήν ἀπώλεια πρόθυμα».³⁶

Ὁ πόνος εἶναι ἓνα ἀληθινό σημάδι ὅτι κάποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό,

10

Μιά σφραγίδα τῆς ἐκλογῆς Του.

Αὐτός, ὁ Δημιουργός τοῦ πνεύματός μας, ἀναδημιουργεῖ καί

ἀναμορφώνει τό πνεῦμα μας μέσα ἀπό δοκιμασίες.

Μιά ἀνείπωτη παρηγοριά ἐμφανίζεται στήν καρδιά,

Καί ὁ γήινος πόνος γίνεται πηγὴ ἀγαλλίασης.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, μιά γήινη ζωὴ χωρὶς πόνο,

15

Εἶναι ἀληθινό σημάδι ὅτι ἡ Ὁδός ἔχει ἀποστρέψει τό πρόσωπό του

ἀπ' αὐτήν,

Ἀκόμη καί ἂν ἐξωτερικά αὐτός ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά φαίνεται

σεβάσμιος καί ἐνάρετος.³⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ

Ὁ πόνος τῆς καρδιᾶς, ὅταν ὑπομένεται γιά χάρη τῆς ἀφοσίωσης στήν
Ὁδό,³⁸

Εἶναι ὁ δρόμος γιά τήν τελείωση.³⁹

Ὁ δρόμος γιά τήν τέλεια ταπεινώση, γιά τήν τέλεια ἀγάπη.

Μέσα ἀπό αὐτόν τόν πόνο, ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό ὀρθώνεται.

Μέσα ἀπό αὐτόν, γίνεται πιό δυνατός.

5

Γι'αὐτό, ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:

«Ὅταν οἱ ἀντίπαλοι σταυρώσουν τά σπαθιά,

Ὅποιος πενθεῖ γιά τίς ἀπώλειες,

Κερδίζει τόν πόλεμο».⁴⁰

Χωρίς προσβολές, ἡ ταπεινώση δέν δοκιμάζεται.

10

Χωρίς ἀντιξοότητες, ἡ ἀληθινή ἀγάπη δέν δοκιμάζεται.

Χωρίς θλίψεις, ἡ ἀρετή δέν δοκιμάζεται.⁴¹

Μόλις κάποιος πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό ἐπιτρέπει στήν ἔπαρση νά μπεῖ
σάν τόν κλέφτη στήν ψυχή του,

Ἡ Ὁδός ἐπιτρέπει στίς θλίψεις νά μεγαλώσουν καί νά κυριαρχήσουν,

Μέχρις ὅτου αὐτός πού Τόν ἀκολοθεῖ ἐπιστρέψει στήν ἀδυναμία καί
τήν ταπεινώση, πού ἡ Ὁδός προὔποθετει

15

Καί ἔτσι γίνεαι πιό δυνατός.

Ἡ ψυχή ποτέ δέν μπορεῖ νά μάθει τή δύναμη τῆς Ὁδοῦ ὅσο ζεῖ σέ
ἄνεση.

Ἡ ψυχή ποτέ δέν μπορεῖ νά ἐκτιμήσει τήν ἀγάπη τῆς Ὁδοῦ, ἂν δέν
βρεθεῖ σέ κατάσταση ὅπου κάθε ἐλπίδα ἔχει χαθεῖ.

Ἡ Ὁδός ἀποκαλύπτει τότε τή Δύναμή Του σώζοντάς την.

Ἡ Ὁδός ἀποκαλύπτει τήν Ἀγάπη Του δίνοντας ἐλπίδα ἐκεῖ ὅπου δέν
ὑπάρχει ἐλπίδα.

20

Ἡ Ὁδός ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό της, ἀλλά μόνο σέ ἕνα ἡσυχό μέρος,

Ὅπου ἡ ψυχή εἶναι μόνη, κλειδωμένη μέσα στήν καρδιά,

Ἀναζητώντας Τον μόνη μέσα στόν πόνο της.⁴²

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΝΑ

Δέν σᾶς δίνω τύπους, λέει ἡ Ὁδός,
Δέν σᾶς δίνω ἐξισώσεις,
Αλλά θά σᾶς θεραπεύσω, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα,
Μέ τό δικό μου τρόπο,
Πού ἐσεῖς δέν μπορεῖτε νά διακρίνετε. 5
Τό μυαλό σας τρέχει, ψάχνοντας νά βρεῖ λύση:
Αλλά δέν ὑπάρχει λύση πού νά μπορεῖ νά τή συλλάβει τό μυαλό.
Τό μυαλό κάνει δοκιμές πρὸς κάθε κατεύθυνση,
Πιστεύοντας πῶς μία ἀπό αὐτές τουλάχιστον θά φέρει μπροστά του
τόν στόχο πού γιά καιρό ποθεῖ:
Τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τόν πόνο. 10
Αλλά κάθε δρόμος εἶναι ἀδιέξοδο.
Μπροστά σας βρίσκετε ἕναν τοῖχο,
Δέν φτάνετε στόν στόχο.
Κι αὐτό γιατί ὑπάρχει λόγος πού ὑπάρχει πόνος.
Εἶναι σάν πυρετός πού σέ τρελαίνει, πού ὅμως καίει καί διώχνει τήν
ἀρρώστια. 15
Μ'αὐτόν τόν πόνο σᾶς θεραπεύω:
Χωρίς αὐτόν θά πεθάνετε μέσα στήν ἀρρώστια σας.
Μ'αὐτόν τόν πόνο σᾶς μεταβάλλω, γιά νά σᾶς κάνω τέλειους.
Χωρίς αὐτόν θά εἶστε σάν ξένος στό Βασίλειό μου.

Μήν ψάχνετε νά βρεῖτε τύπο, 20
Μήν ψάχνετε νά βρεῖτε ἐξίσωση.
Κάντε μόνο ὑπομονή.
Περιμένετε μέ,
Ὅσο δουλεύω μέσα σας χωρίς νά φαίνεται.
Ὅταν θά ἔχετε ἀλλάξει καί θά εἶστε κατάλληλοι γιά τή Βασιλεία μου, 25
Τότε θά ξέρετε ὅτι κάτι ἔγινε,
Καί αὐτό εἶναι τό μόνο πού θά ξέρετε.
Αλλά δέν χρειάζεται σκέψη.
Εἰσέλθετε, λοιπόν, στή χαρά μου,⁴³
Ἐσεῖς πού περιμένατε, ἀφοσιωμένοι, στόν πόνο μου. 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΔΥΟ

- Δέν Τόν ἐνδιέφεραν οἱ ἰδέες τῶν ἀνθρώπων.
Οὔτε ἡ κοινωνική τους τάξη, οὔτε οἱ πολιτεῖες τους, οὔτε τὰ ἔθνη τους,
οὔτε οἱ φατρίες τους,
Οὔτε ὅσα αὐτοὶ ὀνόμαζαν δικαιώματά τους.
Αὐτὰ περνοῦν μέρα μέ τή μέρα σάν σύννεφα.
- Πολλοὶ λένε ὅτι μᾶς θέλει εὐτυχισμένους. 5
Προσπαθοῦν νά Τόν κάνουν ὅπως θά Τόν ἤθελαν.
Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δέν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτή τήν εὐτυχία,
Γιατί αὐτή ἡ εὐτυχία δέν εἶναι ἀληθινή, δέν εἶναι παρὰ ἓνα ὄνειρο.
Εἶναι κι αὐτή σάν τὰ σύννεφα,
Ποῦ ἀλλάζουν μορφή καί ἐξαφανίζονται στόν ἀέρα. 10
Ποιός θυμᾶται τὰ χθεσινά σύννεφα;
- Κάτω ἀπό τὰ σύννεφα εἶναι τό ἔδαφος ποῦ ὀνομάζουμε θλίψη.
Αὐτή ἡ θλίψη εἶναι ἡ γῆ μας, εἶναι τό χῶμα τοῦ ἐδάφους,
Εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία τῆς ζωῆς.
Αὐτή δέν εἶναι σάν τὰ σύννεφα, αὐτή εἶναι στερεή καί σταθερή. 15
- Κάτω ἀπό τό ἔδαφος βρίσκονται κοιτάσματα νεροῦ,
Καί αὐτό τό νερό τό ὀνομάζουμε χαρά.
Μιά χαρά πιο βαθιά ἀπό τήν εὐτυχία τῶν σύννεφων.
Ἀλλά αὐτό τό νερό δέν ἀναδύεται ἀπό μόνο του στήν ἐπιφάνεια.
Γι' αὐτό πρέπει κανεῖς νά ἐργαστεῖ σκληρά γιά νά σκάψει τό ἔδαφος
τῆς θλίψης, 20
Ὅστε νά μπορέσει νά τό ἀντλήσει.

跟從真理之道

Η ΕΝΑΘΗ ΕΝΝΕΑΔΑ
ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ
ΤΗΝ ΟΔΟ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΤΡΙΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:

«Ἡ Ὁδός εἶναι σάν ἄδειο δοχεῖο
ἀπ'ὅπου μπορεῖς νά ἀντλήσεις
χωρίς ποτέ νά χρειάζεται γέμισμα.

Εἶναι σάν βαθιά λίμνη πού ποτέ δέν στερεύει.»¹

5

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε στή γυναίκα στό πηγάδι:

«Ὅποιος πιεῖ ἀπό τό νερό πού θά τοῦ δώσω ἐγώ δέν θά διψήσει ποτέ,
ἀλλά τό νερό πού θά τοῦ δώσω θά γίνεῖ μέσα του μιά πηγὴ πού θ'
ἀναβλύζει νερό ζωῆς αἰώνιας».²

Πρὶν μπορέσετε νά πιεῖτε ἀπό τήν ἤρεμη λίμνη

τὴν κρυμμένη κάτω ἀπὸ τό ἔδαφος τῆς θλίψης,

10

πρέπει νά γίνετε σάν τὴ λίμνη,

νά γίνετε σάν τό νερό, πού κυλάει μόνο πρὸς τὰ κάτω.

Τό νερό ἔχει ἓνα νόμο νά ἀκολουθήσει,

καί ποτέ δέν τὸν παραβαίνει.

Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν κι αὐτοὶ νόμους νά ἀκολουθήσουν:

15

νόμους συμπαντικούς, πού δέν ἔχουν ἐπινοηθεῖ ἀπὸ ἄνθρώπους.

νόμους ἀπλοῦς, ὥστόσο ἀναλλοίωτους, ἀμείλικτους.

Δέν γίνεται νά ὑπάρξουν ἄλλοι.

Δέν γίνεται νά ὑπάρξει κανεὶς νόμος καλύτερος.

Οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ Πλάστης τοῦ σύμπαντος δέν πρόκειται νά σᾶς

ἀλλάξει

20

Ἄν δέν ἀλλάξετε τό νοῦ σας.³

Ἄν δέν ἐγκαταλείψετε τό μονοπάτι τῆς φιλαργυρίας, τῆς φιληδονίας
καί τῆς κενοδοξίας.

Ἄν δέν καταρρεύσετε, ἂν δέν ἀναδιπλωθεῖτε στὸν ἑαυτό σας, καί
ἀναδυθεῖτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό σας.

Ἄν δέν ἀφήσετε τὰ πάντα, ἂν δέν ἀνακατευθύνετε ὅλη τὴν ἐνέργειά
σας,

Δέν ἀπογυμνωθεῖτε ἀπ'ὅλα ὅσα δέν εἶναι τῆς Ὁδοῦ,

25

Δέν γυμνώσετε τὴν καρδιά σας ἀπὸ ὅλα τὰ κτιστά,

Δέν ἀπαρνηθεῖτε τό θέλημά σας, τίς κλίσεις σας, τίς χίμαιρές σας καί
τίς φαντασιώσεις σας,⁴

Καί δέν ἀφήσετε τόν ἑαυτό σας νά ὀδηγηθεῖ ἀπό Αὐτόν πρὸς τὰ κάτω,

Μέχρι τὴν ἤρεμη λίμνη,

Πού ἀπὸ αὐτὴν ἂν πιεῖτε

Δέν θά διψάσετε ποτέ ξανά.

30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Όταν γεννιέται ο έρωτας, δεν έχεις να πάρεις καμιά απόφαση.
Προκύπτει αυθόρμητα, σαν να ήταν πάντα εκεί.
Αλλά για να κρατήσει ο έρωτας, πρέπει κανείς να πάρει μια απόφαση.
Την απόφαση να θυσιαστεί για τόν αγαπημένο του.

Τό ίδιο συμβαίνει και μέ όποιον ακολουθει την Όδό από αγάπη, 5
Μέ όποιον θέλει να γίνει ένα μαζί Του.
Ή απόφαση δεν είναι να αγαπήσει, αλλά να θυσιαστεί.
Και ή θυσία είναι ή μαρτυρία και ή επιβεβαίωση τής αγάπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΠΕΝΤΕ

«Όσοι», είπε ο Αρχαῖος Σοφός,
«Θέλουν νά κατακτήσουν τόν κόσμο καί νά τόν κάνουν ὅπως αὐτοί
ἐπιθυμοῦν,
Βλέπω ὅτι δέν πετυχαίνουν.
Ὁ κόσμος εἶναι σάν κούφιο ἀγγεῖο,
Καί δέν μπορεῖς νά τό κάνεις ὅ,τι θέλεις. ⁵ 5
Ὅ,τι πάει ἐναντία στήν Ὁδό καταστρέφεται γρήγορα. ⁶
Γι'αὐτό ὁ Σοφός, χωρίς νά τολμᾷ νά παρέμβει,
Βοηθάει ὅλα τά ὄντα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους. ⁷»

Ὅταν κάτι συμφωνεῖ μέ τήν Ὁδό,
Ὅλη ἡ πλάση βοηθάει σ' αὐτό. 10
Ὅταν ὅμως κάτι ἡ Ὁδός τό ἀπορρίπτει,
Σ'αὐτό καί ἡ πλάση ἐναντιώνεται. ⁸

Τό νερό στό ρέμα κυλάει ἤρεμα,
ἀλλά ἡ πορεία του εἶναι ἀμετάκλητη.
Υπάρχουν πολλές κατευθύνσεις, 15
Ἀλλά ὑπάρχει μόνο μία Ὁδός ὅπου κυλάει τό ρέμα.

Ἡ Ὁδός ἔχει δώσει στήν ψυχή ἐλευθερία κινήσεων
Καί ἐξουσία πάνω στόν ἑαυτό της.
Ἀσκῶντας αὐτή τήν ἐλευθερία καί αὐτή τήν ἐξουσία
Μπορεῖ νά νομίζει ὅτι ἐκπληρώνει τήν ἀληθινή της φύση, 20
Μή γνωρίζοντας ὅτι ἡ φύση της εἶναι πλασμένη ὄχι μόνο γιά νά
κινεῖται,
Ἀλλά γιά νά κινεῖται πρός τή σωστή κατεύθυνση. ⁹

Ὡς ἐλεύθερος ἀπό τήν Ὁδό, μπορεῖ κάποιος νά πάει πρός πολλές
κατευθύνσεις,
Ἀλλά τότε γίνεται δοῦλος αὐτῶν τῶν κατευθύνσεων.
Ὡς δοῦλος τῆς Ὁδοῦ, δέν μπορεῖ παρά νά ἀκολουθεῖ μία πορεία, 25
Ἀλλά τότε εἶναι ἐλεύθερος.

Ἡ Συμπαντική ἐλευθερία εἶναι ψέμα,
Γιατί ὑπάρχει μόνο Μία Πορεία στό σύμπαν, ὄχι πολλές.
Ὡστόσο ἡ συμπαντική ἐλευθερία εἶναι ἀλήθεια,
Γιατί, ὅταν κάποιος ἀκολουθεῖ τή Μία Συμπαντική Πορεία,
Καταλαμβάνει ὁλόκληρο τόν κόσμο.

30

Ἔχοντας τήν ἐλευθερία ἐπιλογῆς,
Ἐπιλέγει τήν ἐλευθερία ἀπό τίς ἐπιλογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΞΙ

«Καλύτερα ν' αφήσεις κάτι ὅπως εἶναι», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Παρά νά προσπαθεῖς μέ τό ζόρι νά τό γεμίσεις».
«Ὅταν ἡ αἶθουσα εἶναι γεμάτη χρυσάφι καί ἰχάδι δέν εἶναι εὐκόλο νά
τή φυλάξεις.
Ὅταν τά πλούτη καί οἱ τιμές φέρουν ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία θά
φέρει τήν καταστροφή.»¹⁰

Ἀκόμα καί ἂν ἔχουμε τά πάντα σέ ἀφθονία, 5
Πάντα θά μᾶς φαίνεται ὅτι εἴμαστε στερημένοι.
Πάντα θά εἴμαστε φοβισμένοι,
Ἀποθαρρυσμένοι, ταραγμένοι, λιγόψυχοι,
Ὅλη τήν ὥρα γεμάτοι ἔγνοιες, ἀγωνίες καί μάταιους ἀναστεναγμούς,
Μέχρις ὅτου στραφοῦμε ξανά πρὸς τήν Ὀδό καί ὑψωθοῦμε πρὸς 10
Αὐτόν.
Σάν τό ἡλιοτρόπιο πού πάντα γυρνάει πρὸς τόν ἥλιο.¹¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΠΤΑ

Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται ἀπό αὐτούς πού ζητοῦν νά δοῦν σημεῖα¹²
Ἄν καί μπορεῖ νά δίνει σημεῖα.
Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται ἀπό αὐτούς πού ζητοῦν νά δοῦν θαύματα,
Ἄν καί μπορεῖ νά ἐκδηλώνει θαύματα.
Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται μεταξύ αὐτῶν πού ζητοῦν ἐπικοινωνία μέ
πνεύματα, 5
Ἄν καί μόνον Αὐτός εἶναι ἀγνό Πνεῦμα καί λατρεύεται ἀπό πνεύματα.
Ὅσοι ζητοῦν νά δοῦν σημεῖα μπορεῖ νά δοῦν ἀπατηλά σημεῖα.
Ὅσοι ζητοῦν νά δοῦν θαύματα μπορεῖ νά ἐξαπατηθοῦν ἀπό
ψευθοθαύματα.¹³
Ὅσοι ζητοῦν ἐπικοινωνία μέ πνεύματα μπορεῖ νά ἔρθουν σέ ἐπαφή μέ
σκοτεινά πνεύματα, μεταμφιεσμένα σέ ἀγγέλους φωτός.¹⁴
Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται ἀπό αὐτούς τούς ἀναζητητές, 10
Ἀλλά ἀπό αὐτούς πού, εἴτε ψάχνουν εἴτε ὄχι,
Ἐλκύονται ἀκαταμάχητα
Πρός ὅ,τι εἶναι σοφό καί ἀληθινό.
Πρός ὅ,τι εἶναι ἀπλό καί ἀγνό,
Πρός ὅ,τι εἶναι παιδιάστικο, 15
Πρός ὅ,τι εἶναι ταπεινό καί λυπημένο,
Λυπημένο καί ὁμορφο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΟΚΤΩ

Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ἐπειδή εἶναι ὁ ἴδιος ἀπλός καί ἀκέραιος,
Θέλει καί οἱ ψυχές πού Τόν πλησιάζουν νά εἶναι ἀπλές καί ἄδολες.¹⁵
Ἀνεπηρέαστες ἀπό πανοῦργες σκέψεις,
Μακριά ἀπό ὑστερόβουλους στόχους.
Μέ ἀπερίεργη σκέψη, ἀνυπόκριτη συμπεριφορά,
Ὅμιλία φυσική καί ἀνεπιτήδευτη.¹⁶

5

Ἀκόμη καί οἱ συνήθεις ἀνθρώπινες γνώσεις,
Μέ τίς ποικίλες ἔννοιες, τήν πολλή περίσκεψη καί ἐκλέπτυνση,
Μᾶς ἐμποδίζει νά εἰσέλθουμε στήν πρωταρχική, ἐνοποιημένη
Ἀπλότητα,

Στήν ἄδολη ἀληθινή μας φύση.¹⁷

10

Γι'αυτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Ἄδειασε ἐντελῶς τόν ἑαυτό σου¹⁸

Φτάσε στήν ὑπέρτατη καθαρότητα¹⁹

Ἄσε τό νοῦ σου νά μείνει στή γαλήνη²⁰.

Καί ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

15

«Ἄς μή ταράσσεται ἡ καρδιά σας,

Καί ἄς μή δειλιάζει.²¹

Ποῖός ἀπό σᾶς μέ τή μέριμνά του

Μπορεῖ νά προσθέσει ἕνα πῆχυ στό ἀνάστημά του;²²

Ἄν λοιπόν δέν ἔχετε τή δυνατότητα νά πετύχετε οὔτε τόσο λίγο,

20

Γιατί μεριμνᾶτε γιά τά ὑπόλοιπα;»²³

Ἔτσι, ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, ἐλευθερώνεται ἀπό ἀνησυχίες,
σχέδια καί ὑπολογισμούς,

Ἐλευθερώνεται ἀπό ὑποδούλωση σέ ἀνθρώπινες ἀντιλήψεις.

Μήν ἀφήνοντας τόν ἑαυτό του νά παρασυρθεῖ ἀπό σκέψεις καί
εἰκόνες,

Μένει σταθερός σέ μιᾶ παιδιάστικη κατάσταση τοῦ νοῦ.

25

Γίνεται βρέφος, ἀλλά χωρίς τήν ἀδυναμία τοῦ βρέφους.²⁴

Εἶναι ἐνήλικας, ἀλλά χωρίς τήν πολυπλοκότητα τοῦ ἐνήλικα.

«Ξαναγίνεται παιδί»²⁵, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Ἄν δέν μεταστραφεῖτε, καί δέν γίνετε σάν παιδιά,

30

Δέν θά εἰσέλθετε στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.»²⁶

Δηλαδή, στήν πνευματική Θεία ὄραση,²⁷

Ὅπου, σάν ἀθῶο βρέφος, ἀπολαμβάνει κανείς τήν ἀπλότητα, τήν

ἀγαλλίαση,

Τήν ἀπλή Ἀλήθεια πού ὑπερβαίνει τίς σύνθετες γνώσεις.

Γιατί τά μυστικά, εἶπε ἡ Ὁδός,

35

«Αὐτά πού ἀπέκρυψες ἀπό τούς σοφούς καί συνετούς,

Τά φανέρωσες στά νήπια».²⁸

Οἱ καθαροί στήν καρδιά, αὐτοί καί μόνον, θά δοῦν τόν Θεό ὅπως εἶναι.

29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΝΝΕΑ

- «Ἡ Ὁδός», λέει ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Περιέχει τὴν ὑπέρογατη Ἀλήθεια.
Περιέχει μιὰ δύναμη,
Μιά οὐσία δημιουργική, ἀλάθητη.
Ἀπ' τὴν ἀπαρχὴ μέχρι σήμερα τὸ ὄνομά Του παραμένει.»³⁰ 5
- Ἕνας ἄνθρωπος διπρόσωπος,
Κάποιος πού εἶναι ἄλλο πράγμα ἐξωτερικά καὶ ἄλλο ἐσωτερικά,
Ἦχι μόνο ψεύδεται, ἀλλὰ ἡ ἴδια του ἢ ζωὴ εἶναι ἓνα ψέμα.
- Ὁ δόλος καὶ ἡ διπλοπροσωπία ὑπονομεύουν τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου.
Γεννοῦν δειλία καὶ φόβο. 10
Ἀλλὰ ὁ τίμιος καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος –
Αὐτός πού εἶναι ὁ ἴδιος ἐξωτερικά καὶ ἐσωτερικά –
Δέν πέφτει σὲ σύγχυση
Καὶ ἔτσι ἔχει παρρησία χωρὶς φόβο.
- Ὅταν ἡ Ὁδός θὰ ἐπιστρέψει, 15
Θὰ ἔρθει μὲ παρρησία καὶ δύναμη.³¹
Γιατί δέν βρίσκεται δόλος σ' Αὐτόν.
Ἦχει παρρησία γιατί εἶναι ἓνα.
Ἦχει δύναμη γιατί δέν εἶναι διπλός.
Εἶναι ἀκατανίκητος, γιατί εἶναι ἀδιαίρετος. 20
Ὁ ὀφθαλμὸς του εἶναι ἀπλοῦς.³²
Καὶ τὸ Φῶς τοῦ Ὁφθαλμοῦ Του γεμίζει ὀλόκληρο τὸ σῶμα μὲ τὴ
μοναδικὴ Του, τὴν αἰώνια Ὑπαρξη.
- Ὁλοκληρωτικὰ ἐνιαῖος, ἀπλὸς καὶ ἀσύγχυτος,
Εἶναι λοιπὸν ὀλοκληρωτικὰ ἀληθινός.
Καὶ ὄχι μόνο εἶναι ἀληθινός, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἀλήθεια, 25
Καὶ ὄχι ἀπλὰ μιὰ ἄλλη ἐνσάρκωση τῆς Ἀλήθειας.
Γιατί εἶπε: «Ἐγὼ εἰμί ἡ Ἀλήθεια».³³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΝΤΑ

«Ἡ Ὁδός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «εἶναι κρυμμένη καί χωρίς ὄνομα». «Κι ὅμως στηρίζει ὅλα τὰ ὄντα καί τὰ φέρνει στήν πλήρωση».³⁴

Ὅταν ἡ Ὁδός ἔρχεται σ' ἓνα παιδί, πληγωμένο, φοβισμένο, ἀνίδεο,
Τό παιδί γίνεται ἄνδρας, βαθύς, δυνατός καί σοφός.

Ὅταν ἡ Ὁδός ἔρχεται σ' ἓναν ἄνδρα, κατάκοπο καί κηλιδωμένο,
Ὁ ἄνδρας γίνεται παιδί, ἀθῶο καί ἀγνό.

5

Στήν Ὁδό, ὑπάρχει μιὰ ἀντιστροφή,
Τό κάθε τι κάνει κύκλο καί ἐπιστρέφει στόν ἑαυτό του,
Ὡστε νά ὀλοκληρωθεῖ καί νά γίνεῖ πλήρες ἀφ' ἑαυτοῦ,
Καί ὁ κάθε ἄνθρωπος νά γίνεῖ ἓνα σύμπαν.

10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΝΤΑΕΝΑ

Ὅποιος βλέπει ὅλους τούς δρόμους σάν νά περικλείουν τήν ἴδια
ἀλήθεια,
Θά διαπιστώσει ὅτι ὅλη του ἡ ζωή δέν ἀρκεῖ γιά νά ἀκολουθήσει τήν
Ὅδο μέχρι τέλους.
Δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀπλός καί ἄδολος, ἀπαλλαγμένος ἀπό τίς πολλές
συγκρίσεις καί τήν πολλή περίσκεψη.
Θά εἶναι σάν νά ἔχει πολλούς ἐραστές,
Νά ἀσχολεῖται μέ τόν καθένα τους, ἀλλά σέ κανέναν νά μή δίνεται
ὀλοκληρωτικά.
Δέν θά παντρευτεῖ τήν Ὅδο,
Αλλά θά μείνει ἔξω ἀπό τόν Νυμφῶνα.

5

Νά παντρευτεῖς τήν Ὅδο σημαίνει νά ἀνήκεις ὀλοκληρωτικά σ' Αὐτόν.
Νά ἀνήκεις ὀλοκληρωτικά σ' Αὐτόν σημαίνει καί Αὐτός νά ἀνήκει
ὀλοκληρωτικά σέ σένα.
Μόνο τότε μπορεῖ νά τελειώσει τό ἔργο Του μέσα σου.
Μόνο τότε μπορεῖ νά σέ μεταφέρει στό δικό Του τέλος.
Στό δικό Του τέλος, ὅπου τίποτα δέν θά μπορεῖ νά σέ χωρίσει ἀπό
Αὐτόν,
Τόν μοναδικό Νυμφίο.

10

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- ¹ Reginald E. Allen, ed., *Greek Philosophy: Thales to Aristotle*, pp. 9-10.
- ² *Tao Teh Ching*, κεφ. 25. (μετάφραση Gi-ming Shien)
- ³ Βλ. Thomas Cleary, *The Essential Tao*, p.1.
- ⁴ *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).
- ⁵ Ίω 1: 1-5,10,14.
- ⁶ St.Justin Martyr, "Second Apology," in the *Ante-Nicene Fathers*, vol. 1, p. 193.
- ⁷ Στο ίδιο. "First Apology," p. 272.
- ⁸ Lactantius, "The Divine Institutes," in *The Ante-Nicene Fathers*, vol. 7, p. 15.
- ⁹ Στο ίδιο, p. 107.
- ¹⁰ Πλάτων, *Τίμαιος*. Αναφέρεται στο St.Justin Martyr, "Second Apology," p.191, και στο St. Clement of Alexandria, "Exhortation to the Greeks," in the *Ante-Nicene Fathers*, vol. 2, p. 191. Βλέπε επίσης Lactantius, p.91.
- ¹¹ St.Justin Martyr, "Second Apology," p.191.
- ¹² Σχετικά με τις Σίβυλλες, βλ. St.Justin Martyr, "Hortatory Address to the Greeks," in the *Ante-Nicene Fathers*, vol. 1, pp. 288-89. St. Clement, *ὁ.π.*, pp.288-89. Και Lactantius, *ὁ.π.*, pp. 15 - 18, 26 - 27, 61, 105, 210, 215. Για μιά συζήτηση σχετικά με τις προφητείες τῶν Σιβύλλων γιά τόν Χριστό πού περιλαμβάνονται στήν τέταρτη Ἐκλογή τοῦ Βιργιλίου, βλ. "The Oration of Constantine," in *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, vol 1, pp. 575 - 77.
- ¹³ St.Justin Martyr, "Second Apology," p.191.
- ¹⁴ Lactantius, "The Divine Institutes," p. 15.
- ¹⁵ St.Justin Martyr, "Second Apology," p.193.
- ¹⁶ Ἁγ. Νεκτάριος Πενταπόλεως, *Χριστολογία*, σ. 14,18,20. Αναφέρεται στο Constantine Cavarnos, *Meetings with Kontoglou*, p. 53.

ΜΕΡΟΣ Ι

Κεφάλαιο 1

- ¹ 6. Ψαλμ. 17:12 «Καί ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ».
- ² 7. Ἁγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Α' Ἐκατοντάδα πρὸς τόν Θαλάσσιο*, κεφ. 85, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 119.
- ³ 10 - 11. *Tao Teh Ching*, κεφ. 1 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ⁴ 12 - 13. St. Gregory Palamas, "Theopanes." Quoted in Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church*, p. 37.
- ⁵ 15 - 17. St. Gregory Nazianzen, Oration 38. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 36.

-
- ⁶ 18 – 20. Άγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Α' Ἐκατοντάδα πρὸς τὸν Θαλάσσιο*, κεφ. 82, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 118.
- ⁷ 22. Βλ. Ἰω. 8:58
- ⁸ 23 – 25. St. John Damascene, “Exact Exposition of Orthodox Faith” 1:4, in *Saint John of Damascus, Writings*, p. 172
- ⁹ 30. St. Dionysius the Aeropagite, “The Mystical Theology”, ch. 5, and “The Divine Names,” in *Pseudo-Dionysius: The Complete Works*, pp.129 - 30, 141
- ¹⁰ 35 – 40. Άγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Α' Ἐκατοντάδα πρὸς τὸν Θαλάσσιο*, κεφ. 82, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 118.
- ¹¹ 44. ὁ.π. σελ. 118
- ¹² 45 – 48. Βλ. *Tao Teh Ching*, κεφ.1
- ¹³ 49 – 51: Άγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Α' Ἐκατοντάδα πρὸς τὸν Θαλάσσιο*, κεφ. 82, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 119

Κεφάλαιο 2

- ¹⁴ 8. Ψαλμ. 109:3
- ¹⁵ 10 – 13. *Tao Teh Ching*, κεφ. 25 (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English)
- ¹⁶ 14 – 29. St. Dionysius of Alexandria. Quoted in St. Athanasius the Great, “Defense of Dionysius, Bishop of Alexandria.” p. 185

Κεφάλαιο 3

- ¹⁷ 9 – 16. St. John of Kronstadt, *My Life in Christ*, pp. 38 – 39.
- ¹⁸ 17 – 21. Βλ. Ἰω. 3:8

Κεφάλαιο 4

- ¹⁹ 4 – 5. St. Gregory Nazianzen, “The second Theological Oration,” in *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2d series, vol. 7, p. 289.
- ²⁰ 14 – 16. Protopresbyter Michael Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, p. 74

Κεφάλαιο 5

- ²¹ 1. Διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρα.
- ²² 1 – 5. Αὐτοὶ οἱ στίχοι εἶναι ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ Gi-ming Shien σὺν κεφ. 42 τοῦ *Tao Teh Ching*, ὅπως τὰ εἶχε κρατήσει στίς σημειώσεις του ὁ Εὐγένιος, (π. Σεραφεῖμ) Rose.
- ²³ 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ²⁴ 8 – 9. St. Gregory Nazianzen, Oration 22. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 46.
- ²⁵ 13 – 17. Lossky, *Mystical Theology*, p. 47.
- ²⁶ 20 – 22. St. John Damascene, “Orthodox Faith,” 1:8, p.187.

Κεφάλαιο 6

- ²⁷ 7 – 9. St. John Damascene, “Orthodox Faith,” 2:2, p.205.
- ²⁸ 10. St. Irenaeus of Lyons, “Against Heresies,” 5:6. Quoted in Pomazansky, p. 110.

Κεφάλαιο 7

²⁹ 4 –5. Ψαλμ 148:5

³⁰ 6. Βλ. Ψαλμ 32:6 «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν».

³¹ 8. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4 (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English)

³² 9 –10. Ἰω. 1:3

³³ 13–14. Βλ. Ἰω. 21:25 «ἅτινα ἐάν γράφηται καθ' ἓν, οὐδέ αὐτόν οἶμαι τόν κόσμον χωρῆσαι τά γραφόμενα βιβλία»

³⁴ 16. St. John of Kronstadt, *My Life in Christ*, pp. 38-39

³⁵ 18. Βλ. Ψαλμ 32:6 «καί τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

³⁶ 20. Γέν. 1:26

³⁷ 21 –22. Γέν. 2:7

³⁸ 27 –28. Βλ. Γέν. 1:2.

Κεφάλαιο 8

³⁹ 1 –10. *Tao Teh Ching*, κεφ. 39 (μτφρ. Gi-ming Shien)

⁴⁰ 11. *Tao Teh Ching*, κεφ. 42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη)

Κεφάλαιο 9

⁴¹ 1. Βλ. Ἰω. 14:6

⁴² 5 –6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 40 (μτφρ. Gi-ming Shien)

⁴³ 9. Βλ. Ἰω. 14:6

⁴⁴ 15. Ἰω. 2:19-21

⁴⁵ 17–19. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 86, σελ. 248

Κεφάλαιο 11

¹ 14 – 17. Ἰω. 12:24

² 23 – 26. *Tao Teh Ching*, κεφ. 52 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη)

³ 54. Βλ. Ἰω. 13:23

⁴ 56. Βλ. Ἰω. 6:53

⁵ 57. Βλ. Ματθ. 28:20

Κεφάλαιο 12

⁶ 10 –12. *Tao Teh Ching*, κεφ. 14, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁷ 13 – 17. *Tao Teh Ching*, κεφ. 35, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁸ 18. *Tao Teh Ching*, κεφ. 1, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁹ 28 – 33. *Tao Teh Ching*, κεφ. 21, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

¹⁰ 38 –42. *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

¹¹ 43. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4, (μτφρ. Waley).

¹² 46. Βλ. Ἰω. 14:9

¹³ 47. St. Dionysius of Alexandria. Quoted in Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, p. 185.

Κεφάλαιο 13

- ¹⁴ 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ¹⁵ 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 28, (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English).
- ¹⁶ 6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 14, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ¹⁷ 7 – 28. St. Athanasius the Great, “Against the Heathens”, p.5.
- ¹⁸ 32. *Tao Teh Ching*, κεφ. 21, (μτφρ. Gi-ming Shien).
- ¹⁹ 33 – 38. *Tao Teh Ching*, κεφ. 14, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 14

- ²⁰ 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ²¹ 6. Βλ. Ρωμ. 8:22.
- ²² 17 – 20. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β΄, Γ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 46, σελ. 155.

Κεφάλαιο 15

- ²³ 1 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 6 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ch’u Ta-Kao).
- ²⁴ 4 – 6. Ίεζ. 44:2 «Η πύλη αύτη κεκλεισμένη έσται. Ουκ άνοιχθήσεται, και ουδέίς μή διέλθη διά αυτής, ότι Κύριος ό Θεός Ίσραήλ εισελεύσεται διά αυτής, και έσται κεκλεισμένη.»
- ²⁵ 10. Βλ. Α΄ Βασ. 19:12.
- ²⁶ 16 – 21. Από τίς διδασκαλίες του Άγ. Φιλαρέτου, Μητροπολίτου Μόσχας.
- ²⁷ 22. Λουκ 1:38.
- ²⁸ 29. Βλ. Φιλιπ. 2:7.
- ²⁹ 36. Δαν. 2: 34-35.

Κεφάλαιο 16

- ³⁰ 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 8, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Πέτρος Κουρόπουλος).

Κεφάλαιο 17

- ³¹ 1 – 8. *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ³² 14. Ματθ. 16:16.
- ³³ 16. Ματθ. 11:11, Λουκ 7:28.

Κεφάλαιο 18

- ³⁴ 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ³⁵ 5 – 8. Ήσ. 42:2-3, Ματθ 12:19-20.
- ³⁶ 12 – 15. *Tao Teh Ching*, κεφ. 34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ³⁷ 19. Λουκ 22:27.
- ³⁸ 20 – 25. Ήσ. 53:7.
- ³⁹ 26 – 27. *Tao Teh Ching*, κεφ. 25, (μτφρ. John C.H.Wu).

Κεφάλαιο 19

⁴⁰ 10 –12. Ματθ. 5:5,3 Λουκ 6:21.

⁴¹ 14. Ματθ. 5:11.

Κεφάλαιο 20

⁴² 6 –7. *Tao Teh Ching* κεφ. 22 (μτφρ. Gi-ming Shien).

⁴³ 9 – 12. Λουκ. 6:20-21, 24-25.

⁴⁴ 14 –17. *Tao Teh Ching* κεφ. 38 (μτφρ. Gi-ming Shien).

⁴⁵ 19 –20. Ματθ. 6:3.

⁴⁶ 22 –24. *Tao Teh Ching* κεφ. 66 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁴⁷ 26. Μαρκ. 9:35.

⁴⁸ 28 –29. *Tao Teh Ching* κεφ. 77 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁴⁹ 31. Ματθ. 21:43.

⁵⁰ 34 – 35. *Tao Teh Ching* κεφ. 9 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁵¹ 37 – 38. Ματθ. 6:19.

⁵² 40 –41. *Tao Teh Ching* κεφ. 44 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁵³ 43. Ματθ. 16:26.

⁵⁴ 45 –46. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁵⁵ 47. *Tao Teh Ching* κεφ. 22 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁵⁶ 49 – 53. Ματθ. 5:39-40.

⁵⁷ 55 – 56. *Tao Teh Ching* κεφ. 42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien, Lin Yutang).

⁵⁸ 58. Ματθ. 26:52.

⁵⁹ 60 – 62. *Tao Teh Ching* κεφ. 64 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁶⁰ 64 – 69. Ματθ. 13:31-32.

⁶¹ 71 – 72. *Tao Teh Ching* κεφ. 63 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁶² 74 –76. Ματθ. 13:33.

⁶³ 78. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang).

⁶⁴ 80 –81. Ματθ 13:47.

⁶⁵ 83. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang).

⁶⁶ 85. Ματθ. 10:29.

⁶⁷ 87. *Tao Teh Ching* κεφ. 34 (μτφρ. Lin Yutang).

⁶⁸ 89 – 92. Ματθ. 6:28-29.

⁶⁹ 94 – 95. *Tao Teh Ching* κεφ. 40 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁷⁰ 97. Β' Κορ. 12:9.

⁷¹ 99 – 101. *Tao Teh Ching* κεφ. 25 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁷² 103. Ίω. 4:26.

Κεφάλαιο 21

⁷³ 2 –5. *Tao Teh Ching* κεφ. 2 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

⁷⁴ 6 –7. *Tao Teh Ching* κεφ. 64 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁷⁵ 22 –23. Λουκ 18:19.

⁷⁶ 28. Ματθ. 11:5.

⁷⁷ 31. Ίω. 7:46.

Κεφάλαιο 22

⁷⁸ 14. Ίω. 3:5.

Κεφάλαιο 23

⁷⁹ 1–3. *Tao Teh Ching* κεφ. 34 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 24

⁸⁰ 3. *Tao Teh Ching* κεφ. 14 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien.)

⁸¹ 10. Αποκ. 1:8, 21:6, 22:13.

⁸² 18. Έφεσ. 1,23.

⁸³ 25–26. Μαρκ 13:31, Λουκ 21:33.

Κεφάλαιο 25

⁸⁴ 1–2. *Tao Teh Ching* κεφ. 23 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁸⁵ 7. Βλ. Ματθ. 19:14.

⁸⁶ 11. Βλ. Λουκ. 17:20-21.

⁸⁷ 14. Βλ. Ίω. 21:20.

Κεφάλαιο 26

⁸⁸ 2–9. *Tao Teh Ching* κεφ. 20 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁸⁹ 12–14. Λουκ. 9:58.

Κεφάλαιο 27

⁹⁰ 2–3. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang, Ch'u Ta-Kao, Gia-fu Feng & English).

⁹¹ 5–17. Ήσ.53.

⁹² 18–21. *Tao Teh Ching* κεφ. 62 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁹³ 23–24. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang, Ch'u Ta-Kao, Gia-fu Feng & English).

⁹⁴ 26. Ίω. 1:29.

Κεφάλαιο 28

⁹⁵ 2–4. *Tao Teh Ching* κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁹⁶ 6–8. Βλ. Λουκ. 19:35-36.

⁹⁷ 13–15. Ήσ. 53, 3.

Κεφάλαιο 29

⁹⁸ 2–4. *Tao Teh Ching* κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 30

⁹⁹ 1 – 7. Ίω 16:32.

¹⁰⁰ 13. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β΄, Γ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 46, σελ. 155.

¹⁰¹ 18. Λουκ 22:44.

¹⁰² 27. Βλ. Ματθ. 26:43.

Κεφάλαιο 31

¹⁰³ 1 – 5. Βλ.Λουκ. 22:53.

¹⁰⁴ 10 – 11. Βλ. Ίω.19:11.

Κεφάλαιο 32

¹⁰⁵ 7. Βλ. Ίω.13:34.

Κεφάλαιο 33

¹⁰⁶ 2 – 7. *Tao Teh Ching*, κεφ.22, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

¹⁰⁷ 11 – 14. Ίω 18:36.

¹⁰⁸ 17 – 18. Βλ. Ματθ. 27:12.

¹⁰⁹ 19. Ίω 18:38.

¹¹⁰ 21 – 22. Ματθ 27:13-14.

¹¹¹ 23 – 26. Από τό Άφρο-Άμερικάνικο Spiritual “They Crucified My Lord (And He Never Said a Mumbalin’ Word).”

¹¹² 28.Βλ. Ματθ. 27:46.

¹¹³ 29 – 30. *Tao Teh Ching*, κεφ.34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹¹⁴ 31 – 33. *Tao Teh Ching*, κεφ.73, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹¹⁵ 35 – 37. Ίω 16:33.

Κεφάλαιο 34

¹¹⁶ 1 – 11. Ματθ. 27:28-31.

¹¹⁷ 12 – 13. *Tao Teh Ching*, κεφ.41, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 35

¹¹⁸ 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ.41, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹¹⁹ 10. Ίω 19:28.

¹²⁰ 11 -12. Βλ. Ματθ 18:12.

¹²¹ 18 – 19. Ίω 15:13.

¹²² 20 – 21. *Tao Teh Ching*, κεφ.13, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

¹²³ 23 -24. Βλ. Ίω 12:32.

Κεφάλαιο 36

¹²⁴ 1 – 3. Βλ. Ίω. 3:13.

¹²⁵ 5 – 6. *Tao Teh Ching*, κεφ.76, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹²⁶ 8 – 9. Λουκ. 18,14.

¹²⁷ 24. Βλ. Ίω. 12,24.

¹²⁸ 30. Βλ. Ματθ. 26:38, Μαρκ. 14:34.

Κεφάλαιο 37

¹ 7 – 8. St. Nicodemus of the Holy Mountain, *A Handbook of Spiritual Counsel*, pp. 73-74.

² 9 – 13. St. Athanasius the Great, “Against the Heathens”, p.5.

³ 15 – 17. *Tao Teh Ching*, κεφ.13, (μτφρ. Gi-ming Shien, Ren Jiyu).

⁴ 19 – 23. Λουκ 12:22, 28.

⁵ 29 – 34. *Tao Teh Ching*, κεφ.12, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

⁶ 35. *Tao Teh Ching*, κεφ.38, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁷ 36. *Tao Teh Ching*, κεφ.12, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁸ 38 – 42. *Tao Teh Ching*, κεφ.52, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

⁹ 44 – 46. Ματθ 6:6.

¹⁰ 47 – 58. St. Gregory Palamas. Greek *Philokalia*, vol. 5, p. 11.

¹¹ 59. Λουκ 12:29.

¹² 60 – 61. Ματθ 6:34.

¹³ 62 – 63. Λουκ 12: 31-32.

¹⁴ 64 – 65. Λουκ. 17: 20-21.

¹⁵ 66 – 68. Ματθ. 6:6.

Κεφάλαιο 38

¹⁶ 1. *Tao Teh Ching*, κεφ.34, (μτφρ. Gi-ming Shien).

¹⁷ 4 –10. Αυτοί οι στίχοι είναι από τά σχόλια του Gi-ming Shien στό κεφ. 55 του *Tao Teh Ching*, όπως τά είχε κρατήσει στίς σημειώσεις του ό Εὐγένιος, (π. Σεραφείμ) Rose.

¹⁸ 14. *Tao Teh Ching*, κεφ.19, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ren Jiyu).

¹⁹ 15 –16. *Tao Teh Ching*, κεφ.64, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

²⁰ 17. *Tao Teh Ching*, κεφ.15, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

²¹ 24 – 28. *Tao Teh Ching*, κεφ.48, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English, Ch’u Ta-Kao, Cleary).

Κεφάλαιο 39

²² 1. *Tao Teh Ching*, κεφ.19, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

²³ 2. *Tao Teh Ching*, κεφ.22, (μτφρ. Gi-ming Shien).

²⁴ 7 – 8. *Tao Teh Ching*, κεφ.1, (μτφρ. Gia-fu Feng & English).

Κεφάλαιο 40

²⁵ 2 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ.50, (μτφρ. Waley καί Victor H. Mair).

²⁶ 4 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.7, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

²⁷ 7 – 8. Λουκ 17: 33.

²⁸ 20 – 21. *Tao Teh Ching*, κεφ.10, (μτφρ. Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 41

²⁹ 2 -8. Ματθ 11:28-30.

³⁰ 14. *Tao Teh Ching*, κεφ.8, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

³¹ 27 – 28. *Tao Teh Ching*, κεφ.16, (μτφρ. Gi-ming Shien και Waley).

Κεφάλαιο 42

³² 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ.46, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

³³ 3. *Tao Teh Ching*, κεφ.3, (μτφρ. Gia-fu Feng & English, Πέτρος Κουρρόπουλος).

³⁴ 4. *Tao Teh Ching*, κεφ.64, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

³⁵ 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.37, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 43

³⁶ 13. Ματθ. 24: 13.

Κεφάλαιο 44

³⁷ 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ.22, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English).

³⁸ 14 -15. Ίω. 15:4.

³⁹ 27. Βλ. Λουκ. 10:21.

Κεφάλαιο 45

⁴⁰ 8 –10. *Tao Teh Ching*, κεφ.43, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Rose).

⁴¹ 15 –17. Από τά σχόλια του Gi-ming Shien πάνω στο κεφ. 55 του *Tao Teh Ching*, όπως τά κατέγραψε στις σημειώσεις του ο Ευγένιος (π. Σεραφείμ) Rose.

⁴² 19 –20. *Tao Teh Ching*, κεφ.55, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

⁴³ 22 –23. Ματθ. 18:4.

⁴⁴ 25 –26. *Tao Teh Ching*, κεφ.10, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁴⁵ 27 –29. *Tao Teh Ching*, κεφ.37, (μτφρ. Ren Jiyu).

Κεφάλαιο 46

¹ 3 – 6. Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ζ' εκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 6-7, σελ. 232.

² 9 –12. Άγιος Μάξιμος ο Όμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ε' εκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 66, σελ. 200.

³ 14 – 20. *Tao Teh Ching*, κεφ. 24 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-Ming Shien, Wu).

Κεφάλαιο 47

⁴ 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 43 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ch'u Ta Kao, Waley).

⁵ 3 –7. *Tao Teh Ching*, κεφ. 76 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-Fu Feng & English).

⁶ 8 –15. Ἀββᾶ Δωροθέου: Ἔργα Ἀσκητικά. Β' Διδασκαλία περὶ ταπεινοφροσύνης, σελ. 116-117.

⁷ 17 – 22. *Tao Teh Ching*, κεφ. 56 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁸ 24, 26. Ἀββᾶ Δωροθέου: Ἔργα Ἀσκητικά. Β' Διδασκαλία περὶ ταπεινοφροσύνης, σελ. 112-113.

Κεφάλαιο 48

⁹ 1 –4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4 (μτφρ. Πέτρος Κουρόπουλος, Ren Jiyu).

¹⁰ 5. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ* 25:37, σ. 295

¹¹ 13 – 14. Βλ. Γ' Βασ. 19:11 - 12

¹² 16 – 17. Ψαλμ. 71:6 : «Θά κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀθύρουβα ὅπως ἡ βροχὴ πέφτει στό μαλλί τοῦ φρεσκοκουρεμένου προβάτου, καί ὅπως οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς ποὺ πέφτουν στάζοντας στή γῆ.»

¹³ 6 – 20, 25 – 30 Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: *Λόγοι Ἀσκητικοί*, Λόγος Κ', σελ. 67.

¹⁴ 21 – 22. *Tao Teh Ching*, κεφ. 39 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹⁵ 23 –24. *Tao Teh Ching*, κεφ. 70 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 49

¹⁶ 1 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 66 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-Fu Feng & English).

¹⁷ 4 – 6. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ* 25,54, σ. 299

¹⁸ 9 – 17. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ* 25,3 (βλ. Ματθ. 11:29), σ. 285.

¹⁹ 18 – 27. Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: *Λόγοι Ἀσκητικοί*, Λόγος ΠΑ', σελ. 273-74.

Κεφάλαιο 50

²⁰ 2 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 79 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

²¹ 7 – 9. Λουκ. 6:30,35.

²² 14 –15. Βλ. Ψαλμ. 130:3 - 4

²³ 13 – 24. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 64, p. 314.

²⁴ 25 – 29. Βλ. Λουκ. 4:18, καί Ἦσ. 61:1

Κεφάλαιο 51

²⁵ 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 62 (μτφρ. Gia-fu Feng & English, Cleary).

²⁶ 14 – 17. Βλ. Λουκ. 7:47.

²⁷ 19 – 22. From the teaching of Elder Samson Seivers. *The Orthodox Word*, no.177, (1994), 216.

Κεφάλαιο 52

²⁸ 7. Ἰω. 14:27.

²⁹ 9. Ματθ. 10:34.

Κεφάλαιο 53

³⁰ 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 39 (μτφρ. Ch'u-Ta Kao).

³¹ 3 – 4. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 48, p. 230.

³² 5 – 28. From the teaching of Elder Samson Seivers. *The Orthodox Word*, no.177, (1994), 222 - 23.

Κεφάλαιο 54

³³ 24 – 25. Βλ. Ματθ 26:26 - 28.

³⁴ 30. Φιλιπ. 4:7.

Κεφάλαιο 55

³⁵ 1 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 8 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien καί Rose).

³⁶ 9 – 14. St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 65.

Κεφάλαιο 56

³⁷ 1 –10. Α' Ίω., κεφ. 4.

³⁸ 11 –16. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ε' εκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 48, σελ. 156.

³⁹ 24 – 35. Ίω. 17:11, 21-24

Κεφάλαιο 57

⁴⁰ 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 25 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Waley).

⁴¹ 8 – 9. Α' Κορ. 13:8.

⁴² 16 – 23. Ίω. 14:18-20.

⁴³ 24. Λουκ. 24:49.

⁴⁴ 25 -26. Ματθ. 28:20.

Κεφάλαιο 58

⁴⁵ 1 – 6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 49 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Mair).

⁴⁶ 8 – 13. Λουκ. 6:32-34.

⁴⁷ 14 – 22. Άγ. Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, Τόμος 2, Β' εκατοντάδα κεφαλαίων περί αγάπης, κεφ. 9, σελ. 61.

Κεφάλαιο 59

⁴⁸ 1. *Tao Teh Ching*, κεφ. 79 (μτφρ. Ch'u Ta-Kao).

⁴⁹ 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 63 (μτφρ. Gia Fu-Feng & English).

⁵⁰ 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 63 (μτφρ. Cleary).

⁵¹ 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 63 (μτφρ. Wu).

⁵² 6 -9. Λουκ. 6:27-28.

⁵³ 10 – 11. Άγ. Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, Τόμος 2, Α' εκατοντάδα κεφαλαίων περί αγάπης, κεφ. 70, σελ. 55.

⁵⁴ 12 –19. ό.π., κεφ. 71, σελ. 55.

⁵⁵ 20 –27. ό.π., σελ. 56.

Κεφάλαιο 60

- ⁵⁶ 1. Μαρκ. 12:31.
⁵⁷ 2 – 6. St.Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 63.
⁵⁸ 7. Λουκ. 10:29
⁵⁹ 16. *Tao Teh Ching*, κεφ. 67 (μτφρ. Ch'u Ta-Kao).
⁶⁰ 17 – 18. *Tao Teh Ching*, κεφ. 27 (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-Fu Feng & English).
⁶¹ 21 – 23. Άγ. Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, Τόμος 2, Β' έκατοντάδα κεφαλαίων περί άγάπης, κεφ. 30, σελ. 64.
⁶² 25 – 26. St.Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 63.
⁶³ 29. Βλ. Έφεσ. 1:23, Α' Κορινθ. 15:28.
⁶⁴ 31 –34. Άγ. Ιωάννης τής Κλίμακος, *Κλίμαξ*, 30:18, σελ. 414.

Κεφάλαιο 61

- ⁶⁵ 1 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 53 (μτφρ. Mair).
⁶⁶ 14. Α' Ιω. 4:18.
⁶⁷ 4 – 16. Άββā Δωροθέου, *Έργα Άσκητικά*, σελ. 109-10.
⁶⁸ 17 – 24, 27. Βλ. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος 2, Α' έκατοντάδα πρός τό Θαλάσσιο, κεφ. 16, σελ. 105.
⁶⁹ 25 – 27. Όσιος Νικήτας Στηθάτος, *Φιλοκαλία*, Τόμος 4, Γ' έκατοντάδα κεφαλαίων, κεφ. 49, σελ. 93.
⁷⁰ 29 – 30. Lossky, *Mystical Theology*, p. 63.

Κεφάλαιο 62

- ⁷¹ 6 – 7. Άσμα 5:2.
⁷² 1 – 9. Άγ. Ιωάννης τής Κλίμακος, *Κλίμαξ*, 30: 6-7, σελ. 410-11.
⁷³ 13 – 19. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ζ' έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.68, σελ. 244
⁷⁴ 20 – 27. Άγ. Ιωάννης τής Κλίμακος, *Κλίμαξ*, 30:10,5, σελ. 410-11.

Κεφάλαιο 63

- ⁷⁵ 1 – 8. Άγ. Ιωάννης τής Κλίμακος, *Κλίμαξ*, 30:16-17, σελ. 413-14.

Κεφάλαιο 64

- ¹ 1 – 4. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ζ' έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 72, σ. 245.
² 5 – 8. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ' έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 55, σ. 177.
³ 9 –14. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Γ' έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 53, σ. 157, ΣΤ' έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.42, σ. 215 – 16.

-
- ⁴ 16 – 17. *Tao Teh Ching*, κεφ. 58, (μτφρ. Ren Jiyu).
- ⁵ 20 – 21. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.34, σ. 215.
- ⁶ 25 – 29. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ε΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 89, σ. 205
- ⁷ 35 – 36. *Tao Teh Ching*, κεφ. 45, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 65

- ⁸ 1 – 2. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 7, σ. 209.
- ⁹ 3 – 4. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 19, σ. 212.
- ¹⁰ 5 – 9. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 54, 56, σ. 176 -77.
- ¹¹ 11 – 12. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4, (μτφρ. Πέτρος Κουρόπουλος, Gi-Ming Shien).
- ¹² 13 – 19. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Γ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 51, σ. 156, Ζ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.72, σελ. 245.
- ¹³ 21. *Tao Teh Ching*, κεφ. 55, (μτφρ. Gi-Ming Shien).
- ¹⁴ 24 – 25. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ζ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 73, σ. 245.
- ¹⁵ 29 – 30. *Tao Teh Ching*, κεφ. 1, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-Ming Shien και Rose).
- ¹⁶ 31 – 35. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 51, σ. 176, Ζ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.73, σ. 245.

Κεφάλαιο 66

- ¹⁷ 5 – 9. Π. Σεραφείμ Rose. Αναφέρεται στό έργο του Ίερομόναχου Δαμασκηνού, *Father Seraphim Rose: His Life and Works*, p. 103
- ¹⁸ 10. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.39, σ. 216-17.
- ¹⁹ 11 – 14. Π. Σεραφείμ Rose. Αναφέρεται στό έργο του Ίερομόναχου Δαμασκηνού, *Father Seraphim Rose: His Life and Works*, p. 103.
- ²⁰ 15 – 16. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 55, σ. 177.
- ²¹ 17 – 21. Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ΄ έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 42-43, σ. 217-18.
- ²² 23 – 25. *Tao Teh Ching*, κεφ. 37, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ren Jiyu, Waley.)

Κεφάλαιο 67

- ²³ 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 50, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ²⁴ 14. Βλ. Λουκ. 17:33.

²⁵ 15 – 19. Βλ. Ματθ. 5:3-12.

²⁶ 20 – 30. Archimandrite Seraphim Aleksiev, *The Meaning of Suffering*, p. 23.

²⁷ 32 – 33. *Tao Teh Ching*, κεφ. 42, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

²⁸ 34 – 37. Archimandrite Seraphim Aleksiev, *The Meaning of Suffering*, p. 22.

²⁹ 39 – 43. Ίω. 16:20,22.

Κεφάλαιο 68

³⁰ 1 – 7. Όσιος Νικήτας Σπηθάτος, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 4, Γ'έκατοντάδα κεφαλαίων, κεφ. 17 καί 18, σελ. 114.

³¹ 10. Ματθ. 27:51.

³² 11 – 19. Abbess Thaisia of Leushino, *An Autobiography*, p. 169.

³³ 20 – 26. Όσιος Νικήτας Σπηθάτος, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 4, Γ'έκατοντάδα κεφαλαίων, κεφ. 18, σελ. 114 - 15.

³⁴ 27. *Tao Teh Ching*, κεφ. 58, (μτφρ. Ren Jiyu, Gia-fu Feng & English).

Κεφάλαιο 69

³⁵ 2 – 6. St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p.99.

³⁶ 8 – 9. *Tao Teh Ching*, κεφ. 23, (μτφρ. Gia-fu Feng & English).

³⁷ 10 – 17. St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p.99.

Κεφάλαιο 70

³⁸ 1. Βλ. Άγιος Μάρκος ό Ασκητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 1, Τά 226 κεφάλαια περί αυτών που νομίζουν ότι δικαιώνονται από τά έργα τους, κεφ. 131, σ. 153.

³⁹ 1 – 2. Βλ. Ίακ. 1: 2-4.

⁴⁰ 7 – 9. *Tao Teh Ching*, κεφ. 69, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ren Jiyu)

⁴¹ 10 – 12. Βλ. Άγιος Μάρκος ό Ασκητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 1, Τά 200 κεφάλαια περί του πνευματικού νόμου, σ. 133.

⁴² 13 – 21. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 72, p.355.

Κεφάλαιο 71

⁴³ 29. Βλ. Ματθ. 25:21.

Κεφάλαιο 73

¹ 2 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4 (μτφρ. Waley).

² 7 – 8. Ίω 4:14.

³ 21. Βλ. Ρωμ. 12:2.

⁴ 24 – 27. Mother Teresa of Calcutta. Quoted in Malcolm Muggeridge, *Something Beautiful for God*, p. 48.

Κεφάλαιο 75

⁵ 1 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 29 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

-
- ⁶ 6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 55 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
⁷ 7 – 8. *Tao Teh Ching*, κεφ. 64 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
⁸ 9 – 12. Βλ. Άγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 1, Τά 226 κεφάλαια περί
αὐτῶν πού νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀπό τά ἔργα τους, κεφ. 196, σ. 159.
⁹ 17 – 22. St. Athanasius the Great, “Against the Heathens”, p.6.

Κεφάλαιο 76

- ¹⁰ 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 9 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
¹¹ 5 – 11. Saint John Maximovitch of Tobolsk,” in *The Orthodox Word*, no. 11 (1966), pp. 162 –
63.

Κεφάλαιο 77

- ¹² 1. Βλ. Ματθ. 16:4.
¹³ 7 – 8. Βλ. Θεσσ. Β’ 2:9.
¹⁴ 9. Κορ. Β’ 11:14.

Κεφάλαιο 78

- ¹⁵ 1 – 2. Αγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, κεφ. 24:9.
¹⁶ 3 – 6. Αγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, κεφ. 24:16.
¹⁷ 7 – 10. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 37, p.177; homily 72, p.353.
¹⁸ 12. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Gia-fu Feng & English).
¹⁹ 13. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Rose).
²⁰ 14. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).
²¹ 16 – 17. Ἰω. 14:27.
²² 18 – 19. Ματθ. 6:27.
²³ 20 – 21. Λουκ. 12:25-26.
²⁴ 23 – 26. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 37, p.177; homily 72, p.353.
²⁵ 28. *Tao Teh Ching*, κεφ. 28 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
²⁶ 30 – 31. Ματθ. 18:3.
²⁷ 32. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 72, p.353.
²⁸ 36 – 37. Λουκ 10:21.
²⁹ 38. Ματθ. 5:88, Ἰω 3:2-3.

Κεφάλαιο 79

- ³⁰ 1 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.21 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
³¹ 15 – 16. Βλ. Ματθ. 24:30, Λουκ. 21:27.
³² 21 – 22. Ματθ 6:22.
³³ 27. Ἰω. 14:6.

Κεφάλαιο 80

- ³⁴ 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 41 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

ΧΡΙΣΤΟΣ
ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ
ΤΑΟ
ΜΕΡΟΣ II - III

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

http://www.stherman.com/Catalog/Sunrise_of_the_East/Tao_book.htm

ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΚΠΟΝΗΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Τίτλος Πρωτοτύπου:

Christ the Eternal Tao

by Hieromonk Damascene

1st edition, 1999

4th edition, 2004, Valaam Books

An imprint of the

St. Herman of Alaska Brotherhood,

(Αδελφότητα τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ τῆς Ἀλάσκας)

P.O.Box 70, Platina, California 96076

sainthermanpress.com

Μετάφραση: Μαρία Ζηρᾶ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΤΑΟ ΟΠΩΣ ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ: ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΔΟ

1. Πρωταρχική Απλότητα10
2. Προπατορική Απομάκρυνση12
3. Γνώση του Θεού στους Πρώτους Ιστορικούς Πολιτισμούς14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ: ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

4. Ο Lao Tzu και ο Κομφούκιος18
5. Τό Ταο22
6. Τό Μυστηριώδες Teh23
7. Τό Ταο είναι Ένα25
8. «Τό Τίποτα»26
9. Η Αγαθότητα του Ταο28
10. Τό Μυστήριο του «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»30
11. Τό Παράδοξο της Προσωπικής και Ανιδιοτελούς Ύπαρξης31
12. Οί Συνέπειες μίας Άνεπαρκούς Κατανόησης του Θεού32
13. Τό Μυστήριο της Τριάδας34
14. Τό Άκατάληπτο της Τριάδας37
15. Προμηνύματα του Τριαδικού Μυστηρίου38
16. Η Προσδοκία των Παλαιών Ισραηλιτών39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ: ΟΤΑΝ Η ΟΔΟΣ ΕΝΣΑΡΚΩΘΗΚΕ

17. Ο Χριστός ως «Εγώ Είμί»41
18. Τό Teh του Χριστού41
19. Ο Χριστός του Lao Tzu42
20. Ο Χριστός Αποκαλύπτει την Τριάδα44
21. Ο Χριστός Αποκαλύπτει τον Θεό της Αγάπης45
22. Ο Χριστικός Νόμος της Αγάπης46
23. Ο Χριστός Αποκαλύπτει την Ανιδιοτέλεια του Ταο48

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΝΣΑΡΚΩΜΕΝΟ ΤΑΟ ΜΕΣΩ ΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ: ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

1. Νέες Δυνατότητες.....	52
2. Ἡ Ψυχή καί τό Πνεῦμα.....	53
3. Τό Πνεῦμα ὡς Κύριος.....	55
4. Ἡ Ζωή τοῦ Ἐγώ.....	58
5. Μετάνοια.....	61
6. Συγχώρεση.....	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ: ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΡΟΥ ΤΟΥ ΑΚΤΙΣΤΟΥ ΤΗΗ

7. Ἡ Ανοικτή Ατραπός πρὸς τήν Τέλεια Ἐνωση.....	66
8. Ἐργαλεῖα τοῦ Teh.....	67
9. Ὁ Σπόρος τῆς Θεϊκῆς Ἐνέργειας.....	69
10. Ἡ Καλλιέργεια τοῦ Σπόρου.....	70
11. Τό Κτιστό καί τό Ἄκτιστο.....	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ: ΝΗΣΗ

12. Συνεχῆς Μετάνοια.....	73
13. Νήψη καί Μετάνοια.....	74
14. Νήψη καί Προσευχή.....	75
15. Ἐνδοσκόπηση καί Ἀποστασιοποίηση ἀπό τοὺς λογισμοὺς.....	78
16. Λάθος Ἀγώνας καί Σωστός Ἀγώνας.....	81
17. Μὴν Ἐστιάζεσαι στοὺς Λογισμοὺς.....	83
18. Λογισμοὶ καί Πονηρά Πνεύματα.....	84
19. Ἀντιμετώπισέ το Πρὶν Συμβεῖ.....	85
20. Ἀντικρίζοντας τόν Ἐαυτό σου.....	86
21. Μὴν Ἐμπιστεύεσαι τοὺς Λογισμοὺς.....	88
22. Κριτικοὶ Λογισμοί.....	91
23. «Μὴ μεριμνᾶτε».....	92
24. Μὴ-δράση.....	94
25. Θεραπεία μέσω Μὴ-Δράσης.....	97
26. Ἡ Ἀληθινὴ Πηγὴ τῆς Γνώσης.....	98
27. Τό Πνεῦμα ὡς Φῶς.....	98
28. Ἡ Κακὴ Χρῆση τῆς Νήψης.....	99
29. Ἀκούγοντας τόν Ἄρρητο Λόγο.....	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΕΡΑ: ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΤΑΟ

30. Προσωπική Κοινωνία.....	103
31. Τά Λόγια Είναι Μόνο Ὑποστήριγμα.....	104
32. Ἐξομολόγηση Πλημμελημάτων.....	105
33. «Νά ξεχνᾶς τόν Ἐαυτό σου» (“Self-Forgetting”) στήν Προσευχή.....	106
34. «Μή-Δράση» στήν Προσευχή.....	107
35. Ἡ Δύναμη τῆς Ἄμεσης Ἐκκλήσης (Appeal).....	108
36. Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ.....	110
37. Προφυλάξεις κατά τήν Τέλεση τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ.....	112
38. Ἡ Σωστή καί ἡ Λάθος Χρήση τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ.....	114
39. Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ καί Παρείσακτοι Λογισμοί.....	115
40. Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μετάνοια.....	116
41. Ὅχι Εἶδωλα.....	117
42. Ἐπίπεδα τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ.....	118

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΕ: ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΝ

43. Ὑπολόγισε τό Κόστος.....	120
44. Ἀποκοπή τῶν Περισπασμῶν.....	123
45. Νέκρωση τοῦ Ἐγώ.....	124

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΙ: Η ΕΝΩΣΗ ΜΥΑΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑΣ

46. Ἡ Καρδιά (<i>Hsin</i>).....	126
47. Πνευματική Συναισθήση στήν Καρδιά.....	127
48. Ἐπίγνωση στήν Καρδιά.....	128
49. Ὁ Νοῦς ὡς Φρουρός τῆς Καρδιάς.....	129
50. Ἡ Ἐνωση Μυαλοῦ καί Καρδιάς μέσω τῆς Χάρις.....	131
51. Βρίσκοντας τό Κέντρο σου καί Ζῶντας μέσα ἀπό Αὐτό (Finding and Living from One’s Center).....	132
52. Ὁ Lao Tzu καί ὁ Χριστός Κανουν Λόγο γιά τό «Κέντρο».....	133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ: ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΥ

53. Ἐπιμονή.....	135
54. Ἡ Χωρίς Λόγια Προσευχή τοῦ Νοῦ καί τῆς Καρδιάς.....	136
55. Σχετικά μέ τίς Φυσικές Σκέψεις πού Γεννῶνται κατά τήν Προσευχή 138	
56. Ἡ Ἀναπνοή κατά τήν Προσευχή.....	139

57. Ἐμπιστοσύνη στίς Τεχνικές;.....	141
58. Πρόωρη Κάθοδος στήν Καρδιά.....	143
59. Μήν Προσπαθεῖς νά Αξιολογήσεις τήν Πρόδό σου.....	144
60. Στό Τέλος τῆς Ὁρας τῆς Προσευχῆς.....	144

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΚΤΩ: ΚΕΝΩΣΗ

61. Νά Αγαπᾶς Ξεχνώντας τόν Ἐαυτό Σου.....	146
62. Ἡ Ἄβυσσος τῆς Ταπείνωσης.....	148
63. Ἡ Γέννηση τοῦ Λόγου.....	149
64. Ὁ Γνόφος τῆς Ἀπεκδύσεως.....	149
65. Ἡ Αγωνία τῆς Μετανοίας.....	150

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΕΑ: ΦΩΤΙΣΗ

66. Ἡ Θέαση τοῦ Ἀκτίστου Φωτός.....	154
67. Ὁλοκληρωτική Φώτιση.....	157
68. «Ὁ Θεός Ἐγινε Ἄνθρωπος ὥστε ὁ Ἄνθρωπος νά Γίνει Θεός».....	158
69. Ἀναδημιουργία τοῦ Νοῦ μέσω τοῦ Χριστοῦ.....	159
70. Προαπαιτούμενα γιά τή Θέωση.....	161
71. Προσωπική Ἐνωση.....	162
72. Ἡ Πρόδος στήν Αἰωνιότητα.....	163

ΕΠΙΛΟΓΟΣ: ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΗ

1. Μιά Σύγχρονη Διήγηση Θέωσης.....	167
2. Τί Εἶναι τό Ἄκτιστο Φῶς;.....	168
3. Ἡσυχασμός.....	169
4. Ὁ Π. Βενέδικτος Ghius.....	170
5. Μιά Ἐμπειρία ἀπό τήν Παιδική Ἡλικία.....	171
6. Ἡ Πρώτη Ἐμπειρία στή Φυλακή.....	172
7. Ἡ Δεύτερη Ἐμπειρία στή Φυλακή.....	173
8. Τό Δῶρο τοῦ Φωτός.....	176
9. Τό Ἀληθινό Νόημα τῆς Σωτηρίας.....	177

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΝΑ: Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

1. Ἡ Πρώτη Ὁρθόδοξη Ἱεραποστολή.....	180
2. Ὁ Πατήρ Μητρόφανος Chang.....	181
3. Οἱ Πρῶτοι Κινέζοι Ὁρθόδοξοι Μάρτυρες.....	182

4. Ἡ Κινέζικη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μετά τό 1900	184
5. Ἡ Ἐκκλησία ὑπό Διωγμό	185
6. Ἐλπίδα γιά τό Μέλλον	187
7. Πρός μιά Νέα Φάση τῆς Κινέζικης Ὁρθοδοξίας	188

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΥΟ: ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ
ΣΕΡΑΦΕΙΜ ROSE ΣΕ ΕΝΑΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΑΝΑΖΗΤΗΤΗ**

道顯示在人類
的歷史上

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

ΤΟΥ ΤΑΟ

ΟΠΩΣ ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΔΟ

1. ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΗ ΑΠΛΟΤΗΤΑ

Όταν πρωτοδημιουργήθηκε ο άνθρωπος, βρισκόταν σέ μιά κατάσταση πρωταρχικής απλότητας και καθαρής επίγνωσης. Οί σκέψεις του και οί αναμνήσεις του δέν ήσαν πολυποίκιλες και κατακερματισμένες όπως εἶναι σήμερα, αλλά ήσαν απλές και προσανατολισμένες πρός ένα στόχο.¹ Δέν γνώριζε τή διάσπαση τοῦ νοῦ. Ἐνώ ήταν σοφότερος ἀπ'ὅτι ὅποιοσδήποτε σημερινός άνθρωπος, βρισκόταν σέ μιά κατάσταση ἀθωότητας, σάν παιδί, και σ' αὐτήν τήν κατάσταση ζοῦσε σέ βαθιά προσωπική κοινωνία μέ τόν Θεό, μέ τό Ταο/Λόγο καθώς και μέ τήν ὑπόλοιπη δημιουργία, σέ πνευματική συνομιλία μαζί τους.

Εὐρισκόμενος σέ μιά τέτοια στενή ἐπικοινωνία μέ τόν Θεό, ὁ πρωταρχικός άνθρωπος συμμετεῖχε ἄμεσα στήν Ἄκτιστη Ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία βίωνε ὡς Θεῖο και ἀνείπωτο Φῶς πού πλημμύριζε ὁλόκληρο τό εἶναι του. Ἦταν, θά λέγαμε, ἐνδεδυμένος μέ αὐτό τό Φῶς.²

Ὁ πρωταρχικός άνθρωπος εἶχε ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του. Δηλαδή, εἶχε ἐπίγνωση ὅτι ήταν ένα «ἐγώ», μιά μοναδική δημιουργία, προικισμένος μέ ἐλεύθερη βούληση. «Πλασμένος κατ'εἰκόνα Θεοῦ,»³ εἶχε ένα ἀθάνατο πνεῦμα πού μπορούσε αἰωνίως νά πηγαινέι ὅλο και πιό κοντά στόν Δημιουργό του. Ὅλα αὐτά τοῦ ἔδιναν τήν ιδιαίτερη αἴσθηση ὅτι ήταν ένα πρόσωπο.

Δέν εἶχε ὡστόσο τήν αἴσθηση ὅτι ήταν μιά ἀτομικότητα, ὅπως οί σημερινοί ἄνθρωποι. Μέ αὐτό ἐννοοῦμε ὅτι δέν ζοῦσε μέ τήν ψευδαίσθηση ὅτι, ὡς μοναδικό πρόσωπο, ήταν ἀτάρκτης. Ἄν και εἶχε ἐλευθερία, δέν εἶχε τήν ψευδή αἴσθηση ὅτι ὑπῆρχε ἐλεύθερος ἀπό ὅτιδήποτε ἄλλο, ὅτι δέν καθοριζόταν ἀπό τίποτα. Εἶχε συνείδηση ὅχι ὅτι ήταν ἕνας ξεχωριστός, ἀπομονωμένος ἑαυτός, αλλά ὅτι ήταν προσκολλημένος στόν Θεό σέ κοινωνία ἀγάπης και ἐνωμένος μέ ὅλη τή δημιουργία σέ ἀγάπη. Ἀφοῦ δέν εἶχε ποικιλότροπους λογισμούς αλλά μόνο ἀπλή, καθαρή ἐπίγνωση, δέν ταύτιζε τόν ἑαυτό του μέ τέτοιους λογισμούς, ὅπως κάνουμε σήμερα. Και ἐπειδή ήταν ἀπερίσπαστος ἀπό τίς αἰσθήσεις και ὄχι ὑποδουλωμένος σ'

αυτές, δέν ταύτιζε τόν έαυτό του μέ τό φυσικό του σώμα, όπως κάνουμε έμεις. Έτσι, για όλους αυτούς τούς λόγους, μπορούμε νά πούμε ότι, ένw ήταν πρόσωπο, καί ήταν προικισμένος μέ επίγνωση του έαυτού του, ήταν αληθινά «άνιδιοτελής»*.

Όταν βρισκόταν ακόμη σέ αυτή τήν κατάσταση τής πρωταρχικής απλότητας, ό άνθρωπος ένεργοῦσε πάντοτε σέ συμφωνία μέ τή φύση: σέ συμφωνία καί μέ τή δική του ανθρώπινη φύση (ή ανθρώπινη οὐσία), καί μέ τήν κοινή φύση όλόκληρης τής δημιουργίας. Μέ άλλα λόγια ένεργοῦσε σέ συμφωνία μέ τήν Αρχή πού έβαζε τάξη καί κατεύθυνε όλη τή φύση: τό Ταο/Λόγο. Η βούλησή του, δημιουργημένη άγνή από τόν Θεό, ακολουθοῦσε τό Ταο σέ όλα τά πράγματα - όχι κατ' ανάγκη, όπως έκαναν άλλα πλάσματα, αλλά έλεύθερα, από αγάπη. Η έλεύθερη βούλησή του τόν έκανε μοναδικό ανάμεσα σέ όλα τά πλάσματα, αν καί όχι ξεχωριστό από αυτά. Αυτή ή ποιότητα τής έλευθερίας δέν του έδινε απλά τή δυνατότητα νά έχει τή μοναδική προσωπική του ύπαρξη, αλλά ήταν επίσης μέρος αυτού πού τόν έκανε «κατ' εικόνα Θεού».

Όπως ό Θεός είναι έλεύθερος, έτσι καί ό άνθρωπος είναι έλεύθερος. Αλλά μεταξύ του Θεού καί του ανθρώπου παραμένει μιά βασική διαφορά. Ο Θεός είναι όλόκληρωτικά αυτόρκης: αυθύπαρκτος, ανεξάρτητος, χωρίς νά καθορίζεται από κάτι άλλο, χωρίς νά χρειάζεται τίποτα. Είναι ή απόλυτη Δυνατότητα. Ο άνθρωπος, από τήν άλλη, καί μόνο από τό γεγονός ότι δέν ήρθε σέ ύπαρξη άφ' έαυτού, είναι εξαρτημένος. Λεπτό προς λεπτό, ή ίδια του ή ύπαρξη - όχι μόνον ή δημιουργία του - εξαρτάται από τόν Θεό. Ο χαρακτήρας τής ύπαρξής του καθορίζεται από τήν ίδια του τήν ανθρώπινη φύση ή όποια του έχει δοθει από τόν Θεό, καί από τήν κοινή φύση τής κτιστής φύσης τής όποίας είναι μέρος. Έχει τήν ικανότητα νά επιλέξει έλεύθερα τίς πράξεις του μέσα σέ αυτή τήν καθορισμένη, τήν εξαρτημένη ύπαρξη. Αν επιλέξει νά ενεργήσει σέ συμφωνία μέ τή φύση, καί έτσι σέ συμφωνία μέ τό Ταο πού διευθετεί τή φύση, όλα θά πάνε καλά. Αλλά αν δέν ενεργήσει φυσικά, παύει νά βρίσκεται σέ άρμονία τόσο μέ τό Ταο όσο καί μέ τή φύση, καί έτσι μπαίνει σέ διαφωνία μέ αυτό τό όποιο καθορίζει τήν ίδια τήν ύπαρξή του.

* Selfless στό πρωτότυπο. Η λέξη selfless μεταφράζεται ως «άνιδιοτελής». Κατά λέξη όμως σημαίνει «χωρίς έαυτό» (self-less), καί μέ αυτή τήν έννοια βρίσκεται σέ αντίφαση μέ τήν έννοια του προσώπου. Ο συγγραφέας διαπραγματεύεται περαιτέρω αυτή τήν αντίφαση στίς ένότητες 11 - 13 του έπομένου κεφαλαίου, σελ.31-36.. (Στμ.)

Όσο ο άνθρωπος, με την επίγνωση που έχει για τον εαυτό του, παραμένει ταπεινά ενήμερος ότι δεν υπάρχει από εαυτού, ότι από εαυτού δεν είναι απόλυτως τίποτα, θα κάνει ό,τι είναι φυσικό γι' αυτόν. Θα το κάνει ελεύθερα και ταυτόχρονα αυτόματα – δηλαδή, *αυθόρμητα*, γιατί η «ελεύθερη βούλησή» του θα ευθυγραμμίζεται κατά φυσικό τρόπο με τη φύση χωρίς αυτός να χρειάζεται να καθίσει να αναλογιστεί τίποτα.

Ωστόσο, όταν ο άνθρωπος αρχίζει να τρέφει την ψευδαίσθηση της αυτάρκειας, γίνεται ένας «εαυτός» με τη σύγχρονη έννοια της λέξης: ένα άτομο που επιθυμεί πράγματα για τον εαυτό του και περιχαράκωνει τον εαυτό του έναντι των άλλων.

Αν αυτή ήταν μία πιθανή συνέπεια της ανθρώπινης ελευθερίας, γιατί ο Θεός την επέτρεψε; Για να επιτρέψει την αγάπη. Η αγάπη πρέπει να δίνεται ελεύθερα. Δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς ελευθερία. Αν ο Θεός δεν είχε προικίσει την ανθρώπινη ουσία με αυτή την ποιότητα, ο κόσμος θα ήταν ένα ψυχρό, απρόσωπο, έντελως προγραμματισμένο περιβάλλον.

2. Η ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΗ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ

Όταν ο άνθρωπος, χρησιμοποιώντας έσφαλμένα την ελεύθερή του βούληση, απομακρύνθηκε αρχικά από την Όδο (Ταο), διέφθιρε την πρωταρχική του απλότητα και απέμεινε κατακερματισμένος. Απεκδύθηκε την πρωταρχική του δόξα, τό ένδυμα του Ακτίστου Φωτός που τον κάλυπτε, και έτσι βρήκε τον εαυτό του «γυμνό» (Γένεση 3:7). Η πνευματική του φθορά και ο πνευματικός θάνατος τον έκαναν να υπόκειται σε σωματική φθορά και θάνατο.⁴

«Μετά την παράβασή του», γράφει ο Άγ. Μακάριος ο Αιγύπτιος († 390 μ. Χ.), «οί λογισμοί του ανθρώπου έγιναν χυδαίοι και ύλικοί, και η απλότητα και η αγαθότητα του νοῦ του αναμίχθηκε με άμαρτωλές κοσμικές μέριμνες»⁵. Η βούλησή του διασπάστηκε. Τώρα η «φυσική του βούληση», ή οποία εξακολουθούσε να κλίνει προς τό να ακολουθεί την Όδο σε όλα τά πράγματα, βρέθηκε σε αντιπαράθεση με την «ελεύθερή του βούληση», ή οποία έκλινε προς τό να απομακρύνεται από την Όδο.

Πρίν από την πρωταρχική του απομάκρυνση από την Όδο, ο άνθρωπος είχε βιώσει μόνον ό,τι ήταν φυσικό γι' αυτόν. Τώρα, ώστόσο, βίωνε επίσης ό,τι ήταν *αφύσικο* γι' αυτόν. Έτσι με την ελεύθερή του βούληση καταχράστηκε τη «γνώση του καλού και του κακού»,

καταστρέφοντας τήν πρωταρχική απλότητα καί φέροντας τή δυαδικότητα στον κόσμο.

Πρίν, ό άνθρωπος ἦταν αὐθόρμητος, σάν παιδί. Σέ κάθε του βῆμα, ἐπέλεγε ἐλεύθερα, χωρίς σκέψη, νά ἐνεργήσει σύμφωνα μέ τή φύση, σύμφωνα μέ τήν Ὁδό. Τώρα, ὡστόσο, σέ κάθε του βῆμα, εἶχε νά σταματήσει νά σκεφτεῖ, νά λογαριάσει: «Θά πρέπει νά ἀκολουθήσω τήν Ὁδό, ἤ ὄχι;» Ἔτσι ἔγινε ἕνα πολύπλοκο ὄν, ἐσωτερικά διχασμένο, καί πάντοτε ἀμφιταλαντευόμενο.

Μόνον ὁ Θεός εἶναι αὐθύπαρκτος. Ὅταν ὁ άνθρωπος ἄρχισε νά πέφτει στήν ψευδαίσθηση τῆς ἀτομικῆς αὐτάρκειας, οὐσιαστικά ἔκανε τόν ἑαυτό του ἕνα μικρό θεό. Αὐτό ἦταν τό νόημα τῆς πρωταρχικῆς παγίδας στήν ὁποία ἔπεσε: «Ἄν γνωρίζετε τό καλό καί τό κακό, θά γίνετε ὡς θεοί.»⁶

Ὁ άνθρωπος εἶχε δημιουργηθεῖ γιά νά ἀνυψωθεῖ, μέ τήν ἀπλή καί ἀνόθευτη φύση του, σέ νοερή θεώρηση τοῦ ἀπλοῦ καί ἀνόθευτου Θεοῦ. Γιά νά ἀνυψωθεῖ στήν ἀγάπη, καί νά ἐνώσει ὅλη τή δημιουργία μέ τόν ἑαυτό του σέ ἀγάπη, ἀνυψώνοντάς την ἐπίσης πρός τόν Δημιουργό. Ὡστόσο, ἀντί νά κοιτάζει τήν Ὁδό, ἐπέλεξε νά κοιτάξει ὅ,τι ἦταν εὐκολότερο καί κοντινότερο μπροστά του: τόν δικό του ὄρατό ἑαυτό. Ἀντί νά ἀνυψωθεῖ μέ τόν Θεό, ἐρωτεύθηκε τόν ἑαυτό του.

Ὁ άνθρωπος ἦταν προορισμένος νά βρῆκε ἡδονή στήν ἀπεριορίστη ἀνοδό του πρός τόν Θεό καί στήν κοινωνία ἀγάπης μέ Αὐτόν, τήν Πηγὴ ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἀλλά, ἐρωτευόμενος τόν ἑαυτό του, ἄρχισε μᾶλλον νά ψάχνει γιά ἡδονή σέ ὅ,τι βρισκόταν ἐγγύτερα σ' αὐτόν: τό σῶμα του καί τίς αἰσθήσεις του. Ὅλο τό κακό στον κόσμο μπορεῖ νά ἀναχθεῖ σέ αὐτά τά δύο πράγματα: ἔρωτας πρός τόν ἑαυτό καί ἔρωτας πρός τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων.⁷

Ὁ άνθρωπος ἔχει δημιουργηθεῖ γιά νά ἐπιθυμεῖ τόν Θεό, τήν Ἄκτιστη Πηγὴ τῆς χαρᾶς του. Ἀλλά, ἀφότου ἐρωτεύθηκε τόν ἑαυτό του, ἄρχισε ἀντί γι' αὐτό νά ἐπιθυμεῖ τά κτιστά πράγματα.

Γι'αὐτό ὁ Θεός ἐπέτρεψε στον πόνο νά μπεῖ μέσα στον κόσμο. Αὐτό δέν τό ἔκανε γιά νά ἐκδικηθεῖ, ἀλλά ἀπό ἀγάπη γιά τόν ἄνθρωπο, ὥστε μέσα ἀπό τόν πόνο πού προκαλεῖται ἀπό τόν ἔρωτα γιά τόν ἑαυτό, ἀπό τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων, καί τήν ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα πού ἔρχεται σάν ἀποτέλεσμα, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά δεῖ ὅτι ἡ αὐτάρκειά του εἶναι μιὰ πλάνη καί νά ἐπιστρέψει στον πρωταρχικό του προορισμό: τήν κατάσταση τῆς πρωταρχικῆς απλότητας καί κοινωνίας μέ τήν Ὁδό.

3. ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ

Μετά την πρωταρχική του απομάκρυνση από την Όδο, οί άνθρωποι στο σύνολό τους εξακολουθούσαν ακόμη να είναι πιο άπλοϊ και άθωοι, και πιο κοντά στον Θεό και στη φύση, απ' ό,τι είναι σήμερα. Έτσι, η γνώση τους για τον Θεό ήταν πιο άγνή. Αυτό υποστηρίζεται από δεδομένα που έχουν φτάσει ως εμάς από τις πρώτες περιόδους των αρχαίων πολιτισμών. Η θρησκεία της πρώτης δυναστείας στην Αίγυπτο, για παράδειγμα, ήταν πολύ πιο άγνή από τις μορφές του πολυθεϊσμού που ανέκυψαν στις μεταγενέστερες δυναστείες. Ο Mircea Eliade γράφει: «Είναι εκπληκτικό ότι η πιο πρώιμη αιγυπτιακή κοσμογονία που γνωρίζουμε ήταν και η πιο φιλοσοφική. Γιατί [ό Υπέρτατος Θεός] ο Ptah δημιουργεί με τον νοῦ του (την 'καρδιά' του) και τον λόγο του (την 'γλώσσα' του)... Έν συντομία, η θεογονία και η κοσμογονία πραγματοποιούνται μέσω της δημιουργικής δύναμης της σκέψης και του λόγου ενός μοναδικού Θεού. Έδω έχουμε σίγουρα την υψηλότερη έκφραση της μεταφυσικής αιγυπτιακής θεώρησης... Στην αρχή της αιγυπτιακής ιστορίας είναι που βρίσκουμε μία διδασκαλία που μπορεί να συγκριθεί με την χριστιανική θεολογία του Λόγου.»⁸

Τό ίδιο ισχύει και για την πρώτη περίοδο του κινέζικου πολιτισμού. Τό παλαιότερο βιβλίο της κινέζικης ιστορίας, τό Shu Ching (Βιβλίο Ντοκουμέντων), αναφέρει ότι κατά την πρώτη δυναστεία της Κίνας, τή δυναστεία των Hsia (περίπου 2.300 – 1.700 π.Χ.) οί άνθρωποι πίστευαν σέ έναν υπέρτατο Θεό, τόν όποιο ονόμαζαν Shang Ti. Shang σημαίνει «άνω», «άνώτερος από» και Ti σημαίνει «κυβερνήτης» ή «κύριος». «Σέ αυτό τό σημείο», γράφει ό ιστορικός John Ross, «ακριβώς στό κατώφλι αυτού που οί Κινέζοι κριτικοί δέχονται ως αρχή της αυθεντικής ιστορίας τους, τό όνομα του Θεού και άλλα θρησκευτικά θέματα παρουσιάζονται μέ τήν πληρότητα μιας Minerva. Οδηγούμαστε στό συμπέρασμα ότι τό όνομα και τά θρησκευτικά τυπικά που συνδέονται μέ αυτό υπήρχαν από τότε που υπήρχαν άνθρωποι στην Κίνα.

» Είναι προφανές λοιπόν ότι η πίστη στην ύπαρξη ενός Ανώτατου Κυβερνήτη είναι από τις πρώτες θρησκευτικές πεποιθήσεις των Κινέζων που είναι γνωστές σέ μάς. Δέν βρίσκουμε ίχνη για μία προγενέστερη εποχή, στην οποία να μην υπήρχε μία τέτοια πίστη ή που να υπήρχε μία πίστη στην πολυθεϊα. Πουθενά δέν υπάρχει κάποια νύξη που να επιβεβαιώνει τήν υλιστική θεωρία ότι η ιδέα του Θεού είναι ένα τελευταίο εξελικτικό προϊόν

μιᾶς προηγούμενης πίστεως στά πνεύματα ἢ στούς νεκρούς προγόνους, ἢ ὅτι ἡ πίστη προέκυψε ἔμμεσα ἀπό ὅποιαδήποτε παρόμοια πηγῆ.»⁹

Κατά τήν ἐπόμενη δυναστεία, τή δυναστεία τῶν Shang, (περίπου 1700 -1100 π.Χ.), ἡ ὑπέρτατη Θεότητα ὀνομαζόταν συνήθως T' ien – πού σημαίνει «Οὐρανός» – ἂν καί τό ὄνομα Shang Ti συνέχιζε νά χρησιμοποιεῖται κάποιες φορές ἀντί γιά τό T'ien, καί κάποιες φορές παράλληλα μέ αὐτό.* Ὁ Κινέζος Αὐτοκράτορας ἔπρεπε νά κατέχει τή λεγόμενη «ἐντολή ἐξ οὐρανοῦ» ἢ τήν «ἐντολή τοῦ Shang Ti», τήν ὁποία κέρδιζε ζώντας καί κυβερνώντας μέ τρόπο ἐνάρετο. Ἄν συνέβαινε νά σταματήσει νά κυβερνᾷ σέ συμφωνία μέ τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ, θά ἔχανε τήν ἐντολή καί θά ἔπεφτε ἀπό τή θέση ἐξουσίας.¹⁰ Αὐτή ἡ θεώρηση τῆς διακυβέρνησης παρέμεινε ἀνέπαφη στήν Κίνα μέχρι τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

Στό πιό παλιό βιβλίο τῆς κινέζικης φιλολογίας, τό Shih Ching (τό βιβλίο τῶν Ὡδῶν), τό ὁποῖο χρονολογεῖται ἀπό τά μέσα τῆς δυναστείας τῶν Chou, 800- 600 π.Χ., βρίσκουμε φράσεις ὅπως:

«Ὁ Οὐρανός ὁ Μέγας εἶναι πάνσοφος καί εἶναι μαζί σου παντοῦ, ὁ Μεγάλος Οὐρανός βλέπει τά πάντα καί εἶναι μαζί σου στίς περιπλανήσεις σου.»

«Ἐπειδή ὁ Βασιλιάς Wen ὑπηρέτησε τόν Shang Ti μέ ὅλη του τήν κατανόηση καί ἔλαβε πολλή εὐλογία, διαδέχθηκε τόν θρόνο... Ἐπέδειξε τόσο τέλεια ἀρετή πού οἱ εὐλογίες τοῦ Shang Ti γιά χάρη του θά κατέρχονταν μέχρι τούς διαδόχους του.»

«Ὁ ἰδρυτής [τῆς δυναστείας] τῶν Shang δέχθηκε τήν εὐλογία τοῦ Οὐρανοῦ καί χάρη στήν ἀρετή του ὁ Οὐρανός ἔδειξε σ' αὐτόν τό ἔλεός του.»

«Αὐτοί πού εἶναι ὑπερήφανοι εὐχαριστιοῦνται, αὐτοί πού κοπιάζουν ἀγχώνονται. Γαλάζιε Οὐρανέ, γαλάζιε Οὐρανέ, κοίτα αὐτούς τούς ὑπερηφάνους, δεῖξε ἔλεος σ' αὐτούς τούς κοπιῶντες.»¹¹

Ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους τῶν πρώτων ἱστορικῶν περιόδων, μέ ἐξαίρεση τούς Ἑβραίους – οἱ Κινέζοι – μαζί μέ τίς ἐξάδελφές τους φυλές τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς – εἶχαν διατηρήσει πιό ἀνόθευτη τήν κατανόηση σχετικά μέ τόν ἕνα Θεό, τό ἀνώτατο Ὄν. Ὡστόσο, ἀκόμη καί στήν ἐποχή τῆς πρώτης καί τῆς δεύτερης δυναστείας στήν Κίνα, πολλή ἀπό τήν ἀρχική γνώση τοῦ Θεοῦ εἶχε χαθεῖ ἐξαιτίας τῆς προπατορικῆς

* Βλ, γιά παράδειγμα, *The Book of Documents* (Shu Ching), μεταφρασμένο στά ἀγγλικά ἀπό τόν Benard Karlgren, σ. 48. Σχετικά μέ τό πῶς τά ὀνόματα T' ien καί Shang Ti χρησιμοποιούνταν γιά νά δηλώσουν τήν ἴδια θεότητα, βλ. James Legge, *The Religions of China*, p. 10.

ἀπομάκρυνσης. Τόν Οὐρανό, παρότι καθοδηγοῦσε καί κατήυθνε τίς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων, συχνά οἱ ἄνθρωποι μέ πόνο τόν ἔβλεπαν νά εἶναι μακριά. Στό Shih Ching συχνά ἀναφέρεται σάν «ἀπόμακρος Οὐρανός». Μόνον οἱ Αὐτοκράτορες εἶχαν τό δικαίωμα νά προσφέρουν θυσίες στόν Shang Ti/Οὐρανό, καί ἀκόμη καί αὐτοί συχνά θρηνολογοῦσαν ὅτι «εἶναι δύσκολο νά βασιζεταί κανείς στόν Οὐρανό». Ὁ Δούκας τοῦ Chou (ἐνδέκατος π.Χ. αἰώνας) ἔφτασε μέχρι τό σημείο νά πει, «ὁ Οὐρανός δέν εἶναι νά τόν ἐμπιστεύεσαι»¹².

Στήν ἀρχαία Κίνα ὅπως καί σέ ἄλλους ἀρχέγονους πολιτισμούς, βλέπουμε μιά σταδιακή πορεία ἀπό τήν ἀπλότητα στήν περιπλοκότητα, καθώς τά ἀποτελέσματα τῆς προπατορικῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τήν πρωταρχική ἀπλότητα ἐδραιώνονταν πιο βαθειά στήν ἀνθρώπινη φύση. Ὁ ἄνθρωπος δέν ἀναρωτιόταν πλέον ἀπλά: Νά ἀκολουθήσω τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ ἢ ὄχι; Τώρα πιά ἀναρωτιόταν: Τί εἶναι ἡ Ὁδός;

Ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκαν ἀκόμη περισσότερο ἀπό τόν Δημιουργό, οἱ ἀρχαῖοι Κινέζοι ἄρχισαν νά ἀναζητοῦν κατώτερες θεότητες: τά πνεύματα τῶν προγόνων τους, τοὺς θεοὺς τοῦ κηρυγιοῦ καί τῆς γεωργίας, τά πνεύματα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς, τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης, τοῦ ἀνέμου, κλπ. Γιά νά ψάξουν νά βροῦν τό θέλημα τοῦ Οὐρανοῦ, συχνά κατέφευγαν στήν μαντεία: θέρμαιναν τό καύκαλο μιᾶς χελώνας μέχρι νά σκάσει, καί μετά ἐρμήνευαν τό μήνυμα πού ἔβρισκαν κωδικοποιημένο στά σκασίματα. Οἱ ἀρχαιολόγοι εἶχαν ἀνακαλύψει χιλιάδες τέτοια καύκαλα χελώνας πού χρησιμοποιοῦνταν γιά μαντεία στό αὐτοκρατορικό παλάτι, πού χρονολογοῦνται ἀπό τή δυναστεία τῶν Shang. Ἀπό ὅ,τι βρέθηκε γραμμένο πάνω σ' αὐτά τά καύκαλα, φαίνεται ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες ποτέ δέν ἐπικαλέσθηκαν τόν ἀπόμακρο καί φοβερό Shang Ti/Οὐρανό ἄμεσα μέσω τῶν καυκάλων, ἀλλά μόνον ἐπικαλοῦντο τά πνεύματα τῶν προγόνων τους ὡς μεσολαβητές.¹³

Καθώς οἱ αἰῶνες περνοῦσαν, ὁ ἀρχικός μονοθεϊσμός στήν Κίνα συνέχισε νά ἀμαυρώνεται. Ὡστόσο, δεδομένου ὅτι ἡ Κινέζικη κουλτούρα εἶναι τόσο γερά βασισμένη στήν παράδοση, ἡ ἀρχαία θρησκεία δέν θά μπορούσε ποτέ νά ἐξαφανιστεῖ ὀλοκληρωτικά. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, διατηρήθηκε στήν κρατική λατρεία. Ὁ αὐτοκράτορας συνέχισε νά προσφέρει τή Μεγάλη Θυσία στόν Shang Ti δύο φορές τό χρόνο, κατά τό χειμερινό καί θερινό ἡλιοστάσιο, κατά τήν ἀρχαία συνήθεια. Αὐτή ἡ πρακτική ἐπεκτάθηκε μέχρι

τή σύγχρονη εποχή, και σταμάτησε μόνο με την πτώση του Manchus το 1911.*

Ακόμη και από το πνεῦμα του λαού, ο παλιός μονοθεϊσμός δέν μπορούσε να ἐκριζωθῆ ἔντελῶς. Δέν εἶναι πολύ γνωστό στή Δύση ὅτι ἀκόμη και σήμερα στήν Κίνα και τή Φορμόζα βρίσκονται ὑπολείμματα τῆς πρωταρχικῆς Κινέζικης θρησκείας σέ Ταοϊστικούς και Βουδδιστικούς ναούς. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται σέ αὐτούς τούς ναούς, καῖνε θυμίαμα και προσεύχονται στόν Shang Ti σέ ἕνα εἰδικό μέρος στό νάρθηκα, και μόνο μετά ἀπό αὐτό μπαίνουν στόν χῶρο τοῦ κυρίως ναοῦ.

Ακόμη, θά πρέπει νά συμφωνήσουμε ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τῆς κινέζικης θρησκείας ἔχει κατέλθει στό ἐπίπεδο τοῦ πολυθεϊσμοῦ μέσα στούς αἰῶνες και ὅτι ἡ λατρεία τοῦ ἑνός Θεοῦ, τοῦ Shang Ti, ἔχει μπερδευτῆ μέ διαφόρων εἰδῶν πάνθεα θεοτήτων.**

Τό ἴδιο θά συνέβαινε και στόν παλαιό ἑβραϊκό πολιτισμό ὅπως συνέβη και στήν Κίνα – και πολλές φορές στήν ἱστορία τῶν Ἰουδαίων σχεδόν συνέβη - ἀλλά ὁ Θεός, μέσω τῶν Προφητῶν, συνεχῶς καλοῦσε τόν λαό του πίσω στό νά λατρεύσουν Αὐτόν μόνο. Παρενέβη μέ αὐτόν τόν τρόπο γιατί ἀπό τήν Ἰουδαϊκή φυλή ἔμελλε μιά μέρα νά ἐνσαρκωθῆ και νά ἀποκαλύψει τό ἀπάτατο μυστήριο τῆς Ὑπαρξῆς Του στόν κόσμο.

* Γιά τό ἐκπληκτικό κείμενο σχετικά μέ τήν προσφορά θυσίας τοῦ Κινέζου Αὐτοκράτορα στόν Shang Ti τό 1538 π.Χ., βλ. James Legge, *The Notions of the Chinese Concerning God and Spirits*, pp. 26 – 31. Τό ἴδιο κείμενο εἶναι ἐπίσης δημοσιευμένο, μέ σχόλια, στό James Legge, *The Religions of China*, pp. 43 - 51.

** Γιά μιά περιγραφή τοῦ μεταγενέστερου πολυθεϊσμοῦ στήν Κίνα, βλ. James Legge, *The Religions of China*, pp. 167- 170.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

4. Ο ΛΑΟ ΤΖΟΥ ΚΑΙ Ο ΚΟΝΦΟΥΚΙΟΣ

Όταν ο Lao Tzu και ο Κονφούκιος γεννήθηκαν στον κόσμο τον 6^ο π.Χ. αιώνα, ή θρησκεία της Κίνας - αν και ακόμη ουσιαστικά μονοθεϊστική και πιο ανεπτυγμένη απ' ό,τι οι θρησκείες άλλων πολιτισμών όπως ήσαν οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι - απέιχε σημαντικά από την πρωταρχική απλότητα. Τόσο ο Lao Tzu όσο και ο Κονφούκιος ξαναγύρισαν πίσω σε μία εποχή που οι άνθρωποι ήσαν πιο κοντά στον Ουρανό και στη φύση. Γιατί, όπως και οι περισσότεροι αρχαίοι πολιτισμοί, οι Κινέζοι είχαν διατηρήσει μία ανάμνηση από μία μακρινή, πολύ αρχαία εποχή, μία «χρυσή εποχή», όταν ο άνθρωπος βρισκόταν σε μία άγνη κατάσταση. Ο Lao Tzu έγραφε:

Οί άνθρωποι του Ταο τον παλιό καιρό
ήταν τόσο λεπτοί, διεισδυτικοί, νοήμονες και βαθειοί
πού δεν τους γνώριζαν οι άνθρωποι.¹

Γιά να επιστρέψει στην εποχή που ο άνθρωπος βρισκόταν πιο κοντά στον Ουρανό, ο Κονφούκιος μελέτησε προσεκτικά τους αρχαίους Κλασικούς, επιχειρώντας να ξεκλειδώσει τη γνώση των αρχαίων και να κάνει μία πιστή μετάδοση της παράδοσής τους στις μετέπειτα γενεές. Έλπιζε ότι πραγματοποιώντας μία επιστροφή στους τρόπους και τις τελετουργίες των παλιών καιρών, θα μπορούσε να φέρει μία ριζική αναμόρφωση στη διεφθαρμένη κυβέρνηση του τέλους της δυναστείας των Chou. Στο τέλος της ζωής του, ένιωσε ότι είχε αποτύχει στον σκοπό του.² Υπήρχε κάτι που οι αρχαίοι κατείχαν τό οποίο δεν μπορούσε να τό ανακαλέσει με απλή μελέτη. Είδε ότι ή Μεγάλη Θυσία στον Ουρανό είχε διαφθαρεί, και ότι τό μήνυμά της είχε χαθεί. «Στή Μεγάλη Θυσία», είπε, «όπως και σε όλα όσα έπονται της σπονδής, πολύ φοβάμαι ότι δεν τό έχω δει!» Όταν κάποιος τον ρώτησε τό νόημα της Μεγάλης Θυσίας, είπε, «Δέν ξέρω. Όποιοσδήποτε έχει γνωρίσει τό νόημά της θά μπορούσε να χειριστεί τά πάντα όσα βρίσκονται κάτω από τον Ουρανό τόσο εύκολα όσο αφήνω αυτό εδώ» - και άφησε τό δάχτυλό του πάνω στην παλάμη του χεριού του.³

Ο Lao Tzu, αν και ήταν και αυτός καλά κατηρτισμένος σχετικά με τους Κλασικούς (ή παράδοση λέει ότι ήταν ο αρχαιοφύλακας του Βασιλιά), διάλεξε ένα μονοπάτι πολύ διαφορετικό από αυτό του Κονφούκιου. Για να επιστρέψει στην κατάσταση κατά την οποία ο άνθρωπος βρισκόταν πιο κοντά στον Ουρανό, πήρε το μονοπάτι της άμεσης διαίσθησης.

Ο Lao Tzu επιζητούσε να επιστρέψει όχι απλά στην πρώτη περίοδο της κινέζικης ιστορίας, γιατί αυτή η περίοδος ήταν σχετικά αργά στην ιστορία της ανθρωπότητας, ή οποία χρονολογείται από την εποχή του μεγάλου Κατακλυσμού κατά τον εικοστό τέταρτο π.Χ. αιώνα.* Έν τέλει, ανέτρεχε πίσω στην κατάσταση στην οποία ο άνθρωπος είχε κατ'αρχήν δημιουργηθεί, πριν πρωταπομακρυνθεί από την Όδο:

Τό νά γνωρίζεις τήν αρχή (του ανθρώπου)

Θά πει «νά έχεις βρει τό νήμα τής Όδοῦ».4**

Ο Lao Tzu γνώριζε ότι στην αρχή ο άνθρωπος βρισκόταν σε μία κατάσταση αδιαφοροποίητης συνείδησης, σε μία κατάσταση όπου μπορούσε να συλλαμβάνει άμεσα την Πραγματικότητα. Αυτό τό ονόμαζε «πρωταρχική απλότητα», «απελέκητο κούτσουρο», «επιστροφή στην κατάσταση του βρέφους».

Υπάρχουν στό *Tao Teh Ching* ενδείξεις σχετικά με τό πώς ο Lao Tzu αγωνιζόταν να επιστρέψει σε αυτές τις καταστάσεις. Σε ένα σημείο, για παράδειγμα, λέει «Φράξε τά περάσματα, κλείσε τήν πόρτα (των αισθήσεων)» και «πλησίασε τό κενό όσο μπορείς, μείνε σταθερά στην ήρεμία»⁵, πού σημαίνει να κλείσει κανείς τά μάτια του και να επιτρέψει στην πνευματική του επίγνωση ή «άνώτερο νοῦ» να ανέλθει πάνω από τις πολυάριθμες σκέψεις, εικόνες και έννοιες πού έχει στό κεφάλι του. Μέ αυτόν τόν τρόπο, ο Lao Tzu μπορούσε να κάνει ένα βήμα πίσω από τους λογισμούς του και να τούς κοιτάξει αντικειμενικά, συνειδητοποιώντας έτσι ότι οί λογισμοί του δέν ήταν ο έαυτός του.

Οί περισσότεροι άνθρωποι ταυτίζονται με τις σκέψεις τους, με τους λογισμούς τους. Όταν εμφανίζονται λογισμοί, θεωρούν ότι αυτοί οί λογισμοί είναι δικοί τους, ότι τό σύνολο των σκέψεών τους, των

* Τά αρχαιότερα κινέζικα ιστορικά στοιχεία κάνουν λόγο για μία μεγάλη πλημμύρα πού έλαβε χώρα κατά τόν εικοστό τέταρτο π.Χ. αιώνα, δηλαδή τήν ίδια εποχή κατά τήν οποία έγινε ο κατακλυσμός κατά τή βιβλική χρονολογία.

** Η φράση σε παρένθεση (του ανθρώπου) προστέθηκε από τόν Gi-ming Shien ως επεξήγηση.

ἀναμνήσεών τους καί τῶν ἀντίστοιχων συναισθημάτων εἶναι τό σύνολο τῆς προσωπικότητάς τους. Ἀλλά οἱ σκέψεις, ὅπως συνειδητοποίησε ὁ Lao Tzu, εἶναι μόνο κάποια κομμάτια πού φτερουγίζουν μέσα στό νοῦ. Ἀπό μόνα τους δέν ἔχουν ὑπόσταση.

Περικυκλωμένοι ἀπό τούς λογισμούς τους, οἱ ἄνθρωποι γίνονται θύματα καταναγκαστικῆς σκέψης: πρότυπα σκέψης πού γίνονται συνήθεια προσκολλῶνται σέ κάποια συναισθήματα. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι βρίσκουν τήν ταυτότητά τους σέ αὐτά τά πρότυπα, ξεχνοῦν ποιοί πράγματι εἶναι, ξεχνοῦν ὅτι εἶναι αἰώνια πνεύματα. Ἐχοντας χάσει τά ἴχνη τῆς μιᾶς, αἰώνιας ἀνθρώπινης φύσης πού εἶναι κοινή γιά ὅλους, παγιδεύονται στήν ἀτομικότητά τους καί στίς ἐπιθυμίες τῆς ψεύτικης ταυτότητάς τους.

Ὁ Lao Tzu, ἔχοντας ἀνέλθει πάνω ἀπό τήν καταναγκαστική σκέψη καί τήν ἐπιθυμία γιά κτιστά πράγματα, ἦταν σέ θέση νά διακρίνει κάποιες ἀναλαμπές ἀπό τήν κοινή φύση ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας. Δέν αἰσθανόταν πλέον τήν ἀνάγκη νά ἐπιβεβαιώσει τήν ἀτομικότητά του, ἢ νά ἀνταγωνιστεῖ τούς ἄλλους γιά δικαιώματα καί προνόμια. Ἐτσι, ἐνῶ διατηροῦσε μιά ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς ἀθάνατο πνεῦμα, ἔγινε ἀνιδιοτελής. Αὐτό μποροῦμε νά τό δοῦμε ἀπό διάφορα ἀποσπάσματα ἀπό τό *Tao Teh Ching*:

Ὁ Σοφός δέν ἔχει δικό του νοῦ.*

Κάνει δικό του τό νοῦ τῶν ἀνθρώπων.⁶

Ὅποιος παίρνει πάνω του τήν ταπείνωση – τή βρωμιά – τῶν ἀνθρώπων

Εἶναι κατάλληλος νά γίνεῖ ὁ κύριος τῶν ἀνθρώπων.⁷

Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνώτερης ἀρετῆς

Εἶναι σάν τό νερό πού κυλᾷ στά πιά χαμηλά μέρη.

Ἡ θέση του εἶναι σάν τή γῆ, κάτω ἀπό ὅλους,

Ἡ προσφορά του γενναιοδωρη,

Ἡ καρδιά του ἄμετρη.⁸

Ἐχω Τρεῖς Θησαυρούς καί τούς φυλάω καλά.

Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ συμπόνοια,

Ὁ δεύτερος ἡ λιτότητα,

Καί ὁ τρίτος νά μήν εἶμαι πρῶτος καί καλύτερος.

Ἄν εἶμαι συμπονετικός μπορῶ νά εἶμαι γενναῖος.

* Ἡ, «δέν ἔχει ἀμετάβλητο νοῦ (ἡ καρδιά)». (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη)

Ἄν εἶμαι λιτός μπορῶ νά εἶμαι γενναιόδωρος.
Ἄν δέν τολμῶ νά πάρω τήν πρώτη θέση,
Μπορῶ νά κάνω τόν ἑαυτό μου δοχεῖο κατάλληλο γιά τίς πιό
διακεκριμένες ὑπηρεσίες.⁹

Βρίσκοντας τήν μία κοινή φύση σέ ὅλους, ὁ Lao Tzu ἦταν σέ θέση
νά βλέπει ὅλους τούς ἀνθρώπους τό ἴδιο:

Μέ τόν καλό νά εἶσαι καλός,
Μέ τόν κακό νά εἶσαι ἐπίσης καλός.
Ἔτσι ἀποκτᾶται ἡ καλοσύνη.
Μέ τόν εἰλικρινή νά εἶσαι εἰλικρινής,
Μέ τόν ψεύτη νά εἶσαι ἐπίσης εἰλικρινής.
Ἔτσι ἀποκτᾶται ἡ εἰλικρίνεια.¹⁰

Ἀλλά στό *Tao Teh Ching* ὑπάρχει κάτι ἀκόμη ὑψηλότερο καί
εὐγενέστερο ἀπό αὐτό. Ὁ Lao Tzu ἔφτασε στή συνειδητοποίηση τῆς ἀξίας
τῆς ἀνταπόδοσης καλοῦ ἔναντι κακοῦ:

Πράττει χωρίς πράξη,
Ἐνεργεῖ χωρίς νά κάνει τίποτα,
Γεύεται τό χωρίς γεύση,
Κάνει τό μικρό μεγάλο
Καί τό λίγο πολύ,
Πληρώνει τό κακό μέ τό καλό.¹¹

Ὅπως σημειώνει ὁ μέγας μελετητής τῆς κινέζικης παράδοσης, ὁ
James Legge: «Τό συναίσθημα τῆς ἀνταπόδοσης καλοῦ ἔναντι κακοῦ ἦταν
καινούργιο στήν Κίνα, καί προερχόταν ἀπό τόν Lao Tzu... Κάποιος ἀπό τή
σχολή τοῦ Κονφούκιου ἄκουσε αὐτό τό ρητό, τόν ἐξέπληξε, καί
συμβουλευτήκε γι' αὐτό τόν Κονφούκιο. Ὁ σοφός, λυπᾶμαι πού τό λέω,
δέν ἦταν σέ θέση νά τό συλλάβει. Ἀπάντησε: Τότε τί θά ἀνταποδώσει
κανείς ἔναντι τοῦ καλοῦ; Ἀντάμειψε τήν προσβολή μέ δικαιοσύνη, καί
ἀνταπόδωσε καλό ἔναντι καλοῦ.»¹²

Μποροῦμε νά ἀναγνωρίσουμε στόν Κονφούκιο ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος
πού διατύπωσε ξεκάθαρα στήν Κίνα τόν «χρυσό κανόνα»: «Ὅ,τι δέν
θέλεις νά κάνουν σέ σένα,» εἶπε, «μὴν τό κάνεις σέ ἄλλους.»¹³ Αὐτό
ἐκφράζει τήν τελειότητα τῆς φυσικῆς ἀνθρώπινης ἀρετῆς, τήν ὁποία ὁ
Κονφούκιος ἐνσάρκωσε θαυμάσια. Ἀλλά στόν ἀνώτερο, στόν Θεϊκό νόμο
τοῦ ν' ἀγαπάει κανείς ἀκόμη καί τούς ἐχθρούς του καί αὐτούς πού τόν
καταδιώκουν μπορεῖ νά φτάσει κανείς μόνον ἂν βρεῖ τήν πρωταρχική
εἰκόνα τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἔκανε ὁ Lao Tzu. Ἔτσι λοιπόν, ὁ

Lao Tzu και όχι ο Κονφούκιος ήταν αυτός που έφτασε σε αυτή την ανακάλυψη.

Αν θέλαμε να βγάλουμε το καταστάλαγμα της διδασκαλίας του Lao Tzu σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά, αυτό θα ήταν απλά ότι πρέπει να κάνει κανείς ό,τι είναι φυσικό. Ωστόσο, για να είναι κανείς φυσικός, πρέπει να βρει την πρωταρχική φύση του ανθρώπου. Μέ το να ενεργεί κανείς σε συμφωνία με αυτή τη φύση, ενεργεί σε συμφωνία με το Tao. Έτσι δεν χρειάζεται κανείς να διαλέγει όλη την ώρα, αλλά μπορεί να είναι έντελως αυθόρμητος. Μέ το να είναι κανείς αυθόρμητος, μπορεί να απαρνηθεί τον έαυτό του και να παραδώσει τον έαυτό του για το καλό των άλλων. Θα κάνει κανείς αυτό που είναι σωστό, όχι μόνο χωρίς να χρειάζεται να τό σκεφτεί, αλλά και χωρίς καν να τό ξέρει! Αυτή είναι η κατάσταση της πρωταρχικής απλότητας, πριν ο άνθρωπος καταχραστεί τη «γνώση του καλού και του κακού». Ο Lao Tzu είπε:

«Η ανώτερη αρετή δεν ξέρει ότι είναι αρετή
Γι' αυτό και είναι αρετή.
Η κατώτερη αρετή ξέρει ότι είναι αρετή
Γι' αυτό και δεν είναι αρετή.»¹⁴

5. ΤΟ ΤΑΟ

Τό Tao Teh Ching φανερώνει ξεκάθαρα ότι ο Lao Tzu ήταν, σε κάποιο βαθμό, ικανός να επιστρέψει στην κατάσταση του απελέκητου κούτσουρου στην οποία ο άνθρωπος ζούσε πριν από την απομάκρυνσή του από το Tao. Μέσω της καλλιέργειας της αντικειμενικής επίγνωσης, έφτασε σε διαισθητική αντίληψη ανάλογη με αυτή του πρωταρχικού ανθρώπου. «Χρησιμοποίησε τό φῶς σου (kuang),» είπε, «για να επιστρέψεις στο φῶς της ενόρασης (ming).»¹⁵ Δηλαδή, χρησιμοποιώντας τό φῶς του ανθρώπινου πνεύματος, να επιστρέψεις στην αδιαφοροποίητη συνείδηση, στην άμεση αντίληψη της Πραγματικότητας. Σε άλλο σημείο γράφει: «να ακολουθείς τό φῶς της ενόρασης.»¹⁶

«Όποιος γνωρίζει έντελως τή φύση του,» έλεγε ο Mencius, «αυτός γνωρίζει τον Ουρανό.»¹⁷ Αυτό συνέβαινε μέ τον Lao Tzu. Συνειδητοποίησε την ανθρώπινη φύση που είναι κοινή σε όλους τους ανθρώπους, και έτσι ανυψώθηκε προς τή διαισθητική γνώση του Θείου. Έχοντας συλλάβει διαισθητικά τή παρουσία της πρωταρχικής Αρχής που διέπει όλόκληρη τη δημιουργία, συνειδητοποίησε επίσης τίς έσωτερικές αρχές των κτιστών

πραγμάτων: τίς «ιδέες» τῶν πραγμάτων οἱ ὁποῖες θά πρέπει νά ὑπάρχουν πρῖν ἀπό τά ἴδια τά πράγματα. ¹⁸ «Ὅποιος ξέρει τή μάνα», ἔγραφε, «ξέρει καί τά παιδιά.»¹⁹

Ὁ Gi-ming ἐξηγεῖ περαιτέρω:

«Ἡ τάξη εἶναι φυσική καί ἀπαιτεῖ ἀναγκαστικά μιά κατευθύνουσα ἀρχή, γιατί δέν μπορεῖ νά φανταστεῖ κανεῖς ὅτι ἡ τάξη προέρχεται ἀπό τά ἴδια τά ὑπό τάξη άτομα. Ἄν δέν ὑπῆρχε κατευθύνουσα ἀρχή, πῶς θά μπορούσε νά ὑπάρχει ἀναλογία, συμμετρία, καί συνταίριασμα τοῦ ἑνός πρᾶγματος μέ τό ἄλλο; Θά πρέπει, λοιπόν, νά ὑπάρχει μιά δύναμη πού ὀργανώνει καί ὀρίζει τήν τάξη - ὅπως, γιά παράδειγμα, στίς ἐποχές. Ἡ ἀρχή τῶν ἐποχῶν, οἱ ὁποῖες διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη μέ τάξη καί ἀνεξαιρέτως, πρέπει νά ὑπάρχει πρῖν ἀπό τίς ἴδιες τίς ἐποχές. Ἡ ὑπέριστα ἀρχή εἶναι, λοιπόν, πρωταρχικῆς σημασίας. Καί αὐτή τήν ἀρχή ὁ Lao Tzu τήν ὀνομάζει Ταο....

»Σύμφωνα μέ τήν κινέζικη ταοϊστική φιλοσοφία, τό Ταο ἢ τό Ἐνα ὑπάρχει πρῖν ἀπό ὅλα τά πράγματα, καί ἀπό τό Ταο ἢ τό Ἐνα ἐκπηγάζει ἡ τάξη ὅλων τῶν πραγμάτων. Μποροῦμε νά ποῦμε, λοιπόν, ὅτι τό Ταο ἢ τό Ἐνα... παράγει ὅλα τά πράγματα.»²⁰

Ἡ συνειδητοποίηση τῆς Δημιουργικῆς Ἀρχῆς δέν ἦταν, φυσικά, κάτι καινούργιο μέ τόν Lao Tzu. Οἱ Κινέζοι σοφοί πρῖν ἀπ'αὐτόν, καθώς καί οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδας καί ἄλλων πολιτισμῶν, εἶχαν μιλήσει γιά τήν ἴδια Πρώτη Ἀρχή. Κανείς, ὡστόσο, δέν τήν εἶχε πραγματικά περιγράψει μέ ἀνθρώπινους ὅρους τόσο καλά ὅσο ὁ Lao Tzu στό *Tao Teh Ching*. Ἡ μεγαλύτερη ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε τόσο τήν μή-ἐπίτευξη, ἦταν ὅτι πλησίασε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον στό νά προσδιορίσει τό ἀπροσδιόριστο Ταο χωρίς τήν βοήθεια μιᾶς ιδιαίτερης ἀποκάλυψης.

6. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΕΣ ΤΗ

Ὁ Lao Tzu δέν γνώριζε τήν κατάσταση τῆς στενῆς προσωπικῆς ἑνώσεως μέ τό Ταο τήν ὁποία ἀπολάμβανε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅταν λουζόταν στό Ἄκτιστο Φῶς καί ἦταν ἐνδεδυμένος μέ αὐτό τό ἔνδυμα Φωτός, οὔτε μπορούσε νά ἔχει φτάσει σ'αὐτήν ἀπλά καί μόνο μέ τή διαίσθηση. Ὡστόσο, ὁ Lao Tzu βίωνε αὐτή τήν Ἐνέργεια/Φῶς πού

ἐνεργούσε πάνω του και πάνω στον κόσμο, και μετείχε σ' αυτήν. Τήν ἀποκαλούσε «Μυστηριώδη Δύναμη» (*Teh*) του Ταο:^{*}

Τό Ταο τά γεννά,
Τό Teh τά ἀνατρέφει.
Ἔτσι τά δέκα χιλιάδες πράγματα
Ὅλα λατρεύουν τό Ταο και σέβονται τό Teh.
Αὐτή ἡ εὐλάβεια γιά τό Ταο και ὁ σεβασμός γιά τό Teh
Δέν ὀφείλονται σέ διαταγές,
Ἀλλά εἶναι στή φύση τῶν πραγμάτων.
Τό Μυστηριώδες Teh εἶναι βαθύ και ἀπέραντο!
Ὅδηγεῖ ὅλα τά πράγματα στήν ἐπιστροφή,
Μέχρι νά γυρίσουν πίσω στή Μεγάλη Ἀρμονία!²¹

Τό *Teh*, λέει ὁ Gi-ming Shien, εἶναι «ἡ ἀρχή τῆς πραγματοποίησης» και «ἡ ἀρχή τῆς ἐκδήλωσης» του Ταο. Τήν Πρωταρχική Οὐσία του Ταο δέν μπορούμε νά τήν ἀναλογιστοῦμε, ἀλλά τό Ταο μπορεῖ νά βιωθεῖ μέσω τῆς ἐκδήλωσης τῆς Δυνάμεώς του, του Teh.²² Ἡ διδασκαλία του Gi-ming Shien ἀναφορικά μέ τό Ταο συμφωνεῖ και μέ ὅσα ἀναφέρουν ἄλλοι Κινέζοι σχολιαστές του *Tao Teh Ching*. Ὁ κλασικός μελετητής Yen Ling-feng γράφει: «Τό Teh εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῆς Ὁδοῦ. Τό Ταο εἶναι αὐτό τό ὅποιο τό Teh περιέχει. Χωρίς τό Ταο, τό Teh δέν θά εἶχε δύναμη. Χωρίς τό Teh, τό Ταο δέν θά φανερωνόταν.» Ὁ Wu Ch'eng, συγγραφέας του 13^{ου} αἰώνα, σχολιάζοντας τό κεφάλαιο 51 του βιβλίου του Lao Tzu ὑποστηρίζει ὅτι τό Teh εἶναι Θεϊκό και Ἄκτιστο ὅπως και τό ἴδιο τό Ταο: «Τό Ταο και τό Teh ἀναφέρονται στήν ἀρχή αὐτοῦ του κεφαλαίου, ἀλλά στή συνέχεια ἀναφέρεται μόνο τό Ταο. Και αὐτό γιὰ τό Teh εἶναι ἐπίσης τό Ταο.»²³

Ἡ λέξη *Teh* –ὅπου ὁ Lao Tzu τή χρησιμοποιεῖ γιά νά μιλήσει γιά τήν Ἄκτιση Δύναμη του Ταο - ἀντιστοιχεῖ σέ αὐτό πού ὀνομάζουμε «Χάρη». Ὅπως ἀναφέρει ὁ μέγας Ρῶσος ἅγιος, ὁ Σεραφείμ του Σαρῶφ, κάποιοι ἀναζητητές του Θεοῦ πού ἔζησαν πρό Χριστοῦ, ὅπως ὁ Lao Tzu, γνώριζαν τί σημαίνει νά καλλιεργοῦν αὐτή τή Χάρη μέσα τους. Εἶχαν, λέει, μιὰ «ξεκάθαρη και λογική κατανόηση ἀναφορικά μέ τό πῶς ὁ Θεός ἐνεργεῖ στον ἄνθρωπο, και μέσω ποιῶν ἐσωτερικῶν και ἐξωτερικῶν αἰσθημάτων

* Πρόκειται γιά τό ἴδιο Teh πού βρίσκουμε στό βιβλίο του Lao Tzu, τό *Tao Teh Ching*, τό ὅποιο ἔχει μεταφραστεῖ ἀπό τόν Arthur Waley ὡς *Τό Βιβλίο τῆς Ὁδοῦ και τῆς Δυνάμεώς Της*. Ἡ λέξη Teh ἀποδίδεται συνηθέστερα ὡς «ἀρετή» ἐπειδή, ὅταν ἀναφέρεται στό ἀνθρώπινο *teh*, ἀντιστοιχεῖ περίπου στήν ἀρχική λατινική λέξη *virtu*. Ὡστόσο, ὅταν ὁ Lao Tzu κάνει λόγο εἰδικά γιά τό *Teh* του Ταο, ἀποδίδεται καλύτερα ὡς «Δύναμη» - ἢ ὡς «Χάρη», ὅπως θά δείξουμε.

μπορεῖ κανείς νά εἶναι βέβαιος ὅτι αὐτή εἶναι πράγματι ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐνέργεια τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ μας, καί ὄχι μιᾶ πλάνη τοῦ ἐχθροῦ.»²⁴ Αὐτή τήν κατανόηση τή βρῖσκουμε σέ διάφορα σημεῖα στό *Tao Teh Ching*. Ἐδῶ ἔχουμε μεταφράσει τό *Teh* ὡς «Χάρη».

Ὅταν καλλιιεργηθῆ μέσα στόν ἑαυτό μας,
ἡ Χάρη γίνεται ἕνα ἀτόφιο κομμάτι μας.

Ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό,
Ἐνώνεται μέ τήν Ὁδό.
Ὅποιος ἀκολουθεῖ τή Χάρη
Ἐνώνεται μέ τή Χάρη.

Ὅταν γίνεσαι τό φαράγγι τοῦ κόσμου
Ἡ ἀνεξάντλητη Χάρη δέν σέ ἐγκαταλείπει ποτέ.
Ξαναγίνεσαι παιδί.²⁵

7. ΤΟ ΤΑΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ

Ἡ πρώτη ποιότητα τοῦ *Tao* πού διέκρινε ὁ *Lao Tzu* ἦταν ὅτι τό *Tao* εἶναι Ἕνα. Γράφει:

«Κάποτε παλιά», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Τό Ἕνα ἐναρμόνισε τά πάντα:
Ὁ Οὐρανός χάρη στό Ἕνα ἔγινε διαυγής.
Ἡ Γῆ χάρη στό Ἕνα ἔγινε σταθερή.
Τά πνεύματα χάρη στό Ἕνα ἔγιναν θεϊκά.
Τά ὄντα χάρη στό Ἕνα ἄρχισαν νά ζοῦν.»²⁶

Ἡ συνειδητοποίηση ὅτι τό *Tao* εἶναι αὐτό τό Ἕνα προκύπτει ἀπό τό γεγονός ὅτι εἶναι καί πρέπει νά εἶναι χωρίς ταίρι, πέρα ἀπό κάθε περιορισμό. Ὁ *Gi-ming Shien* ἐξηγεῖ:

«Ἄς κοιτάξουμε τώρα στήν πραγματική ὑπαρξη τοῦ αἰωνίου καί ἀπείρου ὄντος, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τό χῶρο καί τό χρόνο καί ἡ φύση της εἶναι ἀπεριόριστη. Ποιά μπορεῖ νά εἶναι ἡ φύση μιᾶς τέτοιας ὑπαρξης; Ἄν τή δοῦμε ἀπό τήν ἀποψη ὅτι εἶναι χωρίς περιορισμό, εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητη, δηλαδή, ἀπόλυτη. Ἐξ ἀπόλυτης σημαίνει ὅτι δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τίποτα, καί εἶναι ἀντάρκης.»²⁷

Ὁ *Lao Tzu* δέν ἦταν ὁ πρῶτος πού ἔφτασε στή συνειδητοποίηση τοῦ Ἀπολύτου Ἐνός. Βρῖσκουμε τήν ἴδια ἀντίληψη, γιά παράδειγμα, στόν

Έλληνα προσωκρατικό φιλόσοφο Παρμενίδη. Αυτό πού ήταν καινούργιο στον Lao Tzu, ή τουλάχιστον πιά αναπτυγμένο παρά σέ όποιοδήποτε φιλόσοφο πρίν από αυτόν - ήταν ή μεταφυσική ένόραση ότι τό Ταο, ό Δημιουργός και Συντηρητής του σύμπαντος, ήταν έντελως ανιδιοτελής.

8. «ΤΟ ΤΙΠΟΤΑ»*

Πολλές φορές στό *Tao Teh Ching* ό Lao Tzu αναφέρεται στό «τίποτα» ή «κενό» σχετικά μέ τό Ταο. Οί σύγχρονοι Δυτικοί έρμηνευτές, και κάποιοι Κινέζοι επίσης, έχουν κάνει τό λάθος νά υποθέσουν έξ αυτού ότι τό Ταο είναι τό τίποτα ή τό μή-είναι. Αυτή ή παρανόηση συνεχίστηκε από μυστικιστές και μεταφυσικούς οί όποιοι, μέσω διαλογισμού (ή και, στή σύγχρονη Δύση, μέσω παραισθησιογόνων ουσιών) είχαν μιά φευγαλέα αίσθηση του μή-είναι μέσα από τήν όποία κλήθηκαν σέ ύπαρξη από τό Δημιουργό. Έπειδή αυτό τό «μή-είναι» είναι αιώνιο, οί άνθρωποι συνεπέραναν ότι αυτό τό ίδιο είναι τό Ταο, τό Απόλυτο, ή ό Θεός. Ωστόσο, όπως διευκρινίζει ό Gi-ming Shien, τό μή-είναι δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τό Ταο:

«Η έρμηνεία πού δίνουν σύγχρονοι Κινέζοι μελετητές σχετικά μέ τήν έννοια του 'τίποτα' στή φιλοσοφία του Lao Tzu συχνά φτάνει σέ ένα από τά δύο άκρα: Κάποιοι τήν έχουν θεωρήσει ως μηδενισμό, και κάποιοι τήν έχουν μεταφράσει μέ όρους τής ύπαρξης... Ο Fung Yu-lan είναι ένα παράδειγμα αυτών των τελευταίων. Στό βιβλίο του *Η Ιστορία τής κινέζικης φιλοσοφίας*, θεωρεί τά επιμέρους ή τά άτομα ως είναι, και τό συμπαντικό, μεταφυσικό Ένα, ή Ταο, ως μή-είναι... Αυτή ή έρμηνεία, ώστόσο, είναι πολύ μακριά από τό πραγματικό νόημα του τίποτα στον Lao Tzu. Γιατί, αν και τό Ταο είναι άπειρο και άπροσδιόριστο... παραμένει στό βασίλειο τής ύπαρξης όπως και τά επιμέρους πράγματα. Μπορούμε νά πούμε ότι τό Ταο ή τό μεταφυσικό Ένα είναι ή άπειρη αρχή πού άγκαλιάζει τά πάντα. Ωστόσο, παρά τό γεγονός ότι δέν μπορούμε νά δώσουμε σέ αυτό ένα ιδιαίτερο όνομα, ή αρχή πού άγκαλιάζει τά πάντα ύπάρχει, και, κατά συνέπεια, δέν είναι ή έννοια του τίποτα.»²⁸

Ο Gi-ming παρατηρεί ότι, αν και τό τίποτα δέν είναι τό Ταο, βρίσκεται στή φύση ή ουσία του Ταο:

* "Nothingness" στό πρωτότυπο (Στμ.)

«Ἡ φύση τοῦ εἶναι λέγεται ὅτι εἶναι τό τίποτα ἐπειδή τό εἶναι εἶναι ἀπόλυτα πλήρες, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τίποτα, καί ἔχει συνείδηση ὅτι δέν ἔχει ἀνάγκες. Γι'αὐτό ἡ ἀρχή τοῦ τίποτα στήν φιλοσοφία τοῦ Lao Tzu εἶναι 'χωρίς ὄνομα'...»²⁹

«Ἡ πραγματική σημασία τοῦ 'τίποτα' ἢ μή-εἶναι βασίζεται στήν ἀμεσότητα... Ἡ ἀμεσότητα εἶναι ἡ φύση τοῦ εἶναι. Ἡ πλήρης ἀνάπτυξη τῆς ἀμεσότητας ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀφεση (forgetfulness). Ἡ ἀφεση ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα μιᾶ αἴσθηση τοῦ τίποτα.»³⁰

Μέ ἄλλα λόγια, ἐπειδή τό Ταο εἶναι ἀυθύπαρκτο, ἀυτάρκες καί ἔχει συνείδηση ὅτι δέν ἔχει ἀνάγκες, μπορεῖ νά δημιουργήσει, νά δώσει καί νά διατηρήσει τή ζωή καί ταυτόχρονα νά μή ζητᾶ τίποτα γιά τόν ἑαυτό του. Ὅπως λέει ὁ Gi-ming Shien, τό Ταο «ξεχνᾶ τόν ἑαυτό του καί τήν ὑπαρξή του,»³¹ ὄντας ἐντελῶς ἀμεσο καί ἀνιδιοτελές.* Στό κεφάλαιο 34 τοῦ *Tao Teh Ching*, διαβάζουμε:

Τό μεγάλο Ταο ρέει παντοῦ...
Ὅλα τά ὄντα Τοῦ χρωστοῦν τήν ὑπαρξή τους.
Κι αὐτό δέν τ'ἀπαρνιέται.
Τελειώνει τό ἔργο του. Δέν γυρεύει ἀνταμοιβή.
Ντύνει καί τρέφει ὅλα τά ὄντα, χωρίς νά γυρεύει νά τά κυριαρχήσει.
εἶναι πάντα χωρίς ἐπιθυμίες,
Γι'αὐτό μποροῦμε νά τό ὀνομάσουμε μικρό.
Καθώς ὅμως ὅλα τά ὄντα σ'αὐτό ἐπιστρέφουν,
ἀν καί δέν γυρεύει νά τά κυριαρχήσει,
μποροῦμε νά τό ὀνομάσουμε μέγα. ³²

Ὁ Lao Tzu πρῶτα συνειδητοποίησε τήν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Ταο, καί μετά ἀνέλαβε νά διαμορφώσει τή ζωή του σύμφωνα μέ τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ; Ἡ ἔφτασε πρῶτα σέ ἕνα ὀρισμένο ἐπίπεδο ἀνιδιοτέλειας τό ὁποῖο τόν ἔκανε νά δεῖ τήν Πραγματικότητα ἀντικειμενικά, καί ἀπό αὐτή τήν καθαρότητα τῆς ἐνόρασης ἄρχισε νά μιλάει γιά τήν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Ταο; Δέν μποροῦμε νά ποῦμε, ἀλλά ἀπό τό *Tao Teh Ching* ἕνα πράγμα εἶναι βέβαιο: ὁ Lao Tzu εἶδε τήν ἀνιδιοτέλεια, τήν αὐταπάρνηση καί τήν ἀμεσότητα τοῦ πρωταρχικοῦ ἀνθρώπου ὡς εἰκόνα καί ἀντανάκλαση τοῦ ἴδιου τοῦ Ταο – Δημιουργοῦ. Κατ' αὐτή τήν ἔννοια, καί ὄχι μόνο, ὁ ἀνθρώπος ἔχει πλαστεῖ κατ'εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

* Selfless στό πρωτότυπο, βλ. ἐπίσης σημείωση σελ. 11.

9. Η ΑΓΑΘΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΑΟ

Ο Lao Tzu, λοιπόν, είχε φτάσει σέ δύο σημαντικές καταφάσεις αναφορικά μέ τό Απόλυτο Όν: ότι εἶναι Ένα καί ότι εἶναι Ανιδιοτελής. Από αὐτά καί μόνο, ώστόσο, δέν μποροῦσε νά συνειδητοποιήσει πλήρως τό ἄλλο πρωτογενές ὄντολογικό χαρακτηριστικό τοῦ Ταο. Τό γεγονός ότι τό Ταο εἶναι Πρόσωπο.

Εἶναι ἀλήθεια ότι ὁ Lao Tzu πλησίασε αὐτή τή συνειδητοποίηση, γιατί καθώς παρατηροῦσε τό Ταο νά ἐργάζεται στή φύση, εἶδε πράξεις πού ἦσαν εὐεργετικές, σάν πράξεις ἑνός προσώπου:

Όλα τά πράγματα τό Ταο τά γεννά
Ἡ δύναμή τοῦ Ταο (τό Teh) τ' ἀνατρέφει,
Τά τελειοποιεῖ καί τά ώριμάζει,
Τά σκεπάζει καί τά ἀναπαύει,
Τά θρέφει καί τά προστατεύει.³³

Σέ ἄλλο σημείο ὁ Lao Tzu γράφει γιά τήν ἀγαθότητα τοῦ Ταο:

Τό Ταο τοῦ Οὐρανοῦ ὠφελεῖ, δέν βλάπτει.³⁴

Εἶπε ἐπίσης ότι τό Ταο, ἄν καί δέν «σέβεται πρόσωπα» (δηλ. δέν δίνει σημασία σέ διακρίσεις τάξης, φυλῆς, πιστεύω, εὐμάρειας, κλπ.), συμπορεύεται μέ αὐτούς πού εἶναι καλοί:

Τό Ταο τοῦ Οὐρανοῦ δέν ξέρει εὐνοίες.
Πάντα ἐλεεῖ τόν ἐλεήμονα.³⁵

Ἐδῶ, ὅπως καί σέ διάφορα ἄλλα σημεία, ὁ Lao Tzu μιλάει γιά τό «Ταο τοῦ Οὐρανοῦ» κατά τόν ἴδιο τρόπο πού ὁ σύγχρονός του ὁ Κονφούκιος μιλοῦσε γιά τόν «Οὐρανό», τήν ὑπέρτατη Θεότητα τῶν ἀρχαίων Κινέζων.* Ὡς γεγονός, τό παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπό τό *Tao Teh Ching* βρίσκεται ἐπίσης σέ ἕνα ἄλλο κινέζικο ἔργο, τό *Tso Chuan*, τό ὁποῖο βασίζεται σέ κείμενα πού ἔχουν γραφεῖ αἰῶνες πρῖν ἀπό τόν Lao Tzu. Ἡ ἀρχική ἐκδοχή ἦταν «ὁ Μεγάλος Οὐρανός», τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu ἀντικατέστησε μέ τό «Ταο τοῦ Οὐρανοῦ». ³⁶

* Τό T'ien (Οὐρανός), ὡς ἀναφορά στό Ὑπέρτατο Όν, εἶναι διαφορετικό ἀπό τό t'ien ti (οὐρανός καί γῆ), τό ὁποῖο ἀναφέρεται σέ ὁλόκληρη τήν κτιστή τάξη, καί συχνά μεταφράζεται ὡς «φύση». Κατά τόν Lao Tzu, ἐνῶ τό Ταο εἶναι ἀγαθό, ἡ φύση δέν εἶναι ἀγαθή ἀφ'ἑαυτῆς. Ἔτσι στό *Tao Teh Ching* διαβάζουμε: «Ὁ Οὐρανός καί ἡ γῆ δέν ἔχουν ἔλεος» (κεφ.5).

Ἡ φράση «Ταο τοῦ Οὐρανοῦ» ἐμφανίζεται καί σέ διάφορα ἄλλα σημεία στό *Tao Teh Ching*, ὅπως:

Χωρίς νά κρυφοκοιτάξεις ἀπό τό παράθυρό σου
Μπορεῖς νά δεῖς τό Ταο τοῦ Οὐρανοῦ.

Τό Ταο τοῦ Οὐρανοῦ δέν ἀνταγωνίζεται, κι ὅμως νικά.
Δέν λέει τίποτα, κι ὅμως παίρνει ἀπάντηση.
Δέν ζητάει, κι ὅμως τά πράγματα ἔρχονται μόνα τους πρὸς αὐτό.³⁷

Σέ ἄλλα σημεία στό *Tao Teh Ching* ὁ Lao Tzu χρησιμοποιοῖ τή λέξη «Οὐρανός» μόνη της, καί εἶναι ξεκάθαρο ἀπό τά συμφραζόμενα ὅτι τή θεωρεῖ συνώνυμη μέ τό Ταο.* Τό *Shih Ching*, ἀπό τό ὁποῖο ἀναφέραμε παραπάνω κάποια ἀποσπάσματα σχετικά μέ τόν Οὐρανό, λέει, «Ὁ Οὐρανός ἔχει ρίξει τό δίχτυ του γιά νά περιλάβει τά πάντα.»³⁸ Ὁ Lao Tzu χρησιμοποίησε τήν ἴδια εἰκόνα καί τήν ἐπεξέτεινε:

Τά δίχτυα τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι πολύ πλατιά
Τά μάτια τους φαίνονται μεγάλα
Ὡστόσο δέν ἀφήνουν τίποτα νά ξεφύγει.³⁹

Παρακάτω, τό *Tao Teh Ching* μιλάει γιά τό νά ὑπηρετεῖς, νά ἀκολουθεῖς, καί νά γίνεσαι ἓνα μέ τόν Οὐρανό:

Γιά νά κυβερνήσεις τούς ἀνθρώπους καί νά ὑπηρετήσεις συνάμα τόν
Οὐρανό
Χρειάζεται νά εἶσαι μετρημένος.

Μονάχα τό ἔλεος μπορεῖ νά σέ βοηθήσει νά νικήσεις στόν πόλεμο.
Μονάχα τό ἔλεος μπορεῖ νά σέ βοηθήσει νά ὑπερασπιστεῖς τό κράτος
σου.

Γιατί ὁ Οὐρανός θά ἔρθει νά σώσει τόν ἐλεήμονα.
Καί νά τόν προστατέψει μέ τό Ἐλεός του.

Αὐτό εἶναι γνωστό ὡς ἡ ἀρετή τῆς μή-διαμάχης...
Αὐτό ἀπό τόν παλιό καιρό εἶναι γνωστό ὡς ἡ ὑπέρτατη ἔνωση μέ τόν
Οὐρανό.

Σέ ἄλλο σημείο, ὁ Lao Tzu λέει:

Κάποια πράγματα ὁ Οὐρανός δέν τά εὐνοεῖ.⁴⁰

* Σχετικά μέ τό ὅτι ὁ «Οὐρανός» ταυτίζεται μέ τό Ταο στό *Tao Teh Ching*, βλ. Arthur Waley, *The Way and its Power*, p. 233n, Ingrid Fischer-Schreiber, *The Shambhala Dictionary of Taoism*, p. 183.

Γιά τόν Lao Tzu, λοιπόν, τό Ταο, τό όποιο αποκαλοῦσε Ταο τοῦ Οὐρανοῦ ἢ ἀπλῶς Οὐρανό – δέν ἦταν ἐντελῶς ἀπρόσωπο, ὅπως ἰσχυρίζονται κάποιοι σύγχρονοι μελετητές. Μποροῦμε μάλιστα νά ποῦμε ὅτι ὁ Lao Tzu εἶχε μιά «σχέση» μέ τό Ταο, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Κονφούκιος εἶχε μιά σχέση μέ τόν Οὐρανό. Αὐτή τή «σχέση» τήν ἐξέφραζε μέ τή συνεχή παρατήρηση τῶν ἔργων τοῦ Ταο τοῦ Οὐρανοῦ, καθῶς ἐπίσης καί φροντίζοντας συνεχῶς νά ζεῖ ἐνάρετα, σέ συμφωνία μέ τό Ταο, συλλαμβάνοντας κάθε παρέκκλιση ἄν συνέβαινε καί εὐθυγραμμίζοντας ξανά τόν ἑαυτό του.

10. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»

Ὡστόσο, ἄν καί ὁ Lao Tzu γνώριζε ὅτι τό Ταο εἶναι ἀγαθοποιοῦ ὄν, δέν ἦταν σέ θέση νά συλλάβει πλήρως τό νόημα τοῦ Ταο ὡς Προσωπικοῦ Ἀπολύτου - ὡς ὄντος μέ τό όποιο μπορεῖ κανείς νά βρῆται σέ κοινωνία πρόσωπο πρός Πρόσωπο. Γιατί, ἀκόμη καί ἄνθρωποι μέ τήν πιό ἐνάρετη ζωή καί τόν πιό ἐξαγνισμένο νοῦ δέν μποροῦσαν νά φτάσουν διαισθητικά σέ μιά τέτοια σύλληψη. Πρόκειται μᾶλλον γιά κάτι πού ἀποκαλύπτεται ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό, καί ὁ Θεός μέ τήν πρόνοιά Του προετοίμαζε τήν ἀνθρωπότητα νά τό δεχθεῖ. Ἄνοιγε σταδιακά τό μυστικό τοῦ Θεϊκοῦ Του εἶναι, σέ ὀρισμένες ἱστορικές στιγμές-κλειδιά, γιατί ἡ ἀνθρωπότητα δέν μποροῦσε νά τό δεχθεῖ διά μᾶς.

Ὁ Θεός πρῶτα ἀποκαλύφθηκε πλήρως ὡς Πρόσωπο σέ ἕνα νομαδικό λαό, συχνά δοκιμαζόμενο, τούς παλαιούς Ἰσραηλίτες. Τούς ἐπέλεξε γι' αὐτό τό σκοπό. γιατί μέσα ἀπό τή δική τους φυλή ἐπρόκειτο νά ἐνσαρκωθεῖ πολλούς αἰῶνες ἀργότερα.

Ὁ σύγχρονος Ρῶσος μυστικιστής συγγραφέας, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος († 1993), γράφει:

«Τό πρόβλημα τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ μᾶς κάνει νά ἀνατρέχουμε μέ τό νοῦ μας διά μέσου τῶν αἰώνων σέ περιπτώσεις πού ὁ Θεός ἐμφανιζόταν στόν ἄνθρωπο μέσω τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου προφήτη. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, γιά μᾶς, ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα συμβάντα πού ἔχει γραφεῖ στά χρονικά ἦταν ἡ ἐκδήλωση τοῦ Θεοῦ στό Ὅρος Σινᾶ, ὅπου ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε μιά καινούργια γνώση σχετικά μέ τό Θεϊκό ὄν: 'ΕΓΩ ΕΙΜΙ Ο ΩΝ' - ὁ Ἰεχωβάς.⁴¹ Ἀπό ἐκείνη τή στιγμή εὐρεῖς ὀρίζοντες ἀνοίχθηκαν γιά τήν ἀνθρωπότητα, καί ἡ ἱστορία πῆρε μιά νέα τροπή.

»Ο Μωϋσῆς, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν ἀνώτερη πνευματικὴ καλλιέργεια τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἀναρωτήθηκε ἂν ἡ ἀποκάλυψη πού μέ τόσο θαυμαστό τρόπο τοῦ δόθηκε προερχόταν πράγματι ἀπὸ Αὐτόν πού εἶχε δημιουργήσει ὁλόκληρο τό σύμπαν. Ἐν Ὄνόματι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ΕΓΩ ΕΙΜΙ, ἔπεισε τοὺς Ἰσραηλίτες νά τόν ἀκολουθήσουν. Περιβαλλόμενος μέ ἐκπληκτικὴ δύναμη ἐκ τῶν Ἄνω, ἔκανε πολλά θαύματα. Στόν Μωϋσῆ ἀνήκει ἡ ἀθάνατη δόξα ὅτι ἔφερε τὴν ἀνθρωπότητα πιό κοντά στήν Αἰώνια Αλήθεια. Πεισμένος γιά τὴν ἀθροτικότητα τοῦ ὁράματός του, παρέδωσε τίς ἐντολές του ὡς ἐξ Ὑψους ἐπιταγές. Τά πάντα πραγματοποιοῦντο ἐν Ὄνόματι καί διὰ τοῦ Ὄνόματος τοῦ ΕΓΩ ΕΙΜΙ πού εἶχε ἀποκαλύψει τόν Ἐαυτό Του. Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη καί ἡ ἀγιότητα αὐτοῦ τοῦ Ὄνόματος – εἶναι δράση πού προέρχεται ἀπὸ τόν Θεό. Αὐτό τό Ὄνομα ἦταν ἡ πρώτη εἴσοδος στή ζῶσα αἰωνιότητα, ἡ ἀγνή τῆς γνώσης τοῦ ἄχρονου Ἀπόλυτου ὡς ΕΓΩ ΕΙΜΙ.»⁴²

Ἔχοντας λάβει αὐτὴ τὴ νέα ἀποκάλυψη τοῦ Προσωπικοῦ Ἀπόλυτου, ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε στό θνητό του σῶμα - ἔστω καί προσωρινά – τό «ἔνδυμα Φωτός» πού κατεῖχε ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος. Γιατί ἔχει καταγραφῆ ὅτι «τό πρόσωπο τοῦ Μωϋσῆ ἔλαμπε», τόσο πού ἔπρεπε νά βάλει ἓνα πέπλο πάνω στό πρόσωπό του ὅταν μιλοῦσε στά τέκνα τοῦ Ἰσραήλ.⁴³ Αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψη τῆς Ἀκτιστῆς Ἐνέργειας (τοῦ Teh) τοῦ Θεοῦ, γράφει ὁ Ἅγ. Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ἦταν μιὰ «προαπεικόνιση τῆς ἀληθινῆς δόξας» ἡ ὁποία θά κατήρχετο ἀργότερα πάνω σέ αὐτοὺς πού ἀκολουθοῦν τόν ἐνσαρκωμένο Θεό.⁴⁴

11. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΔΙΟΤΕΛΟΥΣ ΥΠΑΡΞΗΣ (THE PARADOX OF PERSONHOOD AND SELFLESSNESS)

Τώρα μπορεῖ νά ρωτηθεῖ κανεὶς γιατί ὁ Lao Tzu, δὲν μπορούσε νά ἔχει συνειδητοποιήσει πλήρως τό Ἀπόλυτο ὡς Πρόσωπο, χωρὶς τὴν ιδιαίτερη ἀποκάλυψη πού ἀπονεμήθηκε στόν Μωϋσῆ. Μπορεῖ κανεὶς νά ἀνακαλύψει τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἂν συνδυάσει τὰ δεδομένα πού ὁ Lao Tzu γνώριζε περὶ τοῦ Ἀπολύτου: τό ὅτι εἶναι Ἐνα καί ἀνιδιοτελές, (ἓνα «τίποτα»). Ὁ συνδυασμός τῶν δύο τόν ἐμπόδισε νά δεῖ καί τὴν πιθανότητα ἔστω ὁ Δημιουργός νά εἶναι Πρόσωπο ἔτσι ὅπως Τόν γνώρισε ὁ Μωϋσῆς. Γιατί ἂν τό Ταο ἢ τό Ἐνα ἦταν ἀπλά μονάδα, θά βρισκόταν σέ αἰώνια μεταφυσικὴ ἀπομόνωση, δὲν θά μπορούσε νά εἶναι ὁλοκληρωτικὰ ἀνιδιοτελές, καί πολὺ προσωπικὸ ταυτόχρονα.

Γιά να τό εξηγήσουμε αυτό, ἄς πάρουμε κάτι ἀνάλογο γιά ἕνα ἀνθρώπινο πρόσωπο. Ἡ προσωπικότητα ἑνός ἀνθρώπινου ὄντος εἶναι αὐτή ἢ ἀπροσδιόριστη ὑπόσταση πού τό κάνει νά εἶναι ἀποκλειστικά αὐτό τό πρόσωπο καί ὄχι κάποιος ἄλλος. Ἀλλά πίσω ἀπό τήν προσωπικότητά του, ὑπάρχει μιᾶ ἀνθρώπινη οὐσία κοινή σέ ὅλα τά πρόσωπα. Πηγαίνοντας πέρα ἀπό τήν προσκόλλησι στίς αἰσθήσεις του, στίς σκέψεις του, καί στόν ὄρατό ἑαυτό του, ὁ Lao Tzu ἦταν ἰκανός νά βρεῖ αὐτήν τήν κοινή οὐσία ἢ φύση. Καί βρίσκοντάς τήν, ἦταν σέ θέση νά εἶναι πρόσωπο πού ἔχει ἐπίγνωσι τοῦ ἑαυτοῦ του, καί παρ' ὅλ' αὐτά νά εἶναι ἀνιδιοτελής, νά νοιάζεται γιά ὅλα τά πρόσωπα χωρίς νά κάνει διακρίσεις.⁴⁵

Ὡστόσο, ἀπό ὅσο μποροῦσε νά ξέρει ὁ Lao Tzu, τό Ταο ἦταν μόνο του, χωρίς ὁμοίό του, δέν μοιραζόταν τήν Πρωταρχική του Οὐσία μέ κανέναν καί μέ τίποτα, εἴτε κτιστό εἴτε ἄκτιστο. Ὡς τέτοιο, δέν μποροῦσε νά εἶναι ἀνιδιοτελές καί ταυτόχρονα νά εἶναι Πρόσωπο. Ἄν τό Ἀπόλυτο ἦταν μεταφυσικά μόνο καί ἦταν ἐπίσης καί Πρόσωπο, θά ἔπρεπε νά χαρακτηριζόταν ἀπό μεγάλο κοσμικό ἐγωῖσμό καί δεσποτισμό, - τό ὅποιο σίγουρα δέν ἦταν αὐτό πού ὁ Lao Tzu διέκρινε στό Ταο.

Μέ ἄλλα λόγια, ὁ Lao Tzu μποροῦσε νά πεῖ «ἐγώ εἶμαι» καί ταυτόχρονα νά εἶναι ἀνιδιοτελής ἐπειδή μοιραζόταν τήν κτιστή φύση του μέ ἄλλα ἰσότημα πρόσωπα. Ἀπό τό δικό του σημεῖο ἀναφορᾶς, ὡστόσο, δέν μποροῦσε νά δεῖ πῶς τό Ταο θά μποροῦσε νά λέει «ΕΓΩ ΕΙΜΙ» καί ταυτόχρονα νά εἶναι ἀνιδιοτελές, ἐκτός καί ἄν τό Ταο μοιραζόταν τήν Ἄκτιστη Ἐνέργειά Του μέ ἄλλα πρόσωπα ἴσα πρὸς αὐτό. Ἀλλά ἀπό τήν ὀπτική γωνία τοῦ Lao Tzu ἦταν ἀδύνατο γιά τό Ταο νά μοιράζεται τήν Οὐσία του, δεδομένης τῆς πρωταρχικῆς Ἀλήθειας ὅτι τό Ἀπόλυτο εἶναι Ἕνα καί χωρίς ἰσότημό του.

12. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΙΑΣ ΑΝΕΠΑΡΚΟΥΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τήν ἐποχή τοῦ Lao Tzu, μέ τά κύρια στοιχεῖα πού ἡ ἀνθρωπότητα στό σύνολό της γνώριζε σχετικά μέ τόν Θεό δέν μποροῦσε νά ἔχει παρὰ μόνο μιᾶ ἀνεπαρκή κατανόησι Του. Ἄν θεωρήσουμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι Ἕνα καί ταυτόχρονα Ἀνιδιοτελής, καταλήγουμε σέ ἕνα Ἀπόλυτο ἀπρόσωπο. Αὐτό ἀκριβῶς συνέβη στήν Κίνα. Τήν ἐποχή τῶν Ἐμπόλεμων Κρατῶν (475-221 π. Χ.), ἀκόμη καί αὐτές οἱ προσωπικές ιδιότητες πού ὁ Lao Tzu ἀπέδιδε στό Ἀπόλυτο δέν ἀναγνωρίζονταν πλέον ἀπό τοὺς φιλοσόφους. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ Ταοϊστρία ἱστορικός Eva Wong: «Ὁ Ταοῖσμός τῶν

Αντιπάλων Κρατῶν ἐμφανίστηκε μέ μιὰ διαφορετική ἀντίληψη γιά τό Ταο. Στό *Tao Teh Ching* τό Ταο εἶχε μιὰ φύση ἀγαθοποιό. Αὐτή ἡ ποιότητα ἐξαφανίστηκε στόν *Chuang Tzu* καί τόν *Lieh Tzu*. Οἱ Ταοϊστές φιλόσοφοι τῶν Ἀντιπάλων Κρατῶν εἶδαν τό Ταο ὡς οὐδέτερη δύναμη. Ἐξακολουθοῦσαν νά τό θεωροῦν ὡς τήν πραγματικότητα πίσω ἀπό ὅλα τά πράγματα, ἀλλά δέν ἦταν πλέον ἀγαθοποιός δύναμη. Ἐπιπλέον, τό Ταο δέν ἔλεγε τήν πορεία τῶν γεγονότων: ὅτι ἦταν νά συμβεῖ θά συνέβαινε, καί τίποτε δέν μπορούσε νά τό διευκολύνει ἢ νά τό ἐμποδίσει.»⁴⁶

Αὐτή ἡ ὀλοκληρωτική ἀποπροσωποποίηση τοῦ Ταο εἶχε ἄμεσες συνέπειες στήν πνευματική ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ὄταν ὁ Ταοϊσμός ἔγινε θρησκεία, περίπου ἑφτά αἰῶνες μετά τόν Lao Tzu, βασιζόταν πρῶτ' ἀπ' ὅλα στήν καλλιέργεια τῆς φυσικῆς (κτιστῆς) ἐνέργειας μέ ἀπρόσωπα, μηχανικά μέσα, μέ σκοπό νά ἐπιφέρει σωτηρία, ἐσωτερική μεταμόρφωση καί ἀθανασία τοῦ σώματος. Μέ ἀποτέλεσμα, ὁ Ταοϊστής δάσκαλος τοῦ 18^{ου} αἰῶνα Lui I-ming νά θρηνολογεῖ: «Υπάρχουν ἑβδομηντα-δύο σχολές ἀληθινῆς ὑλικῶν, καί τρεῖς χιλιάδες ἑξακόσιες ἀποκλίνουσες μεταξύ τους πρακτικές. Ἔχουν χάσει τό σωστό δρόμο, γιατί εἶναι τυφλοὶ πού ὀδηγοῦν τυφλοὺς. Ἐμποδίζουν τήν πραγματική πρόοδο τῶν μαθητῶν καί τοὺς ἐγκλωβίζουν... Ὁ λόγος πού ὁ πνευματικός θησαυρός δέν ἐμφανίζεται στους ἀναζητητές εἶναι ἐπειδή οἱ ἴδιοι δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά ἐμφανιστεῖ - τί κρίμα πού κίβδηλοι ἄνθρωποι ξοδεύουν τρελλά τή ζωή τους σέ δρόμους παρεκκλίνοντες.»⁴⁷

Ἐδῶ ὁ Lui I-ming ἀντανακλᾷ τή διδασκαλία τοῦ ἴδιου τοῦ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος γράφει:

Ἄν εἶχα ἔστω λιγοστή μόνο γνώση
Παίρνοντας τόν κύριο δρόμο,
Ὁ μοναδικός μου φόβος θά ἦταν μήν παραστρατήσω.
Νά παραμείνεις στόν κύριο δρόμο εἶναι εὐκόλο,
Ἀλλά ὁ κόσμος ἀρέσκεται σέ δρόμους παρεκκλίνοντες.⁴⁸

Τέτοιες εἶναι οἱ πιθανές πλάνες πού προκύπτουν ἀπό μιὰ κατανόηση τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Ἐνός ὡς ἐντελῶς ἀπρόσωπο. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἂν θεωρήσουμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι Ἐνα καί ταυτόχρονα Πρόσωπο, καταλήγουμε σέ ἕνα Θεό ὁ ὁποῖος βρίσκεται σέ μεταφυσική ἀπομόνωση. Ἔτσι μπορεῖ νά τόν δεῖ κανεῖς σάν ἕναν ἄτεγκτο, ἀπαιτητικό Κριτή, σάν ἕναν ὀργίλο Ἐγωῖστή, σάν ἕνα σκληρό καί ἐκδικητικό Ἀφέντη. Αὐτή ἡ θεώρηση εἶχε ἐκδηλωθεῖ σέ κάποια πρῶτα στάδια τῆς κινέζικης ἱστορίας,

πολλούς αιῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Lao Tzu, ὅπως ὅταν ὁ Δούκας τοῦ Chou εἶπε στοὺς στρατιῶτες τῆς δυναστείας τοῦ Yin, τοὺς ὁποίους εἶχε κατακτήσει, «Ὁ σκληρὸς καὶ ἀνηλεὴς Οὐρανὸς ἔστειλε μεγάλη καταστροφή στό Yin. Ἔσεῖς, οἱ πολλοὶ ἀξωματικοὶ τοῦ Yin: μάθετε ὅτι τώρα ὁ Βασιλιάς μας, ὁ Βασιλιάς τοῦ Chou ἔχει ἀναλάβει τίς ὑποθέσεις τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπο ἐξαιρετικὸ καὶ μεγαλειώδη. Αὐτὴ ἦταν ἡ σύσταση τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς τὸν Βασιλιά: κατέστρεψε τὸ Yin.»⁴⁹ Αὐτὴ ἡ ἄποψη γιὰ τὸν Θεὸ ἐπικράτησε σέ πολύ μεγαλύτερο βαθμὸ, ὡστόσο, κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ - καὶ ἀργότερα τοῦ Ἰσλάμ - ὅπως θὰ δοῦμε.

13. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Στοὺς Ἑβραίους εἶχε δοθεῖ ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Ἐνὸς Προσωπικοῦ Ἀπολύτου. Στὸν Lao Tzu εἶχε δοθεῖ ἡ συνειδητοποίηση τοῦ Ἐνὸς Ἀνιδιοτελοῦς Ἀπολύτου. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἦταν ἀλήθεια, ὅμως τὸ ἓνα ἔμοιαζε νὰ ἀναιρεῖ τὸ ἄλλο. Γιὰ νὰ γίνῃ μιά συμφιλίωση, καὶ νὰ ὑπερημηθῶν οἱ διαστρεβλώσεις πού δημιουργοῦντο ἀπὸ τὴν κάθε μία ἀπὸ αὐτές τίς ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις, χρειαζόταν νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἓνα κομμάτι πού ἔλειπε σχετικὰ μὲ τὴ Φύση τοῦ Ἀπολύτου. Ὁ Θεὸς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκαλύψει τὸ ὑπέρατο μυστήριον τοῦ ὄντος Του: τὸ μυστήριον τῆς Τριαδικῆς Μονάδας.

Ὅταν αὐτὸ τὸ μυστήριον ἀποκαλύφθηκε, φάνηκε ὅτι τὸ Ἔνα τοῦ Θεοῦ περιελάμβανε τρία Πρόσωπα: ὄχι τρεῖς Θεοὺς (ὅπως στήν πολυθεΐα), ἀλλὰ τρία Πρόσωπα σέ ἓνα Θεό. Ἐδῶ μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅτι τὸ Ταο πράγματι μοιραζόταν τὴν μὴ δυνάμενη νὰ γνωσθεῖ, τὴν ἄμορφη Οὐσία του μὲ ἄλλα Πρόσωπα ἴσα πρὸς αὐτό. Αὐτὰ τὰ Πρόσωπα μοιράζονται μιά κοινὴ Θεϊκὴ Οὐσία, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι μοιράζονται μιά κοινὴ ἀνθρώπινη φύση ἢ οὐσία.

Ἔχουμε πεῖ πῶς οἱ ἄνθρωποι ἔχασαν τὴν ἀνιδιοτέλειά τους ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν Ὁδό, καὶ πῶς ὁ Lao Tzu ἐπιχείρησε νὰ ἐπιστρέψῃ σέ αὐτὴ τὴν κατάσταση τῆς αὐταπάρνησης μὲ τὸ νὰ βρεῖ τὴν μοναδικὴ ἀνθρώπινη οὐσία, τὴν πρωταρχικὴ φύση τῶν πρωτόπλαστων. Τώρα, μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Τριαδικοῦ Ἐνὸς, φάνηκε πῶς ἡ πρωταρχικὴ καὶ ἐν δυνάμει ἀνιδιοτέλεια τοῦ ἀνθρώπου ἀπεικονίζει τὴν ἴδια τὴν ἀνιδιοτέλεια πού ὑπάρχει στὰ τρία Πρόσωπα τοῦ Ἀπολύτου τὰ ὁποῖα μοιράζονται μιά μοναδικὴ Θεϊκὴ Οὐσία.

Από τότε πού ο άνθρωπος απομακρύνθηκε από την Όδό, ή μία ανθρώπινη φύση διαιρέθηκε, και οι άνθρωποι απομονώθηκαν μεταξύ τους. Δεν συμβαίνει τό ίδιο μέ τά τρία Θεϊκά Πρόσωπα, γιατί Αυτά έννοικούν τό ένα μέσα στό άλλο. Τά έργα τῶν ἀνθρώπων εἶναι διάκριτα. Δεν συμβαίνει τό ίδιο μέ τά Θεϊκά Πρόσωπα, γιατί αὐτά τά Τρία ἔχουν μία καί μοναδική θέληση, μία καί μοναδική δύναμη, μία καί μοναδική λειτουργία. Προσκολλῶνται τό ένα στό άλλο, ένυπάρχουν τό ένα στό άλλο.

Αὐτή ή τέλεια, έννοικουσα ἀγάπη μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Θεότητος εἶναι σέ ὑπέρτατο βαθμό αὐτό πού εκφράζεται μέ τά λόγια, «Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστί» (Ἰω.Α', 4:8). Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δέν εκτείνεται ἀπλά πρὸς τό σύμπαν τό ὁποῖο Αὐτός δημιούργησε, γιατί ὁ Θεός ἦταν Ἀγάπη πρὶν ἀκόμα ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ὅπως γράφει ὁ π. Δημήτριος Staniloae ἀπό τή Ρουμανία († 1993):

«Ἡ Ἀγάπη πρέπει νά ὑπάρχει στόν Θεό πρὶν ἀπό ὅλες αὐτές τίς πράξεις Του οἱ ὁποῖες κατευθύνονται πρὸς τά ἔξω. Ἡ ἀγάπη πρέπει νά συνδέεται μέ τήν αἰώνια ὕπαρξή Του. Ἡ Ἀγάπη εἶναι ή ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ.»⁵⁰

Καθώς τό κάθε πρόσωπο τοῦ Θεοῦ ένυπάρχει μέσα στά Ἄλλα, εἶναι έντελῶς ἀνιδιοτελές, καί κατέχει τήν ποιότητα τῆς ἀμεσότητας, τῆς κένωσης καί τῆς ἀνταπάρρησης (τό «τίποτα») τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu εἶχε διαισθητικά διακρίνει στό Ταο. Κάθε Πρόσωπο (κάθε «Ἐγώ») ἀπαρνιέται τόν Ἐαυτό του μπροστά στους Ἄλλους, κενώνοντας τόν ἑαυτό Του σέ τέλεια ἀγάπη. Καί σέ αὐτήν τήν ἀνείπωτη ἀγάπη ἔγκειται τό μυστικό ὅτι ὁ Θεός εἶναι τό Ἔνα. Ὁ π. Δημήτριος ἐξηγεῖ:

«Τό κάθε Θεϊκό Ἐγώ βάζει ἕνα Ἐσύ' στή θέση τοῦ ἑαυτοῦ Του... Ὁ Πατέρας βλέπει τόν Ἐαυτό του μόνο ὡς τό ὑποκείμενο τῆς ἀγάπης τοῦ Υἱοῦ, ἀπαρνούμενος τόν ἑαυτό του κατά ὁποιαδήποτε ἄλλη έννοια. Βλέπει τόν ἑαυτό Του μόνο σέ σχέση μέ τόν Υἱό. Ἀλλά τό Ἐγώ' τοῦ Πατέρα δέν χάνεται ἐξαιτίας αὐτοῦ, γιατί ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τόν Υἱό, ὁ ὁποῖος μέ τή σειρά Του γνωρίζει τόν ἑαυτό Του μόνο ὡς Αὐτός πού ἀγαπᾷ τόν Πατέρα, ἀπαρνούμενος τόν Ἐαυτό του...

Αὐτή εἶναι ή κυκλική κίνηση τοῦ κάθε θεϊκοῦ Ἐγώ' πού περιστρέφεται ἔχοντας ὡς κέντρο ἀναφορᾶς τόν ἄλλο. Εἶναι Τρεῖς, ὡστόσο ὁ καθένας κοιτάζει τούς Ἄλλους καί βιώνει μόνο τούς Ἄλλους. Ὁ Πατέρας κοιτάζει μόνο τόν Υἱό, ὁ Υἱός μόνο τόν Πατέρα, ἀνάγοντας (κενώνοντας) ἀμοιβαῖα τόν ἑαυτό τους ἀπό ἀγάπη πρὸς τό ἄλλο Ἐγώ',

πρός ένα μοναδικό 'Εγώ'. Αλλά κάθε ζευγάρι Προσώπων στην Τριάδα, αναγόμενο κατ' αυτόν τον τρόπο σε Ένα, κοιτάζει μόνο το τρίτο Πρόσωπο, και έτσι και *τά τρία Πρόσωπα ανάγονται σε Ένα...* Είτε ατομικά είτε σε ζευγάρια, *τά Πρόσωπα θέτουν το άλλο 'Εγώ' σε πρώτη θέση, κρύβοντας (θά λέγαμε) τον έαυτό τους πίσω από Αυτόν.*»⁵¹

Έτσι μπορούμε να δούμε πώς ή αποκάλυψη της Τριαδικής Μονάδας του Θεού συμφιλιώνει τις φαινομενικά αντιφατικές αλήθειες που γνώριζε προηγουμένως ή ανθρωπότητα σχετικά με Αυτόν. Τώρα είναι έφικτό να δούμε πώς ο Θεός μπορεί να είναι Ένας, Προσωπικός, και Ανιδιοτελής (να απαρνιέται τον έαυτό του) ταυτόχρονα.

Γιατί όμως, μπορεί να ρωτήσει κανείς, υπάρχουν ακριβώς τρία Πρόσωπα; Δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν μόνο δύο Πρόσωπα προκειμένου ο Θεός να είναι ταυτόχρονα Προσωπικός και Ανιδιοτελής; Σε αυτό ο π. Δημήτριος απαντάει ότι ή τέλεια, αντικειμενική Αγάπη δεν θα μπορούσε να υπάρχει αν υπήρχαν μόνο δύο Θεία Πρόσωπα, γιατί ή αποκλειστική αγάπη μεταξύ δύο προσώπων, όπως και ή αγάπη για τον έαυτό, μπορεί να είναι αυτοαπορροφούμενες και υποκειμενικές - όπως μπορούμε να διακρίνουμε μέσα από την ανθρώπινη εμπειρία. Η τέλεια Αγάπη πρέπει να περνάει σε έναν Τρίτο, ή ύπαρξη του οποίου αντιπροσωπεύει την υπέρβαση της αυτοαπορροφούμενης δυαδικότητας. Ο π. Δημήτριος γράφει:

«Αν ένα 'έγώ' κλεισμένο στον έαυτό του παραμένει σε μιά σαν όνειρο υποκειμενικότητα, ή απορρόφηση των δύο 'έγώ' σε μιά άμοιβαία αγάπη που αδιαφορεί για την παρουσία οποιουδήποτε άλλου διατηρεί, σε κάποιο βαθμό τον ίδιο χαρακτήρα της σαν όνειρο υποκειμενικότητας και της υπαρξιακής ανασφάλειας. Αυτή ή μη πλήρης ένότητα και ή έλλειψη βεβαιότητας υποθάλλει μιά απληστία για τον άλλο στον καθένα από τους Δύο, ή οποία μετατρέπει τον άλλο σε αντικείμενο πάθους, και αυτό είναι κάτι κατώτερο από την αληθινή αγάπη. Τά δύο έγώ κατέχουν πλήρη ένότητα και πλήρη αίσθηση υπαρξιακής ασφάλειας όταν συναντούν ένα Τρίτο πρόσωπο, δυνάμει της άμοιβαίας αγάπης τους για τον Τρίτο. Με αυτόν τον τρόπο υπερβαίνουν αυτή την ιδιαίτερη υποκειμενικότητα που είναι γεμάτη από τον κίνδυνο της πλάνης.»⁵²

14. ΤΟ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Τό μυστήριο του Τριαδικού Ένός, δεδομένου ότι έχει να κάνει με την ουσία του Θεού, είναι τελικά ακατανόητο όχι μόνο για την κοινή λογική (discursive reasoning), αλλά ακόμη και για την καθαρή διαίσθηση. Γι' αυτό ούτε και ο Lao Tzu μπορούσε να φτάσει σε σημείο να τό συνειδητοποιήσει. Είναι περίεργο, θά λέγαμε, αλλά όταν τό μυστήριο της Τριάδας αποκαλύπτεται, ο άνθρωπος γνωρίζει περισσότερα σχετικά με τόν Θεό απ' ό,τι γνώριζε πριν, αλλά επίσης συνειδητοποιεί πληρέστερα ότι ή Ουσία του Θεού είναι έντελώς ακατάληπτη.

Τόσο ο Lao Tzu όσο και οί αρχαίοι Έλληνες μίλησαν για τό ακατάληπτο του Απολύτου, είπαν ότι είναι «χωρίς όνομα» - τό όποιο, όπως παρατηρεί ο Gi-ming Shien, συνδέεται επίσης με την έννοια του «τίποτα» του Lao Tzu. Αλλά παρ' όλο πού τό Αόλυτο Όν αυτών των φιλοσόφων είναι πέρα από την κοινή λογική, δέν είναι εκ φύσεως αδιανόητο και μπορεί να όριστεί καταφατικά ως Ένα. Με τό μυστήριο της Τριάδας, τό ακατάληπτο του Θεού αποδεικνύεται πιο ριζικό, πιο άπόλυτο απ' όσο μπορούσαν να γνωρίζουν είτε ο Lao Tzu είτε οί Έλληνες. Στο *Περί Θείων Ονομάτων (Of the Divine Names)*, ένα μυστικιστικό έργο του πέμπτου μ.Χ. αιώνα, πού έχει γραφτεί σύμφωνα με την παράδοση του Αγ. Διονυσίου του Αρεοπαγίτου - ο συγγραφέας εξετάζει τό όνομα του Ένός, τό όποιο μπορεί να αποδοθεί στον Θεό, και μετά τό συγκρίνει με ένα άλλο «ύπέρ πάντων όνομα» - τό όνομα της Τριάδας, τό όποιο διδάσκει ότι ο Θεός τελικά δέν είναι ούτε ένας ούτε πολλοί, και είναι ταυτόχρονα και ένας και πολλοί, χωρίς να μπορούμε να γνωρίσουμε τί Αυτός είναι.

«Ο Θεός είναι ταυτόσημα Μονάδα και Τριάδα,» γράφει ο Αγ. Μάξιμος ο Όμολογητής († 662 μ.Χ.).⁵³ Τό ύψηλότερο σημείο της αποκάλυψης είναι λοιπόν μία αντίνομία, ένα παράδοξο πού δέν μπορεί να λυθεί μέσω ανθρώπινης δύναμης. Ο Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει: «Ο λογικά σκεπτόμενος νους μας παγιδεύεται σε ένα γρίφο (is gripped in a vice), και δέν είναι σε θέση να στραφεί προς τή μία ή την άλλη πλευρά, όπως μία μορφή καρφωμένη σ' ένα σταυρό.»⁵⁴

Ο Lao Tzu χαρακτήριζε τό Αόλυτο ως «χωρίς όνομα», και αυτό βρίσκει τώρα την εκπλήρωσή του στο πρωταρχικό γεγονός ότι ή Τριάδα είναι Ένα. Είναι άπώτατη πραγματικότητα, αξίωμα τό όποιο δέν μπορεί να αποδειχθεί, να έρμηνευτεί ή να ανακαλυφτεί μέσω οποιασδήποτε άλλης αλήθειας. Γιατί δέν ύπάρχει τίποτα πού να προηγείται από αυτό. Η

άνθρώπινη σκέψη, έχοντας άπαρηνηθεϊ κάθε στήριγμά της, βρίσκει τό στήριγμά της στόν Θεό. Έτσι ή σκέψη κερδίζει μιá σταθερότητα πού δέν μπορεϊ νά κλονιστεϊ. Η άγνοια γίνεται γνώση.⁵⁵

Ο Άγ. Γρηγόριος ό Ναζιανζηνός (†390 μ.Χ.), ό όποϊος έχει χαρακτηριστεϊ ως ό «αοιδός τής Άγ. Τριάδος», περιγράφει πολύ όμορφα πώς άντιλαμβάνεται αυτή τήν υπέρλογη άντινομία: «Δέν συλλαμβάνω τό Ένα πρίν φωτιστῶ από τή λάμψη τῶν Τριῶν. Δέν διακρίνω τά Τρία πρίν επιστρέψω στό Ένα. Όταν σκέφτομαι όποιοδήποτε Ένα από τά Τρία, Τό σκέφτομαι ως μιá όλότητα, καί τά μάτια μου γεμίζουν, καί τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ὄσων σκέφτομαι μοῦ διαφεύγει. Δέν μπορῶ νά συλλάβω τό μεγαλειό αυτοῡ τοῡ Ένός ἔτσι ὥστε νά αποδώσω ἕνα μεγαλύτερο μεγαλειό στά ὑπόλοιπα. Όταν συλλογίζομαι τά Τρία μαζί, δέν βλέπω παρὰ ἕνα μόνο πυρσό, καί δέν μπορῶ νά διαιρέσω ἢ νά μετρήσω τό ἀδιαίρετο Φῶς.»⁵⁶

15. ΠΡΟΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ

Άν τό μυστήριο τοῡ Τριαδικοῡ Ένός δέν μπορεϊ κανείς νά τό συλλάβει έπαγωγικά μέσω άνθρώπινης δύναμης, γιατί ό Θεός δέν τό αποκάλυψε στόν Μωϋσή όταν αποκάλυψε τό μυστήριο τοῡ «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»; Ο Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος άπαντᾶ ως έξής:

«Ο Θεός αποκάλυψε τόν έαυτό Του στό μέτρο πού ό Μωϋσής μπορούσε νά κατανοήσει, γιατί ό Μωϋσής δέν μπορούσε νά συλλάβει τήν πλήρη αποκάλυψη: Έθᾶ αφήσω ὄλη τήν αγαθότητά μου νά παρελάσει ένώπιόν σου, καί θᾶ φανερώσω τό ὄνομα τοῡ Κυρίου ένώπιόν σου... καί ένόσω παρελαύνει ή δόξα μου, θᾶ σέ καλύψω μέ τό χέρι μου... Καί θᾶ απομακρύνω τά χέρια μου, καί θᾶ δεϊς τά νῶτα μου: αλλά τό πρόσωπό μου δέν θᾶ τό δεϊς.»⁵⁷

Πέρασαν αϊῶνες μέχρις ὅτου τό αληθινό περιεχόμενο τοῡ θαυμαστοῡ ὀνόματος ΕΓΩ ΕΙΜΙ γίνει κατανοητό. Γιατί παρ' ὄλη τή ζέση τής πίστης τους οὔτε ό Μωϋσής οὔτε οί προφῆτες μετά από αυτόν εκτίμησαν πλήρως τήν εὐλογία πού εἶχε άπονεμηθεϊ σέ αυτούς. Αυτοί βίωσαν τόν Θεό κυρίως μέσω ιστορικῶν γεγονότων. Όταν στρέφονταν πρὸς Αυτόν έν πνεύματι, ἦταν σάν ν' άγναντεύουν στό σκοτάδι. Όταν έμεϊς, παιδιά τής Καινῆς Διαθήκης, διαβάζουμε τήν Παλαιά Διαθήκη παρατηροῦμε πώς ό Θεός προσπάθησε νά ὑποβάλλει στούς πρίν από έμᾶς ὅτι αυτή ή ΕΓΩ ΕΙΜΙ εἶναι Ένα Έον καί ταυτόχρονα Τρία Πρόσωπα.

Κάποιες φορές μάλιστα μιλούσε για τόν έαυτό Του ως Έμεις. 'Καί εἶπεν ὁ Θεός, Ποιήσωμεν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα ἡμῶν καί καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν.'⁵⁸ 'Καί εἶπεν Κύριος ὁ Θεός. Ἴδού, ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν.'⁵⁹ Καί ἀκόμη πιά ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ περίπτωση μέ τόν Ἀβραάμ: τρεῖς ἄνδρες ἐμφανίστηκαν σέ αὐτόν, ὡστόσο ἀπευθυνόταν σέ αὐτούς σάν νά μήν ἦταν παρὰ μόνον ἕνας.»⁶⁰

Σέ αὐτό τό σημεῖο, καθώς μιλάμε γιά τίς νύξεις τῆς ἔννοιας τῆς Τριαδικῆς Μονάδας μέσα στήν Παλαιά Διαθήκη, δέν μπορούμε νά παραλείψουμε νά ἀναφέρουμε τήν ἐκπληκτική φράση ἀπό τό κεφάλαιο 42 τοῦ *Tao Teh Ching*, στό ὁποῖο ὁ Lao Tzu γράφει: «Τά Τρία γέννησαν ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου».⁶¹ Σχολιάζοντας αὐτό τό ἀπόσπασμα, ὁ Gi-ming Shien λέει ὅτι τό Τρία συμβολίζει «τή συμφιλίωση τῶν ἀντιθέτων» - τό ὁποῖο δέν εἶναι μακριά ἀπό τήν ἐξήγηση τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ σχετικά μέ τό νόημα τῆς Ἀγ. Τριάδας: «Ἡ Τριάδα ἐμπεριέχει τόν ἑαυτό της σέ τελειότητα, γιατί εἶναι ἡ πρώτη πού ὑπερβαίνει τή σύνθεση τῆς δυάδας.»⁶² Ὁ Gi-ming Shien δηλώνει ὅτι τό «Τρία εἶναι ἡ ἀρχή τῆς τάξης», καί ἔτσι εἶναι αὐτό πού γεννᾷ «ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου». ⁶³ Ἐδῶ μπορούμε νά δοῦμε ὅτι ὁ Lao Tzu, παρόλο πού δέν τοῦ εἶχε δοθεῖ νά γνωρίσει τό πλήρες νόημα τῆς Τριάδας, ὡστόσο συνειδητοποίησε ὅτι πρόκειται γιά μιᾶ δημιουργική Ἀρχή.

16. Η ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ

«Τό γεγονός ὅτι ἡ ἀποκάλυψη πού ἔλαβε ὁ Μωϋσῆς δέν ἦταν πλήρης», συνεχίζει ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, «φαίνεται στή μαρτυρία του πρὸς τόν κόσμο ὅτι 'ὁ Κύριος ὁ Θεός σου θά ἐγείρει πρὸς ἐσᾶς ἕναν Προφήτη ἀνάμεσά σας... αὐτοῦ ἀκούετε.' Καί ἐπίσης: 'Καί ὁ Κύριος εἶπε πρὸς ἐμένα... θά ἐγείρω γ' αὐτούς ἕνα Προφήτη ἐκ μέσου τῶν ἀδελφῶν τους, ὅπως καί σέ σᾶς, καί θά βάλω τά λόγια μου στό στόμα του, καί θά τοῦς μιλήσει καί θά Τόν διατάσσω.'⁶⁴ Σύμφωνα μέ τήν Παλαιά Διαθήκη ὁλόκληρο τό Ἰσραήλ ζοῦσε περιμένοντας τόν ἐρχομό τοῦ Προφήτη γιά τόν ὁποῖο 'ἔγραψε ὁ Μωϋσῆς'⁶⁵ , 'ΑΥΤΟΝ τόν Προφήτη'⁶⁶. Οἱ Ἰουδαῖοι προσδοκοῦσαν τόν ἐρχομό τοῦ Μεσσία ὁ ὁποῖος ὅταν ἐρχόταν θά τοῦς ἔλεγε 'τά πάντα'. ⁶⁷ Ἔλα καί ζῆσε ἀνάμεσά μας, ὥστε νά μπορέσουμε νά Σέ γνωρίσουμε', αὐτή ἦταν ἡ συνεχῆς κραυγή τῶν παλαιῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐξ οὗ καί τό ὄνομα Ἐμμανουήλ, τό ὁποῖο σημαίνει, 'μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός'.⁶⁸

»Τό έστιακό σημείο τοῦ σύμπαντος καί τό ἀπάτατο νόημα ὀλόκληρης τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἀποκήρυξε τά ἀρχέτυπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀλλά τά δικαίωσε, ἀποκαλύπτοντας σέ μᾶς τήν πραγματική σημασία τους καί φέροντας νέες διαστάσεις στά πάντα - ἄπειρες, αἰώνιες διαστάσεις.

»Στόν Μωϋσῆ εἶχε δοθεῖ νά γνωρίσει ὅτι τό Πρωταρχικό Ἀπόλυτο ὄν δέν εἶναι κάποια γενική ὄντοτητα, κάποια ἀπρόσωπη κοσμική διαδικασία. Εἶχε ἀποδειχθεῖ σέ αὐτόν ὅτι αὐτό τό ὄν εἶχε προσωπικό χαρακτήρα καί ἦταν ἕνας ζῶν καί ζωοποιός Θεός. Ὁ Μωϋσῆς, ὡστόσο, δέν εἶχε λάβει ἕνα ξεκάθαρο ὄραμα: δέν εἶχε δεῖ τόν Θεό μέσα στό Φῶς ὅπως Τόν εἶδαν οἱ Ἀπόστολοι στό Ὅρος Θαβώρ - «Ὁ Μωϋσῆς πλησίασε στόν γνόφο ὅπου βρισκόταν ὁ Θεός.»⁶⁹... Φτάνοντας στά σύνορα τῆς Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας, ὁ Μωϋσῆς πέθανε.»⁷⁰

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

ΟΤΑΝ Η ΟΔΟΣ ΕΝΣΑΡΚΩΘΗΚΕ

17. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΩΣ «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»

Καί ἔτσι ἐμφανίστηκε, Αὐτός στόν Ὅποιο ὀλόκληρος ὁ κόσμος ὀφείλει τή δημιουργία του. Τό Ταο/Λόγος τῶν ἀρχαίων Κινέζων καί Ἑλλήνων εἶχε τώρα, μέ τρόπο ὑπερβατικό, λάβει ἀνθρώπινη μορφή. Ὁ Μεσσίας τόν ὀποῖο οἱ παλαιοί Ἰσραηλίτες περιμέναν γιά νά τούς ὀδηγήσει στήν πᾶσα ἀλήθεια εἶχε ἔρθει. «Ἡ καινή διαθήκη τοῦ Χριστοῦ», γράφει ὁ π. Σωφρόνιος, «ἀναγγέλλει τό ξεκίνημα μιᾶς νέας περιόδου στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Τώρα ἡ Θεϊκή σφαιρα ἀντανακλᾶται στό ἀβυθομέτρητο μεγαλεῖο τῆς ἀγάπης καί ταπείνωσης τοῦ Θεοῦ, τοῦ Πατέρα μας. Μέ τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ τά πάντα ἄλλαξαν: ἡ νέα ἀποκάλυψη ἐπηρέασε τό πεπρωμένο ὀλόκληρου τοῦ κτιστοῦ κόσμου.»¹

Ὅταν τό Ταο ἐνανθρωπίστηκε στόν Ἰησοῦ Χριστό, ἀποκαλύφθηκε ὡς τό ἴδιο τό «ΕΓΩ ΕΙΜΙ» πού εἶχε μιλήσει στόν Μωϋσῆ στό ὄρος Σινᾶ. Στούς Ἰουδαίους εἶπε, «Ὁ πατέρας σας ὁ Ἀβραάμ ἀγαλλίασε στή σκέψη πᾶς μπορεῖ νά δεῖ τίς δικές μου τίς ἡμέρες. Τίς εἶδε καί χάρηκε.» Μή μπορώντας νά καταλάβουν οἱ ἄνθρωποι Τόν ρώτησαν, «Δέν εἶσαι ἀκόμα οὔτε πενήντα χρονῶν καί ἔχεις δεῖ τόν Ἀβραάμ;» Ὁ Χριστός τούς εἶπε: «Σᾶς βεβαιῶνω, πρίν τόν Ἀβραάμ ΕΓΩ ΕΙΜΙ.»² Ὅταν τό πρόφερε αὐτό – τό ἱερώτερο ὄνομα τοῦ Θεοῦ στήν ἐβραϊκή θρησκεία – οἱ Ἰουδαῖοι ἤξεραν ἀκριβῶς τί ἔλεγε.*

18. ΤΟ ΤΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Μέ τήν ἐνσάρκωσή Του, τό Ταο ἔνωσε τήν ἀνθρώπινη ἐνέργεια μέ τή Θεϊκή Ἐνέργεια σέ ἕνα πρόσωπο. Ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια δέν ἐνεργοῦσε πάνω Του, ὀπως εἶχε ἐνεργήσει πάνω στόν Μωϋσῆ καί σέ μικρότερο

* Σύμφωνα μέ τόν Ἰουδαϊκό νόμο τῆς ἐποχῆς, ἄν κάποιος ἱσχυριζόταν ὅτι εἶναι Θεός, λιθοβολεῖτο μέχρι θανάτου. Ἐτσι, ὀταν ὁ Χριστός ἀποκάλεσε τόν ἑαυτό Του «ΕΓΩ ΕΙΜΙ», οἱ Ἰουδαῖοι πού δέν ἀναγνώρισαν τή θεϊκότητά Του πήραν ἀμέσως πέτρες νά Του τίς πετάξουν, ἀλλά Αὐτός ξέφυγε ἀπό τά χέρια τους (Ιω. 8:59). Παρομοίως, πήραν πέτρες νά Τόν σκοτώσουν ὀταν εἶπε, «Ὁ Πατέρας μου καί Ἐγώ εἴμαστε ἕνα» (Ιω. 10:30-31).

βαθμό πάνω στον Lao Tzu. Μάλλον, αυτή ήταν η Ένέργεια του ίδιου του Χριστού: η Άκτιστη Δύναμη (τό Teh) του Ταο. Μέ αυτό τό ακριβώς τό Teh – τό ίδιο Teh για τό όποιο ό Lao Tzu είπε ότι τρέφει όλόκληρη τή δημιουργία - ό Χριστός έκανε τά θαύματά Του. Τά Ευαγγέλια καταγράφουν ότι «τά πλήθη ζητούσαν νά Τόν άγγίξουν, γιατί μιά Δύναμη (Teh) έβγαινε από αυτόν και θεράπευε τούς πάντες.» Όταν μιά γυναίκα Τόν άγγιξε και θεραπεύτηκε άμεσα, ό ίδιος ό Χριστός είπε, «Κάποιος μέ άγγιξε, γιατί έγώ ένιωσα νά βγαίνει από μένα Δύναμη.»³

Οί άνθρωποι γύρω από τόν Χριστό δέν μπορούσαν νά δούν αυτή τήν Ένέργεια. Στο όρος Θαβώρ, ώστόσο, ό Χριστός άνοιξε τούς πνευματικούς όφθαλμούς τών Αποστόλων Του για νά μπορέσουν νά τή δούν – και τήν είδαν ως Φως: «Και μεταμορφώθηκε μπροστά τους. Τό πρόσωπό του έλαμψε όπως ό ήλιος, και τά ένδύματά του έγιναν λευκά σαν τό Φως.»⁴ Σχολιάζοντας αυτό τό υπερφυσικό γεγονός, ό Ρουμάνος Όρθόδοξος ιερέας Γεώργιος Calciu λέει, «Μή φαντάζεστε ότι ό Ίησους Χριστός έλαβε από τόν Πατέρα Του τό Άκτιστο Φως άπλά για εκείνη τήν ώρα. Περιεβάλλετο μέ αυτό τό Φως όλη τήν ώρα, και στο Όρος Θαβώρ άπλά άνοιξε τά μάτια τών Αποστόλων για νά δούν τό Φως Του και νά καταλάβουν ότι ήταν στ' αλήθεια Θεός. Οί Απόστολοι δέν ήσαν έτοιμοι νά δούν τό Φως του Ίησου Χριστού, και γι' αυτό έπεςαν κατά γης.»⁵

19. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟΥ LAO TZU

Είναι παράξενο και ώστόσο είναι άδιαμφισβήτητο γεγονός ότι, όταν ό Θεός ένσαρκώθηκε, κατά πολλές έννοιες (άν και σίγουρα όχι καθ'όλες) φάνηκε νά είναι πιό κοντά στο πνεύμα του Ταο του Lao Tzu παρά στον Θεό όπως τόν αντιλαμβάνονταν οί Ισραηλίτες εκείνη τήν έποχή, παρόλο πού οί Ισραηλίτες είχαν τήν άποκάλυψη πού έκανε ό Θεός στον Μωϋσή. Αυτό μπορεί νά είναι δύσκολο νά τό δεχθούν όσοι έχουν συνηθίσει νά θεωρούν τόν Χριστό σαν τήν έκπλήρωση τής προσδοκίας τών Ισραηλιτών ειδικά. Ωστόσο, ή παλαιά χριστιανική παράδοση θεωρεί ότι ό Χριστός ίκανοποίησε τούς πόθους όλων τών λαών.*

* Τήν εγγύτητα του Χριστού προς τό Κινέζικο πνεύμα επιμαρτυρεί και ό μεγάλος αριθμός τών ανθρώπων πού γίνονται Χριστιανοί στην Κίνα σήμερα, παρόλο πού αντιμετωπίζουν διωγμό. Βλ. Παράρτημα 1 και 2.

Ἐπειδή ἔβλεπαν τόν Θεό ἀπομονωμένο, πολλοί ἀπό τούς θρησκευτικούς ἡγέτες τῶν Ἰσραηλιτῶν τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ εἶχαν καταλήξει νά τόν βλέπουν σάν ἕναν ἀμείλικτο κοσμικό Κριτή. Ἦταν ἡ Ἀπόλυτη Ἐξουσία ἡ ὁποία εἶχε θεσπίσει ἕνα νομικό σύστημα καί τιμωροῦσε τούς παραβάτες γιατί προκαλοῦσαν τήν προσωπική του ἀγανάκτηση. Ἡ κρίση του ἦταν ἐπακριβής. Γιά τούς θρησκευτικούς ἡγέτες, ἐπομένως, ὁ νόμος ἦταν τό πᾶν καί ἔπρεπε νά ἀκολουθεῖται κατά γράμμα. Αὐτή ἡ ἰδέα ὁδήγησε κατά τούς μετέπειτα αἰῶνες σέ μιᾶ ἀτέλειωτη κωδικοποίηση καί ἐρμηνεία τῶν θρησκευτικῶν νόμων.

Ὅταν τό Ταο ἐνσαρκώθηκε, δέν ἔμοιαζε καθόλου μέ αὐτή τήν ἰδέα περί Θεοῦ. Ἦταν, ὅπως ὁ Lao Tzu εἶχε πεῖ γι' Αὐτόν, «σάν τό νερό, πού ὠφελεῖ τά πάντα χωρίς φιλονικία, καί δέχεται τίς ταπεινές θέσεις πού ὅλοι τίς ἀποφεύγουν».⁶ Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Ἦρθε μέ ἀπόλυτη πραότητα, ὁ πιό φτωχός ἀπό τούς φτωχοῦς, μὴν ἔχοντας πού τήν κεφαλὴν κλίνη. Δέν εἶχε ἐξουσία, οὔτε στό Κράτος οὔτε κἂν στή Συναγωγή, πού βασιζόταν στήν ἐξ ὕψους ἀποκάλυψη. Δέν φιλονίκησε μέ αὐτούς πού Τόν ἀπέρριψαν. Καί μᾶς ἔχει δοθεῖ νά Τόν ἀναγνωρίζουμε ὡς Παντοκράτορα ἀκριβῶς ἐπειδή 'ἐαυτόν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών'⁷, καί τελικά ὑποβλήθηκε σέ βία καί σέ θάνατο. Ὡς Δημιουργός καί ἀληθινός Κύριος ὅλης τῆς πλάσης, δέν χρειαζόταν δύναμη, δέν χρειαζόταν νά κάνει ἐπίδειξη ἰσχύος γιά νά τιμωρήσει τήν ἐναντίωση.»⁸

Ὁ Χριστός εἶπε γιά τόν ἑαυτό Του: «Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἐθνικῶν ἀσκοῦν κυριαρχία στοὺς λαοὺς τους... ἐγὼ ὅμως εἶμαι σάν τόν ὑπηρέτη ἀνάμεσά σας.»⁹ Παρομοίως, ὁ Lao Tzu εἶχε γράψει γι' αὐτόν πρὶν τόν ἐρχομό Του:

«Τό Μέγα Ταο ντύνει καί τρέφει ὅλα τά ὄντα,
Ὡστόσο δέν τά διεκδικεῖ ὡς δικά του.
Ὅλα τά ὄντα σ' αὐτό ἐπιστρέφουν,
Μολονότι δέν διεκδικεῖ νά κυριαρχήσει πάνω τους.»¹⁰

Οἱ παλαιοὶ Ἰσραηλίτες γνώριζαν ὅτι ὁ Μεσσίας θά ἔρθῃ μέ τή μορφὴ ἀνθρώπου. Ὅταν ἦρθε, «ὁ πολὺς κόσμος τόν ἄκουγε μέ εὐχαρίστηση»¹¹, καί κάποιοι εἶπαν, «Ποτέ δέν μίλησε ἄνθρωπος ὅπως αὐτός ὁ ἄνθρωπος.»¹²

Ἄλλοι, ὡστόσο, εἰδικά μεταξύ τῶν ἡγετῶν, Τόν ἀπέρριψαν γιατί δέν ταίριαζε μέ τήν προκατασκευασμένη εἰκόνα πού εἶχαν γι' Αὐτόν. Παρά τήν μαρτυρία τοῦ Προφήτη Ἡσαΐα ὁ ὁποῖος προεῖπε ὅτι ὁ Μεσσίας δέν θά

«συντρίψει ούτε τό ραγισμένο καλάμι»¹³, αὐτοὶ Τόν περίμεναν νά εἶναι ἄνθρωπος μέ κοσμική ἐξουσία, ὁ ὁποῖος θά ἔφτιαχνε στρατό καί θά κατατρόπωνε χωρίς ἔλεος τούς Ρωμαίους κατακτητές τους. Αντίθετα, εἶδαν ὅτι ὁ Χριστός ἦταν (σύμφωνα μέ τά ἴδια Του τά λόγια) «πρᾶος καί ταπεινός τῆ καρδία.»¹⁴ Σχετικά μέ Αὐτόν ὁ Lao Tzu εἶχε «προφητεύσει»:

Τό Ταο δέν προβάλλει τή μεγαλοσύνη του

Καί γι' αὐτό εἶναι ἀληθινά μέγα.

Δέν ἀνταγωνίζεται, καί ὁμως νικᾷ.¹⁵

«Γιατί ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου», εἶπε ὁ Χριστός γιά τόν ἑαυτό Του, «δέν ἦρθε νά καταστρέψει ἀνθρώπους, ἀλλά νά τούς σώσει.»¹⁶

Αντίθετα μέ τούς Ἰσραηλίτες, ὁ Lao Tzu δέν ἔζησε περιμένοντας ἕνα Μεσσία. Καί ὡστόσο, ὅπως πίστευε ὁ π. Σεραφείμ Rose, θά εἶχε ἀκολουθήσει τόν Χριστό ἂν Τόν εἶχε δεῖ, γιατί θά ἀναγνώριζε σέ Αὐτόν τό ταπεινό Ταο τό ὁποῖο εἶχε διαισθανθεῖ μέ τήν καθαρότητα τοῦ νοῦ του.

20. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗΝ ΤΡΙΑΔΑ

Ἀποκαλύπτοντας στό Πρόσωπό Του τήν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Ἀπολύτου, ὁ Χριστός ἀνοιξε πρὸς τήν ἀνθρωπότητα τό «μυστικό» πίσω ἀπό αὐτήν – τό μυστήριο τῆς Τριάδας.

Ἄν ὁ Θεός ἀποκαλυπτόταν στόν Μωϋσῆ ὄχι μόνον ὡς «ΕΓΩ ΕΙΜΙ» ἀλλά καί ὡς «ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΤΡΙΑΣ ΕΝ ΜΟΝΑΔΙ», αὐτό δέν θά σήμαινε τίποτε γιά τόν Μωϋσῆ καί τόν λαό του. Μόνον ὁ ἴδιος ὁ Θεός μπορούσε νά περιέχει τήν πληρότητα αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου. Κατά συνέπεια, μόνο ὁ ἴδιος ὁ Θεός μπορούσε νά φέρει τή γνώση αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου στήν ἀνθρωπότητα. Μέ τό νά περπατήσει ἀνάμεσά μας καθ' ὁμοίωση τῆς σάρκας μας, ἀποκάλυψε τήν Τριαδική Μονάδα ὄχι σάν προφορικό ἢ γραπτό τύπο, ἀλλά σάν ζωντανή, προσωπική Πραγματικότητα. Ὡστόσο, ἐπειδή αὐτό εἶναι ἕνα μυστήριο πού προκαλεῖ δέος, τό ἀποκάλυψε βαθμιαία.

«Ἡ ἀπόκτηση τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ εἶναι μιά ἀργή διαδικασία,» ἐξηγεῖ ὁ π. Σωφρόνιος, «πού δέν ἐπιτυγχάνεται στήν πληρότητά της ἐξ ἀρχῆς, παρ' ὅλο πού ὁ Θεός εἶναι πάντα καί σέ κάθε Του ἐκδήλωση Ἕνας καί ἀδιαίρετος. Ὁ Χριστός χρησιμοποίησε ἀπλή γλώσσα κατανοητή καί στόν πιό ἀνίδεο, ἀλλά αὐτά πού εἶπε ὑπερέβαιναν τά μυαλά ἀκόμη καί τῶν πιό σοφῶν ἀκροατῶν Του. 'Πρὶν τόν Ἀβραάμ, ΕΓΩ ΕΙΜΙ.' 'Ἐγώ κι ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα.' 'Ὁ Πατέρας μου θά τόν ἀγαπήσει, καί θά ἔρθουμε

σ'αυτόν καί θά ἐνοικήσουμε σ'αυτόν.' 'Θά παρακαλέσω τόν Πατέρα, καί θά σᾶς δώσει ἄλλον Παράκλητο, ὥστε νά μένει γιά πάντα μαζί σας.' (Ἐτσι τώρα εἰσάγεται ἕνα Τρίτο Πρόσωπο.) 'Τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, πού ἐκπορεύεται ἀπό τόν Πατέρα, θά ἐπιμαρτυρήσει γιά μένα.'¹⁷

»Παρατηροῦμε ὅτι ὁ Χριστός βαθμιαῖα μόνο ἄρχισε νά μιλάει γιά τόν Πατέρα, καί μόνο πρὸς τό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς Του μίλησε γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα. Μέχρι τέλους οἱ μαθητές δέν μποροῦσαν νά Τόν καταλάβουν, καί Αὐτός δέν προσπάθησε νά τούς ἐξηγήσει τήν εἰκόνα τοῦ Θεικοῦ ὄντος. 'Ἐχω πολλά νά σᾶς πῶ ἀκόμη, ἀλλά δέν μπορεῖτε νά τά ἀντέξετε ἀκόμη.' Ἀντί γι'αυτό, μᾶς ὑπέδειξε πῶς μποροῦμε νά ἀποκτήσουμε τέλεια γνώση: 'Ἄν παραμείνετε πιστοί στόν λόγο μου... θά γνωρίσετε τήν ἀλήθεια.' 'Τό Ἅγιο Πνεῦμα... θά σᾶς διδάξει τά πάντα, καί θά φέρει στή μνήμη σας ὅλα ὅσα σᾶς ἔχω πεῖ ἐγώ.' 'Ὅταν ἔλθει Ἐκεῖνος, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, θά σᾶς ὀδηγήσει σέ ὅλη τήν Ἀλήθεια.'¹⁸»

21. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΟΝ ΘΕΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Μέ τήν ἀποκάλυψη τῆς Τριάδας ἀπό τόν Χριστό, ἡ ἀνθρωπότητα συνειδητοποιεῖ γιά πρώτη φορά ὅτι «Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν». Τώρα φαίνεται πῶς, ἂν ὁ Θεός εἶχε μία μόνον Ὑπόσταση (δηλαδή, ἕνα Πρόσωπο), δέν θά ἦταν ἀγάπη. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Ὁ Μωϋσῆς, γιά τόν ὁποῖο ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ΕΓΩ ΕΙΜΙ σημαίνει ἕνα καί μόνο Πρόσωπο, ἔδωσε στόν λαό του τόν Νόμο. Ἀλλά ἡ 'Χάρη καί ἡ ἀλήθεια ἦρθε διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.'¹⁹ Ἡ Τριάδα εἶναι ὁ Θεός τῆς ἀγάπης... Ὁ Ἰησοῦς, γνωρίζοντας 'ὅτι εἶχε ἔρθει ἡ ὥρα Του νά φύγει ἀπό αὐτόν τόν κόσμο καί νά πάει πρὸς τόν Πατέρα, ἔχοντας ἀγαπήσει τούς δικούς του πού ἦταν μέσα στόν κόσμο, τούς ἀγάπησε ὡς τό τέλος.'²⁰ Αὐτός εἶναι ὁ Θεός μας. Καί δέν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτός ἀπό Αὐτόν. Ὁ ἀνθρωπος πού μέσω τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχει βιώσει τήν πνοή τῆς ἀγάπης Του γνωρίζει μέ ὅλη του τήν ὑπαρξη ὅτι μιά τέτοια ἀγάπη εἶναι χαρακτηριστική τῆς Τριαδικῆς Θεότητος πού ἔχει ἀποκαλυφθεῖ σέ μᾶς ὡς τό τέλειο πρότυπο τοῦ Ἀπόλυτου ὄντος. Ὁ μονο-υποστατικός Θεός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί - πολύ ἀργότερα ἀπό τήν Καινή Διαθήκη - τοῦ Κορανίου δέν γνωρίζει τήν ἀγάπη.

»Νά ἀγαπᾶς σημαίνει νά ζεῖς γιά τόν ἀγαπημένο καί νά ζεῖς σ'αυτόν, τόν ἀγαπημένο πού ἡ ζωή του γίνεται δική μας ζωή. Ἡ ἀγάπη ὀδηγεῖ στή μοναδικότητα τῆς ὑπαρξης. Αὐτό συμβαίνει καί μέ τήν Τριάδα.

Ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τόν Υἱό.²¹ Ζεῖ στόν Υἱό καί στό Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ Υἱός ἔμνει πιστός στήν ἀγάπη τοῦ Πατρός²² καί στό Ἅγιο Πνεῦμα. Καί τό Ἅγιο Πνεῦμα τό γνωρίζουμε ὡς τέλεια ἀγάπη. Τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται αἰωνίως ἀπό τόν Πατέρα καί ζεῖ σ'αὐτόν καί μένει στόν Υἱό. Αὐτή ἡ ἀγάπη κάνει τό σύνολο τοῦ Θεϊκοῦ ὄντος νά εἶναι μιά μοναδική αἰώνια Πράξη. Κατά τό πρότυπο αὐτῆς τῆς ἐνότητας, ἡ ἀνθρωπότητα πρέπει ἐπίσης νά γίνει ἓνας ἄνθρωπος.»²³

Ὁ Χριστός εἶπε, «Ἐγώ καί ὁ Πατέρας μου εἴμαστε ἓνα.» Καί γιά τούς μαθητές Του προσευχήθηκε, «Ὡστε νά εἶναι ὅλοι ἓνα, ὅπως ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι σέ μένα κι ἐγώ σέ σένα. Γιά νά εἶναι ἓνα μεταξύ τους, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα.»²⁴ Ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ νά ἀγαπᾷμε εἶναι ἔτσι μιά προβολή τῆς οὐράνιας ἀγάπης στό γήινο ἐπίπεδο. Ἄν συνειδητοποιηθεῖ κατά τό ἀληθινό της περιεχόμενο, κάνει τή ζωή τῆς ἀνθρωπότητας παρόμοια μέ αὐτή τοῦ Θεϊκοῦ Τριαδικοῦ Ἐνός.

22. Ο ΧΡΙΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Ὁ Θεός, μιλώντας στόν Προφήτη Ἰερεμία γιά τήν καινή διαθήκη πού θά ἔφερνε ὁ Μεσσίας, εἶχε πει: «Ἐπειτα ἀπό ἐκεῖνες τίς ἡμέρες θά θέσω τόν νόμο στό ἐσώτερά τους, καί θά τόν γράψω στίς καρδιές τους.»²⁵ Ὅταν ἦρθε ὁ Χριστός ἀποκαλύπτοντας τήν ἀγάπη τῆς Τριάδας, θύμισε στόν ἄνθρωπο τόν ἀληθινό σκοπό τοῦ νόμου, καί τόν ἀνύψωσε σέ μιά νέα διάσταση. Ὁ νόμος δέν ἦταν αὐτοσκοπός, οὔτε ἦταν γιά νά ικανοποιῶνται ἐπακριβῶς οἱ αὐστηρές ἀπαιτήσεις ἐνός θυμωμένου Θεοῦ-Κριτῆ. «Τό Σάββατο ἔγινε γιά τόν ἄνθρωπο», ἐξήγησε ὁ Χριστός, «ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιά τό Σάββατο.»²⁶

Ὅπως ἔδειξε ὁ Χριστός, ὁ νόμος εἶχε δοθεῖ στόν ἄνθρωπο ἀπό τόν Θεό τῆς ἀγάπης ὥστε ὁ ἄνθρωπος μέ τή σειρά του νά ἀγαπήσει τόν Θεό καί τόν πλησίον του. Αναφερόμενος στόν νόμο τόν ἴδιο, ὁ Χριστός εἶπε, «ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου ἐν ὅλη τῇ καρδίᾳ σου καί ἐν ὅλη τῇ ψυχῇ σου καί ἐν ὅλη τῇ διανοίᾳ σου» καί «ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσίν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καί οἱ προφῆται κρέμανται.»²⁷

Τελικά, ὁ μόνος νόμος πού ὁ Χριστός ἔδωσε στόν ἄνθρωπο ἦταν ὁ νόμος τῆς ἀγάπης. Ἐχοντας αὐτόν τόν νόμο «στό ἐσώτερά τους», αὐτοί πού Τόν ἀκολουθοῦν θά ὑπακούουν στό νόμο τοῦ Θεοῦ μέ τρόπο φυσικό,

αυθόρμητο, χωρίς να χρειάζεται συνεχώς να σκέπτονται, να επιλέγουν και να ανησυχούν για νομικούς τύπους.

Όπως «ή ανώτερη αρετή... πού δεν ξέρει ότι είναι αρετή» του Lao Tzu βασίζεται στο «τίποτα» της αμεσότητας και της αυταπάρασης, το ίδιο συμβαίνει και με την αγάπη για την οποία μίλησε ο Χριστός: «σου δέ ποιούντος έλεημοσύνην μή γνώτω ή άριστερά σου τί ποιεί ή δεξιά σου».²⁸

Η αγάπη την οποία δίδαξε ο Χριστός δεν ήταν απλά ή κοινότυπη αγάπη κάποιου για τους φίλους του, την οικογένειά του και τους συγγενείς του. Μίλησε για την Τέλεια Αγάπη – την αντανάκλαση της Θεϊκής ζωής του Τριαδικού Θεού - στην οποία βρίσκει κανείς τή μία ανθρώπινη φύση και είναι έτσι σε θέση να αγαπάει όλους τους ανθρώπους έξ ίσου.

Παίρνοντας μορφή ανθρώπου, τό Ταο/Λόγος έκανε την έννοια του Θεού ως πρόσωπο τόσο άπτή όσο ποτέ πριν. Κάνοντάς το αυτό, έστίασε επίσης στην έννοια του ανθρώπου ως πρόσωπο και την έκανε τόσο γνωστή όσο ποτέ πριν. Όπως ακριβώς έφερε νέες διαστάσεις στα άρχετυπα της Παλαιάς Διαθήκης, τό ίδιο έκανε και μέ τίς διδασκαλίες του Lao Tzu. Έδωσε προσωπική διάσταση στο «τίποτα» του Lao Tzu. Και αυτή ή προσωπική διάσταση της κένωσης του έαυτού είναι αυτό πού αποκαλούμε Τέλεια Αγάπη.

Ο Lao Tzu κατάλαβε ότι ένα πρόσωπο πού διακηρύσσει την ατομικότητά του, όχι μόνο δεν κατανοεί πλήρως τόν έαυτό του, αλλά τούναντίον, αποδυναμώνεται. Μόνον αν άπαρηθεϊ κανείς την κτητικότητα του, αν προσφέρει τόν έαυτό του ελεύθερα και αν παύσει να ύπάρχει για τόν έαυτό του (αν, δηλαδή, γίνει ένα «τίποτα»), μόνον τότε εκφράζεται πλήρως στή μία φύση την κοινή για όλους. Παραιτούμενος από τά ιδιαίτερά του όφέλη, επεκτείνεται στο άπειρο, και εμπλουτίζεται μέ τά πάντα πού ανήκουν στους πάντες.²⁹ Για έναν τέτοιο άνθρωπο ο Lao Tzu έλεγε: «Η καρδιά του είναι άβυθομέτρητη».³⁰

Ο Χριστός, αποκαλύπτοντας τό μυστήριο της αγάπης μεταξύ τών Προσώπων της Τριάδας, άποκάλυψε ταυτόχρονα τό μυστήριο αυτού πού ο Lao Tzu είχε διαισθανθεί σε ανθρώπινο επίπεδο. Φανέρωσε ότι, αποκτώντας την τελειότητα της κοινής ανθρώπινης φύσης, τό κάθε άτομο στην πραγματικότητα αποκτά την εικόνα της κοινής Θεϊκής Φύσης. Ο άνθρωπος έχει πλαστεί κατ'εικόνα του Θεού. Έτσι, όταν κάποιος βιώνει πνευματική ένότητα μέ όλους τους ανθρώπους, βρίσκεται στο καθ'όμοίωση της Τριαδικής Μονάδας, στην Ουσία της Τέλειας Αγάπης.

Ἡ λυδία λίθος γι' αὐτήν τήν Τέλεια Ἀγάπη εἶναι ἡ ἀγάπη γιά τούς ἐχθρούς. Ὅταν τό Ταο/Λόγος ἐνσαρκώθηκε, ἀποκάλυψε τό πλήρες νόημα τῆς παραίνεσης τοῦ Lao Tzu, «Ὅταν σᾶς βλέπουν, ἀπαντεῖστε μέ ἀβρότητα», μιλώντας γι' αὐτό μέ ὄρους Ἀγάπης. «Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας», δίδαξε, «εὐεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν, εὐλογεῖτε ὅσους σᾶς καταριῶνται, προσεύχεστε γι' αὐτούς πού σᾶς κακομεταχειρίζονται. Σ' ὅποιον σοῦ ζητάει κάτι δίνε το, κι ἀπό ὅποιον σοῦ παίρνει ὅτι σοῦ ἀνήκει μή ζητᾶς νά σοῦ τό ἐπιστρέψει. Μήν κρίνετε, καί δέν θά κριθεῖτε. Μήν καταδικάζετε, καί δέν θά καταδικασθεῖτε. Συγχωρεῖτε, καί θά συγχωρηθεῖτε. Δίνετε καί θά σᾶς δοθεῖ. Ἡ δωρεά θά εἶναι πλούσια, ἄφθονη καί ὑπερεκχειλίζουσα.*»³¹

23. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗΝ ΑΝΙΔΙΟΤΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΤΑΟ

Ἡ ἀνιδιοτέλεια ἢ τό «τίποτα» τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἔχουμε πεῖ, βασιζόταν στή Θεϊκή Ζωή Του μέσα στήν Τριάδα. Κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς Του στή γῆ, αὐτό τό βλέπαμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα στήν ὀλοκληρωτική αὐταπάρνησή Του ἐνώπιον τοῦ Πατρός. Ἀπαρνήθηκε τό δικό Του θέλημα γιά νά ἐκπληρώσει τό θέλημα τοῦ Πατέρα, ὄντας ὑπάκουος σ' Αὐτόν.

Ὅταν μιᾶμε γιά ὑπακοή τοῦ Χριστοῦ στόν Πατέρα, χρειάζεται προσοχή νά μή δοῦμε αὐτή τήν ὑπακοή μέ ἐντελῶς ἀνθρώπινους ὄρους. Γιά τόν Χριστό, ἡ ἀπάρνηση τοῦ θελήματός Του δέν ἦταν μιά ἐπιλογή ἢ μιά πράξη. Ἦταν ἀυθόρμητη, γιατί ἡ ἀπάρνηση τοῦ ἰδίου θελήματος εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξη τῶν προσώπων τῆς Τριάδας, τά ὅποια ἔχουν μιά μόνο βούληση προσιδιάζουσα στήν κοινή τους φύση. Τό Θεῖο θέλημα γιά τόν Χριστό ἦταν τό κοινό θέλημα τῶν Τριῶν. Γι' αὐτό ὁ Χριστός μποροῦσε νά πεῖ, «Ὅποιος ἔχει δεῖ ἐμένα ἔχει δεῖ τόν Πατέρα.»³²

Ἡ κένωση τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ τρόπος ὑπαρξης τοῦ Ταο πού ἀπεστάλη στόν κόσμο. Τά λόγια τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ Πατέρας μου εἶναι ἀνώτερος ἀπό μένα»,³³ ἐκφράζουν αὐτή τήν κένωση τοῦ δικοῦ Του θελήματος. «Ὁ Πατέρας μου ἐξακολουθεῖ νά ἐργάζεται ἕως τώρα,» εἶπε, «κι ἐγώ ἐργάζομαι... ὁ Υἱός δέν μπορεῖ νά κάνει τίποτε ἀπό ὀνος Του, ἀλλά κάνει αὐτό πού βλέπει νά κάνει ὁ Πατέρας Του: αὐτά πού κάνει Ἐκεῖνος, τά ἴδια ἀκριβῶς κάνει καί ὁ Υἱός. Γιατί ὁ Πατέρας ἀγαπάει τόν

* Μέτρον καλόν, πεπιεσμένον καί σεσαλευμένον καί ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τόν κόλπον ὑμῶν. (Λουκ. 6:38)

Υιό, καί τοῦ δείχνει ὅλα ὅσα ἐκεῖνος κάνει... Γιατί ὅπως ὁ Πατέρας ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καί τοὺς δίνει ζωή, ἔτσι καί ὁ Υἱὸς δίνει ζωή σέ ὅσους Αὐτός θέλει.»³⁴ Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι τό ἔργο πού ἔχει γίνει στή γῆ ἀπό τόν Χριστό εἶναι τό κοινό ἔργο τῆς Τριάδας, γιατί ὁ Χριστός μοιράζεται τήν ἴδια Οὐσία μέ τόν Πατέρα καί τό Πνεῦμα. Ὁ Χριστός ἐκχυνόμενος, κενώνοντας τόν ἑαυτό του, ἐκδηλώνει περισσότερο τή Θεϊκότητά Του πρὸς ὅλους ὅσοι εἶναι ἱκανοί νά ἀναγνωρίσουν τό μεγαλεῖο στόν ἐξευτελισμό, τόν πλοῦτο στήν καταλήστευση, καί τήν ἐλευθερία στήν ὑπακοή.³⁵

Τό ἴδιο τό γεγονός ὅτι ὁ Χριστός, τό Ταο/Λόγος, ἔχει «ἀποσταλεῖ στόν κόσμο»³⁶ δείχνει τήν ὑπακοή Του σ' Αὐτόν, ὅταν Αὐτός κένωσε τόν ἑαυτό Του μέσα στή δημιουργία Του, λαμβάνοντας ἀνθρώπινη σάρκα ὑποκείμενη στόν θάνατο. Κάνοντας τό θέλημα τοῦ Πατρός καθ' ὅλη τή γήινη ζωή Του, ὑπέμεινε τόν χλευασμό, τήν ἐναντίωση, καί τήν καταδίωξη ἀνά πᾶσα στιγμή. Αὐτό κορυφώθηκε στήν ἀπώτατη κένωση, στό νά δεχτεῖ τόν πιό ταπεινωτικό καί ὀδυνηρό γιά ἐκείνη τήν ἐποχή θάνατο: νά μαστιγωθεῖ, νά γυμνωθεῖ καί νά σταυρωθεῖ σέ δημόσια θέα.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνοψίζει τήν ὅλη πράξη τῆς αὐτο-κένωσης τοῦ Ταο στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ: «κένωσε τόν ἑαυτό του μέ τό νά πάρει μορφή δούλου καί νά γεννηθεῖ ὡς ἄνθρωπος. Καί ἔχοντας ἀνθρώπινη μορφή ταπείνωσε τόν ἑαυτό του, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ».³⁷

Ἄν ὁ Lao Tzu ἤξερε ὅτι τό Ταο «τό ὁποῖο διαλέγει τίς ταπεινές θέσεις πού ὅλοι τίς ἀποφεύγουν», θά ἔπαιρνε κάποια μέρα τή μορφή ἀνθρώπου, δέν θά μποροῦσε νά συλλάβει μεγαλύτερη αὐτο-κένωση, μεγαλύτερη ταπείνωση, μεγαλύτερο «τίποτα», ἀπό τό ἐνσαρκωμένο Ταο νά καρφώνεται σέ Σταυρό καί νά πεθαίνει κατὰ τό σῶμα, ἕνα σῶμα πού θά ἀνασταίνονταν ξανά.

Ὁ π. Σεραφείμ Rose ἔγραψε κάποτε ὅτι τό «τίποτα», μέ τήν ἔννοια πού δίνει σέ αὐτό ὁ Lao Tzu, εἶναι τό «σημεῖο σύγκλισης» τοῦ ἄξονα τοῦ σύμπαντος.³⁸ Αὐτό θυμίζει τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Lao Tzu:

Συναρμολογοῦμε τριάντα ἀκτίνες σέ μιά πλήμνη κι ἔχουμε μιά ρόδα
Ἀλλά ἡ χρήση της ἐξαρτᾶται ἀπό τό κενό στό κέντρο (τό χῶρο ὅπου δέν
ὑπάρχει τίποτα).³⁹

Ἄν τό τίποτα ἦ ἡ κένωση τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ὁ ἄξονας τοῦ σύμπαντος, τότε ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ, τό μεγαλύτερο σημεῖο τῆς κένωσης τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἄνθρωπο, γίνεται τώρα αὐτός ὁ ἄξονας. Ὁ Χριστός, τό Ταο/Λόγος,

βρίσκεται σ' αυτόν τόν άξονα. Καί εκεί, στό «χῶρο ὅπου δέν ὑπάρχει τίποτα», βρίσκουμε ὄχι ἕνα ἀπρόσωπο κενό, ἀλλά τήν προσωπική καρδιά ἑνός ἀνιδιοτελοῦς Θεοῦ, ἑνός Θεοῦ πού ἀπαρνιέται τόν ἑαυτό Του.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ
ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟ
ΕΝΣΑΡΚΩΜΕΝΟ ΤΑΟ
ΜΕΣΩ ΝΗΨΗΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

1. ΝΕΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Στά προηγούμενα συζητήσαμε για την πραγμάτωση και την αποκάλυψη του Ταο στην ανθρώπινη ιστορία, με αποκορύφωμα την ενσάρκωση του Ταο και την αποκάλυψη της Τριάδος. Από μόνη της ή γνώση αυτών των αποκαλύψεων είναι άχρηστη. Δεν μπορούν να ιδωθούν ξεκομμένες από τη ζωή. Πρόκειται για αποκαλύψεις που μάς καλούν προς μία ριζική αναμόρφωση ολόκληρης της ύπαρξής μας.

Ο Χριστός έκανε κάτι πολύ περισσότερο από τό να αποκαλύψει ποιός είναι ο Θεός. Μέ την έλευσή Του, ο άνθρωπος δεν αποκτά μόνο την κένωση του έαυτού την οποία ο Lao Tzu είχε τόσο σε υπόληψη. Τώρα, μέ ένα τρόπο που πρωύτερα δεν ήταν γνωστός, τό άθάνατο πνεύμα του ανθρώπου πληροῦται από την θεοποιούσα, Άκτιστη Ένέργεια – την Χάρη ή *Teh* – του Θεού. Μέ τον Χριστό, ο άνθρωπος δεν έπιστρέφει άπλως στην πρωταρχική κατάσταση την οποία αναζητούσε ο Lao Tzu. Τώρα άνέρχεται άκόμη και πάνω άπό αυτήν, σε μυστική ένωση μέ τό Προσωπικό Άπόλυτο που ήταν ο πρωταρχικός προσορισμός του ανθρώπου. Ο Χριστός, κενώνοντας τον έαυτό Του πάνω στον σταυρό, άνοιξε για τον άνθρωπο την όδό προς τον ουρανó, ώστε ο άνθρωπος να βιώσει τό Ουράνιο Ταο στην πληρότητα της ύπαρξής Του.

Τά κεφάλαια που ακολουθούν θά είναι αφιερωμένα σε αυτές τίς νέες δυνατότητες στην πνευματική ζωή του ανθρώπου. Έδω ή εμπειρία του Lao Tzu θά συνεχίσει να μάς παρέχει ένα έφαλτήριο από τό όποιο να μπορούμε να δείξουμε τί δυνατότητες έχουν άνοιχτεί στην ανθρωπότητα μέσω της έλευσης του Χριστού.

24. Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ (SHIH-SHEN KAI YÜAN-SHEN)

Προκειμένου νά συζητήσουμε γιά τήν πνευματική ζωή τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πρῶτα ἀπαραίτητο νά μιλήσουμε γιά τό ἴδιο τό ἀνθρώπινο πνεῦμα. Μιά κατανόηση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δέν ἐξαρτᾶται ἀπό θεϊκή ἀποκάλυψη: μπορεῖ κανείς νά φτάσει σέ αὐτήν, τουλάχιστον ἐν μέρει, παρατηρώντας σιωπηλά τήν ἐσωτερική του ὕπαρξη. Ἔτσι, εἶναι ἀναμενόμενο οἱ διδασκαλίες τῶν Χριστιανῶν τῶν πρώτων αἰώνων ἀναφορικά μέ τό ἀνθρώπινο πνεῦμα νά βρίσκουν ἀκριβεῖς ἀντιστοιχίες στούς ὁπαδούς τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Lao Tzu στήν Κίνα.

Τό πνεῦμα μας δέν εἶναι ἓνα τμήμα, ἓνα κομμάτι τοῦ πνεύματος τοῦ Δημιουργοῦ, ἀλλά μία εἰκόνα Του. Εἶναι τό πιό προσωπικό μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀρχή τῆς συνειδήσεώς του καί τῆς ἐλευθερίας του. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἡ ὁποία περικλείει μέσα της ὁλόκληρη τή φύση τοῦ ἀνθρώπου.

Τό πνεῦμα μας εἶναι αὐτό πού συνιστᾶ τήν «εἰκόνα τοῦ Θεοῦ» μέσα μας. Ὅπως ὁ Θεός εἶναι Φῶς, ἔτσι καί τό πνεῦμα μας εἶναι φῶς. Ἐχοντας ἐμφυσηθεῖ μέσα μας ἀπό τόν Θεό, ἀναζητεῖ τόν Θεό, γνωρίζει τόν Θεό, καί σέ Αὐτόν μόνο βρίσκει ἀνάπαυση.¹

Ὅπως ὁ Λόγος ἀρχικά ἔφερε σέ ὕπαρξη τή δημιουργία, ἔτσι καί τώρα τήν καθοδηγεῖ καί τήν συντηρεῖ μέ τό νά τήν πληροφορεῖ, ὅπως λέγεται. Τό πνεῦμα μας εἶναι αὐτό πού μπορεῖ στήν πραγματικότητα νά «ἀκούσει» τόν ἄρρητο Λόγο πού μιλάει μέσα μας.

Τόσο ὁ Χριστός, ὅσο καί ὁ Lao Tzu, ὀνόμασαν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου «φῶς».² Οἱ ὁπαδοί τῆς διδασκαλίας τοῦ Lao Tzu στήν Κίνα τό ὀνόμασαν «πρωταρχικό πνεῦμα» (*yüan-shen*), ἐνῶ οἱ παλαιοί Χριστιανοί ἀσκητές τό ὀνόμασαν *νοῦ*.

Στή ζωή τοῦ ἐκπεσμένου, μή ἀναγεννημένου ἀνθρώπου, τό πνεῦμα κρύβεται πίσω ἀπό τήν κατώτερη συνείδηση τῶν σκέψεων, τῶν φαντασιώσεων καί τῶν συναισθημάτων. Κατά τήν παραδοσιακή χριστιανική ὀρολογία, αὐτή ἡ κατώτερη συνείδηση λέγεται ὅτι εἶναι ἡ κατώτερη ὄψη τῆς «ψυχῆς». Οἱ ὁπαδοί τοῦ Lao Tzu στήν Κίνα τήν ἀποκαλοῦσαν «συνειδητό πνεῦμα» ἢ «πνεῦμα τῆς γνώσης» (*shih-shen*)³.

Ἐν δυνάμει, τό πνεῦμα (*νοῦς* ἢ *yüan-shen*) εἶναι ἀγνή, ἄμορφη ἐπίγνωση, χωρίς εἰκόνες, ἀνεξάρτητη ἀπό περιστάσεις καί περιορισμούς.

Ο σκοπός του και ο προορισμός του είναι να προσεγγίσει όλο και περισσότερο και να ενώθει με τον Δημιουργό του. Μέ την προϋπόθεση να είναι έξαγνισμένο, γνωρίζει τον Θεό και τις έσωτερικές ουσίες τών δημιουργημάτων μέσω άμεσης, διαισθητικής αντίληψης. Από την όρατή δημιουργία, μόνο ο άνθρωπος διαθέτει ένα τέτοιο πνεύμα.

Η κατώτερη ψυχή (*shih-shen*), από την άλλη, μορφοποιείται με βάση προσωπικές και πολιτισμικές περιστάσεις (*personal and cultural conditioning*). Αντιδρά προς τό περιβάλλον της με βάση αυτές τις περιστάσεις, όπως ακριβώς κάνει και τό ζώο. Ασχολείται μόνο με τις προσωρινές, γήινες ανάγκες του ανθρώπου. Από τότε πού ο άνθρωπος απομακρύνθηκε από την Όδό, έχει γίνει ένα συνοθύλευμα από συναισθήματα, αναμνήσεις και περιοριστικές σκέψεις, και προσπαθεί να γνωρίσει τά πράγματα μέσω της φαντασίας και της άφηρημένης έπαγωγής. Στο κατώτερο τμήμα της, ή κατώτερη ψυχή μοιάζει με την ψυχή του ζώου, αφού και τά ζώα διαθέτουν συναισθημα, μνήμη και φαντασία.⁴

Τελικά, την διάκριση ανάμεσα στό πνεύμα και την κατώτερη ψυχή πρέπει να τή δοῦμε σάν αναλογία. Δέν είναι ότι υπάρχουν δύο υπάρξεις μέσα μας. Μάλλον, τό πνεύμα και ή κατώτερη ψυχή είναι διαφορετικές όψεις της μιᾶς έσωτερικής μας ύπαρξης. Τό πνεύμα πρέπει να πούμε ότι είναι ή κρυμμένη πλευρά της έσωτερικής μας ύπαρξης και τό πιο άγνό τμήμα της ψυχής.⁵

Οί παλαιοί Χριστιανοί διδάσκαλοι αποκαλοῦν τό πνεύμα «όφθαλμό της ψυχής», επειδή αυτό είναι τό «όργανο» πού διακρίνει την Θεότητα.

Ο μεγάλος μυστικιστής συγγραφέας Μάξιμος ο Όμολογητής († 662 μ. Χ.) τό θέτει ως εξής: «Από τις ψυχικές δυνάμεις, ή μία είναι θρηπτική, ή άλλη φανταστική και παρορμητική, ή άλλη λογιστική και νοητική. Τά φυτά μετέχουν μόνο στην πρώτη. Τά άλλα ζώα μετέχουν και στην δεύτερη, μαζί με την πρώτη. Οί άνθρωποι μετέχουν και στις τρεις. Και οί δύο πρώτες δυνάμεις είναι φθαρτές, ενώ ή τρίτη είναι άφθαρτη και άθάνατη.»⁶

Ο άνθρωπος, λοιπόν, αποτελείται από σώμα και ψυχή, και τό πνεύμα είναι τό ανώτερο τμήμα της ψυχής. Μπορούμε μάλιστα να αποκαλέσουμε τό πνεύμα «άνώτερη ψυχή». Αυτό κάνει ο Lao Tzu στό 10^ο

κεφάλαιο του *Tao Teh Ching*, όπου μιλάει για την «άνωτερη ψυχή» και την «κατώτερη» ή «ζωϊκή ψυχή»*.

25. ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΣ ΚΥΡΙΟΣ

Στήν έσωτερική ζωή του ανθρώπου, έχει όριστει (is meant) τό πνεῦμα νά εἶναι ό κύριος, καί ή κατώτερη ψυχή νά εἶναι ό ύπηρέτης, ένῶ τό σῶμα έχει όρισθει νά εἶναι ύπηρέτης άμφοτέρων. «Ό άληθινός κυβερνήτης», γράφει ό Άγ. Μάξιμος, «εἶναι αυτός πού κυβερνά τόν έαυτό του καί έχει ύποτάξει τήν ψυχή καί τό σῶμα στό πνεῦμα.»⁷

Παρομοίως, ό Άγιος Θεοφάνης ό Έγκλειστος († 1894), ένας σύγχρονος διδάσκαλος τής παλαιᾶς σοφίας, λέει: «Σύμφωνα μέ τό σκοπό τής φύσης, ό άνθρωπος πρέπει νά ζει έν πνεύματι, νά ύποτάσσει τά πάντα στό πνεῦμα, νά αφήνει τό πνεῦμα νά εισχωρήσει σέ ό,τι εἶναι ψυχικό, καί άκόμη περισσότερο σέ ό,τι εἶναι σωματικό – καί πέρα άπ'αυτά, καί στά έξωτερικά πράγματα, επίσης, δηλαδή, στήν οικογένεια καί στήν κοινωνική ζωή. Αυτό εἶναι ό κανόνας!»⁸

Όταν αυτή ή ιεραρχία διατηρεῖται, δέν θά έμπιστευόμαστε πλέον τίς σκέψεις μας, τίς φαντασιώσεις μας καί τή δύναμη τής λογικῆς μας. Άκόμα καί έν μέσω τῶν καθημερινῶν μας δραστηριοτήτων, πού καθορίζονται άπό τίς πολιτισμικές μας καταβολές καί τό περιβάλλον μας, ή ψυχή μας συνεχῶς θά έπιστρέφει στήν άμεση διαισθητική γνώση του πνεύματός μας. Όπως λέει ό Lao Tzu: «Χρησιμοποίησε τίς άκτίνες του φωτός, αλλά γύριζε στήν πηγή τους».⁹ Η ψυχή γνωρίζει τήν Άλήθεια όταν βρίσκεται σέ άδιάσπαστη σύνδεση μέ τό πνεῦμα καί ύποτάσσεται σέ αυτό, ένῶ τό πνεῦμα τήν γνωρίζει μέσω τής σύνδεσῆς του μέ τόν Δημιουργό του, τό Ταο/Λόγο, καί τήν ύποταγή του σέ Αυτόν.

Ό Άγιος Θεοφάνης γράφει επίσης: «Όταν τό πνευματικό κυριαρχεί σέ κάποιον, τότε άν καί αυτό εἶναι πού κυρίως χαρακτηρίζει τή στάση του, δέν σφάλλει. Αυτό γιατί, πρωτίστως, ή πνευματικότητα εἶναι ή φύση τής ανθρώπινης ζωῆς, καί ως έκ τούτου, ό πνευματικός άνθρωπος εἶναι

* Τό «P'ο» («κατώτερη ψυχή», «ζωϊκή ψυχή», «σωματική ψυχή») καί τό *ying*, τό όποιο σύμφωνα μέ τόν Τζι-μινγκ Σιεν πρέπει νά εἶναι τό ίδιο μέ τό *hum* («άνωτερη ψυχή», «ψυχή-πνοή», «ψυχή-πνεῦμα»). Κατά τήν άρχαία Κινεζική αντίληψη, τό *χουν* εἶναι αυτό πού περνάει στον άλλο κόσμο όταν τό σῶμα πεθαίνει. Παρομοίως, ή παλαιά Χριστιανική παράδοση διδάσκει ότι μόνον ό νοῦς περνάει στήν μελλοντική ζωή κατά τόν θάνατο, ένῶ οί κατώτερες δυνάμεις τής ψυχῆς παύουν νά ύπάρχουν. (Βλ. Fr. Dumitru Staniloae, *Orthodox Spirituality*, pp. 86-87, 96-97.)

πραγματικά πρόσωπο, ἐνῶ ὁ διανοητικός ἢ ὁ σαρκικός ἄνθρωπος δέν εἶναι. Ἐξ ἄλλου, ὅσο πνευματικός καί νά εἶναι κάποιος, δέν μπορεῖ παρά νά δώσει στή διανοητική καί σαρκική πλευρά του τή θέση πού τούς ἀναλογεῖ: διατηρεῖ λίγο μόνο ἀπ' αὐτές, σέ ὑποτέλεια πρὸς τό πνεῦμα. Ἄν ἡ διανοητικότητα δέν εἶναι πολύ εὐρεῖα σέ αὐτόν (σέ ἐπιστημονική γνώση, τέχνες καί ἄλλα θέματα), καί ἂν ἡ σαρκικότητα εἶναι σταθερά περιορισμένη – τότε εἶναι πραγματικά πρόσωπο. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος τῆς διανόησης (ὁ εἰδικός, ὁ εἰδήμων, ὁ ἐπιτήδειος) – καί ἀκόμα περισσότερο ὁ σαρκικός ἄνθρωπος – δέν εἶναι πραγματικά πρόσωπο, ἄσχετα μέ τό πόσο ἑλκυστικός μπορεῖ νά φαίνεται ἐξωτερικά.»¹⁰

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν Ὁδό, ἡ φυσική ἱεραρχία ἀντιστράφηκε. Τό σῶμα καί ἡ κατώτερη ὄψη τῆς ψυχῆς εἶναι τώρα οἱ κύριοι. Ἔχουν κυριαρχήσει στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, ἡ ὁποία τώρα ἄγεται καί φέρεται ἀπό τίς σκέψεις, τή φαντασία, τά συναισθήματα καί τίς σωματικές μέριμνες.

Ὅπως δείξαμε στό προηγούμενο μέρος, ἡ ψυχὴ τοῦ ἐκπεσμένου ἀνθρώπου διακατέχεται ἀπό τήν ψευδαίσθηση ὅτι εἶναι αὐτάρκης. Ἔτσι λοιπόν δέν ἀρκεῖται μέ τό νά ἀσχολεῖται μέ τίς προσωρινές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου (τροφή, ἔνδυση, κατάλυμα), ἀλλά ἐπιζητεῖ ἐπίσης τήν ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων. Μιά τέτοια ψυχὴ ἔχει γίνεῖ (ἢ μᾶλλον ἔχει προσκολληθεῖ) σέ αὐτό πού σήμερα ἀποκαλοῦμε «Ἐγώ». Ἐνῶ τό πνεῦμα εἶναι ὁ ἀληθινός ἑαυτός μας - ἡ ἀληθινὴ ἔδρα τῆς ὕπαρξής μας ὡς πρόσωπο – τό ἐγώ εἶναι ὁ ψεύτικος ἑαυτός μας, μιά ἀπατηλὴ αὐτάρκης ὄντοτητα. Ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι μπορεῖ νά πετύχει τούς σκοπούς του καί νά ὑπερνικήσει ἐμπόδια μέ τίς δικές του δυνάμεις, χωρίς βοήθεια, μπορούμε ἐπίσης νά χαρακτηρίσουμε τό ἐγώ ὡς τόν ψευδὴ μας «ἐπιλυτὴ προβλημάτων» (problem solver).

Ἐχοντας κυριαρχήσει στόν ἄνθρωπο μέσω τῆς ψευδαίσθησης τῆς αὐτονομίας του, τό ἐγώ κάνει ὅτι μπορεῖ γιὰ νά ἀποκρύψει τήν ὕπαρξη τοῦ πνεύματος. Μέ αὐτό τόν τρόπο τό πνεῦμα δέν ἀφήνεται ἐλεύθερο νά ἐκπληρώσει τόν προορισμό του, πού εἶναι τό νά ἀνέλθει πρὸς τόν Θεό, καί ἔτσι τό φῶς του σκοτεινιάζει. Γι' αὐτό ὁ Χριστός εἶπε: «σκοπεῖ οὖν μὴ τό φῶς τό ἐν σοί σκότος ἐστίν.»¹¹

Ἀφοῦ τό πνεῦμα εἶναι τώρα ὑποδουλωμένο ἀπό τό ἐγώ στό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων, ἔχει ἐπίσης ἀρρωστήσει. Ἡ μοναδικὴ θεραπεία γι' αὐτὴ τὴν ἀρρώστια εἶναι νά δώσουμε στό πνεῦμα τὴν κυριαρχία πού τοῦ ἀνήκει, ἀπεκδύοντας τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ ἐγώ. Ὅταν ἡ

κατώτερη ψυχή έκλεπτόνεται ἔτσι, λέει ὁ Ἅγιος Θεοφάνης, «ἡ ψυχή ἀναπτύσσεται ἐν πνεύματι καί συγχωνεύεται μέ τό πνεῦμα.»^{12*} Ὁ Lao Tzu τό ἐκφράζει αὐτό ὡς ἑξῆς:

Εἶναι δυνατό νά κρατᾶς τήν ἐνότητα
καί νά μήν ξεστρατίζει ἡ ἀνήσυχη σωματική ψυχή σου;¹³

Ὅταν ἡ ψυχή παίρνει τή θέση τοῦ ὑπηρέτη καί εὐθυγραμμίζεται μέ τό πνεῦμα, τότε τό πνεῦμα ἐπιστρέφει στόν ἑαυτό του καί μέ φυσικό τρόπο ἐκπληρώνει τόν ἀληθινό σκοπό του, ἀνυψούμενο πρὸς τόν Δημιουργό. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας († 379 μ.Χ.) περιγράφει αὐτή τήν πνευματική διαδικασία ὡς ἑξῆς: «Ὅταν ὁ νοῦς δέν ἐμπλέκεται σέ ἑξωτερικές ὑποθέσεις οὔτε διαχέεται μέσω τῶν αἰσθήσεων ἀνά τόν κόσμο, ἀποσύρεται στόν ἑαυτό του. Τότε αὐτόματα ἀνέρχεται στή θεώρηση τοῦ Θεοῦ.»¹⁴

Ὁ Lao Tzu, μέ τό νά συγκεντρώνει τόν νοῦ του καί νά μήν τόν διασκορπίζει στό βασιλείο τῶν αἰσθήσεων, ἦταν σέ θέση νά μετέχει σέ αὐτό τό βίωμα. Ἐγραψε:

Τα πέντε χρώματα μαζί θαμπώνουν τό μάτι τοῦ ἀνθρώπου,
Οἱ πέντε ἤχοι μαζί κουφαίνουν τό αὐτί τοῦ ἀνθρώπου,
Οἱ πέντε γεύσεις μαζί χαλνοῦν τή γεύση τοῦ ἀνθρώπου.
Τό πολύ κυνήγι καί οἱ πολλοί συναγωνισμοί τρελαίνουν τό νοῦ.
Τά σπάνια καί πολύτιμα ἀντικείμενα ἐμποδίζουν τήν πρόοδο.
Γι' αὐτό ὁ σοφός δέν κοιτάει νά ἱκανοποιήσει τό ἀχόρταγο μάτι,
Ἀλλά τά ἐσωτερικά πράγματα.¹⁵

Καί ἔτσι τό πνεῦμα τοῦ Lao Tzu ἦταν σέ θέση νά ἀνυψωθεῖ σέ θεώρηση τοῦ Ταο, σε συμφωνία μέ τήν Οὐράνια Ὁδό.

Τώρα πού τό Ταο ἔχει ἐνσαρκωθεῖ, εἶναι δυνατή μιά πολύ ἐγγύτερη σύνδεση ἀνάμεσα στό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου - τήν ἕδρα τοῦ ἀληθινοῦ προσώπου του – καί στό Πρόσωπο τοῦ Ταο. Εἶναι μιά σύνδεση πού ὀδηγεῖ στήν ἔνωση, στήν ἴδια τή θέωση τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου μέσω μιᾶς εἰδικῆς πράξης τοῦ Ἀκτίστου Teh. Ὡστόσο, πρὶν περιγράψουμε αὐτή τήν ἀνώτερη κατάσταση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι ἀπαραίτητο νά μιλήσουμε μέ περισσότερες λεπτομέρειες γιά τήν τωρινή μας, μή ἀναγεννημένη κατάσταση, οὕτως ὥστε νά δείξουμε τί πρέπει νά ὑπερβούμε, τί πρέπει νά ξεπεράσουμε.

* Σχετικά μέ τήν ἔνωση τῆς ψυχῆς καί τοῦ πνεύματος, βλέπε ἐπίσης Ἁγ. Ἡσαΐα τοῦ Ἀναχωρητοῦ, «27 κεφάλαια περὶ τηρήσεως τοῦ νοῦ», στήν *Φιλοκαλία*, τόμος I.

26. Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΕΓΩ

Τὴν ὥρα τῆς πρώτης πράξης ἀνυπακοῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Ὁδό, ἐμφανίστηκε ξαφνικά σέ αὐτόν μιὰ αἴσθησις ὅτι εἶχε ἐκπέσει (*had become wrong*). Αὐτὴ ἡ θεμελιώδης συναίσθησις τῆς πτώσεως («ἡ γνώσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ») σημείωσε τὴ γέννησις τοῦ ἐγὼ του καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τῆς αὐτο-συνειδησίας του. Ὅπως εἶδαμε στό προηγούμενο μέρος, ἔχασε τὸ ἔνδυμα τοῦ Ἀκτίστου Φωτός μέ τὸ ὁποῖο ἦταν ἐνδεδυμένος, καὶ ἔτσι κατάλαβε ὅτι ἦταν γυμνός (Γένεσις 3:10)

Ἀφοῦ τὸ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου γεννήθηκε ὅταν αὐτός προσπάθησε νά γίνει ὁ ἴδιος θεός (Γένεσις 3:5), εἶναι μέσα στη φύσιν τοῦ ἐγὼ νά ἐπιδιώξει νά γίνει αὐτόνομο. Ἐτσι τὸ ἐγὼ δέν θέλει νά παραδεχθῆ ὅτι εἶναι ἐκπεσμένο: ἂν τὸ παραδεχθῆ, σημαίνει ὅτι παραδέχεται ὅτι δέν εἶναι θεός, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἓνα πρότυπο ἀνώτερο ἀπὸ αὐτό τὸ ἴδιο. Αὐτόν τὸν φόβο τῆς παραδοχῆς τὸν βλέπουμε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἀπόπειρά του νά κρυφτεῖ «ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου.» (Γένεσις 3:8)

Ἀλλὰ τὸ ἐγὼ δέν προσπαθεῖ νά κρυφτεῖ μόνον ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅπως εἶδαμε, προσπαθεῖ ἐπίσης νά κρυφτεῖ καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα, γιὰτί καὶ τὸ πνεῦμα ἐπίσης πείθει τὸ ἐγὼ γιὰ τὴν πτῶσις του. Δεδομένου ὅτι κύριος τοῦ ἀνθρώπου θά πρέπει νά εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ὄχι τὸ ἐγὼ, ἡ ἴδια ἡ παρουσία τοῦ πνεύματος ἐκθέτει τὸ ἐγὼ ὡς ψεύτικο καὶ ὡς καταχραστή, καὶ καταστρέφει ἔτσι τὴν ἴδια τὴ βία τῆς ὑπαρξῆς του.

Πῶς μπορεῖ τὸ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, βυθισμένο στὴν ἱκανοποίησις αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, νά κρυφτεῖ ἀπὸ τὴν πανταχοῦ παρούσα πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πνεύματος; Πῶς ἀλλιῶς, ἐκτός ἀπὸ τὸ νά βρίσκεται σέ μιὰ συνεχὴ κατάστασις περισπασμοῦ μέσα σέ ἡδονές τῶν αἰσθήσεων, μέσα σέ σκέψεις, σέ ἀναμνήσεις καὶ φαντασιώσεις; Ἐτσι ἡ πτῶσις τοῦ ἀνθρώπου στὴν παρακοή ἦταν ἀμέσως-ἀμέσως μιὰ πτῶσις στὸν περισπασμό, καὶ ἔτσι ἡ συνείδησίς του ἄρχισε νά γίνεται τόσο περίπλοκη καὶ τόσο κατακερματισμένη ὅσο εἶναι σήμερα.

Γιὰ νά ξεδώσει ὥστε νά μὴν ἀντιμετωπίσει τὴν πτῶσις του, ὁ ἄνθρωπος ἀναζητᾷ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πού τὸν ὀδήγησαν ἀρχικά στό νά ἐκπέσει: τὴ φιλαυτία καὶ τὴν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων. Ἰκανοποιώντας τὸν ἑαυτό του κατ' αὐτόν τὸν τρόπο, αἰσθάνεται ξανά ἐντάξει - ἀλλὰ μόνον προσωρινά. Στὴν πραγματικότητα, τὸ μόνον πού ἔχει καταφέρει εἶναι νά ἐκπέσει περισσότερο, ἔτσι ὥστε τώρα χρειάζεται ἀκόμα μεγαλύτερους

περισπασμούς, και ακόμα μεγαλύτερα σόκ, ώστε να αισθανθῆι ὅτι εἶναι ἐντάξει. Μέ αυτό τόν τρόπο προχωρᾶ ακόμα πιό πέρα στό μονοπάτι τῆς αὐτοκαταστροφῆς, προσπαθώντας να ξεπεράσει τίς δυσκολίες του μέ τήν ἴδια τους τήν αἰτία.

Τό ἐγώ ἀναζητᾶ οποιαδήποτε διαβεβαίωση ὅτι, στήν πραγματικότητα, εἴμαστε ἐντάξει, ὅτι δέν κάναμε λάθος, και ὅτι ἐν τέλει εἴμαστε Θεοί. Ὁ συνειδητός ἑαυτός μας μπορεῖ να μήν παραδέχεται ὅτι αὐτό συμβαίνει, ἀλλά αὐτός εἶναι ὁ πραγματικός σκοπός τῆς ζωῆς τοῦ ἐγώ μας: να βρεῖ ὅτιδήποτε θά μᾶς κάνει να ξεχάσουμε τόν ἀληθινό ἑαυτό μας και τήν εἰδεχθῆ μας κατάσταση, ὅτιδήποτε θά μᾶς κάνει να νιώσουμε, ἔστω και μόνο για μιᾶ σύντομη στιγμή ἔκστασης, ὅτι εἴμαστε Θεοί, ὅτι ἔχουμε τόν ἔλεγχο, ὅτι εἴμαστε κύριοι τῆς κατάστασης, ὅτι εἴμαστε αὐτάρκεις. Αὐτή εἶναι ἡ ἀρχή πίσω ἀπό τή συνεχή ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου να ἀποδράσει μέσω τῶν ἡδονῶν τῶν αἰσθήσεων: φαγητό, σέξ, ναρκωτικά, ἀλκοόλ, κάπνισμα, διασκέδαση, κτλ. Αὐτό βρίσκεται πίσω ἀπό τήν ἐπιθυμία να εἴμαστε δημοφιλεῖς, να μᾶς «ἀγαποῦν», να μᾶς ἀποδέχονται, να μᾶς θαυμάζουν για τήν ἐμφάνισή μας. Αὐτό βρίσκεται πίσω ἀπό τήν ἐπιθυμία για ἀναγνώριση, δόξα, δύναμη, κοινωνική καταξίωση, πίσω ἀπό τήν ἐπιθυμία να ἐκθειάζει κανεῖς τόν ἑαυτό του, ἐνῶ παράλληλα μισεῖ, κρίνει και καταδικάζει τούς ἄλλους.

Τό ἐγώ ἢ ἐπιλυτής προβλημάτων ἐργάζεται για να ἐπιτύχει τούς σκοπούς του χρησιμοποιώντας δύο δυνάμεις: 1) τήν ὑπολογιστική μηχανή τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου, μέ τήν ἐπινοητικότητα της, τή φαντασία της, τήν ἰκανότητά της για ἀνάλυση και προγραμματισμό, και 2) τή μνησικακία. Μέ τό μυαλό του, ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ να ἀποκτήσει κάτι, και ἔτσι δίνει στόν ἑαυτό του τήν ψευδαίσθηση ὅτι κυριαρχεῖ στά πάντα. Μέ τή μνησικακία, προσπαθεῖ - αὐτομάτως, ἀπό συνήθεια, χωρίς καν να τό σκεφτεῖ - να κυριαρχήσει σέ κάτι δυσανασχετῶντας, ἢ κρίνοντάς το (καταδικάζοντάς το). Ὅταν ἀρχικά μπαίνει στό νοῦ ἢ μνησικακία, δέν εἶναι ακόμα οὔτε συναίσθημα οὔτε σκέψη. Εἶναι ἕνα εἶδος μηχανισμού πού χρησιμοποιεῖ τό ἐγώ για να ἐξάρει ἄμεσα τόν ἑαυτό του πάνω ἀπό κάτι ἢ κάποιον (εἰδικά κάποιον πού τόν κάνει να αισθάνεται λιγότερο σαν θεός), και μόνο ἀργότερα προσκολλῶνται σέ αὐτήν σκέψεις και συναισθήματα.

Ὅταν εἴμαστε ἀληθινά ταπεινοί και ὑποτασσόμαστε στόν Θεό, εἶναι δυνατόν να διακρίνουμε τό σωστό ἀπό τό λάθος χωρίς να κρίνουμε ἢ να καταδικάζουμε. Ἀλλά ὅταν «τό παίζουμε» Θεοί (playing God), δέν

μπορούμε νά διακρίνουμε. Τότε μπορούμε μόνο νά κρίνουμε. Ακόμη και ἂν τεχνικά ἡ κρίση μας εἶναι ὀρθή, δέν παύει νά εἶναι κατ' οὐσίαν λάθος, γιατί τήν ἔχουμε κάνει γιά νά νιώσουμε ὅτι εἴμαστε πιό ἐντάξει ἀπό τό πρόσωπο τό ὁποῖο ἔχουμε κρίνει. Αὐτό εἶναι μᾶλλον κρίση στό ἐπίπεδο τοῦ ἐγώ, ἢ ὁποῖα μᾶς ἀποκόβει ἀπό τόν Θεό, παρά διάκριση στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπό τόν Θεό. «Μή κρίνετε κατ' ὄψιν», εἶπε ὁ Χριστός, «ἀλλά τήν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.»¹⁶ Δυστυχῶς, ὁ ὑπερήφανος δέν θά εἶναι σέ θέση νά διακρίνει ἀνάμεσα σέ αὐτά τά δύο, ἀλλά θά κρίνει κατ' ὄψιν καί θά νομίζει ὅτι ἔχει διάκριση. Ὁ μόνος παράγοντας πού μπορεῖ νά διακρίνει ἀνάμεσα σέ αὐτά τά δύο εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη.

Ὅταν σέ ἕναν ταπεινό συμβεῖ μιά ἀδικία, αὐτός δέν θά ἀντιδράσει ἐσωτερικά. Θά διακρίνει τήν ἀδικία χωρίς νά δυσανασχετήσῃ. Ὅταν ἡ ἴδια ἀδικία συμβεῖ σέ κάποιον μέ ἐγώ, αὐτός θά ἀντιδράσει ἀμέσως μέ δυσανασχέτηση. Καί στίς δύο περιπτώσεις, αὐτό ἀρχικά γίνεται χωρίς σκέψη. Ὅταν ἡ δυσανασχέτηση περνάει στήν σκέψη, γίνεται αὐτό πού ἀποκαλοῦμε κριτική.

Ἄν ἡ θέληση κάποιου ὑποσυνείδητα κλίνει πρὸς τήν ἐπιθυμία νά κυριαρχήσῃ καί νά «τό παίξῃ» Θεός, ἡ συνείδησή του ἐλκύει πρὸς αὐτήν κάθε εἶδους σκέψεις μέ τίς ὁποῖες θά μπορούσε νά θρέψῃ, νά ἀπολαύσῃ, καί ἐνδεχομένως νά ἐκπληρώσῃ τήν ἐπιθυμία του: σκέψεις ὅτι εἶναι ἀποδεκτός καί ἀγαπητός, σκέψεις κριτικές, σκέψεις αἰσθησιακές καί ὑλιστικές κτλ. Ἄν συνεχίσει νά γυροφέρνει στό νοῦ του αὐτές τίς σκέψεις, τότε προσκολλῶνται σέ αὐτές καί συναισθήματα. Τό συναισθήμα λέγεται στά ἀγγλικά *emotion*, πού κατά λέξη (*e-motion*) σημαίνει «κίνηση ἀπομάκρυνσης ἀπό». Μέσω τοῦ συναισθήματος ἀπομακρύνεται κανεῖς ἀπό τόν ἀληθινό του ἑαυτό, τό πνεῦμα.

Ἀπό τή στιγμή πού σέ μιά σκέψη προσκολλᾶται συναισθήμα, αὐτό τό συναισθήμα διεγείρει ὅλο καί περισσότερες σκέψεις. Τό ἄτομο χάνεται τότε μέσα στίς σκέψεις καί τά συναισθήματά του σάν σέ ἕνα εἶδος εἰκονικῆς πραγματικότητας, χωρίς νά εἶναι ἐνήμερος ὅτι μπορεῖ νά ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπό αὐτά. Ἡ σκέψη του γίνεται καταναγκαστική, καθὼς τρέφεται ἀπό τόν δυνατό συνδυασμό σκέψης - ἐπιθυμίας - συναισθήματος τόν ὁποῖο ἀποκαλοῦμε «πάθος». Αὐτή εἶναι ἡ ζωή τοῦ ἐγώ. Τό ἀνθρώπινο πνεῦμα κατευθύνεται ἀποκλειστικά ἀπό τά πάθη, καί ἀπομακρύνεται ὅλο καί περισσότερο ἀπό τόν Δημιουργό του.

27. ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Ακόμα και αν απομακρυνθούμε από την Όδο και χάσουμε κάθε επίγνωση του πνεύματός μας, ακόμα και τότε αυτό το πνεύμα ποθεί να εκπληρώσει τον σκοπό του, και ακόμα και τότε ο άρρητος Λόγος μιλάει σε αυτό το πνεύμα, καλώντας το πίσω σε Αυτόν. Αυτός ο πόθος και αυτό το κάλεσμα βιώνεται από την ψυχή σαν μιά έσωτερική σύγκρουση, σαν ένας υποβόσκων, άπροσδιόριστος πόνος.

Η Όδος, ωστόσο, μπορεί να μην χρησιμοποιήσει μόνο έσωτερικό, ήθικό πόνο για να μας ανακαλέσει. Μπορεί επίσης να εργαστεί μέσω σωματικού πόνου, ή μέσω συναισθηματικού πόνου που πηγάζει από την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου ή οποιασδήποτε άλλης από τις γήινες προσκολλήσεις μας. Την ώρα εκείνη, μπορεί να τό βρούμε αυτό φοβερά και άδικαιολόγητα σκληρό, αλλά αργότερα, αν μπορούσαμε να τό κοιτάξουμε αντικειμενικά, θά δούμε ότι, δεδομένης της σοβαρότητας της καταστάσεώς μας, ή Όδος στην πραγματικότητα ενήργησε όσο πιο άπαλά γινόταν για να επιφέρει τή θεραπεία.

Μέσω του πόνου αναγκαζόμαστε να πάψουμε να λατρεύουμε τον έαυτό μας και να κυνηγάμε γήινες ίκανοποιήσεις. Βρίσκουμε ότι οί παλιές μας διασκεδάσεις δέν λειτουργούν πιά όπως πριν – δέν σταματούν πιά τον πόνο. Τελικά αναγκαζόμαστε να αντικρύσουμε ότι αποφεύγαμε στή ζωή μας: αναγκαζόμαστε να αντικρύσουμε τον έαυτό μας όπως πραγματικά είναι, και αυτό είναι ένα άπαισιο θέαμα. Τό έγω φωνάζει ότι, αν αντικρύσουμε στ' αλήθεια τήν αρρώστια μας, τό τέλος είναι κοντά. Και αυτό είναι αλήθεια, γιατί αυτό θά σημαίνει τό τέλος της τυραννίας του έγω. Για τον αληθινό έαυτό μας, ωστόσο, αυτό σημαδεύει τήν αρχή μιās νέας ζωής. Όπως τό θέτει ο Lao Tzu:

Όποιος αναγνωρίζει τήν αρρώστια
Γιατρεύεται από τήν αρρώστια.
Ό σοφός δέν είναι άρρωστος.
Αναγνωρίζει τήν αρρώστια σαν αρρώστια
Και γιατρεύει τήν αρρώστια.
(Tao Teh Ching, κεφ. 71)¹⁷

Η πλήρης άθλιότητα της κατάστασής μας δέν φαίνεται διά μιās, γιατί οί πνευματικοί μας όφθαλμοί μπορούν να άνοιξουν μόνο εν μέρει. Όσο τόσο βλέπουμε αρκετή από αυτή τήν άθλιότητα ώστε να συνειδητοποιήσουμε τήν ανάγκη για άλλαγή. Τότε αρχίζει ή άργή και

όδυνηρή διαδικασία αὐτοῦ πού ὁ Χριστός ὀνόμασε «μετάνοια». Μετάνοια σημαίνει κάτι πολύ παραπάνω ἀπό μεταμέλεια. Μετά-νοια κατά λέξη σημαίνει μεταστροφή τοῦ νοῦ, σημαίνει κάθαρση τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς. Ἡ μετάνοια ἀρχίζει ὅταν μεταστρέψουμε ὅλες τίς δυνάμεις μας, ἀπομακρύνοντάς τες ἀπό τίς προηγούμενες ἀγάπες μας –γιά τόν ἑαυτό μας καί γιά κτιστά πράγματα –καί προσανατολίζοντάς τες πρὸς τό Ταο, τήν συμπαντική Ὁδό, τόν ἄρρητο Λόγο, ἀπό τόν ὁποῖο ἔχουμε ἀπομακρυνθεῖ. Ἔτσι συμβαίνει, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Lao Tzu, μία μεταστροφή ἢ ἐπιστροφή. Τώρα εἶναι σέ θέση τό πνεῦμα νά ξετρυπώσει ἀπό κεῖ πού βρισκόταν κάτω ἀπό τό ἐγώ (to get out from under the ego) καί νά πάρει τή θέση πού τοῦ ἀξίζει.

Ἡ δική μας, ἡ ἀνθρώπινη δράση εἶναι ἡ ἀρχή τῆς μετανοίας. Ἀλλά ἡ ὀλοκλήρωσή της ἐναπόκειται στή θεία δράση τοῦ ἀρρήτου Λόγου μέσα μας. Αὐτό συμβαίνει μέ τόν ἑξῆς τρόπο:

Τώρα πού τό πνεῦμα μας ἀρχισε νά ξανακερδίζει τήν κυριαρχία του, βιώνουμε ἕνα πόθο πού εἶναι φυσικός γιά τό πνεῦμα – τόν πόθο γιά τόν Δημιουργό μας. Αὐτό συνοδεύεται ἀπό τόν πόθο νά ἀπαλλαγούμε ἀπό τή φθορά μας. Καί ἔτσι τό πνεῦμα μέσα στόν ἄνθρωπο καλεῖ - ἴσως ὄχι μέ λόγια, ἴσως χωρίς νά γνωρίζει τό ὄνομα Αὐτοῦ τόν ὁποῖον καλεῖ - καί ὁ ἄρρητος Λόγος, ἐρχόμενος νά συναντήσει τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀνταποκρίνεται. Συμπληρώνει ὅτι ἔχει ἀρχίσει ὁ ἄνθρωπος στή διαδικασία τῆς μετανοίας, γιατί Αὐτός εἶναι πού ἀνανεώνει καί ἐξαγνίζει τό πνεῦμα του ἀνθρώπου μέσω τῆς ἴδιας Δύναμης μέ τήν ὁποία ἀρχικά τό δημιούργησε.

Ὁ Απόστολος Παῦλος τό ἀποκάλεσε αὐτό μεταμόρφωση «τῆ ἀνακαινώσει τοῦ νοός» (μέ τήν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ)¹⁸. Ὁ Χριστός τό ἀποκάλεσε γέννηση «ἄνωθεν»¹⁹.

Γνωρίζουμε ὅτι ἡ μετάνοιά μας εἶναι αὐθεντική – δηλαδή, ὅτι μιᾶ θεϊκή ἀλλαγή ἔχει πραγματικά ἐπέλθει μέσα μας - ὅταν νιώθουμε μιᾶ ἀποστροφή πρὸς ὅ,τι πρὶν μᾶς φαινόταν γλυκό. Αὐτό εἶναι πού ἐννοοῦσε ὁ Lao Tzu ὅταν ἔκανε λόγο γιά «ἀναγνώριση τῆς ἀρρώστιας σάν ἀρρώστια». Κατά τά λόγια τοῦ Ἁγίου Ἡσαΐα τοῦ Ἀναχωρητοῦ († 490 μ.Χ.): «Ὅταν χωριστεῖ κανεῖς ἀπό τήν ἀμαρτωλή ζωή, θά γνωρίσει μέ ἀκρίβεια ὅλα τά ἀμαρτήματα μέ τά ὁποῖα ἀμάρτησε σέ σχέση μέ τόν Θεό. Γιατί δέν βλέπει τίς ἀμαρτίες του πρὶν χωριστεῖ ἀπό αὐτές, πράγμα πού θά τοῦ φανεῖ πικρό καί δύσκολο. Ὅσοι φτάνουν σ' αὐτό τό μέτρο, κλαῖνε γιά τίς

άμαρτίες τους και παρακαλούν και ντρέπονται μπροστά στον Θεό, φέροντας στο νου τις πονηρές φιλίες που είχαν μέ τά πάθη.»²⁰

28. ΣΥΓΧΩΡΕΣΗ

Όταν τό πνεῦμα μας εξαγνίζεται, αυτό τό βιώνουμε ως συγχώρεση. Γνωρίζουμε ότι είμασταν μολυσμένοι, και ότι δέν είμασταν σέ θέση νά εξαγνίσουμε τόν έαυτό μας. Έπιπλέον, νιώθουμε διαισθητικά ότι είχαμε φθαρεῖ έμεις οί ίδιοι, μέ τή δική μας θέληση, και γι'αυτό δέν είμασταν άξιοι νά εξαγνιστοῦμε από μιά δύναμη έξω από έμας. Και ώστόσο, μέ ένα τρόπο που ξεπερνά τή φύση, έχουμε καθαρθεί, και έτσι αυτό μάς φαίνεται σαν ένα θαυμαστό μυστήριο.

Όταν βιώνουμε αυτό τό μυστήριο, συμβαίνει ένα άλλο μυστήριο. Έχοντας νιώσει ότι έχουμε λάβει συγχώρεση χωρίς νά τό αξίζουμε, είμαστε τώρα έτοιμοι νά συγχωρήσουμε τούς πάντες για τά πάντα – νά αφήσουμε όλες τις κρυμμένες μνησικακίες μας που μάς έχουν χωρίσει από τήν Όδό. Αυτές οί μνησικακίες είναι σαν άλυσίδες που μάς δένουν στα αντικείμενα τής πικρίας μας, και τώρα έχουμε ελευθερωθεί από αυτές. Έτσι, συγχωρώντας, δέν είμαστε πλέον δεμένοι μέ αυτή τή γη, και είμαστε επί τέλους ελεύθεροι νά αγαπήσουμε τόν άρρητο Λόγο που μάς έχει συγχωρέσει.

Ακόμη και πριν από τήν έλευση του Λόγου εν σαρκί, ή συγχώρεσή Του γινόταν αισθητή από αυτούς που είχαν ξεκινήσει τή διαδικασία τής μετανοίας μέσα τους. Έτσι, ο προφήτης Δαβίδ († 973 π.Χ.) έγραψε στους Ψαλμούς:

Διέρρηξας τούς δεσμούς μου,
Σοί θύσω θυσίαν αιnéσεως²¹

Και πάλι

Διέρρηξας τόν σάκκον μου και περιέζωσάς μέ εὐφροσύνην,
ὅπως ἂν ψάλη σοι ἡ δόξα μου και οὐ μή κατανυγῶ. ²²

Κατά τόν μυστικιστή συγγραφέα Άγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο († 1022 μ.Χ.), ή χαρά του Δαβίδ που ελευθερώθηκε από τήν πνευματική διαφθορά εκπήγαζε από τή Θεία χάρη του Teh που λειτουργούσε στο πνεῦμα του ως έξωτερική δύναμη.²³

Ο Lao Tzu βίωνε τήν ίδια δύναμη τής Χάρης του Ταο/Λόγου. Έγραψε:

Γιατί οί παλιοί έκτιμοῦσαν τόσο τό Ταο;
Δέν λέγανε πώς χάρη στό Ταο
ὅποιος ψάχνει βρίσκει
καί οί ἔνοχοι συγχωροῦνται;
Γι' αὐτό ὁ κόσμος Τό έκτιμοῦσε τόσο.²⁴

Ὅταν τό Ταο ἐνανθρωπίστηκε, ἡ συγχώρεσή Του ἔγινε γνωστή καί φανερώθηκε στήν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ὅσοι δέν γνώριζαν τό Ταο/Λόγο, καί ἔτσι δέν Τό ἀναγνώρισαν στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ, ἐνιωθαν ἀμηχανία ὅταν ὁ Χριστός περιώδευε συγχωρώντας τίς ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων. «Τίς ἐστίν οὗτος ὅς λαλεῖ βλασφημίας;» ἀναρωτιόνταν. «Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μή ὁ μόνος ὁ Θεός;»²⁵

Μέ τήν ἐνσάρκωση, λοιπόν, φωτίζεται ἡ ἀληθινή ὄψη τῆς συγχώρεσης ὡς προσωπική πράξη. Γίνεται πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Τώρα ζητᾶμε συγχώρεση ἀπό τόν Λόγο ὁ ὁποῖος ἔχει γίνει γνωστός σέ μᾶς στήν ἀνθρώπινη ἐνσάρκωσή Του, ὅπως οἱ τυφλοί στήν Γραφή τοῦ φώναζαν: «Υἱέ Δαυῖδ, Ἰησοῦ, ἐλέησόν μέ»²⁶ καί «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, Υἱέ Δαυῖδ». ²⁷

Παρομοίως, ἡ διαδικασία τῆς μετανοίας ἐμφανίζεται τώρα, θά λέγαμε, στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, στήν πλήρως προσωπική της διάσταση. Πρὶν ἀπό τήν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου, ὅπαδοί Του ὅπως ὁ Lao Tzu διαρκῶς θανάτωναν τήν ψευδή, φθαρμένη ταυτότητα τοῦ ἐγώ τους, ἐπειδή γνώριζαν ὅτι αὐτό ἦταν ἀπαραίτητο προκειμένου νά ζήσει κανείς σύμφωνα μέ τήν Ὁδό. Μέ τήν ἔλευση τῆς Ὁδοῦ, αὐτός ὁ θάνατος ἐμφανίζεται σέ προσωπικό φῶς, μέ τή μορφή ἑνός Θεανθρώπινου Προσώπου κρεμάμενου στό Σταυρό. Ἀνεβαίνουν στόν σταυρό μαζί Του, ὥστε νά θανατώσουν τόν ψευδή ἑαυτό τους. Ἐξακολουθοῦν νά ὑποφέρουν σέ αὐτόν τόν κόσμο ὅπως ἀκριβῶς καί Ἐκεῖνος ὑπέφερε. Ἀλλά ἐνῶ ὁ παλιός τους ἑαυτός ὑπέφερε χωρίς Θεό – καί αὐτό στήν πραγματικότητα ὀφειλόταν στό χωρισμό τους ἀπό Αὐτόν – τώρα ὑποφέρουν μαζί Του, καί εἶναι ἐντελῶς διαφορετικό, αὐτός ὁ πόνος ἔχει μάλιστα μιά γλυκύτητα. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ π. Γεώργιος Calciu, ἕνας ἱερέας πού εἶχε περάσει εἰκοσιδύο χρόνια σέ κομμουνιστικές φυλακές: «Ὁ Χριστός δέν ἦρθε γιά νά ἐξηγήσει τόν ἀνθρώπινο πόνο, ἢ γιά νά τόν ἐξαλείψει. Μᾶλλον ἦρθε γιά νά γεμίσει τόν ἀνθρώπινο πόνο μέ τήν παρουσία Του.»²⁸

Ἡ μετάνοια ἀρχίζει μέ τόν θάνατο μαζί μέ τόν Χριστό στόν σταυρό, ἀλλά κορυφώνεται μέ τήν ἀνάσταση μαζί Του. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστός ἀναστήθηκε ἀπό τό μνήμα μέ ἀνανεωμένο σῶμα (τόσο πού δέν Τόν ἀναγνώρισαν ἀκόμη καί οἱ κοντινότεροι μαθητές Του), ἔτσι καί τό πνεῦμα

μας ανασταίνεται μέ μία ανανεωμένη μορφή μετανοίας. Ο Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Όταν ο άνθρωπος θρηνηϊ μέ όλη του τήν ύπαρξη από τόν πόνο πού προκαλεϊ ή επίγνωση τής ρυπαρότητάς του, τότε ό πόνος αυτός υπερβαίνει κάθε άλλη οδύνη, και μέσα σ' αυτό τό μαρτύριο βλέπει τόν έαυτό του ώς τόν χειρότερο τών ανθρώπων... Η προσευχή μέσα σ' αυτόν τόν άγιο πόνο μπορεϊ νά αποσπάσει τό πνεύμα του ανθρώπου από αυτόν τόν κόσμο και νά τό μεταθέσει σέ έναν άλλο κόσμο. Και ό γήινος αυτός κόσμος περιέρχεται σέ λήθη, και τό ίδιο τό σώμα παύει πλέον νά είναι αισθητό. Οί Πατέρες τής έρήμου ονόμασαν τήν κατάσταση αυτή 'άδη μετανοίας'. Διά αυτής γινόμαστε όμοιοι μέ τόν Χριστό πού κατήλθε στόν δικό Του 'άδη τής Αγάπης'. Όσο βαριά και άν φαίνεται αυτή ή 'βάσανος του Αδάμ', όσο μεγάλα και άν είναι τά παθήματα, συνοδεύονται ώστόσο από τή χαρά τής κλήσης του Θεου και τό φως τής νέας ζωής.»²⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΡΟΥ ΤΟΥ ΑΚΤΙΣΤΟΥ ΤΗ

29. Η ΑΝΟΙΚΤΗ ΑΤΡΑΠΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΑ ΕΝΩΣΗ

Η ενσάρκωση του Ταο επέφερε κάτι περισσότερο από μία προσωπική, ορατή εκδήλωση της συγχώρεσης. Μαζί με αυτήν ήρθε ένα νέο επίπεδο συγχώρεσης, άπειρο, αιώνιο - ένα είδος πανπεριεκτικής, «κοσμικής» συγχώρεσης, όχι μόνο των ατομικών ανθρώπινων όντων, αλλά ολόκληρης της ανθρώπινης φύσης.

Όπως είδαμε, με την προπατορική απομάκρυνση του ανθρώπου από την Όδο, ολόκληρη ή ανθρώπινη φύση είχε εκπέσει. Ο άνθρωπος, έχοντας αποκοπεί ο ίδιος από τον Θεό, είχε αποκλειστεί από την είσοδο στην αιώνια μακαριότητα της ένωσης με Αυτόν, γιατί μία ακάθαρη ανθρώπινη φύση δεν είναι αξια για αυτή την ένωση. Έτσι πάνω απ' όλη την ανθρώπινη φύση επεκρέματο καταδίκη σε θάνατο και αποκοπή (separation), ακόμη και πάνω από τις πιο ενάρετες ψυχές που έζησαν πριν την έλευση του Χριστού, όπως ήταν οι προφήτες του Ισραήλ, ο Σωκράτης και ο Lao Tzu. Γι' αυτό τά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης είναι γεμάτα με σκοτεινές σκέψεις σχετικά με την ύπαρξη πέρα από τό μνημα: «Ότι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. ἐν δὲ τῷ ἄδη τίς ἐξομολογήσεται σοι;»¹ Για τους Ισραηλίτες, μία τέτοια επίγνωση και θλίψη ανακουφιζόταν μόνο με την ελπίδα για μελλοντική απελευθέρωση μέσω της έλευσης του Χριστού: «ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδέ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.»² Για τους πιο ενάρετους, ὁ ἄδης δὲν ἦταν χῶρος βασάνων, ἀλλὰ ἀναμονῆς γιὰ τὴν ὑπόσχεση τῆς ένωσης με τό Θεῖον, γιὰ τὴν ὁποία ένωση δὲν ἦσαν ἄξιοι.

Μέ την έλευσή Του ἐν σαρκί και τόν θάνατό Του στόν Σταυρό, τό Ταο πῆρε ἐπάνω Του τὴν καταδίκη σε σωματικό θάνατο ἢ ὁποία εἶχε ἐπιπέσει στόν ἄνθρωπο με τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπό τὴν Όδό. Και ὡστόσο τό Ταο, πού ποτέ δὲν ἀπομακρύνθηκε οὔτε κατ' ἐλάχιστο ἀπό τὴν Όδό (γιατί πῶς θά μπορούσε ἢ Όδός νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν Έαυτό της;) καθόλου δὲν ἄξιζε τὴν καταδίκη. Γι' αὐτό ὁ θάνατος δὲν μπορούσε νά κρατήσει τόν Αὐτουργό τῆς ζωῆς. Ὁ Μόνος Ἅγιος δὲν μπορούσε νά

ύποστει φθορά. Ἔτσι, μέ τό θάνατό Του ὡς ἄνθρωπος καί τήν Ἀνάστασή Του ἐκ νεκρῶν, τό Ταο κατήργησε τήν καταδίκη τοῦ πνευματικοῦ καί σωματικοῦ θανάτου πού εἶχε ἐπιπέσει στήν ἀνθρώπινη φύση, προσφέροντας στόν ἄνθρωπο ἐλευθερία ἀπό ὅλες τίς συνέπειες τῆς προπατορικῆς του ἀπομάκρυνσης.

Μέσω τοῦ σωματικοῦ Του θανάτου τό Ταο πρῶτ' ἀπ' ὅλα κατήργησε τήν καταδίκη σέ αἰώνια ἀποκοπή ἀπό τόν Θεό – δηλ. σέ πνευματικό θάνατο -ἀνοίγοντας στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα γιά αἰώνια ἔνωση μέ Αὐτόν στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, παρά τήν ἀναξιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό ἦταν ἐκ μέρους τοῦ Ταο ἡ ὑψιστη πράξη συγχώρησης.

Πάνω στό Σταυρό προσευχήθηκε «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γάρ οἶδασι τί ποιῶσι.»³ Ἐπειτα, στόν μετανοῶντα ληστή πού ἦταν σταυρωμένος δίπλα Του, εἶπε: «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ»⁴ δείχνοντας ἔτσι ὅτι ἀκόμη καί ἓνας ἐγκληματίας, ἂν ἔχει ὑποβληθεῖ στή διαδικασία τῆς μετανοίας, μπορεῖ νά λάβει αὐτό πού κανεῖς ἄνθρωπος (μετά τήν προπατορική ἀπομάκρυνση) δέν ἦταν ἄξιος νά λάβει. Ὡς γεγονός, αὐτός ὁ ληστής ἦταν ὁ πρῶτος στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας πού τό ἔλαβε.

Ὅσο τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ βρισκόταν στό μνήμα, Αὐτός κατήλθε πνευματικά στόν ἄδη καί ἐλευθέρωσε τά πνεύματα ὅσων Τόν εἶχαν ἀκολουθήσει πρίν τήν ἔλευσή Του βγάζοντάς τα ἀπό τήν κατάσταση τῆς ἀναμονῆς καί φέροντάς τα στήν αἰώνια ἔνωση πού εἶχαν ποθήσει⁵. Δέν μπορούμε παρά νά πιστέψουμε ὅτι ὁ Lao Tzu ἦταν μεταξύ αὐτῶν.

Τέλος, ὅταν ὁ Χριστός ἀνέστη ἐκ τοῦ μνήματος μέ ἄφθαρτο σῶμα, ἐλευθέρωσε τήν ἀνθρωπότητα καί ἀπό τίς ἴδιες τίς ἀλυσίδες τοῦ σωματικοῦ θανάτου, δίνοντας στήν ἀνθρώπινη φύση τή δυνατότητα γιά μελλοντική ἀνάσταση.

30. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΤΕΗ

Ο Άγ. Συμεών ο Νέος Θεολόγος
είναι ένας από τους πιο
φημισμένους μυστικιστές
συγγραφείς όλων των εποχών.
Μέσω της δράσης της Άκτιστης
Ενέργειας του Θεού (*Teh*), του είχε
δοθεί η χάρη να δει τον Θεό και τον
κόσμο όπως είχε
πρωτοδημιουργηθεί, και είχε
φθάσει στα ύψη της θέωσης και της
όλοκληρωτικής φώτισης. Βλ. την
αναφορά του σ' αυτό στις σελ. 157
και 161.

Σέ μᾶς, τούς σημερινούς ανθρώπους,
έχουν δοθεί πολύ περισσότερα ἀπ' ὅτι σέ
ὄσους εἶχαν γεννηθεῖ πρό Χριστοῦ, γιατί ἐνῶ
οἱ προφήτες καί οἱ σοφοί τῶν
προχριστιανικῶν χρόνων ἐνώθηκαν μέ τό
Ταο μετά τό θάνατό τους καί μετά τήν
κάθοδο τοῦ Ταο στόν ἄδη, ἐμεῖς ἔχουμε τή
δυνατότητα νά βιώσουμε μιά πρόγευση
αὐτῆς τῆς αἰώνιας εὐλογίας ἀκόμα καί κατά
τή γήινη ζωή μας. Ἡ ἔνωσή μας μέ τό Ταο

στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν μπορεῖ νά
ἀρχίσει σ' αὐτή τή ζωή, καί νά συνεχιστεῖ γιά
πάντα στή μέλλουσα. Τήν περίοδο πού ἦταν
στή γῆ, ὁ Χριστός μίλησε γιά εἰδικά μέσα –
γιά ὑλικά ἐργαλεῖα τοῦ ἄϋλου, Ἄκτιστου *Teh*
– μέ τά ὅποια θά πραγματοποιοῦσε αὐτή τήν
ἔνωση.

Τό πρῶτο ἀπό αὐτά τά μέσα εἶναι τό
βάπτισμα, τό ὁποῖο ὁ Χριστός ἀποκάλεσε
«γέννηση ἐξ ὕδατος καί πνεύματος». Τό
δεύτερο εἶναι ὁ μυστηριακός μετασχη-

ματισμός τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου σέ Σῶμα Του καί Αἷμα Του, σέ Σάρκα
ἐνωμένη μέ τό Θεῖο. Αὐτά τά δύο μυστήρια δίνουν στόν ἄνθρωπο τήν ἰσχύ
καί τή δυνατότητα νά ἀναγεννηθεῖ καθ' ὁμοίωση τοῦ ἴδιου τοῦ
Ἐνσαρκωμένου Ταο.

Ὁ Άγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ἐκφράζει μέσα σέ λίγα λόγια τό
συνολικό μέγεθος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Μετά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, λέει,
«οἱ ἄνθρωποι βαπτίζονται ἐν ὕδατι, μπαίνουν ὅλοκληροι μέσα στό νερό
καί ξαναβγαίνουν τρεῖς φορές, εἰκονίζοντας τήν τριήμερο ταφή τοῦ
Κυρίου, καί ἀφοῦ πεθάνουν μέσα σ' αὐτό ὡς πρός ὅλον αὐτόν τόν κακό
κόσμο, στήν τρίτη ἀνάδυση ἀπό τό νερό εἶναι ἤδη ζωντανοί, σάν νά ἔχουν
ἀναστηθεῖ ἐκ νεκρῶν, δηλαδή, οἱ ψυχές τους ἐπαναφέρονται στή ζωή καί
δέχονται τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τή χάρη πού εἶχε ὁ Ἀδάμ πρίν
τήν παρακοή. Μετά χρίονται μέ τό Ἅγιο Μύρο, καί μέσω αὐτοῦ

ἀλείφονται μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό, καί εὐωδιάζουν μέ ὑπερφυσικό τρόπο. Ἐχοντας ἔτσι ἀξιωθεῖ νά συνδεθοῦν μέ τόν Θεό, γεύονται τή Σάρκα Του καί πίνουν τό αἷμα Του. Καί μέ τόν ἀγιοποιημένο ἄρτο καί οἶνο κοινωνοῦν τό Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Θεοῦ πού ἐνσαρκώθηκε καί προσέφερε τόν ἑαυτό Του ὡς θυσία.»⁶

Μέ τό βάπτισμα πού καθιέρωσε ὁ Χριστός, ἡ συγχώρεσή Του καί ἡ δική μας μετάνοια σφραγίζονται καί τελειοποιοῦνται. Σφραγίζουμε τήν ἐπανασύνδεσή μας μέ Αὐτόν ὑποσχόμενοι νά ἐνωθοῦμε ὀλοκληρωτικά μέ Αὐτόν* καί Αὐτός μέ τή σειρά Του ἐπισφραγίζει τή συγχώρεσή Του πρός ἐμᾶς ξεπλένοντάς μας ἀπό τά προηγούμενα σφάλματά μας μέ τό ἐξαγνισμένο ὕδωρ. Ἐπειτα, ὅταν κοινωνοῦμε τό Ἅγιο Του Σῶμα καί Αἷμα, παίρνουμε μέσα μας τήν Ἐνέργειά Του, ἡ ὁποία σάν φωτιά συνεχίζει νά καθαρίζει τήν πνευματική φθορά μέσα μας. Ὅπως τό Ἄκτιστο Φῶς πού εἶδε ὁ Μωϋσῆς στό Ὄρος Σινᾶ νά περικυκλώνει τήν βᾶτο, αὐτή ἡ φωτιά δέν μᾶς καίει. Μόνον οἱ ἁμαρτίες μέσα μας καίγονται, καθώς τό Φῶς ἀδιόρατα ἐνεργεῖ μέσα μας καί μᾶς τελειοποιεῖ. Στήν προσευχή τοῦ Ἁγ. Συμεῶν πρίν μεταλάβουμε αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου, λέμε:

Χαίρων τε καί τρέμων ἄμα,
Τοῦ πυρός μεταλαμβάνω,
Χόρτος ὦν, καί ξένον θαῦμα!
Δροσιζόμενος ἀφράστως,
ὡσπεροῦν ἡ βᾶτος πάλαι,
ἢ ἀφλέκτως καιομένη.⁷

31. Ο ΣΠΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΪΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ἀπό τή στιγμή πού κάποιος βαπτίζεται ἀληθινά στόν Χριστό, ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια ἢ Χάρη δέν ἐνεργεῖ πλέον σέ αὐτόν ἀπ' ἔξω πρός τά μέσα, ὅπως συνέβαινε μέ τόν Μωϋσῆ, τόν Lao Tzu καί ἄλλους δίκαιους πρίν ἀπό τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Τώρα ἐργάζεται ἀπό μέσα πρός τά ἔξω. Αὐτή ἦταν ἡ ἐμπειρία τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, καί ἐγινε ἡ κοινή κληρονομιά ὅλων ὅσοι ἀκολούθησαν τό ἐνσαρκωμένο Ταο.

Ὅταν ὁ Χριστός ἐνέπνευσε τούς Ἀποστόλους Του μετά τήν ἀνάστασή Του καί ἔστειλε σέ αὐτούς τό Ἅγιο Πνεῦμα τήν Πεντηκοστή, βίωσαν μιᾶ Ἄκτιστη Ἐνέργεια (*Teh*) πού ἦταν ἐντελῶς διαφορετικῆς φύσης

* Κατά τήν Ὁρθόδοξη ἀκολουθία ταῆς βάπτισης, ὁ ὑποψήφιος ἐρωτᾶται τρεῖς φορές: «συντάσσεσαι με τον Χριστό» - καί ἀπαντᾷ «συντάσσομαι».

ἀπό τήν κτιστή ἐνέργεια (*ch'i* στα κινέζικα), πού ὑπῆρχε στό σῶμα τους καί στό σύμπαν. Στή συνέχεια, ἡ ἀπόκτηση αὐτῆς τῆς ἄκτιστης Ἐνέργειας ἔγινε ὁ προεξάρχων στόχος τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς.

Αὐτό πού οἱ πρῶτοι πού ἀκολούθησαν τόν Χριστό ἀνακάλυψαν, ἦταν ὅτι ἡ Χάρη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἦταν σάν ἕνας σπόρος πού φυτεύθηκε μέσα στό πνεῦμα τους κατά τό βάπτισμα. «Ἀπό τή στιγμή τοῦ βαπτίσματος», λέει ὁ Ἅγ. Διάκονος τῆς Φωτικῆς († 486 μ.Χ.) «ἡ Χάρη μπαίνει μέσα στήν ψυχή».⁸ Καί ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης διδάσκει: «Μέ τό βάπτισμα καθαρθήκαμε καί δεχθήκαμε τόν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος καί τόν ἔμφυτο λόγο» πού λέει ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος (Ἰάκ 1:21).»⁹

Ἐπιπλέον, αὐτοί πού ἀκολούθησαν τόν Χριστό βρῆκαν ὅτι μπορούσαν νά θρέψουν καί νά καλλιεργήσουν αὐτόν τόν σπόρο μέσω αὐταπάρνησης, μέσω τῆς ἐξάσκησης τῶν ἀρετῶν καί μέσω καλῶν πράξεων πού γίνονται στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καί κυρίως μέσω νήψης καί πνευματικῆς προσευχῆς. Ἔτσι ὁ σπόρος θά μεγάλωνε μέσα τους, καί θά γινόταν σιγά-σιγά μεγάλο δένδρο.

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Ἅγ. Σεραφείμ τοῦ Σάρωφ († 1833), ὅταν ὁ Χριστός εἶπε, «Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι μέσα σας»¹⁰, ἀναφερόταν ἀκριβῶς σέ αὐτόν τόν σπόρο τῆς Χάρης τοῦ Ἅγ. Πνεύματος τόν φυτευμένο στήν ἀνθρώπινη ψυχή. Καί «Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν», εἶπε ὁ Χριστός «μοιάζει μέ σπόρο σιναπιοῦ, πού τόν πῆρε ἕνας ἄνθρωπος καί τόν ἔσπειρε στό χωράφι του. Εἶναι μικρότερος ἀπ' ὅλους τούς σπόρους, ὅταν ὅμως μεγαλώσει, ξεπερνᾷ ὅλα τά λαχανικά καί γίνεται δέντρο, ὥστε νά ἔρχονται τά πουλιά καί νά φωλιάζουν στά κλαδιά του».¹¹

Ὁ Χριστός εἶπε ἐπίσης ὅτι ἡ Χάρη τοῦ Πνεύματος «μοιάζει μέ θησαυρό κρυμμένο σ' ἕναν ἀγρό»¹². Γιά νά τήν ἀποκτήσει κανείς, πρέπει νά πουλήσει ὅλα ὅσα ἔχει, νά ἀγοράσει τόν ἀγρό, καί μετά, ὑπομονετικά καί ἐπιδέξια, νά ἀρχίσει νά «σκάβει».

32. Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΡΟΥ

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης μιλάει γιά τά σημεῖα τῆς δράσης τῆς Θεϊκῆς Ἐνέργειας στό ἐσωτερικό πνεῦμα:

«Θά ποῦμε τώρα τά τεκμήρια τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνέργειας τοῦ Πνεύματος σ' ὅσους τήν ἐπιζητοῦν ἀληθινά κι ὄχι σάν νά δοκιμάζουν τόν Θεό ... Σέ μερικούς φαίνεται σάν φῶς πού ἀνατέλλει. Σέ ἄλλους σάν ἀγαλλίαση μαζί μέ τρόπο. Σέ ἄλλους σάν χαρά. Σέ ἄλλους, χαρά

ανάμικτη μέ φόβο. Σέ μερικούς, τρόμος καί χαρά. Κάποτε σέ μερικούς, δάκρυα καί φόβος. Χαίρεται δηλαδή ή ψυχή για τήν επίσκεψη του Θεού καί τό ἔλεός Του, φοβᾶται ὅμως καί τρέμει τήν παρουσία Του, γιατί εἶναι υπεύθυνη για πολλές ἁμαρτίες. Σέ ἄλλους πάλι γίνεται στίς ἀρχές ἀνείπωτη συντριβή καί πόνος ἄφατος τῆς ψυχῆς, ή ὁποία πονεῖ σάν τή γυναίκα στήν ὥρα του τοκετοῦ, ὅπως λέει ή Γραφή (Ἠσ. 26, 17). Γιατί ὁ ζωντανός καί δραστικός Λόγος, δηλαδή ὁ Ἰησοῦς, εἰσχωρεῖ βαθιά ὡς ἐκεῖ πού χωρίζει ή ψυχή καί τό σῶμα, τό κόκκαλο καί τό μεδούλι, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος (Ἐβρ. 4,12), για νά λιώσει διά τῆς βίας τήν ἐμπάθεια ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς ψυχῆς καί του σώματος. Σέ ἄλλους ἐκδηλώνεται ὡς ἀγάπη πρὸς ὅλους καί εἰρήνη ἄμαχη. Σέ ἄλλους ὡς ἀγαλλίαμα, τό ὁποῖο οἱ Πατέρες ἔχουν συχνά ὀνομάσει σκίρτημα, καί εἶναι δύναμη πνεύματος καί κίνηση καρδιάς ζωντανῆς. Τοῦτο λέγεται καί παλμός καί στεναγμός του πνεύματος πού μεσιτεύει για μᾶς στό Θεό ‘στεναγμοῖς ἀλαλήτοις’ (Ρωμ. 8, 26).»¹³

Στήν Χριστιανική παράδοση τῆς ἀνατολῆς, ὅλες οἱ βαπτισμένες ψυχές μποροῦν νά βιώσουν αὐτή τή δράση τῆς Θείας Ἐνέργειας, καί πράγματι τήν βιώνουν σύμφωνα μέ τό πόσο τρέφουν τό σπόρο του ἔμφυτου Λόγου μέσα τους. Ἡ Χάρη δέν τούς σώζει αὐτομάτως – γιατί δέν ὑπάρχει τέτοιο πράγμα, αὐτόματη σωτηρία, - ἀλλά εἶναι ἔτοιμη νά σώσει τήν ψυχή τή στιγμή πού αὐτή στρέφεται πρὸς τόν Θεό καί ἀρχίζει νά καλλιεργεῖ αὐτόν τό σπόρο. Ὁ Ἅγ. Σεραφεῖμ ἐκφράζει αὐτό τό θέμα ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Χάρη του Ἁγίου Πνεύματος παρέχεται κατά τό βάπτισμα στό ὄνομα του Πατρὸς καί του Υἱοῦ καί του Ἁγίου Πνεύματος, παρά τήν πτώση τῶν ἀνθρώπων σέ ἁμαρτία, παρά τό σκοτάδι πού περιβάλλει τήν ψυχή μας. Λάμπει στήν καρδιά μέ τό θεϊκό Φῶς τῆς ἀνεκτίμητης Χάρης του Χριστοῦ (τό ὁποῖο ὑπῆρχε ἀπό ἀμνημονεύτων χρόνων). Ὅσο ὁ ἁμαρτωλός δέν μετανοεῖ, αὐτό τό Φῶς του Χριστοῦ ἐκλιπαρεῖ τόν Πατέρα: ‘Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ! Μή θυμώσεις γι’αὐτή τήν ἀμετανοησία στό τέλος (τῆς ζωῆς του).’ Καί μετά, ὅταν ὁ ἁμαρτωλός μεταστρέφεται καί παίρνει τήν ὁδὸ τῆς μετανοίας, διαγράφει ἐντελῶς κάθε ἴχνος ἁμαρτίας ἀπό τό παρελθόν καί ἐνδύει ξανά τόν πρόην ἁμαρτωλό μέ ἔνδυμα ἀφθαρσίας, ὑφασμένο ἀπό τή Χάρη του Ἁγίου Πνεύματος.»¹⁴

33. ΤΟ ΚΤΙΣΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΚΤΙΣΤΟ

Ὅτι αὐτή ἡ Ἄκτιστη Ἐνέργεια κατέρχεται στήν ψυχή μέ τό βάπτισμα καί τήν μεταμορφώνει, ἐκδηλώνοντας τά ιδιαίτερα σημάδια της,

ὅτι αὐτός ὁ σπόρος μπορεῖ νά εἶναι θαμμένος κάτω ἀπό πολλά στρώματα ἐγώ καί ἐπιθυμίας καί μετά νά ἀποκαλυφθεῖ μέ τήν πνευματική ἐργασία τοῦ «σκαψίματος»,

ὅτι μπορεῖ νά ἀναπτυχθεῖ μέσα στόν ἄνθρωπο ἄν αὐτός ἀκολουθεῖ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, ἄν κοινωνεῖ τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος Αὐτοῦ, καί ἄν προσεύχεται - ὅλα αὐτά τά ξέρουμε ἀπό προσωπική ἐμπειρία. Ὅταν ἡ θεϊκή Ἐνέργεια εἰσχωρεῖ καί ἐργάζεται ἐσωτερικά μέσα στόν ἄνθρωπο, μετασχηματίζει τίς ζωτικές του δυνάμεις, ἐκλεπτύνει τίς ἐνέργειές του, καί ἐξαγνίζει τό πνεῦμα του, σάν μιά φωτιά πού καίει ὅλα τά σκουπίδια. Ἀλλά ὑπάρχει καί κάτι ἀπείρως μεγαλύτερο ἀπό αὐτό: ἡ στενή προσωπική σχέση πού αὐτό ἐπιφέρει ἀνάμεσα στήν ψυχή καί τόν Δημιουργό. Καμιά ἀνθρώπινη ἐνέργεια δέν μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό – μόνο ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό, γιατί αὐτή εἶναι στήν πραγματικότητα ὁ Δημιουργός.

«Αὐτός εἶναι ὁ σκοπός», λέει ὁ Γέρον Παῖσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος († 1994), «νά ὑποτάξουμε πλήρως τό νοῦ στή Θεία Χάρη. Ὁ Χριστός ζητᾶ ἀπό μᾶς μόνο ταπείνωση. Ὅλα τά ἄλλα θά γίνουν στή συνέχεια ἀπό τή Θεία Χάρη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

ΝΗΨΗ

34. ΣΥΝΕΧΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Ακόμα και μετά τόν καθαρισμό μας από ὕδωρ μαζί μέ πνεῦμα κατά τό ἅγιο βάπτισμα, φέρουμε μέσα μας τήν τάση καί τή συνήθεια νά ἐπανερχόμαστε στήν προηγούμενη κατάστασή μας.¹ Ἄν δέν διατηρήσουμε, δέν διαφυλάξουμε καί δέν καλλιεργήσουμε τόν σπόρο τῆς Χάρης πού μᾶς ἔχει δοθεῖ, θά χάσουμε τή ζωογόνο του δύναμη. Τότε, ὅπως μᾶς προειδοποίησε ὁ Χριστός, θά γίνουμε χειρότεροι ἀπό πρῶτα². Προκειμένου νά διατηρήσουμε τήν Χάρη καί νά μήν ἐπιστρέψουμε στήν πρότερη πλάνη μας, πρέπει συνεχῶς, μέρα τή μέρα, λεπτό τό λεπτό, νά ἐνωμόμαστε μέ τήν Ὁδό σέ μετάνοια.

Ἡ μετάνοια – τό νά εὐθυγραμμίζομαστε συνεχῶς μέ τήν Ὁδό, νά Τόν ἐπικαλούμαστε, νά ποθοῦμε νά καθαρθοῦμε ἐν πνεύματι, νά συγχωρεθοῦμε ἀπό Αὐτόν καί στή συνέχεια νά συγχωρέσουμε τούς πάντες καί τά πάντα, αὐτό εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία καί τό θεμέλιο τῆς ζωῆς τῶν ὁπαδῶν Του. Ἀλλά ἡ μετάνοια δέν εἶναι ἀπλά καί μόνο μιά πράξη. Εἶναι κατά πρῶτον καί κύριον μιά στάση ζωῆς, μιά κατάσταση.

Ὅσο παραμένουμε στήν κατάσταση τῆς μετανοίας, ὅλο καί βαθύτερα ἐπίπεδα τῆς φθορᾶς μας θά ἀποκαλύπτονται σέ μᾶς, καί θά ἐξαγνιζόμαστε καί θά ἀναδημιουργοῦμαστε συνεχῶς ἀπό τόν ἄρρητο Λόγο στήν καρδιά μας. Τό τέλος αὐτοῦ θά εἶναι ἡ ὀλοκληρωτική φάτιση. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος: «Ὅποιος προσπαθεῖ νά ἀκολουθήσει τόν Χριστό 'ὅπου ἂν ὑπάγῃ' (Ἀπ 14:4), ἀναπόφευκτα θά κλονιστεῖ ξανά καί ξανά: σέ κάθε ἀνάβασή του ἀπό ἕνα χαμηλότερο σέ ἕνα ὑψηλότερο ἐπίπεδο γνώσης, ἀπό ἕνα μικρότερο σέ ἕνα μεγαλύτερο μέτρο ἀγάπης.»³

Μέσα στούς γρήγορους ρυθμούς τῆς κοινωνίας μας, μᾶς κοινωνίας πού βασιζέται στήν ἄμεση ἱκανοποίηση, οἱ ἄνθρωποι θέλουν πνευματικότητα ἄμεσα. Παγιδευμένοι σ' ἕνα τέλμα ἐκλεπτυσμένου αισθησιασμοῦ, ἀναζητοῦν πνευματικότητα μέσω τῶν αισθήσεων. Ὑπνωτισμένοι ἀπό τίς ψευδεῖς τους ταυτότητες, ἀναζητοῦν μιά πνευματικότητα ἡ ὁποία τό μόνο πού κάνει εἶναι νά τούς ρίχνει ὅλο καί

πιό βαθιά μέσα στην ύπνωση – μόνο πού τώρα πρόκειται για ύπνωση με πνευματικό επίστρομα. Ἐπιζητοῦν νά βροῦν ἀνακούφιση μέσα στό τέλημα τους. Δέν μποροῦν νά πᾶνε βαθύτερα, ἐπειδή θά ἔκαναν τά πάντα ἐκτός ἀπό τό νά παραδεχθοῦν τό τέλημα τους.

Ὅσο γιά μᾶς, γιά νά προχωρήσουμε στήν πνευματική ζωή, πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι εἴμαστε ἀπό αὐτούς τούς ἀνθρώπους, ὅτι καί ἐμεῖς ἐπίσης εἴμαστε μαθημένοι νά ζητᾶμε ἄμεση ἱκανοποίηση. Ἄν τό δοῦμε αὐτό, ἔχουμε κάνει τό πρῶτο βῆμα προκειμένου νά ὑψωθοῦμε πάνω ἀπό τό περιβάλλον μας. Πρέπει νά καταλάβουμε πώς, ἀντίθετα μέ ὅτι ἔχουμε μάθει νά περιμένουμε, ἡ ἐσωτερική κάθαρση εἶναι μιᾶ ἐφ' ὄρου ζωῆς διαδικασία. Ἡ συνεχῆς μετάνοια εἶναι ὁ μόνος τρόπος. «Παράδοξο θαῦμα», λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «ὄσο ἐναργέστερα βλέπω τόν Θεό, τόσο φλογερότερη γίνεται ἡ μετάνοιά μου, γιατί τότε συνειδητοποιῶ σαφέστερα τήν ἀναξιότητά μου μπροστά Του.»⁴

35. ΝΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Γιά νά εἶναι ἡ μετάνοιά μας συνεχῆς, πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό αὐτό πού οἱ παλιοί Χριστιανοί ἀσκητές ὀνόμαζαν «νήψη»: μιᾶ κατάσταση ἐσωτερικῆς ἐπαγρύπνησης, προσοχῆς καί ἐγκράτειας.

Ὁ Lao Tzu ἤξερε καλά αὐτή τήν ἀρετή. Ἐλεγε γιά τούς παλιούς πού ἀκολουθοῦσαν τό Ταο:

Διστακτικοί κι ἐργήγοροι, σάν νά διαβαίνουν χεῖμαρρο μέσ στόν χειμῶνα.
Προσεκτικοί καί σέ ἐπιφυλακή, σάν νά προσμένουν ἀναπάντεχη
ἀντιπαράθεση ἀπ' ὅλες τίς πλευρές.⁵

Ὅταν τό Ταο/Λόγος ἐνσαρκώθηκε, μίλησε πολύ γιά τή νήψη, ὅσο μποροῦσαν νά καταλάβουν αὐτοί πού τόν ἄκουγαν. «Προσέξτε καλά τούς ἑαυτούς σας. Μήν βαρύνει ἡ καρδιά σας μέ τήν κραιπάλη καί τή μέθη καί τίς βιοτικές μέριμνες.»⁶

Γιά νά κάνει νά ἐντυπωθεῖ περισσότερο στούς ἀνθρώπους ἡ ἀνάγκη γιά νήψη, μίλησε πάνω σ' αὐτό μέ παραβολές, ὅπως τήν ἱστορία τῶν πέντε παρθένων πού εἶχαν ἔτοιμα τά λυχνάρια τους⁷ ἢ τήν ἱστορία τοῦ πιστοῦ δούλου πού ἀγρυπνεῖ περιμένοντας τόν Κύριό Του:

«Νά εἶστε συνεχῶς ἔτοιμοι, μέ δεμένο τό ζωνάρι στή μέση σας καί ἀναμμένα τά λυχνάρια. Νά συμπεριφέρεστε σάν τούς ἀνθρώπους πού περιμένουν τόν κύριό Του, πότε θά γυρίσει ἀπό τό γάμο, ὥστε, μόλις ἔρθει καί χτυπήσει τήν πόρτα, ἀμέσως νά τοῦ ἀνοίξουν. Μακάριοι οἱ

δοῦλοι ἐκεῖνοι πού ὁ κύριός τους θά τούς βρεῖ ξύπνιους. Σᾶς βεβαιώνω πῶς θ' ἀνασκουμπωθεῖ, θά τούς βάλει νά καθίσουν καί θά τούς περιποιηθεῖ. Χαρά σ' ἐκείνους μάλιστα τούς δούλους, πού ὁ κύριός τους θά ἐπιστρέψει τά μεσάνυχτα ἢ τά ξημερώματα καί θά τούς βρεῖ νά τόν περιμένουν.⁸

Ἄν ἡ συνεχῆς μετάνοια εἶναι τό θεμέλιο τῆς ζωῆς ὅποιου ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, ἡ νήψη εἶναι τό θεμέλιο τῆς συνεχοῦς μετανοίας. Γι' αὐτό, οἱ συγγραφεῖς τῆς Φιλοκαλίας, τῆς μεγαλύτερης συλλογῆς παλιῶν Χριστιανικῶν χειρογράφων πάνω στήν πνευματική ζωή, τονίζουν τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἐσωτερικῆς προσοχῆς. Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Φιλοκαλικοῦ συγγραφέα Ἁγ. Ἡσυχίου (8^{ος} μ.Χ. αἰώνας): «Ὅταν ἀρχίσουμε νά ζοῦμε μέ προσοχή τοῦ νοῦ, ἄν προσαρμόζουμε στή νήψη τήν ταπείνωση καί συνάπτουμε στήν ἀντίρρηση (πρός τούς πονηρούς λογισμούς) τήν εὐχή (προσευχή), τότε θά βαδίσουμε καλά τό δρόμο τῆς μετάνοιας.»⁹

Παρομοίως, ὁ Ἁγ. Νικηφόρος ὁ Μονάζων (13^{ος} μ.Χ. αἰώνας) γράφει: «Ἡ προσοχή εἶναι γνώρισμα τῆς ἀληθινῆς μετάνοιας.... Ἡ προσοχή εἶναι ἀνεπιφύλακτη βεβαιότητα γιά τή συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ἡ προσοχή εἶναι ἡ ἀρχή τῆς θεωρίας (δηλ. τῆς ἐνατένισης τοῦ Θεοῦ), ἢ μᾶλλον ἡ βάση τῆς θεωρίας, γιατί μέσω αὐτῆς ὁ Θεός συγκαταβαίνει κι ἐμφανίζεται στό νοῦ. Ἡ προσοχή εἶναι ἀταραξία τοῦ νοῦ, ἢ μᾶλλον, ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς πού τῆς δόθηκε ὡς βραβεῖο ἀπό τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσοχή εἶναι κατάργηση τῶν λογισμῶν, ἀνάκτορο τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, θησαυροφυλάκιο τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχόμενων δοκιμασιῶν.»¹⁰

36. ΝΗΨΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Εὐρισκόμενος σέ μιά συνεχῆ κατάσταση νήψης, ὁ Lao Tzu ἐπικοινωνοῦσε μέ τό Ταο μέσω διαισθητικῆς γνώσης τοῦ ἀνώτερου νοῦ (τοῦ πνεύματος). Δέν ἀπευθυνόταν στό Ταο, δέν τό ἐπεκαλεῖτο, γιατί, ὅπως ἔχουμε δεῖ, τό μυστήριο του Προσωπικοῦ Ἀπολύτου δέν τοῦ εἶχε ἀποκαλυφθεῖ.

Τώρα πού μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Ταο/Λόγου ἡ ἐπικοινωνία μας μέ αὐτόν γίνεται πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο, ἡ γνώση τοῦ ἀνώτερου νοῦ περνάει καί στήν καρδιά. Αὐτό τό ὀνομάζουμε «προσευχή». Ὡστόσο, ἀκόμη καί μέ τήν στενή προσωπική ἐπικοινωνία μέ τό Ταο πού μέσω τοῦ Χριστοῦ ἔγινε δυνατή γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἡ βάση γι' αὐτή τήν

ἐπικοινωνία παραμένει ή ίδια όπως ήταν για τον Lao Tzu, γιατί ή προσευχή, όπως και ή μετάνοια, έχουν ως θεμέλιο τή νήψη.

Όταν τό Ταο/Λόγος πήρε ανθρώπινη μορφή, δέν μᾶς εἶπε ἀπλά νά προσευχόμεσθε. Εἶπε, «γρηγορεῖτε καί προσεύχεσθε, ἵνα μή εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Τό μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ή δέ σὰρξ ἀσθενής».¹¹ Πρῶτα μᾶς λέει νά εἴμαστε σέ ἐπαγρύπνηση, ἔπειτα νά προσευχόμεσθε ὄντας σέ ἐπαγρύπνηση.

Ο Lao Tzu ἔμενε σέ ἐγρήγορηση για νά προετοιμαστῆ, τρόπον τινά, για τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Τώρα πού τό Ταο ἔχει ἐνσαρκωθεῖ, αὐτοί πού Τόν ἀκολουθοῦν πρέπει καί πάλι νά μένουν σέ ἐγρήγορηση για νά προετοιμάζονται για τήν ἔλευσή Του, γιατί ἔρχεται στήν καρδιά τους για νά ἐξαγνίσει τό πνεῦμα τους, κάποια στιγμή πού Αὐτός διαλέγει. «Γιατί ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, εἶπε ὁ Ἰησοῦς «εἶναι σάν τόν ἀνθρωπο πού ταξίδεψε σέ ἄλλη χώρα καί ἄφησε στούς δούλους τή φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ του. Στόν καθένα ὄρισε ἕνα ἔργο, καί στό θυρωρό ἔδωσε τήν ἐντολή νά εἶναι σέ ἐπαγρύπνηση. Ἐπαγρυπνεῖτε, λοιπόν, γιατί δέν ξέρετε πότε θά ἐπιστρέψει ὁ κύριος τοῦ σπιτιοῦ: τό βράδυ ἢ τά μεσάνυχτα ἢ κατά τό λάλημα τοῦ πετεινοῦ τό πρωῖ. Μήπως ἔρθει ξαφνικά καί σᾶς βρεῖ νά κοιμᾶσθε. Αὐτό πού σᾶς λέω, τό λέω σέ ὅλους: ἐπαγρυπνεῖτε!»¹²

Ἡ προσευχή δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀγνή ἂν ὁ νοῦς ἀκολουθεῖ ἐνεργά τίς σκέψεις. Για νά εἶναι ή προσευχή ἀγνή, πρέπει νά βγαίνει ἀπό ἀγνό πνεῦμα. Καί αὐτό μπορεῖ νά γίνει μόνο ὅταν κάποιος μένει σέ ἐγρήγορηση καί ἔτσι ὑψώνεται πάνω ἀπό σκέψεις καί εἰκόνες. Γι'αὐτό ὁ Χριστός εἶπε: «Γρηγορεῖτε καί προσεύχεσθε»: ή προσευχή καί ή νήψη εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένες. Όπως γράφει ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος Brianchaninon, ἕνας Ρῶσος ἀσκητής τοῦ 19^{ου} αἰώνα πού ἀκολουθοῦσε τήν Φιλοκαλική παράδοση: «Τό οὐσιαστικό, τό ἀπαραίτητο χαρακτηριστικό τῆς προσευχῆς εἶναι ή προσοχή. Χωρίς προσοχή δέν γίνεται προσευχή.»¹³

Τό Ταο εἶναι πνεῦμα. Μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό αὐτό τό πνεῦμα ἐνσαρκώνεται. Κάτι ἀντίστοιχο συμβαίνει καί μέ τήν ἐσωτερική ζωή ὄσων Τόν ἀκολουθοῦν. Πρίν ἀπό τήν ἔλευσή Του, ὅσοι ἀκολουθοῦσαν τό Ταο, όπως ὁ Lao Tzu, κάθονταν καί ἀνοίγονταν πρὸς μιά κατάσταση ἀντικειμενικῆς ἐπίγνωσης (sat in open, objective awareness). Μετά τήν ἔλευσή Του, αὐτή ή ἐπίγνωση «ἐνσαρκώνεται» καί παίρνει τή μορφή τῆς προσευχῆς. Ἔτσι ή ἐπίγνωση ἔρχεται σέ νέα διάσταση. Γι'αὐτό ή προσοχή (πού ἀντιστοιχεῖ στόν Lao Tzu καί τήν προχριστιανική ἐποχή), καί ή προσευχή (πού ἀντιστοιχεῖ στήν Χριστιανική ἐποχή) εἶναι ἀναπόσπαστα

συνδεδεμένες. Ἡ προσευχή δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει χωρίς τήν προσοχή ἢ ὁποία πρέπει νά προηγεῖται ἀπ' αὐτήν καί νά λειτουργεῖ παράλληλα μέ αὐτήν. Ταυτόχρονα, ὡστόσο, ἡ προσοχή ἀπό μόνη της δέν εἶναι ἀρκετή, τώρα πού τό Ταο ἔχει ἐνσαρκωθεῖ.

Ἡ Ἁγ. Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος παρέχει μιά ἀπό τίς καλύτερες ἐξηγήσεις πού ἔχουμε βρεῖ γιά τή σχέση ἀνάμεσα στήν προσοχή (νήψη) καί τήν προσευχή:

«Ἡ νήψη καί ἡ προσευχή εἶναι δεμένες ὅπως ἡ ψυχή μέ τό σῶμα καί ἡ μία χωρίς τήν ἄλλη δέν μπορεῖ νά σταθεῖ. Αὐτά τά δύο συνδέονται μεταξύ τους μέ δύο τρόπους. Πρῶτα ἡ νήψη ἀρχίζει νά μάχεται τήν ἁμαρτία, σάν ἐμπροσθοφυλακή. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ προσευχή, ἡ ὁποία θανατώνει παρευθύς καί ἀφανίζει ὅλους ἐκείνους τούς αἰσχροῦς λογισμούς μέ τούς ὁποίους πάλευε πρῶτα ἡ προσοχή. Γιατί ἡ νήψη μόνη της δέν μπορεῖ νά κάνει κάτι τέτοιο. Αὐτό εἶναι ἡ πύλη τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου. Ὅταν μέ τή νήψη φυλάγομε καθαρή τήν προσευχή, βελτιωνόμαστε, ἐνῶ ὅταν δέν προσέχομε καί τή μολύνομε καί τή διαφθείρομε, οἱ προσπάθειές μας πέφτουν στό κενό».¹⁴

Μία ἀπό τίς καλύτερες περιγραφές σχετικά μέ τό πῶς ἀκριβῶς νά τό κάνουμε αὐτό μᾶς δίνει ὁ Ἁγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ἕνας πνευματικός γιατρός ἐμπνευσμένος ἀπό τόν Θεό, πού ἔζησε στό ὄρος Σινᾶ κατά τόν 6^ο μ.Χ. αἰώνα. Αὐτό τό χωρίο μᾶς παρέχει τό κλειδί γιά τήν κατανόηση τῶν ὅσων συζητοῦμε ἐδῶ:

«Κλεῖνε τή θύρα τοῦ κελλιῶ σου γιά τό σῶμα, τή θύρα τῆς γλώσσας γιά τά λόγια, καί τήν πύλη τοῦ ἐσωτερικοῦ σου γιά τά πονηρά πνεύματα. Νά κάθεσαι ψηλά καί νά παρατηρεῖς - ἂν βέβαια ξέρεις νά τό κάνεις αὐτό - καί τότε θά βλέπεις πῶς καί πότε καί ἀπό ποῦ καί πόσοι καί ποιοί κλέφτες ἔρχονται νά μποῦν καί νά κλέψουν τά σταφύλια. Ἄν κουραστεῖ ὁ σκοπός νά παρατηρεῖ σηκώνεται καί προσεύχεται, καί ἀφοῦ καθίσει πάλι, συνεχίζει μέ ἀνδρεία τήν ἴδια ἐργασία. Ἄλλο εἶναι ἡ φύλαξη τῶν λογισμῶν καί ἄλλο ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ. Ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολή ἀπό τή δύση, τόσο ἀπέχει τό δεύτερο καί εἶναι πιό κοπιαστικό ἀπό τό πρῶτο. Ὅπως τά βασιλικά ὅπλα πού βρίσκονται κάπου, ἐνῶ τά βλέπουν οἱ κλέφτες, δέν τά πλησιάζουν, ἔτσι κι ἐκεῖνον πού ἔνωσε τήν καρδιά του μέ τήν προσευχή δέν τόν κλέβουν εὐκόλα οἱ νοεροί ληστές.»¹⁵

Ο Άγ. Ιωάννης τῆς Κλίμακος (6^{ος} -7^{ος} μ. Χ. αιώνας) ἦταν ὁ ἡγούμενος τοῦ παλαιοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης στους πρόποδες τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ὅπου ὁ Προφήτης Μωϋσῆς ἔλαβε τὴ θεϊκὴ ἀποκάλυψη. Ἡ Κλίμαξ Θείας Ἀνόδου, ἐπὶ αἰῶνες θεωρεῖτο ὡς κλασικὸ πνευματικὸ ἔργο πρώτης τάξης, καὶ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία πού τυπώθηκαν στὸ Δυτικὸ ἡμισφαίριο. Εἰκόνα διὰ χειρὸς Φώτη Κόντογλου.

Τί ἔκανε ὁ Ἁγ. Ιωάννης τῆς Κλίμακος ὅταν καθόταν σέ ἐγρήγορηση; Στὴν οὐσία ἔκανε ὅ,τι καὶ ὁ Lao Tzu πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Ταο. Ἐπανάφερε τὴν ἐπίγνωσή του σέ μιὰ ἀντικειμενικὴ κατάσταση τοῦ νοῦ - παρατηρητῆ, φρουρώντας ἔτσι τὸ πνεῦμα του ἢ «ἀνώτερο νοῦ». Καὶ πάλι, ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Lao Tzu καὶ σέ αὐτοὺς πού ἀκολουθοῦν τὸν Χριστὸ μετὰ τὴν ἔλευσή Του εἶναι ὅτι αὐτοὶ εἰσάγουν σέ αὐτὴ τὴν κατάσταση τοῦ νοῦ-παρατηρητῆ, μιὰ προσωπικὴ κοινωνία (communion) μὲ τὸ Ταο/Λόγο, συνήθως μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἄμεσης ἐπίκλησης. Ὁ Lao Tzu ἔλεγε ὅτι δέν ἤξερε τὸ ὄνομα τοῦ Ταο. Τώρα τὸ ξέρουμε, καὶ ἔτσι τὸ ἐπικαλούμαστε – «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ» - ἐνῶ παράλληλα θυμόμαστε ὅτι γιὰ νὰ προσευχηθοῦμε ἀληθινὰ σ'αὐτὸ πρέπει νὰ προσευχηθοῦμε ἐν πνεύματι, καὶ ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε πρῶτα αὐτὸ πού ἔκανε ὁ Lao Tzu.

Οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι ποτέ δέν φθάνουν σέ βαθιὰ ἐπίπεδα ἐσωτερικῆς νοερῆς προσευχῆς, ἐπειδὴ ἀπλὰ δέν ἔχουν ἀκολουθήσει τὸ πρῶτο ἡμῖς τῆς προτροπῆς τοῦ Χριστοῦ:

«Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεστε». Γι' αὐτὸ, πρὶν μιλήσουμε εἰδικὰ γιὰ τὴν προσευχή, θὰ παραθέσουμε κάπως ἐκτεταμένα τίς ἀρχές τῆς νήψης.

37. ΕΝΔΟΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΑΣΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε ὅτι ἡ νήψη εἶναι κάτι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο, ἄς ἐπιστρέψουμε στὴν προηγούμενη συζήτησή μας σχετικά μὲ τὴν πρωταρχικὴ πτώση τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔπεσε, ἔπεσε σέ μιὰ κατάσταση περισπασμοῦ. Ὁ «ὀφθαλμὸς του», γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, δέν ἦταν πλέον «ἀπλοῦς». ¹⁶ Ἐπιστροφή, λοιπόν, στὴν πρωταρχικὴ κατάσταση, σημαίνει ἐπιστροφή στὴν ἐνιαία ἀντίληψη, σημαίνει νὰ ἀντιστρέψουμε τὴν πτώση μας σέ περισπασμό, καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὸ ἀντίθετο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ κατάσταση τῆς προσοχῆς.

Μέσω τῆς προσοχῆς ἀνερχόμαστε συνεχῶς πάνω ἀπό ὅλες τίς μορφές καί τίς εἰκόνες τῶν αἰσθήσεων, πάνω ἀπό ὅλες τίς ἐξωτερικά διαμορφωμένες σκέψεις καί συναισθήματα. Συνεχῶς ὑποτάσσουμε τήν ψυχή μας στήν ἀγνή γνώση τοῦ πνεύματος. Συνεχῶς ἐπιτρέπουμε στό πνεῦμα νά ἀνυψωθεῖ μέσα ἀπό τόν πόθο του νά δεχθεῖ κάθαρση καί ἔτσι νά ἐνωθεῖ μέ τόν Δημιουργό του, νά ἀκούσει τήν σιωπηλή φωνή τοῦ Λόγου. Συνεχῶς διαφυλάσσουμε τό πνεῦμα μας, ἔτσι ὥστε νά μήν ἀφήσουμε νά παρεισφρῦσουν ὀτιδήποτε σκέψεις ἢ εἰκόνες θά τό τραβοῦσαν πρὸς τά κάτω, πρὸς τό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων. Συνεχῶς κατακαίουμε μέ τό φῶς τῆς κατανόησης κάθε μορφή καί εἰκόνα ἐπιθυμίας, μαζί μέ κάθε μνησικακία κρυμμένη στά κατάβαθα τῆς ψυχῆς μας. Καί μέ αὐτόν τόν τρόπο συνεχῶς μένουμε ἄγρυπνοι, περιμένοντας τήν ἔλευση τοῦ Κυρίου μας, τοῦ Ταο/Λόγου.

Μέσω τῆς νήψης τοῦ νοῦ ἀρχίζουμε νά συλλαμβάνουμε τήν ἀναλογία ἀνάμεσα στό πνεῦμα καί τήν «κατώτερη» ψυχή. Τό πνεῦμα εἶναι ὄν ἀθάνατο καί ἔτσι μετέχει στήν ὑπέρβαση τοῦ χρόνου, ἐνῶ ἡ κατώτερη ψυχή εἶναι δεμένη στόν γήινο χρόνο. Τό πνεῦμα, βιώνοντας τήν αἰωνιότητα, παραμένει σέ ἡρεμία, ἐνῶ ἡ κατώτερη ψυχή, δεσμευμένη στόν χρόνο, ἐμπλέκεται σέ δράση.

Καθῶς ξανά καί ξανά συλλαμβάνουμε τόν ἑαυτό μας νά κατέρχεται στό ἐπίπεδο τῶν σκέψεων ἢ εἰκόνων πού τό τραβοῦν πρὸς τά κάτω, στό ἐπίπεδο τῶν λογισμῶν (στό βασίλειο τῆς δράσης μέσα στόν χρόνο), μπορούμε νά ἐπαναφέρουμε τόν ἑαυτό μας πάλι στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος (στό βασίλειο τῆς ἡρεμίας μέσα στήν αἰωνιότητα). Ἀργότερα, μέσω συνεχοῦς πρακτικῆς, θά εἴμαστε ἱκανοί νά παρατηροῦμε τούς λογισμούς νά ἔρχονται καί νά προσπαθοῦν νά πετύχουν τήν εἴσοδο στό νοῦ μας κλέβοντας τήν προσοχή μας.

Αὕτη εἶναι μιά ἀπό τίς ἱκανότητες πού μᾶς διαχωρίζει ἀπό τόν κόσμο τῶν ζώων. Ἐνα ζῶο μπορεῖ νά ἔχει νοητικές εἰκόνες καί νά αἰσθάνεται συναισθήματα, ἀλλά δέν μπορεῖ νά συλλάβει καί νά παρατηρήσει τόν ἑαυτό του νά τό κάνει αὐτό. Ἐτσι ὅλες οἱ πράξεις του - ἂν δέν εἶναι ἀπλά ἐνστικτώδεις - θά πρέπει τελικά νά διαμορφώνονται ἀπό ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος καί ἀπό τίς εἰκόνες καί τά συναισθήματα πού αὐτές οἱ ἐπιδράσεις δημιουργοῦν. Ὁ ἄνθρωπος, ὅσο ἀκόμα ζεῖ στό ζωϊκό ἐπίπεδο, διαμορφώνει ἐπίσης τόν τρόπο λειτουργίας του σύμφωνα μέ ἐξωτερικές ἐπιδράσεις. Ἐχει ὅμως τήν μοναδική ἱκανότητα, ἂν τήν χρησιμοποιήσει, νά παρατηρεῖ τό νοῦ του καί ἔτσι νά

ὑπερβεί αὐτόν τόν ἐξωτερικά διαμορφωμένο τρόπο λειτουργίας. Κάνοντάς το αὐτό, παύει νά ἀντιδρᾷ στίς ἐξωτερικές ἐπιδράσεις, ἀλλά ἀντί γι'αὐτό λειτουργεῖ σύμφωνα μέ τήν ἐσωτερική ὠθηση ἀπό τό πνεῦμα του, καθώς αὐτό καθοδηγεῖται ἀπό τόν Θεό.

Προκειμένου νά κερδίσουμε τήν προσοχή καί νά ὑπερβούμε τήν διαμόρφωσή μας ἀπό τίς ἐξωτερικές ἐπιδράσεις, πρέπει, ὅπως διδάσκουν οἱ ἀσκητές τῆς Φιλοκαλίας, νά πᾶμε μέσα μας. Ὁ Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων γράφει: «Δέν εἶναι δυνατό νά ἐπιτύχομε μέ ἄλλο τρόπο τή συμφιλίωση καί τήν οικείωσή μας μέ τόν Θεό, ἂν πρῶτα δέν ἐπανέλθομε, ἢ καλύτερα δέν εἰσέλθομε στόν ἑαυτό μας, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπό μᾶς. Γιατί θά εἶναι παράδοξο, ἐνῶ ἀποχωρίσαμε τούς ἑαυτούς μας ἀπό τήν περιφορά τοῦ κόσμου καί τίς μάταιες μέριμνες, νά τόν ἐμποδίζομε ἀσυγχώρητα ἀπό τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν πού εἶναι μέσα μας.»¹⁷

Ἄς θυμηθοῦμε τά λόγια τοῦ Lao Tzu γιά τήν ἐνδοσκόπηση:

«Φράξε τά περάσματα,
κλείσε τίς πόρτες (τῶν αἰσθήσεων)...
Μεῖνε σταθερά στήν ἡρεμία.»¹⁸

Κλείνοντας τά μάτια μας καί μή ἐστιαζόμενοι στά ἐξωτερικά αἰσθητηριακά ἐρεθίσματα, στεκόμαστε ἢ καθόμαστε σέ κατάσταση προσοχῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Σχεδόν ἀμέσως, βλέπουμε τήν ἐγώϊκή μας συνείδηση νά προσπαθεῖ νά κλέψει τήν προσοχή μας ὅπως εἶναι συνηθισμένη νά κάνει, γεμίζοντας τό κεφάλι μας μέ σκέψεις, εἰκόνες καί ἀναμνήσεις. Ἀλλά καθώς συνεχίζουμε νά εὐθυγραμμίζουμε ξανά καί ξανά τή θέλησή μας μέ τήν Ὁδό, ποθώντας νά ὑψωθοῦμε πάνω ἀπό τή ζωή τῆς κατώτερης ψυχῆς, βαθμαῖα ἢ ἐπίγνωσή μας θά ἀρχίσει νά ἀποστασιοποιεῖται ἀπό τίς σκέψεις μας. Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης ὁ Ἐγκλειστος γράφει: «Σιγά-σιγά θά ἀποστασιοποιηθεῖτε ἀπό τίς σκέψεις σας*... Θά δεῖτε ὅτι ἔχετε ἀπομακρυνθεῖ πολύ ἀπό τήν πρωτοδημιουργηθεῖσα εἰκόνα σας.»¹⁹

Καθώς συνεχίζουμε νά ἐξασκούμαστε στήν ἐνδοσκόπηση καί τήν ἀποστασιοποίηση ἀπό τίς σκέψεις μας, βαθμαῖα φθάνουμε στό σημεῖο νά γνωρίζουμε αὐτό πού ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος ἐννοοῦσε ὅταν μιλοῦσε γιά τό «νά καθόμαστε ψηλά», πάνω ἀπό τόν κατώτερο νοῦ, ἀπ' ὅπου μπορούμε «νά παρατηροῦμε τούς κλέφτες πού ἔρχονται νά κλέψουν

* Ἐπισήμανση τοῦ π. Δαμασκηνοῦ

τά σταφύλια μας»: δηλαδή, τίς σκέψεις πού επιχειροῦν νά κλέψουν τήν προσοχή μας καί νά τήν απομακρύνουν ἀπό τή διαισθητική ἐπίγνωση τοῦ πνεύματός μας, μέ τήν ὁποία γνωρίζουμε τόν Θεό.

38. ΛΑΘΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΣΩΣΤΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Πάνω ἀπ' ὅλα, λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, ἡ ἐσωτερική μας προσοχή θά πρέπει νά κατευθύνεται πρὸς τοὺς λογισμούς, γιατί «τά πάθη καί οἱ ἐπιθυμίες σπάνια ἐπιτίθενται ἀπό μόνα τους – συνήθως γεννιῶνται ἀπό τοὺς λογισμούς. Ἔτσι μποροῦμε νά ποῦμε: κόψε τοὺς λογισμούς καί θά κόψεις τά πάντα.»²⁰

Ὅταν ἔρχονται οἱ λογισμοί, δέν θά πρέπει νά προσπαθοῦμε νά ἐμπλακοῦμε ἢ νά μποῦμε σέ συζήτηση μαζί τους, γιατί ἕνας τέτοιος ἀγώνας τό μόνο πού κάνει εἶναι νά μᾶς δένει μέ αὐτούς. Ὅπως δηλώνει ὁ Ἅγ. Σιλουανός, ὁ Γέροντας τοῦ π. Σωφρονίου: «Ἀπό τήν πείρα τῶν Ἁγίων Πατέρων εἶναι δυνατόν νά δοῦμε διάφορους τρόπους πολέμου κατά τοῦ λογισμοῦ, ἀλλά ὁ καλύτερος εἶναι νά μὴ συνομιλεῖ κανεὶς καθόλου μέ αὐτόν (τό λογισμό). Ἡ συνδιαλλαγή μέ τόν λογισμό τόν κάνει νά ἀναπτύσσεται ἀδιάκοπα καί νά παρασύρει τόν νοῦ καί νά τόν ἀποκόβει ἀπό τή μνήμη τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι ὁ σκοπός τῶν δαιμόνων. Ἔτσι, ὁ νοῦς δέν θά βγεῖ καθαρός, ἀλλά ταραγμένος ἀπό τή συνομιλία μέ τό λογισμό.»²¹

Ἡ πάλη ἐναντίον τῶν λογισμῶν εἶναι μάταιη καί ἀνώφελη. Ἀρκεῖ νά παρατηροῦμε ἀπλά τοὺς λογισμούς τήν ὥρα πού γεννῶνται, ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, καί μετὰ νά τοὺς ἀφήσουμε νά φύγουν, χωρίς οὔτε νά ἀντιδράσουμε πρὸς αὐτούς οὔτε νά τοὺς ἀκολουθήσουμε.

«Ὅταν κάποιος εἶναι στήν ἀρχή τῆς πνευματικῆς του ζωῆς,» λέει ὁ Γέρον Παῖσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὅρος, «δέν πρέπει νά μελετάει πολύ, ἀλλά ἀντί γι'αὐτό νά παρατηρεῖ τόν ἑαυτό του καί νά προσέχει τοὺς λογισμούς του.»²²

Ἐνας λογισμός δέν μπορεῖ νά σταθεῖ πολύ κάτω ἀπό τό φῶς τῆς ἄμεσης, ἀντικειμενικῆς παρατήρησης. Ἄν δέν εὐθυγραμμίσουμε τή θέλησή μας μέ αὐτόν, ἐξαφανίζεται ἐκ φύσεως. Ὅπως διδάσκει ἕνας ἀσκητής τοῦ 15^{ου} αἰώνα, ὁ Ἀββᾶς Ποιμὴν: «Ἄν δέν κάνουμε τίποτε γιὰ τοὺς λογισμούς μας, μέ τό χρόνο χαλᾶνε, δηλαδή ἀποσυντίθενται.»²³

Ο Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (1896-1993), ως νεαρός καλλιτέχνης στη Ρωσία και τη Γαλλία, έντρυφήσε βαθιά σέ Ινδουϊστικές και Βουδιστικές πρακτικές. Αφού διαπίστωσε ότι μέ τήν καθαρή διάνοηση μπορούσε νά προχωρήσει μόνο μέχρις ενός σημείου στήν αναζήτηση τής πραγματικότητας, επέστρεψε στήν πίστη τών παιδικών του χρόνων, στήν Ορθοδοξία, όπου βρήκε τή φώτιση μέσω κοινωνίας μέ τόν Προσωπικό Θεό. Για πολλά χρόνια έζησε ως ερημίτης στό Άγιο Όρος, υπό τήν πνευματική καθοδήγηση του άγιου Γέροντα Σιλουανού, τή ζωή και τίς διδασκαλίες του οποίου έκανε γνωστές στόν κόσμο. Βλ. τήν αφήγησή του για τή φώτιση του από τήν Άκτιστη Ενέργεια (*Teh*) του Χριστού στίς σελ. 156-158.

Πολλοί παλιοί Χριστιανοί διδάσκαλοι μιλοῦν γιά τήν πάλη μέ τούς λογισμούς. Εἶναι σημαντικό νά καταλάβουμε τί έννοοῦν μέ αυτό. Ἡ πάλη μας δέν εἶναι ἐνάντια στούς λογισμούς, γιατί ὅπως εἶπε ὁ Χριστός, «μή ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ»²⁴. Ὁ ἀγώνας μας θά ἔπρεπε καλύτερα νά εἶναι νά ἀνυψωθοῦμε πρὸς τήν πηγὴ τῆς γνώσεώς μας, τό Ταο/Λόγο πού εἶναι πέρα ἀπό λογισμούς. Μέ ἄλλα λόγια, δέν ἀσχολούμαστε μέ τούς λογισμούς, ἀλλά ἀντί γι'αὐτό ἀγωνιζόμαστε νά κρατήσουμε τήν προσοχή μας πάνω ἀπό αὐτούς, στήν ἡσυχία τοῦ ἀνώτερου νοῦ.

Κάθε φορά πού πιάνουμε τόν ἑαυτό μας νά ἔχει ἕνα λογισμό, ἀπλά στρέφουμε τήν προσοχή μας σέ αὐτό πού εἶναι πάνω ἀπό αὐτόν: στό πνεῦμα μας καί στόν Θεό. Δέν δίνουμε σημασία στόν λογισμό. Αὐτό εἶναι ἤδη ἕνας τρόπος νά ἀπωθήσουμε ἢ νά κόψουμε τόν λογισμό, χωρίς νά παλέψουμε ἄμεσα μέ αὐτόν. Εἶναι κάτι δραστικό, δέν εἶναι κάτι παθητικό. Ἀλλά ἡ δράση αὐτή δέν ἔχει νά κάνει μέ κίνηση ἐνάντια στό λογισμό πού μᾶς δημιουργεῖ περίσπαση. Εἶναι μᾶλλον σάν ἕνα τρένο νά ἔχει μπεῖ σέ μιά παράπλευρη γραμμή, καί νά πρέπει ἀπλά νά ἐπιστρέψει στήν κύρια γραμμή, γιατί μόνον αὐτή ὁδηγεῖ στόν προορισμό του.

Ἄν, ὅταν παλεύουμε μέ σκέψεις καί συναισθήματα, βασιζόμαστε στή δική μας δύναμη μᾶλλον παρά στή δύναμη τοῦ Θεοῦ, τότε θά πρέπει νά ἀντλήσουμε τή δύναμή μας

ἀπό τά ἴδια τά συναισθήματα πού θά πρέπει νά κυριεύσουμε. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ συναισθηματική ἐνέργεια πού χρησιμοποιοῦμε στήν πάλη ἐνάντια στίς ἀρνητικές σκέψεις καί συναισθήματα θά μᾶς συνδέσει μέ αὐτά τά ἴδια πράγματα ἐνάντια στά ὁποῖα παλεύουμε. Τό μόνο πού θά καταφέρουμε θά εἶναι νά φθείρουμε τόν ἑαυτό μας.

Ἔτσι, ἂν ἔχουμε λανθασμένη ἰδέα γιά τήν πάλη, θά πολεμᾶμε εἰς μάτην ἐνάντια στούς λογισμούς, μέχρι τελικά νά παραιτηθοῦμε. Μέ τή σωστή ἰδέα γιά τήν πάλη, θά παλεύουμε μέ δημιουργικό τρόπο, καί αὐτό μᾶς δίνει δύναμη καί ὦθηση νά ἀντέξουμε.

Νά ὑψώνουμε τήν προσοχή μας πρὸς τόν Δημιουργό σημαίνει ἀπλά ταπεινά νά λαχταροῦμε γι' Αὐτόν: νά μὴν κοιτάζουμε τήν ψεύτικη σοφία μας, ἀλλά αὐτό πού εἶναι πέρα ἀπὸ αὐτήν. Εἶναι σάν νά κοιτᾶμε πρὸς Αὐτόν μέ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας, νά ποθοῦμε διακαῶς γι' Αὐτόν μέ τήν καρδιά μας. «Μὴν ἀφήσετε ποτέ τόν νοῦ σας νά συρθεῖ πρὸς τὰ κάτω,» λέει ὁ Ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος († 390 μ.Χ.), «ἀλλά πάντοτε νά τόν ὑψώνετε πρὸς τὰ πάνω, καί ὁ Θεός θά σᾶς βοηθήσει.»²⁵

Νά ὑψώνουμε τό νοῦ μας στόν Θεό δέν σημαίνει νά στρέφουμε τίς κόρες τῶν ματιῶν μας πρὸς τὰ πάνω καί νά προσπαθοῦμε νά «δοῦμε» κάτι. Οὔτε σημαίνει νά σκεπτόμαστε ἢ νά φανταζόμαστε τόν Θεό, γιατί αὐτό εἶναι ἤδη μιά κάθοδος στό ἐπίπεδο τῆς ἐνεργητικῆς συνείδησης. Ὅταν δημιουργοῦμε ἐσκεμμένα εἰκόνες στό νοῦ δέν κάνουμε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τό νά δημιουργοῦμε περισσότερους περισπασμούς.

39. ΜΗΝ ΕΣΤΙΑΖΕΣΑΙ ΣΤΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Ὅταν παρατηροῦμε τούς λογισμούς, δέν πρέπει νά ἐστιαζόμαστε σέ αὐτούς, ἀλλά μᾶλλον νά ἀποεστιαζόμαστε ἀπὸ αὐτούς. Δέν θά πρέπει νά προσπαθοῦμε νά τούς ἀναλύσουμε, γιατί ἡ ἀνάλυση μᾶς ἐμπλέκει σέ αὐτό ἀκριβῶς ἀπὸ τό ὅποιο προσπαθοῦμε νά ἀπαλλαγοῦμε. Σημαίνει ὅτι, γιά μιά ἀκόμη φορά ἐμπιστευόμαστε τίς δικές μας δυνάμεις καί ὄχι τή δύναμη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό, θά πρέπει νά εἴμαστε ἀπλοί: ἄς παρατηροῦμε ἀπλά τούς λογισμούς καθὼς αὐτοί θα ἐξαφανίζονται κάτω ἀπὸ τό φῶς τῆς παρατήρησης, σάν νά εἴμασταν ἕνας ἀντικειμενικός, ἀμέτοχος θεατής. Θα δοῦμε ὅτι ἕνας-ἕνας θά περάσουν.

Κυρίως, δέν θά πρέπει νά ταραχοῦμε ἀπὸ τήν ἐμφάνιση τῶν λογισμῶν, γιατί καί αὐτό ἐπίσης τούς κάνει νά «κλέβουν τὰ σταφύλια μας». Ὅπως λέει ὁ Ἀββᾶς Βαρσανούφιος (6^{ος} μ.Χ. αἰώνας): «Ἄν ἔρθει κάποιος λογισμός, μὴ θορυβηθεῖτε... Τό κακό δέν εἶναι νά μπεῖ ἕνας κλέφτης μέσα στό σπίτι, τό κακό εἶναι νά κλέψει ὅ,τι βρεῖ μέσα στό σπίτι.»²⁶

Πιάνοντας τόν ἑαυτό μας νά μπαίνει σέ σκέψεις καί συναισθήματα, ἤδη διαχωρίζομαστε ἀπὸ αὐτά. Ποιός τό κάνει αὐτό; Ὁ ἀληθινός μας

έαυτός, τό ἀληθινό μας πρόσωπο – τό πνεῦμα μας. Ὅταν τό συνειδητοποιοῦμε αὐτό, κόβουμε τούς δεσμούς μας μέ τήν ψεύτικη ταυτότητα πού μᾶς κρατοῦσε σκλάβους. Αρχίζουμε νά ἐπιστρέφουμε στήν πραγματική μας φύση, νά κάνουμε τόν «ὄφθαλμό μας ἀπλό», ἤ, γιά νά χρησιμοποιήσουμε τήν φράση τοῦ Lao Tzu, νά ἐπιστρέφουμε στό «ἀπελέκητο κούτσουρο».

Δέν θά πρέπει νά προσπαθοῦμε νά ἐξαναγκάσουμε τόν νοῦ μας νά ἀδειάσει ἀπό σκέψεις. Ἀντί γι'αὐτό, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, νά παρατηροῦμε τούς λογισμούς νά δημιουργοῦνται καί νά ἐξαφανίζονται κάτω ἀπό τήν παρατήρηση. Καί κάθε φορά πού τό κάνουμε αὐτό θά «γυρίζουμε τόν διακόπτη» στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος. Ὅταν ὁ Lao Tzu μιλοῦσε γιά «ἄδειασμα τοῦ νοῦ»,²⁷ δέν ἔλεγε ὅτι θά πρέπει νά προσπαθήσουμε νά ἐξαναγκάσουμε τόν έαυτό μας νά μήν ἔχει λογισμούς, ἀλλά μάλλον ὅτι θά πρέπει νά ὑψώσουμε τήν ἐπίγνωσή μας στό ἐπίπεδο πού βρίσκεται πάνω ἀπό τούς λογισμούς. Τότε, ὅταν ἔρχονται οἱ λογισμοί νά μᾶς τραβήξουν πρὸς τόν «κατώτερο νοῦ», δέν θά μείνουμε κολλημένοι σ'αὐτούς, ἀλλά θά ἐπιστρέψουμε στόν «άνωτερο νοῦ». Θά ἀναγνωρίσουμε ὅτι δέν εἴμαστε οἱ λογισμοί μας, καί ὅτι οἱ λογισμοί μας δέν εἶναι κᾶν δικοί μας, εἶναι, τρόπον τινά, ἓνα ξένο στοιχεῖο. Ἐπιπλέον, ἀφοῦ αὐτό τό ξένο στοιχεῖο προσπαθεῖ νά κλέψει τήν προσοχή μας καί νά τήν ἀπομακρύνει ἀπό τό κέντρο μας, ἀπό τό σημεῖο στό ὁποῖο γνωρίζουμε τόν Θεό, δηλαδή ἀπό τό πνεῦμα, θά τό ἀναγνωρίσουμε ἀμέσως σάν ἐχθρό μας. Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ὁ Ἐγκλειστός γράφει: «Ἐχοντας παρατηρήσει τόν ἐχθρό νά πλησιάζει – τό ξεκίνημα ἑνός ἐρεθίσματος, μιᾶς σκέψης, ἑνός πάθους, ἢ μιᾶς τάσης – πρῶτ' ἀπ' ὅλα βιασθεῖτε νά συνειδητοποιήσετε ὅτι εἶναι ὁ ἐχθρός. Εἶναι μεγάλο λάθος, καί εἶναι συνηθισμένο λάθος, νά τιμοῦμε κάθε τι πού ἔρχεται σέ μᾶς σάν νά προέρχεται ἀπό τό αἷμα μας, τό ὁποῖο τό θεωροῦμε ὅτι εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.»²⁸

40. ΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΝΗΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Ἄν καί εἶναι λάθος νά προσπαθοῦμε νά προσδιορίσουμε τήν πηγή τῆς κάθε σκέψης, θά πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι ὁ πρωταρχικός ἐχθρός τοῦ ἀνθρώπου - ὁ διάβολος - συνεχῶς ἐπιχειρεῖ νά μᾶς κάνει νά παρεκκλίνουμε ἀπό τήν Ὁδό, καί τό κάνει αὐτό ὑποβάλλοντάς μας λογισμούς. Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Ὁ ἐχθρός ἔχει ἓνα νόμο – νά μήν ξεκινάει ξαφνικά μέ ἓνα πάθος ἀλλά μέ ἓνα λογισμό, καί νά

ἐπαναλαμβάνει τό λογισμό συχνά... Οί διαρκείς λογισμοί είναι ἐπαχθεῖς καί φονικοί. Σέ αὐτούς κυρίως, παρὰ σέ ἄλλους, ταιριάζει τό ὄνομα πειρασμός. Σχετικά μέ αὐτούς εἶναι ἀπαραίτητο νά γνωρίζετε ὅτι δέν προέρχονται ἀπό τή φύση - ἄν καί μοιάζουν μέ αὐτήν στά χαρακτηριστικά - ἀλλά εἶναι πάντοτε ἀπό τόν ἐχθρό... Πειρασμοί ὅπως βλασφημία, ἀπόγνωση καί ἀπιστία. Τό σημαντικότερο εἶναι ποτέ νά μήν κλίνετε πρός αὐτούς, ποτέ νά μήν τούς υἰοθετεῖτε, καί νά κρατᾶτε τήν καρδιά σας ἐλεύθερη ἀπό αὐτούς, διαχωρίζοντάς τους ἀπό τόν ἑαυτό σας.»²⁹

Εἶναι ἐπίσης σημαντικό νά θυμόμαστε ὅτι τά ἐκπεσμένα πνεύματα - οἱ δαίμονες - δέν ἔχουν δύναμη πάνω μας, ἄν δέν τούς τή δώσουμε ἐμεῖς μέ τό νά συγκατατεθεῖμε στίς ὑποβολές τους. Ὅπως ἔγραφε ὁ Lao Tzu:

Ὅταν προσεγγίζουμε τό σύμπαν μέ τό Ταο,

Οἱ δαίμονες χάνουν τή δύναμή τους.

Ἡ μάλλον, δέν εἶναι πῶς χάνουν τά πνεύματα τή δύναμή τους

ἀλλά ἄν καί ἔχουν δύναμη, δέν κάνουν κακό σέ ἄλλους.³⁰

Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης τό ἐρμηνεύει αὐτό ὡς ἐξῆς: «Ὅταν ἡ ψυχή εἶναι φωτεινή, αὐτοί (οἱ δαίμονες) δέν μποροῦν νά τήν κοιτάξουν, σάν τίς νυχτερίδες πού φοβοῦνται τό φῶς. Τήν κοιτᾶνε μόνο ὅταν ἀρχίζει νά σκοτεινιάζει. Τριγυρνᾶνε παντοῦ σέ μπουλούκια, καί μόλις δοῦν μιά σκοτεινιασμένη ψυχή, ἀμέσως πέφτουν ἀπάνω της, καί ἀρχίζουν νά τήν στριφογυρίζουν πέρα-δῶθε μέ σκέψεις, μέ ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες, καί διαταραγμένα συναισθήματα... Προσπαθοῦν ἀκόμα νά συρθοῦν σιγά-σιγά καί πρός φωτεινές ψυχές, ἀλλά ἀποκρούονται καί πέφτουν κάτω χτυπημένοι ἀπό ἀκτίνες φωτός, σάν ἀπό φωτεινά βέλη.»³¹

41. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕ ΤΟ ΠΡΙΝ ΣΥΜΒΕΙ

Παρατηρώντας ἀντικειμενικά τούς λογισμούς, θά μπορέσουμε νά τούς ἀποκόψουμε πρίν ἐξελιχθοῦν σέ πάθη. Στήν *Φιλοκαλία*, ἡ ἐξέλιξη ἑνός λογισμοῦ σέ πάθος, περιγράφεται μέ ἐπιστημονική ἀκρίβεια. Πρῶτα ἔρχεται ἡ προσβολή τῆς κακῆς σκέψης, ἔπειτα ὁ συνδυασμός τῆς σκέψης μέ συναίσθημα ἢ μνησικακία, ἔπειτα ἡ συγκατάθεση ἢ συμφωνία τῆς θέλησης μέ τήν σκέψη. Ἄν ἡ ψυχή δέν κάνει πίσω σέ αὐτό τό σημεῖο, ὁ λογισμός γίνεται *συνήθεια* καί ὁ νοῦς παραμένει διαρκῶς ἀπασχολημένος μέ τό ἀντικείμενο τῆς ἐμπαθοῦς παρόρμησης. Τελικά ὁ ἄνθρωπος *αἰχμαλωτίζεται* ἀπό τήν παρόρμηση, καί ὁρμᾶ πρόθυμα καί βίαια πρός τήν ἱκανοποίησή της.³²

Όπως γράφει ο Lao Tzu, ένας τρόπος να διακοπεί αυτή η διαδικασία είναι να «προλαβαίνει κανείς τα πράγματα πριν ακόμα υπάρξουν και να μην περιμένει την άταξία για να βάλει τάξη.»³³ Ο Άγιος Ήσύχιος εξηγεί: «Αν ο νοῦς προσέχει με νήψη, και φυγαδεύει την προσβολή μόλις αναφανεί, τότε τα έπόμενα (συνδυασμός, συγκατάθεση, άμαρτία), παραμένουν άργά.»³⁴

Δέν είναι μόνον οί έμφανῶς κακοί λογισμοί πού πρέπει να υπερπηδηθοῦν τήν ὥρα τῆς νήψης και τῆς προσευχῆς. Ακόμη και τούς φαινομενικά καλούς λογισμούς πρέπει κανείς να τούς αφήσει κατά μέρος. «Μετά τούς άπλοϊκούς και δῆθεν άπαθείς λογισμούς», λέει ο Άγιος Ήσύχιος, «άκολουθοῦν οί έμπαθείς, καθώς έχομε μάθει με τήν μακροχρόνια πείρα και παρατήρηση. Οί πρώτοι λογισμοί άνοίγουν τήν είσοδο στους δεύτερους, οί άπαθείς στους έμπαθείς.»³⁵

42. ΑΝΤΙΚΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ

Όσο συνεχίζουμε αυτή τήν τακτική τῆς ένδοσκόπησης και τῆς άποστασιοποίησης από τούς λογισμούς, θά εξακολουθοῦμε να βγάζουμε από πάνω μας ένα πρόσ ένα τά στρώματα τοῦ χαρακτήρα μας τά διαμορφωμένα από τίς επιδράσεις τοῦ περιβάλλοντός καθώς και τά καταναγκαστικά πρότυπα σκέψης μας. Σέ άπρόβλεπτες στιγμές μέσα στή μέρα, θά συνειδητοποιοῦμε ξαφνικά κάποιες ὀψεις τῆς φθαρμένης μας κατάστασης πού προηγουμένως ἦταν κρυμμένες από μᾶς. Μνησικακίες πού ἦσαν θαμμένες θά ἔρχονται στήν επιφάνεια, ὥστε να μπορέσουμε τελικά να μετανοήσουμε και να ἔλευθερωθοῦμε από αυτές. Πάνω άπ' ὅλα, αρχίζουμε να συνειδητοποιοῦμε τή μυστική εξέγερσή μας ενάντια στόν Θεό, τήν ὁποία άποκαλύπτουμε κάθε φορά πού κατακρίνουμε κάποιον ἢ πού δέν νοιώθουμε ίκανοποιημένοι.

Καθώς συνειδητοποιοῦμε τήν άθλιότητά μας, θά ἔρθουν στά μάτια μας δάκρυα, πού ξεπλένουν τήν έσωτερική μας άκαθαροσία. Δέν ξέρουμε από ποῦ ἔρχονται αυτά τά δάκρυα, γιατί δέν σχετίζονται με κάτι τό συγκεκριμένο, αλλά μάλλον με αυτό πού πραγματικά εἴμαστε. Όπως γράφει ο Όσιος Νικήτας ο Σπηθαῖος (τόν 11^ο αἰώνα): «Όταν γνωρίσεις καλά τόν εαυτό σου τότε ξαφνικά ἔρχεται ὑπέρολογα στήν ψυχή και κάποια θεία ταπείνωση. Αυτή προξενεί συντριβή στήν καρδιά και δάκρυα θερμῆς κατανύξεως.»³⁶

Ο στόχος μας δέν θά πρέπει νά εἶναι νά ἔχουμε πνευματικές ἐμπειρίες ἢ νά νιώθουμε «εἰρήνη μέσα μας», γιατί αὐτός ὁ στόχος δέν εἶναι παρά μιά ἀκόμη ἐγωϊστική φιλοδοξία καί ἕνας ἀκόμη τρόπος νά ἀποδράσουμε ἀπό τόν ἑαυτό μας. Οὔτε θά πρέπει νά ἀποσκοποῦμε νά φωτιστοῦμε ἀπό βαθιές ἐνοράσεις. Ἡ νήψη δέν εἶναι ἕνα μέσο νά πάρουμε αὐτό πού θέλουμε. Εἶναι ἕνα μέσο νά μάθουμε τί εἶναι σωστό. Ὅχι γιά νά αισθανθοῦμε καλύτερα, ἀλλά γιά νά γίνουμε καλύτεροι. Πρέπει νά τήν προσεγγίσουμε μέ πνεῦμα ταπεινῆς ἀναζήτησης, προσευχόμενοι μέ πόθο καί μέ μιά διακαή ἐπιθυμία νά γνωρίσουμε τήν ἀλήθεια.³⁷

«Γιά νά γνωρίσεις τόν ἑαυτό σου», γράφει ὁ Νικήτας Στηθάτος, «ἀπαιτεῖται μεγάλη ἐξωτερική προσοχή καί ἀποχή ἀπό τά κοσμικά πράγματα καί ἐξέταση τῆς συνειδήσεως. Αὐτό εἶναι ἡ ὄντως ἀληθινή ταπείνωση, πού διδάσκει τήν ταπεινοφροσύνη καί συντρίβει τήν καρδιά. Ἄν ὅμως δέν γνώρισες ἀκόμη τόν ἑαυτό σου, τότε οὔτε τί εἶναι ταπείνωση γνωρίζεις. Γιατί τό νά γνωρίσεις καλά τόν ἑαυτό σου εἶναι ὁ σκοπός τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν.»³⁸

Γιά νά γνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας, θά πρέπει νά δοῦμε τόν ἑαυτό μας σέ ὅλη του τήν ἀθλιότητα. Θά πρέπει τελικά νά ἀντικρούσουμε τό φῶς τῆς κατανόησης ἀπό τό ὁποῖο τρέχαμε νά κρυφτοῦμε. Καί ἀφοῦ τό ἀντικρούσουμε, θά πρέπει νά μὴν στρέψουμε ἄλλοῦ τό βλέμμα μας. Θά πρέπει ἀπλά νά καθίσουμε ἐκεῖ σιωπηλά μπροστά στόν Θεό, καί νά θέλουμε νά ἀλλάξουμε. Αὐτό εἶναι τό ὅλο νόημα τῆς μετανοίας. Δέν ἔχει σημασία ἂν νοιώσουμε δυνατά συναισθήματα ἢ ὄχι. Μπορεῖ νά χύνουμε δάκρυα ἀκόμη καί χωρίς νά ἔχουμε τέτοια συναισθήματα. Αὐτό πού ἔχει σημασία εἶναι ὁ εἰλικρινής μας πόθος νά ἀλλάξουμε. Αὐτό αὐτομάτως ἀντικαθιστᾷ τήν ἀμαρτωλή μας κατάσταση μέ τή νέα κατάσταση τῆς μετανοίας.

43. ΜΗΝ ΕΜΠΙΣΤΕΥΕΣΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Ὅταν μπαίνουμε μέσα μας καί ἀρχίζουμε ἀληθινά νά στεκόμαστε σέ ἀπόσταση ἀπό τούς λογισμούς μας, ἀρχίζουμε νά μὴν ἐμπιστευόμαστε τήν ὑπολογιστική μηχανή τῆς κατώτερης ψυχῆς μας καί τόν δικό της ἐπιλυτή προβλημάτων, τό ἐγώ. Ἀρχίζουμε νά νιώθουμε ὅλο καί περισσότερη ἀηδία γιά τίς ἡλίθιες κρίσεις μας καί γιά τό εὐτραφές ἐγώ

μας, καί νά ἐμπιστευόμαστε μᾶλλον τή διαισθητική γνώση τοῦ πνεύματός μας, στό βαθμό πού αὐτό γνωρίζει τόν Δημιουργό.

Καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἐγώ μας, ἔχουμε συνηθίσει νά ἐμπιστευόμαστε αὐτόν τόν ἐπιλυτή προβλημάτων καί τίς δικές του σκέψεις καί συναισθήματα. Ἡ ἄσκηση στή νήψη εἶναι οὐσιαστικά ἄσκηση στό νά μὴν τά ἐμπιστευόμαστε αὐτά.

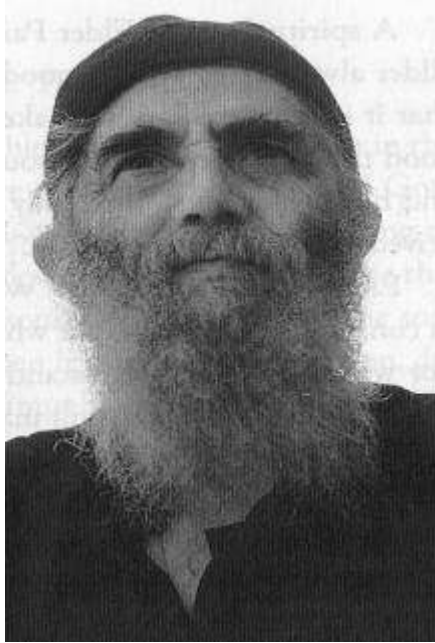
Ἀπό τή στιγμή πού ἀποκτᾶμε ἐπίγνωση τοῦ πνεύματός μας μπαίνοντας μέσα μας, καί μόνο τό ὅτι θυμόμαστε ὅτι ἔχουμε τή δυνατότητα νά «γυρῶσουμε τό διακόπτη» πρὸς μιά ἀνώτερη πηγὴ γνώσης θέτει ἤδη μιά ἀπόσταση ἀνάμεσα στό πνεῦμα ἀπὸ τή μιά καί τήν πραγματεία τῶν σκέψεων τοῦ κατώτερου νοῦ ἀπὸ τήν ἄλλη. Καί ἀπὸ τή στιγμή πού θά ἔχουμε ἐπιστρέψει ἀρκετές φορές πρὸς τήν ἀληθινὴ γνώση τοῦ πνεύματος καθὼς αὐτό ἀνέρχεται πρὸς τόν Θεό, τότε συνειδητοποιοῦμε πόσο ἀναποτελεσματικά καί ἐσφαλμένα εἶναι τὰ δικά μας μέσα γνώσης – οἱ ἀφηρημένες ἔννοιες, ὁ ἐπαγωγικὸς τρόπος σκέψης, ἡ συλλογὴ πληροφοριῶν, κλπ. Θά συνειδητοποιήσουμε πόσο ἀδύναμο ἐργαλεῖο εἶναι ἡ ὑπολογιστικὴ μηχανὴ τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου, πόσο χαμηλοῦ ἐπιπέδου εἶναι ἡ γνώση πού αὐτὴ παρέχει. Ὅταν ἐπαφιόμαστε στοὺς δικούς της μηχανισμούς, ἀπλῶς προσωρινά φαίνεται ὅτι λύνει τὰ προβλήματα, ἐνῶ συχνά τὰ κάνει χειρότερα, καί ποτέ δέν λύνει τὰ πραγματικά προβλήματα.

Γιὰ μᾶς πού ἔχουμε διαμορφωθεῖ σύμφωνα μέ τή σύγχρονη Δυτικὴ νοοτροπία, εἶναι ἰδιαίτερα δύσκολο νά ἀρχίσουμε νά μὴν ἐμπιστευόμαστε τίς σκέψεις μας, ἀφοῦ ἡ δομὴ τῆς κοινωνίας μας βασίζεται ἀκριβῶς πάνω στήν ἀνθρώπινη λογική. Ἄν θεωροῦμε τόν ἑαυτό μας ἔξυπνο καί καλὰ ἐκπαιδευμένο, ἐπειδὴ ἔχουμε φτάσει στό σημεῖο νά πιστεύουμε ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μας μόρφωση θά μᾶς ὀδηγήσει στήν πραγματικὴ γνώση, ἀντιμετωπίζουμε ἓνα ἐπιπλέον ἐμπόδιο. Γι' αὐτό, ὅπως τό θέτει ὁ Lao Tzu, ὁ ἀληθινὰ σοφὸς «μαθαίνει νά ξεμαθαίνει»³⁹. Λέει:

Μάθηση εἶναι νά προσθέτεις μέρα μέ τὴν ἡμέρα.

Τό Ταο εἶναι νά ἀφαιρεῖς μέρα μέ τὴν ἡμέρα.⁴⁰

Ὁ Ρουμάνος πάστορας Richard Wurmbrand διηγεῖται ὅτι, ὅταν βρισκόταν σέ κομμουνιστικὲς φυλακές, αὐτοὶ πού ἦσαν ἀπὸ τὴν τάξη τῶν μορφωμένων ἦσαν οἱ πρῶτοι πού ἔσπαγαν κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν βασανιστηρίων καί προδίδαν τοὺς φίλους τους, καί αὐτοὶ ἀπὸ τὰ θεολογικὰ σεμινάρια ἦσαν οἱ πρῶτοι πού ἀρνοῦνταν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ

Ὁ Γέρον Παῖσιος ὁ Νεώτερος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος (1924-1994) ἦταν ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους γέροντες Χριστιανούς τῆς Ανατολῆς στά τελευταία χρόνια. Μέ ὑπερεκχειλίζουσα ἀγάπη πού τόν ἔκανε νά ξεχνάει τόν ἑαυτό του, καί εὐλογημένος μέ παιδιάστικη ἀπλότητα, παρηγόρησε χιλιάδες καί ἔκανε θαύματα γι' αὐτούς μέσω τῶν ἀσταμάτητων προσευχῶν του. Οἱ συμβουλές του φέρουν τά σημάδια μιᾶς ἀληθινῆς πνευματικῆς αὐθεντίας. Ἦταν πέρα γιά πέρα παραδοσιακός καί ταυτόχρονα ἐντελῶς μοναδικός. Βλ. τή διήγησή του γιά τή φώτιση ἀπό τήν Ἄκτιστη Ἐνέργεια στίς σελ. 155-156.

Θεοῦ, ἀπλῶς ἐπειδή ἐμπιστεύονταν τίς σκέψεις τους. Καταλαβαίνοντάς το κανεῖς αὐτό, μπορεῖ νά ἐκτιμήσει τά λόγια τοῦ Lao Tzu:

Οἱ παλιοί πού ἀκολουθοῦσαν τό Ταο μέ δεξιότητα
Δέ γύρευαν νά φωτίζουν τό λαό
Ἀλλά νά τόν κάνουν ἀνεπιτήδευτο.⁴¹

Ὁ Γέρον Παῖσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος, στόν ὁποῖο ἀναφερθήκαμε πιο πάνω, μία ὁμορφη, ἀθῶα ψυχή καί ἕνας πολύ ἀγαπητός πνευματικός πατέρας τῆς ἐποχῆς μας, δίνει τήν ἐξῆς συμβουλή: «Ὁ διάβολος δέν κυνηγᾷ αὐτούς πού εἶναι χαμένοι. Κυνηγᾷ αὐτούς πού εἶναι σέ ἐπίγνωση, αὐτούς πού εἶναι κοντά στόν Θεό. Τούς παίρνει τήν ἐμπιστοσύνη τους στόν Θεό καί ἀρχίζει νά τούς προσβάλλει μέ αὐτο-επιβεβαίωση, λογική, σκέψεις, κριτική. Γι' αὐτό δέν πρέπει νά ἐμπιστευόμαστε τόν λογικό μας νοῦ. Ποτέ μὴν πιστεύετε τίς σκέψεις σας.

»Νά ζεῖτε ἀπλά καί χωρίς νά σκέπτεστε πάρα πολύ, ὅπως ἕνα παιδί πού εἶναι μέ τόν πατέρα του. Ἡ πίστη χωρίς πολλή σκέψη κάνει θαύματα. Ὁ λογικός νοῦς ἐμποδίζει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τά θαύματα. Νά ἀσκεῖστε στήν ὑπομονή χωρίς νά κρίνετε μέ τόν λογικό νοῦ.»

Συχνά ὁ λογικός νοῦς θά πει, «Ἄν ἀπλά σκεφτῶ γι' αὐτό τό πρόβλημα ἀρκετά, ἢ ἂν σκεφτῶ ἀρκετά σχετικά μέ τό

τί θά πρέπει νά πῶ σ' αὐτό τό ἄτομο, τελικά ἡ ἀπάντηση θά ἔρθει καί τό πρόβλημα θά λυθεῖ.» Ἔτσι ἀνείπωτη νοητική ἐνέργεια σπαταλιέται σέ καταναγκαστική σκέψη. Ἄν ἔρθει μιᾶ ἀπάντηση, δέν μπορεῖ νά εἶναι μιᾶ ἀληθινή ἀπάντηση, γιατί προέρχεται ἀπό ἕνα ψεύτικο ἑαυτό καί ἕνα

ψεύτικο θεό – τό ἐγώ – πού εἶναι θύμα τῆς αὐταπάτης περί τῆς αὐτάρκειάς του.

Ἡ ἄσκηση στήν ἐνδοσκόπηση ἀντιστρέφει αὐτή τήν πορεία, γιατί ἡ ψυχή ἀρχίζει νά ἀναζητᾷ μέσα στό πνεῦμα ὄχι ἐννοιολογικές ἀπαντήσεις, ἀλλά τόν τόπο τῆς ἀληθινῆς γνώσης, ὅπου πληροφορεῖται ἀπό τό Ταο/Λόγο. Ἄν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου «ἀκούει» ταπεινά καί παραμένει πάνω ἀπό σχέδια καί ὑπολογισμούς, ἡ ἀπάντηση θά ἔρθει ὄχι ὅταν τό ἐγώ τή θέλει, ἀλλά αὐθόρμητα, ἀκριβῶς τή στιγμή πού χρειάζεται.

Ὅποτεδῆποτε σκεπτόμαστε γιά κάτι, θά πρέπει νά ξέρουμε ὅτι προχωρᾷμε ψηλαφητά, ὄχι στήν περιοχὴ τῆς ἀλήθειας, ἀλλά στήν περιοχὴ τῆς γνώμης. Σέ ὅποιεσδήποτε ιδέες καί νά φτάσουμε, ἄσχετα μέ τό πόσο «λογικές» εἶναι αὐτές, δέν θά εἶναι ἀπό τόν Θεό.

Ἐνα πνευματικό παιδί τοῦ Γέροντα Παΐσιου ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος θυμᾶται: «Ὁ Γέροντας πάντοτε προσπαθοῦσε νά ἔχει καλούς λογισμούς. Ὅσοτόσο, ἔλεγε σέ μᾶς, ὅτι δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά τό κάνουμε αὐτό τελικό σκοπό μας, τό νά ἔχουμε καλούς λογισμούς, ἐπειδή ἡ ψυχή μας θά πρέπει νά καθαρῖσει ἀκόμη καί ἀπό αὐτούς τούς λογισμούς, καί νά παραμείνει γυμνή, ἐνδεδυμένη μόνο μέ τή Θεία Χάρη πού λάβαμε δωρεάν μέ τό ἅγιο βάπτισμα.»

Ὁ Γέρον Παῖσιος συμβούλευε: «Πρέπει πάντοτε νά προσέχουμε καί νά ἔχουμε μία συνεχή ἀμφιβολία γιά τό ἂν τά πράγματα εἶναι ἔτσι πού τά σκεπτόμαστε. Γιατί, ὅταν κανείς συνεχῶς ἀσχολεῖται μέ τούς λογισμούς του καί τούς ἐμπιστεύεται, τά φέρνει ἔτσι ὁ διάβολος, ὥστε νά κάνει τόν ἄνθρωπο πονηρό, ἔστω κι ἂν εἶναι ἀπό τή φύση του ἀγαθός.

» Οἱ παλαιοὶ πατέρες δέν ἐμπιστεύονταν καθόλου τό λογισμό τους, ἀλλά καί γιά τά πιό μικρά θέματα, πού ἔπρεπε νά δώσουν κάποια ἀπάντηση, ἔθεταν τό θέμα στήν προσευχή τους, νήστευαν ἀκόμα – γιά νά 'ἐκβιάσουν', κατά κάποιο τρόπο, τή θεία χάρη νά τούς πληροφορήσει ποιὰ εἶναι ἡ κατά Θεόν σωστή ἀπάντηση – καί, ἀφοῦ ἔπαιρναν 'πληροφορία', ἔδιναν τήν ἀπάντηση.

» Σήμερα παρατηρῶ ὅτι ἀκόμη καί γιά σοβαρά θέματα, ὅταν κάποιος ρωτᾷ, πρὶν ἀκόμη προλάβει νά τελειώσει τήν ἐρώτησή του, τόν διακόπτουμε καί τοῦ ἀπαντοῦμε. Αὐτό δείχνει ὅτι ὄχι μόνο ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ δέν ζητοῦμε τή θεία φάτιση, ἀλλά οὔτε κἂν κάνουμε χρήση τῆς λογικῆς πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός. Ἀντιθέτως, ὅτι μᾶς ὑποβάλλει ὁ λογισμός, ἀμέσως, χωρίς δισταγμό, τό ἐμπιστευόμαστε καί συγκατατιθόμαστε μ'αὐτόν, ἀποκομίζοντας συχνά ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

»Σχεδόν ὅλοι μας θεωροῦμε πώς οἱ λογισμοί εἶναι κάτι ἀπλό καί φυσικό καί γι' αὐτό ἀπονήρευτα τούς ἐμπιστευόμαστε. Ὅμως οὔτε νά τούς ἐμπιστευόμαστε πρέπει οὔτε καί νά τούς δεχόμαστε.»

«Οἱ λογισμοί εἶναι σάν τά ἀεροπλάνα πού πετοῦν στόν ἀέρα. Ἄν δέν τούς δώσεις σημασία, δέν ὑπάρχει πρόβλημα. Ἐμεῖς πρέπει νά προσέχουμε νά μήν δημιουργοῦμε μέσα μας ἀεροδρόμιο καί προσγειώνονται!»⁴²

44. ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΛΟΓΙΣΜΟΙ

Πάνω ἀπ' ὅλα, οἱ κριτικοί λογισμοί μᾶς κόβουν τό δρόμο πρὸς τόν Θεό, γιατί καί μόνο τό νά τρέφουμε τέτοιους λογισμούς εἶναι σάν νά θέλουμε νά πάρουμε τή θέση τοῦ Θεοῦ, (in the very act of harboring them we are arrogating the place of God,) πού εἶναι ὁ μόνος Κριτής. Μπορεῖ νά νιώθουμε κάποια εὐχαρίστηση ὅταν φαινόμαστε νά τοῦ βγήκαμε ἀπό πάνω κάποιου κἀνοντάς του κριτική, ἀλλά ἀργά ἢ γρήγορα αὐτό θά ὀδηγήσει σέ ἐσωτερική σύγκρουση. Ἄν ἡ πηγή τῆς σύγκρουσης - ἡ ψυχή πού τό παίζει Θεός (playing God) - δέν ξεριζωθεῖ, αὐτό μπορεῖ νά ὀδηγήσει σέ κατάθλιψη, ἀπελπισία, ἀσθένεια, καί σέ ὅλη τήν κλίμακα τῶν πνευματικῶν καί σωματικῶν νοσημάτων.

Αὐτός πού πραγματικά ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό θά ἀναγνωρίσει ἀμέσως ὅτι ἡ ἐντρύφηση σέ ἔστω καί μία κριτική σκέψη τόν χωρίζει ἀπό τόν Θεό. Γι' αὐτό λοιπόν, ὅταν κριτικοί λογισμοί εἰσβάλλουν στήν ὑπαρξή του, ἐκλιπαρώντας τήν προσοχή του καί ὑποσχόμενοι σ' αὐτόν τόν θρίαμβο τῆς ὑπερηφανείας, αὐτός τούς ἀποκόβει ἀμέσως καί τούς ἀφήνει νά περάσουν στή λήθη. Δέν ἔχει σημασία πόσο εὐστροφοί, πόσο ἐπιτακτικοί τοῦ φαίνονται οἱ λογισμοί αὐτοί, τί ψυχολογικό βάθος φαίνεται νά ἔχουν. Αὐτός θέλει πάνω ἀπ' ὅλα τόν Θεό, καί αὐτοί οἱ λογισμοί τοῦ στεροῦν τόν Θεό, καί γι' αὐτό τούς ἀπορρίπτει.

Ἐνας Ρῶσος Γέροντας τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος τῆς Ὀπτινα, ἔδωσε τήν ἐξῆς πρακτική συμβουλή στήν πνευματική του κόρη. «Βλέπε τα ὅλα μέ ἀπλότητα. Νά ζεῖς ἀπλά σημαίνει νά μήν κρίνεις. Νά μήν κρίνεις κανένα. Γιά παράδειγμα, περνάει τώρα ἀπό ἐδῶ ἡ Ἑλικωνίδα.

Άπλά πέρασε, και αυτό είναι όλο. Αυτό σημαίνει να σκέπτεσαι άπλά.* Άλλιώς, βλέποντας την Έλικωνίδα να περνάει, θα μπορούσε να έρθει στο νοῦ σου ή κακή πλευρά της: αυτή τό και τό, έχει έναν χαρακτήρα... Αυτό δέν είναι άπλότητα.»⁴³

Μπορεί να κρίνουμε όχι μόνον ανθρώπους. Η κριτική μας μπορεί να περάσει και στίς καταστάσεις πού μᾶς περιβάλλουν, ακόμη και στην ίδια τή ζωή. Κάνοντάς το αυτό, στην ουσία κρίνουμε τόν ίδιο τόν Θεό – συχνά χωρίς να τό ξέρουμε. Σαφώς τίποτα δέν μπορεί να μᾶς χωρίσει από τόν Θεό περισσότερο άπ' ό,τι αυτό. Γι' αυτό, παρατήρησε ό Lao Tzu, «δέν υπάρχει μεγαλύτερη δυστυχία από τό να είσαι άνικανοποίητος».⁴⁴

45. «ΜΗ ΜΕΡΙΜΝΑΤΕ»

Η κατώτερη ψυχή ή τό *shih – shen*, όπως είδαμε, άσχολείται μέ όλες τίς πρόσκαιρες ύποθέσεις μας: μέ τίς ανάγκες του σώματος και - από τή στιγμή πού τό έγώ έχει μπει στην ψυχή μας και τήν έχει κάνει σπίτι του – μέ τίς άπαιτήσεις τής ανθρώπινης ύπερηφανείας. Όταν ό Λόγος ένσαρκώθηκε, μᾶς είπε να αφήσουμε όλες αυτές τίς μέριμνες και να ύποταχτούμε ολοκληρωτικά στον Δημιουργό.

«Άν κάποιος έρχεται κοντά μου και δέν μισεί ... ακόμη και τήν ίδια του τη ζωή, δέν μπορεί να είναι μαθητής μου.» Και πάλι: «Μή μεριμνάτε για τή ζωή σας, τί θα φάτε, και για τό σώμα σας, τί θα ντυθείτε. Παρατηρείστε τά κοράκια: ούτε σπέρνουν ούτε θερίζουν, και δέν έχουν κελλάρι ούτε άποθήκη. Και όμως ό Θεός τά τρέφει. Πόσο πιο πολύ δέν αξίζετε εσείς άπ' ό,τι τά πουλιά; Και ποιός από σᾶς μπορεί μέ τίς μέριμνες του να προσθέσει έναν πήχυ στο άνάστημά του; Άν λοιπόν δέν έχετε τή δυνατότητα να πετύχετε ούτε τόσο λίγο, γιατί μεριμνάτε για τά ύπόλοιπα;»⁴⁵

Έδω ό Χριστός μᾶς λέει να μην εμπιστευόμαστε στους λογισμούς μας τήν φροντίδα για τίποτα άπολύτως - όχι μόνο για τίς έγωϊκές μας ανάγκες για άνοδο, αλλά ακόμη και για τίς πιο βασικές σωματικές μας ανάγκες. Αυτό τό ριζοσπαστικό μήνυμα, πού μᾶς καλεϊ να πάψουμε έντελώς να βασιζόμαστε στον έαυτό μας, (*setting forth an utter lack of self-*

* Δηλαδή, να έχεις τήν σκέψη τήν «έστιασμένη σε ένα σημείο», τήν οποία άπολάμβανε ό πρωταρχικός άνθρωπος (βλ. σελ. 217). Κατά τόν Lao Tzu, αυτό είναι «ή επιστροφή στο άκατέργαστο κούτσουρο».

reliance) αντίστοιχῆ στό ἄδειασμα ἢ τήν ἀμεσότητα γιά τήν ὁποία ἔγραψε ὁ Lao Tzu. Ὅταν «γυρίσουμε τό διακόπτη» καί ἐπιστρέψουμε στό πνεῦμα μας προκειμένου νά «ἀκούσουμε» τόν ἄρρητο Λόγο, θά ξέρουμε τί νά κάνουμε τή στιγμή πού θά χρειαζόμαστε νά τό ξέρουμε, καί θά δοῦμε πόσο μάταιο εἶναι νά νοιαζόμαστε καί νά ἀνησυχοῦμε γιά τό μέλλον.

Γι'αὐτό τό λόγο, θά πρέπει νά μὴν προγραμματίζουμε τίς συζητήσεις μας, νά μὴ σχεδιάζουμε τό τί θά ποῦμε καί τό τί θά ποῦν οἱ ἄλλοι. Τέτοιου εἴδους προγραμματισμός εἶναι δείγμα τῆς πτώσης μας, τοῦ χωρισμοῦ μας ἀπό τόν Θεό. Ὁ Χριστός εἶπε, «μὴ μεριμνᾶτε γιά τό πῶς θά ἀπολογηθεῖτε ἢ τί θά πεῖτε, γιατί τό Ἅγιο Πνεῦμα θά σᾶς διδάξει τήν ἴδια ἐκείνη ὥρα τί θά πρέπει νά πεῖτε.»⁴⁶

Τό νά γυροφέρνουμε στό κεφάλι μας σκέψεις γιά τό παρελθόν ἢ γιά τό μέλλον, τό νά φανταζόμαστε σενάρια γιά τό πῶς θά μπορούσαν νά ἔχουν γίνει ἢ νά γίνουν τά πράγματα - ὅλα αὐτά εἶναι ἀταπάτη. Ἡ ἀλήθεια βρίσκεται στήν παρούσα στιγμή. Μόνον ἐκεῖ συναντοῦμε τόν Πλάστη μας, πού εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ἀλήθεια, καί βρίσκεται πέρα ἀπό τίς μάταιες φαντασιώσεις μας.

Καταφεύγουμε στίς σκέψεις, τίς φαντασιώσεις καί τά συναισθηματά μας γιατί μᾶς δίνουν μιά ἀπατηλή αἴσθηση ἀσφάλειας. Ἀλλά ὁ Χριστός μᾶς λέει νά ἐγκαταλείψουμε αὐτή τήν ἀσφάλεια καί νά γίνουμε εὐάλωτοι, ἐναποθέτοντας ὀλοκληρωτικά τήν ἐμπιστοσύνη μας στόν Δημιουργό μας. Τόσο ὁ Χριστός ὅσο καί ὁ Lao Tzu παρομοίασαν αὐτή τήν κατάσταση τῆς ἐγκατάλειψης τοῦ ἑαυτοῦ πρὸς τό νοῦ ἑνός μικροῦ παιδιοῦ τό ὁποῖο δέν ἔχει ἀκόμη ἀναπτύξει ἕνα ὄριμο ἐγώ, τό ὁποῖο δέν ἔχει ἀκόμη συνηθίσει νά ἐμπιστεύεται τόν ἐπιλυτή προβλημάτων του. «Γίνετε σάν μικρά παιδιά», εἶπαν.⁴⁷

Τό παιδί, ἂν καί τό ἔχει ἐπίσης ἀγγίξει ἡ προπατορική πτώση, εἶναι πιό κοντά στήν ἀληθινή Πηγή τῆς γνώσης ἀπ' ὅ,τι ἕνας ἐνήλικας. Ἀπλό καί ἄμεσο, ξέρεي χωρίς νά ξέρει πῶς ξέρει. Μπορεῖ νά εἶναι εὐτυχισμένο χωρίς νά ξέρει ὅτι εἶναι εὐτυχισμένο. Αὐτό πού συχνά οἱ ἐνήλικοι θεωροῦν εὐτυχία εἶναι μιά συναισθηματική ἔξαρση τοῦ ἐγώ. Ἐνῶ ἡ εὐτυχία τοῦ μικροῦ παιδιοῦ συνίσταται στήν ἀπλή, ἀνιδιοτελή χαρά τῆς ζωῆς.

Ὅταν ὁ Χριστός ἔλεγε στόν καθένα νά «ἀπαρνηθεῖ τόν ἑαυτό του» καί «νά χάσει τή ζωή του»,⁴⁸ δέν ἐννοοῦσε νά ἐξαλείψουμε τόν συνειδητό νοῦ. Μᾶλλον ἐννοοῦσε νά τόν ἐξαγνίσουμε διώχνοντας ἀπ' αὐτόν τό ἐγώ πού ἔχει ἀναπτυχθεῖ σάν παράσιτο πάνω του. Ὅταν κάποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, ἡ σκέψη, ἡ φαντασία, τό ὄνειρο καί τό συναίσθημα δέν

καταστρέφονται. Μᾶλλον ὑποτάσσονται ολοκληρωτικά σέ μιᾶ ἀνώτερη Πηγή.

46. ΜΗ-ΔΡΑΣΗ

Αὐτή ἡ κατάσταση τῆς ἀνιδιοτέλειᾶς καί τῆς ἐγκατάλειψης τοῦ ἑαυτοῦ συνδέεται στενά μέ τή διδασκαλία τοῦ Lao Tzu γιά τή μή-δράση (wu-wei). Κάποιοι ἔχουν δώσει στό wu-wei τοῦ Lao Tzu τή λανθασμένη ἐρμηνεία τοῦ «νά μήν κάνεις τίποτα ἀπολύτως», ἀλλά αὐτό ἀπέχει πολύ ἀπό αὐτό πού ἐννοοῦσε ὁ Lao Tzu. Ὅπως γράφει ὁ Gi-ming Shien: «Μή-δράση σημαίνει νά μήν δρᾷς μέσα ἀπό τό ἐγωϊστικό σου πάθος ἢ τήν ἐπιθυμία σου, ἀλλά νά ἀκολουθεῖς ἕνα πρότυπο ἀντικειμενικῆς ἀλήθειᾶς. Σημαίνει νά μήν περιορίζεσαι στόν ἑαυτό σου, ἀλλά νά ἀκολουθεῖς τήν ἀντικειμενική τάξη τῶν ὄλων. Ὅταν ἀκολουθεῖ κανεῖς αὐτή τήν τάξη πού ἤδη ἐνυπάρχει μέσα στή δομή τοῦ σύμπαντος θά ἐπιτύχει, ἐνῶ κάθε μορφή τάξης πού αὐτός ὁ ἴδιος δημιουργεῖ θά εἶναι περιορισμένη μέσα στά ὅρια τοῦ ἑαυτοῦ του καί πέρα ἀπό αὐτά τά ὅρια θά εἶναι καταδικασμένη νά ἀποτύχει.

»Ἐτσι, ὁ Lao Tzu εἶπε: 'Τό Ταο εἶναι ἀπόλυτο καί χωρίς δράση, ὡστόσο εἶναι ἡ αἰτία τῆς κάθε δράσης. Ὅταν οἱ πρίγκηπες καί οἱ βασιλιάδες εἶναι σέ θέση νά τό διατηρήσουν, τά πάντα θά μεταμορφωθοῦν μέ τρόπο φυσικό.' Ἄν δέν ἀκολουθοῦμε τήν ἀντικειμενική ἀλήθεια, τότε θά ἐνεργοῦμε μέ ἐγωϊστική γνώμη καί θά καταλήξουμε σέ ἀποτυχία. Ἐτσι, ὁ Lao Tzu εἶπε: 'Υπάρχουν αὐτοί πού θά ἤθελαν νά κυριεύσουν τόν κόσμον καί νά τόν κάνουν ὅπως αὐτοί ἐπιθυμοῦν. Βλέπω ὅτι δέν θά ἐπιτύχουν. Ὁ κόσμος εἶναι σάν κούφιο ἀγγεῖο καί δέν μπορεῖς νά τόν κάνεις ὅτι θέλεις'. Ἀπό τήν ἄλλη, ἂν κάποιος ἀποφεύγει νά ἐνεργεῖ μέσα ἀπό ἐγωϊστική ἐπιθυμία, τότε εἶναι σχεδόν βέβαιο ὅτι θά ἐπιτύχει. Ἐτσι, ὁ Lao Tzu εἶπε: "Ὅποιος πάει κάτι νά φτιάξει, τό χαλάει. Ὅποιος πάει κάτι ν'ἀρπάξει, τό χάνει. Ὁ σοφός ἀσκεῖ τή μή-δράση, κι ἔτσι ποτέ δέν ἀποτυγχάνει. Ποτέ δέν ἀρπάζει, κι ἔτσι ποτέ δέν χάνει... Ὁ σοφός ἐπιθυμεῖ νά μήν ἐπιθυμεῖ. Χωρίς νά τολμᾷ νά παρέμβει, βοηθαίει ὅλα τά ὄντα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους.'»⁴⁹

Ἡ «ἐγωϊστική γνώμη» γιά τήν ὁποία μιλάει ὁ Gi-ming προκύπτει ἀπό τήν ἐμπιστοσύνη στίς σκέψεις μας, στή φαντασία μας, στά συναισθήματά μας. Οἱ σκέψεις μας, ὅπως εἶπαμε, βρίσκονται στό πεδίο τῆς δράσης καί ὑπόκεινται στόν γήινο χρόνο. Τό ἀθάνατο πνεῦμα μας,

ώστόσο, υπερβαίνει τό γήινο χρόνο καί δέν κατοικεῖ στή δράση, ἀλλά στήν ἠρεμία. Γι'αυτό, ὅταν ὑψωνόμαστε στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματός μας, καί ἀναζητοῦμε ἐκεῖ τό Θεϊκό Πνεῦμα, ἀρχίζουμε νά βρίσκουμε τήν ἠρεμη πηγὴ τῆς μή-δράσης γιὰ τήν ὁποία μιλάει ὁ Lao Tzu.

Αὐτό πού ὁ Gi-ming ὀνομάζει «ἐπίγνωση τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας» ἔρχεται ὅταν ἐγκαταλείπουμε τήν ἐσφαλμένη ἐμπιστοσύνη μας στίς σκέψεις καί τά συναισθήματά μας καί ἀντί γι'αὐτά ἐμπιστευόμαστε τήν Θεϊκὴ Πηγὴ τῆς ἀλήθειας. Ὅταν αὐτὴ ἡ ἐπίγνωση πληροφορεῖ τίς πράξεις μας, θά ἐφαρμόζουμε αὐτό πού ὁ Lao Tzu ὀνόμαζε μή-δράση, γιατί οἱ πράξεις μας δέν θά εἶναι καθόλου δικές μας.

Γιὰ τόν Lao Tzu, ἡ μή-δράση σήμαινε νά ἀκολουθεῖ τό Ταο, πού κι αὐτό ἀκολουθεῖ τήν πορεία τῆς μή-δράσης. Γι' αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τόν Χριστό, τό ἐνσαρκωμένο Ταο, ἡ μή-δράση ἀνάγεται σέ μιὰ προσωπικὴ διάσταση πού ὀνομάζεται «πίστη».

Στὴν πράξη αὐτό σημαίνει πῶς ὅταν συλλαμβάνουμε τόν ἑαυτό μας νά προσπαθεῖ νά λύσει τά προσωπικά μας προβλήματα μέ τό μυαλό, συνειδητοποιοῦμε τὴ ματαιότητά αὐτῆς τῆς ἐπιχείρησης καί ἐναποθέ-τουμε τά προβλήματα στό Προσωπικό Ἀπόλυτο. Παύουμε νά προσπα-θοῦμε νά γίνουμε σωτῆρες τοῦ ἑαυτοῦ μας, καί ἐμπιστευόμαστε τόν ἑαυτό μας στό ἔλεος τοῦ ἀληθινοῦ Σωτήρα μας.

Ὁ κύριος λόγος πού οἱ ἄνθρωποι ἀποτυγχάνουν στήν πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ὅτι δέν ἔχουν μάθει τό μυστικὸ τῆς μή-δράσης: βαθιά μέσα τους, ἐξακολουθοῦν νά ἐμπιστεύονται τόν ἑαυτό τους καί νά βασιζοῦνται σ' αὐτόν. «Ἐγὼ δέν γνώρισα ἄλλη πτώση ἀδελφοῦ», λέει ὁ Ἀββᾶς Δωρόθεος, «ἀπὸ ἐκείνη πού προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη στήν κρίση του.»⁵⁰ Ἕνας ἄνθρωπος πού στηρίζεται στὴ δική του γνώμη, ἀκόμη καί ἂν καλεῖ τόν Χριστό νά τόν σώσει, δέν παύει νά ἀναζητᾶει τὴ σωτηρία μέ τούς δικούς του ὄρους καί στό δικό του χρόνο (τό ὁποῖο συνήθως σημαίνει ἄμεσα). Ὑποβάλλει τίς παρακλήσεις του ἢ τά αἰτήματά του γιὰ νά αισθανθεῖ καλύτερα καί νά κάνει τόν δρόμο του πιό εὐκόλο μᾶλλον, παρὰ γιὰ νά γνωρίσει τὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια καί νά ἐνωθεῖ μέ τόν Δημιουργό του, πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ σκοπὸς τῆς ὑπαρξῆς του.

Γιὰ νά ἀσκήσουμε τὴν προσωπικὴ μή-δράση (δηλ. τὴν ἀληθινὴ πίστη), πρέπει νά ἔρθουμε μπροστά στό Δημιουργό μας καί Λυτρωτὴ μας χωρὶς καθόλου προκατειλημμένες γνώμες. Πρέπει νά ζητήσουμε τὴ σωτηρία μέ τούς δικούς Του ὄρους καί στό δικό Του χρόνο, ἀκόμη καί ἂν αὐτό σημαίνει νά ὑποστοῦμε πόνο χειρότερο ἀπὸ αὐτόν πού εἶχαμε

γνωρίσει πρίν! Έχοντας κατανοήσει σέ ύπαρξιακό επίπεδο ότι από μόνοι μας δέν μπορούμε νά κάνουμε τίποτε απόλύτως, παύουμε νά προσπαθοῦμε, νά ἀρπάζουμε, νά μηχανευόμαστε – γιατί «Όποιος πάει κάτι νά φτιάξει, τό χαλάει. Όποιος πάει κάτι ν'ἀρπάξει, τό χάνει.» Αλλά ἀναγνωρίζουμε τήν ἀρρώστια μας καί τό πρόβλημά μας, τό φέρνουμε μπροστά στόν Σωτήρα μας, τό Ταο/Λόγο, καί ταπεινά ἐμπιστευόμαστε ότι Αὐτός θά μᾶς σώσει μέ τρόπο πού μόνον Ἐκεῖνος ξέρει. Δέν περιμένουμε από Αὐτόν νά μᾶς σώσει ἄμεσα καί μιά γιά πάντα, ἀλλά μᾶλλον ἐμπιστευόμαστε ότι συνεχῶς θά μᾶς σώζει, θά μᾶς ἀλλάζει καί θά μᾶς τελειοποιεῖ - μέσω τῆς Ἀκτιστῆς Ἐνέργειάς Του, ὅσο ἐμεῖς συνεχίζουμε νά παραδίνουμε τήν ἐλεύθερη βούλησή μας σέ Αὐτόν καί ἐγκαταλείπουμε τόν ἑαυτό μας στή δική Του θέληση, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ σύμπαντος.

Στήν ἐγώϊκή μας κατάσταση, συνεχῶς προσπαθοῦμε νά προστατευθοῦμε καταφεύγοντας σέ κριτικές σκέψεις. Όταν ὡστόσο ἔχουμε μάθει τό μυστικό τῆς μή-δράσης, δέν νιώθουμε πλέον τήν ἀνάγκη νά προστατευθοῦμε ἀπό ἀνθρώπους ἢ καταστάσεις. Παραδίνοντας τόν ἑαυτό μας στήν Ὁδό, ὄχι μόνο Τόν ἐμπιστευόμαστε νά μᾶς προστατεύσει, ἀλλά δέν ἔχουμε πλέον συνείδηση ἑνός «ἑαυτοῦ» (ἐγώ) πού χρειάζεται προστασία.

Όταν βρισκόμαστε σέ κατάσταση ὑπερηφανείας, οἱ πράξεις μας πυροδοτοῦνται ἀπό τό συναίσθημα, πού συχνά βασίζεται σέ μνησικακία πού ἀκολουθεῖ κατά πόδας τή ματαίωση. (following on the heels of frustration). Μέσω τῆς προσωπικῆς μή-δράσης τῆς πίστες, παύουμε νά ἀσκοῦμε μιά τέτοια συναισθηματική προσπάθεια. Όταν παραιτούμαστε ἀπό τή θέλησή μας νά κυριαρχήσουμε μέσω φιλόδοξου ἀγώνα, βλέπουμε ὅτι τό θέλημα τοῦ Δημιουργοῦ μας ἐκπληρώνεται φυσικά καί ἄμεσα μέσα ἀπό μᾶς.

Ἡ ἀμεσότητα, ὅπως ἔχουμε δεῖ, εἶναι ἡ φύση τοῦ Ταο/Λόγου. Δεδομένου ότι Αὐτός εἶναι ἀπόλυτα ἀνιδιοτελής καί χωρίς φιλοδοξία, ἡ συνεχῆς δράση Του, τῆς δημιουργίας καί συντήρησης τοῦ σύμπαντος, εἶναι ἡ ὑπέρτατη Μή-Δράση - ἄμεση, χωρίς προσπάθεια. Ἔτσι, όταν κάνουμε τό δικό Του θέλημα ἀντί γιά τό δικό μας, τό καλό ἐμφανίζεται μόνο του, ρέοντας χωρίς προσπάθεια στή ζωή μας. Δέν ὑπάρχει ματαίωση, δέν ὑπάρχει ἔλλειψη ἱκανοποίησης.⁵¹

47. ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΜΕΣΩ ΜΗ-ΔΡΑΣΗΣ

Ο Lao Tzu είχε κατανοήσει ότι η πραγματική θεραπεία του πνεύματός μας δεν έρχεται ως αποτέλεσμα έξωτερικῶν πιέσεων, μέ τό νά μᾶς λένε, δηλαδή, συνεχῶς, νά εἴμαστε εὐγενικοί, καλοί, γενναιόδωροι, κλπ. Μᾶλλον, έρχεται ἀπό μέσα μας – μέ τό νά ἐπιστρέψουμε στήν ἀληθινή μας φύση, ἐπιστρέφοντας διαρκῶς στό Δημιουργό μας. Ἔτσι ἔγραφε:

Όταν χάνεται τό μεγάλο Tao
Τότε φανερώνεται ἡ καλωσύνη καί ἡ ἠθική...
Όταν ἡ οἰκογένεια δέν ζεῖ πιά ἀρμονικά
Τότε φανερώνονται τά φιλόστοργα καί ἀφοσιωμένα παιδιά...
Αὐτά εἶναι μόνο ἐξωτερικοί τύποι. Ἀπό μόνοα τους δέν ἀρκοῦν.
Δές τήν ἀπλότητα,
Κοίτα τήν ἀληθινή σου φύση.
Μήν ἔχεις προσωπικές φιλοδοξίες
Καί περιορίσε στό ἐλάχιστο τίς ἐπιθυμίες σου.⁵²

Όταν ἐφαρμόζουμε τή μή-δράση, δέν προσπαθοῦμε νά θεραπεύσουμε τόν ἑαυτό μας. Μᾶλλον, ἀφήνουμε τόν ἑαυτό μας νά θεραπευτεῖ ἀπό τήν Ὁδό. Δέν προσπαθοῦμε φιλόδοξα νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τά προβλήματα μας, γιατί ὅταν ἐπιστρέφουμε στήν πρωταρχική μας φύση συνδεόμενοι μέ τήν Ὁδό, βλέπουμε ὅτι τά προβλήματα μας βρίσκουν τή λύση τους, αὐθόρμητα.

Μέ αὐτόν τόν τρόπο μπορούμε νά ὀδηγήσουμε καί ἄλλους στήν πρωταρχική τους φύση – στήν κατάσταση ἀπό τήν ὁποία ἔχουν ἐκπέσει. Καί θά τό κάνουμε αὐτό χωρίς νά χρειαστεῖ νά ἀσκήσουμε πίεση. Θά τούς ἀφήσουμε νά βροῦν τή δική τους ἀληθινή Πηγή τῆς θεραπείας τοῦ πνεύματος. Ὅπως τό ἔθετε ὁ Lao Tzu:

Ὁ σοφός φέρνει τούς ἀνθρώπους πίσω σέ ὅ,τι εἶχαν χάσει.
Βοηθάει τά δέκα χιλιάδες πράγματα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους
Χωρίς νά τολμᾷ νά τά σύρει ἀπό τή μύτη.⁵³

48. Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Ἡ μή-δράση εἶναι φυσικό νά συνεπάγεται καί μή-σκέψη. Ἀλλά ὅπως ἡ μή-δράση δέν σημαίνει αὐστηρά νά μήν κάνεις τίποτα, ἔτσι καί ἡ μή-σκέψη δέν σημαίνει νά μήν ἔχει κανείς σκέψεις. Ὅπως ἔχουμε δεῖ, εἶναι μάταιο νά μηχανεύεται κανείς τρόπους γιά νά πάψει νά σκέφτεται.

Τό μόνο πού εἶναι ἀπαραίτητο εἶναι νά παρατηρεῖ κανείς τούς λογισμούς πού προέρχονται ἀπό ἰδιοτέλεια καί ἐπιθυμία, καί παρατηρώντας τους νά βάζει τέρμα σέ αὐτούς.

Ὅταν λοιπόν ὁ Χριστός μᾶς λέει ἐμφατικά «μή-μεριμνᾶτε», δηλαδή μήν ἔχετε ἔννοιες, δέν παραπέμπει σέ ἕνα νοητικό κενό, ἀλλά μᾶς κατευθύνει πρὸς ἕνα ἄλλο μέσο κατανόησης. Χρησιμοποιώντας αὐτό τό μέσο, βρίσκουμε τό πνεῦμα μέσα μας. Καί ἐκεῖ εἶναι πού Αὐτός, ὁ ἄρρητος Λόγος, μιλάει σέ μᾶς. Δέν μᾶς μιλάει μέσα στήν προμάτεια τῶν σκέψεων τῆς κατώτερης ψυχῆς. Ὅταν ἔχουμε μπλεχτεῖ σέ ἕνα λογισμό ἢ σέ μιᾶ ἰδέα, δέν μπορούμε νά Τόν ἀκούσουμε. Ἔτσι λοιπόν μᾶς λέει: πάψτε νά χάνεστε μέσα σέ ἔννοιες, οὕτως ὥστε νά μπορεῖτε νά μέ ἀκούσετε.

Εἶναι σημαντικό νά ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅτι, βρίσκοντας τό ἀθάνατο πνεῦμα μας, πρέπει νά προσέχουμε νά μή βασιζόμαστε οὔτε σέ αὐτό, γιατί καί αὐτό εἶναι κτιστό καί ἔτσι μπορεῖ νά γίνει ἕνα εἶδωλο καί νά ἀντικαταστήσει τόν Θεό. Τό πνεῦμα μας εἶναι ἀληθινή πηγή γνώσης μόνο ὅσο τοῦ ἐπιτρέπουμε νά ἐκπληρώνει τόν φυσικό του προορισμό, πού εἶναι νά ποθεῖ καί νά λατρεύει τόν ἀληθινό Θεό, καί νά συνδέεται μαζί Του. Μόνο τό πνεῦμα εἶναι ἰκανό νά συλλάβει τήν ἀληθινή γνώση, καί αὐτό ὄχι γιατί εἶναι πιό «πνευματικό» ἀπ' ὅτι ἡ κατώτερη ψυχή, ἀλλά ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι τό μόνο πού εἶναι ἰκανό νά γνωρίσει τόν Θεό.

Δέν εἶναι λοιπόν ἀρκετό ἡ ψυχή νά ὑποτάσσεται στό πνεῦμα, τόν κύριό της. Τό πνεῦμα πρέπει ἐπίσης νά ὑποτάσσεται στόν Κύριό του, στό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν κάποιος ψάχνει νά βρεῖ τό πνεῦμα μέ κίνητρο ὑπερηφάνειας, συνεχίζει ὅπως πρὶν νά ἐμποδίζει τό πνεῦμα νά λατρεύσει τόν Θεό. Ἀλλά ὅταν τό κίνητρο κάποιου εἶναι ἀγνό, τό πνεῦμα του συνδέεται μέ Αὐτόν.

49. ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΣ ΦΩΣ

Ὅταν ὁ Χριστός καί ὁ Lao Tzu ἀποκαλοῦσαν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου «φῶς», μιλοῦσαν κυριολεκτικά, γιατί μπορεῖ νά βιωθεῖ ὡς φῶς. «Τό λυχνάρι τοῦ σώματος εἶναι ὁ ὀφθαλμός,» εἶπε ὁ Χριστός. «Ἄν λοιπόν ὁ ὀφθαλμός σου εἶναι ἀπλός, ὅλο σου τό σῶμα θά εἶναι φωτεινό. Ἀλλά ἂν ὁ ὀφθαλμός σου εἶναι πονηρός, ὀλόκληρο τό σῶμα σου θά εἶναι σκοτεινό.»⁵⁴

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος περιγράφει πῶς, ὅταν ἦταν νέος, εἶδε τό φῶς τοῦ πνεύματός του. «Ὁ κόσμος τῶν νοερῶν διαλογισμῶν εἶναι φωτεινός,» ἐξηγεῖ. «Ὁ νοῦς μας εἶναι 'εἰκόνα τοῦ Νοός τοῦ Πρώτου', τοῦ

Θεοῦ. Τό Φῶς εἶναι φυσικό γιά τόν ἄνθρωπο, γιατί εἶναι δημιουργημένος κατ'εἰκόνα Αὐτοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι ἀναρχο Φῶς.»⁵⁵

50. Η ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΗΣ

Ἐδῶ πατᾶμε σέ ἐπικίνδυνο ἔδαφος, γιά αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά προχωρᾶμε προσεκτικά. Σέ αὐτό τό σημεῖο πολλοί ἀσκούμενοι στή νήψη ἀνά τούς αἰῶνες ἔχουν πέσει σέ πλάνη. Τά πάντα ἐξαρθῶνται ἀπό τήν καθαρότητα τοῦ κινήτρου γιά ἐνδοσκόπηση. Ἄν τό κινήτρο κάποιου (συνειδητό ἢ ἀσυνειδητό) δέν εἶναι τό νά ἀντικρούσει τήν ἀμαρτωλότητά του, νά μετανοήσει καί ἔτσι νά ξανασυμφιλωθεῖ μέ τόν Θεό, ἀλλά ἀντίθετα νά «γίνει πνευματικός ἄνθρωπος» ἐνῶ συνεχίζει νά λατρεύει τόν ἑαυτό του, τότε μπορεῖ αὐτός - ὅταν συναντήσῃ τό φῶς τοῦ δικοῦ του πνεύματος - νά ἀρχίσει νά τό λατρεύει σάν Θεό. Αὐτή εἶναι ἡ ἔσχατη πλάνη.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει: «Φθάνοντας 'μέχρι συντελείας φωτός μετά σκότους' (Ἰώβ 26:10), ὁ ἄνθρωπος βλέπει τή νοερή του ὠραιότητα, τήν ὁποία πολλοί θεώρησαν ὡς Θεότητα. Τό φῶς πού φαίνεται εἶναι φῶς, ὄχι ὁμως τό Φῶς ἐκεῖνο τό Ἀληθινό, 'ἐν ᾧ σκοτία οὐκ ἔστιν οὐδεμία', ἀλλά τό φυσικό φῶς τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου πού δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

»Τό φῶς αὐτό τοῦ νοῦ, πού ἀξιολογικά ὑπερέχει ἐναντι τοῦ φωτός κάθε ἄλλης ἐμπειρικῆς γνώσεως, δικαίως μπορεῖ νά κληθεῖ σκότος, γιατί εἶναι ὁ γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως καί δέν ὑπάρχει σέ αὐτό ὁ Θεός. Καί ἴσως ἀξίζει στήν περίπτωση αὐτή, περισσότερο ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλη, νά θυμηθοῦμε τά λόγια τοῦ Κυρίου: 'Σκόπει οὖν μή τό φῶς τό ἐν σοί σκότος ἐστί.' (Λουκ. 11:35). Πράγματι, ἡ πρώτη κοσμική προϊστορική καταστροφή, ἡ πτώση τοῦ Ἐωσφόρου, 'υἱοῦ τῆς πρωΐας', πού ἔγινε ἀρχοντας τοῦ σκότους, ἦταν ἀποτέλεσμα αὐτοερωτικῆς θεωρίας τῆς ὠραιότητάς του, θεωρίας πού κατέληξε σέ αὐτοθέωση.»⁵⁶

Ὁ γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως γιά τόν ὁποῖο μιλάει ὁ π. Σωφρόνιος εἶναι μιά κατάσταση στήν ὁποία κάποιος ἔχει ὑψωθεῖ πάνω ἀπό ὅλους τούς λογισμούς καί τίς διαδικασίες τῆς σκέψης τίς ὁποῖες εἶχαμε περιγράψει νωρίτερα. Ἄν τό κινήτρο κάποιου εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια, θά σταματήσῃ σέ αὐτό τό σημεῖο, θαυμάζοντας τήν ἴδια του τή λαμπρότητα. Ἀλλά αὐτή ἡ λαμπρότητα θά ἐξακολουθεῖ νά εἶναι σκοτάδι. Θά πιστεύει

ὅτι βρῆκε τόν Θεό, ἀλλά ὁ Θεός δέν θά εἶναι ἐκεῖ. Θά βρεῖ κάποιο εἶδος εἰρήνης, ἀλλά αὐτή ἢ εἰρήνη θά εἶναι μακριά ἀπό τόν Θεό.

Μέ τό νά ὑπερβεῖ κανεῖς τούς λογισμούς δέν σημαίνει ὅτι ἔχει ἀποκτήσει ἀληθινή γνώση. Ἡ ἀληθινή γνώση προέρχεται ἀπό τόν Λόγο πού μιλάει χωρίς λόγια στό πνεῦμα πού λαχταρᾷ γι' Αὐτόν. Δέν προέρχεται ἀπό τό ἴδιο τό πνεῦμα. Ὁ Λόγος θά ἔρθει καί θά κατοικήσει μέσα στό πνεῦμα μόνον ἂν κανεῖς Τόν προσεγγίσει μέ ἀπόλυτη ταπείνωση, γιατί Αὐτός ὁ Ἰδιος εἶναι ταπείνωση, καί τό ὅμοιο ἐλκύει τό ὅμοιο.

Ὁ π. Σωφρόνιος γράφει περαιτέρω γι' αὐτούς πού πηγαίνουν μέσα τους χωρίς ταπείνωση: «Ἐπειδή ὅσοι εἰσέρχονται γιά πρώτη φορά στή σφαῖρα αὐτή τῆς 'σιωπῆς τοῦ νοῦ' αἰσθάνονται 'μυστικιστικό δέος', νομίζουν πώς ἢ θεωρία τους εἶναι πείρα μυστικῆς Θεοκοινωνίας, ἐνῶ στήν πραγματικότητα μένουν ἀκόμη μέσα στά ὅρια τῆς κτιστῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Οἱ κατηγορίες πού χρησιμοποιεῖ ὁ νοῦς-λογικό σέ παρόμοιες καταστάσεις βγαίνουν ἔξω ἀπό τά ὅρια τῶν διαστάσεων τοῦ χρόνου καί τοῦ χώρου καί δίνουν σέ ὅποιον τίς ἀντικρῶζει κάποιο αἶσθημα αἰώνιας σοφίας. Αὐτά εἶναι τά τελευταῖα ὅρια, πού μπορεῖ νά φθάσει ὁ διανοούμενος νοῦς μέσα ἀπό τό δρόμο τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως καί αὐτογνωσίας του...

»Παραμένοντας ὁ νοῦς στό γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως ἀπό καθετί ὄρατό καί νοητό δοκιμάζει μίαν ἰδιόμορφη τερπνότητα καί ἀνάπαυση... Ἡ ἐνατένιση αὐτή ὡς ἔξοδος πέρα ἀπό τά ὅρια τοῦ χρόνου μπορεῖ νά ὀδηγήσει τό νοῦ νά διαισθανθεῖ τήν ἄχρονη διάσταση καί νά καταστήσει τόν ἄνθρωπο κάτοχο νέας γνώσεως, ἀλλά ἀκόμη ἀφηρημένης. Ἀλλοίμονο, ὅμως, σέ ὅποιον θεωρεῖ τή σοφία αὐτή ὡς γνώση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καί τήν ἐνατένιση αὐτή ὡς μετοχή στήν θεία ὑπαρξη. Ἀλλοίμονο, γιατί σέ μιά τέτοια περίπτωση ὁ γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στά ὅρια τῆς ἀληθινῆς θεοπτίας, καταντᾷ ἀδιαπέραστο κάλυμμα τῆς θεότητας καί ἰσχυρό μεσότοιχο, τό ὁποῖο χωρίζει ἀπό τόν Θεό περισσότερο ἀπό ὅσο τά βάνουσα καί ὑλώδη πάθη ἢ ὁ σκοτισμός ἀπό τίς φανερές δαιμονικές ὑποβολές ἢ ἡ συσκοτίση ἀπό τήν ἀπώλεια τῆς χάρις ἢ τήν ἐγκατάλειψη ἀπό τόν Θεό. Ἀλλοίμονο, γιατί μιά τέτοια πίστη θά ἦταν ἀπάτη, 'πλάνη'. Στό γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως δέν βρίσκεται ἀκόμη ὁ Θεός.»⁵⁷

Τό νά βιώσει κανεῖς τόν γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως καί τό φῶς τοῦ νοῦ, λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «εἶναι φυσικῶς προσιτό στόν ἄνθρωπο», ἀλλά τό νά

βιώσει τό Άκτιστο Φῶς τῆς Θεότητος δίνεται στόν ἄνθρωπο μέσω μιᾶς ειδικῆς πράξης τοῦ Θεοῦ. Αὐτές οἱ δύο ἐμπειρίες διαφέρουν ποιοτικά ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Ὁ π.Σωφρόνιος γράφει: «Ἐτυχε νά βιώσω διάφορα εἶδη φωτός καί φώτων: τό ‘φῶς’ τῆς καλλιτεχνικῆς ἔμπνευσης, τό ὁποῖο προκαλεῖται ἀπό τήν ὡραιότητα τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, τό ‘φῶς’ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, τό ὁποῖο ἀνάγεται σέ μυστικιστική ἐμπειρία. Ἄς προσθέσουμε σέ αὐτά καί τό ‘φῶς’ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, τό ὁποῖο ἔχει πάντοτε καί ἀναπόφευκτα σχετική ἀξία. Ἔχω πειρασθεῖ ἐπίσης ἀπό φωτοειδεῖς ἐμφανίσεις προερχόμενες ἀπό ἐνάντια πνεύματα. Ἀλλά ὅταν σέ ὠριμη ἤδη ἡλικία ἐπέστρεψα στόν Χριστό ὡς τόν τέλειο Θεό, περιέλαμψέ με τό ἀναρχο Φῶς. Τό θαυμαστό αὐτό Φῶς, ἔστω καί στό μέτρο στό ὁποῖο μοῦ δόθηκε νά τό γνωρίσω διά τῆς Ἄνωθεν εὐδοκίας, ἐπισκίασε ὅλα τά ἄλλα, ὅπως ὁ ἥλιος πού ἀνατέλλει δέν μᾶς ἐπιτρέπει πλέον νά δοῦμε καί τά πιό λαμπρά ἀστέρια.»⁵⁸

Ἡ μεγαλωσύνη τοῦ Lao Tzu ἔγκειται στό γεγονός ὅτι, «χρησιμοποιώντας τίς ἀκτῖνες τοῦ φωτός»⁵⁹ τοῦ πνεύματός του, δέν τό πέρασε γιά ἐκδήλωση τοῦ Θεοῦ - δέν τό ταύτισε μέ τό ἴδιο τό Ταο. Πῆγε ὅσο μακριά μποροῦσε νά τόν ὀδηγήσει ἢ ἀνθρώπινη διαίσθησή του, ἔφθασε αὐτό πού ὁ π. Σωφρόνιος ἀποκαλοῦσε «τό ὄριο τῆς θεοπτίας», ὡστόσο δέν ἰσχυρίστηκε ὅτι εἶχε φτάσει τόν τελικό του προορισμό. Ἐξ οὗ καί ἡ πολύ ἀνιχνευτική φύση τῶν γραφομένων του.

Μέ τόν ἐρχομό τοῦ Ταο ἐν σαρκί, ἐμεῖς πού Τόν ἀκολουθοῦμε εἴμαστε τώρα ἱκανοί νά περάσουμε αὐτό τό ὄριο, ὅπως ἔκανε ὁ π. Σωφρόνιος. Πρέπει κι ἐμεῖς νά εἰσέλθουμε στό γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως, μέ ταπείνωση καί μετάνοια, ὥστε ὁ Θεός νά μᾶς συναντήσει ἐκεῖ.

51. ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΡΡΗΤΟ ΛΟΓΟ

Δέν ἀσκούμαστε στή νήψη γιά νά γίνουμε σιωπηλοί καί νά βροῦμε εἰρήνη. Μᾶλλον, σιωποῦμε γιά νά μπορέσουμε νά γνωρίσουμε τή δυσάρεστη ἀλήθεια γιά τόν ἑαυτό μας, καί γιά νά ἀκούσουμε τό Ταο νά μιλάει ἄμεσα στήν ἐσωτερική μας ὑπαρξη. Δέν μιλάει μέ φωνή πού ἀκούγεται: Ἡ φωνή του δέν κάνει θόρυβο οὔτε μέσα στό νοῦ. «Τό αὐτί τό ἀφουγκράζεται», λέει ὁ Lao Tzu, «ἀλλά δέν τό ἀκούει».⁶⁰ Ἡ γραφή ὀνομάζει αὐτή τή φωνή ἡρεμη καί σιγανή.⁶¹ Δέν μποροῦμε νά τήν ἀκούσουμε ἐκτός καί ἂν συντονιστοῦμε μέ αὐτήν ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦμε ἀπό ὅλον αὐτό τόν στατικό θόρυβο στό κεφάλι μας.

Όσο ασκούμαστε στη νήψη και ανερχόμαστε στο επίπεδο του πνεύματός μας, ο Λόγος του Θεού αρχίζει να μας εγκλιματίζει προς τη σιωπηλή φωνή που μας οδηγεί σε όλες τις περιστάσεις της ζωής. Είναι ή ίδια φωνή που χρησιμοποιούν τα άθανάτα πνεύματα στη διάσταση που είναι πέρα από αυτήν εδώ, τα πνεύματα που βρίσκονται σε κοινωνία με τον Άρρητο Λόγο. Όπως έλεγε ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος, ένας όραματιστής του 7^{ου} αιώνα: «Η σιωπή είναι τό μυστήριο του μέλλοντος αιώνος, ενῶ τά λόγια είναι μόνο σημεία αὐτοῦ τοῦ κόσμου.»

«Όποιος είναι ἐκ τῆς ἀληθείας,» λέει ὁ Χριστός, «ἀκούει τή φωνή μου». ⁶² Ἄν δέν μπορούμε νά ἀκούσουμε αὐτή τή σιωπηλή φωνή πού μιλάει στό πνεῦμα μας, δέν θά ἀναπτύξουμε ποτέ σχέση μαζί Του.

Σχετικά μέ αὐτό καλά θά κάνουμε νά θυμηθοῦμε τά σοβαρά λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν δέν θά μπεῖ ὅποιος μοῦ λέει 'Κύριε, Κύριε', ἀλλά ὅποιος κάνει τό θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου. Πολλοί θά μοῦ ποῦν ἐκείνη τήν ἡμέρα: 'Κύριε, Κύριε, δέν προφητέψαμε στό ὄνομά σου; Δέ διώξαμε δαιμόνια στό ὄνομά σου; Δέν κάναμε τόσα θαύματα στό ὄνομά σου;' Καί τότε θά τοῦς πῶ κι ἐγώ 'ποτέ δέν σᾶς γνώρισα: φύγετε ἀπό μένα, ἐσεῖς πού ἐργάζεστε τήν ἀνομία'.» ⁶³

Φυσικά, ὡς Δημιουργός τοῦ σύμπαντος, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γνωρίζει τά πάντα. Ἐπομένως, ὅταν λέει, 'ποτέ δέν σᾶς γνώρισα', εἶναι ξεκάθαρο ὅτι ἐννοεῖ κάτι περισσότερο ἀπό αὐτό. Στήν οὐσία, αὐτό πού λέει εἶναι: «Ἐσεῖς δέν μέ γνώρισατε ποτέ.» Ἐγώ κι ἐσεῖς ποτέ δέν ἀναπτύξαμε σχέση, γιατί πάντα ἀκούγατε τίς σκέψεις σας, τά συναισθήματά σας καί τίς ἐπιθυμίες σας μᾶλλον παρὰ ἐμένα. Δέν μάθατε νά διακρίνετε τήν ἄρρητη φωνή ἀπό ὅλες τίς ἄλλες φωνές μέσα στό κεφάλι σας.»

Μέσω τῆς νήψης ἀρχίζουμε νά κατανοοῦμε, ἀκόμη καί στίς παραμικρές λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, πῶς ὁ Λόγος μᾶς πληροφορεῖ, μᾶς καθοδηγεῖ καί μᾶς βοηθεῖ. Ἀκοῦμε τή σιωπηλή φωνή Του νά μᾶς κατευθύνει. Ἀρχίζουμε νά διακρίνουμε τό θέλημά Του καί νά τό ἀκολουθοῦμε μέ φυσικό τρόπο. Καταλαβαίνουμε, καί Αὐτός ξέρει ὅτι καταλαβαίνουμε, καί μέσα σ'αὐτή τήν ἀμοιβαία ἀναγνώριση συνδεόμαστε μαζί Του. Μιά τέτοια σύνδεση ἐνώνεται μετά μέ ἄλλες, καί ἔτσι δημιουργοῦμε μιά σχέση μέ ἕνα Ὄν πού δέν ἔχουμε δεῖ ποτέ. Τότε δέν θά μᾶς πεῖ, «ποτέ δέν σᾶς γνώρισα» - γιατί πραγματικά μᾶς γνώρισε καί Τόν γνώρισαμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΕΡΑ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΤΑΟ

52. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ὁ Lao Tzu εἶχε μιά σχέση μέ αὐτό τό Ἀπόλυτο Ὄν πρὶν ἀκόμα Αὐτό ἀποκαλύψει τόν ἑαυτό Του στόν κόσμον στό Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδή ὁ Lao Tzu εἶχε ἓνα πνεῦμα ταπείνωσης καί διακαοῦς πόθου, τοῦ εἶχε δοθεῖ νά διαισθανθεῖ τήν παρουσία τοῦ Ταο ὅταν καθόταν σέ ἐσωτερική προσοχή. Ἄκουγε τή σιωπηλή φωνή τοῦ Ταο, ἀλλά δέν ἤξερε ποιός ἦταν Αὐτός πού μιλοῦσε. «Δέν γνωρίζω τό ὄνομά του,» εἶπε. «Τό ὄνομάζω 'Οδός'.»¹

Τώρα πού τό Ταο ἔχει ἔρθει ἐν σαρκί πρὸς ὅλους τούς ἀνθρώπους στή γῆ, γνωρίζουμε ἀσφαλῶς ποιός εἶναι αὐτός πού μιλά στό πνεῦμα μας. «Ἐθεασάμεθα τήν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά Πατρός»² Ἔτσι ἡ σχέση μας μέ Αὐτόν, ἀκόμα καί καθῶς καθόμαστε σιωπηλά σέ νήψη, γίνεται προσωπική. Περνάει σέ ἓνα ἐπίπεδο κοινωνίας ἀγάπης.

Προηγούμενος εἶχαμε ὀρίσει τήν προσευχή ὡς προσωπική κοινωνία μέ τό Ταο. Τώρα πού, στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, γνωρίζουμε τόν Χριστό ὡς Πρόσωπο, ἡ νήψη πού ἐξασκοῦσε ὁ Lao Tzu μπορεῖ νά γίνει καί ἡ ἴδια μιά μορφή προσευχῆς: μιά μορφή ταπείνωσης, καί σιωπηλοῦ, διακαοῦς πόθου γιά Αὐτόν πού γνωρίζουμε. Ἐπιπλέον, εἴμαστε σέ θέση νά κάνουμε αὐτό πού ὁ Lao Tzu δέν μποροῦσε: μποροῦμε νά ἐπικαλεστοῦμε τό Ταο ἄμεσα.

Στήν *Φιλοκαλία*, ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος ἐπισημαίνει τά διάφορα εἶδη νήψης πού μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν ἀπό αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τό ἐνσαρκωμένο Ταο.

«Τώρα, πόσοι τρόποι νήψεως ὑπάρχουν κατ'ἐμέ, πού μποροῦν νά καθαρίζουν τόν νοῦ ἀπό ἐμπαθεῖς λογισμούς, δέ θά βαρεθῶ νά σοῦ τούς φανερώσω μέ γλῶσσα ἀπλή καί χωρίς στολίδια. Ἐπειδή δέν τό ἔκρινα καλό, σέ καιρό πολέμου πνευματικοῦ, νά κρύψω σ'αὐτό τό λόγο τήν ὠφέλεια μέσω τῶν κομφῶν λόγων, καί μάλιστα μιλώντας σέ ἀπλουστέρους. ...

»Ἕνας τρόπος νήψεως εἶναι νά ἐξετάζεις συχνά καί προσεκτικά τήν φαντασία (παράσταση) τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ, δηλ. τήν «προσβολή»,

γιατί ο σατανᾶς δέν μπορεῖ χωρίς φαντασία νά δημιουργεῖ λογισμούς καί νά τούς παρουσιάζει στό νοῦ γιά νά τόν ἐξαπατήσει.

»Ἄλλος τρόπος εἶναι νά κρατᾶς τήν καρδιά σου πάντοτε σέ βαθιά σιωπή καί ἡσυχία ἀπό κάθε λογισμό καί νά προσεύχεσαι.

»Ἄλλος τρόπος εἶναι νά παρακαλεῖς συνεχῶς τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό μέ ταπείνωση νά ἔρθει σέ βοήθεια.»³

Ἔχουμε ἤδη περιγράψει τόν πρῶτο ἀπό αὐτούς τούς τρόπους λεπτομερῶς. Τούς ἄλλους – πού συνεπάγονται προσευχή στό Ταο – θά τούς συζητήσουμε στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν.

53. ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΓΜΑ

Συνήθως θεωροῦμε ὡς προσευχή τό νά ἀπευθύνεται κανείς στόν Δημιουργό μέ λόγια. Ὡστόσο, εἶναι σημαντικό νά καταλάβουμε ὅτι ἡ ἀληθινή προσευχή εἶναι πέρα ἀπό τά λόγια, γιατί, τελικά, ὁ Θεός δέν ἐπικοινωνεῖ μαζί μας σέ λεκτικό ἐπίπεδο. Ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ὁ Ἐγκλειστος, τά λόγια χρησιμοποιοῦνται μόνο ὡς βοήθημα γιά ὑποστήριξη καί ἐμβάθυνση στήν πραγματική προσευχή πού θά πρέπει νά λαμβάνει χώρα στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος.

Ὅταν προσευχόμαστε μέ δικά μας λόγια, δέν εἶναι καλό νά ἐκφωνοῦμε μακροσκελεῖς, προσεκτικά δομημένους λόγους, οἱ ὁποῖοι τό μόνο πού κάνουν εἶναι νά μᾶς ἐμπλέκουν στόν λογικό νοῦ μας, καί ἔτσι μᾶς κάνουν νά παραμένουμε στό ἐπίπεδο τῆς κατώτερης ψυχῆς. Ὁ Θεός δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τέτοια λόγια, γιατί κοιτάζει τό πνεῦμα μας καί γνωρίζει τά πάντα. Οἱ προσευχές μας πρέπει νά πηγάζουν αὐθόρμητα ἀπό τήν καρδιά μας. «Γιατί τό στόμα τοῦ ἀνθρώπου μιλάει ἀπό τό περίσσειμα τῆς καρδιᾶς». ⁴

«Μή ζητᾶς νά λές πολλά λόγια στήν προσευχή σου», συμβουλεύει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, «γιά νά μή διασκορπιστεῖ ὁ νοῦς σου, ἀναζητώντας λόγια. Ἡ πολυλογία στήν προσευχή πολλές φορές ἐδημιούργησε στό νοῦ φαντασίες καί διασκορπισμό, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ μονολογία συγκεντρώνει τό νοῦ.» ⁵

Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης μᾶς λέει πῶς τέτοιες σύντομες προσευχές πρέπει νά λέγονται συχνά σάν μέσο γιά νά ὑψώνει κανείς τόν νοῦ καί τήν καρδιά πρὸς τόν Θεό: «Θά πρέπει νά στρεφόμαστε πρὸς τόν Θεό ὄχι μόνον ὅταν στεκόμαστε νά κάνουμε προσευχή, ἀλλά ὅσο περισσότερο γίνεται μέσα

στή μέρα. Θά πρέπει νά εἶναι μιά ἀσταμάτητη προσφορά τοῦ ἑαυτοῦ μας σ' Αὐτόν.

»Γιά νά τό καταφέρουμε αὐτό, εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀρχίσουμε - ὅσο τό δυνατό συχνότερα μέσα στή μέρα – νά καλοῦμε τόν Θεό μέσα ἀπό τήν καρδιά μας μέ σύντομα λόγια, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες μας καί μέ τρόπο πού νά ἀρμόζει σέ ὅσα συμβαίνουν γύρω μας.»⁶

Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος Brianchaninon γράφει: «Πρῖν ἀπό κάθε τι πού ἀναλαμβάνουμε νά κάνουμε, δηλαδή, πρῖν ἀρχίσουμε μιά συζήτηση ἢ ξεκινήσουμε μιά ὁποιαδήποτε ἐργασία, θά πρέπει νά ὑψώσουμε τό νοῦ μας στόν Θεό καί νά ζητήσουμε ἀπό Αὐτόν φώτιση καί βοήθεια.»⁷

54. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΠΑΡΑΙΤΩΜΑΤΩΝ

«Δέν μπορεῖτε νά ἀπαλλαγεῖτε ἀπό τά πάθη μιά κι ἔξω», λέει ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος τῆς Ὀπτινα, «Ἀλλά κάθε φορά πού αἰσθάνεστε τήν ἀμαρτωλότητά σας πέστε: 'Κύριε, συγχώρεσέ μέ!' Μόνον ὁ Κύριος εἶναι ἱκανός νά βάλει τήν ἀγάπη στήν καρδιά κάποιου.»⁸

Στό πνεῦμα τῆς μετανοίας, εἶναι ιδιαίτερα σημαντικό νά ἐξομολογούμαστε στόν Θεό τά λάθη μας μόλις τά ἀναγνωρίσουμε μέσω τῆς ἐξάσκησης τῆς νήψης, καί νά Τόν καλοῦμε συχνά νά μᾶς χαρίσει τήν ἐσωτερική κάθαρση πού εἶναι γνωστή ὡς συγχώρεση. Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης διδάσκει: «Ἀφοῦ ὁ νοῦς χωρίστηκε ἀπό τόν Θεό, σέρνεται παντοῦ αἰχμάλωτος. Καί δέν εἶναι δυνατόν νά σταθεροποιηθεῖ ὁ νοῦς μέ ἄλλο τρόπο, ἐκτός ἂν ὑποταχθεῖ στόν Θεό καί ἔτσι τόν σταματήσει Ἐκεῖνος, καί ἂν ἐνωθεῖ μαζί Του μέ εὐφροσύνη καί Τόν παρακαλεῖ συνεχῶς καί μέ ἐπιμονή καί τοῦ ἐξομολογεῖται κάθε μέρα νοερά ὅσα φταίει. Καί ὁ Θεός συγχωρεῖ ἀμέσως τά πάντα σ' ἐκείνους πού ζητοῦν καί ἐπικαλοῦνται συνεχῶς τό ἅγιο ὄνομά Του μέ ταπείνωση καί συντριβή.»⁹

Ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος γράφει: «Ὅταν μᾶς θλίβουν πολλοί καί παράλογοι λογισμοί, θά βροῦμε ἀνακούφιση καί χαρά ὅταν μεμφθοῦμε καί κατηγορήσουμε τούς ἑαυτούς μας μέ εἰλικρίνεια καί ἀβίαστα ἢ ὅταν τούς ἀναγγείλομε στόν Κύριο, ὅπως ἀκριβῶς θά τούς λέγαμε σέ ἄνθρωπο. Καί ὅπωςδήποτε μέ τούς δύο αὐτούς τρόπους θά βροῦμε ἀνάπαυση σέ κάθε περίπτωση.»¹⁰

Ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος δίνει μιά παρόμοια συμβουλή: «Ἄν λόγω ἀδυναμίας, ἢ, πιό σωστά, λόγω τῆς ἐκπεσμένης φύσης σου, συμβεῖ νά περισπαστεῖ ὁ

νοῦς σου σέ σαγηνευτικές σκέψεις καί φαντασιώσεις, μήν ἀποθαρρύνεσαι καί μήν γίνεσαι νωθρός. Μετανόησε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιά τήν ἐλαφρότητά σου καί τήν ἐπιπολαιότητά σου, ἐξομολογήσου τήν ἐκπεσμένη φύση σου καί τόν περισπασμό σου, πέσε στά γόνατα νοητικά ἐνώπιον τοῦ ἐλέους Του, καί πάρε προληπτικά μέτρα ἐνάντια σέ δελεαστικά ὄνειρα καί δελεαστικές σκέψεις.»¹¹

Ὅταν εἴμαστε διαταραγμένοι νοητικά, καί μέ τήν ἀμέλειά μας ἔχουμε ἐπιτρέψει σέ ἕνα πάθος ἢ σέ μιᾶ μνησικακία νά ἀναπτυχθεῖ μέσα μας, θά πρέπει νά πάψουμε νά σκεφτόμαστε γι' αὐτό, νά πάψουμε νά ἐμπιστευόμαστε τόν «ἐπιλυτή προβλημάτων» μας νά διορθώσει τά πράγματα, καί ἀπλά νά ἐπικαλεστοῦμε τόν Δημιουργό μας, ἀφήνοντας τά πάντα μπροστά Του. Ἄν ἡ προσευχή μας εἶναι ἀπό τήν καρδιά, δέν θά θέσουμε ἐμπόδιο στόν ἑαυτό μας ψάχνοντας γιά τίς κατάλληλες λέξεις. Ἀκόμη καί ὅταν μιᾶμε μέ τή γλῶσσα μας ἢ μέ τό νοῦ μας, τό πνεῦμα μας θά καλεῖ σιωπηλά τόν Θεό. Καί μόνο πού ταπεινώνουμε τόν ἑαυτό μας ἐπικαλούμενοι τόν Δημιουργό μας, μᾶς θέτει ἤδη σέ ὑποταγή, καί ἀστράφτει ἕνα χαστούκι στό ὑπερήφανο ἐγώ μας πού μᾶς ἔφερε ἀρχικά τήν ἀναστάτωση.

55. «ΝΑ ΞΕΧΝΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ» (“SELF-FORGETTING”) ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Νά ξεχνᾶς τόν ἑαυτό σου εἶναι μιᾶ ἀρετή πού ὁ Lao Tzu διέκρινε σάν ποιότητα τοῦ Θείου καί πού ὁ Χριστός ἐκδήλωσε ὁ ἴδιος. Αὐτή ἡ ἀρετή μπορεῖ νά καλλιεργηθεῖ ὅταν μέσα ἀπό τήν καρδιά προσευχόμαστε γιά τούς ἄλλους. «Πρέπει νά προσευχόμαστε ὑπέρ τῶν ἄλλων μέ συντριβή καί πόνο ψυχῆς», λέει ὁ Γέρων Παῖσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος. «Ὅταν κάποιος ἔχει καρκίνο ἢ ὀτιδήποτε μεγάλο πρόβλημα – καί καίγεται – καί παρ' ὅλ' αὐτά, δέν ἐνδιαφέρεται γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά παρακαλεῖ τόν Θεό γιά τούς ἄλλους, τότε καί ὁ Θεός 'συγκινεῖται!' Τότε, κατά κάποιον τρόπο, ὁ ἄνθρωπος ἔχει κάποιο πάτημα, γιατί λέει στόν Χριστό: 'Νά, γιά τόν ἑαυτό μου δέ μέ ἐνδιαφέρει καί δέν ζητῶ τίποτα, ὅμως Σέ παρακαλῶ, βοήθησε τούς ἄλλους.' Κι ἔτσι ὁ Θεός βοηθᾶ.»

Ὁ Γέρων Παῖσιος ἔλεγε πώς μπορεῖ κανείς νά προσεύχεται γιά τούς ἄλλους μέ συντριβή «μόνον ἂν θεωρεῖ, λόγω ταπεινοφροσύνης, τόν ἑαυτό του αἴτιο γιά τό καθετί, πού συμβαίνει στόν πλησίον του.»

Πάνω σ' αυτό κάποιος ρώτησε τόν Γέροντα: «Πῶς ἐσεῖς μπορεῖτε νά δεχτεῖτε ὅτι φταῖτε γιά κάποιον, πού π.χ. χωρίζει μέ τή γυναίκα του στήν Αθήνα;»

Ὁ Γέροντας ἀπάντησε: «Νά, λέω μέσα μου: Ἄν ἦμουν ἅγιος, ὅπως οἱ παλαιοί πατέρες, θά ζητοῦσα ἀπό τό Θεό τή χάρη νά μονοιάσουν καί νά ἀγαπηθοῦν, καί ὁ Θεός, πού ἔχει ὑποσχεθεῖ ὅτι θ' ἀκούει τούς ἁγίους, θά τούς βοηθοῦσε. Γιά νά μήν εἶμαι, λοιπόν, ἅγιος, δέν μ' ἀκούει ὁ Θεός. Συνεπῶς, ἐγώ φταίω πού διαλύεται αὐτή ἡ οικογένεια καί γιά ὅτι κακό ἄλλο γίνεται'. Κι ἔτσι, μ'αὐτόν τόν τρόπο, δέν κρίνω κανέναν, ἀλλά μόνο κατηγορῶ τόν ἑαυτό μου γιά ὅλα. Τότε ὁ Θεός βοηθᾷ.»¹²

Πάνω ἀπ' ὅλα, πρέπει νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς πού μᾶς μισοῦν ἢ μᾶς ἀδικοῦν. Ὅπως εἶδαμε, πρῶτος ὁ Lao Tzu δίδαξε τή διδασκαλία τοῦ νά ἀνταποδίδουμε καλό ἀντί κακοῦ. Ὁ Χριστός ἀργότερα τό διατύπωσε αὐτό στήν ἐντολή, «Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας», καί μετά μᾶς εἶπε πῶς νά τούς ἀγαπᾶμε: εὐλογώντας τους, εὐεργετώντας τους, καί προσευχόμενοι γι' αὐτούς. Εἶπε: Νά προσεύχεστε γι' αὐτούς πού σᾶς κακομεταχειρίζονται καί σᾶς καταδιώκουν, γιά νά γίνετε παιδιά τοῦ οὐράνιου Πατέρα σας, «ὅτι τόν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπί πονηρούς καί ἀγαθοῦς καί βρέχει ἐπί δικαίους καί ἀδίκους».¹³

Μέσω τέτοιας προσευχῆς εξαγνίζουμε τήν καρδιά μας ἀπό τό δηλητήριο τοῦ μίσους. Ὅποτε συλλαμβάνουμε τόν ἑαυτό μας νά κρίνει καί νά κατηγορεῖ κάποιον, θά πρέπει, ἀκολουθώντας τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, ἀμέσως νά προσευχηθοῦμε γι' αὐτό τό ἄτομο. Θά δοῦμε ὅτι ἡ σταθερή πρακτική αὐτοῦ τοῦ κανόνα εἶναι ἓνα πολύ ἀποτελεσματικό μέσο ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς μνησικακίας. Κατά τά λόγια τοῦ Γέροντα Παΐσιου, ὁ Θεός «συγκινεῖται» μέ μιά τέτοια προσευχή, καί μέσω τῆς Χάρης Του μετασχηματίζει τόν θυμό μας σέ ἀγάπη πού ὑπερβαίνει τά ἀνθρώπινα καί ἀγγίζει τό Θεῖο.

56. «ΜΗ-ΔΡΑΣΗ» ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Μένοντας σταθεροί στήν ἀρχή τῆς «μή-δράσης», δέν θά πρέπει νά ἐπικαλούμαστε τόν Θεό ἀπό ἐγωϊστική ἐπιθυμία ἢ προϋδρασμένοι, ἀλλά μᾶλλον θά πρέπει νά ἐμπιστευθοῦμε τή δική Του σοφία καί τόν δικό Του χρόνο γιά νά ἱκανοποιήσει τίς ἀληθινές μας ἀνάγκες. Αὐτή ἡ πνευματική στάση τῆς αὐτοπαράδοσης καί τῆς ἐμπιστοσύνης ἐκφράζεται μέ πολύ ὠραῖα λόγια σέ μιά προσευχή τοῦ Ἁγίου Φιλαρέτου τῆς Μόσχας (†1867):

«Κύριε, δέν ξέρω γιά τί πράγμα νά Σέ παρακαλέσω. Μόνον Ἐσύ γνωρίζεις τί μοῦ χρειάζεται. Μ' ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' ὅτι ἐγώ ξέρω νά Σ' ἀγαπάω. Ὡ Πατέρα, δῶσε στόν δούλο Σου αὐτό γιά τό ὅποιο δέν γνωρίζω κᾶν πῶς νά παρακαλέσω. Δέν τολμῶ νά ζητήσω οὔτε σταυρό οὔτε παρηγοριά. Μόνο στέκομαι μπροστά Σου μέ τήν καρδιά μου ἀνοιχτή πρὸς Ἐσένα. Ἐσύ βλέπεις τίς ἀνάγκες μου, πού ἐγώ δέν τίς ξέρω ἀκόμη. Δές καί πράξε μέ μένα κατά τό ἔλεός Σου. Κάθαρέ με καί θεράπευσέ με, ταπεινώσέ με καί ὑψώσε με. Στέκομαι μέ δέος μπροστά Σου καί σιωπῶ μπροστά στό δικό Σου θέλημα καί τούς ἀνεξιχνίαστους δρόμους Σου γιά μένα. Φέρνω τόν ἑαυτό μου ὡς θυσία σέ Σένα: δίδαξέ με νά προσεύχομαι. Προσευχήσου Ἐσύ μέσα μου. Ἀμήν.»

Ὁ Γέρον Μιχαήλ τοῦ Βαλαάμ (†1962), ἓνας μέγας μύστης τοῦ αἰῶνα μας, παρότρυνε τά πνευματικά του παιδιά νά διαβάζουν αὐτή τήν προσευχή καθημερινά, ὡς βοήθεια γιά νά ἀπευθυνθοῦν μέ τόν δέοντα τρόπο πρὸς τόν Δημιουργό τους. (as an aid to bringing them into a proper attitude before their Creator)¹⁴

57. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΕΚΚΛΗΣΗΣ (APPEAL)

Ὅπως εἶδαμε, εἶναι μάταιο νά προσπαθοῦμε νά παλεύουμε ἐνάντια στους λογισμούς μας μέ τή δική μας δύναμη θέλησης. Μᾶλλον, ἡ πάλη μας θά πρέπει νά ἔγκειται στό νά ὑψώνουμε τό νοῦ καί τήν καρδιά μας πρὸς τή βοήθεια τοῦ Ὑψίστου. Αὐτό μπορούμε νά τό κάνουμε ἀπλά καί αὐτοστιγμῆ μέσω ἄμεσης ἐκκλησης πρὸς τόν Χριστό, τό ἔνσαρκωμένο Ταο/Λόγο. Ὁ Ἅγιος Ἡσύχιος διδάσκει: «Δέν μπορεῖ ὁ νοῦς μόνος του νά νικήσει τήν φαντασία τῶν δαιμόνων. Ἄς μὴν ἔχει ποτέ κανείς τέτοιο θάρρος. Ἐπειδή εἶναι πανοῦργοι, ὑποκρίνονται ὅτι νικιοῦνται καί ἀνατρέπουν τόν ἀγωνιστή μέ τήν κενοδοξία. Ἄν ὅμως ἐπικαλεῖσαι τόν Ἰησοῦ Χριστό, τότε δέν μπορούν οὔτε μιά στιγμή νά σταθοῦν καί νά σέ δολιευθοῦν.»¹⁵

Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ἐξηγεῖ περαιτέρω τή δύναμη τῆς ἄμεσης ἐκκλησης στήν ἄσκηση τῆς νήψης: «Ὅποτεδήποτε προσφεύγουμε ἄμεσα στόν Κύριο μέ φόβο, σεβασμό, ἐλπίδα καί πίστη στήν πλήρη Του δράση χωρίς νά μπαίνουμε σέ λεκτική διαμάχη μέ τόν ἐμπαθή λογισμό, ὁ ἐμπαθής λογισμός ἀπομακρύνεται ἀπό τά μάτια τοῦ νοῦ, τά ὅποια εἶναι τότε στραμμένα πρὸς τόν Κύριο. Ὅταν ἀποκόβεται ἀπό τό νοῦ μέσω τέτοιας προσοχῆς, ὁ ἐμπαθής λογισμός φεύγει μόνος του, ἄν ἔχει ἔρθει

στό νοῦ κατά φυσικό τρόπο. Ἄν ὡστόσο ὁ ἐχθρός ἔχει ἀναμιχθεῖ σέ αὐτό, τότε τόν χτυπᾶ μιά φωτεινή ἀκτίνα διάκρισης πού προέρχεται ἀπό τήν ἐνατένιση πρὸς τόν Κύριο. Συμβαίνει ὁ νοῦς νά ἡσυχάζει ἄμεσα ἀπό τίς ἐμπαθεῖς παραβιάσεις μόλις στρέφεται πρὸς τόν Κύριο καί Τόν ἐπικαλεῖται.

»Γιά νά σᾶς τό διευκρινίσω αὐτό, θά σᾶς πῶ ἓνα θρύλο. Ἐνας γέροντας ζοῦσε στήν ἔρημο τῆς σιωπῆς. Οἱ δαίμονες τοῦ ἐπιτέθηκαν ὁρατά, καί ἄρχισαν νά τόν σέρονουν ἔξω ἀπό τό κελλί του ὥστε νά τόν ὀδηγήσουν ἐντελῶς ἔξω ἀπό τήν ἔρημο. Ὁ γέροντας ἄρχισε νά ἀντεπιτίθεται πρὸς αὐτούς, ἀλλά αὐτοί κατάφεραν νά τόν μετακινήσουν καί τόν εἶχαν ἤδη σύρει ἀκριβῶς μπροστά στήν πόρτα. Λίγο ἀκόμα, καί θά τόν εἶχαν βγάλει ἔξω. Βλέποντας αὐτόν τόν ἔπακρο κίνδυνο πού τόν ἀπειλοῦσε, ὁ γέροντας ἀναφώνησε, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ! Γιατί μέ ἐγκατέλειψες; Βοήθησέ με, Κύριε!' Ἀμέσως μόλις φώναξε, ὁ Κύριος ἐμφανίστηκε ἄμεσα καί ἐκδίωξε τούς δαίμονες, καί εἶπε στόν Γέροντα, 'Δέν σέ ἐγκατέλειψα, ἀλλά ἐπειδή δέν μέ κάλεσες καί πίστευες ὅτι θά μπορούσες νά τά βγάλεις πέρα μόνος σου μέ τούς δαίμονες, δέν ἦρθα πρὸς βοήθειά σου. Νά μέ καλεῖς, καί πάντοτε θά λαμβάνεις ἄμεση βοήθεια.' Μόλις τό εἶπε αὐτό, ὁ Κύριος ἐξαφανίστηκε. Αὐτό τό ἐπεισόδιο εἶναι ἓνα μάθημα ὄχι μόνο γιά τόν γέροντα, ἀλλά καί γιά ὅλους ἐμᾶς: Μήν παλεύετε μέ ἐμπαθεῖς λογισμούς μέσω προσωπικῆς σας πνευματικῆς φιλονικίας πρὸς αὐτούς, ἀλλά στραφεῖτε ἄμεσα πρὸς τόν Κύριο μέ προσευχές ἐναντίον τους.»¹⁶

Ἐπάρχουν φορές - ὅπως στίς περιπτώσεις πού ἓνα πάθος ἢ ἓνας δαιμονικός πειρασμός ἀρχίζει νά μᾶς κυριεύει - ὅπου πρέπει νά κάνουμε μιά ιδιαίτερα διάπυρη ἔκκληση. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος συμβουλεύει: «Ἔρχεται ὡς βοηθός σέ ὅσους δέν ἀπέκτησαν ἀκόμη ἀληθινή καρδιακή προσευχή ὁ κόπος καί ἡ ταλαιπωρία τῆς σωματικῆς προσευχῆς. Δηλαδή τό τέντωμα τῶν χεριῶν, τό κτύπημα τοῦ στήθους, ἡ ἀγνή ἐνατένιση πρὸς τόν οὐρανό, οἱ δυνατοί ἀναστεναγμοί, ἡ συνεχῆς γονυκλισία.

»Πήγαινε γρήγορα νά ἀποσυρθεῖς, ἂν μπορεῖς. Κρύψου γιά λίγο μυστικά. Ἀνύψωσε τούς ψυχικούς σου ὀφθαλμούς, ἂν σοῦ εἶναι δυνατόν. Εἶδεμή, ἀνύψωσε τούς σωματικούς. Σταύρωσε τά χέρια σου ἀκίνητα, ὥστε καί μέ τόν τύπο τοῦ Σταυροῦ νά καταισχύσεις καί νά νικήσεις τό ἀκάθαρο πνεῦμα.

»Φώναξε δυνατά πρὸς Αὐτόν πού μπορεῖ νά σέ σώσει, ὄχι μέ ἐπιτηδευμένες φράσεις, ἀλλά μέ ταπεινά λόγια, ἀρχίζοντας πρῶτα μέ τό 'ἐλέησόν με, ὅτι ἀσθενής εἰμί'¹⁷. Τότε θά αισθανθεῖς τή δύναμη τοῦ Ὑψίστου καί θά ἀποδιώξεις τούς ἀοράτους (τούς δαίμονες) ἀοράτως μέ ἀόρατη βοήθεια.»¹⁸

58. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Στήν παράδοση τῆς Φιλοκαλίας – τήν Ἀνατολική, Ὁρθόδοξη παράδοση – ὑπάρχει μιὰ ιδιαίτερα ἰσχυρή προσευχή μέ τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐπικαλεῖται κανεῖς τό ἐνσαρκωμένο Ταο. Ὀνομάζεται Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Ὄταν γίνεται μέ ἀγνή πρόθεση, ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ περικλείει ὅλα ὅσα εἶπαμε μέχρι τώρα: μετάνοια, συγχώρεση, καί καλλιέργεια τῆς Χάρης μέσω νήψης καί προσευχῆς.

Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ εἶναι μιὰ σύντομη, ἀπλή προσευχή, βασισμένη στήν προσευχή τῶν τυφλῶν στίς Γραφές (Ματθ. 20:30-31, Λουκ. 18:38) καί τοῦ τελώνου στήν παραβολή τοῦ Χριστοῦ (Λουκ. 18:13). Ἡ πλήρης προσευχή εἶναι: «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλό.» Καμιὰ φορά γίνεται σέ σύντομη μορφή γιά νά διατηρήσει κανεῖς καλύτερα τήν προσοχή στά λόγια: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με.»

Στό πρῶτο μισό τῆς προσευχῆς, ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Χριστός εἶναι πρᾶγματι ἡ ἐνσάρκωση του Λόγου ἀπό τόν ὁποῖο ἔγιναν τά πάντα, καί ἐπικαλούμαστε Αὐτόν, τό ἐνσαρκωμένο Ταο. Ἐπειδή τό Ἰησοῦς εἶναι τό ὄνομα πού ἔλαβε ὁ Λόγος ὅταν ἐνεδύθη τήν περιβολή τοῦ ἐξευτελισμοῦ καί τῆς ταπείνωσης (δηλ. τήν ἀνθρώπινη σάρκα), δέν ὑπάρχει ἰσχυρότερο ὄνομα πάνω στή γῆ πού θά μπορούσε νά ἐναντιωθεῖ στά ὑπερήφανα ἐκπεσμένα πνεύματα. Κατά τά λόγια τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, «δέν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα κάτω ἀπό τόν οὐρανό δοσμένο στούς ἀνθρώπους μέ τό ὁποῖο νά μπορούμε νά σωθοῦμε.»¹⁹

Στό δεύτερο μισό τῆς προσευχῆς, ὁμολογοῦμε τήν ἁμαρτωλή μας κατάσταση καί μέ κάθε ἀναπνοή καλοῦμε τόν Λόγο νά μᾶς συγχωρήσει, νά ἐξαγνίσει τό πνεῦμα μας. Ἔτσι στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ περιλαμβάνεται ὁλόκληρο τό μυστήριο τῆς συνεχοῦς μετανοίας.

Σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Ἰγνάτιο Brianchaninov, «τά βασικά χαρακτηριστικά αὐτῆς τῆς προσευχῆς θά πρέπει νά εἶναι: νά διατηροῦμε τήν προσοχή μας, νά συγκεντρῶνουμε τόν νοῦ στά λόγια τῆς προσευχῆς,

νά προφέρουμε τά λόγια χωρίς καμιά ἀπολύτως βιασύνη καί μέ συντριβή πνεύματος. Ἄν καί αὐτές οἱ συνθηκῆς εἶναι ἀπαραίτητες γιά κάθε προσευχή, τηροῦνται πιό εὐκόλα καί εἶναι πιό ἀπαραίτητες στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Κατά τήν ψαλμωδία ἡ ποικιλότητα τῆς σκέψης μέ τήν ὁποία ἐνδύεται ἡ προσευχή ἄθελά μας προσελκύει τήν προσοχή τοῦ νοῦ καί προκαλεῖ κάποια διάσπαση. Ἀλλά στήν περίπτωση τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, ὁ νοῦς συγκεντρώνεται σέ μία μοναδική σκέψη: τή σκέψη τῆς συγχώρεσης τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀπό τόν Ἰησοῦ. Ἐξωτερικά, αὐτή ἡ δραστηριότητα εἶναι ἡ πιό ξερῆ, ἀλλά στήν πράξη ἀποδεικνύεται ὡς ἡ πιό καρποφόρα ἀπό ὅλες τίς δραστηριότητες τῆς ψυχῆς. Ἡ δύναμή της καί ἡ ἀξία της προέρχονται ἀπό τό πανίσχυρο καί πανάγιο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.»²⁰

«Ἡ δράση αὐτῆς τῆς προσευχῆς,» λέει ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος τῆς Ὀπτινα (†1913), «πάντοτε κρύβεται ἀπό τά μεγαλύτερα μυστήρια (is always hidden by the greatest mysteries). Δέν συνίσταται στό νά προφέρουμε ἀπλῶς τά λόγια, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλό,' ἀλλά ἀγγίζει τήν καρδιά καί κατά μυστηριώδη τρόπο ἐγκαθίσταται ἐκεῖ. Μέσω αὐτῆς τῆς προσευχῆς μπαίνουμε σέ μιά σχέση μέ τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ἐξοικειωνόμαστε μέ Αὐτόν, γινόμαστε σιγά-σιγά ἕνα μέ Αὐτόν. Αὐτή ἡ προσευχή γεμίζει τήν ψυχή ἡρεμία καί χαρά ἐν μέσω τῶν δυσκολότερων δοκιμασιῶν, ἐν μέσω κάθε καταπίεσης καί κάθε ἀνθρώπινης ματαιοδοξίας.»²¹

Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ἐκφράζει τήν ἴδια τήν οὐσία τῆς ἄμεσης ἐπίκλησης τοῦ Ταο/Λόγου, ἡ ὁποία κατέστη δυνατή μέσω τῆς ἔλευσής Του ἐν σαρκί. Ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος, αὐτή τήν προσευχή τήν υπέδειξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λίγο πρὶν τή σταύρωσή Του:

«Ἡ χρήση τοῦ παναγίου, Θείου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ στήν προσευχή, καί ἡ προσευχή στό ὄνομά Του, ἔχει ὀριστεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Μποροῦμε νά πειστοῦμε γι'αὐτό ἀπό τήν ἐξαίσια καί βαθιά συνομιλία πού καταγράφεται στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, τήν ὁποία ὁ Ἰησοῦς εἶχε μέ τούς Ἁγίους Ἀποστόλους μετά τό Μυστικό Δεῖπνο, κατ' αὐτή τή μνημειώδη ὥρα πρὶν ἀπό τήν ἐκούσια ἀναχώρησή Του γιά τόν τόπο τῆς ἀγωνίας Του καί τῆς προδοσίας Του, γιά τή σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ διδασκαλία πού δόθηκε ἀπό τόν Ἰησοῦ ἐκείνη τήν ὥρα εἶχε τό χαρακτήρα τελευταίων, ἐκ τῆς ἐπιθανάτιας κλίνης ὁδηγιῶν, στίς ὁποῖες συγκέντρωσε καί ἐρμήνευσε ἐνώπιον τῶν μαθητῶν Του, καί στό πρόσωπό τους ἐνώπιον ὀλόκληρης τῆς Χριστιανοσύνης, τίς πιό σωτήριες

για τήν ψυχή, και τελικές εντολές, τά πιό βέβαια και αλάθητα ἐχέγγυα για τήν αιώνια ζωή.

»Ανάμεσα σέ ἄλλα ἐχέγγυα και πνευματικά δῶρα, δόθηκε και ἐπικυρώθηκε ἡ ἐντολή και ἡ ἄδεια νά προσευχόμεστε στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. «Ὅ,τι ζητήσετε στό ὄνομά μου ἐγώ θά τό κάνω, ὥστε νά δοξασθεῖ ὁ Πατέρας μέσω τοῦ Υἱοῦ. Ἄν ζητήσετε κάτι στό ὄνομά μου ἐγώ θά τό πραγματοποιήσω...Ὡς τώρα δέν ζητήσατε τίποτα στό ὄνομά μου. Νά ζητᾶτε και θά λαμβάνετε, κι ἔτσι θά εἴστε γεμάτοι ἀπό χαρά.» (Ἰω. 14:13-14, 16:24).

Τί εἶναι αὐτό πού θά δοθεῖ σέ ὅποιον προσεύχεται στό ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ και πού μπορεῖ νά τόν γεμίσει μέ χαρά; Θά τοῦ δοθεῖ - ἀπαντᾶμε μέ τά λόγια τοῦ Κυρίου μας - 'τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού θά στείλει ὁ Πατέρας στό ὄνομά μου.' (Ἰω. 14:26)²²

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης βεβαιώνει ὅτι ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἕνας ἀπό τούς πρωταρχικούς τρόπους μέ τούς ὁποίους μπορεῖ κάποιος νά καλλιεργήσει τόν σπόρο τῆς Χάρης πού τοῦ ἔχει δοθεῖ κατά τό βάπτισμα: «Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φανερώνεται σέ ὅσους βρίσκονται ὑπό πνευματική καθοδήγηση μέ τή συνεχή ἐπίκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅταν αὐτή ἐπαναλαμβάνεται μέ συνειδητή ἐπίγνωση, δηλαδή μέ τή μνήμη τοῦ Θεοῦ.» Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος λέει ὅτι αὐτό τό μέσο μπορεῖ νά εἶναι πιό ἀποτελεσματικό ἀπό ἄλλα «ἄν βέβαια κανείς μάθει νά σκάβει τή γῆ μέ κόπο και καρτερία, ψάχνοντας για τό χρυσό. Ἄν θέλουμε λοιπόν νά βροῦμε και νά γνωρίσουμε τήν ἀλήθεια ἄς ἀγωνιστοῦμε νά ἔχουμε μόνο τήν ἐνέργεια τῆς προσευχῆς μέσα στήν καρδιά μας, ἡ ὁποία νά θερμαίνει και νά εὐφραίνει τό νοῦ μας και νά φλογίζει τήν ψυχή για τήν ἀνέκφραστη ἀγάπη Θεοῦ και ἀνθρώπων. Ἔτσι, μποροῦμε νά δοῦμε νά προξενεῖται και ταπείνωση και συντριβή ὄχι λίγη ἀπό τήν προσευχή. Ἀφοῦ προσευχή στους ἀρχαίους εἶναι ἡ ἀεικίνητη νοερή ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στήν ἀρχή ὡς φωτιά εὐφροσύνης πού ξεπηδᾷ ἀπό τήν καρδιά και στό τέλος ὡς φῶς πού εὐωδιάζει μέ Θεία Ἐνέργεια.»²³

59. ΠΡΟΦΥΛΑΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Ἀφοῦ ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἕνα τόσο ἰσχυρό μέσο για τήν ἔνωση μέ τόν Λόγο Δημιουργό, εἶναι και ἐπικίνδυνη ὅταν τελεῖται πρόωρα

ἢ μέ λάθος πρόθεση. Γι' αὐτό πρέπει νά δώσουμε κάποιες προειδοποιήσεις.

Ἀπό τόν παλιό καιρό μέχρι σήμερα, ὅσοι εἶχαν φτάσει σέ προχωρημένα επίπεδα προσευχῆς βεβαιώνουν ὁμόφωνα ὅτι ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ πρέπει νά ἀσκεῖται μόνον ἀπό ὅσους ἔχουν φωτιστεῖ στά ὕδατα τοῦ Ὁρθόδοξου βαπτίσματος, ἢ τουλάχιστον προετοιμάζονται γι' αὐτό. Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ προέρχεται ἀπό ἕνα ὀρισμένο πλαίσιο – τήν Ὁρθόδοξη παράδοση τῆς Ανατολῆς – καί θά πρέπει νά παραμείνει μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο. Ἄλλιῶς χάνει τήν ἀποτελεσματικότητά της, καί ἀπουσιάζουν ἐπίσης τά παραδοσιακά ἐχέγγυα κατὰ τοῦ σφάλματος καί τῆς πλάνης.

Ὅσοι καταπιάνονται μέ τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ συχνά βρίσκονται ἄσχημα μπλεγμένοι. Γιά παράδειγμα, ἕνας πού δέν ἦταν Ὁρθόδοξος, ἔγραψε πρόσφατα γιά μιὰ τρομακτική ἐμπειρία πού εἶχε ἀμέσως μετά πού ἔκανε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ: μπῆκε σ' ἕνα παγωμένο κενό, λέει, καί εἶχε «μιὰ αἴσθηση πού μόνο σάν ἀρκτική θά μπορούσε νά τήν περιγράψει κανεῖς». Τό βιβλίο τοῦ J.D. Salinger *Franny and Zooey*, τό ὁποῖο βοήθησε στό νά γίνει δημοφιλῆς ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ στή Δύση, δίνει μιὰ ἀκριβή περιγραφή γιά τό τί μπορεῖ νά συμβεῖ σέ ἕνα ἄτομο ἄν λέει συνεχῶς τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ἐνῶ βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν Ὁρθόδοξη παράδοση. Ἀνεξήγητα, ἡ Franny βρέθηκε νά ἔχει ὑστερικές κρίσεις κλάματος.

Ἡ Χριστιανική παράδοση τῆς Ανατολῆς, πού φτάνει μέσω μιᾶς ἀδιάσπαστης ἀλυσίδας μέχρι τόν ἴδιο τόν Χριστό, μᾶς δίδαξε κάποια μορφή τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ γιά δύο σχεδόν χιλιετίες. Τό νά τήν κάνει κανεῖς ὡς ἐλεύθερος σκοπευτής, ἀποφεύγοντας τήν ὅλη παράδοση ἀπό τήν ὁποία προῆλθε, μπορεῖ νά εἶναι μιὰ πράξη ὑπερηφανείας. Αὐτό ἀκυρώνει τόν ἴδιο τόν σκοπό τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, πού εἶναι μιὰ προσευχή μετανοίας.

Τό νά εἶναι κανεῖς συνδεδεμένος μέ μιὰ παράδοση, ὠστόσο, δέν ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἀπό μόνο του. Ὅπως καί μέ ὀτιδήποτε ἄλλο στήν πνευματική ζωή, πρέπει κανεῖς νά ἔρθει στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ μέ ἀγάπη, ταπεινότητα καί νά εἶναι αὐστηρά εἰλικρινῆς μέ τόν ἑαυτό του. Μπορεῖ κανεῖς νά εἶναι Ὁρθόδοξος καί νά κάνει τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, καί ὠστόσο, ἀντί νά φέρει τά σημάδια ἐσωτερικῆς κάθαρσης, νά φέρει τά σημάδια πνευματικῆς ὑπερηφανείας, ὑπεροψίας, ψυχρότητας, μιᾶς στάσης ὅτι αὐτός ξέρει καλύτερα, κριτικῆς τῶν ἄλλων, καί ἀδιαφορίας γιά

τίς πραγματικές ανάγκες και τά πραγματικά προβλήματα τῶν ἀνθρώπων.

60. Η ΣΩΣΤΗ ΚΑΙ Η ΛΑΘΟΣ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Κακή χρήση τῆς Εὐχῆς τοῦ Ἰησοῦ δέν σημαίνει τόσο τό νά τήν κάνει κάποιος λάθος – γιατί μπορεῖ κανεῖς νά κάνει τά πάντα σωστά, σύμφωνα μέ τήν παράδοση - ὅσο τό νά τήν κάνει γιά λάθος λόγο. Καί πάλι, ὅπως καί στή νήψη, ὁ στόχος πρέπει νά εἶναι ἡ μετάνοια: τό νά ἀντικρούζει κανεῖς τόν ἑαυτό του καί νά ἀποβάλλει τό ἐγώ γιά χάρη μιᾶς ἀνώτερης ἀγάπης πρὸς τόν Θεό. Ἄν κάποιος δέν μετανοεῖ ἐνῶ λέει τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, τότε δέν προσεύχεται.

Στήν περίπτωση πού κάποιος χρησιμοποιεῖ τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ἀπό ὑπερηφάνεια, συχνά συμβαίνει τό ἐξῆς: κάποιος ἀκούει γιά τό πῶς μπορεῖ νά ἀγιάσει κάνοντάς την, κι ἔτσι τήν κάνει ἔχοντας αὐτό κατά νοῦ. Χωρίς νά θέλει πραγματικά νά ἀντικρούσει τόν ἑαυτό του ὅπως εἶναι, ἐπαναλαμβάνει τά λόγια τῆς προσευχῆς γιά νά στηρίξει μιᾶ ψεύτικη εἰκόνα γιά τόν ἑαυτό του: τήν εἰκόνα κάποιου πού γίνεται «πνευματικός ἄνθρωπος». Ἐν τῷ μεταξύ, τά πάθη παραμένουν ἐνεργά μέσα του, ἀλλά δέν θά μπορέσει νά τά δεῖ ἐκτός καί ἄν κάποιος ἔρθει καί τόν ἐνοχλήσει.

Ὅταν κάνει κανεῖς τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ὅπως θά ἔπρεπε νά γίνεται, δέν λέει κανεῖς ἀπλά τά λόγια, ἀλλά πραγματικά προσεύχεται μέ αὐτά ἀπό τά βάθη τῆς ὑπαρξῆς του, μιλώντας πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο, ἐπιστρέφοντας πάντοτε στήν ἐπίγνωση ὅτι κάποιος ἀπευθύνεται σέ Κάποιον. «Τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,» λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «δέν θά πρέπει νά λέγεται ξεκομμένα ἀπό τό Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, μή τυχόν καί ἡ προσευχή ἀναχθεῖ σέ μιᾶ τεχνική ἄσκηση καί ἔτσι ἀντιβῆ πρὸς τήν ἐντολή 'Οὐ λήψει τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ σου ἐπί ματαίῳ.'²⁴... Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Σωτήρος, ὅταν προφέρεται μέ φόβο Θεοῦ, μαζί μέ μιᾶ συνεχῆ προσπάθεια νά ζεῖ κανεῖς σύμφωνα μέ τίς ἐντολές, σιγά-σιγά ὀδηγεῖ σέ μιᾶ εὐλογημένη συγχώνευση ὅλων τῶν δυνάμεών μας.»²⁵

«Πρέπει νά στραφεῖτε πρὸς τόν Θεό μέ τό νοῦ σας,» λέει ὁ Γέρων Νικόδημος ἀπό τά Καρούλια, ὁ ὁποῖος ἐξασκοῦσε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ καί ὁ ὁποῖος πέθανε πρόσφατα στό Ἅγιο Ὄρος. «Νά μὴν προφέρετε ἀπλῶς τίς λέξεις. Πρέπει νά βλέπετε τόν Ἴδιο τόν Κύριο στήν προσευχή. Ὁ προορισμός μας εἶναι νά γίνουμε σάν ἄγγελοι. Οἱ ἄγγελοι ἀτενίζουν ἀσταμάτητα πρὸς τόν Κύριο, καί πρέπει νά ἀγωνιστοῦμε γι' αὐτό, γιά νά

δοῦμε τόν Κύριο νοερά μέσα στά λόγια τῆς προσευχῆς, γιά νά κοιτάξουμε πρὸς Αὐτόν. Ἀλλά ἂν μέ τό νοῦ μας λέμε ἀπλά τά λόγια, τότε δέν θά κοιτάζουμε πρὸς τόν Κύριο, καί αὐτό δέν εἶναι ἀρκετό γιά προσευχή.

» Ἀλλά αὐτό τό κοίταγμα εἶναι χωρίς εἰκόνες. Εἶναι κοίταγμα μέ τό πνεῦμα. Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα. Ὅπως ἐξήγησε στή Σαμαρείτιδα, 'θά προσκυνήσεις ἐν πνεύματι.'²⁶ Προσευχόμαστε ἐν πνεύματι στόν Ἴδιο τόν Κύριο. Πῶς γίνεται αὐτό; Ὅταν στρέφομαι πρὸς τόν Κύριο καί ἀμέσως τότε πιστεύω καί αισθάνομαι ὅτι κοιτάζω πρὸς τόν Κύριο καί ὁ Κύριος κοιτάζει πρὸς ἐμένα. Ὑπάρχει μιά καλή μικρή δήλωση στήν *Φιλοκαλία* – 'Ὁ Θεός πάντοτε μᾶς βλέπει, ἀλλά ὁ ἄνθρωπος βλέπει μόνον ὅταν δέν βλέπει τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό τόν Κύριο. Τότε μπορεῖ ἀκόμη καί νά Τόν ἀκούσει.' Αὐτή εἶναι μιά δήλωση ἀπό τόν Ἡλία τόν Πρεσβύτερο στήν *Φιλοκαλία*.

» Πρέπει νά κοιτάξετε πρὸς τόν Θεό μέ πίστη. Νά κοιτάξετε πρὸς τόν Κύριο καί νά πιστέψετε ὅτι ὁ Κύριος κοιτάζει πρὸς ἐσᾶς. Ἐν πνεύματι, νά προσεύχεστε ἐν πνεύματι! Ὁ Θεός ζητᾷ λάτρεις πού νά Τόν λατρεύουν ἐν πνεύματι. Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα καί πρέπει κανεῖς νά Τόν λατρεύει ἐν πνεύματι. Ἐμεῖς, μέ τό πνεῦμα μας, προσευχόμαστε στόν Θεό τό Πνεῦμα. Τό πνεῦμα μας ἐνώνεται μέ τόν Θεό. Ὅταν στρεφόμαστε πρὸς τόν Θεό τό Πνεῦμα μέ πίστη, τότε ὁ Κύριος θά κοιτάξει πρὸς ἐμᾶς καί τό ἀνθρώπινο πνεῦμα θά ἐνωθεῖ μέ τό Πνεῦμα τοῦ Κυρίου τήν ὥρα τῆς προσευχῆς.

» Πρέπει νά ἐξασκηθεῖτε σ' αὐτό. Ὅπως πάντα, ὅταν προσεύχεστε, ἀμέσως νά στρέφεστε πρὸς τόν Κύριο. Τό πνεῦμα σας πρέπει νά ἀπευθύνεται πρὸς τόν Κύριο, καί νά αισθάνεται τόν Κύριο. Τότε θά ὑπάρχει ἠχώ. Θά λάβετε ἀπάντηση. Τό ἔλεος θά ἔρθει σέ σᾶς. Αὐτό μέ πίστη καί μόνο – αὐτό γίνεται μέ πίστη – μέ πίστη καί πίεση. Αὐτό εἶναι! 'Κύ-υ-υριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέ-ε-ησόν με!' Αὐτό εἶναι μιά πολύ καλή προσευχή. Μιά φορά νά προφέρετε τήν προσευχή καί νιώθετε ἤδη τή γεύση ἀπό τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καί ὅσο προχωρᾶτε, τόσο μεγαλώνει. Ἄν γίνεται μέ προσοχή. Καί τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, ἂν συνεχίσετε ὀλόκληρο τό κομποσκοῖνι, τότε θά ἀρχίσουν νά τρέχουν δάκρυα... θά ἔρθει ἡ συντριβή, καί τότε θά ἀρχίσει ἡ καρδιά νά θερμαίνεται.»²⁷

61. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΕΙΣΑΚΤΟΙ ΛΟΓΙΣΜΟΙ

Ὅταν κάνουμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, θά πρέπει νά σταθοῦμε ὡς φρουροί γιά νά ἐμποδίσουμε τούς λογισμούς πού ἔρχονται νά κυριεύσουν

τό νοῦ μας. Ὅπως γράφει ὁ π. Σωφρόνιος, ἀντικρούζει κανείς τούς λογισμούς καί μετά τούς ἐξολοθρεύει «κλείνοντας τίς εισόδους τῆς καρδιᾶς, τοποθετώντας ἐκεῖ ὡς φρουρό τό νοῦ πού ἀπαλλάχθηκε ἀπό φαντασίες καί διαλογισμούς καί εἶναι ὄπλισμένος μέ τήν προσευχή καί τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».²⁸

Ὅταν κανείς προσεύχεται ἀληθινά μέ προσοχή, μπορεῖ σύντομα νά σταματήσει τήν ἀνάπτυξη τῶν παθῶν στό ξεκίνημά τους (one can cut short the growth of the passions at the outset) ἔχοντας ὡς βοήθεια τά ἴδια τά λόγια τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ Φιλοκαλικοί συγγραφεῖς, ἀναφερόμενοι σέ μιᾶ φράση ἀπό τούς Ψαλμούς τοῦ Δαβίδ, τό ὀνομάζουν αὐτό «νά συντριψοῦν κανείς τά βρέφη χτυπώντας τα στόν βράχο.»²⁹ Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Γέρον Νικόδημος ἀπό τά Καρούλια: «Οἱ λογισμοί ξεκινοῦν μέ ὑποβολές. Πολλές φορές δέν εἶναι κἄν ἀμαρτωλές ὑποβολές... Ὅταν προσεύχεστε, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ...,' οἱ ὑποβολές εἶναι σάν τά 'βρέφη' τά ὅποια συντριβετε χτυπώντας τα στόν 'βράχο', τόν Ἰησοῦ Χριστό. Μόλις οἱ λογισμοί/ὑποβολές ἐμφανιστοῦν στόν νοῦ, ἐσεῖς σκοτώνετε αὐτά τά 'βρέφη'. Ἄν τούς ἐπιτρέψετε νά μποῦν παραμέσα, καί δέν προσέχετε τά λόγια τῆς προσευχῆς, ἀλλά συλλογίζεστε πάνω σ'αὐτούς, αὐτό σημαίνει ὅτι ἔχετε ἤδη μπεῖ σέ διάλογο μέ αὐτούς. Μετά ἀπό αὐτό γίνεται συνδυασμός, συγκατάθεση, καί μετά αἰχμαλωσία, καί τώρα πλέον εἶναι πάθη.»

62. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΩΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Τό νά κάνουμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ γιά νά αισθανθοῦμε «πνευματικοί ἄνθρωποι» καί νά ξεχάσουμε τήν ἀμαρτωλότητά μας εἶναι φυσικά μιᾶ ἀντίφαση. Λειτουργεῖ ἀντίθετα πρός τά ἴδια τά λόγια τῆς προσευχῆς, ὅπου λέμε πρός τόν Χριστό «ἐλέησόν με». Ἄν δέν ἔχουμε ἀντικρούσει τούς ιδιαίτερους μας δαίμονες μέσα στό νοῦ μας, πῶς μπορούμε νά ξέρουμε πόσο πολύ χρειαζόμαστε τό ἔλεος τοῦ Χριστοῦ; Ἄν δέν γνωρίζουμε ὅτι πραγματικά χανόμαστε, πῶς μπορούμε νά ἔχουμε τόν Χριστό ὡς Λυτρωτή μας;

Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως εἶδαμε, εἶναι μιᾶ προσευχή μετανοίας, ἐνῶ ἡ νήψη εἶναι τό θεμέλιο τῆς μετανοίας, γιατί μέσω τῆς νήψης ἀρχίζομε νά συνειδητοποιοῦμε τή μνησικακία μας καί ὅλα τά λεπτοφυῆ, κρυμμένα πάθη γιά τά ὅποια πρέπει νά μετανοήσουμε.

Όταν έχουμε δεῖ τὴν ἁμαρτωλὴ μας κατάσταση μέσω νήψης, εἴμαστε σέ θέση νά ἔχουμε ἄμεσα στό νοῦ μας αὐτή τὴν κατάσταση - καί ἰδιαίτερα ὅσα σημάδια ἀπὸ αὐτὴν ἔχουμε παρατηρήσει πρόσφατα - ὅταν λέμε τὴν Προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὅταν λέμε, «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με,» μπορούμε νά τό λέμε καί νά τό ἐννοοῦμε πραγματικά. Δέν θά εἶναι μόνο λόγια. Ἡ ἐσωτερική μας ὑπαρξη, πού εἶναι πέρα ἀπὸ λόγια, θά τό αἰσθάνεται.

Κάθε φορά πού λέμε τὴν Προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ καί τὴν αἰσθανόμαστε, ταπεινώνουμε τό ὑπερήφανο ἐγώ καί θέτουμε τόν ἑαυτό μας κάτω ἀπὸ τά πάντα, κάτω ἀπὸ τὴν Ὁδὸ τοῦ σύμπαντος. Ἔτσι, ἀναπνοὴ τὴν ἀναπνοή, ἀντιστρέφουμε μέσα μας τόν ἀντίκτυπο τῆς προπατορικῆς πτώσης, πού ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀπόπειρας τοῦ ἀνθρώπου νά γίνι Θεός.

Κάποιος πού ἔχει φθάσει σέ ἀληθινὴ μετάνοια καί προσευχὴ εἶναι ἀβίαστα αὐθόρμητος, ἀπονήρευτος, τὸν διακρίνει παιδικότητα, ἐσωτερικὴ χαρὰ πού ξεχειλίζει, τρυφερότητα τῆς καρδιᾶς, ταπεινότητα χωρὶς προσποίηση, θάρρος (ἔλλειψη ἀμφιβολίας), ἀμεσότητα, ἄφθονη ἀγάπη, ἔλλειψη κριτικοῦ πνεύματος, καί αὐθεντικό, ἐνεργό ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἀκόμη καί σήμερα στὴ Ρωσία, αὐτὰ θεωροῦνται ὡς σημάδια ἐνός ἀληθινοῦ γέροντα ἢ γερόντισσας. Ἄν ἡ «πνευματικότητα» κάποιου εἶναι ὑπολογισμένη καί βεβιασμένη, τότε μπορεῖ κανεὶς νά εἶναι βέβαιος ὅτι δέν ἔχει ἀντικρῦσει τὸν ἑαυτό του καί δέν ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ὅσο ταπεινά καί νά φέρεται.

63. ΟΧΙ ΕΙΔΩΛΑ

Ὅπως λέει ὁ Γέροντας Νικόδημος, ἡ Προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ - καί κάθε ἄλλο εἶδος προσευχῆς, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ - θά πρέπει νά γίνεται ὀλοκληρωτικά χωρὶς ἐσκεμμένη δημιουργία νοητικῶν εἰκόνων: νά φανταζόμαστε τὸν Ἰησοῦ νά ἔρχεται, κλπ. Κάτι τέτοιο μᾶς τραβάει πρὸς τὴν κατώτερη ψυχὴ καί τό βασίλειο τῆς ἐκπεσμένης φαντασίας, καί εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς συντομότερους καί πιό βέβαιους δρόμους γιὰ τὴν πλάνη. Ἡ ἐπίγνωση τοῦ πνεύματος εἶναι ἄμορφη, κι ἔτσι δέν μπορεῖ κανεὶς νά προσεύχεται ἐν πνεύματι ἐνῶ ταυτόχρονα κατασκευάζει εἰκόνες μέσα στό κεφάλι του. Μιά τέτοια εἰκόνα εἶναι εἶδωλο.

Ἐπίσης, ὅταν κανεὶς λέει τὴν Προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ, πρέπει νά προσέξει νά μὴν εἰδωλοποιήσει τὴν ἴδια τὴν προσευχὴ, σάν νά μπορούσαν

νά τόν σώσουν τά λόγια μάλλον, παρά ό ἴδιος ό ἐνσαρκωμένος Λόγος. Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης προειδοποιεῖ:

«Μήν κρατᾶτε ἐνδιάμεση εἰκόνα ἀνάμεσα στό νοῦ καί τόν Κύριο ὅταν κάνετε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Τά λόγια πού προφέρονται εἶναι ἀπλά βοηθητικά, δέν εἶναι οὐσιαστικά. Τό οὐσιαστικό εἶναι νά σταθεῖ κανείς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μέ τό νοῦ στήν καρδιά. Αὐτό, καί ὄχι τά λόγια, εἶναι ἐσωτερική πνευματική προσευχή. Τά λόγια δέν εἶναι οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο οὐσιαστικό μέρος τῆς προσευχῆς ἀπ' ὅτι τά λόγια ὅποιασδήποτε ἄλλης προσευχῆς. Τό οὐσιαστικό μέρος εἶναι νά παραμένεις στόν Θεό, καί ἔτσι τό νά βαδίζεις πρὸς τόν Θεό σημαίνει νά ζεῖς ἔχοντας πάντοτε μπροστά σου τήν πεποίθηση ὅτι ὁ Θεός εἶναι μέσα σου, ὅπως εἶναι καί μέσα στά πάντα: ζεῖς μέ τήν ἀκλόνητη βεβαιότητα ὅτι βλέπει τά πάντα μέσα σου, καί σέ γνωρίζει καλύτερα ἀπ' ὅτι ἐσύ γνωρίζεις τόν ἑαυτό σου. Αὐτή ἡ ἐπίγνωση τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ Θεοῦ πού κοιτάει μέσα στήν ἐσωτερική σου ὑπαρξη δέν πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό ὅποιαδήποτε νοητική εἰκόνα, ἀλλά πρέπει νά περιορίζεται σέ μιά ἀπλή πεποίθηση ἢ αἴσθηση. Ἐνας ἄνθρωπος μέσα σ' ἕνα ζεστό δωμάτιο αἰσθάνεται πῶς ἡ ζεστασιά τόν τυλίγει καί τόν διαπερνᾶ. Παρόμοια πρέπει νά εἶναι καί ἡ ἐπίδραση στήν πνευματική μας φύση τῆς τά πάντα πληρούσας παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι φωτιά στό δωμάτιο τῆς ὑπαρξῆς μας.

»Τά λόγια 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με' εἶναι μόνο τό ἐργαλεῖο καί ὄχι ἡ οὐσία τοῦ ἔργου. Ἀλλά εἶναι ἕνα ἐργαλεῖο τό ὁποῖο εἶναι πολύ ἰσχυρό καί ἀποτελεσματικό, γιατί τό Ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἶναι τρόμος γι' αὐτούς πού ἐχθρεύονται τή σωτηρία μας καί εὐλογία γιά ὅσους Τόν ἀναζητοῦν. Μήν ξεχνᾶτε ὅτι αὐτή ἡ πρακτική εἶναι ἀπλή, καί δέν πρέπει νά ἔχει τίποτα τό παράδοξο ἐπάνω της.»³⁰

64. ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος ὑποδεικνύει μιά ὀρισμένη σειρά στήν ἐξέλιξη τῆς Εὐχῆς τοῦ Ἰησοῦ. «Πρῶτα», λέει, «εἶναι θέμα λεκτικό: λέμε τήν προσευχή μέ τά χεῖλη ἐνῶ προσπαθοῦμε νά συγκεντρώσουμε τήν προσοχή στό Ὄνομα καί στά λόγια. Ἐπειτα, δέν κινοῦμε πιά τά χεῖλη μας ἀλλά προφέρουμε τό Ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ὅτι ἀκολουθεῖ μέσα στό νοῦ μας, νοητικά. Στό τρίτο στάδιο νοῦς καί καρδιά συνδυάζονται καί λειτουργοῦν μαζί: ἡ προσοχή τοῦ νοῦ ἐστιάζεται στήν καρδιά καί ἡ

προσευχή λέγεται ἐκεῖ. Τέταρτο, ἡ προσευχή πυροδοτεῖται μόνη της. Αυτό συμβαίνει ὅταν ἡ προσευχή ἔχει σταθεροποιηθεῖ στήν καρδιά καί, χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια ἀπό μέρος μας, συνεχίζεται ἐκεῖ, ὅπου ὁ νοῦς εἶναι συγκεντρωμένος. Τελικά, ἡ προσευχή, τόσο γεμάτη ἀπό εὐλογία, ἀρχίζει νά λειτουργεῖ σάν μιά ἀπαλή φλόγα μέσα μας, μιά ἐξ Ὑψους ἔμπνευση, πού κάνει τήν καρδιά νά ἀναγαλλιᾶζει μέ μιά αἴσθηση Θεϊκῆς ἀγάπης καί τόν νοῦ νά εὐφραίνεται, ὄντας σέ πνευματική ἐνατένιση. Αὐτή ἡ τελευταία κατάσταση μερικές φορές συνοδεύεται καί ἀπό μιά θέαση τοῦ Φωτός.»³¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΕ

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΝ

65. ΥΠΟΛΟΓΙΣΕ ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ

Γιά νά φτάσουμε σέ αὐτά τὰ βαθύτερα ἐπίπεδα τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς, πρέπει νά πληρώσουμε βαρὺ ἀντίτιμο. Ὁ Χριστός μᾶς λέει νά «ὑπολογίσουμε τό κόστος». ¹ Δέν πρόκειται νά ἐπιτύχουμε στήν πνευματική ζωή ἂν δέν εἴμαστε πρῶτα ἔτοιμοι νά ἀπαρνηθοῦμε τὰ πάντα σέ αὐτή τήν πρόσκαιρη ζωή γιά νά ἐνωθοῦμε μέ τόν ἐνσαρκωμένο Λόγο. «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν», εἶπε ὁ Χριστός, «ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν καί ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθείτω μοι». ²

Ἀπό τή στιγμή πού θά σηκώσουμε τόν σταυρό, δέν μπορούμε νά κάνουμε πίσω. Πρέπει νά εἴμαστε ἑκατό τοῖς ἑκατό δεσμευμένοι. Ὁ Χριστός μᾶς λέει: «Κανείς πού βάζει τό χέρι του στό ἀλέτρι καί κοιτάζει πρὸς τὰ πίσω, δέν εἶναι κατάλληλος γιά τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ». ³ Δέν μπορούμε νά προδώσουμε ἢ νά ἀμφισβητήσουμε Αὐτόν πού ἔχουμε διαλέξει νά ἀκολουθήσουμε. Πρέπει νά μείνουμε σταθεροί. Ἀλλιῶς, ὅπως μᾶς προειδοποιεῖ ὁ Χριστός, «γίνεται ἡ τελευταία κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου χειρότερη ἀπό τήν πρώτη». ⁴

Ὁ Lao Tzu τό εἶχε καταλάβει αὐτό ἤδη ἀπό τήν ἐποχή του, γιατί ἔγραψε:

Ἔχοντας λιγοστό μυαλό,
Πῆρα τό Μεγάλο Δρόμο,
Καί δέν φοβᾶμαι τίποτα,
Παρά μόνο μὴν παραστρατήσω. ⁵

Δέν εἶναι ἀρκετό κανεὶς νά «ἀγαπᾶ τόν Θεό». Ὁ Χριστός μᾶς δίνει τήν ἐντολή «ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου». ⁶

Ὅταν γίνονται σωστά, ἡ νήψη καί ἡ προσευχή μᾶς βοηθοῦν νά κάνουμε ἀκριβῶς αὐτό, γιατί ἐνώνουν τήν καρδιά, τήν ψυχή καί τό νοῦ στό νά ποθοῦν καί νά ἐπικαλοῦνται ἀκατάπαυστα τόν Δημιουργό Λόγο. Τό νά ἀγαπᾶμε τόν Θεό μέ αὐτόν τόν τρόπο σημαίνει νά τόν ἀγαπᾶμε πάνω ἀπό ὅτιδήποτε ἄλλο, μέχρι τοῦ σημείου νά μισοῦμε τό ἴδιο τό ἐγώ

μας πού είναι προσκολλημένο στά πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστός εἶπε, «Ὅποιος ἀγαπάει τή ζωή του θά τή χάσει, καί ὅποιος μισεῖ τή ζωή του σ'αὐτόν τόν κόσμο θά τήν φυλάξει στήν αἰώνια ζωή.»⁷

Ὅμοίως, ὁ Χριστός μᾶς καλεῖ νά μισήσουμε τίς γήινες προσκολλήσεις μας. Εἶπε: «Ἄν κάποιος ἔρχεται κοντά μου καί δέν μισεῖ τόν πατέρα του καί τήν μητέρα του, τή γυναίκα του καί τά παιδιά του, τούς ἀδερφούς καί τίς ἀδερφές του, ἀκόμη καί τήν ἴδια του τή ζωή, δέν μπορεῖ νά εἶναι μαθητής μου.»⁸ Αὐτό δέν σημαίνει νά μισοῦμε τά ἴδια τά πρόσωπα, ἀλλά τή σαρκική ἐξάρτησή μας ἀπό αὐτά, ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾷ τήν ἐξάρτησή μας ἀπό τόν Θεό. Τό νά γαντζωνόμαστε ἀπό τούς ἄλλους ὄχι μόνο τόν Θεό μᾶς ἐμποδίζει νά ἀγαπᾶμε, ἀλλά ἐπίσης καί τούς ἴδιους τούς ἀνθρώπους ἀπό τούς ὁποίους γαντζωνόμαστε.

Ὅταν ἀπαρνιόμαστε τόν ἑαυτό μας καθώς εἰσερχόμαστε στή ζωή τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς, ἀποκοβόμαστε ἀπό τίς προηγούμενες διεξόδους μας πρός τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων. Ξεριζώνουμε τίς λεπτότερες ἐκδηλώσεις τῆς ὑπερηφανείας: τόν πόθο τοῦ νά εἶμαστε δημοφιλεῖς, τόν πόθο μας γιά «ἀγάπη», ἀναγνώριση, ἀποδοχή. Πηγαίνοντας μέσα μας, διαπιστώνουμε τά ἐπικρατέστερα πάθη μας, καί μετά ἀρχίζουμε νά τά σβήνουμε, ἕνα - ἕνα. Σταδιακά κόβουμε τίς δικές μας χίμαιρες, ἀκολουθώντας ἀντί γι' αὐτές τό θέλημα τοῦ Δημιουργοῦ μας.

Τό νά κάνουμε τό θέλημα τοῦ Θεοῦ σημαίνει νά ἀκολουθοῦμε τίς ἐντολές πού Αὐτός ἀποκάλυψε στόν κόσμο μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Ἀφεῖστε τόν Ἰησοῦ νά λειτουργεῖ μόνον Αὐτός μέσα σας, μέ τίς πανάγιες ἐντολές Του», λέει ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος. «Ἄν ζεῖτε κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ σίγουρα θά ἀνθίσει μέσα σας, ἄσχετα ἂν ζεῖτε στήν πύο βαθιά ἀπομόνωση ἢ μέσα στό θόρυβο μιᾶς κοινότητας.... Ἡ ζωή σύμφωνα μέ τίς ἐντολές τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἡ μία ἀληθινή πηγή πνευματικῆς προόδου, προσιτή σέ ὅποιον εἰλικρινά θέλει νά ἐπιτύχει σέ ὁποιαδήποτε ἐξωτερική κατάσταση μπορεῖ νά τόν θέσει ἡ ἀνεξιχνίαστη πρόνοια τοῦ Θεοῦ.»⁹

Οἱ ἐντολές τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι ἀπλά κανόνες, ἀλλά μᾶλλον ὑπαρξιακές ἐνδείξεις τῆς Ὁδοῦ τοῦ Οὐρανοῦ. Ὅταν ἔλεγε, «Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς ὑμῶν», ἢ «Ὅς ἐάν θέλη ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται ὑμῶν δούλος»¹⁰, ἀποκάλυπτε σέ μᾶς κάτι ἀπό τή φύση Του, ἔτσι ὥστε νά μποροῦμε νά εἶμαστε σάν Αὐτόν καί σέ ἀρμονία μέ τό συμπαντικό σχέδιο. Ακολουθοῦμε αὐτό τό σχέδιο μέ τρόπο φυσικό, ὅταν κόβουμε τό

θέλημά μας και τή μνησικακία μας, όταν ταπειωνόμαστε θέτοντας τόν έαυτό μας χαμηλότερα άπ' όλους, και ύπηρετοῦμε τούς άλλους και θυσιαζόμαστε γί' αυτούς.

Τό νά ύπηρετοῦμε τούς άνθρωπους δέν σημαίνει νά τούς δίνουμε ότιδήποτε θέλουν. Μέσω τής έσωτερικῆς γνώσης τοῦ πνεύματος, καθώς αυτό πληροφορεῖται άπό τόν Δημιουργό μας, μπορούμε νά διακρίνουμε ανάμεσα σέ αυτά πού οί άνθρωποι μάς ζητοῦν και τίς πραγματικές τους ανάγκες, και μετά νά ίκανοποιοῦμε τίς πραγματικές τους ανάγκες, μέ κάθε κόστος. Αὐτή εἶναι ἡ Όδός τοῦ Οὐρανοῦ, και αυτό εἶναι τό ἀληθινό νόημα τής αγάπης γιά τούς άλλους.

Χωρίς μιά τέτοια μέχρις αὐτοθυσίας αγάπη πού νά ἐκδηλώνεται μέ πράξεις, δέν μπορεί νά ὑπάρξει αὐθεντική προσευχή. «Κανείς σας μή σκεφτεῖ,» γράφει ὁ Άγ. Θεοφάνης ὁ Έγκλειστος, «Ότι ἐπειδή ἀπλά κοπιάζετε στήν προσευχή, αυτό εἶναι ἀρκετό. Δέν εἶναι. Πρέπει νά εἶμαστε πρόθυμοι νά φροντίζουμε γιά τά πάντα – νά τελειοποιοῦμε τόν έαυτό μας σέ κάθε ἔργο.»¹¹ Όπως τό θέτει ὁ Απόστολος Ιωάννης: «Όποιος δέν αγαπᾶ τόν ἀδερφό του, τόν ὁποῖο βλέπει, πῶς μπορεί νά αγαπάει τόν Θεό, τόν ὁποῖο δέν βλέπει; Και αὐτή τήν ἐντολή μάς ἔδωσε ὁ Χριστός: «Όποιος αγαπάει τόν Θεό, πρέπει ν' αγαπάει και τόν ἀδερφό του.»¹²

Άν ἡ καρδιά μας εἶναι εἰλικρινής, θά ἀποφύγουμε τήν ξεκομμένη «πνευματικότητα» τής αὐταρέσκειας και τής ἰσχυρογνωμοσύνης. Θά δοῦμε ὅτι ὁ Θεός μάς παρέχει συνεχεῖς εὐκαιρίες νά κόψουμε τό θέλημά μας ἐνώπιον τῶν άλλων. Μή θέλοντας πλέον νά κάνουμε τό θέλημά μας, θά ἀναζητήσουμε μιά ζωή ὑπευθυνότητας πρὸς τούς άλλους. Στό πλαίσιο τοῦ γάμου, αυτό σημαίνει ὑπόσχεση δέσμευσης και ἀφοσίωσης στόν ἢ τήν σύζυγο. Στό πλαίσιο τής μοναστικῆς ζωῆς, αυτό σημαίνει τό ἴδιο πρὸς τόν πνευματικό πατέρα ἢ μητέρα, και πρὸς τούς ἀδελφούς ἢ τίς ἀδελφές. Πρέπει νά ἐμμένουμε σ' αυτό εἰδικά ὅταν αυτό ἀντιβαίνει στίς γνώμες μας και τίς ἐπιθυμίες μας. Όλοι οί παλαιοί πνευματικοί συγγραφεῖς λένε ὅτι αυτό εἶναι οὐσιαστικό ἄν θέλουμε νά προοδεύσουμε στή ζωή τής προσευχῆς, ἐπειδή, χωρίς νά κόψουμε τό θέλημά μας ἐνώπιον τῶν άλλων, μπορεί νά νομίζουμε ὅτι κάνουμε τό θέλημα τοῦ Θεοῦ (κατά τή γνώμη μας) ἐνῶ στήν πραγματικότητα κάνουμε τό δικό μας θέλημα.

Έπιπλέον, εἶναι ἐπιτακτικό νά παραιτηθοῦμε - ἢ τουλάχιστον νά εἶμαστε πρόθυμοι νά παραιτηθοῦμε - άπό κάθε μνησικακία πρῖν ἀρχίσουμε νά προσευχόμαστε. Ό Χριστός εἶπε, «Όταν σέκεστε νά προσευχηθεῖτε, νά συγχωρεῖτε ἄν ἔχετε κάτι ἐναντίον ὁποιοῦδήποτε,

ὥστε κι ὁ οὐράνιος Πατέρας σας νά συγχωρήσει τὰ παραπτώματά σας. Ἐάν ὅμως ἐσεῖς δέν συγχωρεῖτε, οὔτε κι ὁ οὐράνιος Πατέρας σας θά συγχωρήσει τὰ παραπτώματά σας.»¹³ Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακας γράφει: «Ὅταν ξεκινᾷς νά σταθεῖς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἄς εἶναι ὁ χιτώνας τῆς ψυχῆς σου ὑφασμένος μέ τό νῆμα τῆς ἀμνησικακίας. Εἶδεμή τίποτε δέν πρόκειται νά ὠφεληθεῖς ἀπό τήν προσευχή.»¹⁴

66. ΑΠΟΚΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΠΑΣΜΩΝ

Τέλος, πρέπει νά κόψουμε τούς ἐξωτερικούς περισπασμούς. Αὐτοί ἀρχίζουν μέ τόν πρῶτο-πρῶτο περισπασμό – τήν ἐντρούφηση στό φαγητό – ἀπό τόν ὁποῖο γεννῶνται ὅλοι οἱ ἄλλοι περισπασμοί τῶν αἰσθήσεων, ἀπό τήν ἀγάπη γιά ἄνεση μέχρι τή σεξουαλική λαγνεία, τό κάπνισμα, τήν κατάχρηση ἀλκοόλ καί ναρκωτικῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς, ἡ χρήση μαριχουάνας εἶναι ἴσως ὁ πιό ἀπειλητικός, γιατί δίνει τήν ψευδαίσθηση ὅτι εἶναι κάτι τό «πνευματικό», ἐνῶ ἐμποδίζει τόν ἄνθρωπο νά συγκεντρωθεῖ καί ἔτσι νά ἀσκήσει τή νήψη καί νά ἀντικρούσει τόν ἑαυτό του.

Ἀφοῦ κόψουμε τίς χονδροειδέστερες μορφές τοῦ περισπασμοῦ τῶν αἰσθήσεων, ἔχουμε ἀκόμα νά ἀντιμετωπίσουμε λεπτότερους περισπασμούς – πού αὐτή τή φορά προέρχονται ἀπό τήν ὑπνωτική χρήση τῆς διασκέδασης καί τῆς πληροφόρησης – τά ὁποῖα ἐπίσης θολώνουν τό νοῦ καί ἐμποδίζουν τή νηφαλιότητα. Στό σύγχρονο Δυτικό κόσμο τό συνειδητό μας πλήττεται ἀπό ἕνα συνεχές παραπέτασμα ἀπό ἤχους, λέξεις καί εἰκόνες, καί ἔτσι εἶναι πιό διασπασμένο καί κατακερματισμένο ἀπ' ὅ,τι σέ παλιότερους καιρούς. Οἱ σκέψεις μας βρίσκονται σέ μεγαλύτερη ἀταξία. Ὡστόσο, ὅσο συνεχίζουμε νά νήφουμε καί νά προσευχομάστε, εἶναι φυσικό νά ἀρχίσουμε νά ἀποφεύγουμε καί αὐτούς τούς περισπασμούς. Στήν ἀρχή μπορεῖ νά ἀναγνωρίσουμε τήν τηλεόραση ὡς περισπασμό, στή συνέχεια τή μουσική (ιδιαίτερα τίς χονδροειδεῖς σύγχρονες μορφές τῆς), μετά τίς ἐφημερίδες καί τά κοσμικά περιοδικά, μετά τή φλυαρία καί τίς ἄσκοπες συζητήσεις, κ.λ.π.

«Μέ ὅλη σας τή δύναμη νά ἐπιδιώκετε τήν ἀρετή τῆς νήψης», συμβουλεύει ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος, «αὐτόν τόν φύλακα καί φρουρό τοῦ πνεύματος, αὐτή τήν τέλεια ἡρεμία τῆς καρδιάς καί αὐτή τήν εὐλογημένη κατάσταση τῆς ψυχῆς πού εἶναι ἐλεύθερη ἀπό φαντασιώσεις, μιά κατάσταση πού βρίσκεται τόσο σπάνια. Αὐτή εἶναι ἡ ἀτραπός τῆς

ἀληθινῆς πνευματικῆς γνώσης. Μὲ μεγάλη ἐγρήγορηση καὶ διάπυση ἐπιθυμία βαδίστε αὐτὴ τὴν ἀτραπὸ μὲ τὴν Προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ, μὲ ταπεινότητα καὶ συγκέντρωση, διατηρώντας καὶ τίς αἰσθήσεις καὶ τὸ πνεῦμα σιωπηλά, αὐτο-ελεγχόμενοι στὴν τροφή καὶ τὸ ποτό καὶ σέ ὅλα τὰ δελεαστικῆς φύσης πράγματα. Βαδίστε αὐτὴ τὴν ἀτραπὸ μὲ νοῦ ἐξασκημένο στὴν κατανόηση, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ σᾶς διδάξει πράγματα πού δέν μπορούσατε κἄν νά ἐλπίζετε. Θὰ σᾶς δώσει γνώση, φῶτιση καὶ καθοδήγηση τέτοια πού δέν μπορούσε νά συλλάβει ὁ νοῦς σας ὅσο βαδίζατε στό ζόφο τῶν παθῶν καὶ τῶν σκοτεινῶν πράξεων, βυθισμένοι στή λήθη καὶ στή σύγχυση τοῦ χάους.»¹⁵

Ὁ π. Σωφρόνιος μιλάει περαιτέρω γιά τὴν ἀνάγκη νά φυλαχθοῦμε ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τῶν κοσμικῶν ἐντυπώσεων: «Ἡ ἐπίθεση τῶν λογισμῶν πού ἔρχονται ἀπὸ ἔξω εἶναι ἐξαιρετικά ἰσχυρὴ καὶ, γιά νά μειωθῆ ἡ ἔντασή της, ὑποχρεώνεται ὁ μοναχὸς στή διάρκεια τῆς ἡμέρας νά μὴν ἀνεχθῆ οὔτε ἓνα ἐμπαθὲς βλέμμα, νά μὴν ἐπιτρέψει στὸν ἑαυτό του προσκόλλησι σέ ὀτιδήποτε, ἀλλὰ συνεχῶς ἐπιδιώκει νά περιορίσει τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων στό ἐλάχιστο δυνατὸ ὄριο. Ἀλλιῶς, τὴν ὥρα τῆς ἐσωτερικῆς νοερᾶς προσευχῆς, ὅλες οἱ ἐντυπώσεις κάνουν ἐπίθεση κατὰ τῆς καρδιᾶς σάν ἀσυγκράτητη μαχητικὴ παράταξι καὶ ἐπιφέρουν μεγάλη σύγχυση.»¹⁶

67. ΝΕΚΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΓΩ

Ἀπ' ὅλα τὰ παραπάνω μπορούμε νά δοῦμε ὅτι αὐτὸ πού ἀπαιτεῖται τελικά ἀπὸ ὅσους θέλουν νά εἰσέλθουν σέ νήψη καὶ προσευχὴ μὲ τὸ σωστὸ πνεῦμα, δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸν ἀργό, ὀδυνηρό, ἀνελέητο, θάνατο τοῦ ἐγώ. Χωρὶς τὴ συνηθισμένη του τροφή, τὸ ἐγώ ἀποσύρεται σέ μιὰ γωνιά λιμοκτονώντας, ὅπου κάθεται καὶ κλαίει μέχρι πού στό τέλος δέν ἔχει πιά ἄλλη ἐνέργεια, καὶ πεθαίνει. Τότε εἶναι πού ἀρχίζει ἡ ἀληθινὴ ζωὴ.

Ὁ Ἄγ. Θεοφάνης τὸ θέτει αὐτὸ ὡς ἐξῆς: «τὴν πράξι τῆς κάθαρσις πρέπει νά τὴν κάνει κανεὶς μόνος του, χωρὶς κανέναν οἶκτο γιά τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸ πού παρακινεῖ σέ αὐτὴ τὴν πράξι εἶναι ὁ ἀποτελεσματικὸς, ζωντανὸς ζῆλος. Εἶναι καὶ τσεκούρι καὶ μαχαίρι, τὸ ὁποῖο λειτουργεῖ ἐξαιρετικά καλά ὅταν ἀκονίζεται ἀπὸ τὴ Χάρι καὶ καθοδηγεῖται ἀπὸ τίς ὑποβολές της. Εἶναι ἀνηλεές, ὅταν στερεώνεται στὴν καρδιά. Κόβει, ἀγνοώντας τίς κραυγές τοῦ θύματός του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ ἔργο

συνεχίζεται μέ ἐπιτυχία, καί σύντομα ἐπιτυγχάνει τό σκοπό του. Ἀλλά δέν εἶναι μόνον ἡ ἐκκοπή. Ὅταν ἔχουν κοπεῖ τά πάντα, ὁ ζῆλος εἶναι παρών, ἀλλά τότε δέν εἶναι πιά τσεκούρι. Λειτουργεῖ ὡς φρουρός, καί στρέφει ὅλη τή βιαιότητά του πρὸς τοὺς ἐχθρούς τῆς σωτηρίας, οἱ ὅποιοι δέν ἀφήνουν κανέναν ἀνενόχλητο, καί ἀπὸ τὴν ξεδιαντροπιά τῶν ὁποίων κανεῖς δέν ἔχει μείνει ἡσυχος ποτέ.»¹⁷

«Ἀφοῦ ἐγερθεῖς ἀπὸ τὴν φιλοκοσμία καί τὴ φιληδονία», λέει ὁ Ἄγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, «πέταξε ἀπὸ πάνω σου τίς μέριμνες, βγάλε ἀπὸ πάνω σου τίς σκέψεις, ἀπαρνήσου τό σῶμα, (καί τότε προσευχήσου). Διότι ἡ προσευχή δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀποξένωση ἀπὸ ὅλον τόν ὄρατό καί ἀόρατο κόσμο. Τί θέλησα πάνω στή γῆ ἐκτός ἀπὸ Σένα; Τίποτα, ἐκτός ἀπὸ τό νά προσκολλῶμαι σέ Σένα ἀπερίσπαστα μέσω τῆς προσευχῆς. Μερικοί ζοῦν μέ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πλούτου, ἄλλοι μέ τῆς δόξης καί ἄλλοι μέ κάποιου ἄλλου κτίσματος. Γιά μένα μόνον ἓνα ὕψιστο ἀγαθό ὑπάρχει, νά προσκολλῶμαι στόν Θεό, νά ἐναποθέτω καί νά στηρίζω τὴν ἐλπίδα γιά τὴν ἀπάθειά μου στόν Κύριο.»¹⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΙ

Η ΕΝΩΣΗ ΜΥΑΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑΣ

68. Η ΚΑΡΔΙΑ (*HSIN*)

Καθώς ή προσευχή αναπτύσσεται και βαθαίνει μέσα μας, κατέρχεται στην καρδιά. Στην Φιλοκαλία, όπως και στο απόσπασμα από τον Άγ. Ιωάννη της Κλίμακος που αναφέραμε παραπάνω, αυτό ονομάζεται «καρδιακή προσευχή» ή «νοερά προσευχή».

Η καρδιά, λένε οι Φιλοκαλικοί πατέρες, είναι ο «μυστικός τόπος» ή η «έσωτερική αίθουσα» του πνεύματος. Αυτό τό είχαν κατανοήσει και οι Κινέζοι επίσης την εποχή του Lao Tzu. «Στά Κινέζικα», εξηγεί ο ιστορικός Mai-mai Sze, «ό 'νοῦς' σημαίνεται μέ τόν χαρακτήρα *hsin* (καρδιά), και στην κινεζική σκέψη ή καρδιά θεωρείται ότι είναι ή έδρα της πνευματικής και ήθικης νόησης και αντίληψης, και ή λειτουργία της είναι νά έλέγχει τά συναισθήματα... Έδῶ είναι διαφωτιστική μά αντίστοιχη αρχαία έλληνική έννοια, γιατί ή κινεζική ιδέα της καρδιάς και ή λειτουργία της ήταν παρόμοια μέ τή Σωκρατική έννοια του 'πνεύματος', τό έργο και ή λειτουργία του όποιου ήταν 'νά γνωρίσει, νά κατανοήσει τά πράγματα όπως πράγματι είναι και κατά συνέπεια, ιδιαίτερα, νά γνωρίζει τό καλό και τό κακό, και νά κατευθύνει τίς πράξεις του ανθρώπου.' Η μορφή του κινεζικού χαρακτήρα *ssu* (σκέπτεσθαι), ό όποιος αποτελείται από ένα ιδεόγραμμα «κεφαλής» μέ τή μορφή ενός κρανίου πάνω από τό ιδεόγραμμα της καρδιάς, ύπονοεί ότι ή σκέψη καθοδηγείται από την καρδιά και προέρχεται από αυτήν, και είναι πιό σημαντική ή διαισθητική σκέψη άπ'ό,τι ή διανοητική.»¹

Έτσι, τόσο για τούς αρχαίους Κινέζους όσο και για τούς αρχαίους Έλληνες, ή λειτουργία της καρδιάς ήταν ή ίδια μέ τή λειτουργία του νοῦ και τελικά του πνεύματος, γιατί ή καρδιά ήταν γνωστή ως τό κέντρο του πνεύματος. Γι' αυτό, όταν ό Lao Tzu μιλούσε για «άδειασμα της καρδιάς/νοῦ (*hsin*)», αναφερόταν στην απόσπαση του πνεύματος από τούς λογισμούς που είχαν εισβάλει στην καρδιά.

Σέ πολλά σημεία του Ευαγγελίου, ό Χριστός μιλάει για την καρδιά ως τό κέντρο της πνευματικής επίγνωσης: «Τό στόμα μιλάει από τό

περίσσευμα τῆς καρδιᾶς», «...μήπως καί καταλάβουν μέ τήν καρδιά», «τά ἐκπορευόμενα ἀπό τό στόμα προέρχονται ἀπό τήν καρδιά», κλπ.²

Αὐτή ἡ παλαιά κατανόηση τῆς καρδιᾶς εἶχε περάσει στούς Ἑλληνες πατέρες τῆς Φιλοκαλίας, οἱ ὅποιοι εἶναι φορές πού χρησιμοποιοῦν ἄλλοτε τή λέξη «καρδιά» καί ἄλλοτε τή λέξη «νοῦς» δηλώνοντας τήν ἴδια ἔννοια.³ Δίδαξαν ὅτι τό πνεῦμα κατοικεῖ στήν κεφαλή καί ταυτόχρονα εἶναι ἐνεργό στήν καρδιά. Τό πνεῦμα εἶναι ἐνωμένο μέ τό σῶμα, ἀλλά δέν εἶναι ὀλοκληρωτικά μέσα στό σῶμα ἢ ἔξω ἀπό αὐτό, γιατί εἶναι ἀσώματο.⁴

Στήν Φιλοκαλία, ἡ «καρδιά» ἀναφέρεται στό ἀντίστοιχο ὄργανο τοῦ σώματος (ἢ εἰδικότερα στό ἀνώτερο τμήμα του), ἀλλά ἀναφέρεται ἐπίσης καί στό πνευματικό κέντρο τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου. Κατά τή νήψη καί τήν προσευχή, τό πνεῦμα πρῶτα βρίσκει τή σωματική καρδιά καί μετά τή μεταφυσική, πνευματική καρδιά.

«Ὁ ἀσκητής», λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «μαθαίνει τά μεγάλα μυστήρια τοῦ πνεύματος μέσω ἀγνῆς προσευχῆς. Κατέρχεται στά ἐσώτατα τῆς καρδιᾶς του, πρῶτα στή φυσική του καρδιά, καί μετά σέ ἐκεῖνα τά βάθη τά ὁποῖα δέν εἶναι πλέον τῆς σαρκός. Βρίσκει τή βαθιά καρδιά του – φθάνει στόν βαθύ πνευματικό, μεταφυσικό πυρήνα τῆς ὑπαρξῆς του. Καί κοιτάζοντας μέσα σ' αὐτό βλέπει ὅτι ἡ ὑπαρξη τῆς ἀνθρωπότητας δέν εἶναι κάτι τό ξένο καί ἔξω ἀπό αὐτόν, ἀλλά κάτι πού δέν μπορούμε νά τό διαχωρίσουμε ἀπό τήν ἴδια τήν ὑπαρξή του.»

69. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Αὐτό πού ἀποκαλέσαμε «κάθοδο στήν καρδιά» εἶναι ταυτόχρονα μιᾶ ἔνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς. Τό πνεῦμα, ἀποκομμένο ἀπό σκεπτομορφές καί εἰκόνες, συγκεντρώνεται στόν ἑαυτό του, καί μέ αὐτόν τόν τρόπο ἡ κεφαλή καί ἡ καρδιά στήν ὁποία κατοικεῖ τό πνεῦμα ἐνοποιοῦνται.

Στήν ἔνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς, βλέπουμε ξανά τή στενή σύνδεση ἀνάμεσα στή νήψη καί τήν προσευχή. Τό σημεῖο τῆς νήψης εἶναι ἡ καθαρῆ ἐπίγνωση τοῦ μυαλοῦ. Τό σημεῖο τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ πνευματική συναίσθηση στήν καρδιά. Στή νοερά προσευχή, ἡ συναίσθηση τοῦ πνεύματος πού προσεύχεται στήν καρδιά ἐνσαρκώνει τήν ἐπίγνωση τοῦ πνεύματος πού νήφει στό μυαλό. Τότε τό μυαλό καί ἡ καρδιά εἶναι ἐνωμένα, ὅπως καί ἡ ψυχή εἶναι ἐνωμένη μέ τό σῶμα.

Μιλώντας για πνευματική συναίσθηση στην καρδιά δέν έννοοῦμε συναίσθημα. Διαφέρει τόσο πολύ από τό συναίσθημα, ὅσο ἡ νήψη διαφέρει από τή σκέψη καί τήν λογική. Γιατί ὅπως τό συναίσθημα στην καρδιά ἀντιστοιχεῖ στίς σκέψεις καί τή λογική στην κατώτερη ψυχή, ἔτσι καί ἡ πνευματική συναίσθηση στην καρδιά ἀντιστοιχεῖ στή νήψη στό πνεῦμα.

Στά Ρωσικά, ἡ πνευματική συναίσθηση λέγεται *umilenie*. Αὐτή ἡ λέξη δέν μεταφράζεται. Στην κυριολεξία σημαίνει νά δέχεται κανείς τό ἔλεος (*milost*) ἀπό τόν νοῦ (*ume*). Ἀναφέρεται ταυτόχρονα σέ μιά τρυφερή συντριβή καί ἕνα ράγισμα στην καρδιά, σέ βαθιά ταπείνωση καί ἐξευτελισμό μαζί μέ μιά ἡρεμη ἀγαλλίαση, καί σέ πνευματική θλίψη μαζί μέ μιά χαρά καί εὐγνωμοσύνη πού ὑπερβαίνουν τά γήινα.

Ἡ νοερά προσευχή εἶναι προσευχή ἑνός νοῦ σέ νήψη μέσα σέ μιά καρδιά ραγισμένη ἀπό *umilenie*. Ἡ νήψη πρέπει νά ξεκινήσει ἀπό τό νοῦ. Μέσω τῆς προσευχῆς κατέρχεται στην καρδιά, ὅπου γίνεται συναίσθηση. Ὁ Ἄγ. Θεοφάνης ὁ Ἐγκλειστος γράφει: «Τό τέλος τῆς μαθητείας στην προσευχή μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἔρχεται ὅταν στην προσευχή μας προχωρᾶμε μόνο ἀπό συναίσθηση σέ συναίσθηση. Σέ αὐτή τήν κατάσταση, ἡ συνειδητή σκέψη μπορεῖ νά σταματήσει. Μποροῦμε νά παραμείνουμε τότε σέ μιά συναίσθηση πού φέρει τά ιδιαίτερα σημάδια τῆς προσευχῆς.

Ὅταν ἡ συναίσθηση τῆς προσευχῆς φτάνει στό σημεῖο νά γίνει συνεχῆς, τότε μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἀρχίζει ἡ νοερά προσευχή. Αὐτό εἶναι τό δῶρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού προσεύχεται γιά μᾶς, ἡ τελευταία βαθμίδα τῆς προσευχῆς πού μπορεῖ τό μυαλό μας νά συλλάβει.»⁵

70. ΕΠΙΓΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Από τήν μακρά του ἐμπειρία στην καρδιακή προσευχή, ὁ Γέροντας Νικόδημος μιλάει γιά τήν καρδιά ὡς κέντρο πνευματικῆς ἐπίγνωσης.

«Προσευχόμαστε μέ τήν καρδιά. Αποκοῦμε ἐπίγνωση μέ τήν καρδιά. Ἀλλά μέ τό μυαλό ἀπλῶς γνωρίζουμε ὅτι προσευχόμαστε. Ἄν προσεύχομαι, τότε συνειδητοποιῶ, συναισθάνομαι ὅτι προσεύχομαι. Φέρνω τόν ἑαυτό μου σέ ἐπίγνωση. Τότε τά αἰσθήματα ἐκδηλώνονται. Καί ὅταν ἐμφανίζονται τά αἰσθήματα, κυλοῦν τά δάκρυα. Χωρίς συνείδηση, χωρίς συναίσθηση, οὔτε τό ἐλάχιστο δάκρυ δέν θά τρέξει.

»Άλλο είναι νά γνωρίζετε μόνο (μέ τό μυαλό) ὅτι προσεύχεστε στόν Κύριο, κι ἄλλο αὐτό νά γίνεται μέ τήν καρδιά. Τότε τό νιώθετε ὅτι ἀπευθύνεστε στόν ἴδιο τόν Κύριο.

»Όταν κάποιος καλεῖ μέ τήν καρδιά του, προσεύχεται καί ἔχει καρδιακή προσευχή. Ἀλλά ἂν δέν ἔχει τήν ἐπίγνωση ὅτι ἀπευθύνεται στόν Κύριο, τότε προσεύχεται μόνο μέ τό κεφάλι του. Ξέρει ὅτι ὑπάρχει Θεός, καί θυμᾶται ὅτι ἀπευθύνεται στόν Θεό, ὅμως δέν τό συνειδητοποιεῖ. Ἀλλά ἡ ἐπίγνωση ὁδηγεῖ κάποιον στή συναίσθηση. Καί ὅταν ἔρχεται ἡ συναίσθηση, τότε ἀρχίζει νά κλαίει. Τότε ἀποκαλύπτεται ἡ ἀληθινή μετάνοια. Ἀποκτᾶ ἐπίγνωση τῶν ἁμαρτημάτων του καί ἀρχίζει νά μετανοεῖ εἰλικρινά – ‘Συγχώρεσέ με, συγχώρεσέ με, ἐλέησέ με!’ Τά πάντα καταλήγουν στήν καρδιά. Ἐτσι μᾶς δημιούργησε ὁ Θεός. Μᾶς ἔδωσε καρδιά – ‘ζωή’.

» Νά ἔχετε ἐπίγνωση μέσα στήν καρδιά σας γιά τά λόγια πού λέτε (στήν προσευχή). Δέν ἀκούω καί δέν καταλαβαίνω μόνο μέ τό μυαλό αὐτό πού λέω μέ τά λόγια. Ὅχι! Μέ ἐπίγνωση. Ἡ ἐπίγνωσή μας ἐντοπίζεται στήν καρδιά. Αὐτή εἶναι ἡ συναίσθηση τῆς καρδιάς. Ὅταν προφέρετε τά λόγια, νά ἔχετε ἐπίγνωση – σάν νά τά ἔχετε αἰσθανθεῖ. Πρέπει νά ἐξασκηθεῖτε σέ αὐτό.»

71. Ο ΝΟΥΣ ΩΣ ΦΡΟΥΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Ὅταν κανείς δέν ἀσκεῖται καλά στή νήψη, ἡ καρδιά μολύνεται ἀπό τή συνεχή ἐπίδραση τῶν λογισμῶν πού προέρχονται ἀπό τό νοῦ. Αὐτοί οἱ λογισμοί εἰσχωροῦν, τρόπον τινα, στήν καρδιά, καί σκοτεινιάζουν τό πνεῦμα μας. Δέν εἶναι οἱ ἐξωτερικοί πειρασμοί πού μπορεῖ νά μᾶς μολύνουν, ἀλλά μᾶλλον ἡ ἐσωτερική μας ἀντίδραση πρὸς αὐτούς, πού παίρνει τή μορφή τῶν λογισμῶν καί μετά αὐτοί φωλιάζουν στήν καρδιά μας. «Όλα αὐτά τά κακά πηγάζουν μέσα ἀπό τόν ἄνθρωπο», εἶπε ὁ Χριστός, «καί κάνουν τόν ἄνθρωπο ἀκάθαρτο.»⁶

Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης διευκρινίζει αὐτή τή διδασκαλία: «Οἱ λογισμοί τοῦ νοῦ κατευθύνονται ὅλοι πρὸς τή γῆ, καί δέν ὑπάρχει τρόπος νά τούς ὑψώσουμε πρὸς τόν οὐρανό. Τό ἀντικείμενό τους εἶναι μάταιο, αἰσθησιακό, ἁμαρτωλό. Ἐχετε δεῖ πῶς μαζεύεται ἡ ὁμίχλη στήν κοιλάδα. Αὐτό εἶναι μιᾶ ἀκριβῆς ἀπεικόνιση τῶν λογισμῶν μας. Ὅλοι σέρνονται πρὸς τά κάτω καί μαζεύονται πάνω στή γῆ. Ἐπιπλέον βρίσκονται καί σέ συνεχή ἀναβρασμό, δέν στέκονται ἤσυχτοι σ’ ἓνα τόπο. Σπρώχνουν ὁ ἓνας

Τό χαρούμενο καί παιδιάστικο παρουσιαστικό ενός ἀληθινοῦ δασκάλου τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς: ὁ Γέρων Νικόδημος, μοναχός καί ἐρημίτης στό Καρούλια, στό Ἅγιο Ὄρος (†1984). Ὁ π. Νικόδημος ἦταν γέροντας τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ τῆς Ἀλάσκας. Οἱ διδασκαλίες του πάνω στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ πρόκειται νά ἐκδοθοῦν σέ ἕνα προσεχές βιβλίο τῆς Ἀδελφότητος, μέ τίτλο, *Προσευχή τῆς Καρδιάς*.

τόν ἄλλον, σάν σμῆνος κουνουπιῶν τό καλοκαίρι. Ἐκτός αὐτοῦ, βρίσκονται συνεχῶς σέ κίνηση.

»Κάτω ἀπό αὐτούς βρίσκεται ἡ καρδιά. Οἱ λογισμοί συνεχῶς χτυποῦν τήν καρδιά καί δημιουργεῖται ἀντίστοιχη δράση. Ἀπό αὐτούς προέρχονται συναισθήματα ὅπως ἡ χαρά, ὁ θυμός, ἡ ζήλεια, ὁ φόβος, ἡ ἐλπίδα, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀπελπισία - ἐγείρονται στήν καρδιά τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Τίποτα δέν τά σταματᾷ. Ὅπως καί μέ τούς λογισμούς, δέν ὑπάρχει καμιά τάξη. Τά συναισθήματα κάνουν τήν καρδιά νά τρέμει συνεχῶς σάν τό φύλλο τῆς λεύκας.»⁷

Ἀπό αὐτό προκύπτει, φυσικά, ὅτι ἂν μάθουμε νά σταματᾶμε τούς λογισμούς στό νοῦ, δέν θά μποροῦν νά εἰσχωρήσουν στήν καρδιά. «Ἡ καρδιά καί ὁ νοῦς εἶναι δεμένα μαζί,» λέει ὁ γέροντας Νικόδημος. «Ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ἀγνός, τότε καί ἡ καρδιά θά εἶναι ἀγνή. Καί ὅταν ἡ καρδιά εἶναι ἀγνή, τότε ὁ νοῦς θά εἶναι ἐπίσης ἀγνός.»

Ἔτσι, μόνον ὅταν στεκόμαστε σέ ἐγρήγορη μέ τό πνεῦμα μας μέσα στό νοῦ μας μποροῦμε πραγματικά νά προσευχηθοῦμε μέ τό πνεῦμα στήν καρδιά μας. Γιατί τότε μόνον μποροῦμε νά προσευχηθοῦμε μέ καθαρή καρδιά. Καί «αὐτοί πού ἔχουν καθαρή καρδιά», λέει ὁ Χριστός, «θά δοῦν τόν Θεό».⁸ Καί πάλι ἐδῶ βλέπουμε γιατί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἀληθινή προσευχή χωρίς προσοχή.

Μιλώντας σχετικά μέ τό πῶς ὁ νοῦς πρέπει νά στέκεται φρουρός γιά τήν καρδιά, ὁ Ἁγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος γράφει: «Ἄλλο εἶναι νά ἐπισκοπεῖς (νά ἐποπτεύεις δηλαδή) συχνά τήν καρδιά σου καί ἄλλο τό νά ἐπισκοπεύσεις (νά κάνεις δηλαδή χρέος ἐπισκόπου) σ'αὐτήν. Στήν πρώτη

περίπτωση ό νοῦς μοιάζει μέ ἄρχοντα, ἐνῶ στή δεύτερη μέ ἀρχιερέα, ό όποϊος προσφέρει στόν Χριστό λογικές θυσίες.»⁹

«Ἡ νήψη», λέει ό Ἄγ. Ἡσύχιος, «εἶναι ἕνας σταθερός ἔλεγχος τοῦ νοῦ καί τοποθετεῖ τό νοῦ στήν *πύλη τῆς καρδιᾶς*, ὥστε νά βλέπει τούς λεηλατοῦντες λογισμούς καθώς ἔρχονται, νά ἀκούει τί λένε, καί νά γνωρίζει τί κάνουν αὐτοί οἱ κλέφτες, καί τί εἰκόνες προβάλλονται καί ἐγκαθίστανται ἀπό τούς δαίμονες, ἔτσι ὥστε νά δελεάσουν τό νοῦ μέσω τῆς φαντασίας.»¹⁰

Ό π. Σωφρόνιος μιλάει ἐπίσης γιά τό τί συμβαίνει ὅταν ό νοῦς στέκεται στήν *πύλη τῆς καρδιᾶς* σέ προσοχή μετά προσευχῆς: «Ό νοῦς γίνεται ὅλος ἀκοή καί ὄραση καί βλέπει καί ἀκούει κάθε λογισμό πού πλησιάζει ἀπό ἔξω, προτοῦ αὐτός μπεῖ στήν καρδιά. Κατά τήν προσευχή αὐτή ό νοῦς ὄχι μόνο δέν ἐπιτρέπει τήν εἴσοδο λογισμῶν στήν καρδιά, ἀλλά καί τούς ἀπωθεῖ καί φυλάγεται νά μή συνδεθεῖ μαζί τους»¹¹

72. Η ΕΝΩΣΗ ΜΥΑΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΧΑΡΗΣ

Ό διαχωρισμός τοῦ μυαλοῦ ἀπό τήν καρδιά, καί ἡ μεταξύ τους ἐναντίωση, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν Ὁδό. Αὐτός ό διαχωρισμός ξεπερνιέται ὅταν τό πνεῦμα μας, τό όποιο εἶναι διασκορπισμένο μέσα στήν ὑπαρξή μας, συνενώνει τίς δυνάμεις του ὥστε νά ἔρθει πιό κοντά στόν Δημιουργό του. Τότε μπορούμε πραγματικά νά ἀγαπᾶμε τόν Θεό μέ μία μοναδική, ἐνωτική δύναμη, μέ ὅλη τήν καρδιά μας, τή διάνοιᾶ μας καί τήν ψυχή μας. Καί αὐτό, ὥστόσο, ὅπως καί κάθε τι ἄλλο, πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι δέν μπορούμε νά τό κάνουμε ἀβοήθητοι, βασιζόμενοι μόνο στίς δικές μας δυνάμεις. Πρέπει νά στηριχθοῦμε ὀλοκληρωτικά στή Δύναμη (Χάρη ἢ *Teh*) τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἄγ. Ἰγνάτιος ἐξηγεῖ: «Όταν βάζει τό δαχτυλάκι τῆς ἡ Θεία Χάρη γιά νά θεραπεύσει ἕναν ἄνθρωπο συντριμμένο καί κατατεμαχισμένο λόγω τῆς πτώσης του, εἶναι φυσικό νά συναρμολογεῖ τά χωρισμένα κομμάτια του καί νά ἐνώνει τό μυαλό ὄχι μόνον μέ τήν καρδιά καί τήν ψυχή, ἀλλά ἀκόμη καί μέ τό σῶμα, καί νά τοῦ δίνει μία μοναδική, ἀληθινή ζέση γιά τόν Θεό.

»Μέ τήν ἔνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς ό ἀσκητής παίρνει τή δύναμη νά ἀντιστέκεται σέ ὄλες τίς ἐμπαθεῖς σκέψεις καί τά ἐμπαθή συναισθήματα. Μπορεῖ αὐτό νά εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιας τεχνικῆς; Ὁχι! Εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς Χάρης, εἶναι ό καρπός τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος πού ἐπισκιάζει τόν κρυφό μόχθο τοῦ Χριστιανοῦ ἀσκητή. Καί αὐτό εἶναι ἀκατανόητο γιά σαρκικούς καί φυσικούς ἀνθρώπους.»¹²

73. ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΥ ΚΑΙ ΖΩΝΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟ

Μόνον ὅταν τό μυαλό καί ἡ καρδιά εἶναι ἐνωμένα σέ προσευχή μποροῦμε νά βροῦμε τό πνευματικό μας κέντρο: αὐτό τό ὁποῖο ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος ὀνομάζει «βαθιά» ἢ «μεταφυσική» καρδιά. Τό κέντρο μας δέν μπορεῖ νά περιγραφεῖ ἐπαρκῶς μέ λόγια. Τό βιώνουμε ὡς μιά μυστηριώδη ἔνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς, ἀλλά ταυτόχρονα δέν εἶναι οὔτε ὁ ἐγκέφαλος οὔτε ἡ καρδιά. Ἄν καί εἶναι σέ ἐνότητα μέ τή σάρκα, δέν εἶναι καθαυτό σαρκικό. Ἄν καί δέν εἶναι σαρκικό, δέν εἶναι ὀλοκληρωτικά ἄυλο, γιατί ἄυλος εἶναι μόνον ὁ Θεός. Εἶναι σάν ἕνας ἐσωτερικός ναός, χωρίς περιγράμματα, χωρίς τοίχους, τοῦ ὁποῖου τά ἅγια τῶν ἁγίων εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς καρδιᾶς. «Ἀγωνίσου νά εισέλθεις στό ναό μέσα σου», λέει ὁ Ἄγ. Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, «καί θά δεῖς τόν οὐράνιο ναό». ¹³

Ὁ Ἄγ. Θεοφάνης μιλάει γιά τό πῶς πραγματικά αὐτό τό κέντρο διαμορφώνεται μέσω τῆς Χάρης. Σέ μιά ἐπιστολή πρὸς μιά πνευματική του κόρη γράφει:

«Ἡ ἐσωτερικὴ ρύθμιση ἀρχίζει ὅταν ἐπιλέγεις τὴν πλευρὰ τῆς Χάρης, καί κάνεις ἀπαράβατο κανόνα τῆς ζωῆς σου νά βαδίζεις στή ζωὴ σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τῆς Χάρης. Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή, καθὼς ἡ ἀπόφαση σχηματίζεται μέσα σου, ἕνα κέντρο θά σχηματιστεῖ ἐπίσης μέσα σου, ἕνα ἰσχυρὸ κέντρο, τό ὁποῖο θά ἀρχίσει νά σέ ἐλκύει πρὸς τόν ἑαυτό του μέ ὀλοένα μεγαλύτερη δύναμη. Σέ αὐτό τό κέντρο θά ὑπάρχει Χάρη, ἢ ὅποια ἔχει καταλάβει τὴ συνείδησή σου καί τὴν ἐλεύθερή σου βούληση (ἢ, τὴ συνείδησή σου καί τὴν ἐλεύθερή σου βούληση, σέ συνδυασμὸ μέ τὴ Χάρη). Αὐτό εἶναι τό ἴδιο τό ὁποῖο προηγουμένως λεγόταν ἀνάσταση καί ἀποκατάσταση τοῦ πνεύματος. Τότε ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ θά ἀρχίσει νά ἐλκύει πρὸς αὐτό τό κέντρο ὅλες τίς ἄλλες δυνάμεις τῆς φύσης σου, τόσο τίς διανοητικές ὅσο καί τίς πνευματικές, καί θά κυβερνᾷ ὀλοκληρῶς τὴ δράση τους, διατηρώντας ὅτι εἶναι καλὸ σ' αὐτές, καί καταστρέφοντας ὅτι εἶναι κακό. Αὐτὴ ἡ ἐφέλκυση τῶν πάντων σέ ἕνα κέντρο καί ἡ κατεύθυνση τῶν πάντων πρὸς ἕνα σκοπὸ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἀναγέννηση τὴν ὁποία εἶχες τόσο διάπυρα ἐπιθυμήσει. Ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἔχει ἐκπληρωθεῖ αὐτὴ ἡ ἀναγέννηση, τά πάντα, μικρὰ καί μεγάλα, θά ἐκπορεύονται ἀπὸ αὐτό τό κέντρο, καί μέσα σου θά ἐγκαθιδροθεῖ ἡ πιό

τέλεια ἄρμονία, καί ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε κατανόηση, θά ἐπισκιάσει τόν ἐσωτερικό ναό τῆς φύσης σου.»¹⁴

Τό νά βρεῖ κανείς τό κέντρο του καί νά ζεῖ ἀπό αὐτό εἶναι τό ἴδιο μέ τό νά βρεῖ τό πνεῦμα καί νά ζεῖ ἀπό αὐτό. Ὅταν ζοῦμε ἀπό τό κέντρο μας, δέν ἀντιδροῦμε πλέον σέ ἐξωτερικές πιέσεις καί πειρασμούς. Μή ἀντιδρώντας σέ πιέσεις, εἴμαστε ἐλεύθεροι ἀπό σκέψεις, συναισθήματα καί ἐπιθυμίες πού αὐτές οἱ ἀντιδράσεις παράγουν. Τά κίνητρά μας εἶναι ἐσωτερικά μᾶλλον παρά ἐξωτερικά, καί ἔτσι δέν ἔχουμε νά γεμίζουμε συνεχῶς τόν ἑαυτό μας μέ ὅτι βρίσκεται ἔξω ἀπό μᾶς: τό νά μᾶς προσέχουν οἱ ἄλλοι, τά ὑλικά πράγματα, κλπ.

Ζώντας ἀπό τό πνεῦμα μας, βλέπουμε τόν ἑαυτό μας καί τούς ἀνθρώπους καί τά πράγματα γύρω μας ὅπως πράγματι εἶναι. «Ὁ ἐστιασμένος στό κέντρο του,» λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, «βλέπει τά πάντα μέσα του. Ὅποιος βρίσκεται στό κέντρο ἑνός κύκλου βλέπει τά πάντα πού βρίσκονται στήν ἀκτίνα του. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ ὅποιον εἶναι ἐστιασμένος μέσα του – βλέπει ὅλες τίς κινήσεις τῶν δυνάμεών του καί εἶναι σέ θέση νά τίς κυβερνήσει.»¹⁵

Ὅταν εἰσερχόμαστε στό κέντρο μας, τό πνεῦμα μας εἰσέρχεται, κατά κάποιον τρόπο, μέσα του. Αὐτό ὡστόσο δέν εἶναι αὐτοαπορρόφηση, γιατί τό πνεῦμα, ὅταν διαχωρίζεται ἀπό ἐξωτερικές ἐντυπώσεις, θά ἀναζητήσει κατά φυσικό τρόπο αὐτό πού εἶναι πάνω καί πέρα ἀπό αὐτό: τόν Δημιουργό του. Ἀπασχολημένο μέ τή νοερά προσευχή, θά ἔχει μιά χωρίς λόγια συζήτηση μέ τόν Λόγο πού τό δημιούργησε.

74. Ο ΛΑΟ ΤΖΟΥ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΝΟΥΝ ΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΟ «ΚΕΝΤΡΟ»

Ἡ προσωπική κοινωνία μέ τόν Χριστό στό πνευματικό μας κέντρο εἶναι (γιά νά ἀναφερθοῦμε στήν προηγούμενη ἀναλογία μας) ἡ ἐνσάρκωση μέσα σ'αὐτό τό κέντρο αὐτοῦ πού διαισθητικά εἶχε συλλάβει ὁ Lao Tzu ὡς Tao.

Ὁ Lao Tzu ἀναφερόταν στό πνευματικό κέντρο τοῦ ἀνθρώπου ὡς τό «κέντρο» ἢ ἡ «κοιλιά» (*fi*), τό ὁποῖο ὁ Gi-ming Shien μεταφράζει ὡς «ἐσωτερικά πράγματα» καί ὁ Κινέζος σχολιαστής Liu Qi τό ἐρμηνεύει ὡς «ἐσωτερική εὐρυχωρία.» Στό κεφάλαιο 12 τοῦ *Tao Teh Ching* διαβάσουμε:

Γί' αὐτό ὁ σοφός κοιτάει νά ἱκανοποιήσει τήν κοιλιά του (δηλ. νά βρεῖ τό κέντρο του καί νά ζεῖ ἀπό αὐτό)

κι όχι τό ἀχόρταγο μάτι (δηλ. νά βλέπει τά ἐξωτερικά πράγματα καί νά ζεῖ ἀπό αὐτά).

Ἀληθινά διαλέγει τοῦτο καί ὄχι ἐκεῖνο.¹⁶

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ Χριστός χρησιμοποίησε τήν ἴδια μεταφορά ὅταν μιλοῦσε γιά τό κέντρο τοῦ ἀνθρώπου: «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοί ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.»¹⁷

Ἐδῶ ὁ Χριστός ὄχι μόνο μίλησε γιά τήν ἴδια πραγματικότητα στήν ὁποία ἀναφερόταν ὁ Lao Tzu πρὶν ἀπό πέντε αἰῶνες, ἀλλά ἀποκάλυψε ἐπίσης μιὰ νέα πραγματικότητα τήν ὁποία θά βίωναν ὅσοι Τόν ἀκολουθοῦσαν. Ἡ εὐαγγελική περικοπή συνεχίζει: «Αὐτό τό εἶπε ὁ Ἰησοῦς ἐννοώντας τό Πνεῦμα πού θά ἔπαιρναν ὅσοι θά πίστευαν σ' Αὐτόν. Γιατί τότε ἀκόμα δέν εἶχαν τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδή ὁ Ἰησοῦς δέν εἶχε ἀκόμα δοξαστεῖ.»¹⁸

Ὅταν ὁ Χριστός ἀπέστειλε τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στους μαθητές του μετὰ τό θάνατό Του καί τήν ἀνάστασή Του, αὐτή ἡ χάρη δέν ἐνεργοῦσε πλέον πρὸς αὐτούς πού ἀκολουθοῦσαν τό Ταο/Λόγο ἐξωτερικά, ὅπως συνέβαινε στίς προηγούμενες ἐποχές, ἀλλά τώρα μπορούσε νά γεμίσει τό κέντρο τους καί νά ρεύσει μέσα ἀπό αὐτό τό κέντρο, τήν πνευματική «κοιλιά» τους ἢ τή «βαθεῖα καρδιά». Σέ αὐτό θά ἐπανέλθουμε ἀργότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΥ

75. ΕΠΙΜΟΝΗ

Γιά νά διαμορφώσει κανείς ένα κέντρο μέσα του, καί νά μπορεῖ νά προσεύχεται ἀπό αὐτόν τόν μυστικό τόπο, εἶναι ἐπιτακτικό νά ἀφιερώνει τόν χρόνο του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καθημερινά, ἀνελλιπῶς. Πρέπει νά καθιερώσει κανείς κάποια ιδιαίτερη ὥρα γιά νήψη καί προσευχή, ιδιαίτερα τό πρωῖ καί τό βράδυ.

Τό πρωῖ εἶναι ιδιαίτερα σημαντικό νά βάλει κανείς ένα θεμέλιο νήψης στό νοῦ. Τό βράδυ καί ἡ νύχτα συμβάλλουν πιά πολύ στή μετάνοια τῆς καρδιάς, ὅπου λαμβάνει χώρα μιά ἐσωτερική κάθαρση. «Ἡ νυχτερινή προσευχή», λέει ὁ Γέρον Νικόδημος, «σᾶς προετοιμάζει γιά τήν προσευχή κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας... Ταπείνωση, ἐπίγνωση, μετάνοια. 'Συγχώρεσέ με, Κύριε, ἐμένα πού ζῶ σ' αὐτόν τόν κόσμο, πού φέρω ένα σῶμα, καί πού παρασύρομαι ἀπό τό διάβολο.' Κάντε το αὐτό ἀσταμάτητα. Καί, γιά τό παραμικρό πού κάνετε, στραφεῖτε μέ ταπείνωση πρὸς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ζητεῖστε συγχώρεση ἀπό τόν Κύριο: 'Εἶμαι ἀσταθής.'»

Φυσικά, πέρα ἀπό τόν χρόνο πού ἀφιερώνει κανείς εἰδικά γι' αὐτόν τόν σκοπό, θά πρέπει νά προσπαθεῖ νά παραμένει σέ κατάσταση νήψης καί προσευχῆς σέ κάθε περίσταση κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας.

«Κάντε το αὐτό κανόνα σας»: λέει ὁ Ἄγ. Θεοφάνης, «Νά εἶστε πάντα μέ τόν Θεό στό μυαλό καί τήν καρδιά, νά μήν ἐπιτρέπετε ποτέ στίς σκέψεις νά περιπλανῶνται, ἀλλά ὅποτε τό κάνουν, νά τίς ἀνακαλεῖτε καί νά τίς ἀναγκάζετε νά μείνουν μέσα στό σπίτι τῆς καρδιάς καί νά μιλοῦν στόν γλυκύτατο Κύριο...

»Οἱ προϋποθέσεις γιά ἐπιτυχία εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἀδιάσπαστη συνέχεια σ' αὐτό τόν ἀγῶνα - ἐπιμονή σ' αὐτόν. Μήν τόν ξεκινᾶτε καί τόν ἀναβάλλετε ξανά καί ξανά. Μᾶλλον, ἅπαξ καί ἀρχίσατε, συνεχίστε τον μέχρι νά πετύχετε. Ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται πάντα ἀπό τήν ἐπιμονή στόν κόπο. 2) Γιά νά τό φέρετε αὐτό εἰς πέρας, χρειάζεστε νά ὀπλιστεῖτε μέ ὑπομονή καί αὐτοπειθαρχία. Θά ἔρθει ἀβεβαιότητα, ὁ πόθος θά ἐξασθενήσει, καί θά ἐγερθεῖ κάθε εἶδος ἀμφιβολία. Πρέπει νά τά διώξετε ὅλα αὐτά μακριά, καί νά βιάσετε τόν ἑαυτό σας νά συνεχίσει τόν μόχθο

σας. 3) Ἄς ἐμπνέεστε ἀπό τήν ἐλπίδα ὅτι ὁ Κύριος, βλέποντας τόν μόχθo σας στήν προσευχή καί τήν ἐπιμέλεια μέ τήν ὁποία προσπαθεῖτε νά τήν κάνετε συνήθεια, στό τέλος θά σᾶς παραχωρήσει αὐτή τήν προσευχή, καί ὅτι ἀπό τή στιγμή πού αὐτή θά σταθεροποιηθεῖ στήν καρδιά, θά ἀρχίσει νά ρέει μόνη της σάν πηγὴ ἀπό τήν καρδιά. Αὐτός ὁ τόσο εὐλογημένος καρπός εἶναι καρπός τοῦ μόχθου στήν προσευχή! Ἀπό τήν προσδοκία γι' αὐτόν τόν καρπό ἐμπνέονταν ὅλοι ὅσοι προσεύχονταν, καί ὅταν τόν ἐλάμβαναν ἦταν γι' αὐτούς πηγὴ συνεχοῦς πνευματικῆς μακαριότητος, χαρᾶς, καί ἐν Θεῷ εἰρήνης στήν καρδιά. Εἶθε ὁ Θεός νά σᾶς ἀπονείμει αὐτόν τόν καρπό! Ἀλλά χωρίς νά μοχθήσετε μέ ἐπιμονή, αὐτοπειθαρχία, ὑπομονή, δέν θά σᾶς τόν ἀπονείμει. Κουράγιο!»¹

76. Η ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Ἔχουμε δεῖ πῶς τά λόγια, ἂν καί δίνουν μορφή στήν προσευχή καί βοηθοῦν σ' αὐτήν, δέν ἀποτελοῦν προσευχή αὐτά τά ἴδια. «Μὴν ξεχνᾶτε ποτέ», λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, «ὅτι ἡ οὐσία τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἀνύψωση τῆς καρδιᾶς καί τοῦ μυαλοῦ πρὸς τόν Θεό... Ἄν τό μυαλό ἐξαντλεῖται λέγοντας τά λόγια τῆς προσευχῆς, τότε νά προσεύχεστε χωρίς λόγια, προσκυνώντας τόν Κύριο ἐσωτερικά μέσα στήν καρδιά σας καί δίνοντάς Του τόν ἑαυτό σας. Αὐτό εἶναι ἡ ἀληθινή προσευχή. Τά λόγια εἶναι μόνον ἡ ἔκφραση τῆς προσευχῆς καί εἶναι πάντοτε ἀσθενέστερα στά μάτια τοῦ Θεοῦ ἀπ' ὅ,τι ἡ ἴδια ἡ προσευχή.»²

Ἦπάρχει ὥρα γιά λόγια καί ὥρα νά σταματήσουν τά λόγια. Ὅταν τό μυαλό σας ἔχει σταματήσει σέ προσοχή καί ἡ καρδιά σας ἔχει ἐπίγνωση τῆς πνευματικῆς προσευχῆς, θά ξέρετε πότε νά μιλήσετε (εἴτε νοερά εἴτε μέ τά χεῖλη) καί πότε νά σιωπήσετε. Καί πάλι ὁ Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Ἡ προσευχή μπορεῖ νά συνίσταται ἀπλά στό νά στέκεσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, στό νά ἀνοίγεις τήν καρδιά σου σ' Αὐτόν μέ εὐλάβεια καί ἀγάπη. Εἶναι μιά κατάσταση κατά τήν ὁποία νιώθει κανεῖς μιά ἀκατανίκητη ἔλξη νά σταθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ προσευχόμενος, ἢ εἶναι μιά ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ στήν προσευχή... Σέ προσευχή μέ καθαρὴ κατάνυξη, τά λόγια καί οἱ σκέψεις ἐξαφανίζονται, ὄχι ἐπειδὴ ἐμεῖς τό θέλουμε, ἀλλά ἀπό μόνα τους... Ἡ συναίσθηση τοῦ Θεοῦ - ἀκόμη καί χωρίς λόγια – εἶναι προσευχή.»³

Ὁ π. Γεώργιος Calciu, ὅταν μιλάει γιά τά μακροχρόνια βασανιστήρια, τήν ἀπομόνωση καί τίς στερήσεις πού ὑπέστη σέ

κομμουνιστικές φυλακές, συχνά λέει ότι τον στήριζαν ή «προσευχή και ό διαλογισμός»*. Όταν τον ρώτησαν μία φορά νά εξηγήσει τή διαφορά ανάμεσα σ' αυτά τά δύο, εἶπε ότι λέγοντας «προσευχή» έννοούσε προσευχή μέ λόγια, και λέγοντας «διαλογισμό» έννοούσε προσευχή χωρίς λόγια.

«Προσευχόμεουν μέ προσευχές πού εἶχα μάθει κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς μου,» εἶπε, «ἤ ἔκανα τίς δικές μου προσευχές γιατί εἶχα κάποια ἀνάγκη: ἦμουν καταπιεσμένος ἤ μόνος, ἤ πειραζόμεουν ἀπό ἀπελπισία, κ.ο.κ. Ἀλλά όταν διαλογιζόμεουν – τότε δέν σκεφτόμουν τίς λέξεις.

»Ἀκόμη και όταν σκεπτόμαστε, χρησιμοποιοῦμε λέξεις. Οἱ γλωσσολόγοι λένε ότι όταν σκεπτόμαστε μιμούμαστε τίς λέξεις, γιατί δέν εἴμαστε σέ θέση νά σκεφτοῦμε χωρίς λέξεις. Ἀλλά στόν διαλογισμό δέν χρησιμοποιεῖτε λέξεις. Τό νά διαλογίζεται κανείς σημαίνει νά βυθίζεται στήν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Τότε τό πνεῦμα εἶναι ἐλεύθερο.

»Κατά τόν διαλογισμό μου, δέν χρειαζόμεουν λόγια. Δέν μπορῶ νά τό εξηγήσω αὐτό. Ἦταν σάν ἕνας διάλογος χωρίς λόγια ανάμεσα σέ μένα και τόν Θεό, ἤ ανάμεσα σέ μένα και τήν Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Όταν διαλογιζόμεουν, ἄφηνα αὐτόν τόν κόσμο. Ἦμουν σ' ἕναν κόσμο χωρίς τήν παρουσία ὑλικῶν πραγμάτων, στόν κόσμο τοῦ πνεύματος. Κρατοῦσα τά μάτια μου κλειστά. Βρισκόμουν στό πνεῦμα, και αὐτό μοῦ ἔδινε πνευματική ἱκανοποίηση.

»Τό ἀληθινό νόημα τοῦ διαλογισμοῦ εἶναι νά εἶσαι σέ ἐπαφή μέ κάποιον – νά ἐπικοινωνεῖς μέ κάποιον – χωρίς λόγια. Ἐπικοινωνοῦσα μέ τόν Θεό ἤ μέ τούς ἀγγέλους χωρίς καθόλου λόγια. Ἔτσι, βασιμμένος σ' αὐτήν τήν ἐμπειρία κάνω διάκριση ανάμεσα στήν προσευχή και τόν διαλογισμό.»⁴

Γιά νά βοηθηθεῖ τό μυαλό νά ἔρθει σέ συμφωνία μέ τήν καρδιά, ό π. Γεώργιος Calciu, ό Ἄγ. Θεοφάνης και ἄλλοι, λένε ότι κατά τήν ὥρα τοῦ διαλογισμοῦ και τῆς προσευχῆς (εἰδικά κατά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ), μπορεῖ κανείς νά βάζει τό δεξί του χέρι πάνω στό ἄνω ἀριστερό μέρος τῆς καρδιάς.* Αὐτή ἡ πρακτική εἶναι ὠφέλιμη μόνον όταν γίνεται μέ πνεῦμα

* «διαλογισμός»: contemplation στό πρωτότυπο. Μέ τήν έννοια πού χρησιμοποιεῖ αὐτή τή λέξη ό π. Γεώργιος, πρόκειται για μία ἐνατένιση τοῦ νοῦ πρὸς τόν Θεό χωρίς λόγια και χωρίς νοητικές εἰκόνες, και ὄχι για κάποιες συγκεκριμένες τεχνικές διαλογισμοῦ. (Σ.τ.μ.)

* Κατά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, αὐτό συνήθως γίνεται ἐνῶ παράλληλα γυρίζει κανείς τούς κόμπους ἀπό ἕνα κομποσκοῖνι (chotki) μέ τό ἀριστερό χέρι.

«μή-δράσης» και όχι σαν ένα είδος τεχνάσματος. Δεν θα πρέπει να έμπεριέχει καμιά προσπάθεια έξαναγκασμού του μυαλού να ένωθει με την καρδιά. Θα συζητήσουμε αργότερα τούς κινδύνους που θα περιέκλειε μια τέτοια προσπάθεια.

77. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΟΥ ΓΕΝΝΩΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Έχουμε δείξει πώς όλοι οί λογισμοί, ακόμη και οί φαινομενικά καλοί, θα πρέπει να ξεπεραστούν όταν ασκούμαστε στη νήψη του νοῦ. Αυτό είναι εξίσου σημαντικό όταν προσευχόμαστε με τό νοῦ στην καρδιά. Σύμφωνα με τά λόγια του Αγ. Ίγνατίου: «Δέν είναι μόνο τά άμαρτωλά συναισθήματα και οί άμαρτωλές σκέψεις που διαταράσσουν την ένότητα μυαλού και καρδιάς. Ακόμη και οί φυσικές σκέψεις και συναισθήματα, όσο λεπτοφυή και μεταμφιεσμένα και να είναι και όσο και να παρουσιάζονται ως δίκαια και όρθά, διαταράσσουν αυτή την ένότητα, και θέτουν τό μυαλό και την καρδιά σε αντίθεση μεταξύ τους.»⁵

Παρομοίως, ό π. Σωφρόνιος γράφει: «Ο άσκητής, με την εύκτική προσοχή στην καρδιά προσπαθει να διαφυλάξει τό νοῦ καθαρό από κάθε λογισμό. Οί λογισμοί μπορει να είναι φυσικοί στά πλαίσια της επίγειας ζωής, αλλά μπορει να είναι και αποτελέσματα δαιμονικῶν επιδράσεων.⁶ Κατά την προσευχή, ό άσκητής άπαρνειται προσωρινά, κατά τό μέτρο του δυνατού (τό όποιο διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο), τίς ανάγκες της φύσης του. Λογισμούς δαιμονικής προέλευσης τούς αποβάλλει έντελῶς. Αυτό σημαίνει ότι ό νοῦς κατά την προσευχή απορρίπτει κάθε λογισμό, τόσο τούς φυσικούς όσο και τούς δαιμονικούς.⁷

»Καμιά φορά συμβαίνει στη βαθιά προσευχή κάτι που δύσκολα εξηγείται. Περνοῦν κοντά από τό νοῦ φωτοφόρες εμφάνισεις που προσπαθοῦν να προσελκύσουν επάνω τους την προσοχή του. Άν ό νοῦς δέν τούς δίνει προσοχή, επιμένουν σαν να λένε: 'Θά σου φέρω σοφία και σύνεση και, αν δέν με άποδεχθεῖς, τότε ἴσως ποτέ πιά δέν θα μπορέσεις να με δεῖς'. Ο ἔμπειρος, όμως, νοῦς με κανένα τρόπο δέν τίς προσέχει και αυτές φεύγουν όχι μόνο ως μή άποδεκτές, αλλά και ως μή αναγνωρίσιμες. Ο νοῦς δέν γνωρίζει καν με σιγουριά αν ήταν πονηρός έχθρός ή καλός άγγελος. Γνωρίζει, όμως, από την πείρα του ότι, αν προσηλώσει την προσοχή του στην προτεινόμενη φωτοφόρο σκέψη, μπορει να χάσει την προσευχή και ὕστερα να την αναζητηῖ με μεγάλο κόπο. Η πράξη ἔδειξε

ὅτι κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ἀπαιτεῖται τέλεια ἐγκράτεια, ἀκόμη καὶ ἀπὸ καλῆς σκέψεις, γιατί ἀλλιῶς ὁ νοῦς συναντᾶται μέ τὴν ἀτελείωτη ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ καί, ὅπως ἔλεγε ὁ Γέροντας, 'δέν βγαίνει καθαρός'. Ἡ ἀπώλεια τῆς καθαρᾶς προσευχῆς εἶναι ζημιὰ πού δέν ἀντισταθμίζεται μέ τίποτε.»⁸

Γιὰ ἄλλη μιά φορά, αὐτοί οἱ συγγραφεῖς δέν λένε ὅτι θά πρέπει νά προσπαθήσουμε νά μὴν ἔχουμε λογισμούς, ἀλλά μᾶλλον ὅτι δέν θά πρέπει νά ἀποδεχόμαστε καί νά ἀκολουθοῦμε τούς λογισμούς πού ἔρχονται. Ἄν μᾶς πιάσει ἕνας λογισμός, θά πρέπει ἀμέσως νά ὑψώσουμε τό μυαλό καί τὴν καρδιά μας καί πάλι πρὸς τόν Θεό καί, ἂν κάνουμε τὴν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, θά πρέπει νά ἐπαναφέρουμε τὴν προσοχή μας στά λόγια τῆς προσευχῆς.

78. Η ΑΝΑΠΝΟΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Στά ἐπίπεδα τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ πού σκιαγραφήσαμε παραπάνω, ἡ προσευχή πού προφέρεται μέ τὰ χεῖλη ἀκολουθεῖται ἀπὸ προσευχή πού προφέρεται μέ τό νοῦ. Αὐτό τό τελευταῖο συχνά συνδυάζεται μέ τὴν ἡσυχαστικὴ* μέθοδο τοῦ νά συγχρονίζει κανεὶς τὴν προσευχή μέ τό ρυθμό τῆς ἀναπνοῆς. Αὐτὴ ἡ μέθοδος μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ὡς περαιτέρω βοήθεια στή συγκέντρωση, ἀλλά δέν πρέπει νά ἐπιχειρεῖται μέ ἀπερισκεψία καί ὑπερηφάνεια, γιὰ νά μὴ γίνει ἕνα ἀκόμη τέχνασμα τοῦ αὐτοδικαιούμενου ἐγώ. «Μιά βαθμαία ἄνοδος στήν προσευχή εἶναι ἡ πιό ἀξιόπιστη,» συμβουλεύει ὁ π. Σωφρόνιος. «Γιὰ τόν ἀρχάριο πού μόλις ἀρχίζει τόν ἀγώνα συνήθως συστήνεται νά ξεκινήσει ἀπὸ τό πρῶτο βῆμα, τὴν προσευχή μέ τὰ χεῖλη, μέχρις ὅτου τό σῶμα, ἡ γλῶσσα, ὁ ἐγκέφαλος καί ἡ καρδιά νά τὴν ἀφομοιώσουν. Ὁ χρόνος πού χρειάζεται γι' αὐτό ποικίλλει. Ὅσο πιό ἐνθερμη εἶναι ἡ μετάνοια, τόσο συντομότερος εἶναι ὁ δρόμος.»⁹

Ὅπως καί μέ τὴν πρακτικὴ στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, ἡ νοητικὴ πρακτικὴ τοῦ συγχρονισμοῦ τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ μέ τὴν ἀναπνοή δέν πρέπει ποτέ νά διαχωρίζεται ἀπὸ τό πνεῦμα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς. Αὐτὴ ἡ τελευταία πρακτικὴ, γράφει ὁ π. Σωφρόνιος, «μπορεῖ νά εἶναι πραγματικά ὠφέλιμη ἂν κάποιος δέν ξεχνᾷ τό γεγονός ὅτι κάθε ἐπίκληση

* Ἡσυχασμός: ἀναφέρεται στήν ἐσωτερικὴ ἡσυχία

τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μέ συνείδηση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ.»

Κάποιοι ἀπό τούς ἀσκητικούς πατέρες τῆς Φιλοκαλίας μιλοῦν ἐπίσης γιά τό πῶς πρέπει νά ἀναπνέει κανείς κατά τή διάρκεια τῆς προσευχῆς: δηλαδή, ὅτι ἡ ἀναπνοή πρέπει νά ἐλέγχεται ὥστε νά εἶναι ἀπαλή καί ἀβίαστη. Βρίσκει κανείς τήν ἴδια συμβουλή στό *Tao Teh Ching*:

Μπορεῖς νά προσηλωθεῖς στήν ἀναπνοή σου
καί νά τήν κάνεις ἀλαφριά ὥσπου νά γίνεις μαλακός σάν τό μωρό;¹⁰

Ἐπειδή ἀνά τούς αἰῶνες ἔχουν πάθει ζημιά ἄνθρωποι τόσο ψυχολογικά ὅσο καί σωματικά μέ τό νά μήν ἐφαρμόζουν σωστά τέτοιες συμβουλές, θά πρέπει νά δώσουμε ἐδῶ κάποιες ἐπεξηγήσεις. Εἶναι πρῶτο ἀπαραίτητο νά ἐπισημάνουμε ὅτι τό νά προσηλώνεται κανείς στήν ἀναπνοή δέν σημαίνει νά τήν ζορίζει.

Μιά φορά κάποιος, ἀναφερόμενος στίς Φιλοκαλικές διδαχές σχετικά μέ τήν ἀναπνοή, ρώτησε τόν ἀσκητή τῶν ἡμερῶν μας, τόν Γέροντα Νικόδημο: «Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἡ ἀναπνοή σας ἀναστέλλεται;»

«Ὁχι,» ἀπάντησε ὁ π. Νικόδημος. «Πρέπει αὐτό νά γίνεται ἀπαλά, ἡσυχά καί ἡρεμά, ὥστε ἡ ἀναπνοή νά μήν ἐξάπτει τά νεῦρα...Στήν Φιλοκαλία ὁ Γέρον Ἰγνάτιος γράφει: 'Εἰσπνέετε ἀπαλά καί ἐκπνέετε ἀπαλά.' Ἀλλιῶς, ἂν ἐρεθίσετε τά νεῦρα σας, ἡ προσευχή σας θά εἶναι θερμοαίμη, ὅπως λέει ὁ Ἰγνάτιος Brianchaninov.»

Αὐτός πού ἔκανε τήν ἐρώτηση ρώτησε τότε τόν π. Νικόδημο: «Ὅταν τό κάνετε αὐτό, δέν νιώθετε ἕνα εἶδος σφίξιμο στό στήθος;»

Ὁχι. Πρέπει νά γίνεται ἐλεύθερα. Ἄν ἀναπνέεις βεβιασμένα, καί πάλι θά ἐξάψεις τά νεῦρα σου. Πρέπει νά γίνεται ἡρεμά καί ἀπαλά. Αὐτό ὑποδεικνύουν ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, καί ὁ δικός μας, ὁ Ρῶσος Νεῖλος τοῦ Sora: ὅσο μπορεῖτε, νά συγκρατεῖτε τήν ἀναπνοή σας. Τί σημαίνει αὐτό ἐδῶ; Ὁχι νά συγκρατεῖτε τήν ἀναπνοή σας ὥστε νά μήν ἀναπνέετε, ἢ νά παίρνετε μία εἰσπνοή καί νά τήν κρατᾶτε. Ὁχι. Ἀναπνέετε ἐλεύθερα, ἀπαλά καί ἡρεμά. Αὐτό εἶναι νά συγκρατεῖ κανείς τήν ἀναπνοή... Αὐτό τό κάνουμε μέ τά ρουθούνια, τόν λάρυγγα καί τούς πνεύμονες.»

Αὐτό, φυσικά, εἶναι ἐπίσης πάρα πολύ σύμφωνο μέ τό πνεῦμα τοῦ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος δίδαξε πῶς «αὐτοί πού τά καταφέρνουν (δηλ. βιάζουν τά πράγματα ἀπό τή φιλοδοξία τους) τά κάνουν ἄνω-κάτω.»¹¹

Δεύτερο, θά πρέπει νά ἀναφέρουμε ὅτι, ὅταν ὁ νοῦς κάποιου εἶναι σέ νήψη, ἡ ἀναπνοή του φυσικά καί αὐθόρμητα γίνεται ἀπαλή καί σιγανή. Ὁ Ἁγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς († 1359 μ.Χ.) ἐξηγεῖ:

«Μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς τόν ἔλεγχο τῆς ἀναπνοῆς ὡς ἄμεσο ἐπακόλουθο τῆς προσοχῆς τοῦ νοῦ. Γιατί αὐτή ἡ πνοή εἰσέρχεται καί ἐξέρχεται μέ ἡρεμία καί σέ κάθε προσπάθεια πού ἀπαιτεῖ συγκέντρωση, ἰδιαίτερα σ' ὅσους ἡσυχάζουν κατά τό σῶμα καί τή διάνοια. Αὐτοί δηλαδή, σαββατίζοντας πνευματικά καί παύοντας - ὅσο εἶναι ἐφικτό - ὅλα τά ἔργα τους, ἀπορρίπτουν κάθε ἔργο τῶν ψυχικῶν δυνάμεων μεταβατικό καί ἐξωτερικό σχετιζόμενο μέ τίς διάφορες γνώσεις, ὅπως ἐπίσης κι ὅλες τίς μέσω τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις καί γενικά κάθε ἐνέργεια τοῦ σώματος πού ὑπόκειται στήν ἐξουσία μας. Ἀκόμη, ἀπορρίπτουν καί ὅ,τι δέν ὑπόκειται τελείως στήν ἐξουσία μας, ὅπως γιά παράδειγμα τήν ἀναπνοή, σέ ὅσο βαθμό μποροῦν.»¹²

79. ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΙΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ;

Στήν Φιλοκαλία βρίσκει κανεῖς ὁδηγίες σχετικά μέ τό πῶς, λέγοντας νοερά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, μπορεῖ νά ὀδηγήσει τό νοῦ πρός τήν καρδιά μέ τή βοήθεια τῆς ἀναπνοῆς του. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει σχετικά μέ αὐτή τή μέθοδο:

«Ὁ μοναχός, ἀφοῦ βρεῖ μιά κατάλληλη στάση γιά τό σῶμα, προφέρει τήν εὐχή μέ τό κεφάλι του γερμένο πρός τό στήθος του, εἰσπνέοντας στό 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ (Υἱέ Θεοῦ),' καί ἐκπνέοντας στό 'ἐλέησόν με (τόν ἁμαρτωλό).' Κατά τήν εἰσπνοή ἢ προσοχή στήν ἀρχή ἀκολουθεῖ τήν κίνηση τοῦ εἰσπνεόμενου ἀέρα μέχρι τό πάνω μέρος τῆς καρδιᾶς. Μέ αὐτόν τόν τρόπο σύντομα μπορεῖ νά διατηρεῖ τή συγκέντρωσή του χωρίς νά ἀφαιρεῖται, καί ὁ νοῦς παραστέκεται στήν καρδιά, ἢ ἀκόμη μπαίνει σ' αὐτήν. Αὐτή ἡ μέθοδος τελικά φέρνει τό νοῦ σέ θέση νά δεῖ ὄχι τή φυσική καρδιά, ἀλλά αὐτό πού συμβαίνει μέσα σ' αὐτήν - τά συναισθήματα πού εἰσχωροῦν ἀνεπαισθήτως μέσα σ' αὐτήν καί τίς νοητικές εἰκόνες πού προσεγγίζουν ἀπ' ἔξω. Μέ αὐτή τήν ἐμπειρία, ὁ μοναχός ἀποκτᾷ τήν ἰκανότητα νά αἰσθανθεῖ τήν καρδιά του, καί νά συνεχίσει μέ τήν προσοχή του ἐστιασμένη στήν καρδιά χωρίς νά καταφεύγει σέ ὅποιαδήποτε περαιτέρω ψυχοσωματική τεχνική.»¹³

Ἐπειδή ἡ λανθασμένη ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς μεθόδου, χωρίς τήν κατάλληλη καθοδήγηση ἀπό ἕναν Ὁρθόδοξο πνευματικό, μπορεῖ ἐπίσης

νά ἔχει κακές συνέπειες, οἱ γέροντες ἀσκητές τῶν τελευταίων αἰῶνων κατευθύνουν τούς ἀνθρώπους (καί ἰδιαίτερα τούς λαϊκοὺς) στό νά ἀποφεύγουν αὐτή τήν τεχνική καί νά προτιμοῦν μιά πιό ἀπλή καί ἀσφαλή πρακτική. Ἐτσι ὁ π. Σωφρόνιος γράφει:

«Αὐτή ἡ διαδικασία [τό νά παρακολουθεῖ κανεῖς τήν ἀναπνοή του στήν πορεία της πρός τό πάνω μέρος τῆς καρδιᾶς] μπορεῖ νά βοηθήσει τόν ἀρχάριο νά καταλάβει ποῦ πρέπει νά βρίσκεται ἡ ἐσωτερική του προσοχή κατά τήν ὥρα τῆς προσευχῆς καί, κατά τό δυνατόν, καί ὅλες τίς ἄλλες ὥρες. Ὡστόσο, ἡ ἀληθινή προσευχή δέν ἐπιτυγχάνεται ἔτσι. Ἡ ἀληθινή προσευχή ἔρχεται ἀποκλειστικά ὅταν ἔχει κανεῖς μοναδικά θεμέλια τήν πίστη καί τή μετάνοια. Ὁ κίνδυνος ἀπό τίς ψυχοτεχνικές εἶναι ὅτι οὐκ ὀλίγοι ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στήν μέθοδο ὡς μέθοδο. Γιά νά ἀποφύγει μιά τέτοια ἀλλοίωση, ὁ ἀρχάριος θά πρέπει νά ἀκολουθεῖ μιά ἄλλη πρακτική ἢ ὁποία, ἂν καί σημαντικά πιό ἀργή, εἶναι ἀσύγκριτα καλύτερη καί πιό ὀλοκληρωμένη – νά ἐστιάζει τήν προσοχή του στό Ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί στά λόγια τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Ὅταν ἡ συντριβή γιά τά ἁμαρτήματα φθάσει σ' ἕνα ὀρισμένο ἐπίπεδο, τότε, σάν φυσικό ἐπακόλουθο, ὁ νοῦς προσέχει τήν καρδιά.»¹⁴

Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος Brianchaninov διδάσκει: «Ἡ οὐσία ἔγκειται στήν ἔνωση τοῦ νοῦ μέ τήν καρδιά κατά τήν προσευχή, καί αὐτό ἐπιτυγχάνεται μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα του, τήν ὁποία ὁ Θεός τήν καθορίζει. Ἡ παραπάνω τεχνική ἀντικαθίσταται πλήρως μέ τό νά προφέρουμε τήν προσευχή χωρίς βιασύνη, μέ μιά σύντομη παύση μετά ἀπό κάθε φορά, μέ ἀπαλή καί ἀβίαστη ἀναπνοή, καί μέ τόν ἐγκλωβισμό τοῦ μυαλοῦ στά λόγια τῆς προσευχῆς. Μέ αὐτόν τόν τρόπο μποροῦμε εὐκόλα νά ἐπιτύχουμε σέ κάποιο βαθμό τήν ἐστίαση τῆς προσοχῆς. Ἡ προσοχή τοῦ μυαλοῦ κατά τήν προσευχή πολύ σύντομα ἀρχίζει νά ἐλκύει τόν συντονισμό τῆς καρδιᾶς. Ὁ συντονισμός τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς σιγά-σιγά ἀρχίζει νά περνάει σέ μιά ἔνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς, καί τότε ἡ τεχνική πού προσφέρεται ἀπό τούς Πατέρες γίνεται μόνη της. Ὅλες οἱ τεχνικές πού ἔχουν ὑλικό χαρακτήρα προσφέρονται ἀπό τούς Πατέρες ὡς βοηθήματα γιά τήν ἐπίτευξη τῆς προσοχῆς κατά τήν διάρκεια τῆς προσευχῆς κατά τό δυνατόν εὐκολότερα καί συντομότερα, καί ὄχι σάν κάτι οὐσιαστικό. Ἡ οὐσιαστική, ἡ ἀναπόσπαστη ιδιότητα τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ προσοχή... Ἀληθινή προσοχή, δοσμένη ἀπό τή Χάρη, ἔρχεται μέ τή νέκρωση τῆς καρδιᾶς μας ὡς πρός τόν κόσμο. Τά βοηθήματα παραμένουν ἀπλά βοηθήματα.»¹⁵

80. ΠΡΩΩΡΗ ΚΑΘΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Μέχρις ότου γνωρίσουμε τί είναι νά έχει κανείς πνεῦμα ἀποστασιοποιημένο ἀπό τούς λογισμούς, δέν θά γνωρίσουμε τί σημαίνει πραγματικά νά προσεύχεται κανείς μέ τό πνεῦμα στήν καρδιά. Γι' αυτό, χρειαζόμαστε νά εἴμαστε ταπεινοί, ὑπομονετικοί. Πρέπει νά τό πᾶμε σιγά-σιγά, καί νά μήν προσπαθοῦμε νά τό ἐκβιάσουμε. Ακολουθώντας τή συμβουλή τῶν γερόντων, θά πρέπει νά ἐξασκηθοῦμε στό νά κρατᾶμε τήν προσοχή μας στά λόγια τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, ἔχοντας μέσα μας τήν ἐπίγνωση Αὐτοῦ τόν όποιο ἐπικαλούμαστε. Όπως ἔχουμε δεῖ, δέν εἴμαστε ἐμεῖς τελικά πού προκαλοῦμε τήν ἔνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιάς. Μόνον ό Θεός μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό, ἔτσι πρέπει νά ἔχουμε ἐμπιστοσύνη σ' Αὐτόν καί στόν δικό Του χρόνο, καί νά μήν εἴμαστε φιλόδοξοι ὡς πρὸς αὐτό. Γιὰ τά πάντα ἀναφορικά μέ τήν πνευματική ζωή καί τήν προσευχή, τό κλειδί εἶναι νά μήν ἐμπιστευόμαστε τόν ἑαυτό μας καί νά μή βασιζόμαστε σ' αὐτόν. Δέν μποροῦμε νά βασιστοῦμε στίς δικές μας δυνάμεις οὔτε γιά νά ἀποχωρίσουμε τό πνεῦμα ἀπό τό ἐγώ μας. Ἄν δέν βασιζόμαστε κάθε φορά στόν Θεό, θά ἀποτύχουμε.

Όπως διδάσκει ό Ἅγ. Ἰγνάτιος, μέ τόν καιρό ἡ καρδιά θά ἔρθει σέ μεγαλύτερη συνάφεια μέ τόν προσευχόμενο νοῦ μας. Στήν ἀρχή αὐτό γίνεται αἰσθητό ὡς συντριβή: δάκρυα ἔρχονται στά μάτια μας. Στήν καρδιά μας νιώθουμε κάποια πίκρα - ἕναν πόνο πού δέν εἶναι δυσάρεστος, καί πού βοηθάει νά ἐλκυσθεῖ ἡ προσοχή τοῦ νοῦ στήν καρδιά. Σχετικά μέ αὐτόν τόν πόνο ό Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Μέ τή συνεχή προσπάθεια αὐτό πετυχαίνεται γρήγορα. Δέν ὑπάρχει τίποτε τό ιδιαίτερο σέ αὐτό. Ἡ ἐμφάνιση αὐτοῦ τοῦ πόνου εἶναι ἕνα φυσικό ἀποτέλεσμα. Θά σᾶς βοηθήσει νά μαζέψετε τόν ἑαυτό σας καλύτερα. Ἀλλά τό βασικότερο εἶναι ὅτι ό Κύριος, ό όποῖος βλέπει τήν προσπάθειά σας, θά σᾶς δώσει βοήθεια καί Χάρη στήν προσευχή. Μιά διαφορετική τάξη θά ἐγκαθιδρυθεῖ τότε στήν καρδιά.»¹⁶

Όταν ό νοῦς, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐγκατασταθεῖ κατά τρόπο φυσικό στήν καρδιά, μπορεῖ ἐπίσης νά αισθανόμαστε κατά καιρούς μιά κάποια πνευματική ζεστασιά στήν καρδιά. Αὐτό εἶναι ἕνα δῶρο ἀπό τόν Θεό, τό όποιο διευκολύνει στό νά Τόν θυμόμαστε ἀσταμάτητα.

81. ΜΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΣ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΣΟΥ

Όταν έρχονται τέτοια δώρα, δέν πρέπει νά τά πολυσκεφτόμαστε, ή μάλλον δέν πρέπει νά πολυσκεφτόμαστε τόν έαυτό μας. Οί άσκητικοί συγγραφείς μās λένε νά μήν μετροῦμε τήν πνευματική μας κατάσταση ένόσω προσευχόμαστε. Έτσι ό Άγ. Θεοφάνης γράφει: «Όταν προκύπτει τό έρώτημα ‘Αυτό εἶναι;’ τότε βάλτε μιά γιά πάντα κανόνα στόν έαυτό σας νά διώχνετε μακριά κάθε τέτοιου είδους έρώτημα μόλις έμφανίζεται. Τέτοια έρωτήματα προέρχονται από τόν έχθρό. Άν δέν ξεκολλήσετε από αυτό τό έρώτημα, ό έχθρός χωρίς καθυστέρηση θά δώσει τήν απάντηση, ‘Ω, νάί, καί βέβαια αυτό εἶναι – πολύ καλά τά πηγες!’ Από κείνη τή στιγμή εσείς στέκεστε σέ ξυλοπόδαρα καί αρχίζετε νά πλάθετε αυταπάτες γιά τόν έαυτό σας καί νά πιστεύετε ότι οί άλλοι δέν αξίζουν τίποτα. Η Χάρη θά εξαφανιστεί: αλλά ό έχθρός θά σās κάνει νά πιστεύετε ότι ή Χάρη εἶναι άκόμη μαζί σας. Αυτό σημαίνει ότι θά πιστεύετε πώς κάτι κατέχετε, ένῶ στήν πραγματικότητα δέν έχετε τίποτα απολύτως. Οί Άγιοι Πατέρες έγραψαν: ‘Μήν μετροῦτε τόν έαυτό σας.’ Άν πιστεύετε ότι μπορείτε νά αποφασίσετε γιά όποιοδήποτε έρώτημα σχετικά μέ τήν πρόοδό σας, αυτό σημαίνει ότι αρχίζετε νά μετροῦτε τόν έαυτό σας γιά νά δείτε πόσο πολύ έχετε αναπτυχθεῖ. Σās παρακαλῶ νά τό αποφεύγετε αυτό ὅπως θά αποφεύγατε τή φωτιά.»¹⁷

Άλλά καί τό αντίστροφο, δέν θά πρέπει νά απογοητευόμαστε όταν δέν φαίνεται νά φτάνουμε σέ βαθιά επίπεδα προσευχῆς. Ο στόχος μας δέν εἶναι νά φτάσουμε σέ κάποιο επίπεδο, αλλά νά ύψώνουμε συνεχῶς τό νοῦ καί τήν καρδιά μας στόν Θεό από αγάπη γι’ Αὐτόν. Άκόμα καί αν δέν μπορούμε νά τό κάνουμε αυτό απερίσπαστοι, ό Θεός εκτιμᾷ τήν προσπάθειά μας. Όπως γράφει ό Άγ. Ιωάννης τῆς Κλίμακος: «Νά μή λές ότι, αν καί προσευχήθηκες πολύ καιρό, δέν κατώρθωσες τίποτε, διότι ἤδη κάτι σπουδαῖο κατώρθωσες. Τί, αλήθεια, ὑπάρχει ανώτερο από τήν προσκόλληση στόν Κύριο καί από τή συνεχή παραμονή σέ αυτή τήν ένωση;»¹⁸

82. ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΩΡΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Άν στό τέλος τῆς ὥρας τῆς προσευχῆς συνεχίζουμε νά βρισκόμαστε σέ επαγρύπνηση, θά δοῦμε δύο πράγματα: 1) πώς ό νοῦς μας έχει αποκτήσει διαύγεια καί έχει φωτισεῖ από τήν προσευχή πού έχει εγκατασταθεῖ στήν καρδιά καί 2) πώς αυτή ή καθαρότητα τοῦ νοῦ

ἀπειλεῖται τώρα ἀπό πύο ὀχληρούς λογισμούς. Τό νά ἔχουμε ἐπίγνωση γι' αὐτό μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσει, καθώς σηκωνόμαστε ἀπό τήν προσευχή, νά διαφυλάξουμε αὐτό πού ἔχουμε κερδίσει. Ὁ Ἄγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος διδάσκει: «Περίμενε καί πρόσεχε καί θά ἰδῆς μετά ἀπό τήν προσευχή στίφη δαιμόνων, οἱ ὅποιοι, ἐπειδή πολεμήθηκαν ἐκ μέρους μας, προσπαθοῦν νά μᾶς τραυματίσουν μέ σαχλές φαντασίες. Κάθησε καί παρατήρει, καί θά ἰδῆς αὐτούς πού συνηθίζουν νά ἀφαρπάζουν τούς πρώτους καρπούς τῆς ψυχῆς.»¹⁹

Ὅταν σηκωνόμαστε ἀπό τήν προσευχή, λέει ὁ Ἄγ. Θεοφάνης, «οἱ πολεμιστές τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά κρατοῦν ἄγρυπνοι σκοπιά σέ δύο πράγματα ἰδιαίτερα: τή νηφαλιότητα καί τή διάκριση. Τό πρῶτο κατευθύνεται πρὸς τά μέσα, τό δεύτερο πρὸς τά ἔξω. Μέ τή νηφαλιότητα παρατηροῦμε κινήσεις πού προέρχονται ἀπό τήν καρδιά τήν ἴδια. Μέ τή διάκριση προβλέπουμε κινήσεις πού πρόκειται νά ἐγερθοῦν ὀρμώμενες ἀπό ἐξωτερικές ἐπιδράσεις. Ὁ κανόνας γιά τή νηφαλιότητα εἶναι: μόλις κάθε λογισμός ἔχει ἐξαφανιστεῖ ἀπό τήν ψυχή μέ τή μνήμη τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, σταθεῖτε στήν πόρτα τῆς καρδιᾶς καί παρατηρήσετε προσεκτικά ὅτιδήποτε εἰσέρχεται ἢ ἐξέρχεται ἀπό αὐτήν. Ἰδιαίτερα μὴν ἀφήνετε τίς πράξεις σας νά ἐπηρεάζονται ἀπό συναισθήματα καί ἐπιθυμία, γιατί ὅλα τά κακά ἀπό ἐκεῖ προέρχονται.»²⁰

Προκειμένου νά διατηρήσουμε αὐτήν τήν κατάσταση τῆς ἐγρήγορης, εἶναι ἀπαραίτητο νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι χανόμαστε κάθε λεπτό. Ὅταν τό συνειδητοποιήσουμε αὐτό, συνεχῶς θά καλοῦμε Αὐτόν πού μᾶς σώζει. «Ἄς ἔνωθεῖ ἡ μνήμη τοῦ Ἰησοῦ μέ τήν ἀναπνοή σου,» λέει ὁ Ἄγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, «καί τότε θά γνωρίσεις τήν ὠφέλεια τῆς ἡσυχίας.»²¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΚΤΩ

ΚΕΝΩΣΗ

83. ΝΑ ΑΓΑΠΑΣ ΞΕΧΝΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ

Σύμφωνα με τον Άγιο Ιγνάτιο Brianchaninon, τὰ αποτελέσματα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς εἶναι διπλά: ἡ φώτιση τοῦ νοῦ (μέσω προσοχῆς), καί ἡ συντριβή τῆς καρδιάς (μέσω τῆς καθόδου τοῦ νοῦ στήν καρδιά καί τῆς ἐπίγνωσης τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ σ' αὐτήν). Ὄταν ἡ συντριβή καταλαμβάνει τήν καρδιά, καθὼς ὁ ἄρρητος Λόγος ἐνεργεῖ μέσα σ' αὐτήν, τότε τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀρχίζει νά βιώνει, σέ κάποιο μικρό βαθμό, τή ζωή τοῦ ἴδιου τοῦ Λόγου.

Τό προεξάρχον χαρακτηριστικό τοῦ Λόγου, ὅπως τό εἶδε ὁ Lao Tzu στήν ἐποχή του, εἶναι ἓνα βάθος ταπείνωσης ἀδύνατο νά ἐκφραστεῖ μέ ἀνθρώπινη γλώσσα. Ἡ Ὁδός, εἶπε ὁ Lao Tzu, εἶναι σάν τό νερό, πού ἐπιζητεῖ πάντα τήν κατώτερη θέση. Ἔτσι καί τό πνεῦμα μας, ὅταν ἀνανεώνεται ἀπό τόν Λόγο κατά τή διαδικασία τῆς μετανοίας, ἔχει ἓναν διακαή πόθο νά κατεβεῖ χαμηλότερα ἀπό τά πάντα. Πρίν, στήν μή ἀναγεννημένη μας κατάσταση, ἀγωνιζόμαστε πάντοτε νά ἀνέλθουμε ψηλότερα ἀπό τά πάντα, μέσω ὑπερηφανείας, κριτικῆς καί δύναμης. Τώρα συμβαίνει τό ἀντίθετο. Λυπούμαστε ἀνείπωτα γιά τά πάντα, γιατί τώρα συνειδητοποιοῦμε πώς, σέ ὅλη μας τή ζωή, ἀγωνιζόμαστε νά ἀνέλθουμε ψηλότερα ὄχι μόνον ἀπό τό συνάνθρωπό μας, ἀλλά καί ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό. Θρηνοῦμε, συνειδητοποιώντας τό πλήρες βάθος τῆς πτώσης μας. Τώρα ἐπιζητοῦμε νά κατεβοῦμε ξανά χαμηλότερα ἀπό τόν Θεό, ἀλλά βρίσκουμε ὅτι δέν μποροῦμε – καί αὐτό εἶναι ἡ ὁμορφιά τοῦ πράγματος, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Λόγος εἶναι ἡ Ὑπέριστη Ταπείνωση πού πάντοτε βρίσκεται χαμηλότερα ἀπό ὅλα τά πράγματα. Ὡστόσο τό πνεῦμα μας ποθεῖ αὐτή τήν ταπείνωση, αὐτό τόν ἀπάτατο ἐξευτελισμό, καί μέσα στήν ἔνταση αὐτοῦ τοῦ πόθου συνειδητοποιοῦμε τελικά τί σημαίνει πραγματικά νά ἀγαπᾶμε τόν Πλάστη μας.

Τό πνεῦμα, καθὼς προσεύχεται μέσα στήν καρδιά, ἐπιζητεῖ νά ἀποκλείσει τόν ἑαυτό του ἀπό κάθε τι τό ἐξωτερικό, καί νά ἀποκόψει ἀπό αὐτό τήν ψευδή μας ταυτότητα, τόν «ἐπιλυτή προβλημάτων» μας. Ἐπιζητεῖ νά πηγαίνει ὄλο καί βαθύτερα, ὄλο καί χαμηλότερα, καί νά κρύβεται μέσα στόν Ἄρρητο Λόγο πού μιλάει μέσα σ' αὐτό.

«Ο πραγματικά ταπεινός», λέει ο Άγ. Ισαάκ ο Σῦρος, «εὔχεται νά μπεῖ καί νά παραμείνει στήν ἡσυχία, νά ξεχάσει ὀλοκληρωτικά τίς προηγούμενες ἀντιλήψεις του μαζί μέ τίς αἰσθήσεις του, καί νά γίνει σάν κάτι τό ὁποῖο δέν ὑπάρχει μέσα στή δημιουργία, τό ὁποῖο δέν ἔχει ὑπάρξει στόν κόσμο, τό ὁποῖο εἶναι ὀλοκληρωτικά ἄγνωστο ἀκόμη καί γιά τήν ψυχή του καί τίς αἰσθήσεις του. Καί ὅσο ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος κρύβεται, κλειδωμένος καί ἀποσυρμένος ἀπό τόν κόσμο, παραμένει ὀλοκληρωτικά μέ τόν Κύριό του.»¹

Αὐτό εἶναι τό νά κενώνεις καί νά ξεχνᾷς τελείως τόν ἑαυτό σου, τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu προεῖδε καί ὁ Χριστός ἀποκάλυψε στόν κόσμο. Παραδόξως, τώρα πού τό Ταο ἔχει ἐνσαρκωθεῖ, ἡ κένωση τήν ὁποία περιέγραψε ὁ Lao Tzu μπορεῖ νά βιωθεῖ στήν πληρότητά της. Ὅπως εἶδαμε στό προηγούμενο Μέρος, ἡ πλήρης, προσωπική διάσταση τῆς κένωσης καί τῆς λησμοσύνης τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι γνωστή στό ἀνθρώπινο πνεῦμα ὡς ἀγάπη, ἀγάπη μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου, καί μεταξύ ἀνθρώπου καί ἀνθρώπου - ὅπως ἀκριβῶς καί μεταξύ τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Θεότητος.

Ἀγαπώντας τόν Δημιουργό του, αὐτός πού ἀκολουθεῖ τό ἐνσαρκωμένο Ταο βρίσκει ὅτι τό «ἐγώ» του δέν τόν ἐνδιαφέρει πιά. Θέλει νά ἀναπτυχθεῖ καθ' ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὁ γιός πρὸς τόν πατέρα του, νά γίνει ὁστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων Του καί σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός Του. Ὅταν μεταλαμβάνει τοῦ μυστηρίου τοῦ Σώματος καί Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, δέν θέλει πλέον νά εἶναι ἕνα «ἐγώ». Θέλει μᾶλλον νά εἶναι ἕνα «Ἐκεῖνος».

Ἐπιζητώντας νά «γίνει σάν κάτι πού δέν ὑπάρχει στή δημιουργία», αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό δέν χάνει τή χρησιμότητά του καί ἀποτελεσματικότητά του μέσα στόν κόσμο. Ἀντίθετα, μέσα σ' αὐτή τήν κατάσταση γίνεται ἐπιτέλους χρήσιμος, γιατί δέν λειτουργεῖ πλέον ἀπό τόν ἑαυτό του, ἀλλά ἀπό τό Ταο/Λόγο. Ὁ Lao Tzu ἔγραφε:

Πλάθουμε πηλό γιά νά φτιάξουμε ἕνα δοχεῖο
Ἀλλά τελικά ἡ χρήση του ἐξαρτᾶται ἀπό τό χῶρο μέσα του, ὅπου δέν
ὑπάρχει τίποτα.
Ἀνοίγουμε πόρτες καί παράθυρα γιά νά χτίσουμε ἕνα σπίτι,
Ἀλλά τελικά ἡ χρήση του ἐξαρτᾶται ἀπό τούς χώρους ὅπου δέν ὑπάρχει
τίποτα.²

Αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, τό ἐνσαρκωμένο Ταο, ἐπιζητεῖ νά γίνει ἕνα τέτοιο χρήσιμο τίποτα.³

84. Η ΑΒΥΣΣΟΣ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗΣ

Ἀφοῦ ἀποκοπεῖ ἀπό ὅλα τὰ ὄρατά, καί γίνει «ἐντελῶς ἄγνωστος ἀκόμη καί γιά τήν ψυχή του καί τίς αἰσθήσεις του,» ὁ νοῦς αὐτοῦ πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό «ξεχνάει ἀκόμη καί τήν ἴδια του τή φύση»⁴, κατά τὰ λόγια τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐχοντας κατεβεῖ στήν ἄβυσσο τῆς ταπεινώσεως καί ἔχοντας γίνει ἔτσι σάν τό ἴδιο τό Ταο/Λόγο, ἀρχίζει νά βλέπει τὰ πράγματα ὅπως τά βλέπει ὁ Θεός, καί ἀρχίζει νά ξεχειλίζει ἀπό ἀγάπη γιά ὅλη τή δημιουργία.

«Μεταξύ τῶν ἀρετῶν», γράφει ὁ Ἁγ. Νικήτας ὁ Σπηθαῖος, «μεγαλύτερη εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτή, σέ ὅποιους φυτευτεῖ μέσα τους μέ τήν εἰλικρινή μετάνοια, παίρνοντας συνοδοιπόρους τήν προσευχή καί τήν ἐγκράτεια, τούς ἐλευθερώνει ἀμέσως ἀπό τή δουλεία τῶν παθῶν, χορηγεῖ εἰρήνη στίς ψυχικές τους δυνάμεις καί καθαρίζει τήν καρδιά μέ τά δάκρυα, γεμίζοντάς την γαλήνη μέ τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος. Ἀφοῦ λοιπόν αὐτοί διαμορφωθούν ἔτσι, ἰσχυροποιεῖται μέσα τους ἀπό αὐτό ὁ λόγος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καί φτάνουν στή θεωρία τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καί τῶν ἰδίων τῶν λόγων τῆς δημιουργίας. Καί ὅσο ἐμβαθύνουν στά βάθη τοῦ Πνεύματος, τόσο περισσότερο βυθίζονται στό βυθό τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἀπό αὐτό ἀξάνεται σ' αὐτούς ἡ ἐπίγνωση τῶν μέτρων τους, γνωρίζουν τήν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί πολλαπλασιάζεται ἡ ἀγάπη στό Θεό καί τούς πλησίον, ὥστε νά θεωροῦν ὅτι ἀντλοῦν ἀγιασμό καί μόνον ἀπό τόν χαιρετισμό καί τόν πλησιασμό ἐκείνων πού συναναστρέφονται.

»Ἐκεῖνος πού κατέκτησε, σάν κάποια ἀκρόπολη, αὐτή τήν κατάσταση, δέν μπορεῖ νά κρατιέται κάτω ἀπό τὰ δεσμά τῆς αἰσθήσεως τῶν ὄρατῶν. Δέν βλέπει τίποτε πλέον ἀπό τὰ τερπνά τοῦ βίου, δέ διακρίνει τόν ἀνόσιο ἀπό τόν ὄσιο. Ἀλλά ὅπως ὁ Θεός βρέχει καί ἀνατέλλει τόν ἥλιο γιά δικαίους καί ἀδίκους, πονηρούς καί ἀγαθούς, ὅμοια καί αὐτός ἀνατέλλει καί ἀπλώνει πρὸς ὅλους τίς ἀκτίνες τῆς ἀγάπης καί δέν νιώθει στενοχώρια μέσα του ἐγκυμονώντας τήν ἀγάπη πρὸς ὅλους. Μόνο στενοχωριέται καί θλίβεται πού δέν εὐεργετῆ ὅσο θέλει. Ἀπό αὐτόν, σάν ἀπό τήν Ἐδέμ, πηγάζει κάποια ἄλλη πηγή, ἡ πηγή τῆς κατανούξεως, πού διαιρεῖται σέ τέσσερις διακλαδώσεις – στήν ταπεινοφροσύνη, στήν ἀγνότητα, στήν ἀπάθεια καί στήν ὑψηλή ἀπερίσπαστη προσευχή – καί ποτίζει τό πρόσωπο ὅλης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.»⁵

85. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Όταν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου φθάσει στό κατώτερο σημεῖο τοῦ ἐξευτελισμοῦ, ὁ Θεός τό βλέπει ἐπί τέλους κατάλληλο γιά νά κατοικήσει σ' αὐτό. Ὁ Απόστολος Παῦλος τό ὀνομάζει αὐτό «διαμόρφωση τοῦ Χριστοῦ μέσα μας» (Γαλ. 4:19). Ὁ Ἅγ. Νικήτας τό ὀνομάζει αὐτό «γέννηση τοῦ Χριστοῦ» καί «γέννηση τοῦ Λόγου» μέσα μας. Γράφει:

«Ἀπό τή στιγμή πού (ὁ Χριστός) ὁ Νυμφίος ἔχει ὀδηγήσει τήν ψυχή στό ἱερό τῶν κρυμμένων μυστηρίων Του, θά τήν μνήσει μέ σοφία στήν ἐνατένιση τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τῶν κτιστῶν πραγμάτων... Τότε ἐνῶ στέκεστε ἔξω ἀπό ὅλα τά πράγματα θά κατοικεῖτε μέσα σέ ὅλα τά πράγματα καί θά γνωρίζετε τήν προέλευσή τους καί τό τέλος τους, γιατί θά ἔχετε φθάσει σέ πνευματική ἔνωση μέ τόν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ καί θά ἔχετε τελειωθεῖ ἐν Πνεύματι.»⁶

Τό Ταο/Λόγος εἶναι αὐτό πού μᾶς ὀδηγεῖ στόν Πατέρα, τόν Νοῦ τοῦ Θεοῦ. Τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, γράφει ὁ Ἅγ. Νικήτας, «ἐναρμονίζεται μέ τόν Χριστό-Λόγο, ὑψώνεται μαζί Του ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό, καί βασιλεύει μαζί Του στό Βασίλειο τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, καί ὅλες του οἱ ἐπιθυμίες ἔχουν κατασβεσθεῖ.»⁷

Τό Ταο/Λόγος ἔρχεται καί κατοικεῖ μέσα μας ὅπως ἀκριβῶς καί ἡ Οὐσία τοῦ Πατρός κατοικεῖ μέσα σ' Αὐτόν. Γι' αὐτούς πού Τόν ἀκολουθοῦσαν ὁ Χριστός προσευχήθηκε στόν Πατέρα: «Γιά νά εἶναι ἕνα μεταξύ τους, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἕνα. Ἐγώ μέσα σ' αὐτούς κι ἐσύ μέσα σέ μένα, γιά νά εἶναι τέλειοι σέ ἕνα... Ἐχω κάνει γνωστό σ' αὐτούς τό ὄνομά Σου, καί θά συνεχίσω νά τοὺς τό κάνω γνωστό, ὥστε νά εἶναι μέσα τους ἡ ἀγάπη μέ τήν ὁποία μέ ἀγάπησες, ὅπως κι ἐγώ θά εἶμαι μαζί τους.»⁸

86. Ο ΓΝΟΦΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΚΔΥΣΕΩΣ

Όταν ὁ Θεῖος Λόγος ἔρχεται νά κατοικήσει μέσα μας, μπορεῖ νά Τόν δοῦμε ὡς Φῶς: τό Φῶς τῆς Ἀκτιστῆς Ἐνέργειάς Του (Teh). «Ὁ Θεός εἶναι Φῶς,» λέει ὁ Ἅγ. Συμεών, «καί αὐτοί στοὺς ὁποίους δόθηκε νά Τόν δοῦν ὅλοι Τόν ἔχουν δεῖ ὡς Φῶς. Ὅσοι Τόν ἔχουν δεχθεῖ Τόν ἔχουν δεχθεῖ ὡς Φῶς, γιατί τό Φῶς τῆς δόξης Του προπορεύεται ἀπό Αὐτόν, καί εἶναι ἀδύνατο γι' Αὐτόν νά ἐμφανιστεῖ χωρίς Φῶς.... Ὅσοι ἔχουν λάβει Χάρη ἔχουν λάβει τό Φῶς τοῦ Θεοῦ καί ἔχουν λάβει τόν Θεό, ὅπως ἀκόμη καί ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, πού εἶναι Φῶς, εἶπε, 'θά ζῶ μέσα τους καί θά κινουῦμαι ἀνάμεσά τους.'»⁹

Τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ προσεγγίζεται μέσα ἀπό τό σκοτάδι. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος: «Ὁ Θεός, ὁ Ὅποῖος εἶναι Ἐῶς ἐν τῷ Ὅποῖῳ οὐδεμία σκοτία ὑπάρχει» ἐμφανίζεται πάντοτε ἐν τῷ Φωτί καί ὡς Φῶς. Ὡστόσο, κατά τήν τέλεση τῆς νοεῶς προσευχῆς κατά τόν ἡσυχαστικό τρόπο, ἡ ψυχή τοῦ ἀσκητῆ εἰσέρχεται σέ γνόφο μέ ιδιαίτερο χαρακτήρα. Ὁ γνόφος αὐτός μπορεῖ νά φανεῖ ἀντιφατικός καί παράδοξος...

»Στό ἔγνῳφῳ, γιά τόν ὁποῖο μιλοῦμε, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου βυθίζεται ἐσωτερικά, ὅταν αὐτός ἐκουσίως μέ τή χρήση εἰδικῶν μεθόδων ἀπεκδύεται ἀπό κάθε παράσταση καί φαντασία τῶν ὁρατῶν πραγμάτων καί τῶν λοιπῶν συλλογισμῶν καί ἐννοιῶν, ὅταν ἔκαθηλῶνεί τό μυαλό καί τή φαντασία. Γι' αὐτό μπορεῖ νά ὀνομαστεῖ ἔγνῳφῳ ἀπεκδύσεως. Καί τήν προσευχή αὐτή ὀνομάζουν συνήθως ἔμεθοδική, γιάτί γίνεται μέ εἰδική γιά αὐτόν τό σκοπό μέθοδο.»¹⁰

»Ἐπειδή κάθε λογισμός μπαίνει στήν καρδιά μέ τή φαντασία κάποιων αἰσθητῶν, τό μακάριο Φῶς τῆς Θεότητος τότε μόνο καταυγάζει τήν καρδιά, μόνον ὅταν ἡ καρδιά ἀδειάσει ἀπό ὅλα τά αἰσθητά καί μένει χωρίς σχήματα καί μορφές. Γιάτί βέβαια, ἡ θεία ἐκείνη λαμπρότητα φαίνεται στόν καθαρό νοῦ, ὅταν στερηθεῖ αὐτός ὅλα τά νοήματα.»¹¹

87. Ἡ ΑΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Κάνοντας περαιτέρω λόγο γιά τόν γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως, ὁ π. Σωφρόνιος γράφει: «Ἄν ἀναζητήσουμε ὀρισμό τῆς πνευματικῆς ἔθεσεως αὐτοῦ τοῦ γνόφου, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι βρίσκεται στά ὅρια τῆς θεωρίας τοῦ ἀκτίστου Φωτός. Ὅταν, ὅμως, ἡ ἐργασία τῆς νοεῶς προσευχῆς γίνεται χωρίς βαθειά μετάνοια καί ἔφεση γιά τόν Θεό, τότε ἡ γυμνή ἀπό ὅλες τίς παραστάσεις ψυχή μπορεῖ νά παραμείνει γιά ἀπροσδιόριστο χρονικό διάστημα στό γνόφο αὐτόν, χωρίς νά βλέπει τόν Θεό, γιάτί ὁ Θεός δέν ἐμφανίζεται σέ αὐτόν καθεαυτόν τό γνόφο»¹²

Δέν εἶναι ἀρκετό, λοιπόν, νά ἔχουμε εἰσέλθει στόν γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως. Γιά ὅσους ἀκολουθοῦν τόν Χριστό τό ἐνσαρκωμένο Ταο, πρέπει νά ὑπάρχει ἐπίσης μιά ριζική, προσωπική πράξη κένωσης τοῦ ἑαυτοῦ μέσα στόν γνόφο. Αὐτό πάντα ἀνεξαιρέτως παίρνει τή μορφή τῆς συντριβῆς τῆς καρδιᾶς πού ἔχουμε περιγράψει παραπάνω, ἡ ὁποία ἐξελίσσεται σέ μιά μετάνοια πού κατακαίει, πού κυριεύει καί ξεσκίζει τήν καρδιά, καίοντας καί ἀπομακρύνοντας κάθε ὑπερηφάνεια καί ἀκαθαρσία.

Όταν διαβάζουμε τά γραπτά όσως έχουν δεϊ και έχουν γεμίσει πλήρως από τό Φώς του Ταο/Λόγου, βρίσκουμε ότι από αυτή τήν εμπειρία έχει προηγηθεϊ κάποια στιγμή μιά τέτοια κόλαση μετανοίας. Έτσι ό Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Η καταπόνηση τής ψυχής μου ήταν ακατάπαυστη, ήμέρα και νύκτα. Τό μαρτύριο αυτό έκχυνόταν σέ προσευχή έξ ίσου αδιάλειπτη και κατά τή διάρκεια του ύπνου και κατά τόν καιρό τής συναναστροφής μου μέ τούς ανθρώπους. Μπροστά σέ άλλους, ώστόσο, κάποια δύναμη μέ συγκρατούσε από τίς έξωτερικές έκδηλώσεις, ευθύς όμως μόλις επέστρεφα στό κελλί μου, πρίν καλά-καλά κλείσω τήν πόρτα του, μέ κυριεύε τό κλάμα. Κατά καιρούς ό πόνος για τόν χωρισμό τής ψυχής από τόν Θεό μέ έριχνε στό πάτωμα, και μέσα στή γαλήνη τής νύχτας δέν έπαυα επί ώρες νά χύνω δάκρυα και νά οδύρομαι για τήν ανέκφραστα μεγάλη απώλεια. Όλος έγώ - ό νοϋς, ή καρδιά, και τό σῶμα μου ακόμη -, τά πάντα ένώνονταν στενά, δυνατά, σαν ένας πολύ σφικτός κόμπος. Και τότε τό κλάμα ξεπερνούσε κάποιο όριο, τότε ή γη, όλόκληρος ό ορατός κόσμος, χανόταν από τή συνείδησή μου και έμενα μόνος μπροστά στον Θεό. Τό άψηλάφητο Φώς, πού έκπορεύεται από τόν Άναρχο, μέ έκανε νά δῶ τόν έαυτό μου όχι κατά τήν έξωτερική μου εμφάνιση, όχι υπό τίς συνθήκες τής καθημερινής μου ζωής, αλλά κατά τρόπο παράδοξο, τόν όποιο δέν μπορώ νά περιγράψω. Στεκόμουν μπροστά στον Δημιουργό μου τελείως γυμνός. Και τίποτα δέν υπήρχε σέ μένα καλυμμένο από τά μάτια Του.

»Έρχεται στό νοϋ μου μιά τολμηρή σκέψη: Τόν Παϋλο δέν τόν έγκατέλειψε ή μνήμη ότι 'έδίωξε τήν Έκκλησία του Θεού' (Α' Κορ. ιε' 9), ότι υπήρξε 'βλάσφημος και... ύβριστής' (Α' Τιμ. α' 13). Και αφού ήλθε σέ άκρα μετάνοια για όλα αυτά, 'ήρπάγη έως τρίτου ουρανου' (Β' Κορ. ιβ' 2). Θέλω νά πῶ ότι και έγώ ό ίδιος έζησα τήν απομάκρυνσή μου από τόν Χριστό, ως άφόρητα βδελυρό έγκλημα κατά τής αγάπης Του. Τήν αγάπη αυτήν τήν γνώριζα από τήν πρώτη μου παιδική ήλικία. Ο Κύριος έδωσε σέ μένα νά τή γευτῶ. Συντετριμμένος για τήν άφροσύνη μου παραδινόμουν σέ προσευχή, ή όποία μέ αποσποϋσε από κάθε τι κτιστό και μέ μετέθετε σέ άλλο κόσμο. Όταν συνειδητοποιήσουμε οντως τό μέσα μας σκοτάδι, όταν αποκαλυφθεϊ σέ μᾶς ή καταχθόνια ουσία τής άμαρτίας, τότε γινόμαστε επιδεκτικοί των ενεργειών τής χάριτος: είτε αυτό είναι έλλαμψη από τό άκτιστο Φώς, είτε άλλου είδους άρπαγή, γνώση ή αποκάλυψη.

»Στήν ἀρχή τῆς μετανοίας ἐπικρατεῖ θλίψη, σύντομα ὁμως διαπιστώνουμε ὅτι διεισδύει μέσα μας ἐνέργεια νέας ζωῆς, ἡ ὁποία ἐπιφέρει θαυμαστή ἀλλοίωση τοῦ νοῦ. Αὐτή καθ'ἑαυτή ἢ κίνηση πρὸς μετάνοια ἐμφανίζεται ὡς ἀνεύρεση τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης. Μπροστά στό πνεῦμα μας διαγράφεται εὐκρινέστερα ἢ ἀπερίγραπτη μεγαλοπρεπῆς εἰκόνα τοῦ Πρωτόπλαστου Ἀνθρώπου. Ἀτενίζοντας αὐτό τό κάλλος ἀνακαλύπτουμε τί φοβερή διαστροφή ὑπέστη μέσα μας ἡ πρωταρχική ἰδέα τοῦ Δημιουργοῦ γιά μᾶς. Τό Φῶς, τό ἐκ τοῦ Πατρός ἐκπορευόμενο, μᾶς χορηγεῖ τόν 'φωτισμό τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ'(Β' Κορ. δ' 6). Ἐκεῖνος ὁ Ἰδιος εἶπε: 'Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς Με, ἐάν μὴ ὁ Πατήρ ὁ πέμψας Με ἐλκύσει αὐτόν' (Ἰωάν. στ' 44). Ἡ χάρις τῆς μετανοίας ἀποκαλύπτει μέσα μας τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός. Ὡ, πόσο ὀδυνηρὴ εἶναι αὐτή ἡ πορεία! Πυρωμένη ρομφαία διέρχεται τὴν καρδιά μας. Καί πῶς νά μιλήσουμε γιά τὴ φρίκη ἡ ὁποία μᾶς διακατέχει τότε; Καί πῶς νά περιγράψουμε τὴν πράξη αὐτῆ τῆς ἀνάπλασῆς μας ἀπὸ τόν Θεό; Ἡ εἰκόνα τοῦ Μονογενοῦς καί ὁμοουσίου μέ τόν Πατέρα Υἱοῦ καί Λόγου ἀνάβει μέσα μας σφοδρό πόθο νά ὁμοιωθοῦμε πρὸς Αὐτόν σέ ὅλα. Καί ἐκ νέου βρισκόμαστε στήν παράδοξη θέση: Πάσχουμε, ἀλλά ἀπὸ ἄλλη ὀδύνη, ἀγνωστη προηγουμένως σέ μᾶς. Ἡ ὀδύνη αὐτῆ μᾶς ἐμπνέει, δέν σκοτώνει. Μέσα σ'αὐτὴν ὑπάρχει ἄκτιστη δύναμη. Ριχνόμαστε στήν θεία ἀπειρότητα. Μένουμε ἐκστατικοί μπροστά στό γεγονός πού διενεργεῖται μέσα μας. Τό μεγαλεῖο του μᾶς ὑπερβαίνει. Συστελλόμαστε καί σμικρυνόμαστε στό ἔπακρο μέσα στὴ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, καί ταυτόχρονα ἔρχεται ὁ Θεός νά μᾶς ἀγκαλιάσει, ὅπως ὁ Πατέρας τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς. (βλ. Λουκ. ιε'20). Ὁ φόβος καί ὁ τρόμος ἀποχωροῦν ἀπὸ μᾶς δίνοντας τὴ θέση τους στό 'θάμβος' μπροστά στόν Θεό. Ὁ Πατέρας μᾶς ἐνδύει μέ πολύτιμα ἱμάτια, μᾶς στολίζει μέ σὺράνιες δωρεές, ἡ καλλίτερη τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀγάπη πού περιβάλλει τὰ πάντα. Ἡ πρώτη μας ὀδύνη τῆς μετανοίας μεταβάλλεται σέ χαρὰ καί γλυκύτητα ἀγάπης. Τώρα ἡ ἀγάπη παίρνει νέα μορφή: τὴν εὐσπλαγχνία γιά κάθε κτίσμα πού στερεῖται τό Θεῖο Φῶς.

» Ἡ μακραίωνη πεῖρα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔδειξε ὅτι, εὐθύς μόλις ὁ ἄνθρωπος αισθανθεῖ μέ ὀδυνηρὴ πικρία ἀπέχθεια γιά τὴν ἐωσφορική του ἀξίωση νά ὑπερέχει τῶν ἄλλων καί ἀποστραφεῖ τό σκοτεινὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἡ καρδιά του εἰσάγεται σέ σφαιρα ἐλευθερίας, ἀγνωστης ὡς τότε, καί τό Θεῖο Φῶς τόν φέρει σέ μακάρια ἐξάντληση ἀπὸ τὴ θέαση τῆς Θείας

ἀγαθότητας. Τότε τό πᾶν μέσα του σιγᾶ: Ὁ νοῦς δέν εἶναι σέ θέση νά σκεφθεῖ, οὔτε ἡ καρδιά νά ἐκφράσει λόγο εὐγνωμοσύνης.

» Κατά καιρούς ἡ ὁρμή τῆς μετανοίας καταβροχθίζει τό πᾶν. Μέσα στό νοῦ καί τήν καρδιά δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο ἡ συνείδηση πού πάσχει: 'Εἶμαι αἰχμάλωτος τοῦ πονηροῦ σκότους'. Καί ἰδού, ἀπροσδόκητα, τό Φῶς τοῦ ἄκτιστου Ἡλίου, τό Φῶς, τό ὁποῖο γεμίζει ὀλόκληρο τό κοσμικό διάστημα, εἰσδύει στήν σκοτεινή φυλακή τῆς ψυχῆς. Ἐναγκαλίζεται μέ ἀγάπη τόν νοῦ καί τήν καρδιά μας. Τό βλέπουμε καί μένουμε σέ Αὐτό, ἐν τούτοις δέν ἔχουμε ἀκόμη τή δύναμη νά πιστέψουμε στό θαῦμα αὐτό τῆς Ἀγαθότητας τοῦ Πατρός μας.»¹³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΕΑ

ΦΩΤΙΣΗ

88. Η ΘΕΑΣΗ ΤΟΥ ΑΚΤΙΣΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

Όσοι έχουν αληθινά δεχθεί τή δωρεά τής θεάσης του Ἀκτίστου Φωτός, εἶναι πολύ ἐπιφυλακτικοί στό νά μιλήσουν γιά τόν ἑαυτό τους, καί ἀκόμη λιγότερο νά γράψουν γιά τόν ἑαυτό τους. Ὡστόσο, ἀκόμη καί στά χρόνια μας, ὑπάρχουν τέτοιες ἀναφορές. Ὁ Γέρον Παῖσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὅρος, ὁ ὁποῖος κοιμήθηκε τό 1994, διηγήθηκε τήν ἀκόλουθη ἐμπειρία σέ ἕνα μοναχό πού εἶχε ἔρθει στό ἐρημητήριό του:

«Όταν ἤμουν στά Κατουνάκια, κάποια νύχτα, ἐνῶ ἀγρυπνοῦσα στό κελλί μου λέγοντας τήν εὐχή, γύρω στίς τρεῖς ἡ ὥρα τή νύχτα, ἄρχισα νά διακατέχομαι ἀπό μιά οὐράνια χαρά. Ταυτόχρονα τό σκοτεινό κελλί μου, πού τό σκοτάδι τό ἔσπαζε τό τρεμάμενο φῶς τοῦ κεριοῦ, ἄρχισε σιγά-σιγά νά γεμίζει ἀπό ἕνα γαλαζόλευκο, πανέμορφο φῶς. Στήν ἀρχή τό φῶς ἦταν πολύ δυνατό. Κατάλαβα, ὅμως, ὅτι καί τά μάτια μου «δυνάμωναν» ὥστε νά ἀντέξουν αὐτή τή λάμψη. Ἦταν τό Ἄκτιστο Φῶς! Ἔμεινα ἐκεῖ μέσα πολλές ὥρες, χάνοντας τήν αἴσθηση τῶν γήινων πραγμάτων καί ζοῦσα σ' ἕναν ἄλλο, πνευματικό κόσμο, πολύ διαφορετικό ἀπ' αὐτόν ἐδῶ, τόν σαρκικό.

»Ζώντας λοιπόν σ' αὐτή τήν κατάσταση καί δεχόμενος μέσα σ' ἐκεῖνο τό Ἄκτιστο Φῶς διάφορες οὐράνιες ἐμπειρίες, πέρασαν οἱ ὥρες χωρίς νά τό πάρω χαμπάρι.

»Κάποτε ἄρχισε σιγά-σιγά νά ὑποχωρεῖ τό Ἄκτιστο Φῶς κι ἐγώ ἐπανῆλθα στήν προηγούμενη κατάστασή μου. Ἀρχισα, ὅμως, νά πεινάω. Πήγαινα τότε καί ἔτρωγα ἕνα κομμάτι παξιμάδι. Δίψαγα, ἔπινα λίγο νερό. Κουραζόμουν καί καθόμουν λίγο νά ξεκουραστῶ. Αἰσθανόμουν σάν ζῶο καί ἐλεεινολογοῦσα τόν ἑαυτό μου ὅτι εἶμαι ἐξομοιωμένος πλήρως μέ τά κτήνη. Αὐτή ἡ φυσική ταπείνωση μου γεννήθηκε ἀπό τήν ἐναλλαγή αὐτῆς τῆς κατάστασης. Ἀπό τή μιά πνευματική κατάσταση περιῆλθα ἀμέσως στήν ἄλλη καί βλέποντας τή διαφορά δέν μου ἔμενε παρὰ νά κατηγορῶ καί νά σιχαίνομαι τόν ἑαυτό μου.

Λίγο πιο κάτω ἔμενε σ' ἕνα κελλί ἕνας ἄλλος ἀδελφός. Ἐξω μου φαινόταν πῶς ἦταν νύχτα καί ὅτι εἶχε πανσέληνο. Βγῆκα, λοιπόν, καί ρώτησα τόν ἀδελφό:

- Έ, αδελφέ, τί γίνεται; Σάν ν' άργησε νά ξεμερώσει σήμερα. Τί ώρα είναι;

Ο αδελφός σασιτισμένος μέ ρώτησε:

- Πάτερ Παΐσιε, τί είπες; Δέν κατάλαβα.

Τότε μόνον συνειδητοποίησα τί είχε συμβεί. Η ώρα ήταν δέκα τό πρωϊ καί «ή πανσέληνος» ήταν ό ήλιος. Όμως τό Άκτιστο Φως ήταν τόσο δυνατό (γιά νά άντέξουν τά μάτια μου είχαν λάβει ιδιαίτερη δύναμη), ώστε τό φως τής ήμέρας κι ό ήλιος μου φαινόντουσαν σάν νύχτα μέ πανσέληνο! Τό φως του ήλιου μπροστά στό Άκτιστο Φως ήταν σάν τή νύχτα μέ τήν ήμέρα!»¹

Τό 1988 ό Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, ό όποϊος τότε ήταν ένενηνταδύο έτων, έγραψε κάποιες από τίς έμπειρίες του από τό Άκτιστο Φως στό τελευταίο του βιβλίο, *Όψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Έστί*. «Κατά τό τέλος των ήμερών μου αποφάσισα νά μιλήσω στους αδελφούς μου γιά εκείνο, γιά τό όποϊο προηγουμένως δέν θά τολμούσα, θεωρώντας το ως πράξη ασύνετη...

»Στήν αρχή τής μοναστηριακής μου ζωής στόν Άθω ό Κύριος μου χάρισε τήν αδιάλειπτη προσευχή... Θα διηγηθώ γιά κάτι, τό όποϊο θυμάμαι ξεκάθαρα, άφοϋ γίνεται λόγος γιά προσευχές οί όποϊες είχαν άφήσει άνεξίτηλα ίχνη στό είναι μου.

»Πολλές φορές συνέβαινε τό έξής: Πρός τό βράδυ, μετά τή δύση του ήλιου, έκλεινα τελείως τό παράθυρο του κελλιου μου καί τό κάλυπτα μέ τρεις κουρτίνες, ώστε νά δημιουργηθούν κατά τό δυνατόν καλύτερες συνθήκες ήσυχίας καί σκότους... Μέ τό πρόσωπό μου σκυμμένο στό δάπεδο του κελλιου μου, πρόφερα άργά τά λόγια τής προσευχής τό ένα μετά τό άλλο. Έξαφανιζόταν κάθε αίσθηση τής στενότητας του μικρου μου κελλιου καί ό νοϋς μου, ξεχνώντας τό σώμα, ζούσε στό φως του Ευαγγελικου λόγου. Τό πνεϋμα μου προσηλωμένο στην άπύθμενη σοφία του λόγου του Χριστου, έλεύθερο από κάθε τι υλικό, αισθανόταν πυρωμένο από τήν λάμψη του νοητου Ηλιου... Μιά άπαλή ειρήνη γέμιζε τότε τήν ψυχή μου, ή όποία ξεχνούσε κάθε άνάγκη καί άγωνία αυτης τής γής....

»Ο Κύριος μου εδινε νά ζήσω αυτην τήν κατάσταση καί τό πνεϋμα μου διψούσε νά πέσει στα πόδια Του μέ ευγνωμοσύνη γιά αυτη τή δωρεά. Έπαναλήψεις αυτης τής κατάστασης, μέ κάποια διαλείμματα, διαρκούσαν μήνες, ίσως καί χρόνια....

»Γύρω στις αρχές της δεκαετίας του 1930, όταν ήμουν ήδη διάκονος, ή ευδοκία του Θεού περιέμεινε σέ μένα επί δύο εβδομάδες. Τό δειλινό, όταν ό ήλιος πήγαινε προς τή δύση του πίσω από τόν Όλυμπο, καθόμουν στον έξωστη κοντά στό κελλί μου, ατενίζοντας προς τό φῶς πού ἔδνε. Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες ἔβλεπα τό ἑσπερινό φῶς τοῦ ἡλίου, καί ταυτόχρονα ἕνα ἄλλο Φῶς, πού μέ περιέβαλλε τρυφερά καί εἰσχωροῦσε στήν καρδιά μου εἰρηνικά κατά παράδοξο τρόπο, δίνοντάς μου νά αἰσθάνομαι εὐσπλαγχνία καί ἀγάπη προς τούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι μοῦ φέρονταν μέ τραχύτητα. Αἰσθανόμουν ἐπίσης μιᾶ ἀνώδυνη συμπάθεια προς ὀλόκληρη τήν κτίση γενικά. Μετά τή δύση τοῦ ἡλίου ἀποσυρόμουν στό κελλί μου, ὡς συνήθως, γιά νά κάνω τόν κανόνα προσευχῆς, τόν τεταγμένο ὡς προετοιμασία γιά τή Θεία Λειτουργία, καί τό Φῶς δέν μέ ἐγκατέλειπε καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς προσευχῆς.

»Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ ἴδιου Φωτός κατά τήν προσευχή μου ὑπέρ τοῦ κόσμου, βαθειά λύπη κυρίευε ὀλόκληρη τήν ὑπαρξή μου. Διέκρινα σαφῶς ὅτι τά ἀναρίθμητα καί ἀτελείωτα παθήματα ὅλης τῆς οἰκουμένης εἶναι συνέπεια τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ μας, ὁ ὅποιος μᾶς ἔχει ἀποκαλυφθεῖ. Ἐάν ὁ κόσμος ἀγαποῦσε τόν Χριστό καί τίς ἐντολές Του, τότε τά πάντα θά μεταμορφώνονταν ριζικά καί ἡ γῆ θά μεταβαλλόταν σέ θαυμαστό παράδεισο.»²

Ἄλλοῦ πάλι, ὁ π. Σωφρόνιος ἐπιχειρεῖ νά περιγράψει τό Ἀπερίγραπτο. «Ἡ ψυχή μετά φόβου ἀποφασίζει νά μιλήσει γιά τό Φῶς ἐκεῖνο, τό ὁποῖο ἐπισκέπτεται τόν ἄνθρωπο πού διψᾷ νά δεῖ τό Πρόσωπο τοῦ Ἀνάρχου. Ἡ φύση αὐτοῦ τοῦ Φωτός εἶναι μυστηριώδης. Πῶς θά μπορούσε νά τό περιγράψει κανείς; Ἀκατάληπτο, ἀόρατο, ἐνίοτε γίνεται ὄρατό ἀκόμα καί διά τῶν φυσικῶν ὀφθαλμῶν. Ἰαρό καί τρυφερό, ἔλκυει προς αὐτό καί τήν καρδιά καί τόν νοῦ, ἔτσι ὥστε κανείς νά ξεχνᾷ τή γῆ, ἀρπαζόμενος σέ ἄλλον κόσμο. Αὐτό μπορεῖ νά συμβεῖ καί στό ἔντονο φῶς τῆς μέρας καί στό σκοτάδι τῆς νύχτας. Ἄν καί εἶναι πρᾶο, ὡστόσο εἶναι ἰσχυρότερο ἀπό ὅ,τι μᾶς περιβάλλει. Περιπτύσσεται τόν ἄνθρωπο κατά παράδοξο τρόπο ἀπ' ἔξω. Τό βλέπουμε, ἀλλά ἡ ψυχή στρέφεται στά ἐνδότερα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, στήν καρδιά τήν φλεγόμενη ἀπό ἀγάπη, ἀγάπη ἄλλοτε εὐσπλαχνική καί ἄλλοτε εὐγνώμονα. Μπορεῖ νά συμβεῖ νά μήν αἰσθάνεται κάποιος τήν ὑλικότητα, οὔτε τοῦ ἑαυτοῦ του, οὔτε τοῦ κόσμου πού τόν περιβάλλει, καί βλέπει τόν ἑαυτό του ὡς φῶς. Παύει ἡ αἴσθησις τοῦ πόνου. Ἀποχωροῦν οἱ γήινες μέριμνες. Οἱ ἀνησυχίες

διαλύονται από τήν γλυκειά ειρήνη. Συνέβαινε, ώστε το Φῶς αυτό νά ἐμφανίζεται ἀρχικά σάν λεπτή φλόγα, θεραπευτική καί καθαρική, φλόγα πού κατακαίει τρυφερά μέ ἀνεπαισθητη σχεδόν ἐπαφή καί μέσα καί ἔξω ὅ,τι δέν εἶναι εὐάρεστο σέ Αυτό.

»Τό ἅγιο αυτό Φῶς, ὅταν ἐμφανίζεται μέ δύναμη, φέρνει τήν ταπεινή ἀγάπη. Αποδιώχνει κάθε ἀμφιβολία καί κάθε φόβο, ἐγκαταλείπει πίσω μακριά ὅλες τίς γήινες σχέσεις, ὀλόκληρη τήν πυραμίδα τῶν κοινωνικῶν τάξεων καί τῶν ἱεραρχικῶν ἀξιωμάτων. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται κατά κάποιον τρόπο «κανένας»: δέν μπαίνει στόν δρόμο τῶν ἀδελφῶν του. Δέν ἐπιδιώκει καμιά θέση γιά τόν ἑαυτό του σ'αυτόν τόν κόσμο. Τό Φῶς αυτό εἶναι καθ' ἑαυτό ἡ ἀφθαρτη ζωή, ἡ πλήρης ἀπό τήν ειρήνη τῆς ἀγάπης. Δίνει στό πνεῦμα μας τήν γνώση ἑνός ἄλλου, ἀπερίγραπτου Εἶναι. Ὁ νοῦς καθίσταται ὑπεράνω τῆς διανόησης καί σιωπᾶ μπροστά σέ αυτό τό γεγονός τῆς εἰσόδου του σέ νέα μορφή ζωῆς. Τό Φῶς αυτό εἶναι ἐλαφρό, λεπτότερο ἀπό ὅτιδήποτε γνωρίζει ἡ γῆ, ἀπεργάζεται δέ τήν ψυχή ἄτρωτη καί ἀπρόσβλητη ἀπό κάθε τι πού τήν συνέθλιβε προηγουμένως. Ὁ θάνατος τρέπεται σέ φυγή μπροστά Του.

»Τό πνεῦμα μας ἀγαλλιάζει: Αυτό τό Φῶς εἶναι Θεός. Εἶναι παντοδύναμο καί συγχρόνως ἀπερίγραπτα πρᾶο. Ὡ, μέ πόση προσοχή χειρίζεται τόν ἄνθρωπο! Θεραπεύει τήν καρδιά τή συντριμμένη ἀπό ἀπόγνωση. Ἐμπνέει διά τῆς ἐλπίδας τή νίκη στή βεβαρυσμένη ἀπό τήν ἀμαρτία ψυχή.»³

89. ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΗ ΦΩΤΙΣΗ

Ὅταν τό Φῶς τοῦ Ταο/Λόγου ἔρχεται σέ κάποιον, τό πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά μὴν τό δεῖ μόνο σέ ὄραμα. Τό πνεῦμα, ἔχοντας ἐντελῶς κενώσει τόν ἑαυτό του καί ξεχάσει τόν ἑαυτό του, μπορεῖ πραγματικά νά γεμίσει ἀπό τό Φῶς. Ἐνῶ διατηρεῖ τό δικό του κτιστό φῶς, ἐμποτίζεται ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς σέ τέτοιο βαθμό πού κατά μία ἔννοια πραγματικά γίνεται αυτό τό φῶς. Ὁ Ἄγ. Συμεών γράφει γι' αὐτό, μιλώντας γιά τόν ἑαυτό του στό τρίτο πρόσωπο:

«Μία μέρα, ἐνῶ καθόταν καί ἔλεγε Ὁ Θεός ἰλάσθητί μοι τῶ ἀμαρτωλῶ, προφέροντάς το μέ τό νοῦ μᾶλλον παρά μέ τά χεῖλη, ξαφνικά ἐμφανίστηκε ἕνας χεῖμαρρος Θεϊκῆς Ἀκτινοβολίας ἐκ τῶν ἄνω καί γέμισε τό δωμάτιο... Βρισκόταν ὀλοκληρωτικά μέσα στήν παρουσία τοῦ ἄυλου Φωτός καί τοῦ φαινόταν ὅτι εἶχε καί ὁ ἴδιος μετατραπῆ σέ φῶς.»⁴

«Τό Φῶς αὐτό», λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «εἰσδύει μέσα μας μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ καί γινόμαστε καί ἐμεῖς ἄναρχοι, ὄχι κατά τή φύση μας, ἀλλά κατά τή δωρεά τῆς χάρης. Ἄναρχη ζωή μεταδίδεται σέ μᾶς. Καί δέν ὑπάρχει τέλος στό μέτρο ἔκχυσης τῆς Πατρικῆς ἀγάπης στόν ἄνθρωπο: ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὁμοῖος πρός τόν Θεό. Ἡ ὁμοίωση εἶναι κατά τό περιεχόμενο καί ὄχι κατά τό Ἄναρχο τοῦ Αὐτο-Εἶναι. Ὁ Θεός θά παραμείνει αἰωνίως ΘΕΟΣ γιά τά λογικά κτίσματα.»⁵

Συμμετέχοντας σέ τέτοιο βαθμό στό Φῶς τῆς Θεότητος, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος γίνεται θεός: ἓνας θεός ὄχι κατ'οὐσία ἢ κατά φύση, ἀλλά κατά Χάρη καί υἰοθεσία. Αὐτό - ἢ κατάσταση τῆς θέωσης - εἶναι ἡ πλησιέστερη ἔνωση μέ τό Ταο/Λόγο πού μπορεῖ νά ἐπιτύχει ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ὁ τελικός σκοπός τοῦ ἀνθρώπου. «Ἡ Θέωση,» γράφει ὁ Ἁγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, «εἶναι μιά ἐνυπόστατη καί ἄμεση φώτιση ἢ ὁποία δέν ἔχει ἀρχή ἀλλά ἐμφανίζεται σέ ὅσους εἶναι ἄξιοι γιά αὐτήν ὡς κάτι πού ὑπερβαίνει τήν κατανόησή τους. Εἶναι πραγματικά μιά μυστική ἔνωση μέ τόν Θεό, πέρα ἀπό τό νοῦ καί τή λογική, στό χρόνο πού πλέον τά πλάσματα δέν θά γνωρίζουν φθορά.»⁶

Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ ποτέ νά δεῖ, νά γνωρίσει ἢ νά βιώσει ἄμεσα τήν Οὐσία τοῦ Θεοῦ. Αὐτό πού ὁ ἄνθρωπος βιώνει ἀπό τόν Θεό ὅταν γεμίζει μέ Θεϊκό Φῶς δέν εἶναι ἡ Οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά οἱ Ἄκτιστες Ἐνεργειές Του.

Ὁ Χριστός, τό ἐνσαρκωμένο Ταο/Λόγος, περιεῖχε τή Θεϊκή Οὐσία μέσα Του. Εἶναι λοιπόν Θεός ἐκ φύσεως, καί εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς Θείας γέννησης ἀπό τήν Οὐσία τοῦ Πατρός. Ὁ ἄνθρωπος, ἀπό τήν ἄλλη, δέν περιέχει αὐτή τήν Οὐσία μέσα του, ὥστόσο μπορεῖ νά συμμετέχει στόν Θεό μέσω τῶν Ἐνεργειῶν Του. Ἔτσι εἶναι ἓνας θεός κατά Χάρη, καί εἶναι υἱός τοῦ Θεοῦ ὄχι κατά γέννηση, ἀλλά κατά υἰοθεσία.

90. «Ο ΘΕΟΣ ΕΓΙΝΕ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣΤΕ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΘΕΟΣ»

Ὁ Ἁγ. Συμεών λέει ὅτι ἡ θέωση ἔγινε δυνατή γιά τήν ἀνθρωπότητα μόνο μετά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως εἶδαμε, ἀπό τήν ἐποχή τῆς προπατορικῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τήν Ὁδό μέχρι τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια (Χάρη ἢ Teh) ἐνεργοῦσε στόν ἄνθρωπο μόνον ἐξωτερικά, παράγοντας κτιστά (created) ἀποτελέσματα στήν ψυχή. Ἅγιοι ἄνθρωποι πού ἔζησαν πρῖν ἀπό τόν Χριστό, ὅπως ὁ Lao Tzu καί οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἦταν τά ὄργανα τῆς Χάρης. Ἡ Χάρη

ἐνεργούσε πάνω τους, ἀλλά δέν ἔγινε δική τους, ὡς προσωπική τους δύναμη.⁷ Δέν γνώριζαν τήν τέλεια ἔνωση μέ τό Ταο μέσω τῆς Χάρης.

Όταν τό Ταο/Λόγος ἐνσαρκώθηκε, πῆρε τήν ἀνθρώπινη φύση μας. Παίρνοντας τήν ἀνθρώπινη φύση, Αὐτός, ὄντας Θεός, τήν θεοποίησε. Ἐνώνοντας τήν ἀνθρώπινη οὐσία μέ τή Θεϊκή Οὐσία κατά τήν ἐνσάρκωσή Του, ἔδωσε σέ ὅλους ὅσοι εἶχαν ἀνθρώπινη φύση τή δυνατότητα τῆς θέωσης. Τότε, μέσω τοῦ θανατοκτόνου Του θανάτου στόν Σταυρό, ὁ ὁποῖος διέρρηξε τό τελικό παραπέτασμα τοῦ διαχωρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό, κατέστησε τήν ἀνθρωπότητα ἰκανή νά πραγματοποιήσῃ αὐτή τή δυνατότητα. Τώρα, μέσω Αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά λάβῃ τό δῶρο τῆς ὀλοκληρωτικῆς Θεϊκῆς φώτισης. Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Ἁγ. Εἰρηναίου καί ἄλλων πρωτοχριστιανῶν διδασκάλων: «Ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά μπορέσῃ νά γίνῃ θεός.»⁸

Μιλώντας γι' αὐτούς πού ἔχουν λάβῃ τό δῶρο τῆς θέωσης, ὁ Ἁγ. Συμεών ρωτάει: «Πράγματι, ποιός ὑπῆρξε ἔτσι ἀνά τούς αἰῶνες; Ἐννοῶ μεταξύ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ μέχρις ὅτου ὁ Κύριος τῶν οὐρανίων καί γῆινων ὑπάρξεων κατέβηκε ἀπό τόν οὐρανό; Αὐτός πού ἔλαβε σάρκα, τή σάρκα μας, καί μᾶς ἔδωσε τό Θεῖο Πνεῦμα... Αὐτό τό Πνεῦμα, ὄντας Θεός, μᾶς παρέχει κάθε εὐλογία.»⁹

91. ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Όπως ἐξηγεῖ ὁ Ἁγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ θεωμένος νοῦς ὄχι μόνο ἐμποτίζεται ἀπό τή Χάρη, ἀλλά πραγματικά ἀνα-δημιουργεῖται ἀπό αὐτήν: «Ὁ νοῦς γίνεται πιά ὑλικό στά χέρια τοῦ Θεοῦ καί δέχεται τή θειότατη ἀνάπλαση ἀνεμπόδιστα, καθὼς τίποτε πλέον ἀπό τά ἐξωτερικά δέν τόν ἐνοχλεῖ, καί ἡ ἐσωτερική χάρη τόν μεταβάλλει στό καλύτερο καί, τό πιό παράδοξο, κατα φωτίζει μέ ἀνέκφραστο φῶς ἐσωτερικά καί τελειοποιεῖ τόν ἔσω ἄνθρωπο. Ἀφοῦ λοιπόν ἔχει ἡμέρα στίς καρδιές μας (Β' Πέτρο. 1,19), κι ἀνατείνει σ' αὐτές ὁ ἀγγελινός, βγαίνει ὁ ὄντως ἄνθρωπος - ὁ νοῦς - ἰστίην κατεξοχήν ἐργασία του' (Ψαλμ. 103,23), καί μέ τό φῶς βαδίζει τό δρόμο κι ἀνεβαίνει σέ βουνά αἰώνια.(Ψαλμ. 75,5)»¹⁰

Καί πάλι, αὐτή ἡ ἀνα-δημιουργία τοῦ νοῦ ἀπό τή φωτιστική Χάρη ἔχει γίνῃ δυνατή μόνο μέ τήν ἔλευση τοῦ Ταο/Λόγου ἐν σαρκί, μέ τό θάνατό Του καί τήν ἀνάστασή Του, καί μέ τήν ἀποστολή ἀπό Αὐτόν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σ' αὐτούς πού Τόν ἀκολουθοῦσαν. Ἀκόμη καί ὁ Μωϋσῆς, ὁ ὁποῖος ἀντίκρισε τό Ἄκτιστο Φῶς στήν Καιόμενη Βάτο καί τοῦ

όποιου τό πρόσωπο φάνηκε νά λάμπει από αυτό – δέν βίωσε τήν άθάνατη πνευματική αναδημιουργία τήν όποία έπρόκειτο άργότερα νά βιώσουν αυτοί πού άκολουθοῦσαν τόν ένσαρκωμένο Θεό. Η φώτισή του, άν και ένδοξη, ήταν ένα παροδικό θαῦμα. Ο Απόστολος Παῦλος τό συζητάει αυτό λεπτομερῶς στή Β' πρὸς Κορινθίους έπιστολή του. Συγκρίνοντας τήν έποχή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μέ τήν έποχή τῆς Νέας, γράφει:

«Άν ή διακονία τοῦ γραπτοῦ νόμου, χαραγμένου σέ λίθινες πλάκες, ό όποιος όδηγοῦσε στό θάνατο, συνοδεύτηκε από τόση λαμπρότητα, ὥστε νά μήν μποροῦν οί Ἰσραηλίτες νά κοιτάξουν κατά πρόσωπο τό Μωϋσῆ έξαιτίας τῆς λάμψεως τοῦ προσώπου του, άν και αυτή ήταν παροδική, πόσο περισσότερο ένδοξη θά εἶναι ή διακονία τοῦ Πνεύματος; Γιατί άν ή διακονία τῆς καταδίκης εἶχε λαμπρότητα, πολύ περισσότερο εἶναι ή λαμπρότητα τῆς διακονίας πού όδηγεῖ στή δικαιοσύνη. Πράγματι, εἶναι τόσο μεγάλη αυτή ή λαμπρότητα, ὥστε σέ σύγκριση μ' αυτήν, ή πρώτη νά μήν εἶναι λαμπρότητα. Γιατί, άν τό καταργούμενο εἶχε λαμπρότητα, πολύ μεγαλύτερη λαμπρότητα συνοδεύει τό μόνιμο. Ἐπειδή λοιπόν ἔχομε μιά τέτοια έλπίδα, ενεργοῦμε μέ πολλή παρησία»¹¹

Ο Άγ. Μακάριος ό Αιγύπτιος, σχολιάζοντας αυτή τήν έπιστολή τοῦ Αποστόλου Παῦλου, γράφει: «Ο Άγ. Παῦλος δηλώνει κατηγορηματικά ότι ή άφθαρτη και άθάνατη εκείνη λαμπρότητα τοῦ Πνεύματος πού συνοδεύεται μέ άποκάλυψη, από τώρα λάμπει στους άξιους άθάνατα και άκατάλυτα, στό άθάνατο μέρος τοῦ ἔσω ανθρώπου: “Ολοι ἐμεῖς” - ὅσοι δηλαδή γεννήθηκαν από τό Πνεῦμα μέ τέλεια πίστη – ‘μέ άκάλυπτο πρόσωπο κοιτάζομε σάν σέ καθρέφτη τήν λαμπρότητα τοῦ Κυρίου και μεταμορφωνόμαστε σ' αυτή τή λαμπρή εικόνα Του, ανερχόμενοι από δόξα σέ δόξα μέ τήν ενεργεια τοῦ Πνεύματος, τό Όποιο εἶναι ό Κύριος.’ (Β' Κορ. 3:18). Λέγοντας ‘άκάλυπτο πρόσωπο’ έννοεῖ τήν [άκάλυπτη] ψυχή. Ο Άγ. Παῦλος προσθέτει πῶς όταν έπιστρέψει κανείς στον Κύριο τό κάλυμμα αφαιρεῖται, και ότι ό Κύριος εἶναι τό Πνεῦμα. Μέ αυτά δείχνει ξεκάθαρα ότι ένα κάλυμμα σκοτεινό ἔχει τοποθετηθεῖ πάνω στην ψυχή, τό όποιο από τήν παράβαση τοῦ Ἀδάμ βρῆκε νά εἰσχωρήσει στην ανθρωπότητα. Τώρα ὁμως πιστεύουμε ότι μέ τήν ἔλλαμψη τοῦ Πνεύματος αφαιρεῖται από τίς πραγματικά πιστές και άξιες ψυχές. Γι' αυτό τό λόγο ἔγινε εξάλλου και ή ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Και εὐδόκησε ό Θεός νά φτάσουν σέ τέτοια μέτρα άγιότητας εκείνοι πού πιστεύουν ἀληθινά.»¹²

92. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΩΣΗ

Όπως δείχνει τό παραπάνω απόσπασμα, ή θέωση εξαρτᾶται από τήν πίστη ότι ό Χριστός εἶναι ἔνσαρκωμένος Θεός. Ό π. Σωφρόνιος τό βεβαιώνει αὐτό από τή δική του ἐμπειρία:

«Όταν πίστεψα στήν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ χωρίς ἴχνος ἀμφιβολίας, μέ περιέλαμψε Φῶς ὄχι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Καί ὡς ἓνα βαθμό, ὅπως καί ό Παῦλος, ἐν τῷ Φωτί Αὐτοῦ ἀναγνώρισα Αὐτόν. Πρῶτα πίστεψα μέ ζωντανή πίστη καί κατόπιν ἀποκαλύφθηκε σέ μένα τό Φῶς. Δέν συνέβη ἄραγε τό ἴδιο καί στούς Ἀποστόλους Πέτρο, Ἰάκωβο καί Ἰωάννη; Όταν αὐτοί διά τοῦ στόματος τοῦ Πέτρου ὁμολόγησαν τήν Θεότητα Αὐτοῦ, Αὐτός ἀπάντησε: Ἐλήθεια σᾶς λέω, ὑπάρχουν μερικοί ἀνάμεσα σ' αὐτούς πού βρίσκονται ἐδῶ, οἱ ὁποῖοι δέν θά γευτοῦν τό θάνατο, πρίν δοῦν τόν Υἱό τοῦ Ἀνθρώπου νά ἔρχεται στή βασιλεία Του' (Ματθ. 16, 28), πράγμα πού ἐκπληρώθηκε σύντομα μετά από αὐτό στό Θαβώρ. Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ό Παῦλος ἔφερε πνευματικά στήν καρδιά του τόν Χριστό τόν ὁποῖο καταδίωκε, καί γι' αὐτό ἐμφανίστηκε σ' αὐτόν τό Φῶς τῆς Θεότητος ἐν δυνάμει. Καί τολμῶ νά πῶ ότι ή θέωση τοῦ ἄκτιστου Φωτός συνδέεται ἀρρήκτως μέ τήν πίστη στήν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Καί ὄχι μόνο συνδέεται, ἀλλά καί κατά παράδοξο τρόπο τό ἓνα εξαρτᾶται από τό ἄλλο. Σέ ἓνα Φῶς ἐμφανίζονται καί ό Χριστός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Τό Φῶς αὐτό μαρτυρεῖ γιά τήν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, διότι εἶναι ἀδύνατο νά μήν ἀναγνωρίσουμε τόν Θεό σέ ἐκεῖνο τό Φῶς γιά τό ὁποῖο γίνεται λόγος. Οἱ ἐνέργειές του εἶναι ἀπερίγραπτες. Μέσα σέ αὐτό βρίσκεται ή αἰωνιότητα, μέσα σέ αὐτό καί ή ἀνεκλάλητη μακαριότητα τῆς ἀγάπης. Μέσα σέ αὐτό τό πνεῦμα μας βλέπει ἀπέραντους ὀρίζοντες. Καί ὄχι αἰφνιδίως, ἀλλά βαθμιαῖα, τό πνεῦμα ἀνακαλύπτει συνεχῶς καί νέα βᾶθη σέ ἐκεῖνο τό φωτοφόρο ρῆγμα τοῦ Οὐρανοῦ.»¹³

Ό Ἅγ. Συμεών μιλάει γιά τό βάπτισμα σάν κάτι πού δίνει ἐπίσης τή δυνατότητα γιά θέωση, τή δυνατότητα νά γίνει κανείς Θεός κατά Χάρη καί υἰοθεσία: «Ἄν ό Κύριος ἔγινε πράγματι ό υἱός τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἀληθινά σέ κάνει υἱό τοῦ Θεοῦ. Ἄν εἶχε γίνει σῶμα μόνο κατά τήν ἐξωτερική ἐμφάνιση, τότε θά γινόμαστε πνεῦμα μόνον κατά τή σκέψη. Ἀλλά ἔχοντας βαπτιστεῖ, ἔχω ἐνδυθεῖ τόν Χριστό ὄχι κατά αἰσθητηριακό, ἀλλά κατά πνευματικό τρόπο. Καί πῶς αὐτός πού ἔχει ἐνδυθεῖ τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ δέν θά γίνει θεός κατά Χάρη καί υἰοθεσία, ὡς πρὸς τή συνείδηση, τή γνώση καί τόν διαλογισμό (contemplation);»¹⁴

93. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ἡ θέωση δέν μπορεῖ ποτέ νά εἶναι μιά «ἀπορρόφηση» μέσα στή Θεϊκή Οὐσία. Ὅποιος πιστεύει ὅτι ἔχει βιώσει μιά τέτοια ἀπορρόφηση πλανᾶται, ἔχοντας ὑποκύψει στόν προπατορικό πειρασμό: «Ἔσεσθε ὡς θεοί» (Γένεση 3:5). Φαντάζεται ὅτι ἔχει ἐξαλείψει τή διάκριση ἀνάμεσα στό δημιουργήμα καί τόν Δημιουργό.

Ὁ ὑπερήφανος ἀσκητής ἀπεκδύεται ὅτιδήποτε βρίσκεται στό ἐπίπεδο τῆς σχετικότητας, προκειμένου νά γίνει Θεός. Ὁ ταπεινός ἀσκητής κάνει τό ἴδιο προκειμένου νά βρίσκεται μαζί μέ τόν Θεό. Ὁ ταπεινός, ἔχοντας καυτηριασθεῖ ἀπό τή μετάνοια, ἐντελῶς ἄδειος, γεμίζει ἀπό τόν Θεό, ὡστόσο παραμένει αὐτός πού εἶναι.

«Ἡ θεϊκή ἀπορρόφηση» εἶναι ἀπρόσωπη, ἐνῶ ἡ ἀληθινή θέωση εἶναι μιά προσωπική κοινωνία μέ τόν Θεό, πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο.

Ὁ Lao Tzu, ταπεινός καθώς ἦταν, ἀπέρριψε τόν πειρασμό τοῦ νά πιστέψει πῶς ἔχει ἀπορροφηθεῖ στό Ἀπόλυτο. Ἐχοντας ζήσει πρὶν ἀπό τόν Χριστό, δέν μπορούσε νά γνωρίζει τήν προσωπική ἔνωση μέ τό Ταο ἢ ὅποια εἶναι γνωστή ὡς θέωση. Γνώριζε τήν κένωση τοῦ ἑαυτοῦ, ἀλλά δέν μπορούσε νά γνωρίζει τήν προσωπική πράξη τῆς κένωσης τοῦ ἑαυτοῦ - τήν καυτηριαστική μετάνοια πού πρέπει πάντοτε νά προηγεῖται τῆς ἀληθινῆς θέωσης. «Μέσω τῆς μετανοίας συντελεῖται ἡ θέωσή μας,» λέει ὁ π. Σωφρόνιος. «Αὐτό εἶναι ἓνα γεγονός ἀσύλληπτου μεγαλείου.»¹⁵

Ὅπως διευκρινίζει ὁ π. Σωφρόνιος, τό νά ἀντικρούσει κανεῖς τό Ἄκτιστο Φῶς δέν σημαίνει κατ'ἀνάγκη θέωση. Πέρα ἀπ'αὐτό πρέπει νά ὑπάρχει προσωπική ἔνωση μέ Αὐτόν πού ἐμφανίζεται ὡς Φῶς: «Στήν ἀρχή τοῦ ἀγώνα τῆς μεταμέλειας γιά τίς ἁμαρτίες, τό ἅγιο αὐτό Φῶς δίνει τήν πείρα τοῦ Θεοῦ ἐλέους καί τῆς ἀγάπης, ὄχι ὅμως ἀκόμη τῆς συνομιλίας πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο. Αὐτό τό τελευταῖο συμβαίνει, ὅταν ὁ ἄνθρωπος διαμένει ὄντως στόν Θεό καί ὁ Θεός σέ αὐτόν, καί τό πνεῦμα τοῦ προσευχόμενου γνωρίζει ὅτι ὁ ἐμφανισθεῖς σέ αὐτόν εἶναι ὁ Προαιώνιος Δεσπότης ὅλης τῆς κτίσης, ὁ Πρῶτος καί ὁ Ἐσχάτος, ὁ ἀπρόσωπος καί ὁ τόσο κοντά, ὁ ἀόρατος καί συγχρόνως αἰσθητός ἀκόμη καί σωματικά. Αἰσθητός διά τοῦ πυρός τῆς ἀγάπης πού γεμίζει τήν καρδιά, καί διά τοῦ φωτός τῆς σύνεσης πού καταυγάζει τόν νοῦ. Αὐτό εἶναι Φῶς γνώσης, ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ μέ λόγια.»¹⁶

Στούς Ὕμνους Θείων Ἐρώτων, ὁ Ἅγ. Συμεών γράφει γιά τήν πρόσωπο πρὸς Πρόσωπο συνάντησή του μέ τόν προσωπικό Θεό:

«Κάθομαι στό κρεβάτι μου, ἀλλά ταυτόχρονα βρίσκομαι πέρα ἀπό τόν κόσμο. Εἶμαι στή μέση τοῦ κελλιού μου, καί Τόν βλέπω παρόντα, Αὐτόν πού βρίσκεται πέρα ἀπό τόν κόσμο. Τόν βλέπω καί μιλάω μαζί Του. Τόν – νά τολμήσω νά τό πῶ; - Τόν ἀγαπῶ καί Αὐτός ἐπίσης μέ ἀγαπᾷ. Τρέφομαι μόνον ἀπό αὐτή τήν ἐνατένιση. Γίνομαι ἕνα μέ Αὐτόν, καί ὑπερβαίνω τά οὐράνια. Εἶναι ἀλήθεια, τό ξέρω, ὡστόσο πού βρίσκεται τό σῶμα μου δέν ξέρω. Ξέρω ὅτι Αὐτός πού παραμένει ἀμετακίνητος κατέρχεται. Ξέρω ὅτι Αὐτός πού παραμένει ἀόρατος ἐμφανίζεται σέ μένα. Ξέρω ὅτι Αὐτός πού εἶναι πέρα ἀπ' ὅλα τά πλάσματα μέ παίρνει μέσα Του καί μέ κρύβει στήν ἀγκαλιά Του, καί μετά βρίσκομαι νά εἶμαι ἔξω ἀπ' ὅλον τόν κόσμο. Ὡστόσο κι ἐγώ, ἐγώ πού εἶμαι τόσο ἀσήμαντος μέσα σ' αὐτόν τόν κόσμο, ἀτενίζω πλήρως μέσα μου τόν Δημιουργό τοῦ κόσμου. Ξέρω ὅτι δέν θά πεθάνω, ἀφοῦ βρίσκομαι μέσα στή ζωή: ὀλόκληρη ἡ ζωή ἀναβλύζει ἀπό μέσα μου. Αὐτός εἶναι στήν καρδιά μου, ὡστόσο παραμένει στόν οὐρανό. Καί ἐδῶ καί ἐκεῖ τό ἴδιο ἐκτυφλωτικός, ἀποκαλύπτεται σέ μένα. Πῶς γίνεται αὐτό; Πῶς μπορῶ νά τό καταλάβω αὐτό ἐπακριβῶς; Πῶς θά μποροῦσα νά ἐκφράσω ὅλα ὅσα καταλαβαίνω καί βλέπω; Ἀλήθεια, αὐτά εἶναι πράγματα ἀπερίγραπτα, εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ἐκφραστοῦν μέ λόγια.»

Γιά τό ἴδιο θέμα, ἀλλά μέ ἀκόμα δυνατότερες ἐκφράσεις, μιλάει ὁ Ἅγ. Συμεών καί σέ ἕναν ἄλλο ὕμνο: «Αὐτός ὁ ἴδιος ἀνακαλύπτεται μέσα μου, λάμπει μέσα στήν ἄθλια καρδιά μου, φωτίζοντάς με ἀπό παντοῦ μέ τήν ἀθάνατη λάμψη Του, ρίχνοντας τίς λαμπερές ἀκτίνες Του σέ ὅλα τά μέλη μου. Σέ ὀλοκληρωτική περίπτωξη μαζί μου, μέ ἀγκαλιάζει ὀλόκληρο. Δίνει τόν ἑαυτό Του ὀλοκληρωτικά σέ μένα, τόν ἀνάξιο, καί γεμίζω μέ τήν ἀγάπη Του καί τήν ὁμορφιά Του. Εἶμαι κορεσμένος ἀπό ἡδονή καί θεϊκή τρυφερότητα. Μοιράζομαι τό Φῶς. Μετέχω κι ἐγώ στή δόξα. Τό πρόσωπό μου λάμπει σάν τό πρόσωπο τοῦ ἀγαπημένου μου καί ὅλα μου τά μέλη γίνονται φορεῖς τοῦ Φωτός».¹⁷

94. Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

Ἡ φάτιση πού μᾶς προσφέρει ὁ Χριστός δέν τελειώνει σέ αὐτή τή ζωή, οὔτε εἶναι στατική στή μέλλουσα ζωή. Εἶναι μόνο ἡ ἀρχή μᾶς προόδου πού δέν θά τελειώσει ποτέ. «Πράγματι», λέει ὁ Ἅγ. Συμεών, «ἡ πρόοδος μέσα στούς αἰῶνες θά εἶναι ἀτελείωτη, γιατί ἕνα σταμάτημα αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης πρὸς τό ἀτελεύτητο τέλος θά ἦταν σάν νά

συλλαμβάνει κανείς τό ασύλληπτο. Αὐτός ἀπό τόν ὁποῖο κανείς δέν μπορεῖ νά κορεστεῖ, θά γινόταν τότε ἀντικείμενο κορεσμοῦ. Ἀντιθέτως, ἂν γεμίσει κανείς μέ Αὐτόν καί δοξαστεῖ μέ τό Φῶς Του προκαλεῖται μιὰ πρόοδος πού δέν μπορεῖ νά ἐξιχνιαστεῖ, μιὰ ἀρχή πού δέν μπορεῖ νά ὀριστεῖ. Ὅπως αὐτοί πού κατέχουν τόν Χριστό, ὁ ὁποῖος πῆρε μορφή μέσα τους, στέκονται κοντά σέ Αὐτόν πού λάμπει μέσα στό φῶς τό ἀπρόσιτο, ἔτσι τό τέλος γίνεται μιὰ ἀρχή δόξας μέσα τους ἢ - γιά νά ἐξηγήσω τή σκέψη μου πιό ξεκάθαρα – στό τέλος θά ἔχουν τήν ἀρχή, καί στήν ἀρχή τό τέλος.»¹⁸

Αὐτή ἡ αἰώνια πρόοδος ἦταν ὁ πρωταρχικός προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶχε πλασθεῖ γιά νά ἀνέρχεται ὅλο καί περισσότερο πρὸς τή θέαση τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος ἔχασε αὐτή τή δυνατότητα ὅταν ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν Ὁδό. Μέσω τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποκαλέστηκε νέος Ἀδάμ, αὐτή ἡ δυνατότητα ἀνοίχθηκε γιά μιὰ ἀκόμη φορά στήν ἀνθρωπότητα.

Σέ ἓνα προηγούμενο κεφάλαιο δείξαμε πῶς ὁ Χριστός ἄνοιξε τό δρόμο πρὸς τόν οὐρανό ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχε κλείσει, ἀνυψώνοντας πρὸς αὐτόν ὅλους ὅσοι Τόν ἀκολούθησαν καί πέθαναν πρὶν τόν ἔρχομό Του, ἀπό τόν Ἀβραάμ μέχρι τόν Σωκράτη καί τόν Lao Tzu. Στόν οὐρανό ὅλοι αὐτοί πού ἀκολούθησαν τό Ταο ἀνέρχονται αἰώνια ἐνατενίζοντάς Τον, παραδόξως ἀνερχόμενοι μέσω τῆς ἴδιας κίνησης πού τούς ἐξαναγκάζει νά ὑποβιβαστοῦν, μέσα στή γλυκύτητα τῆς ἀγάπης καί τῆς λησμοσύνης τοῦ ἑαυτοῦ. «Ἡ Ἀγάπη», λέει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακας, «εἶναι ἡ πρόοδος στοὺς αἰῶνες.»¹⁹

Κατά τή νεότητά του, ὁ γέροντας τοῦ 19^{ου} αἰώνα, ὁ Ἅγ. Ἀμβρόσιος τῆς Ὀπτινα, εἶχε μιὰ ἀναλαμπή αὐτῆς τῆς αἰώνιας προόδου τῆς ἀγάπης στόν οὐρανό, τήν ὁποία κατέγραψε σέ ἓνα χειρόγραφο πού δημοσιεύτηκε μετὰ τό θάνατό του:

«Εἶμαι ἔξω ἀπό τό δάσος, κάπου μακριά, σέ ἓναν ἄλλον κόσμο, ἐντελῶς ἄγνωστο γιά μένα, πού ποτέ δέν τόν εἶχα δεῖ, πού ποτέ δέν τόν εἶχα φανταστεῖ... Γύρω μου ὑπάρχει λαμπρό λευκό Φῶς! Τόσο ὑπερβατικό, τόσο ἀγνό, τόσο ἐλκυστικό, πού βυθίζομαι, μέ τήν ἀντίληψή μου, σέ ἀπύθμενο βάθος καί δέν χορταίνω νά θαυμάζω αὐτό τό βασιλείο, δέν χορταίνω τήν ὑψηλή πνευματικότητά του. Τά πάντα γύρω εἶναι τόσο γεμάτα ὁμορφιά. Τόσο γλυκειά αὐτή ἡ ζωή... τόσο ἀτελείωτος ὁ δρόμος. Παρασύρομαι μέσα σ' αὐτόν τόν ἀπέραντο, διαυγή χῶρο. Ἡ ματιὰ μου κατευθύνεται πρὸς τά πάνω, δέν κατεβαίνει πλέον, δέν βλέπει τίποτα τό

γήινο. Όλόκληρο τό στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἔχει μεταμορφωθεῖ μπροστά μου σέ ἓνα γενικευμένο λαμπρό Φῶς, εὐχάριστο νά τό βλέπεις... Ἀλλά δέν βλέπω τόν ἥλιο. Τό μόνο πού μπορῶ νά δῶ εἶναι τό ἀτέλειωτο λαμπρό Φῶς. Όλόκληρος ὁ χῶρος μέσα στόν ὁποῖο γλυστράω ἀνεμπόδιστα, χωρίς τέλος, χωρίς κούραση, εἶναι ὁλόλευκος ὅπως καί τό φῶς του καί τά ὁμορφα ὄντα πού ζοῦν σ' αὐτόν, διάφανα σάν ἡλιαχτίδες. Καί μέσα ἀπ' αὐτά θαυμάζω αὐτόν τόν ἀπέραντο κόσμο. Ὅλα αὐτά τά ἄγνωστα σέ μένα ὄντα ἐμφανίζονται μέ ἄπειρη ποικιλία καί εἶναι πανέμορφα... Εἶμαι κι ἐγώ λευκός καί φωτεινός ὅπως αὐτοί. Πάνω μου, ὅπως καί πάνω τους, βασιλεύει αἰώνια ἀνάπαυση. Οὔτε ὁ παραμικρός λογισμός μου δέν παρασύρεται πλέον πρός ὀτιδήποτε γήινο. Οὔτε ἓνας χτύπος τῆς καρδιάς μου δέν κινεῖται πλέον μέ ἀνθρώπινες φροντίδες ἢ γήινο πάθος. Εἶμαι ὅλος εἰρήνη καί ἔκσταση. Ἀλλά ἐξακολουθῶ νά κινούμαι μέσα σ' αὐτό τό ἄπειρο Φῶς πού με περιβάλλει ἀμετάβλητο. Δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο στόν κόσμο ἐκτός ἀπό αὐτό τό λευκό λαμπρό φῶς καί τά ἐξίσου ἀκτινοβόλα ἀμέτρητα ὄντα του. Ἀλλά ὅλα αὐτά τά ὄντα δέν μοιάζουν σέ μένα, οὔτε μοιάζουν μεταξύ τους. Ἔχουν ἀτέλειωτη ποικιλία, καί εἶναι ἀκαταμάχητα ἐλκυστικά. ὄντας ἀνάμεσά τους, αἰσθάνομαι ἀπίστευτη γαλήνη. Δέν μοῦ προκαλοῦν οὔτε φόβο, οὔτε κατάπληξη, οὔτε ταραχή. Ὅλα ὅσα βλέπουμε ἐδῶ δέν μᾶς ταράσσουν, δέν μᾶς καταπλήσσουν. Ὅλοι μας ἐδῶ εἴμαστε σάν ν' ἀνήκουμε ὁ ἓνας στόν ἄλλον ἐδῶ καί πολύ καιρό, σάν νά ἔχουμε συνηθίσει ὁ ἓνας τόν ἄλλον καί νά μὴν εἴμαστε καθόλου ξένοι. Δέν κάνουμε ἐρωτήσεις, δέν συζητᾶμε τίποτα μεταξύ μας. Ὅλοι αἰσθανόμαστε καί καταλαβαίνουμε ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε τό καινούργιο γιά μᾶς ἐδῶ. Ὅλα μας τά ἐρωτήματα λύνονται μέ μιά ματιά, πού βλέπει τά πάντα καί τόν καθένα. Δέν ὑπάρχει ἴχνος ἀπό τούς πολέμους τῶν παθῶν σέ κανένα μας. Ὅλοι κινούμαστε πρός διάφορες κατευθύνσεις, ἀντίθετες μεταξύ τους, χωρίς νά νιώθουμε κανένα περιορισμό, καμιά ἀνισότητα, ἢ ζήλεια, ἢ λύπη, ἢ μελαγχολία. Μία καί ἡ αὐτή εἰρήνη βασιλεύει σ' ὅλες τίς εἰκόνες τῶν ἀνθρώπων. Ἐνα καί τό αὐτό ἀτελεύτητο Φῶς γιά ὅλους. Ἡ Ἐνότητα τῆς ζωῆς εἶναι κάτι πού ὅλοι μποροῦν νά τό καταλάβουν...»²⁰

Σέ αὐτό τό ὄραμα περιέχεται μιά ξεκάθαρη εἰκόνα τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς μας. Αὐτό ἦταν πού ὁ Lao Tzu ποθοῦσε. Αὐτή εἶναι ἡ ὁδός πού ὁ Χριστός ἀνοιξε γιά μᾶς.

Στήν τελευταία Του ὁμιλία πρός τούς μαθητές Του πρὶν τή σταύρωσή Του, ὁ Χριστός τούς εἶπε: «Στόν οἶκο τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν

πολλοί τόποι διαμονῆς. Ἄν δέν ὑπῆρχαν, θά σᾶς τό'λεγα. Ἐγώ πηγαίνω νά σᾶς ἐτοιμάσω τόπο. Κι ὅταν πάω νά σᾶς ἐτοιμάσω τόπο, πάλι θα'ρθῶ καί θά σᾶς πάρω κοντά μου, ὥστε ὅπου εἶμαι ἐγώ νά εἶστε κι ἐσεῖς. Καί ποῦ πηγαίνω γνωρίζετε, καί τήν ὁδὸ γνωρίζετε.»

Ἦταν τό εἶπε αὐτό ὁ Χριστός, ὁ μαθητὴς Του ὁ Θωμᾶς Τόν ρώτησε, «Κύριε, δέν γνωρίζουμε ποῦ πηγαίνεις. Καί πῶς μπορούμε νά γνωρίζουμε τήν Ὁδό;»

Ὁ Χριστός ἀπάντησε, «Ἐγώ εἰμί ἡ Ὁδός.»²¹ Καί ἔτσι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ὅπως Τόν εἶχε ἀποκαλέσει ὁ Lao Tzu, ἔγινε τώρα ἡ Ὁδός πρὸς τόν Οὐρανό.

Ἐξάλλου ὁ σκοπὸς γιὰ τόν ὁποῖο τό Ταο ἦρθε στή γῆ ἦταν τό νά ἀνοίξει τόν οὐρανὸ γιὰ μᾶς. Ἐγινε ἄνθρωπος ὥστε νά μπορέσουμε νά κατοικήσουμε γιὰ πάντα σέ Αὐτόν, καί Αὐτός σέ μᾶς, ὥστε στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων νά ἐμποτιζόμαστε ὀλοκληρωτικά ἀπὸ τό Φῶς Του, ἀπὸ τήν Ἄκτιστη Ἐνέργειά Του, ὥστε νά μετέχουμε στήν Ὑπαρξή Του.

Μέσα σέ αὐτό τό Φῶς λάμπει τώρα ὁ Lao Tzu, μαζί μέ ἀμέτρητα ἄλλα ἀθάνατα πνεύματα. Σύμφωνα μέ τήν παλαιὰ Χριστιανικὴ παράδοση, ἀκόμη καί μετὰ τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ αὐτοὶ ποῦ ἀκολουθοῦν τό Ταο καί ποῦ δέν ἔχουν ἀκούσει ποτέ γι' Αὐτόν καί γιὰ τό ἄγνό, ἀνόθευτο μῆνυμά Του ἔχουν ἀκόμη μιά εὐκαιρία νά Τόν γνωρίσουν μετὰ θάνατον. Ἀντίθετα ἀπὸ αὐτούς καί τόν Lao Tzu, ὡστόσο, σέ μᾶς ἔχει ἤδη δοθεῖ ἡ εὐκαιρία σέ αὐτὴ τὴ ζωὴ. Μᾶς ἔχει ἤδη δειχθεῖ ἡ Ὁδός πρὸς τόν οὐρανό. Μᾶς ἔχουν δοθεῖ πολὺ περισσότερα. Γι' αὐτό θά ἀπαιτηθοῦν καί πολὺ περισσότερα ἀπὸ μᾶς ἂν θέλουμε νά βρεθοῦμε, μαζί μέ τόν Lao Tzu, διαρκῶς ἀνερχόμενοι στήν ἀτελεύτητη Ὁδό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΕΗ

1. ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΗΓΗΣΗ ΘΕΩΣΗΣ

Τό 1997 επισκέφθηκε ένα από τά μοναστήρια μας στή βόρεια Καλιφόρνια ένας αξιόλογος άνθρωπος, ό π. Γεώργιος Calciu, ό όποιος μᾶς μετέφερε τήν ἐγγύτητα, όχι μόνο τῆς Ἀκτιστής Ἐνέργειας (τοῦ Teh), ἀλλά καί τῆς ἀπάτατης ἐκδήλωσης αὐτῆς τῆς Ἐνέργειας: τῆς θέωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ π. Γεώργιος εἶναι ἕνας Ὁρθόδοξος ἱερέας ό όποιος τώρα ἔχει περάσει τά ἑβδομήντα. Στά εἴκοσί του, εἶχε μπεῖ σέ μιά Ρουμανική κομμουνιστική φυλακή, όπου ἔμεινε γιά δεκαέξι χρόνια. Ἐκείνη τήν ἐποχή ὑπέστη τό ἐπιστημονικό πείραμα τοῦ Pitesti: τό πιό διαβολικό σύστημα βασανιστηρίων πού ἐπινοήθηκε ποτέ, τό όποιο ἐπιχείρησε νά ξεγυμνώσει τήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καί νά τήν ἀντικαταστήσει μέ τόν κομμουνιστή «νέο ἄνθρωπο». Ὅπως ἀναθυμόταν ἀργότερα, «δέν ὑπῆρχε βασανιστήριο, εἴτε ἠθικό εἴτε σωματικό, πού νά μήν εἶχε χρησιμοποιηθεῖ.»

Ἀφοῦ τά θεμέλια τῆς ψυχῆς του ἀπογυμνώθηκαν, ό π. Γεώργιος πέρασε μιά μακρά καί ὀδυνηρή διαδικασία μετανοίας, όπου βρῆκε τήν ἐσωτερική δύναμη νά στραφεῖ πρὸς τόν Χριστό καί ἔλαβε τήν ὑπεράνθρωπη δύναμη νά ἀγαπήσει καί νά συγχωρήσει τούς βασανιστές του. Ὅταν στά τριανταέξι του βγήκε ἀπό τή φυλακή, φλεγόταν ἀπό ἀγάπη γιά τόν Θεό καί γιά ὀλόκληρη τή δημιουργία ἀφοῦ, ἐνῶ ὑπέφερε ἀφάνταστα, τό πνεῦμα του εἶχε καθαρθεῖ, θεραπευτεῖ καί ἀναγεννηθεῖ ἀπό τό Θεῖο Πῦρ. Ἐγινε ἱερέας, καί λίγο ἀργότερα ἄρχισε νά καλεῖ τούς νέους τῆς Ρουμανίας, οἱ όποιοι εἶχαν ἀνατραφεῖ μέ τό ψέμα τοῦ ὑλισμοῦ, νά ἐπιστρέψουν στό ἀληθινό νόημα τῆς ζωῆς. Παρόλο πού οἱ κομμουνιστικές ἀρχές διαρκῶς δέν τόν ἄφηναν σέ ἡσυχία καί ἀπειλοῦσαν ὅτι θά τόν σκοτώσουν, αὐτός συνέχισε νά διδάσκει δημόσια. Τελικά τόν συνέλαβαν καί πάλι καί τόν ἔρριξαν στή φυλακή γιά ἕξι χρόνια ἀκόμη. Αὐτά τά χρόνια εἶχε τίς βαθύτερες ἐμπειρίες τῆς ζωῆς του, γιατί κατ' αὐτά βίωσε τήν Θεῖα Ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ ὅπως ποτέ πρίν.

Όσο έμμενε στό μοναστήρι μας, ό π. Γεώργιος άκτινοβολούσε μιά αίσθηση ύπερκόσμιας γαλήνης και μιά χαρά παιδιάστικη. Μάλιστα έδειχνε και νέος, πράγμα άξιοσημείωτο, όχι μόνο λόγω τής ηλικίας του, αλλά και γιατί έζησε σέ ύγρες, ύπόγειες, γεμάτες άρρώστιες φυλακές, μέ έλάχιστα κομμάτια ψωμί. Πραγματικά, είχε κάνει αυτό τό όποιο δίδαξαν και ό Χριστός και ό Lao Tzu. Είχε γίνει ένα μικρό παιδί. Όποτε μιλούσε για τά βασανιστήρια πού υπέστη, χαμογελοῦσε ή και γελοῦσε άκόμη. Δέν είχε μίσος ή μνησικακία, είχε συγχωρήσει, και ήταν έλεύθερος.

Τήν τελευταία νύχτα πού ήταν μαζί μας, ό π. Γεώργιος μίλησε για τίς έπισκέψεις πού είχε δεχθεί άπό τή Θεϊκή Ένέργεια. Πρίν έρθει σέ μās δέν σχεδίαζε νά μιλήσει γι' αυτό, γιατί ποτέ πρίν δέν είχε μιλήσει γι' αυτό δημόσια. Αλλά όταν άκουσε κάποιον στό μοναστήρι μας νά μιλάει για τό Άκτιστο Φῶς κατά τή διάρκεια μās όμιλίας, ό π. Γεώργιος παρακινήθηκε νά μās πει πῶς ήταν γι' αυτόν νά τόν τυλίγει αυτή ή Ένέργεια.

2. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΚΤΙΣΤΟ ΦΩΣ;

«Ό Θεός είναι ένας κατ' οὐσία», μās είπε ό π. Γεώργιος, «άλλά έν Αὐτῷ υπάρχουν τρία Πρόσωπα. Ό Θεός δέν είναι μιά άπομονωμένη όντότητα – βρίσκεται σέ έπαφή μέ μās, σέ έπαφή μέ τό σύμπαν. Πῶς συνδέεται μέ τό σύμπαν; Μέσω τής Άκτιστης Ένέργειάς του. Από τόν Θεό έκπορεύεται μιά διαρκής Άκτιστη Ένέργεια, ή όποία φτάνει σέ όλη τή δημιουργία, και έπιστρέφει πρὸς Αὐτόν.

»Ό Διονύσιος ό Άρεοπαγίτης, ένας πολύ μυστικιστής συγγραφέας τοῦ πέμπτου αιώνα, έγραψε για τά Θεϊκά βασιλεια και για τίς Οὐράνιες Ίεραρχίες. Είπε ότι τό πάνω και τό κάτω υπάρχει μόνο για τόν άνθρωπο, ένῶ για τόν Θεό δέν υπάρχει οὔτε χῶρος, οὔτε χρόνος – τίποτα. Στό κέντρο βρίσκεται ή Αγία Τριάδα. Η Αγία Τριάδα άπλώνει όλόγυρα τό Φῶς, τήν Άκτιστη Ένέργεια.

»Στήν πνευματική δημιουργία υπάρχουν τρεις τριάδες ταγμάτων άπό οὐράνιες ύπάρξεις. Τά πλησιέστερα στήν Αγία Τριάδα είναι τά Σεραφείμ, τά Χερουβείμ και οί Θρόνοι. Έπειτα είναι οί Έξουσίες, οί Κυριότητες και οί Δυνάμεις. Και τελικά οί Άγγελοι, οί Αρχάγγελοι και οί Αρχές. Ανάμεσα στόν Θεό και τήν πνευματική δημιουργία υπάρχει ή Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Αυτή λαμβάνει τήν Ένέργεια και τήν μεταφέρει στόν Έπικεφαλής (Chief Commander) τῶν Σεραφείμ. Από τά Σεραφείμ περνάει στό πρώτο μέλος τῶν Χερουβείμ, κ.ό.κ. Τό Φῶς πορεύεται σταδιακά διά

μέσου τῶν Οὐρανίων Ἱεραρχιῶν καί στή συνέχεια φτάνει στό ὄρατό σύμπαν. Ὁ καθένας μπορεῖ νά τελειοποιηθεῖ ἀπό αὐτό τό Φῶς. Κανείς δέν φτάνει στήν ἀπόλυτη τελειότητα τοῦ Θεοῦ γιατί ὁ Θεός εἶναι ἄπειρος, ἀλλά τό κάθε ὄν μπορεῖ νά τελειοποιεῖται συνεχῶς ἀπό τό Φῶς ὅταν ἀποβλέπει νά ἀνέλθει πρὸς τήν Τριάδα. Αὐτό τό Φῶς, πού ἔχει τήν πηγὴ του στήν Ἁγία Τριάδα, μπορεῖ νά τό δοῦν κάποιοι ἄνθρωποι πού ἔχουν ὑποβληθεῖ σέ εἰδικές ἀσκήσεις καί ἔχουν εἰδικά τελειοποιηθεῖ. Ὡστόσο, ἂν θέλει ὁ Θεός, μπορεῖ νά ἀποκαλύψει αὐτό τό Φῶς σέ ὅποιονδήποτε, ἀκόμη καί χωρὶς κάποιος νά τό ἀξίζει καθόλου. Μπορῶ νά τό ἀποδείξω αὐτό μέσω τῆς δικῆς μου ἐμπειρίας...»

3. ΗΣΥΧΑΣΜΟΣ

»Οἱ Χριστιανοὶ μοναχοὶ στήν Ἀνατολή – γνώριζαν αὐτό τό Φῶς. Ἦσαν προετοιμασμένοι νά δεχθοῦν αὐτό τό Φῶς ἐπειδὴ εἶχαν ξεκινήσει μιὰ εἰδική κίνηση πού ὀνομάζεται ἡσυχασμός. Ἡσυχασμός σημαίνει εἰρήνη, σιγή. Οἱ ἡσυχαστές μοναχοὶ προσεύχονταν στά κελλιά τους, μόνιμοι σέ ἀπόλυτη ἡσυχία. Καί ἡ προσευχή πού ἔλεγαν ἦταν, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με,' ἢ 'Κύριε ἐλέησον. Κύριε ἐλέησον.' Πρόφεραν τήν προσευχή ἐνῶ κοιτοῦσαν στήν καρδιά τους - ὄχι ἀκριβῶς στήν καρδιά τους ἀλλά πάνω ἀπὸ τήν καρδιά – προσπαθῶντας νά φέρουν τό νοῦ σέ σύνδεση μέ τήν καρδιά τους, νά ὑποτάξουν τόν νοῦ στήν καρδιά.

»Οἱ μοναχοὶ ὑπέτασαν τήν προσευχή τοῦ νοῦ στήν προσευχή τῆς καρδιᾶς, καί μέ τόν καιρό συνειδητοποιοῦσαν τόν ρυθμό τῆς προσευχῆς. Ἄν καί δέν εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητο, καμιά φορά συντόνιζαν τήν προσευχή μέ τήν ἀναπνοή τους, λέγοντας 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, καθώς εἰσέπνεαν, καί 'ἐλέησόν με' καθώς ἐξέπνεαν. Ἔτσι εἰσέπνεαν τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ μέσα στό σῶμα τους, καί τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦς ἐνέπνεε, καθώς εἰσερχόταν μέσα ἀπὸ τὰ πνευμόνια καί ἀπλωνόταν σέ ὅλο τόν ὀργανισμό. Μέχρι καί τό τελευταῖο κύτταρο ἀγγιζόταν ἀπὸ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἔτσι, λίγο-λίγο, ἀκόμη καί τό σῶμα ἀγιοποιόταν ἀπὸ τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί τό σῶμα γινόταν ὁ ἀληθινός ναός τοῦ Θεοῦ.

»Αὐτή ἡ πρακτική ἦταν πολύ κοινὴ στά Ὁρθόδοξα μοναστήρια, εἰδικά στό Ἅγιο Ὄρος. Μέ τόν καιρό ὁ νοῦς ὑποτασσόταν στήν καρδιά. Οἱ ἅγιοι ἔλεγαν συνεχῶς, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με.' Αὐτό δέν σᾶς τό λέω ἀπὸ δική μου ἐμπειρία, ἀλλά ἐπειδὴ συνάντησα πολλούς

μοναχούς πού μου εἶπαν ὅτι εἶχα διαβάσει στά βιβλία. Εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινό. Δέν εἶναι ἕνα μύθευμα. Αὐτή ἡ πρακτική εἶναι τόσο κοινή στήν Ὁρθοδοξία πού οἱ μοναχοί δέν τή θεωροῦν σάν κάτι τό ιδιαίτερο...

»Θά ἔχετε διαβάσει, πιστεύω, τίς *Περιπέτειες* ἑνός *Προσκυνητοῦ*, γιά τόν ἄνθρωπο πού ἔψαχνε νά βρεῖ τήν ἀδιάλειπτη προσευχή. Ὄταν αὐτό τό βιβλίο ἤρθε στή Ρουμανία τόν 19^ο αἰώνα, δημιούργησε μιὰ πραγματική πνευματική ἐπανάσταση στή ζωή τῶν μοναχῶν. Οἱ μοναχοί καί ἄλλοι ἄνθρωποι πού ἐφάρμοζαν αὐτή τήν προσευχή, γίνονταν ἱκανοί, μετά ἀπό μακρόχρονη ἀσκηση, νά δοῦν τό Ἄκτιστο Φῶς. Αὐτό τό Φῶς δέν ἦταν ὁρατό μέ τούς σωματικούς ὀφθαλμούς – μόνον οἱ πνευματικοί ὀφθαλμοί μποροῦν νά τό δοῦν. Ὡστόσο, ὅταν τό σῶμα δεχθεῖ αὐτό τό Ἄκτιστο Φῶς, μπορεῖ νά ἀρχίσει νά λάμπει.»

4. Ο Π. ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ GHIUS

»Θά σᾶς πῶ τήν ἐμπειρία μου. Πρίν μέ συλλάβουν, πάντοτε μου ἄρεσαν τά μοναστήρια. Ἔτσι κάθε φορά πού μου δινόταν ἡ δυνατότητα νά πάω σέ κάποιο μοναστήρι, βρισκόμουν ἐκεῖ. Πολύ κοντά στό Βουκουρέστι βρίσκεται ἕνα πολύ σημαντικό μοναστήρι πού ὀνομάζεται Cernica. Τήν καρδιακή προσευχή τήν πῆρε ὁ Γεώργιος, ἕνας μαθητής τοῦ Παϊσίου Velichkovsky* καί τήν ἔφερε στήν Cernica. Ἀπό τότε καί μέχρι τώρα – δύο αἰῶνες σχεδόν – κάθε μοναχός στήν Cernica ἐφαρμόζει αὐτή τήν προσευχή. Ἀκόμη καί κατά τή διάρκεια τῆς δίωξης ἀπό τόν Ceausescu τίποτα δέν μποροῦσε νά τοῦς σταματήσει ἀπό τό νά προσεύχονται.

»Μιά Κυριακή ἤμουν στό ναό στήν Cernica καί λειτουργοῦσα μαζί μέ κάποιους μοναχούς. Στήν ἀρχή τῆς Θείας Λειτουργίας ἦταν ἐκεῖ ὁ π. Βενέδικτος Ghius, ἕνας πολύ πνευματικός ἄνθρωπος. Ἦταν ὁ πνευματικός ἡγέτης τῆς κίνησης τῆς Καιομένης Βάτου στή Μονή Antim, ἡ ὁποία κίνηση ἦταν μιὰ ομάδα ἀφοσιωμένη στήν προσευχή, πού εἶχε σχηματιστεῖ ἀπό μοναχούς γιά χάρη τῶν πιό σημαντικῶν διανοητῶν στό Βουκουρέστι κατά τή διάρκεια τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος. Ἄτομα ἀπό τήν Καιομένη Βάτο συλλαμβάνονταν μέχρι πού ἡ ομάδα ἐξολοθρευτήκε, καί πολλοί ἀπό αὐτούς πέθαναν στή φυλακή. Ὁ π. Ghius

* Ὁ Ἅγ. Παῖσιος Velichkovsky (1722-1794) ἦταν αὐτός πού ξανα-ανακάλυψε καί συνέταξε τήν ἀνθολογία τῶν ἀρχαίων κειμένων πού εἶναι γνωστή ὡς *Φιλοκαλία*.

συνελήφθη επίσης, αλλά ελευθερώθηκε την ίδια εποχή μέ μένα – τό 1965. Καί ἄφησε τά πάντα καί μπήκε στή Μονή Cernica, ὅπου ἀσκοῦσε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Ἴσως αὐτόν τόν ἀγαποῦσε ὁ Θεός περισσότερο ἀπ' ὅλους. Ποτέ δέν τόν εἶδα λυπημένο ἢ θυμωμένο.

»Ἐπειδή ἦταν πολύ ἡλικιωμένος, δέν λειτουργοῦσε. Ὅταν ἀρχίσαμε τή Λειτουργία, αὐτός καθόταν σέ μιά καρτέκλα στό ἱερό, ἀκίνητος. Κάποια στιγμή ἔνοιωσα κάτι παράξενο στό ἱερό. Κοίταξα πρός τά ἀριστερά μου καί εἶδα ὅτι στή γωνία πού καθόταν ὁ π. Ghius ἄρχισε νά λάμπει ἕνα φῶς. Τό φῶς κάλυπτε τόν π. Ghius ἐντελῶς, ἀλλά δέν ἀπλωνόταν σέ ὅλο τό ἱερό. Ἦταν ἀκριβῶς γύρω ἀπό τό σῶμα του. Εἶμαι σίγουρος πῶς ὁ π. Ghius δέν εἶχε πάρει εἶδηση τί συνέβαινε σ' αὐτόν. Οἱ ἄλλοι μοναχοί εἶδαν ὅτι ἔβλεπα κι ἐγώ, ἀλλά δέν ἔδωσαν σημασία γιατί εἶχαν συνηθίσει σ' αὐτό. Τό εἶχαν δεῖ πολλές φορές. Ἦταν κάτι πολύ φυσιολογικό γί' αὐτούς. Εἶχα μείνει κατάπληκτος. Καί αὐτό τό Φῶς συνέχιζε μέχρις ὅτου τελείωσε ἡ Λειτουργία. Ὅταν ὁ π. Ghius ἦρθε νά κοινωνήσει, τά χέρια του ἦταν χέρια Φωτός. Ὑποκλίθηκα μπροστά του, καί αἰσθάνθηκε πολύ, πολύ ντροπιασμένος – πιστεύω γιατί αἰσθάνθηκε ὅτι δέν ἦταν ἄξιος τέτοιου σεβασμοῦ. Βγήκε ἀπό τό ἱερό χωρίς νά κοιτάξει κανέναν. Καθώς ἔβγαινε, εἶδα τό Φῶς νά ἐξαφανίζεται καί αὐτός νά γίνεται καί πάλι κανονικός ἄνθρωπος.

»Καθόταν σέ μιά καρτέκλα στό ἱερό ἀκίνητος. Ἀλλά ἂν τόν κοιτοῦσες, καί χωρίς νά ξέρεις τίποτα γιά τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ, γιά τό Ἄκτιστο Φῶς, μπορούσες νά δεῖς τό πρόσωπό του ὅλο Φῶς.»

5. ΜΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

»Ὁ π. Γεώργιος συνέχισε νά μᾶς μιλάει γιά ἄλλες ἐμπειρίες πού εἶχε ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς. Θυμήθηκε πῶς μιά φορά, ὅταν ἦταν ὀχτώ χρονῶν, στεκόταν μπροστά στό χωράφι τῶν γονιῶν του καί ἀναλογιζόταν πῶς ὁ Θεός δημιούργησε τόν κόσμο, ὅταν ξαφνικά συνειδητοποίησε ὅτι τό χωράφι ἦταν γεμᾶτο ἀπό Φῶς. «Δέν μπορούσα νά καταλάβω τί ἦταν», μᾶς εἶπε. «Αὐτό τό Φῶς δέν εἶχε σκιά οὔτε προοπτική. Ἴσως γιατί εἶχα συνηθίσει στήν εἰκόνα τοῦ φυσικοῦ φωτός στό χωράφι, μπορούσα νά δῶ ὅλες τίς λεπτομέρειες, ἀλλά μόνο στό φῶς, χωρίς σκιά. Ἐμεινα ἀποσβολωμένος. Δέν ξέρω γιά πόση ὥρα ἤμουν ἔτσι. Καί ὅταν συνήλθα, τό χωράφι ἦταν φυσιολογικό. Δέν εἶπα τίποτε γί' αὐτό στήν ἀδελφή μου ἢ στόν ἀδελφό μου. Ἀλλά, ἀργότερα, ὅταν ἤμουν μαθητής στό λύκειο,

μίλησα στη μητέρα μου γι' αυτό. Δέν ξεπλάγη. Υποθέτω ότι ήξερε κάτι γι' αυτό, αλλά απλά έκανε τό σημείο του Σταυρου̅ πάνω μου. Τότε πρὸς μεγάλη μου έκπληξη μου φίλησε τό χέρι. Δέν τό κατάλαβα αυτό τότε. Αργότερα κατάλαβα ὅτι φιλοῦσε ὄχι τό χέρι μου αλλά τό σῶμα αὐτοῦ του παιδιοῦ πού εἶχε δεῖ τό Φῶς του Θεοῦ.»

6. Η ΠΡΩΤΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

Κατά τή διάρκεια τῆς δευτέρης περιόδου φυλάκισῆς του, εἶχε ἄλλες δύο ἐμπειρίες αὐτοῦ του Φωτός. Ἡ πρώτη ἦταν στά 1980, ὅταν ἦταν στίς φυλακές Aiud στή βόρεια Τρανσυλβανία. Ἦταν μιά παλιά φυλακή μέ πολύ κακές συνθῆκες, καί ἦταν σέ ἀπομόνωση σέ ἓνα κελλί γιά ἑφτά μῆνες. Δέν ἔβλεπε κανέναν ἐκτός ἀπό τούς δεσμοφύλακες, οἱ ὅποιοι εἶχαν ὀδηγίες νά τόν χτυποῦν καί νά τόν προσβάλλουν συνέχεια. Υπῆρχε ἓνας δεσμοφύλακας γιά τόν ὅποιο ὁ π. Γεώργιος ἔλεγε ὅτι ἦταν ὁ πιό σαδιστής ἄνθρωπος πού εἶχε ποτέ συναντήσει στή ζωῆ του. Δέν μπορούσε νά τελειώσει τήν ὀκτάωρη βάρδια του χωρίς νά χτυπήσει καί νά βασανίσει τούς κρατούμενους.

Ἦταν νύχτα του Πάσχα*, τῆς λαμπρῆς Ἑορτῆς τῆς Ἀνάστασης του Χριστοῦ. Τά μεσάνυχτα οἱ καμπάνες ἀπό τίς κοντινές ἐκκλησίες ἄρχισαν νά κτυποῦν. «Ὁ ἦχος ἀπό τίς καμπάνες ἔφτανε στό κελλί μου πολύ ἀπαλός,» θυμόταν ὁ π. Γεώργιος. «Ἦταν τόσο ὁμορφα - ἦταν σάν Παράδεισος. Μόνος μου μέσα στό κελλί, συνειδητοποίησα γιά πρώτη φορά πόσο ὁμορφος εἶναι ὁ ἦχος ἀπό τίς καμπάνες. Ἐκείνη τή νύχτα δέν κοιμήθηκα. Ἦμουν ξαπλωμένος στό κρεβάτι μου καί θυμόμουν πασχαλινές γιορτές ἀπό τό παρελθόν: ἓνα Πάσχα ὅταν ἦμουν παιδί, ἓνα Πάσχα ὅταν ἦμουν φοιτητής, ἓνα προηγούμενο Πάσχα στή φυλακή. Ὅλοι τή νύχτα ἔψαλλα: Ἐχριστός Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζώην χαρισάμενος.» Ἦμουν τόσο εὐτυχισμένος!

»Στίς ἑφτά ἡ ὥρα, ἡ βάρδια ἄλλαξε. Ἦρθαν στήν πτέρυγα οἱ καινούργιοι φύλακες καί ἄνοιξαν τίς πόρτες. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τούς γυρίσουμε τίς πλάτες, νά εἴμαστε στραμμένοι πρὸς τόν τοῖχο καί νά μῆν τούς κοιτᾶμε μέχρι πού ν' ἀκούσουμε τήν πόρτα νά κλείνει. Ἔτσι

* Ἡ λέξη «Πάσχα» προέρχεται ἀπό τήν ἀντίστοιχη Ἑβραϊκή λέξη πού σημαίνει «Πέρασμα», γιατί εἶναι ὁ ἑορτασμός του περάσματος του Χριστοῦ ἀπό τό θάνατο στή ζωῆ. Στή Δύση αὐτή ἡ γιορτή ἐσφαλμένα ὀνομάζεται «Easter», κατά τήν ὀνομασία ἑνός Δυτικοευρωπαϊκοῦ παγανιστικοῦ φεστιβάλ.

ήταν ή παράδοση. Αλλά εκείνη τήν ήμέρα τής χαρᾶς τής Αναστάσεως του Ίησου Χριστου δέν γύρισα πρὸς τόν τοῖχο. Ἐκείνος ὁ νέος, ὁ ἰδιαίτερα σκληρός δεσμοφύλακας μπήκε μέσα – καί τόν κοίταξα κατευθείαν στά μάτια καί εἶπα: ‘Χριστός Ἀνέστη!’ Μέ κοίταξε, ὄχι θυμωμένα, καί μετά κοίταξε τούς ἄλλους φύλακες, γιατί ἀπαγορευόταν νά μή γυρνᾶμε πρὸς τόν τοῖχο. Μετά γύρισε πρὸς τό μέρος μου καί εἶπε. ‘Ἀληθῶς Ἀνέστη!’ Ἐπαθα σόκ. Δέν μποροῦσα νά κουνηθῶ. Πῶς καί μου εἶπε, ‘Ἀληθῶς Ἀνέστη’; Κατάλαβα ὅτι δέν ἦταν αὐτός - ἦταν ὁ ἄγγελός του.

»Ἐκλεισε τήν πόρτα καί ἐγώ ἔμεινα ἀποσβολωμένος μέ αὐτό πού εἶπε. Καί σιγά-σιγά, εἶδα τόν ἑαυτό μου ὅλο Φῶς. Ἡ πινακίδα στόν τοῖχο ἔλαμπε σάν ἥλιος. Τά πάντα μέσα στό κελλί μου ἔλαμπαν. Δέν μπορῶ νά ἐξηγήσω μέ λέξεις τήν εὐτυχία πού μέ κατέκλυσε τότε. Δέν μπορῶ νά ἐξηγήσω τίποτα. Ἀπλά συνέβη. Εἶμαι ἀνάξιος. Ἦμουν ἴσως ὁ μεγαλύτερος ἁμαρτωλός σ’ ἐκείνη τήν πτέρυγα, ἀλλά παρ’ ὅλ’ αὐτά ὁ Θεός μου ἔδωσε αὐτό τό Φῶς. Ἴσως ὅταν ἦμουν παιδί μου τό ἔδωσε γιατί τότε ἦμουν ἀθῶος, ἀλλά γιατί ὁ Θεός διάλεξε ἐμένα γι’ αὐτό καί ὄχι κάποιον ἄλλον; Στό χωριό μου ὑπῆρχαν καμιά ἑκατοστή παιδιά, ἴσως πιό ἀθῶα ἀπό μένα. Λοιπόν μή μέ ρωτᾶτε γιατί ὁ Θεός διάλεξε ἐμένα καί ὄχι κάποιον ἄλλο.

»Τό Φῶς σύντομα ἐξαφανίστηκε, ἀλλά ἡ εὐτυχία κράτησε πολλές ὥρες.»

7. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

»Ἡ ἐπόμενη ἐμπειρία πού εἶχα ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς ἦταν ἐνάμισυ χρόνο ἀργότερα.

»Ὁ Ceausescu ἦταν πολύ θυμωμένος μαζί μου, καί ἤθελε νά μέ σκοτώσει στή φυλακή. Δέν μποροῦσε νά μέ καταδικάσει σέ θάνατο γιατί ἡ περίπτωση μου ἦταν πολύ γνωστή σέ ὅλοκληρο τόν κόσμο, ἔτσι διέταξε νά μέ βάλουν σ’ ἕνα κελλί μέ σαδιστές ἐγκληματίες. Μέ ἔβαλαν λοιπόν μαζί μέ δύο τέτοιους ἐγκληματίες. Ὁ ἕνας ἀπό αὐτούς εἶχε σκοτώσει τή μητέρα του. Δέν τήν εἶχε ἀπλά σκοτώσει. Τήν εἶχε βασανίσει – ἐπί πολλές μέρες - κόβοντας τά δάχτυλά της καί τό σῶμα της. Ὁ ἄλλος εἶχε σκοτώσει δύο νεαρούς μέ τόν ἴδιο σαδιστικό τρόπο...

»Ἀμέσως οἱ δύο συγκρατούμενοί μου ἄρχισαν νά μέ κακομεταχειρίζονται, ἀλλά ὄχι πολύ ἄσχημα. Ξέρετε, εἶχαν καί κάτι τό ἀνθρώπινο. Παρατήρησα ὅτι ὅλοι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι χωρίς τίποτα στήν

ψυχή τους - έγκληματίες και κλέφτες και λοιπά - είχαν μέσα τους κάτι πολύ, πολύ αγαπητό, μέχρι και κάτι τό άγιο.

»Κάθε μέρα αυτούς τούς δύο αυτούς ανθρώπους τούς καλοῦσε ή διοίκηση. Νομίζω ότι τούς μάλωναν γιατί δέν μου είχαν κάνει τίποτε. Νομίζω ότι τούς ζητούσαν νά μέ σκοτώσουν. Μιά μέρα, μετά από τρεῖς μήνες, τούς κάλεσαν ξανά στή διοίκηση. Ήταν πολύ άναστατωμένοι όταν ήρθαν πίσω. Δύο φορές τήν έβδομάδα μάς επέτρεπαν νά βγοῦμε έξω σέ μιά μικρή αὐλή, δεκαπέντε επί είκοσι πόδια. Πήγαμε έξω και μου είπαν, 'Στάσου εκεί'. Πήγαν στήν άλλη γωνία και μίλησαν μεταξύ τους. Ήμουν σίγουρος ότι είχε έρθει ή ώρα νά μέ σκοτώσουν. Στεκόμουν εκεί μέ τό πρόσωπο πρός τόν τοίχο. Προσευχόμουν, εξομολογούμενος τά άμαρτήματά μου στόν Θεό. Μετά από δέκα λεπτά - είχαμε μόνο δέκα λεπτά για περίπατο - ήρθαν σέ μένα και είπαν, 'Πάτερ' - αυτή ήταν ή πρώτη φορά πού μέ έλεγαν Πάτερ - 'Πάτερ, αποφασίσαμε νά μή σέ σκοτώσουμε. Άς σέ σκοτώσουν οί φύλακες.' Άρχισα νά κλαίω. Τό είχα για σίγουρο ότι θά πέθαινα. Μπήκαμε στό κελλί και τώρα μιλήσαμε μαζί. Τούς είπα για τόν έαυτό μου και για τά πάντα. Μου είπαν για τή δική τους έμπειρία, και για τό ότι τώρα πρόσεξαν πώς ήμουν καλός άνθρωπος. Τήν επόμενη μέρα πήρα τήν άδειά τους νά κάνω Θεία Λειτουργία στό κελλί.

»Ήσαν πολύ περιεργοι νά δοῦν τί ήταν ή Λειτουργία. Γι' αυτούς, ο παπάς ήταν κάποιος πού εκμεταλλευόταν τούς ανθρώπους και τούς έπαιρνε χρήματα. Ή ίσως έβλεπαν τόν παπά σαν ένα μάγο. Δέν ήξεραν τίποτα για τήν πίστη. Ήσως ήξεραν λίγα πράγματα για τή θρησκεία και τήν εκκλησία, αλλά είμαι σίγουρος ότι δέν ήξεραν τίποτα για τή Λειτουργία.

»Έτσι, τήν Κυριακή, άρχισα νά έτοιμάζω τόν άρτο, τό νερό, τό κάλυμμα. Μέ κοιτάζαν. Εκείνη τήν Κυριακή δέν δούλευαν, έτσι είχαμε μιά άργία τής Εκκλησίας. Μέ άγριοκοίταζαν, ίσως γιατί νόμιζαν πώς αυτά ήταν τά μαγικά μου εργαλεία. Άρχισα τίς προσευχές μου μέ πολύ χαμηλή φωνή γιατί οί φύλακες δέν επέτρεπαν νά κάνουμε τελετή μέ δυνατή φωνή. Οί συγκρατούμενοί μου μέ πλησίασαν, άπλά για ν' ακούσουν τί έλεγα. Σιγά-σιγά, όσο προχωρούσε ή Λειτουργία, ή φλόγα τής πίστης μου μετέφερε τήν ψυχή μου σέ άλλο επίπεδο και αυτό τούς άγγιξε - είμαι σίγουρος. Δέν υπήρχε κίνηση. Δέν κουνήθηκαν. Δέν μίλησαν. Ήταν εκεί, μαζί μου, μέχρι τό τέλος. Δέν στράφηκα πρός τό μέρος τους, αλλά μετά τόν καθαγιασμό τών Τιμίων Δώρων, άφοῦ κοινώνησα, στράφηκα πρός αυτούς και έμεινα εκπληκτος. Τούς είδα

γονατιστούς, νά προσεύχονται μαζί μου, καί νά περιβάλλονται από τό Φῶς. Ἦταν μέσα σ' αὐτό τό Φῶς, ὁρατό Φῶς, Ἄκτιστο Φῶς ἀλλά ὁρατό... Ὁ Θεός ἀπλά ἀνοιξε τά μάτια μου γιά νά δῶ αὐτό τό Φῶς, καί αὐτό τούς περιέβαλλε. Παρατήρησα ὅτι ὀλόκληρο τό κελλί ἦταν γεμάτο ἀπό Φῶς. Δέν ἤξερα τότε καί δέν ξέρω οὔτε τώρα πότε ἐμφανίστηκε αὐτό τό Φῶς. Ἴσως ὅταν ἄρχισα τή Λειτουργία τό Φῶς νά ἦταν γύρω μας, ἀλλά ἤμουν συγκεντρωμένος μόνο στήν ἱερή ἀκολουθία. Ἴσως τό Φῶς νά ἐμφανίστηκε τή στιγμή πού ἔλεγα τήν ἐπίκληση* (invocation) - καί ἀπό τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ τό Φῶς ἀπλώθηκε στό κελλί. Ἦ ἴσως τό Φῶς νά ἐμφανίστηκε ἀκριβῶς τή στιγμή πού στράφηκα πρὸς αὐτούς, ἢ ἴσως νά ἦταν περικυκλωμένοι ἀπό τό Φῶς συνεχῶς.

»Αὐτό τό Φῶς μεταμόρφωσε τίς ψυχές τους! Ὅχι οἱ προσευχές μου οὔτε ἡ ἴδια ἡ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας. Ὁ Θεός μεταμόρφωσε τίς ψυχές τους ἐκχύνοντας αὐτό τό Ἄκτιστο Φῶς πάνω τους. Μέσω αὐτοῦ τοῦ Φωτός εἴμασταν ἱκανοί νά ἀγαπηθοῦμε, νά προσευχηθοῦμε καί νά νιώσουμε ὅτι ἔχουμε κάτι κοινό. Ἦταν ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

»Τό ὑπόλοιπο τῆς ἡμέρας πέρασε μέ φιλία καί ἀγάπη, μιλῶντας γιά τόν Χριστό. Γιά πρώτη φορά μπόρεσα νά τούς μιλήσω γιά τόν Χριστό, γιά τήν πίστη, γιά τήν ἀγάπη. Ὁ ἕνας τους μέ ρώτησε: 'Μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ ἀγαπήσει; Σκότωσα τή μητέρα μου. Πῶς μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ ἀγαπήσει;' Ὁ ἄλλος εἶπε, 'Μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ ἀγαπήσει ἀφοῦ σκότωσα δύο νέους; Ἴσως πάω καί σκοτώσω καί ἄλλους. Μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ συγχωρήσει γιά τό ἐγκλημα πού ἔκανα;' Εἶπα, 'Μπορεῖ. Ἴσως ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη νά μή μπορεῖ νά σᾶς συγχωρήσει, ἀλλά ὁ Ἰησοῦς θά σᾶς συγχωρήσει, ἂν μετανοήσετε. Θά σᾶς δώσει τό Σῶμα Του καί τό Αἷμα Του, ἂν μετανοήσετε καί ἀποφασίσετε νά μήν κάνετε ἄλλα ἐγκλήματα.' Πίστεψαν καί δέν πίστεψαν. Ἦταν πολύ δύσκολο γι' αὐτούς νά καταλάβουν, γιατί σέ ὅλη τους τή ζωή ἦταν σέ συνεχή σύγκρουση μέ τήν κοινωνία. Κοίταζαν νά σκοτώσουν, νά κλέψουν, νά ἐξαπατήσουν τήν κοινωνία, καί ἡ κοινωνία κοίταζε νά τούς συλλάβει. Ἦταν μία συνεχῆς πάλη, καί σέ αὐτή τήν πάλη δέν ὑπῆρχε χῶρος γιά ἀγάπη. Ὁ πρῶτος δέν ἀγαποῦσε τή μητέρα του - σκότωσε τή μητέρα του. Ὁ ἄλλος δέν ἀγαποῦσε τούς φίλους του - τούς σκότωσε. Μιά στιγμή ἀγάπης δέν εἶχαν. Ἴσως ὅταν ἦταν παιδιά ἢ μητέρα τους καί ὁ πατέρας τους νά τούς

* Ἐπίκληση: οἱ προσευχές γιά τόν καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων.

ἀγαποῦσαν, ἀλλά ὅταν μεγάλωσαν ἡ ζωὴ τους δέν εἶχε χῶρο γιά ἀγάπη. Δέν καταλάβαιναν ἀκριβῶς ποιοῦ ἦταν τό νόημα τῆς ἀγάπης – τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ - ἀλλά ἡ λέξη ἀγάπη ἦταν μιὰ λέξη πού τούς γοήτευε. Ἐκείνη τήν ἡμέρα ἐπέμεινα στήν ἀγάπη καί τούς εἶπα, ‘Ὁ Ἰησοῦς εἶπε, «Ἀγαπάτε ἀλλήλους ἀπό αὐτό οἱ ἄνθρωποι θά γνωρίσουν ὅτι εἴσαστε μαθητές μου, ἀπό τό ἄν ἔχετε μεταξύ σας ἀγάπη...Ἀγαπάτε τούς ἐχθρούς σας. Εὐλογεῖτε αὐτούς πού σᾶς καταριῶνται. Εὐεργετεῖτε αὐτούς πού σᾶς καταδιώκουν.»’ Εἶπαν, ‘Αὐτό εἶναι ἀδύνατον. Δέν εἶναι ἀνθρώπινο!’ ‘Ἐχετε δίκισ’: εἶπα, ‘δέν εἶναι ἀνθρώπινο. Ἀλλά τέτοια ἀγάπη ὑπάρχει στόν κόσμο – εἶμαι ἕνα ζωντανό παράδειγμα γιά σᾶς.’ Τήν ἐπόμενη μέρα χωρίσαμε. Ἡ διοίκηση κατάλαβε ὅτι δέν μπορούσε νά κάνει τίποτε μέ μένα καί ὅτι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνταν νά μέ σκοτώσουν, ἔτσι μέ ἄφησαν μόνο μου στό κελλί.

»Δέν ξέρω ἄν αὐτοί οἱ δύο ἄνθρωποι συνειδητοποίησαν τήν παρουσία τοῦ Φωτός πού εἶδα στό κελλί, ἀλλά αὐτό τό Φῶς λειτούργησε στήν καρδιά τους καί τούς ἔκανε ἀδελφούς μου. Ἡ Ἐνέργεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τούς ἔκανε ἴσως ἀπό ἐγκληματίες ἀγίους. Δέν μπορῶ νά πιστέψω ὅτι ὕστερα ἀπό αὐτό ἔγιναν ξανά ἐγκληματίες. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἔχουν σωθεῖ, καί προσεύχομαι γι’ αὐτούς συνέχεια. Ἀκόμα καί σήμερα προσεύχομαι γι’ αὐτούς. Ποτέ στήν προσευχή μου δέν τούς βλέπω σάν ἐγκληματίες. Εἶμαι σίγουρος ὅτι ἔχουν σωθεῖ.»

8. ΤΟ ΔΩΡΟ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

»Αὐτό πού ἤθελα νά σᾶς πῶ εἶναι ὅτι ὁ Θεός δίνει τό Φῶς Του ὄχι μόνο σέ κάποιους μοναχοὺς ἀφοῦ ἔχουν πρῶτα κάνει μακρόχρονη ἀσκήση, καθισμένοι στήν ἀπομόνωση τοῦ κελλιοῦ τους συγκεντρωμένοι, ἐνώνοντας τόν νοῦ καί τήν καρδιά, ὑποτάσσοντας τό νοῦ στήν καρδιά. Δίνει ἐπίσης τό Φῶς Του σάν δῶρο σέ κάποιον χωρίς νά τό ἀξίζει, χωρίς νά ζητάει κάτι ἀπό αὐτό τό ἄτομο. Μοῦ ἔδωσε αὐτό τό Φῶς χωρίς νά τό ἀξίζω, χωρίς νά μου ζητήσει νά κάνω κάτι γι’ Αὐτόν.

»Τά δῶρα τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι μιὰ ἀνταμοιβή γιά μᾶς. Δεχόμαστε δῶρα ἀπό τόν Θεό μόνο ἀπό τήν ἀγάπη Του γιά μᾶς. Ὅπως εἶπα, ἤμουν ὁ μεγαλύτερος ἁμαρτωλός σ’ ἐκείνη τήν πτέρυγα. Ὡστόσο, ὁ Θεός μέ διάλεξε. Γιατί; Δέν ὑπάρχει ἐξήγηση. Αὐτά τά παιδιά ἦταν ἐγκληματίες, ὡστόσο ὁ Θεός τούς ἀγάπησε, μέσα στό Φῶς. Γιατί; Ἐπειδή ἤθελε νά μεταμορφώσει τίς ψυχές τους – καί εἶμαι σίγουρος ὅτι τίς μεταμόρφωσε.»

9. ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

Τελειώνοντας τή διήγησή του, ο π. Γεώργιος μᾶς θύμισε ὅτι, ἂν καί μπορεῖ νά μή μᾶς δόθηκε ἀπό τόν Θεό νά διακρίνουμε τή Χάρη Του μέ τούς πνευματικούς μας ὀφθαλμούς, ὡστόσο αὐτή ἡ Χάρη – αὐτή ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια – εἶναι μαζί μας. «Σᾶς βεβαιώνω», εἶπε, «ὅτι σέ κάθε καλό λογισμό καί σέ κάθε καλή πρόθεση ὑπάρχει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά σᾶς. Καί σᾶς βεβαιώνω ὅτι, ἀκόμη καί ἂν δέν μπορεῖτε νά τό δεῖτε, περιβάλλεστε ἀπό τό Φῶς τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει σ' αὐτό τό μέρος, καί τό Φῶς τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει σέ αὐτό τό μέρος, καί θά φυλάξει ζηλότυπα αὐτό τό μέρος ἐναντία σέ κάθε τι τό διαβολικό. Εἶμαι πολύ σίγουρος γι' αὐτό. Δέν προφητεύω, ἀλλά εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι αὐτό τό μέρος εἶναι εὐλογημένο καί ὅτι βρίσκεστε ὑπό τήν εὐλογία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι προφανές.»¹

Δέν χρειάζεται νά δοῦμε τό Ἄκτιστο Φῶς ἢ νά βιώσουμε τή θέωση γιά ἀναδημιουργηθῆι τό πνεῦμα μας ἀπό τό Ἄκτιστο Τεῆ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀναδημιουργία ξεκινάει μέ τό βάπτισμα, ὅταν ὁ σπόρος τῆς Χάρης ἐμφυτεύεται στό πνεῦμα μας. Καί στή συνέχεια, ἂν καλλιιεργήσουμε αὐτόν τόν σπόρο, ἡ ἀναδημιουργία συνεχίζεται, βῆμα-βῆμα. Εἶναι μιά διαδικασία θανάτου καί ἀναγέννησης, ξανά καί ξανά. Μέ κάθε βῆμα, ὀδυνηρό γιά τό ἐγώ, ἀναδημιουργούμαστε ἐν μέρει. Τό πνεῦμα μας μεταμορφώνεται ἀπό τό Φῶς. Γίνεται δυσκοπότερο πού δέχεται τήν Ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεός δέν εἶναι μόνο ἓνα Ὄν πού μποροῦμε ἀπλά νά ἀτενίζουμε καί νά συνομιλοῦμε μαζί του. Μέ τήν ἔλευση τοῦ Ταο ἐν σαρκί, μποροῦμε νά συμμετέχουμε στήν ἴδια Του τή ζωή μέσω τῶν Ἐνεργειῶν Του. Γιατί ὁ Θεός δέν ὑπάρχει ξέχωρα ἀπό τίς Ἐνέργειές Του, οὔτε οἱ Ἐνέργειές Του ξέχωρα ἀπό Αὐτόν. Ὅπου ὑπάρχουν οἱ Ἐνέργειές Του, ἐκεῖ ὑπάρχει καί τό Πρόσωπό Του.

Γι' αὐτόν πού ἀκολουθεῖ τόν Χριστό τό ἐνσαρκωμένο Ταο, ἡ ἐνοίκηση τοῦ Θεοῦ μέσα μας δέν εἶναι ἀπλά κάτι τό νοητικό. Εἶναι ζωντανή καί ζωοποιός. Μέσω τῆς Ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ μέσα μας ὡς προσωπική μας ἰσχύ καί δύναμη, γινόμαστε ἀληθινά ζωντανοί. Τώρα διαθέτουμε μιά ζωή πού δέν εἶναι δική μας. Ζοῦμε τή δική Του ζωή, γιατί εἶναι ἡ δική Του Ἐνέργεια πού μᾶς ζωοποιεῖ.

Ὅπως ἔχουμε δεῖ, ὁ Χριστός ὀνόμαζε τή Χάρη Του «ζῶν ὕδωρ.» Εἶπε, «Ὅποιος πιεῖ ἀπό τό ὕδωρ πού θά τοῦ δώσω δέν θά διψήσει ποτέ. Ἀλλά τό

ὔδωρ πού θά τοῦ δώσω θά γίνει γι' αὐτόν πηγὴ ὕδατος πού θά ἀναβλύζει σέ αἰώνια ζωή.»² Ὄταν αὐτὴ ἡ Ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ μᾶς ζωοποιεῖ, ἡ ζωὴ μας θά πρέπει νά εἶναι αἰώνια, γιατί αὐτὴ ἡ Χάρη, ὄντας Ἄκτιστη, δέν μπορεῖ ποτέ νά πεθάνει.

Γιὰ νά παραμείνουμε γιὰ πάντα στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μιλάει ὁ Χριστός, πρέπει – πνευματικά μιλώντας – νά εἴμαστε καθ' ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ. Καί γιὰ νά εἴμαστε καθ' ὁμοίωσή Του, πρέπει νά εἴμαστε γεμᾶτοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα Του, ἀπὸ τὴ Χάρη Του. Πρέπει ἤδη νά ζοῦμε τὴν αἰώνια ζωὴ Του.

Στὴν παραβολὴ του γιὰ τὸ γάμο, ὁ Χριστός κάνει ξεκάθαρο ὅτι δέν θά εἰσέλθουμε σέ αἰώνια ἔνωση μὲ Αὐτόν ἂν δέν ἔχουμε ἀποκτήσει ἕνα δικό μας «ἔνδυμα γάμου».³ Αὐτὸ τὸ ἔνδυμα γάμου εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐνοικοῦσα Χάρη γιὰ τὴν ὁποία ἔχουμε καταστήσει τὸν ἑαυτό μας κατάλληλο νά τὴ δεχτεῖ καί νά τὴν ἐλκύσει μέσα στό πνεῦμα μας.

Οἱ σύγχρονες παραλλαγές τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀνθρώπινες ἐπινοήσεις, μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι γιὰ νά «σωθοῦμε» ἀρκεῖ μόνο νά ἔρθουμε στό γάμο. Ἀλλά αὐτὸ δέν εἶναι ἀλήθεια. Ἡ σωτηρία δέν εἶναι αὐτόματη. Ἡ πρόσκληση στό γάμο εἶναι δωρεάν, καί ἡ Χάρη Του μᾶς δωρίζεται ἐλεύθερα, ἀλλά πρέπει νά γίνουμε κατάλληλοι νά εἰσέλθουμε καί νά τὴ δεχτοῦμε. Ἄν ἔχουμε λερώσει τὸ δισκοπότηρο τῆς ψυχῆς μας, ἡ καθαρὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ δέν θά ἐνοικήσει ἐκεῖ, καί θά βρεθοῦμε χωρὶς ἔνδυμα γάμου. Ἔτσι, ἂν καί ἔχουμε ἔρθει στὴν τελετὴ, δέν θά μπορέσουμε νά μείνουμε σ' αὐτήν. Δέν θά «σωθοῦμε».

Ἡ ἀληθινὴ σωτηρία εἶναι μιὰ διαδικασία: μιὰ διαδικασία ἀναγέννησης ξανά καί ξανά, καθὼς προχωροῦμε καί πλησιάζουμε ὅλο καί περισσότερο στό καθ' ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ, καί ἀποκτοῦμε ὅλο καί περισσότερη ἀπὸ τὴ Χάρη Του. Εἶναι μιὰ διαδικασία ἐτοιμασίας νά κατοικήσουμε γιὰ πάντα στό Φῶς τῆς Ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θά ἐμποτίσει τὸ πνεῦμα μας καθὼς ἀνεβαίνουμε ὅλο καί ψηλότερα πρὸς τὴ θέασή Του.

Ὁ Χριστός μᾶς εἶπε ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς ζωῆς – τῆς ζωῆς Του – εἶναι μιὰ στενὴ ὁδός, καί λίγοι εἶναι αὐτοὶ πού τὴ βρῖσκουν.⁴ Ἐλπίζουμε ὅτι αὐτὸ τὸ βιβλίο θά βρεῖ αὐτούς πού θέλουν νά τὴ βροῦν: αὐτούς πού δέν εἶναι ἱκανοποιημένοι μὲ τίς ψεύτικες ὑποσχέσεις γιὰ αὐτόματη σωτηρία. Αὐτούς οἱ ὁποῖοι, ὅταν βιώσουν μὲ τρόπο ἀπτό τὸν σπόρο τῆς Θεϊκῆς Ἐνέργειας πού ἔχει ἐμφυτευτεῖ στὴν ψυχὴ τους μὲ τὸ βάπτισμα, θά τὸν

θρέψουν ειλικρινά και μέ μονοσήμαντα προσανατολισμένο και άγνό κίνητρο. Γι' αυτούς οι όποιοι θα «σκάψουν για να βρουν τό χρυσάφι», και θα ανακαλύψουν τό πολύτιμο μαργαριτάρι, γνωρίζοντας ότι, σύμφωνα μέ τά λόγια του Lao Tzu, «Τό Ταο είναι ό μεγαλύτερος θησαυρός του σύμπαντος.»

Εΐθε αυτό τό βιβλίο να βρεϊ όλους όσοι άληθινά ακολουθοϋν τό Ταο. Μέσω αυτού θα ανακαλύψουν, αν δέν τό γνωρίζουν ήδη, ότι αυτό πού κατά βάθος ποθοϋν είναι ό Χριστός, μέσα στον όποιο ζοϋμε και ύπάρχουμε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΝΑ Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

1. Η ΠΡΩΤΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

Ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός ήρθε στην Κίνα αρχικά μέσω της γειτονικής της χώρας, της Ρωσίας. Τό 1685 οί Κινέζοι κατέλαβαν τό Αλμπαζίν, τό όποιο βρίσκεται στή Ρωσία στά βόρεια σύνορα τής Κίνας, καί αιχμαλώτισαν ένα μεγάλο αριθμό Κοζάκων καί Ορθόδοξων Αλμπαζινών. Σαρανταπέντε από αυτούς μπηκαν στην ύπηρεσία του Κινέζου Αυτοκράτορα καί τούς πήραν στό Πεκίνο μαζί μέ τόν ιερέα τους, τόν π. Μάξιμο. Ο Αυτοκράτορας Κ'ang-hsi τούς δέχθηκε ευγενικά, καί παραχώρησε στόν π. Μάξιμο ένα παλιό Βουδιστικό ναό νά τόν μετατρέψει σέ Χριστιανική εκκλησία γιά τίς πνευματικές ανάγκες τών ανθρώπων του. Χτίστηκαν σπίτια γιά ιερείς, καί ή εκκλησία, αφιερωμένη στην Άγία του Θεού Σοφία, εγκαινιάστηκε τό 1698.

Τό 1712 ό π. Μάξιμος κοιμήθηκε, καί ό Αυτοκράτορας Κ'ang-hsi επέτρεψε σέ έναν άλλον ιερέα νά έρθει από τή Ρωσία στό Πεκίνο γιά νά τόν αντικαταστήσει. Στό Πεκίνο οί Ορθόδοξοι ιερείς όνομάζονταν *λάμας*, καί ό Ορθόδοξος αρχιμανδρίτης όνομαζόταν *τά λάμα* (μεγάλος λάμα).

Καθώς περνούσε ό καιρός γίνονταν γάμοι μεταξύ Αλμπαζινών καί Κινέζων, καί οί απόγονοί τους σύντομα δέν διακρίνονταν από τόν υπόλοιπο Κινέζικο πληθυσμό. Αυτοί οί απόγονοι παρέμειναν σταθεροί στην Ορθοδοξία.

Τίς επόμενες δεκαετίες ή Ορθόδοξη ιεραποστολή στην Κίνα παρεμποδίστηκε εξαιτίας πολιτικών προβλημάτων πού ανέκυψαν μεταξύ Ρωσίας καί Κίνας. Τό κήρυγμα πρós τούς Κινέζους άπαγορεύτηκε. Όστόσο κάθε χρόνο στό Πεκίνο γίνονταν Ορθόδοξοι από δέκα ως σαράντα άτομα. Μερικοί από αυτούς τούς πρώτους προσήλυτους έγιναν άγιογράφοι, καί κόσμησαν τήν εκκλησία στό Πεκίνο μέ Ορθόδοξες εικόνες κινέζικης τεχνοτροπίας.

Τό 1858 τό πολιτικό κλίμα άλλαξε. Μέ τή συνθήκη του Tient-sin παραχωρήθηκε στους Χριστιανούς ιεραπόστολους τό δικαίωμα παραμονής στή χώρα. Αυτό ήταν τό ξεκίνημα μιās νέας περιόδου γιά τήν Κινέζικη Ορθόδοξη άποστολή. Άγαμοι καί έγγαμοι ιερείς πού ήρθαν από τή Ρωσία μετέφρασαν καί τύπωσαν τήν Καινή Διαθήκη, τό Ψαλτήρι καί Ορθόδοξες ακολουθίες στα Κινέζικα, θέτοντας έτσι τά θεμέλια γιά μιá

αυτόχθονη Κινεζική Ὁρθοδοξία. Τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἐπεκτάθηκε καί πέρα ἀπό τό Πεκίνο, στό Tung-ting-an, ὅπου χτίστηκε μιὰ ἐκκλησία καί πολλοί Κινέζοι χωρικοί ἔγιναν ἔνθερμοι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί. Ἄνοιξαν ἐπίσης ἐκκλησίες στό Hankow καί στό Kalgan.¹

2. Ο ΠΑΤΗΡ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΣ CHANG

Τό 1880 ὁ πρῶτος γηγενῆς Κινέζος Ὁρθόδοξος Ἱερέας, ὁ π. Μητρόφανος Chang (Chang Tzi-tzung), χειροτονήθηκε ἀπό τόν Ἄγ. Νικόλαο Kasatkin, ἐπίσκοπο Τόκιο. Ἡ ἀποδοχή τῆς ἱερωσύνης ἀπό τόν π. Μητρόφανο ἦταν μιὰ πράξη ἡρωϊκή, γιατί τήν ἐποχή ἐκείνη τό νά εἶναι κανείς Χριστιανός ἦταν πιό ἐπικίνδυνο καί πιό δύσκολο ἀπό κάθε ἄλλη φορά στήν κινεζική ἱστορία. Στήν Κίνα εἶχαν ἰσχυροποιηθεῖ τότε τά ξενόφοβα καί ἀντιχριστιανικά συναισθήματα, σέ ἀντίδραση πρὸς τόν ἀποικιοκρατικό ἐπεκτατισμό τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων κατά τή διάρκεια τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 19^{ου} αἰῶνα. Συνέβαιναν ξεσπάσματα βίας, πού εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τόν θάνατο τῶν ξένων καί Κινέζων Χριστιανῶν προσηλύτων.

Ὅταν ἔγινε ἱερέας, ὁ π. Μητρόφανος εἶπε ὅτι ἤξερε πῶς τό τέλος του «δέν θά ἦταν εὐχάριστο». Αὐτός καί οἱ ἄνθρωποι του δοκιμάζονταν συνεχῶς, καί ὀνομάζονταν «διάβολοι κατώτερης τάξης», χαρακτηρισμός μόλις λίγο καλύτερος ἀπό τό «ξένοι διάβολοι». Ἄν καί τόν θεωροῦσαν ὅτι εἶχε προδώσει τήν Κινεζική κουλτούρα του μέ τό νά γίνει Χριστιανός, ὁ ἴδιος γνώριζε ὅτι εἶχε ἀγκαλιάσει μιὰ πίστη πού ἦταν πέρα ἀπό κουλτούρες, καί ὅτι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ ἀνήκε τόσο στήν Κίνα ὅσο καί σέ ὅποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Κοιτάζοντας πάνω ἀπό τά πολιτικά καί τά πολιτιστικά, διέκρινε μέ τό πνεῦμα του ὅτι προετοίμαζε τό Κινέζικο Ὁρθόδοξο ποιμνιό του στό νά προσαρτηθεῖ στίς τάξεις τῶν μαρτύρων στόν οὐρανό.

Τό 1897 ἡ Κινεζική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔλαβε μιὰ μεγάλη εὐλογία μέ τόν ἐρχομό στό Πεκίνο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἰννοκέντιου Figorovsky (πού ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος), ὁ ὁποῖος ἀποδείχθηκε ὅτι ἔβλεπε μακριά, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἱερέα πού ἦρθε ποτέ στήν Κίνα. Μεταξύ ἄλλων ἴδρυσε ἕνα μοναστήρι, φρόντισε οἱ καθημερινές ἀκολουθίες νά γίνονται στήν κινεζική γλώσσα, ἀπέστειλε ἀνθρώπους ἀπό τό Πεκίνο νά διαδώσουν τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ, καί ξεκίνησε φιλανθρωπικά ἔργα.

Αυτό βοήθησε στο να ένδυναμωθῆ ἡ Κινέζικη Ἐκκλησία καί νά προετοιμαστῆ γιά τή σοβαρότερη δοκιμασία γιά τήν ὑπαρξή της.

3. ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΚΙΝΕΖΟΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Τό 1900 συνέβη ἡ ἀτιμη ἐξέγερση πού εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα Κίνημα τῶν Μποξέρ. Ἡ ἐξέγερση ἔγινε ἀπό μιά μυστική ὀργάνωση ἀνθρώπων πού ἀσχολοῦνταν μέ πολεμικές τέχνες καί ἀποκρυφισμό καί ὀνομάζονταν οἱ «Μποξέρ τοῦ Πνεύματος,» οἱ ὁποῖοι ὀρκίστηκαν νά ἀπαλλάξουν τήν Κίνα ἀπό τούς ξένους καί τούς Χριστιανούς. Μέ τή μύησή τους στήν ὀργάνωση, ἰσχυρίζονταν ὅτι ἐνοικοῦσε μέσα τους ἕνας θεός ὁ ὁποῖος τούς προίκιζε μέ δυνάμεις ὑπεράνθρωπες. Ὅταν ἄρχισαν νά πολιορκοῦν τό Πεκίνο, κηρύγησαν τούς Κινέζους Χριστιανούς καί τούς πρόσταξαν νά λατρεύουν τούς θεούς τους, ἢ ἀλλιῶς θά βασανίζονταν καί θά σκοτώνονταν. Χιλιάδες Χριστιανοί σφάχτηκαν, ἀποκεφαλίστηκαν καί θυσιάστηκαν.

Κατά τή διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης τῶν Μποξέρ, οἱ Ὁρθόδοξες ἐκκλησίες στό Πεκίνο, στό Tung-ting-an καί στό Kalgan καταστράφηκαν, μαζί μέ τό ὀρθόδοξο τυπογραφεῖο καί τίς ἀδημοσίευτες μεταφράσεις του καί τήν τεράστια συλλογή του ἀπό κινητά τυπογραφικά στοιχεῖα μέ Κινέζικους χαρακτήρες.

Τή νύχτα τῆς 11^{ης} Ἰουνίου, οἱ Μποξέρ ἐπιτέθηκαν στήν ἐκκλησία στό Πεκίνο. Σύμφωνα μέ μαρτυρίες αὐτοπτῶν μαρτύρων, οἱ Κινέζοι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί ἐκεῖ ἀντιμετώπισαν τόν θάνατο μέ τρομερό θάρρος. Ὁ Παῦλος Wan, ἕνας Ὁρθόδοξος δάσκαλος, πέθανε μέ τήν προσευχή σά χεῖλη. Ἡ Ia Wen, μιά ἄλλη δασκάλα, βασανίστηκε δύο φορές. Τήν πρώτη φορά, οἱ Μποξέρ τήν ἔκαναν κομμάτια καί τήν πέταξαν μισοπεθαμένη στό ἔδαφος. Ὅταν ἀνέκτησε τίς αἰσθήσεις της, οἱ Μποξέρ ξανά τήν ἔπιασαν καί αὐτή τή φορά τήν βασάνισαν μέχρι θανάτου. Καί τίς δύο φορές ἡ Ia Wen ὁμολόγησε τόν Χριστό μέ χαρά μπροστά στους βασανιστές της.

Οἱ Μποξέρ ἔκαψαν τά κτίρια τῆς Ὁρθόδοξης ἱεραποστολῆς στό Πεκίνο τό βράδυ τῆς 14^{ης} Ἰουνίου. Πολλοί ἀπό τούς πιστούς, γιά νά γλιτώσουν ἀπό τόν κίνδυνο, μαζεύτηκαν στό σπίτι τοῦ π. Μητροφάνου. Μεταξύ αὐτῶν ἦσαν καί κάποιοι πού πρῖν εἶχαν κακές διαθέσεις πρὸς τόν ἱερέα, καί ὅμως δέν τούς ἔδιωξε. Διακρίνοντας ὅτι μερικοί ἦσαν λιγόψυχοι, τούς ἐνθάρρυνε.

Στίς δέκα τό βράδυ τῆς 23^{ης} Ιουνίου, στρατιῶτες καί Μποξέρ περικύκλωσαν τήν κατοικία τοῦ π. Μητροφάνου. Τήν ὥρα ἐκείνη βρίσκονταν ἐκεῖ περισσότεροι ἀπό ἑβδομήντα Χριστιανοί. Οἱ πιό δυνατοί ξέφυγαν, ἐνῶ ὁ π. Μητρόφανος καί πολλοί ἄλλοι, κυρίως γυναῖκες καί παιδιά, παρέμειναν καί δολοφονήθηκαν. Ὁ π. Μητρόφανος κάθησε στήν αὐλή μπροστά στό σπίτι του, καί οἱ Μποξέρ τοῦ ἔδωσαν ἐπανειλημμένες μαχαιριές στό στήθος. Ἐπεσε κάτω ἀπό μιά χουρμαδιά.

Ἡ γυναίκα τοῦ π. Μητροφάνου καί οἱ τρεῖς γιοί του ἦταν στόν τόπο τῆς δολοφονίας. Ἀφοῦ οἱ Μποξέρ σκότωσαν τόν π. Μητρόφανο, ἄρπαξαν τόν ἑφτάχρονο γιό του Ἰωάννη, τοῦ ἐξάρθρωσαν τούς ὠμους καί τοῦ ἔκοψαν τά δάχτυλα τῶν ποδιῶν, τή μύτη καί τ' αὐτιά. Τό ἐπόμενο πρωῖ καθόταν γυμνός καί ξυπόλυτος στήν ἐξώπορτα. Τά χαμίνια τοῦ δρόμου τόν κοροΐδευαν, φωνάζοντάς τόν «ὄπαδό τῶν διαβόλων», ἀλλά τό ἀγόρι ἀπάντησε εὐστοχα, «Εἶμαι πιστός τοῦ Θεοῦ, καί ὄχι ὄπαδός τῶν διαβόλων.» Ὅταν ὁ κόσμος τόν ρωτοῦσε ἄν πονοῦσε, εἶπε πώς ὄχι. Μέ ἕνα χαμόγελο τό μικρό ἀγόρι εἶπε, «Δέν εἶναι δύσκολο νά ὑποφέρει κανείς γιά τόν Χριστό.»

Ἀργότερα τήν ἴδια μέρα οἱ Μποξέρ ἐπέστρεψαν καί πῆραν τή γυναίκα τοῦ π. Μητροφάνου τήν Τατιάνα καί τούς γιούς του Ἰωάννη καί Ἡσαΐα, μαζί μέ τήν δεκαεννιάχρονη ἀρραβωνιαστικιά τοῦ Ἡσαΐα τήν Μαρία, καί δεκαπέντε ἄλλους πιστούς. Ὁ Protasy Chan καί ὁ Rodion Hsiu, πού δέν εἶχαν ἀκόμη βαπτιστεῖ, ἔδωσαν μαρτυρία ὅτι ὁ μικρός Ἰωάννης, πού ἀκόμα δέν αἰσθανόταν πόνο ἀπό τόν ἀκρωτηριασμό, πῆγε ἡρεμος μέ τούς Μποξέρ καί δέν ἔδειχνε ἴχνος φόβου.

Ὅλοι οἱ φυλακισμένοι ἀποκεφαλίστηκαν. Ἀπό τήν οἰκογένεια τοῦ π. Μητροφάνου, μόνον ὁ δεύτερος γιός του, ὁ Σέργιος, ἐπιβίωσε. Αὐτός ἀργότερα ἔγινε πρωτοπρεσβύτερος.

Οἱ Μποξέρ σκότωσαν 30.000 Κινέζους Χριστιανούς τό καλοκαίρι τοῦ 1900, ἀπό τούς ὁποίους οἱ 222 ἦσαν Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί. Μεταξύ τῶν Κινέζων ὀρθόδοξων μαρτύρων ἦσαν καί ἀπόγονοι τῶν πρώτων Ἀλμπαζινῶν Ὁρθοδόξων στό Πεκίνο: Ὁ Κλήμης Kui Kin, ὁ Ματθαῖος Hai Tsuan, ὁ ἀδερφός του Vit, ἡ Ἄννα Chui, καί πολλοί ἄλλοι.

Ἡ Ἐκκλησία στή Ρωσία ἀμέσως ἀνακήρυξε τούς Κινέζους Ὁρθοδόξους μάρτυρες ὡς ἁγίους, καί καθιέρωσε εἰδικές ἐκκλησιαστικές ἀκολουθίες πρὸς τιμή τους πού τελοῦνται κάθε χρόνο στίς 11 Ιουνίου, τήν ἡμέρα πού ἄρχισε τό μαρτύριό τους.²

4. Η ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1900

Τό δεύτερο μ.Χ. αιώνα, κατά τήν ἐποχή τῶν διωγμῶν τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ὁ Χριστιανός συγγραφέας Τερτυλλιανός εἶχε γράψει ὅτι «τό αἷμα τῶν μαρτύρων εἶναι ὁ σπόρος γιά τήν Ἐκκλησία.» Αὐτό συνέβη καί μέ τήν Κινέζικη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Μετά τά μαρτύρια τό 1900, ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε ν' ἀνθίζει ὅσο ποτέ πρίν. Ἡ ἱεραποστολή στό Πεκίνο ἀνασυγκροτήθηκε ἀπό ἀποζημιώσεις πού πλήρωσε ἡ Κινεζική κυβέρνηση. Στόν τόπο ὅπου δολοφονήθηκαν οἱ μάρτυρες χτίστηκε τό 1903 μιά καινούργια ἐκκλησία πρὸς τιμήν τους, ἡ ὁποία ὀνομάστηκε «Ἡ Ἐκκλησία Πάντων τῶν Ἁγίων Μαρτύρων,» στήν ὁποία τοποθετήθηκαν τά λείψανα πολλῶν ἀπό αὐτούς, συμπεριλαμβανομένου τοῦ Ἁγ. Μητροφάνου.

Ἀνάμεσα στό 1900 καί τό 1915 ὁ ἀριθμός τῶν Κινέζων Χριστιανῶν γενικά ὑπερτριπλασιάστηκε. Κατά τήν ἴδια περίοδο οἱ Κινέζοι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί πενταπλασιάστηκαν, καί ἔφτασαν τούς 5.587 βαφτισμένους Κινέζους.

Σέ ὅλη τήν Κίνα ἀνοιξαν κέντρα γιά τό κήρυγμα τοῦ Ὁρθόδοξου Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Στήν ἐπαρχία Chihli (πού ἀργότερα ἔγινε γνωστή ὡς Hebei), στό κεντρικό Yung-ping-fu, ἐγέρθηκε μιά ἐκκλησία καί ἕνα σχολεῖο, καί ἕνας γηγενῆς Κινέζος ἱερέας ἀνοιξε περίπου εἴκοσι νέα κέντρα γιά τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Στήν ἐπαρχία Henan, ἕνας Κινέζος ἀξιωματικός παραχώρησε γῆ στήν πόλη Wei-hui, ὅπου ἔκτισε μιά ἐκκλησία καί ἕνα σχολεῖο. Αὐτό ἔγινε κέντρο γιά τό ἱεραποστολικό ἔργο σέ ὅλοκληρο τό Henan.

Κατά τό 1916 ἡ Κινεζική Ὁρθόδοξη ἱεραποστολή περιελάμβανε:

Τό ἀνδρικό μοναστήρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στό Πεκίνο

Τό Ἐρημητήριο τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στούς λόφους δυτικά τοῦ Πεκίνου

Ἐνα γυναικεῖο μοναστήρι στό Πεκίνο

Δεκαενέα ἐκκλησίες, ἐκ τῶν ὁποίων τέσσερις στό Πεκίνο

Τριανταδύο ἱεραποστολικές ἐκκλησίες, ἐκ τῶν ὁποίων δεκατέσσερις στήν ἐπαρχία Chihli, δώδεκα στό Hubei, τέσσερις στό Henan, μιά στό Tsian-fu, καί μιά στή Μογγολία

Δεκαεφτά σχολεῖα γιά ἀγόρια καί τρία γιά κορίτσια

Τριανταοκτώ δασκάλους, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ὁποίων Κινέζοι

680 ἀγόρια καί κορίτσια ἀπό τήν Κίνα ἐγγράφηκαν στό σχολεῖο

Ἐνα θεολογικό σεμινάριο στό Πεκίνο

Μετεωρολογικό σταθμό, βιβλιοθήκη, τυπογραφείο (τό οποίο εξέδωσε
έκατό Κινέζικα Ὁρθόδοξα βιβλία), ἐργαστήριο ἀγιογραφίας,
ξύλουργείο, ἀλευρόμυλο, βιοτεχνία κεριῶν, βιοτεχνία σαπουνιῶ,
ύφαντήριο, μελίτσια, ραφεῖο καί πλινθοποιεῖο.³

Μέχρις ὅτου οἱ κομμουνιστές ἀποκτήσουν τόν ἔλεγχο στήν Κίνα, τό 1949, πόλεις ὅπως τό Πεκίνο, τό Harbin καί ἡ Σαγκάη ἦσαν κέντρα γιά Ρώσους πρόσφυγες ἀπό τήν Ἐπανάσταση τῶν Μπολσεβίκων τό 1917. Ἀπό τό 1934 ὡς τό 1949 ἔζησε στή Σαγκάη ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους Ὁρθόδοξους ἀγίους τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης Μαξίμοβιτς ὁ θαυματουργός, ὁ ὁποῖος τώρα εἶναι γνωστός ὡς Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Σαγκάης καί τοῦ Σάν Φραντζίσκο. Αὐτός χειροτόνησε Κινέζους πρεσβυτέρους καί διακόνους, καί ἴδρυσε ἕνα ὀρφανοτροφεῖο γιά παιδιά καί ἀπό τή Ρωσία καί ἀπό τήν Κίνα τά ὁποῖα ἔσωσε ἀπό τή φτώχεια καί τήν ἐγκατάλειψη. Ἀκόμη καί οἱ μή-Χριστιανοί Κινέζοι τόν σέβονταν ὡς ἅγιο. Στήν Κίνα ἔζησαν ἐπίσης ὁ Ἅγ. Ἰωνᾶς τῆς Μαντζουρίας, ἐπίσης θαυματουργός ἐπίσκοπος. Ἡ Ἀμμάς Ραφίνα, μία διορατική γερόντισσα, καί ὁ Γέρων Ἰγνάτιος τοῦ Harbin, ἕνας μέγας ἄνθρωπος τῆς προσευχῆς, ὁ ὁποῖος μετὰ τήν ἐπανάσταση τῶν Μπολσεβίκων προφήτευσεν: «Ὅ,τι ἄρχισε στή Ρωσία θά καταλήξει στήν Ἀμερική.»

Ὅταν οἱ κομμουνιστές κατέλαβαν τήν Κίνα, πολλοί ὀρθόδοξοι πιστοί ἐγκατέλειψαν τή χώρα ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννη. Ὅσο, πολλοί παρέμειναν: τήν ἐποχή ἐκείνη ὑπῆρχαν 25.000 πιστοί στήν Ὁρθόδοξη Κινέζικη Ἐκκλησία, καί 103 ἐκκλησίες.

Τό 1950, ἐνθρονίστηκε νέος ἐπίσκοπος στή Σαγκάη ἕνας δίκαιος γηγενῆς Κινέζος ἱερέας, ὁ Συμεών Du (Du-Run-Chen). Τό 1957 ἕνας ἄλλος γηγενῆς Κινέζος, ὁ Βασίλειος Yao (Yao Fu-an'), ἔγινε ἐπίσκοπος στό Πεκίνο, καί ἡ Κινέζικη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στή Ρωσία.

5. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΥΠΟ ΔΙΩΓΜΟ

Κάτω ἀπό τήν κομμουνιστική διακυβέρνηση, ξεκίνησε ἕνα κύμα θρησκευτικῶν διώξεων. Ὅλα τά Ὁρθόδοξα μοναστήρια στήν Κίνα ἐκλείσαν, οἱ μοναχοί τους ἐξορίστηκαν ἢ ἐκδιώχθηκαν. Πολλές ὀρθόδοξες ἐκκλησίες ἐκλείσαν ἢ καταστράφηκαν. Κατά τήν Πολιτιστική Ἐπανάσταση τοῦ 1966-1976 ἡ δίωξη ἐντάθηκε σέ μέγαν βαθμό, καί σάν

ἀποτέλεσμα ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμός στήν Κίνα ἔγινε κάτι τό ἀπαγορευμένο. Οἱ Ὁρθόδοξοι πιστοί καί ὁ κληρὸς ἄρχισαν νά ὀδηγοῦνται στό μαρτύριο γιά τήν πίστη τους.⁴ Μεταξύ αὐτῶν ἦταν ὁ Κινέζος πρεσβύτερος π. Στέφανος Wu (Wu Zhi-quan), ὁ ὁποῖος στίς 17 Μαΐου τοῦ 1970 ξυλοκοπήθηκε μέχρι θανάτου ἀπό τοὺς Ἐρυθροφρουρούς σέ μιὰ Ὁρθόδοξη ἐκκλησία στό Harbin.

Μέχρι τό τέλος τῆς Πολιτιστικῆς Ἐπανάστασης, οἱ περισσότερες ἀπό τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες στήν Κίνα εἶχαν καταστραφεῖ, καί αὐτές πού ἔμειναν ὀρθιες κατασχέθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση γιά νά χρησιμοποιηθοῦν γιά ἄλλους σκοποὺς. Πολύ λίγοι ἀπό τοὺς Ὁρθόδοξους κληρικούς παρέμειναν ζωντανοί, καί δέν ἔμειναν ἐπίσκοποι γιά νά χειροτονήσουν καινούργιους κληρικούς.

Στήν ἀρχή τῆς δεκαετίας τοῦ 1980, οἱ τελευταῖοι Κινέζοι κληρικοί ζήτησαν ἀπό τήν κυβέρνηση νά δώσει πίσω τίς Ὁρθόδοξες ἐκκλησίες πού εἶχαν ἀπομείνει. Τό 1985, ἡ κυβέρνηση ἐπέτρεψε μιὰ μόνον ἐκκλησία νά ξανανοίξει: ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σκέπης στό Harbin. Ὁ ἱερέας τῆς, ὁ π. Γρηγόριος Zhu (Zhu Shi-ru), κοιμήθηκε ἐκεῖ τό Σεπτέμβριο τοῦ 2000. Τό κτίριο τῆς ἐκκλησίας παραμένει ὑπό αὐστηρό ἔλεγχο ἀπό τήν κυβέρνηση.

Τό 1998, κάτι τό ἀναπάντεχο συνέβη στό Harbin. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλης, οἱ περισσότεροι μὴ-Χριστιανοί, ἔκαναν ἐκκληση στήν κυβέρνηση νά ἀναστηλώσει τή μεγάλη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ὑπῆρχαν τόσοι πολλοί πού τό ζήτησαν πού τό αἶτημα ἔγινε δεκτό ἀπό τήν κυβέρνηση, καί ἡ ἐκκλησία ἀναστηλώθηκε κατὰ μεγάλο μέρος ἀπό δωρεές τῶν κατοίκων τοῦ Harbin. Μέχρι σήμερα*, ὡστόσο, δέν ἔχει ἐπιτραπῆ ἡ ἐκκλησία νά ξανανοίξει γιά δημόσια λατρεία.

Ὁ τελευταῖος ἐνεργὸς ἱερέας στήν Κίνα, ὁ π. Ἀλέξανδρος Du (Du Li-fu), κοιμήθηκε στό Πεκίνο τόν Δεκέμβριο τοῦ 2003. Ὁ ξάδερφός του ὑπῆρξε μεταξύ αὐτῶν πού μαρτύρησαν γιά τήν Ὁρθόδοξη πίστη τους κατὰ τή διάρκεια τῆς Πολιτιστικῆς Ἐπανάστασης. Κατευθείαν ἀπόγονος τῶν Ἀλμπαζινῶν, ὁ π. Ἀλέξανδρος ποίμαινε μιὰ ὁμάδα πιστῶν στήν πρωτεύουσα καί κρυφά βάπτιζε τά παιδιά τους καί τά ἐγγόνια τους. Ἐπανειλημμένα εἶχε ζητήσει ἀπό τήν κυβέρνηση νά ἀνοίξει μιὰ ἐκκλησία στό Πεκίνο, ἀλλά πάντα συναντοῦσε ἄρνηση.

* Στμ. Μέχρι τό 2004

6. ΕΛΠΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Λίγες εβδομάδες πριν από την κοίμησή του, ο π. Αλέξανδρος Du έστειλε τούς χαιρετισμούς του στους Όρθόδοξους Χριστιανούς ανά τον κόσμο, ειδικά σέ αυτούς πού νοιάζονταν για τήν Κινέζικη Όρθόδοξη Έκκλησία, καί τούς ζήτησε νά «ίκετεύσουν τόν Θεό για τό μέλλον τής Έκκλησίας μας στην Κίνα.» Σύμφωνα μέ τήν άνηψιά του, τήν Wang Lin-tu, ο π. Αλέξανδρος πίστευε ότι ή Όρθόδοξη έκκλησία θά αναγεννιόταν στην Κίνα, άν καί είχε χάσει τήν έλπίδα του ότι αυτό θά συνέβαινε όσο ζούσε.⁵ Υπάρχουν πράγματι σημάδια ότι τά πράγματα θά αλλάξουν.

Στίς αυτόνομες περιοχές του Χινjiang Uyгур καί τής Έσωτερικής Μογγολίας, οί Όρθόδοξοι Χριστιανοί Κινέζοι έχουν άποκτήσει περισσότερη έλευθερία. Σήμερα υπάρχουν 3.000 Όρθόδοξοι Κινέζοι στό Χινjiang Uyгур καί 8.000 στην Έσωτερική Μογγολία. Κατά τήν τελευταία δεκαετία, έχουν κτιστεί Όρθόδοξες έκκλησίες στίς πόλεις Ürümqi καί Yining στό Χινjiang Uyгур, καί τό 2000 κτίστηκε μία μεγάλη καί ωραία Όρθόδοξη έκκλησία στην πόλη Erguna (πρώην Labdarin) στην Έσωτερική Μογγολία.⁶

Τά τελευταία χρόνια ιδρύθηκε μία Έλληνική Όρθόδοξη Μητρόπολη μέ έδρα τό Χόνγκ Κόνγκ*, καί έτσι ξεκίνησε Όρθόδοξη ιεραποστολή στην Ταϊβάν καί στη Σιγκαπούρη. Μέσω του έργου τής Μητρόπολης, περισσότεροι Κινέζοι ανακαλύπτουν τώρα καί άγκαλιάζουν τήν Όρθόδοξη πίστη.

Η Ρώσικη Όρθόδοξη Έκκλησία έχει κάνει επίσης γνωστή τήν παρουσία της στην Κίνα μετά από μακρά αναγκαστική άπουσία. Ρώσοι έπίσκοποι καί κληρος γενικώτερα έχουν έπισκεφτεί αρκετές φορές τήν κυρίως Κίνα κατά τήν τελευταία δεκαετία, βαπτίζοντας ανθρώπους σά σπίτια τους καί δίνοντας Θεία Κοινωνία σέ Όρθόδοξους πιστούς.

Αλλά ή μεγαλύτερη έλπίδα για τήν Όρθοδοξία στην κυρίως Κίνα έγκειται στό γεγονός ότι, τώρα**, πολλοί γηγενείς Κινέζοι Όρθόδοξοι Χριστιανοί έτοιμάζονται για τήν ιερωσύνη. Κάποιοι από αυτούς έχουν ανατραφεί στίς παράνομες Όρθόδοξες κοινότητες στην Κίνα, ενώ άλλοι έχουν πρόσφατα προσηλυτιστεί προς τήν Όρθόδοξη πίστη, ανακαλύπτοντάς την μόνοι τους μέσω μελέτης τής έκκλησιαστικής

* Στμ. Ιερά Μητρόπολη Χόνγκ-Κόνγκ καί Νοτιοανατολικής Ασίας

** Στμ. Τό 2004.

ιστορίας. Σπουδάζουν τώρα στην Ελλάδα ή στη Ρωσία για να προετοιμαστούν για χειροτονία.⁷ Τό μέλλον τῆς Κινέζικης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας βρίσκεται κυριολεκτικά στά χέρια τους, ἀφοῦ, σύμφωνα μέ τήν ισχύουσα νομοθεσία στήν Κίνα, μόνο γηγενεῖς Κινέζοι κληρικοί μποροῦν νά τελέσουν Θεία Λειτουργία σέ Κινεζικό ἔδαφος.

7. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Ἡ κομμουνιστική κυβέρνηση, ἐνῶ προσπαθοῦσε ἐνεργά νά καταπνίξει τήν ἐλεύθερη ἔκφραση τῆς χριστιανικῆς πίστες στήν Κίνα, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἔκανε ταυτόχρονα μεγάλο καλό στήν πίστη. Ἀφοῦ «τό αἷμα τῶν μαρτύρων εἶναι ὁ σπόρος τῆς Ἐκκλησίας,» ἡ ἴδια ἡ καταδίωξη τῶν Χριστιανῶν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ἕνας ἐκπληκτικός ἀριθμός ἀνθρώπων στήν Κίνα νά ἀναζητήσουν τή Χριστιανική πίστη. Ὅταν οἱ κομμουνιστές ἤρθαν στήν ἐξουσία τό 1949, ὑπῆρχαν στήν Κίνα συνολικά ἕνα ἑκατομμύριο Χριστιανοί διαφόρων δογμάτων. Σήμερα, ὑπάρχουν ὀγδόντα μέ ἑκατό ἑκατομμύρια. Περίπου 15% ἀπό αὐτούς τούς Χριστιανούς ἀνήκουν σέ ἐκκλησίες πού εἶναι ὑπό τόν ἔλεγχο τοῦ κράτους. Οἱ ὑπόλοιποι ἀνήκουν σέ κατ'οἶκον ἐκκλησίες πού λειτουργοῦν ὑπογείως. Ἐνα μεγάλο μέρος αὐτῶν τῶν τελευταίων – καί εἰδικότερα οἱ ἐπικεφαλῆς τους - ἔχουν ὑποστειῖ στό παρελθόν καί ἐξακολουθοῦν μέχρι καί σήμερα νά ὑφίστανται διώξεις ἀπό τήν κομμουνιστική κυβέρνηση: ἀπώλεια τῆς κοινωνικῆς θέσης τους, πρόστιμα, ξυλοδαρμούς, βασανιστήρια, φυλάκιση καί θάνατο.

Γιά τήν ὥρα, ἡ Ὁρθόδοξη πίστη εἶναι μάλλον ἄγνωστη στόν κόσμο - ἀκόμα καί στους Χριστιανούς – στήν Κίνα. Ὡστόσο, τά ἑκατομμύρια τῶν ἐνθερμων πιστῶν σέ ὀλόκληρη τήν Κίνα, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τόν Χριστό συχνά μέ κόστος μεγάλες προσωπικές θυσίες, μποροῦν νά προσφέρουν ἕνα θεμέλιο γιά μιά νέα φάση τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανισμοῦ στήν Κίνα. Αὐτό μπορεῖ νά γίνει ἂν οἱ Χριστιανοί Κινέζοι ἀνακαλύψουν τήν ἀρχαιότερη καί πιό παραδοσιακή Ὁρθόδοξη ἔκφραση τῆς πίστες στόν Χριστό. Ἐνας Κινέζος προσήλυτος στήν Ὁρθοδοξία, πού τώρα προετοιμάζεται γιά τήν ἱερωσύνη, παρατήρησε πρόσφατα: «Εἶναι καλό πού πολλοί ἄνθρωποι στήν Κίνα ἔχουν ἤδη ἀκούσει γιά τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλά λυπᾶμαι πού δέν εἶναι πολλοί αὐτοί πού ἔχουν ἀκούσει γιά τόν Ὁρθόδοξο Χριστιανισμό. Ἡ Ὁρθοδοξία καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέν εἶναι δύο ξέχωρα πράγματα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι Ὁρθοδοξία. Ὁ λόγος τοῦ

Θεοῦ, οἱ Γραφές, εἶναι Ὁρθοδοξία. Ἔχω τήν αἴσθησι πῶς ἂν κάποιος πιστεύει στόν Ἰησοῦ Χριστό, αὐτή ἡ πίστι θά τόν φέρει στήν Ὁρθοδοξία.»

Ἐπάρχουν δύο λόγοι γιά τούς ὁποίους μπορεῖ νά εἶναι μιά φυσική ἐξέλιξι ὁ σύν Θεῶ ἀναπτυσσόμενος Χριστιανισμός στήν Κίνα νά ἀσπαστεῖ τήν Ὁρθοδοξία. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ὁ Κινέζικος πολιτισμός καί ἡ Κινέζικη κουλτούρα βασίζεται σέ μιά ἀγάπη γιά τήν ὀρθοδοξία καί μιά πιστότητα στήν παράδοσι, πού ἔχει τήν ἀπαρχή της στήν ἀρχαιότητα. Ὅπως ἔχει ἐπισημάνει ὁ π. Σεραφεῖμ: «Ἐπάρχει στόν Κινέζικο νοῦ μιά πολύ ἔντονη ἰδέα γιά τήν ὀρθοδοξία, μέ μικρό 'ο': ὅτι ὑπάρχει μιά ὀρθή διδασκαλία, καί ὅτι ὀλόκληρη ἡ κοινωνία ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτή τήν ὀρθή διδασκαλία.... Οἱ Κινέζοι εἶναι ἀπό τούς ἀνθρώπους μέ τήν μεγαλύτερη ἔγνωια γιά τήν παράδοσι. Μέχρι τήν ἐποχή πού ἤρθε ὁ κομμουνισμός, οἱ Κινέζοι ἔκαναν πράγματα τά ὁποῖα τά ἔκαναν οἱ πρόγονοί τους ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Κομφούκιου. Καί ὁ Κομφούκιος εἶχε πει πῶς ἔκαναν αὐτά τά πράγματα ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια, ἀπό τήν τρίτη χιλιετία π.Χ. Ἡ ὅλη ἀντιμετώπισι τῆς ζωῆς εἶχε παραμείνει βασικά ἡ ἴδια, καί ὅπου ὑπῆρχε διαφωνία, θά ἐπεκαλοῦντο τήν ἀρχαιότητα. 'Αὐτό ἔτσι γινόταν ἀπό τά παλιά τά χρόνια. Δέν μποροῦμε νά τό ἀλλάξουμε'»⁸ Ἐτσι ἡ Ὁρθοδοξία τῆς Ανατολῆς, πού ἀκολουθεῖ χωρίς συμβιβασμούς τήν πρωταρχική, ἀνόθευτη Χριστιανική ἀτραπό καί τήν ἀδιάσπαστη, ἀμετάβλητη μετάδοσι τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἀπό τήν ἐποχή τῶν ἀποστόλων μέχρι τίς μέρες μας, συνηχεῖ μέ τόν Κινέζικό νοῦ.

Δεύτερον, στό βάθος τους οἱ διδασκαλίες τῆς Ὁρθοδοξίας τῆς Ανατολῆς σχετικά μέ τήν ἐσωτερική πνευματική ζωή, οἱ ὁποῖες πηγάζουν ἀπό δύο χιλιετίες μυστικιστικῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγίων, μποροῦν νά συναντήσουν τίς ἀρχαῖες Κινέζικες πνευματικές διδασκαλίες στό δικό τους ἔδαφος. Ὁ σύγχρονος Δυτικός Χριστιανισμός δέν μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό. Μόνον ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμός μπορεῖ νά κατανοήσει, νά ἐκτιμήσει καί νά ἀγκαλιάσει τίς βαθιές συνειδητοποιήσεις τῶν αὐθεντικῶν Κινέζων σοφῶν τοῦ παρελθόντος, ξεκινώντας ἀπό τόν Lao Tzu, καί νά τίς διαχωρίσει ἀπό αὐτό πού ὁ Lao Tzu ἀποκαλοῦσε «παράδρομους τῆς Ὀδοῦ» στήν Κινέζικη θρησκεία καί φιλοσοφία. Ἐπιπλέον, μόνο ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμός μπορεῖ νά ἀνοίξει γιά τούς Κινέζους τά μεγαλύτερα μυστήρια καί τόν τελικό σκοπό τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ: τήν θέωσι μέσω τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἔγχυσις τοῦ Φωτός τοῦ Ἄκτιστου Teh.

Τό 1981 ό π. Σεραφείμ, μιλῶντας γιά τήν ἀρχαία ὀρθόδοξη παράδοση στήν Κίνα, εἶπε, «Ἄν ὁ Χριστιανισμός κατώρθωνε νά εἰσχωρήσει κατά κάποιον τρόπο μέσα σ' αὐτήν τήν παράδοση καί νά γίνει μέρος της, θά εἶχε λειτουργήσει, γιατί ἡ ψυχή τῶν Κινέζων θά ἦταν πολύ καλά προδιατεθειμένη γι' αὐτό.»⁹ Τώρα πού οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται στόν Χριστό ὅπως ποτέ πριν στήν ἱστορία τῆς Κίνας, μέ ρυθμό μεγαλύτερο ἀπό δέκα ἑκατομμύρια τό χρόνο, βλέπουμε σήμερα τήν ἐκπλήρωση τῆς εὐχῆς τοῦ π. Σεραφείμ. Ἐνῶ στόν ξεπεσμένο Δυτικό πολιτισμό ἡ ἀγάπη γιά τόν Χριστό ἐξατμίζεται, στήν Κίνα ἀνθίζει. Ἡ Ἄπω Ἀνατολή ξεπερνάει κατά πολύ τή Δύση ὄχι μόνο ὡς πρὸς τόν ἀριθμό τῶν νέων Χριστιανῶν, ἀλλά ἐπίσης καί ὡς πρὸς τήν διά τῶν μαρτύρων της ὁμολογία τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Οἱ Κινέζοι, πού μιλοῦν τήν ἀρχαιότερη ζωντανή γλώσσα στόν κόσμο, συνδέονται μέ μιά εὐγενή καί βαθιά ἀρχαία κουλτούρα. Τώρα πού τόσοι πολλοί βρίσκουν τόν Χριστό τό ἐνσαρκωμένο Ταο, τό ἐπόμενο βῆμα τους εἶναι νά συνδεθοῦν μέ τήν ἀρχαία παράδοση πού ἔχει διατηρηθεῖ στήν Χριστιανική Ἀνατολή, ὅπου θά βροῦν τήν πιό ἀγνή εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί τά πιό ἰσχυρά μέσα γιά τήν ἀπόκτηση τῆς Χάρης Του. Ὅταν συμβαίνει αὐτό, ἡ νοερά Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, εὐλαβικά φυλαγμένη στόν ἐσωτερικό ναό πολλῶν Κινέζικων καρδιῶν, θά ἀνέλθει ὡς θυμίαμα πρὸς τόν Χριστό. Εἴθε τό παρόν βιβλίο νά χρησιμεύσει σάν λιθάρι νά πατήσουν ἐπάνω γιά νά ἀνακαλύψουν, νά συνδεθοῦν καί νά ἀνέλθουν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΥΟ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ROSE ΣΕ ΕΝΑΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΑΝΑΖΗΤΗΤΗ

Ο π. Σεραφείμ έγραψε τήν ακόλουθη έπιστολή προς τό τέλος τής ζωής του. Απευθυνόταν σέ έναν νεαρό πού δέν είχε συναντήσει ποτέ, αλλά για τόν όποιο είχε ακούσει ότι ένδιαφερόταν για τά έργα του Γάλλου μεταφυσικού συγγραφέα René Guénon. Όπως έχουμε πει, ό Guénon ήταν αυτός πού πρώτος δίδαξε τόν πατέρα Σεραφείμ, τότε Εύγένιο Rose, τήν αναγκαιότητα τής όρθοδοξίας και τής παράδοσης. Αυτή ή κατανόηση τόν έκανε νά εκτιμήσει τήν Κινέζικη παράδοση, μέ τήν έντονη αίσθηση όρθοδοξίας πού αυτή μεταδίδει, και τόν Gi-ming Shien ως αυθεντικό φορέα αυτής τής παράδοσης. Και τελικά τόν όδήγησε νά ασπασθει τήν παραδοσιακή έκφραση τής αποκάλυψης του Χριστού στην Όρθοδοξία. Μέ μία άσυνήθιστη καμπή ιδεών, ό π. Σεραφείμ δείχνει σέ αυτή τήν έπιστολή πώς αυτή ή άτραπός προς τήν παράδοση και τήν όρθοδοξία του έπέτρεψε νά βρει τήν αλήθεια ή όποία τελικά δέν είναι καθόλου παράδοση. Αναγνωρίζει τήν ταυτότητά του ως Δυτικός και πιστοποιεί τίς Χριστιανικές ρίζες τής Δύσης, και μετά έξηγει ότι ή άτραπός του Χριστού δέν είναι ειδικά δυτική ή πολιτισμικά έξαρτημένη.

Σέ αυτή τήν έπιστολή θά φανει πώς ό π. Σεραφείμ δέν πέφτει ούτε στον «φονταμενταλισμό» ούτε στον «συγκρητισμό». Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός (τό νά πιστεύει κανείς ότι όλες οι παραδόσεις εκτός από τή δική του είναι λάθος) ικανοποιεί διανοητικά τά στενά μυαλά, ένω ό θρησκευτικός συγκρητισμός (τό νά πιστεύει κανείς ότι όλες οι παραδόσεις είναι ίδιες) ικανοποιεί τά άνοιχτά μυαλά. Αποφεύγοντας τά δύο αυτά άκρα, ό π. Σεραφείμ ακολουθήσε μία άτραπό πού δέν ικανοποιεί διανοητικά κανένα μυαλό, γιατί αυτή είναι ή άτραπός τής Αλήθειας. Όπως ό ίδιος έγραψε, «Όταν έγινα Χριστιανός σταύρωσα θεληματικά τό μυαλό μου, και όλοι οι σταυροί πού σήκωσα ήταν για μένα μόνο πηγές χαράς. Δέν έχασα τίποτε, και κέρδισα τά πάντα.»

ΑΓΑΠΗΤΕ ΚΕΝ,

Η Σολομωνία (Rhonda), μου έδειξε τήν έπιστολή πού τής έγραψες πρόσφατα, και διαβάζοντάς την ένιωσα σέ σένα ένα σπινθήρα

πνεύματος, πρὸς τὸν ὅποιο ἕνας λόγος ἀπὸ μένα μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι μάταιος.

Παρεμπιπτόντως, ὁ René Guénon ἦταν ἡ κύρια ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τοῦ διανοητικοῦ μου προφίλ (πολύ μακριὰ ἀπὸ τὸν Ὁρθόδοξο Χριστιανισμό). Διάβασα καὶ μελέτησα ἐμβριθῶς ὅσα βιβλία του μποροῦσα νὰ βρῶ. Χάρη στὴ δική του ἐπιρροή μελέτησα τὴν ἀρχαία κινεζικὴ γλῶσσα καὶ ἀποφάσισα νὰ κάνω γιὰ τὴν Κινεζικὴ πνευματικὴ παράδοση ὅ,τι εἶχε κάνει γιὰ τὸν Ἰνδουϊσμό. Εἶχα μάλιστα τὴν τύχη νὰ συναντήσω ἕναν αὐθεντικὸ ἀντιπρόσωπο τῆς κινεζικῆς παράδοσης (τὸν Gi-ming-Shien) καὶ κατάλαβα πολὺ καλά τί ἐννοεῖ ὁ Guénon ὅταν κάνει λόγο γιὰ τὴ διαφορά ἀνάμεσα σὲ τέτοιους αὐθεντικούς δασκάλους καὶ τοὺς ἀπλοὺς «καθηγητές» πού διδάσκουν στὰ πανεπιστήμια.

Ὁ René Guénon μοῦ ἔμαθε νὰ ἀναζητῶ καὶ νὰ ἀγαπῶ τὴν ἀλήθεια πάνω ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, καὶ νὰ μὴν βρίσκω ἰκανοποίηση σὲ τίποτε ἄλλο. Αὐτό ἦταν πού τελικά μὲ ἔφερε στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἴσως θὰ σὲ βοηθοῦσε νὰ γνωρίσεις κάτι ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μου.

Ἐπὶ χρόνια στίς μελέτες μου ἤμουν ἰκανοποιημένος μέ τό νὰ βρίσκομαι «πάνω ἀπὸ ὅλες τίς παραδόσεις» ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο πιστός σὲ αὐτές. Ἐμβάθυνα περισσότερο στὴν κινεζικὴ παράδοση ἐπειδὴ κανεὶς ἄλλος στὴ Δύση δὲν εἶχε παρουσιάσει αὐτὴ τὴν παράδοση ἀπὸ μιὰ «ἐκ τῶν ἑνδον» ἄποψη. Ὅταν ἐπισκέφθηκα μιὰ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, τό ἔκανα μόνο γιὰ νὰ δῶ μιὰ ἄλλη «παραδόση» - ξέροντας ὅτι ὁ Guénon (ἡ ἕνας ἀπὸ τοὺς μαθητές του) εἶχε περιγράψει τὴν Ὁρθοδοξία ὡς τὴν πιὸ αὐθεντικὴ ἀπὸ τίς Χριστιανικὲς παραδόσεις.

Ὡστόσο, ὅταν μπῆκα σὲ μιὰ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία γιὰ πρώτη φορὰ (μιὰ Ρώσικη Ἐκκλησία στὸ San Francisco), κάτι ἔγινε σὲ μένα, κάτι πού δὲν εἶχα βιώσει σὲ κανένα βουδιστικὸ ἢ ἄλλης ἀνατολικῆς θρησκείας ναό. Κάτι στὴν καρδιά μου μοῦ ἔλεγε ὅτι αὐτό ἦταν τό «σπίτι», ὅτι ὅλη ἡ ἀναζήτησή μου εἶχε τελειώσει. Δὲν ἤξερα τί πραγματικὰ σήμαινε αὐτό, γιατί ἡ λειτουργία ἦταν πολὺ παράξενη γιὰ μένα, καὶ σὲ μιὰ ξένη γλῶσσα. Ἄρχισα νὰ παρευρίσκομαι σὲ Ὁρθόδοξες λειτουργίες πιὸ συχνά, καὶ σιγά-σιγά μάθαινα τὴ γλῶσσα καὶ τίς συνήθειες, ἀλλὰ διατηροῦσα ἀκόμη ὅλες τίς βασικὲς Γκενονιανὲς ιδέες μου γιὰ ὅλες τίς αὐθεντικὲς πνευματικὲς παραδόσεις.

Ὡστόσο, μέ τὴν ἐπαφή μου μέ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τοὺς Ὁρθόδοξους ἀνθρώπους, μιὰ καινούργια ιδέα ἄρχισε νὰ μπαίνει στὸ ἀντιληπτικὸ μου πεδίο: ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν ἦταν ἀπλὰ μιὰ ιδέα πού κανεὶς ἀναζητᾷ καὶ

γνωρίζει διανοητικά, αλλά ήταν κάτι προσωπικό – μάλιστα ήταν ένα πρόσωπο – πού κανείς τό αναζητᾶ καί τό ἀγαπᾶ μέ τήν καρδιά. Ἐτσι λοιπόν συνάντησα τόν Χριστό. Εἶμαι τώρα εὐγνώμων πού ἡ προσέγγισή μου στήν Ὁρθοδοξία πῆρε πολλά χρόνια καί δέν ήταν κάποιου εἶδους συναισθηματική ἔξαρση – αὐτό ήταν καί πάλι ἡ ἐπιρροή τοῦ Guénon – καί μέ βοήθησε νά μπῶ πιό βαθιά στήν Ὁρθοδοξία χωρίς τά σκαμπανεβάσματα πού κάποιοι προσήλυτοι ἀντιμετωπίζουν ὅταν δέν εἶναι πολύ ἔτοιμοι γιά κάτι τόσο βαθύ ὅσο ἡ Ὁρθοδοξία. Ἡ εἴσοδος μου στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία συνέβη τήν ἴδια ἀκριβῶς ἐποχή πού ἄφησα τόν ἀκαδημαϊκό κόσμο καί παραιτήθηκα ἀπό τήν ἀπόπειρα νά μεταφέρω τήν κινέζικη παράδοση στόν Δυτικό κόσμο. Ὁ Κινέζος δάσκαλός μου εἶχε φύγει ἀπό τό San Francisco μόλις λίγο πρίν - ήταν ἡ μόνη μου πραγματική ἐπαφή μέ τήν κινεζική παράδοση – καί κατά Γκενονιανό τρόπο εἶχε ἔξαφανιστεῖ ἐντελῶς, χωρίς νά ἀφήσει διεύθυνση. Τόν θυμᾶμαι μέ ἀγάπη, ἀλλά ἀφότου ἔγιναι Ὁρθόδοξος εἶδα πόσο περιορισμένη ήταν ἡ διδασκαλία του. Ἡ Κινέζικη πνευματική παράδοση, ἔλεγε, θά ἔξαφανιζόταν ἂν ὁ κομμουνισμός ἐπικρατοῦσε στήν Κίνα – τόσο εὐθραυστη ήταν αὐτή ἡ παράδοση. Ἀλλά ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμός πού εἶχα βρεῖ θά ἐπιβίωνε σέ ὅποιεσδήποτε συνθήκες καί θά ἄντεχε μέχρι τό τέλος τοῦ κόσμου – γιατί δέν μεταβιβάζεται ἀπλῶς ἀπό γενεά σέ γενεά, ὅπως συμβαίνει μέ ὅλες τίς παραδόσεις, ἀλλά ταυτόχρονα εἶναι κάτι πού δίνεται ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο.

Κοιτώντας τώρα πρὸς τά πίσω θεωρῶ τόν René Guénon ὡς τόν πρῶτο πραγματικό δάσκαλό μου στήν Ἀλήθεια, καί προσεύχομαι μόνο νά πάρεις ἀπό αὐτόν ὅ,τι εἶναι καλό καί νά μὴν ἀφήσεις τούς περιορισμούς του νά σέ ἀλυσοδέσουν. Ἀκόμη καί ἀπό ψυχολογική ἀποψη, ἡ «Σοφία τῆς Ανατολῆς» δέν εἶναι γιά μᾶς πού εἴμαστε γέννημα-θρέμμα Δυτικοί. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμός εἶναι ξεκάθαρα ἡ παράδοση πού μᾶς ἔχει δοθεῖ - καί αὐτό μπορούμε νά τό δοῦμε ξεκάθαρα στή Δυτική Εὐρώπη τῶν πρώτων δέκα αἰώνων, πρίν ἡ Ρώμη ἀποσχισθεῖ ἀπό τήν Ὁρθοδοξία. Ἀλλά συμβαίνει ἐπίσης ἡ Ὁρθοδοξία νά μὴν εἶναι ἀπλά μιᾶ «παράδοση» ὅπως ὅποιαδήποτε ἄλλη, μιᾶ «μεταβίβαση» τῆς πνευματικῆς σοφίας ἀπό τό παρελθόν. Εἶναι ἡ Ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐδῶ καί τώρα – καί μᾶς δίνει ἄμεση ἐπαφή μέ τόν Θεό, τέτοια πού καμιᾶ ἄλλη παράδοση δέν μπορεῖ νά δώσει. Ὑπάρχουν πολλές ἀλήθειες στίς ἄλλες παραδόσεις, τόσο αὐτές πού μεταβιβάζονται ἀπό ἕνα παρελθόν κατά τό ὅποιο οἱ ἄνθρωποι ήταν πιό κοντά στόν Θεό, ὅσο καί αὐτές πού ἀνακαλύπτονται ἀπό χαρισματικούς

άνθρώπους μέσα στους θησαυρούς του νοῦ. Ἀλλά ἡ πλήρης Ἀλήθεια βρίσκεται μόνο στον Χριστιανισμό, ὅπου ὁ Θεός ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό Του στην ἀνθρωπότητα. Θά ἀναφέρω μόνο ἓνα παράδειγμα: ὑπάρχουν διδασκαλίες γιά τήν πνευματική παραπλάνηση σέ ἄλλες παραδόσεις, ἀλλά ὄχι τόσο ἐκλεπτυσμένες ὅσο αὐτές πού δίδαξαν οἱ Ὁρθόδοξοι Ἅγιοι Πατέρες. Καί τό πιό σημαντικό, αὐτές οἱ παραπλανήσεις ἀπό τόν πονηρό καί ἀπό τήν ἐκπεσμένη φύση μας εἶναι τόσο διαδεδομένες καί τόσο ἔντονες, πού κανένας δέν θά μπορούσε νά ξεφύγει ἀπό αὐτές ἄν ὁ Θεός τῆς ἀγάπης πού ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Χριστιανισμό δέν ἦταν προσιτός σέ μᾶς ὥστε νά μᾶς ἀπελευθερώσει ἀπό αὐτές. Παρομοίως: ἡ Ἰνδουϊστική παράδοση διδάσκει πολλά ἀληθινά πράγματα γιά τό τέλος τῆς Kali Yuga. Ἀλλά κάποιος πού κατέχει αὐτές τίς ἀλήθειες μόνο διανοητικά θά εἶναι ἀβοήθητος στό νά ἀντισταθεῖ στους πειρασμούς τῶν καιρῶν, καί πολλοί πού ἀναγνωρίζουν τόν Ἀντίχριστο (Chakravarti) ὅταν ἔρθει θά τόν λατρεύσουν παρ' ὅλ' αὐτά. Μόνο ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ πού δίνεται στην καρδιά θά μπορέσει νά τοῦ ἀντισταθεῖ.

Προσεύχομαι γιά σένα στον Θεό νά ἀνοίξει τήν καρδιά σου, καί ἐσύ ὁ ἴδιος νά κάνεις ὅ,τι μπορεῖς γιά νά Τόν συναντήσεις. Θά βρεῖς ἐκεῖ εὐτυχία πού οὔτε πού εἶχες ὄνειρευτεῖ πρίν ὅτι εἶναι ποτέ δυνατή. Ἡ καρδιά σου θά συναντήσῃ τήν κεφαλή σου ἀναγνωρίζοντας τόν ἀληθινό Θεό, καί καμιά πραγματική ἀλήθεια πού ἔχεις ποτέ γνωρίσει δέν θά χαθεῖ. Ὁ Θεός νά δώσει!

Μπορεῖς ἐλεύθερα νά μοῦ γράψεις
ὅτιδήποτε ἔχεις στό μυαλό σου ἢ στην καρδιά σου
Μέ ἀγάπη,
π. Σερραφείμ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

- Άββᾶ Δωροθέου, Ἔργα Ἀσκητικά . Ἐτοιμασία, Καρέας 2000.
- Άρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ἄγιος Σιλβανός ὁ Ἄσκητης. Ἰερά Μονή.
Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 10^η ἔκδοση 2003.
(Μεταγλώττιση στή δημοτική τῆς Στ' ἔκδοσης).
- Άρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ὀψόμεθα τόν Θεόν καθώς ἐστί. Ἰερά Μονή
Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 1992.
- Chungliang Ai Huang, Ἀγκαλιάζω τόν Τίγρη, ἐπιστρέφω στο βουνό. Μτφρ.
Πέτρου Κουρόπουλου. Fagotto, 1973,1987.
- Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, Ὁ Γέρον Παῖσιος, Ἅγιον Ὄρος,
1994.
- Lao Tzu, ΤΑΟ ΤΕ ΚΙΝΓΚ, μετάφραση Μάνιας Σεφεριάδη. Ἑρμῆς, Αθήνα
1983.
- Τό Ψαλτήριον σέ νεοελληνική ἀπόδοση ἀπό τόν Ἄ. Δεληκωστόπουλο.
Ἀποστολική Διακονία, Αθήνα 2004.
- Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν, Μετάφραση Α. Γαλίτη (†). Περιβόλι τῆς
Παναγίας, Θεσσαλονίκη 1983-1990.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Κεφάλαιο 1. Ἀπομάκρυνση ἀπό τήν Ὁδό

- ¹ St. Gregory of Sinai, in *The Philokalia*, vol. 4, p.222. Fr. Seraphim Rose, *Genesis, Creation and Early Man*, pp. 483-487.
- ² St. Gregory Palamas, in *The Philokalia*, vol. 4, p. 377.
- ³ Βλ. Γέν., 1:26.
- ⁴ St. Macarius of Egypt, in *The Philokalia*, vol. 3, p. 300. St. Gregory Palamas, in *The Philokalia*, vol. 4, p. 296. Βλ. ἐπίσης Ρωμ 5:12.
- ⁵ St. Macarius of Egypt, in *The Philokalia*, vol. 3, p. 300.
- ⁶ Γέν. 3:5.
- ⁷ St. Mark the Ascetic, in *The Philokalia*, vol. 1, p. 117.
- ⁸ Mircea Eliade, *A History of Religious Ideas*, vol. 1, p. 88.
- ⁹ John Ross, D.D., *The Original Religion of China*, pp. 23, 25.
- ¹⁰ Kalgren, tr., *The Book of Documents* (Shu Ching), pp.59, 73.
- ¹¹ Kalgren, tr., *The Book of Odes* (Shih Ching), pp.151. Ross, pp. 91-94.
- ¹² Kalgren, tr., *The Book of Documents* p.59.
- ¹³ Laurence G. Thimson, *The Chinese Way in Religion*, pp. 1-6.

Κεφάλαιο 2. Αναζήτηση τῆς Ὁδοῦ τῆς Ἐπιστροφῆς

- ¹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 15, μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη.
- ² Eliade, *A History of Religious Ideas*, p. 22.
- ³ *Analects of Confucius* 3: 10 – 11 (μτφρ. James Legge and Waley).
- ⁴ *Tao Teh Ching*, κεφ. 14: (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, 56 καί 16: (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ⁶ *Tao Teh Ching*, κεφ. 15, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ⁷ Στο ίδιο, κεφ. 78, (μτφρ. Lin Yutang, Ch'u Ta-kaio, Gia-fu Feng and English).
- ⁸ Στο ίδιο, κεφ. 8, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien καί Rose).
- ⁹ Στο ίδιο, κεφ. 67, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu καί Legge).
- ¹⁰ Στο ίδιο, κεφ. 49, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Mair).
- ¹¹ Στο ίδιο, κεφ. 63, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu καί Red Pine) - Ἡ ἔμφαση ἔχει προστεθεῖ ἀπό τόν συγγραφέα.
- ¹² James Legge, *The Religions of China*, pp.143, 223-24.
- ¹³ Στο ίδιο, σ. 137.
- ¹⁴ *Tao Teh Ching* κεφ. 38 (μτφρ. Gi-ming Shien).
- ¹⁵ Στο ίδιο, κεφ. 52, (μτφρ. Rose καί Mair).
- ¹⁶ Στο ίδιο, κεφ. 27, (μτφρ. Rose καί Mair).
- ¹⁷ Αναφέρεται στό Holmes Welsh, *Taoism: The Parting of the Way*, p. 77.
- ¹⁸ Βλ. Lossky, *Mystical Theology*, pp. 98-99.
- ¹⁹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ²⁰ Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," pp. 18-19.
- ²¹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English), κεφ. 65, (μτφρ. Gi-ming Shien καί Wu).
- ²² Ἀπό τίς σημειώσεις πού ὁ Εὐγένιος (π.Σεραφεῖμ) Rose εἶχε κρατήσει κατά τή διάρκεια τῶν μαθημάτων τοῦ Gi-ming Shien πάνω στό *Tao Teh Ching*.
- ²³ Red Pine, *Lao Tzu's Tao teaching*, pp. 42, 102.
- ²⁴ St. Seraphim of Sarov, *Little Russian Philokalia*, vol.1, p.92.
- ²⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ. 54, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη καί Wu). Κεφ.23, (μτφρ. Gia-fu Feng & English). Κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien, καί Tam C. Gibbs).
- ²⁶ Στο ίδιο, κεφ. 39, (μτφρ. Gi-ming Shien).
- ²⁷ Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," p. 23.
- ²⁸ Gi-ming Shien, «Nothingness in the Philosophy of Lao Tzu," p.63.
- ²⁹ Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," p. 23.
- ³⁰ Gi-ming Shien, «Nothingness in the Philosophy of Lao Tzu," p.63.

-
- ³¹ Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," p. 23.
- ³² *Tao Teh Ching*, κεφ. 34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
- ³³ *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).
- ³⁴ *Tao Teh Ching*, κεφ. 81, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu).
- ³⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ. 79, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ³⁶ Ping-ti Ho, *The Cradle of the East*, p. 336.
- ³⁷ *Tao Teh Ching*, κεφ. 47, 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu, Gia-fu Feng & English).
- ³⁸ Αναφέρεται στο Ross, *The Original Religion of China*, p. 92.
- ³⁹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ⁴⁰ Στο ίδιο, κεφ. 59, 67, 68, 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu, Gia-fu Feng & English).
- ⁴¹ Ήξ.3:14.
- ⁴² Archimandrite Sophrony (Sakharov), *His Life Is Mine*, p. 18.
- ⁴³ Ήξ. 34:29-35.
- ⁴⁴ *The Philokalia*, vol. 3, pp. 331, 347-48. Βλ. επίσης Κορ. Β', κεφ. 3.
- ⁴⁵ Βλ. Lossky, *Mystical Theology*, pp. 123-24.
- ⁴⁶ Eva Wong, *The Shamballa Guide to Taoism*, pp. 27-28.
- ⁴⁷ Liu I-ming, *Awakening to the Tao*, p. 85.
- ⁴⁸ *Tao Teh Ching*, κεφ. 53 (μτφρ. Gia-fu Feng & English).
- ⁴⁹ Karlgren, μτφρ., *The Book of Documents (Shu Ching)*, pp. 55-56.
- ⁵⁰ Fr. Dimitru Staniloae, *Theology and the Church*, p. 79.
- ⁵¹ Στο ίδιο, σελ.88 (ή ξμφαση μέ πλάγια γραφή έχει προστεθεί από τόν συγγραφέα)
- ⁵² Στο ίδιο, σελ. 93-94.
- ⁵³ St. Maximus the Confessor, in *The Philokalia*, vol. 2, p. 137. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 63.
- ⁵⁴ Sophrony, *His Life is Mine*, p. 28.
- ⁵⁵ Lossky, *Mystical Theology*, p. 46.
- ⁵⁶ St. Gregory Nazianzen, Oration 40. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 46.
- ⁵⁷ Ήξ. 33: 19, 22-23.
- ⁵⁸ Γέν. 1:26.
- ⁵⁹ Γέν. 3:22
- ⁶⁰ Βλ. Γέν. 18:2ff. Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 19-24.
- ⁶¹ *Tao Teh Ching*, κεφ.42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ⁶² Lossky, *Mystical Theology*, p.46.
- ⁶³ Από τά σχόλια του Gi-ming Shien στο κεφάλαιο 42 του *Tao Teh Ching*, όπως τά είχε καταγράψει στις σημειώσεις του ο Ευγένιος (π.Σεραφείμ) Rose.
- ⁶⁴ Δευτ. 18:15,18.
- ⁶⁵ Ιω. 5:46, 1:46.

⁶⁶ Ιω1:21.

⁶⁷ Ιω.4:25.

⁶⁸ Ησ. 7:14, Μτθ. 1:23.

⁶⁹ Ήξ. 20:21.

⁷⁰ Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 19-20.

Κεφάλαιο 3. Όταν η Όδος Ένσαρκώθηκε

¹ Στο ίδιο, σ.19.

² Ιω., 8:56-58.

³ Λουκ. 6:19, 8:46

⁴ Μτθ.17:2

⁵ Fr. George Calciu, "Divine Light in the Devil's Lair," in *The Orthodox Word*, no. 197 (1997), p. 293.

⁶ *Tao Teh Ching*, κεφ.8 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

⁷ Φιλιπ. 2:7.

⁸ Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 20 -21.

⁹ Λουκ. 22:25,27.

¹⁰ *Tao Teh Ching*, κεφ.34 (μτφρ. Gi-ming Shien).

¹¹ Μαρκ. 12:37.

¹² Ιω. 7:46.

¹³ Ησ. 42:3.

¹⁴ Μτθ.11:29.

¹⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ.34 (μτφρ. Gia-fu Feng & English και Waley) και κεφ. 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹⁶ Λουκ. 9:56.

¹⁷ Ιω. 8:58, 10:30, 14:16, 14:23, 15:26.

¹⁸ Ιω. 16:12, 8:31-32, 14:26, 16:13.

¹⁹ Ιω. 1:17.

²⁰ Ιω. 13:1.

²¹ Ιω. 3:35.

²² Ιω. 15:10.

²³ Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 28-29.

²⁴ Ιω. 10:30, 17: 21 "Ίνα πάντες έν ωσι, καθώς σύ, Πάτερ έν έμοί κάγώ έν σοί, ίνα και αυτόί έν ήμίν έν ωσιν.

²⁵ Jeremy 31:33.

²⁶ Μαρκ. 2:27.

²⁷ Μτθ. 22:37, 39-40. Βλ.έπίσης Δευτ.6:5, Λευ. 19:18.

-
- ²⁸ Μτθ. 6:3.
- ²⁹ Lossky, *Mystical Theology*, p p.123-124.
- ³⁰ *Tao Teh Ching*, κεφ.8, (μτφρ. Gi-ming Shien και Rose).
- ³¹ Λουκ. 6:27-28, 30, 37-38.
- ³² Ίω. 14:9.
- ³³ Ίω. 14:28.
- ³⁴ Ίω. 5:17, 19-21.
- ³⁵ Lossky, *Mystical Theology*, pp.144-145.
- ³⁶ Ίω. Α' 4:9.
- ³⁷ Φιλιπ. 2:7-8.
- ³⁸ Eugene (Fr. Seraphim) Rose, "Emptiness and Fullness in the Lao Tzu", pp. 50-51.
- ³⁹ *Tao Teh Ching*, κεφ.11 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Κεφάλαιο 1: Ἀλλαγὴ τοῦ Ὁφθαλμοῦ τῆς Ψυχῆς

- ¹ Lossky, *Mystical Theology*, p. 201; St. Theophan the Recluse, *The Spiritual Life*, pp. 61-62.
- ² Λουκ. 11:35. *Tao Teh Ching*, κεφ. 52.
- ³ Lü Tung-Pin [Lü Yen], *The Secret of the Golden Flower*, Thomas Cleary, trans., p. 13-15, 138-139.
- ⁴ St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 61.
- ⁵ Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, p. 135. St. John Damascene, "Orthodox Faith", p. 236.
- ⁶ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Γ' ἑκατοντάδα κεφαλαίων περὶ ἀγάπης, κεφ. 32, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', σ. 80.
- ⁷ *The Philokalia*, vol. 2, p. 308.
- ⁸ St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 75
- ⁹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ¹⁰ St. Theophan, *The Spiritual Life*, pp. 74-75.
- ¹¹ Λουκ. 11:35.
- ¹² St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 260.
- ¹³ *Tao Teh Ching*, κεφ. 10 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ¹⁴ St. Basil, *letter 2*, p. 7.
- ¹⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ. 12 (μτφρ. Gi- ming Shien).
- ¹⁶ Ίω. 7:24.

-
- ¹⁷ *Tao Teh Ching*, κεφ. 10 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ¹⁸ Ρωμ. 12:2.
- ¹⁹ Ιω. 3:3.
- ²⁰ Άγιος Ησαΐας ο Άναχωρητής, 27 κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ, κεφ. 17, *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, σ. 60.
- ²¹ Ψαλμός 115, στίχοι 7-8: Σύ ἔσπασες τίς ἀλυσίδες τῶν θλίψεών μου, σε Σένα θα προσφέρω θυσία εὐχαριστιῶν γιά τή διάσωσή μου (ἀπόδοση στά νέα ἑλληνικά).
- ²² Ψαλμός 29, στίχοι 11-12: Ἐσχισες τό σάκκο μου (τό τρίχινο ἔνδυμά μου πού ἦταν ἐνδεικτικό τοῦ πένθους μου) καί μέ περιέβαλες μέ εὐφροσύνη γιά νά ψάλει σε σένα ἢ ψυχή μου ὕμνους εὐγνωμοσύνης καί νά μήν κυριευθῶ ἀπό λύπη. (ἀπόδοση στά νέα ἑλληνικά).
- ²³ St. Symeon the New Theologian, *The First-Created Man*, pp. 81-82.
- ²⁴ *Tao Teh Ching*, κεφ. 62 (μτφρ. Wu).
- ²⁵ Λουκ. 5:21.
- ²⁶ Μαρκ. 10:47.
- ²⁷ Ματθ. 20:31.
- ²⁸ Ο π. Γεώργιος παραφράζει ἐδῶ μιά ρήση τοῦ Γάλλου συγγραφέα Paul Claudel.
- ²⁹ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Ζαχάρωφ), *Ὁψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἔστί*, σ. 241 – 42.

Κεφάλαιο 2. Καλλιέργεια τοῦ σπόρου τοῦ Ἄκτιστου Τεῆ

- ¹ Ψαλμ. 6:6.
- ² Ψαλμ. 16:10.
- ³ Λουκ. 23:34.
- ⁴ Λουκ. 23:43.
- ⁵ Οἱ Ἀπόστολοι ἔγραψαν γιά αὐτό στίς ἐπιστολές τους. Βλέπε, γιά παράδειγμα, Πέτρου Α΄ 3:18-19 καί Ἐφεσ. 4:8-10.
- ⁶ St. Symeon the New Theologian, *The First Created Man*, p. 47.
- ⁷ Ἀκολουθία τῆς Θείας καί Ἱερᾶς Μεταλήψεως.
- ⁸ Ἁγ. Διάδοχος Φωτικῆς: «Τά 100 γνωστικά κεφάλαια», κεφ. 76 *Φιλοκαλία*, Τόμος Α΄, σελ. 310.
- ⁹ Ἁγ. Γρηγόριος Σιναΐτης, «Δεκαπέντε κεφάλαια περί ἡσυχίας καί περί τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς», κεφ. 3, *Φιλοκαλία*, Τόμος Δ΄, σελ. 222.
- ¹⁰ Λουκ. 17:21.
- ¹¹ Ματθ. 13:31-32.
- ¹² Ματθ. 13:44.
- ¹³ Ἁγ. Γρηγόριος Σιναΐτης, «Δέκα κεφάλαια περί ἡσυχίας καί προσευχῆς καί περί τῶν τεκμηρίων τῆς χάριτος καί τῆς πλάνης», κεφ. 4, *Φιλοκαλία*, Τόμος Δ΄, σελ. 217.
- ¹⁴ St. Seraphim of Sarov, *Little Russian Philokalia*, vol. 1, p. 97.

Κεφάλαιο 3. Νήψη

¹ Βλ. Philokalia, vol. 4, p.40.

² Ματθ 12:45.

³ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὅψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἔστι*, σ. 161.

⁴ Στο ἴδιο, σ. 239.

⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ. 15 (μτφ. Μάνια Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English, Πέτρος Κουρόπουλος).

⁶ Λουκ 21:34.

⁷ Ματθ 25:1-13.

⁸ Λουκ 12:35-38.

⁹ Άγιος Ἡσύχιος ὁ Πρεσβύτερος. Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια (τὰ λεγόμενα ἀντιρρητικά καὶ εὐκτικά), κεφ. 152, *Φιλοκαλία*, τόμος Α', σ. 206.

¹⁰ Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, Λόγος γιὰ τὴ νήψη καὶ τὴ φύλαξη τῆς καρδιᾶς, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 169 -170.

¹¹ Μαρκ. 14:38.

¹² Μαρκ. 13:34-37.

¹³ St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p.85.

¹⁴ Βλ. Άγ. Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, Περὶ τῶν τριῶν τρόπων τῆς προσευχῆς, *Φιλοκαλία*, τόμος Ε', σ. 300-301.

¹⁵ Στο: Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, Λόγος γιὰ τὴ νήψη καὶ τὴ φύλαξη τῆς καρδιᾶς, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 166.

¹⁶ Ματθ. 6:22.

¹⁷ Βλ. Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, Λόγος γιὰ τὴ νήψη καὶ τὴ φύλαξη τῆς καρδιᾶς, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ.161.

¹⁸ *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, κεφ. 16 (μτφ. Μάνιας Σεφεριάδη).

¹⁹ St. Theophan, *The Path to Salvation*, pp. 136-37.

²⁰ Στο ἴδιο, p. 289.

²¹ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Άγ. Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 79.

²² Hieromonk Christodoulos (Aggeloglou), *Elder Paisios of the Holy Mountain* (English Version), p. 131.

²³ Benedicta Ward, *The Sayings of the Desert Fathers*, p. 142.

²⁴ Ματθ. 5:39.

²⁵ Απόσπασμα πού ἀναφέρεται στο *Death to the World*, no. 11 (1997), p. 9.

²⁶ Barsanuphius and John, Sts, *Questions and Answers* (in Greek), p. 223.

²⁷ *Tao Teh Ching*, κεφ. 3, (μτφ. Waley).

-
- ²⁸ St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 293.
- ²⁹ Στο ίδιο, σελ. 299.
- ³⁰ *Tao Teh Ching*, κεφ. 71. (μτφ. Μάνια Σεφεριάδη, Wu, Gia-fu Feng & English, Red Pine).
- ³¹ St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 82.
- ³² Άγιος Ήσυχιος ό Πρεσβύτερος. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί άρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα αντιρρητικά καί εύκτικά), κεφ. 46, *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, σελ. 188 καί I.M. Konstzevitch, *The Acquisition of the Holy Spirit*, pp. 39 – 43.
- ³³ *Tao Teh Ching*, κεφ. 64. (μτφ. Μάνια Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).
- ³⁴ Άγιος Ήσυχιος ό Πρεσβύτερος. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί άρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα αντιρρητικά καί εύκτικά), κεφ. 46, *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, σελ. 188.
- ³⁵ Στο ίδιο, σελ. 208.
- ³⁶ Όσιος Νικήτας Στηθάτος, Β΄ Έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 39. *Φιλοκαλία*, τόμος Δ΄, σ. 89.
- ³⁷ Roy Masters, *How to Conquer Negative Emotions*, p.2.
- ³⁸ Όσιος Νικήτας Στηθάτος, Β΄ Έκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 35 καί 39. *Φιλοκαλία*, τόμος Δ΄, σ. 89.
- ³⁹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 64. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).
- ⁴⁰ *Tao Teh Ching*, κεφ. 48. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).
- ⁴¹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 65. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη, Fu Huisheng καί Cleary).
- ⁴² Ίερομονάχου Χριστοδούλου Άγιορείτου, *Ό Γέρον Παΐσιος*, σ. 73 – 74, 95.
- ⁴³ Fr. Sergius Chetverikov, *Elder Ambrose of Optina*, p. 235.
- ⁴⁴ *Tao Teh Ching*, κεφ. 46. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).
- ⁴⁵ Λουκ. 14:26, 12:22, 24-26.
- ⁴⁶ Λουκ. 12:11-12.
- ⁴⁷ Ματθ. 18:3, *Tao Teh Ching*, κεφ. 28. (μτφρ. Gia-fu Feng & English).
- ⁴⁸ Ματθ. 16:24-25.
- ⁴⁹ Gi-ming Shien, “*The Basic Teachings of Taosim*,” pp. 2-3.
- ⁵⁰ Αββᾶ Δωροθέου, *Έργα Άσκητικά*, σ. 177.
- ⁵¹ Roy Masters, *Secrets of a Parallel Universe*, pp. 2-3.
- ⁵² *Tao Teh Ching*, κεφ. 18 -19. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).
- ⁵³ Στο ίδιο, κεφ. 64 (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη, Wu, Gia-fu Feng & English).
- ⁵⁴ Ματθ. 6:22-23.
- ⁵⁵ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Όψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Έστί*, σ. 243.
- ⁵⁶ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Άγ. Σιλουανός ό Άθωνίτης*, σ. 202.
- ⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 201-202, 232.

⁵⁸ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁψόμεθα τὸν Θεὸν Καθὼς Ἔστί*, σ. 244.

⁵⁹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 52. (μτφρ. Rose καὶ Mair).

⁶⁰ *Tao Teh Ching*, κεφ. 14. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).

⁶¹ Α΄Βασ. 19:12.

⁶² Ἰω. 18:37.

⁶³ Ματθ. 7:21-23.

Κεφάλαιο 4. Προσευχή στό Ταο

¹ *Tao Teh Ching*, κεφ. 25, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Cleary and Fu Huiseng).

² Ἰω. 1:14.

³ Αγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καὶ εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, κεφ. 13 -16, σελ. 182.

⁴ Λουκ. 6:45.

⁵ Αγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΙΗ΄, 9, σ. 390.

⁶ St. Theophan, *The Path of Prayer*, p. 11.

⁷ St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 131.

⁸ Chetverikov, *Elder Ambrose of Optina*, p. 251.

⁹ Αγ. Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου: Πῶς πρέπει νὰ κρατᾶμε τὸ νοῦ, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ΄, σ. 231

¹⁰ Αγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καὶ εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, κεφ. 138, σελ. 203

¹¹ St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 83.

¹² Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παῖσιος*, σ. 55, 158.

¹³ Ματθ. 5: 44 -45.

¹⁴ Nun Maria Stakhovich and Sergius Bolshakoff, *Interior Silence*, p. 99.

¹⁵ Αγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καὶ εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, κεφ. 24, σελ. 184.

¹⁶ St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 246.

¹⁷ Ψαλμ. 6:3.

¹⁸ Αγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΙΕ΄, 76, σ. 227-228.

¹⁹ Πράξ. 4:12.

²⁰ St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, pp. 78 – 79.

²¹ Victor Afanasiev, *Elder Barsanuphius of Optina*, p. 457.

²² St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, pp. 79 – 80.

-
- ²³ Αγ. Γρηγορίου του Σιναΐτου: 137 ὠφέλιμα κεφάλαια, κεφ. 113, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 216-17.
- ²⁴ Ἐξοδ. 20:7, Δευτερ. 5:11.
- ²⁵ Sophrony, *His Life is Mine*, p. 114.
- ²⁶ Ἰω. 4:23-24.
- ²⁷ «Συζήτηση μέ τόν Μεγαλόσχημο Μοναχό Νικόδημο γιά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ,» ἀπό ἕνα προσεχές βιβλίο τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Αγ. Γερμανοῦ (St. Herman Brotherhood).
- ²⁸ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Άγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 169 (ή ἔμφαση μέ πλάγια εἶναι προσθήκη τοῦ συγγραφέα).
- ²⁹ Ψαλμ. 136:9.
- ³⁰ Abbot Chariton, *The Art of Prayer*, pp. 100-101.
- ³¹ Sophrony, *His Life is Mine*, p. 113.

Κεφάλαιο 5. Τοποθέτηση θεμελίων

- ¹ Λουκ. 14:28.
- ² Ματθ. 16:24.
- ³ Λουκ. 9:62.
- ⁴ Ματθ. 12:46.
- ⁵ *Tao Teh Ching*, κεφ. 53 (μτφ. Μάνιας Σεφεριάδη, Waley, Ren Jiyu, Gia-fu Feng & English).
- ⁶ Ματθ. 22:37.
- ⁷ Ἰω. 12:25.
- ⁸ Λουκ. 14:26.
- ⁹ St. Ignatius Brianchaninov, *On the Prayer of Jesus*, pp. 108-9.
- ¹⁰ Ματθ. 5:44, 20:27.
- ¹¹ St. Theophan, *The Path of Prayer*, p. 28.
- ¹² Ἰω Α', 4:20-21.
- ¹³ Μαρκ. 11:25-26.
- ¹⁴ Αγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΚΗ', 4, σ. 388-89.
- ¹⁵ *The Philokalia*, vol. 1, p. 182.
- ¹⁶ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Άγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 173.
- ¹⁷ St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 121.
- ¹⁸ Αγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΚΗ', 28, σ. 393.

Κεφάλαιο 6. Ἡ ἔνωση μυαλοῦ καί καρδιάς

- ¹ Mai-mai Sze, *The Way of Chinese Painting*, pp. 34 – 35.
- ² Ματθ. 12:34, 13:15, 15:18.

-
- ³ Βλ., για παράδειγμα, *The Philokalia*, vol. 3, p. 269.
- ⁴ Στο ίδιο, vol. 4, p. 421.
- ⁵ Chariton, *The Art of Prayer*, p. 52.
- ⁶ Μαρκ. 7:23.
- ⁷ St. Theophan, *The Spiritual Life*, pp. 189 – 190.
- ⁸ Ματθ. 5:8.
- ⁹ Αγ. Ιωάννου του Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΚΗ', 52, σ. 398.
- ¹⁰ Αναφέρεται στο St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 129 (ή έμφαση με πλάγια γραφή είναι προσθήκη του συγγραφέα).
- ¹¹ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Αγ. Σιλουανός ο Αθωνίτης*, σ. 169.
- ¹² St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 85.
- ¹³ Αναφέρεται στο St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 226.
- ¹⁴ St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 130.
- ¹⁵ St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 225.
- ¹⁶ *Tao Teh Ching*, κεφ. 12 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
- ¹⁷ Ιω 7:38.
- ¹⁸ Ιω 7:39.

Κεφάλαιο 7. Προσευχή από τό κέντρο σου

- ¹ St. Theophan, *The Spiritual Life*, pp. 199-200.
- ² Στο ίδιο, p. 198; Chariton, *The Art of Prayer*, p. 125.
- ³ Chariton, *The Art of Prayer*, pp. 72, 60.
- ⁴ Από μία συνομιλία με τον π. Calciu, στο Μοναστήρι του Αγίου Παΐσιου, τον Φεβρουάριο του 1998.
- ⁵ St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 87.
- ⁶ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Αγ. Σιλουανός ο Αθωνίτης*, σ. 185.
- ⁷ Sophrony, *St. Silouan the Athonite*, p. 149.
- ⁸ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Αγ. Σιλουανός ο Αθωνίτης*, σ. 170 – 71.
- ⁹ Sophrony, *His Life is Mine*, p. 114.
- ¹⁰ *Tao Teh Ching*, κεφ. 10, (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).
- ¹¹ Στο ίδιο, κεφ. 64, (μτφρ. Cleary και Ren Jiyu).
- ¹² Αγ. Γρηγορίου Παλαμά: 'Υπέρ των ιερώς ήσυχαζόντων, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 284.
- ¹³ Sophrony, *His Life is Mine*, p. 112-13.
- ¹⁴ Στο ίδιο, σ. 113.
- ¹⁵ St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, pp. 84-85.
- ¹⁶ Chariton, *The Art of Prayer*, p. 127.

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 158-159.

¹⁸ Αγ. Ιωάννου του Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΚΗ', 33, σ. 394.

¹⁹ Στο ίδιο, Λόγος ΙΘ', 12, σ. 248.

²⁰ Chariton, *The Art of Prayer*, p. 129.

²¹ Αγ. Ιωάννου του Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΚΖ', Β', 26, σ. 380.

Κεφάλαιο 8. Κένωση

¹ St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, p. 348.

² *Tao Teh Ching*, ch.11. Αναφέρεται στο: *Voice of the Martyrs Newsletter*, March 1997, p. 2.

³ *Voice of the Martyrs Newsletter*, March 1997, p. 2.

⁴ *St. Basil, letter 2*, p. 7.

⁵ Όσιου Νικήτα του Σπηθάτου, Β' εκατοντάδα κεφαλαίων, Κεφ. 40 & 44, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 90 – 91.

⁶ *The Philokalia*, vol. 4, pp. 120, 174.

⁷ Στο ίδιο, σ. 137.

⁸ Ίω. 17:22-23, 26.

⁹ St. Symeon the New Theologian, *The Discourses*, p. 298.

¹⁰ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Αγ. Σιλουανός ο Αθωνίτης, σ. 231 – 32.

¹¹ Αγ. Ήσυχίου του Πρεσβυτέρου. Προς το Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως και ἀρετῆς χωρισμένος σε 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα αντιρρητικά και εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α', κεφ. 89, σελ. 194.

¹² Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Αγ. Σιλουανός ο Αθωνίτης, σ. 232.

¹³ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁψόμεθα τὸν Θεὸν Καθὼς Ἔστί*, σσ. 157-58, 40, 71-72, 253, 255.

Κεφάλαιο 9. Φώτιση

¹ Ίερομονάχου Χριστοδούλου Αγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 265-66.

² Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁψόμεθα τὸν Θεὸν Καθὼς Ἔστί*, σ. 275, 282-85.

³ Στο ίδιο, σ. 257- 58.

⁴ St. Symeon, *The Discourses*, pp. 28-29.

⁵ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁψόμεθα τὸν Θεὸν Καθὼς Ἔστί*, σ.266.

⁶ Gregory Palamas, *St., Triads in Defense of the Holy Hesychasts*, p. 84.

⁷ Lossky, *Mystical Theology*, p. 133.

⁸ Στο ίδιο, σ. 134.

⁹ Archbishop Basil Krivocheine, *In the Light of Christ*, p. 388.

¹⁰ Αγίου Γρηγορίου Παλαμά: Πρός τή μοναχή Ξένη, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 267.

¹¹ Β' Κορ. 3:7-12 . Αναφέρεται στή *Φιλοκαλία*, τόμος Γ', σ. 309.

-
- ¹² Άγ. Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, κεφ. 137. Στή Φιλοκαλία, τόμος Γ', σ. 309.
- ¹³ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ὁψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί, σ. 247 – 48.
- ¹⁴ Ἀναφέρεται στό Krivocheine, *In the Light of Christ*, p. 388.
- ¹⁵ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ὁψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί, σ. 46.
- ¹⁶ Στό ἴδιο, σ. 291 – 92.
- ¹⁷ Ἀναφέρεται στό Krivocheine, *In the Light of Christ*, p. 364 - 65.
- ¹⁸ Στό ἴδιο, σ.386.
- ¹⁹ Άγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος Λ',18 σ. 414
- ²⁰ Chetverikon, *Elder Ambrose of Optina*, pp. 27-28.
- ²¹ Ἰω. 14:2-6.

Ἐπίλογος: Ἀναδημιουργία τοῦ Πνεύματος μέσω τοῦ Teh

- ¹ «Divine Light in the Devil's Lair,” ὁμιλίες τοῦ π. Γεωργίου Calciu, πού δόθηκαν στήν Ἱ.Μ. τοῦ Ἁγ. Παΐσιου, στό Forestville, California, τόν Ἰούλιο τοῦ 1997 (ἡ Ἱ.Μ. ἔχει τώρα μεταφερθεῖ στό Safford, Arizona). Στό *Orthodox Word*, ἀρ. 196-97 (1997), σ.274 - 82, 288 – 301. Ἐπίσης μία ἀφήγηση τοῦ π. Γεωργίου Calciu, ἀπό τό *Christ is Calling You!* σ. 104 – 113.
- ² Ἰω. 4:13-14.
- ³ Ματθ.22:11-12.
- ⁴ Ματθ.7:14.

Παράρτημα ἕνα: Ἡ Ὁρθοδοξία στήν Κίνα

- ¹ Ἀπό ἀδημοσίευτες σημειώσεις τοῦ π. Σεραφεῖμ Rose γιά ἕνα ἄρθρο σχετικό μέ τήν Ὁρθοδοξία στήν Κίνα.
- ² Holy Transfiguration Monastery, “The Holy Orthodox Martyrs of China: An Historical Background”. “The First Chinese Orthodox Martyrs.” Στό περιοδικό *The True Vine*, no. 8 (Winter 1991), pp. 13 – 40, 42 – 49. Αὐτό τό τεῦχος περιέχει ἐπίσης μία πλήρη Ἀκολουθία γιά τούς Κινέζους Ὁρθόδοξους Μάρτυρες.
- ³ Ἀπό τίς ἀδημοσίευτες σημειώσεις τοῦ π. Σεραφεῖμ Rose.
- ⁴ «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στήν Κίνα.» Στό *Tserkounaya Zhizn'* (Ζωή τῆς Ἐκκλησίας) (στά Ρωσικά), ἀρ. 5-8 (1986), σ. 110.
- ⁵ Richard Spenser, “Tiny Chinese Church Seeks Recognition.” Στό *London Daily Telegraph*, 3 Ἰανουαρίου 2004.
- ⁶ “Orthodoxy Behind the Great Wall.” Στό *Foma* (Θωμᾶς) (στά Ρωσικά) ἀρ.12 (2001), σ. 16-17.

⁷ Richard Spenser, "Tiny Chinese Church Seeks Recognition."

⁸ Fr. Seraphim Rose, "The Chinese Mind". In *The Orthodox Word*, ἀρ. 187-88 (1996), σ. 104-5.

⁹ Στο ίδιο, σ. 105.